

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

8

ΙΣΤΟΡΙΚΟΔΟΓΜΑΤΙΚΑ Α΄

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ὑπό

ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΡΙΚΩΝΗ

Ἐπιμελητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ Ἡ ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Ὁ Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς Δεύτερος ἀποτελεῖται ἀπὸ συλλογὴν 36 ἐπιστήμων κειμένων, τὴν ὁποῖαν κατήρτισεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος μετὰ τὴν εἰς Ἀλεξανδρείαν ἐπιστροφὴν του ἐκ τῆς δευτέρας ἐξορίας του καὶ ὅταν οἱ Ἀρειανοὶ ἤρχισαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν ἐναντίον του κατηγορίας. Ἡ συλλογὴ αὕτη, γραφεῖσα περὶ τὸ 348, περιλαμβάνει πρακτικὰ καὶ ἀποφάσεις συνόδων, ἐπιστολὰς σημαντικῶν προσώπων ὡς καὶ ἄλλα ἐπίσημα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά του καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἐναντι τῶν νέων κατηγοριῶν τῶν Ἀρειανῶν. Εἰς αὐτὴν παρουσιάζει ἐπίσημα γραπτὰ στοιχεῖα, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεώς του ἐξ Ἀλεξανδρείας διὰ Ρώμην μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του (346) εἰς αὐτήν.

Ἡ ὅλη συλλογὴ τῶν κειμένων χωρίζεται εἰς δύο τμήματα. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτο περιλαμβάνει τὰ κεφάλαια 1 - 58 καὶ τὸ δεύτερον τὰ κεφάλαια 59 - 90.

Εἰς τὸ πρῶτον, μετὰ τὸν πρόλογον (κ. 1 - 2) περιλαμβάνεται μία ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τῆς συνόδου τῶν ἐπισκόπων τῆς Αἰγύπτου (338), οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ψήφω κλήρου καὶ λαοῦ, εἰς τὰς ἐναντίον του κατηγορίας τῶν Ἀρειανῶν καὶ ἐκθέτουν τὰς μαρτυρίας των, ἐπικαλούμενοι τὴν συμπάραστασιν ὅλων τῶν ἐπισκόπων ὑπὲρ αὐτοῦ (κ. 3-19). Ἐν συνεχείᾳ (κ. 20-35) περιλαμβάνεται ἐπιστολὴ τοῦ Ἰουλίου Ρώμης, ἀπευθυνθεῖσα ἐκ μέρους τῆς ἐν Ρώ-

μη συνόδου, ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν συνεκλήθη τὸ 341, διὰ νὰ διευθετήσῃ τὰς διαφορὰς μεταξὺ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τῶν Ἀρειανῶν ἐπισκόπων — πρὸς τοὺς Ἀρειανούς ἐπισκόπους, ὁπαδοὺς τοῦ Εὐσεβίου τῆς Ἀντιοχείας. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ Ἰούλιος Ρώμης ὑπερασπίζεται τὸν Μ. Ἀθανάσιον καὶ κατακρίνει τὴν ἀσέβειαν καὶ περιφρόνησιν τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν οἱ Ἀρειανοὶ ἐπίσκοποι πρὸς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας τοῦ 325. Εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον (36) περιγράφονται τὰ συμβάντα εἰς τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠθώωθη ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ καθηρέθησαν οἱ Ἀρειανοί. Εἰς τὰ ἐπακολουθοῦντα (κ. 37-50) παρατίθενται τρεῖς ἐπιστολαί, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνε ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος α) πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνακοινώνει τὴν ἀθώωσιν τοῦ Μ. Ἀθανασίου β) πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Αἰγύπτου καὶ Λιβύης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ γ) πρὸς ὀλόκληρον — τὴν Καθολικὴν — Ἐκκλησίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνακοινώνονται αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου περὶ ἀθώωσης τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ λοιπῶν Ὀρθοδόξων ἐπισκόπων καὶ περὶ καθαιρέσεως τῶν ἡγετῶν τῶν Ἀρειανῶν. Εἰς τὰ (κ. 51-58) περιέχονται ἐπιστολαί, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον καὶ ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν πεπραγμένων αὐτῆς. Οὕτω παρατίθενται ἐπιστολαὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, τοῦ Ρώμης Ἰουλίου, τῶν ἐπισκόπων τῆς Παλαιστίνης, ὅτε ὁ Μ. Ἀθανάσιος διήρχετο ἐκεῖθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν καθίστατο γνωστὴ ἡ ἀθώωσις τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ ἀνετρέποντο αἱ ἐναντίον του κατηγορίαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον διατυπωθῆ εἰς τὰς συνόδους τῆς Σαρδικῆς καὶ Φιλιππουπόλεως. Τέλος περιλαμβάνονται ἐπιστολαὶ τῶν ἐπισκόπων Σιγγιδῶνος Οὐρσακίου καὶ Μουρσῶν Οὐάλεντος, οἱ ὁποῖοι παραδέχονται ὅτι ἐσκεύωρσαν εἰς βᾶρος τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ μεταμελημένοι τοῦ ζητοῦν συγγνώμην καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ τοὺς δεχθῆ εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν.

Εἰς τὸ δεῦτερον τμῆμα (κ. 59-90) περιλαμβάνονται κεί-

μενα τὰ ὁποῖα περιέχουν αὐθεντικὰ στοιχεῖα καὶ ἀναφέρονται εἰς προγενέστερα τοῦ πρώτου τμήματος γεγονότα.

Συγκεκριμένα ἀναφέρονται εἰς τὰς κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι διευτυπώθησαν ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατὰ τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον (335) καὶ ἀποδεικνύεται ἡ ἀθωότης του. Ἐπίσης εἰς τὰ κείμενα τοῦ τμήματος τούτου ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀνατρέχει ἀκόμη ἐνωρίτερον καὶ παραθέτει ἐπιστολὰς τοῦ Κωνσταντίου (κ. 59-63), πρακτικὰ τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου (κ. 71 - 83), ὡς καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα στοιχεῖα μετὰ τὴν σύνοδον ταύτην (κ. 84-88). Τέλος εἰς τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια (89-90) ἀναφέρονται αἱ διώξεις τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας. Οὗτοι, λόγῳ τῆς εὐνοϊκῆς στάσεως τὴν ὁποίαν ἐτήρησαν ἔναντι τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὡς πιστεύσαντες ἀπολύτως εἰς τὴν ἀθωότητα αὐτοῦ, προετίμησαν νὰ ὑποστοῦν δεινὰς δοκιμασίας παρά νὰ προδώσουν τὸν Μ. Ἀθανάσιον.

Ἀναλυτικώτερον τὰ ὑπὸ τοῦ κειμένου ἐξιστορούμενα γεγονότα ἔχουν ὡς ἀκολουθῶς:

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου σύμπας ὁ λαὸς ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος ἐζήτησε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας (κ. 6). Τὰ προσόντα καὶ ἡ ἰκανότης τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἦτοι ἡ βαθεῖα γνῶσις τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐν συνδιασμῶ πρὸς τὴν καθόλου μόρφωσιν αὐτοῦ ἦσαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐκτιμήσει ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐνωρίτερον ἐκδηλώσει τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ τὸν καταστήσῃ διάδοχόν του εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας. Τοῦτο ἀπετέλει ἐπίσης καὶ σφοδρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν ὁποίαν τελικῶς ὁ Μ. Ἀθανάσιος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῇ. Οὕτως ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ του «ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντὸς» καὶ τὸ 328 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν περισσοτέρων ἐπισκόπων καὶ οὐχί, ὡς ἀνακριβῶς ἰσχυρίζοντο οἱ Ἀρειανοὶ, διὰ τῆς

στασιν τῶν ἐκεῖ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐξεδίωξε τὸν ἀντικανονικῶς χειροτονηθέντα ἀκολλουθιανὸν πρεσβύτερον Ἰσχύραν, καθ' ὃν χρόνον ἐκεῖνος (κ. 11-12 καὶ 63) ἐτέλει τὴν θείαν λειτουργίαν, ἀνατρέψας τὴν ἁγίαν τραπέζαν, ἔθραυσε τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ ἔκαυσε ἱερὰ βιβλία. Ἡ πραγματικότης ὁμως ἦτο διάφορος· διότι ὁ Ἰσχύρας εὐρέθη ὑπὸ τοῦ Μακαρίου κλητήρης, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ κατέφυγεν εἰς τὸν ἀρειανόφρονα ἐπίσκοπον Νικομηδείας Εὐσέβιον (κ. 63). Ἀργότερον ὁμως ὁ Ἰσχύρας ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς του συγγνώμην ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιον δι' ὅλας αὐτὰς τὰς σκευωρίας αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐξυφανθῆ εἰς βάρος του (κ. 16, 63-64). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν προσετέθη καὶ νέα τοιαύτη, ὅτι δῆθεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐφόνευσε τὸν Μελιτιανὸν ἐπίσκοπον Ἀρσένιον καὶ ἀποκόψας τὴν δεξιὰν χεῖρα του ἐνήργει μαγείαν (κ. 63).

Πρὸ τῶν σοβαρῶν αὐτῶν κατηγοριῶν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν διασαλευθεῖσαν τάξιν ἐκ τῶν διενέξεων τούτων μεταξύ τῶν Ἀρειανῶν καὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, διέταξε τὴν διενέργειαν ἀνακρίσεων εἰς βάρος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἀποστείλας πρὸς τοῦτο ἰδικόν του πρόσωπον, τὸν κήνσορα Δαλμάτιον (κ. 65). Παραλλήλως ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν συνόδου εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης διὰ τὴν ἐξέτασιν ὄλων τῶν ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατηγοριῶν, προσκαλέσας συγχρόνως καὶ τὸν Μ. Ἀθανάσιον νὰ προσέλθῃ εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ὁ Μ. Ἀθανάσιος, φοβούμενος τὰς ἐναντίον του μηχανορραφίας τῶν Ἀρειανῶν καὶ δὴ τοὺς δύο Εὐσεβίους, τοῦ Καισαρείας καὶ τοῦ Νικομηδείας, δὲν προσῆλθεν εἰς τὴν σύνοδον αὐτήν. Τελικῶς ἡ σύνοδος αὕτη ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν Τύρον τὸ 335 καὶ ἡσχολήθη κυρίως μὲ τὰς ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου διατυπωθείσας καταγγελίας (κ. 71). Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὑπεχρέωθη νὰ προσέλθῃ (κ. 71) καὶ ἐφρόντισε νὰ συνοδεύεται ἀπὸ 48 ὀρθοδόξους ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι ματαίως ἐζήτησαν νὰ ἀποκλεισθοῦν ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῆς συνόδου οἱ δεδηλωμέ-

νοι ἐχθροὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου (κ. 13, 73-77).

Ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Μ. Ἀθανασίου προσήχθησαν κατὰ σειράν ὄλαι αἱ ἐναντίον του κατηγορίαί, αἱ ὁποῖαι ὁμως ἀνηρέθησαν ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιον κατὰ τὸν πλέον ἐπιτυχῆ καὶ ἀποτελεσματικὸν τρόπον. Οὕτως ὁ δῆθεν φονευθεὶς Ἀρσένιος, ἀνευρέθη κρυπτόμενος (κ. 38 καὶ 63-69) εἰς τινα μονὴν Μελιτιανῶν καὶ ὁμολόγησεν ὅτι διὰ τὴν σκευωρίαν ταύτην εἶχε δωροδοκηθῆ ὑπὸ τῶν Μελιτιανῶν (κ.48 καὶ 67). Μάλιστα ὁ Μ. Ἀθανάσιος δεικνύων εἰς τοὺς συνέδρους τὰς δύο χεῖρας τοῦ Ἀρσενίου εἶπεν· «ἄλλην δὲ χεῖρα ζητεῖται μηδεὶς· δύο γὰρ ἀνθρώπων ἕκαστος παρὰ τοῦ Ποιητοῦ τῶν ὄλων ἐδέξατο χεῖρας» (κ. 8, 72)¹. Ἡ περὶ βιασμῶν γυναίου τινὸς κατηγορία ἀπεδείχθη γελοία σκηνοθεσία εἰς βᾶρος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, καθ' ὅσον τοῦτο οὐδὲ κατ' ὄψιν ἐγνώριζε τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ἀφοῦ, ἀντ' αὐτοῦ, ὑπέδειξεν ἐνώπιον τῆς συνόδου τὸν πρεσβύτερον Τιμόθεον ὡς βιαστήν του. Τοῦτο ἀπομακρυνθὲν ταχέως ἐκ τῆς συνόδου, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου προεκάλεσεν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν διὰ τὸ εἶδος τῶν κατηγοριῶν ἐναντίον τοῦ πατρός².

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἀρειανοὶ ἀπεφάσισαν καὶ ἔστειλαν ἐπιτροπὴν δι' ἐπιτόπιον ἔρευναν τῶν ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατηγοριῶν, τὸ πόρισμα τῆς ὁποίας, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἦτο εἰς βᾶρος τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Μάλιστα ἀπηγορεύθη ἡ μετάβασις τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἔστι θὰ ἀποτραποῦν αἱ ταραχαὶ τὰς ὁποίας θὰ προεκάλει ἡ ἐκεῖ παρουσία τοῦ πατρός (κ. 13-14, 27 καὶ 31). Ἐπὶ πλέον δὲ ἀπεφάσισαν νὰ διακοπῆ πᾶσα ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία τῶν ἐπισκόπων μετὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου (κ. 72 ἔξ.).

Ἡ ἄρνησις ὁμως πολλῶν ἐπισκόπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας, νὰ ὑπογράψουν τὰς ἀποφά-

1. Θεοδωρήτου PG 82, 985C - 988A

2. Θεοδωρήτου PG. 82, 985

στασιν τῶν ἐκεῖ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐξεδίωξε τὸν ἀντικανονικῶς χειροτονηθέντα ἀκολλουθιανὸν πρεσβύτερον Ἰσχύραν, καθ' ὃν χρόνον ἐκεῖνος (κ. 11-12 καὶ 63) ἐτέλει τὴν θείαν λειτουργίαν, ἀνατρέψας τὴν ἁγίαν τραπέζαν, ἔθραυσε τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ ἔκαυσε ἱερὰ βιβλία. Ἡ πραγματικότης ὁμως ἦτο διάφορος· διότι ὁ Ἰσχύρας εὐρέθη ὑπὸ τοῦ Μακαρίου κλητήρης, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ κατέφυγεν εἰς τὸν ἀρειανόφρονα ἐπίσκοπον Νικομηδείας Εὐσέβιον (κ. 63). Ἀργότερον ὁμως ὁ Ἰσχύρας ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς του συγγνώμην ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιον δι' ὅλας αὐτὰς τὰς σκευωρίας αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐξυφανθῆ εἰς βάρος του (κ. 16, 63-64). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν προσετέθη καὶ νέα τοιαύτη, ὅτι δῆθεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐφόνευσε τὸν Μελιτιανὸν ἐπίσκοπον Ἀρσένιον καὶ ἀποκόψας τὴν δεξιὰν χεῖρα του ἐνήργει μαγείαν (κ. 63).

Πρὸ τῶν σοβαρῶν αὐτῶν κατηγοριῶν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν διασαλευθεῖσαν τάξιν ἐκ τῶν διενέξεων τούτων μεταξύ τῶν Ἀρειανῶν καὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, διέταξε τὴν διενέργειαν ἀνακρίσεων εἰς βάρος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἀποστείλας πρὸς τοῦτο ἰδικόν του πρόσωπον, τὸν κήνσορα Δαλμάτιον (κ. 65). Παραλλήλως ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν συνόδου εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης διὰ τὴν ἐξέτασιν ὄλων τῶν ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατηγοριῶν, προσκαλέσας συγχρόνως καὶ τὸν Μ. Ἀθανάσιον νὰ προσέλθῃ εἰς αὐτήν. Ἄλλ' ὁ Μ. Ἀθανάσιος, φοβούμενος τὰς ἐναντίον του μηχανορραφίας τῶν Ἀρειανῶν καὶ δὴ τοὺς δύο Εὐσεβίους, τοῦ Καισαρείας καὶ τοῦ Νικομηδείας, δὲν προσῆλθεν εἰς τὴν σύνοδον αὐτήν. Τελικῶς ἡ σύνοδος αὕτη ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν Τύρον τὸ 335 καὶ ἡσχολήθη κυρίως μὲ τὰς ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου διατυπωθείσας καταγγελίας (κ. 71). Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὑπεχρέωθη νὰ προσέλθῃ (κ. 71) καὶ ἐφρόντισε νὰ συνοδεύεται ἀπὸ 48 ὀρθοδόξους ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι ματαίως ἐζήτησαν νὰ ἀποκλεισθοῦν ἀπὸ τὰς ἐργασίας τῆς συνόδου οἱ δεδηλωμέ-

νοι ἐχθροὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου (κ. 13, 73-77).

Ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Μ. Ἀθανασίου προσήχθησαν κατὰ σειράν ὄλαι αἱ ἐναντίον του κατηγορίαι, αἱ ὁποῖαι ὁμως ἀνηρέθησαν ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιον κατὰ τὸν πλέον ἐπιτυχῆ καὶ ἀποτελεσματικὸν τρόπον. Οὕτως ὁ δῆθεν φονευθεὶς Ἀρσένιος, ἀνευρέθη κρυπτόμενος (κ. 38 καὶ 63-69) εἰς τινα μονὴν Μελιτιανῶν καὶ ὁμολόγησεν ὅτι διὰ τὴν σκευωρίαν ταύτην εἶχε δωροδοκηθῆ ὑπὸ τῶν Μελιτιανῶν (κ.48 καὶ 67). Μάλιστα ὁ Μ. Ἀθανάσιος δεικνύων εἰς τοὺς συνέδρους τὰς δύο χεῖρας τοῦ Ἀρσενίου εἶπεν· «ἄλλην δὲ χεῖρα ζητεῖται μηδεὶς· δύο γὰρ ἀνθρώπων ἕκαστος παρὰ τοῦ Ποιητοῦ τῶν ὄλων ἐδέξατο χεῖρας» (κ. 8, 72)¹. Ἡ περὶ βιασμῶν γυναίου τινὸς κατηγορία ἀπεδείχθη γελοία σκηνοθεσία εἰς βᾶρος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, καθ' ὅσον τοῦτο οὐδὲ κατ' ὄψιν ἐγνώριζε τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ἀφοῦ, ἀντ' αὐτοῦ, ὑπέδειξεν ἐνώπιον τῆς συνόδου τὸν πρεσβύτερον Τιμόθεον ὡς βιαστήν του. Τοῦτο ἀπομακρυνθὲν ταχέως ἐκ τῆς συνόδου, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου προεκάλεσεν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν διὰ τὸ εἶδος τῶν κατηγοριῶν ἐναντίον τοῦ πατρός².

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἀρειανοὶ ἀπεφάσισαν καὶ ἔστειλαν ἐπιτροπὴν δι' ἐπιτόπιον ἔρευναν τῶν ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατηγοριῶν, τὸ πόρισμα τῆς ὁποίας, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἦτο εἰς βᾶρος τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Μάλιστα ἀπηγορεύθη ἡ μετάβασις τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἔτσι θὰ ἀποτραποῦν αἱ ταραχαὶ τὰς ὁποίας θὰ προεκάλει ἡ ἐκεῖ παρουσία τοῦ πατρός (κ. 13-14, 27 καὶ 31). Ἐπὶ πλέον δὲ ἀπεφάσισαν νὰ διακοπῆ πᾶσα ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία τῶν ἐπισκόπων μετὰ τοῦ Μ. Ἀθανασίου (κ. 72 ἔξ.).

Ἡ ἄρνησις ὁμως πολλῶν ἐπισκόπων, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας, νὰ ὑπογράψουν τὰς ἀποφά-

1. Θεοδωρήτου PG 82, 985C - 988A

2. Θεοδωρήτου PG: 82, 985

σεις τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ προκληθῆ πολὺς θόρυβος εἰς τὴν σύνοδον ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν καὶ βλέπων ὁ Μ. Ἀθανάσιος ὅτι ὄχι μόνον οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ἐκ τῆς συνόδου ταύτης, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ ἰδία ἡ ζωὴ του διέτρεχε μεγάλον κίνδυνον, ἄφησε τὴν Τύρον καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐπεδίωξε συνάντησιν μετὰ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (κ. 82 καὶ 86). Τὴν συνάντησιν ταύτην ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀρχικῶς προσεπάθησε νὰ ἀποφύγῃ, ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου τὸν ἠνάγκασε νὰ δεχθῆ τὴν ὑποβληθεῖσαν παράκλησίν του, ὅπως προσέλθουν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νέαν σύνοδον ὅλοι οἱ συγκεντρωθέντες εἰς Τύρον ἐπίσκοποι (κ. 86). Πρὸς τοῦτο ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἀπηύθυνε καὶ σχετικὴν ἐπιστολὴν, καθ' ὅσον ἐπληροφορήθη ὅτι «ὑπὸ τινος ἀταξίας ταραχώδους ἡ ἀλήθεια διεστράφεται. . . » εἰς τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον (κ. 86).

Οἱ ἐν Τύρῳ ὅμως συγκεντρωμένοι ἐπίσκοποι μετέβησαν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἀπεφάσισαν ὅπως γίνουν δεκτοὶ εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν ὁ Ἄρειος καὶ οἱ ὁμόφρονες ἐπίσκοποι. Τὴν ἀπόφασίν των ταύτην ἐκοινοποίησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας συνοδευομένην ὑπὸ σχετικῆς ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοκράτορος, πλὴν ὅμως τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἔκανε δεκτὴν τὴν κοινωνίαν ταύτην τῶν Ἀρειανῶν (κ. 84).

Εἰς τὴν ἀπευθυνθεῖσαν πρόσκλησιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου νὰ προσέλθουν εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ ἀρειανίζοντες ὀπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου δὲν ἐπέτρεψαν εἰς ὅλους τοὺς ἐν Τύρῳ ἐπισκόπους νὰ προσέλθουν εἰς αὐτήν, παρὰ μόνον τοὺς ἀποδεδειγμένως ὁμόφρονάς των, ἦτοι τοὺς δύο Εὐσεβίους, Νικομηδείας καὶ Καισαρείας, τὸν Θεόγνιον, τὸν Πατρόφιλον, τὸν Οὐρσάκιον καὶ τὸν Οὐάλεντα (κ. 87). Οὗτοι ὅμως, ἀντιληφθέντες ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπαναλάβουν τὰς αὐτάς, ὡς ἐν Τύρῳ, ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατηγορίας, ἐφεῦρον νέαν βαρυτά-

την· ὅτι δηλαδή ὁ Ἀθανάσιος ἠμπόδισε τὴν ἀποστολὴν σίτου ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν (κ. 9 καὶ 87). Ἡ κατηγορία αὕτη, λόγῳ τῆς μεγάλης σοβαρότητός της, προεκάλεσε τὴν ὄργην τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξορίαν τοῦ Μ. Ἀθανασίου (335) εἰς τὰ Τρέβιρα τῆς Γαλλίας (κ. 9 καὶ 88), ἡ ὁποία ἦτο τότε πρωτεύουσα τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔδρα τοῦ μεγαλύτερου υἱοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, καλουμένου ἐπίσης Κωνσταντίνου. Τὴν ἐξορίαν ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐδέχθη ὡς χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία «τὴν εὐσέβειαν τοῦ βασιλέως εἰς φιλανθρωπίαν κεκίνηκε καὶ ἀντὶ θανάτου τὴν ἐξορίαν παρέσχεν» (κ. 9 καὶ 88), καθ' ὅσον αἱ διαβολαὶ τῶν ἀρειανοφρόνων ἠδύναντο νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς θάνατον.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐνδιαφερόμενος κυρίως διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν του προέβη εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς τὰ Τρέβιρα, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν κατοίκων τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν μοναχῶν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀσκητὴν μέγαν Ἀντώνιον. Δὲν ἐπέτρεψεν ὅμως καὶ τὴν ἐκλογὴν νέου ἐπισκόπου εἰς ἀντικατάστασίν του, παρὰ τὴν πρὸς τοῦτο ἐπιμονὴν τῶν ἀρειανοφρόνων ὀπαδῶν τοῦ Εὐσεβίου.

Εἰς τὰ Τρέβιρα, ἔνθα ἐξωρίσθη ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ χαρᾶς ὑπὸ τοῦ βασιλόπαιδος Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Μαξιμίνου, ἐπισκόπου Τρεβίρων, οἵτινες ἐξετίμησαν ἰδιαιτέρως αὐτόν.

Τὸ 336 ἀπέθανεν ὁ Ἄρειος καὶ τὸ 337 ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ὅποτε ἡ αὐτοκρατορία διεμοιράσθη μεταξὺ τῶν τριῶν υἱῶν του. Ἐκ τούτων ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβε τὸ ἀνατολικὸν τμήμα μετὰ τῆς Αἰγύπτου, μὲ ἔδραν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Κωνσταντῖνος τὴν Ἰταλίαν, Ἰλλυρίαν καὶ Ἀφρικὴν μὲ ἔδραν τὴν Ρώμην καὶ ὁ Κωνσταντῖνος τὸ δυτικώτερον τῶν Ἀλπεων τμήμα τῆς αὐτοκρατορίας μὲ ἔδραν τὰ Τρέβιρα.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὅμως συνεννοηθεῖς καὶ μὲ τοὺς ἄλλους δύο

ἀδελφούς του ἐφρόντισε νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἔδραν του, πραγματοποιῶν οὕτω τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός των Μ. Κωνσταντίνου.

Ἐπιστρέφων ὁ Μ. Ἀθανάσιος, διῆλθεν ἐκ τοῦ Βιρμανικίου τῆς Μυσίας, ὅπου εἶχεν ὑπογραφή ἢ ἀπόφασιν τῆς ἐπανόδου του, καὶ κατευθύνθη εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος εἰς τὸν ὅποιον ὑπήγετο. Ἐκεῖθεν διῆλθεν ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 338 ἔφθασεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου τοῦ ἐπεφυλάχθη ἐνθουσιώδης ὑποδοχὴ ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν πιστῶν, τὰ ὅποια ἐθεώρουν τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Μ. Ἀθανασίου ὡς τὴν «εὐθυμοτέραν πασῶν» (κ. 7).

Καὶ ἐνῶ θὰ ἀνέμενέ τις ὅτι οἱ Ἀρειανοὶ θὰ ἡσύχαζον, τουλάχιστον ἐπὶ τινα χρόνον, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Νικομηδείας Εὐσεβίου κατεσκεύασαν νέας συκοφαντίας ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ ἐπιστροφή του ἦτο ἀντικανονικὴ καὶ ὅτι ἔπρεπε αὕτη νὰ γίνῃ διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως, ὡς ἐγένετο καὶ ἡ ἀπομάκρυνσίς του, καὶ οὐχὶ διὰ μονομεροῦς πολιτικῆς ἐνεργείας. Ἐπίσης τὸν κατηγορήσαν ὅτι διὰ τῆς ἐπανόδου του ἐγένετο αἴτιος φόνων καὶ ἐξοριῶν πολλῶν πιστῶν καὶ κληρικῶν, «καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον Ἀθανασίου φόνους καὶ σφαγὰς αἰτιῶντας γεγενῆσθαι» (κ. 5 καὶ 7). Προσέτι δὲ ὅτι προσεπορίσθη σῖτον, προοριζόμενον διὰ τοὺς πτωχοὺς τῆς Λιβύης καὶ Αἰγύπτου, δι' ἴδιον ὄφελος «ὡς ὄλον τὸν σῖτον πιπράσκων καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἀποφερόμενος» (κ. 18). Ἀλλὰ καὶ τὰς κατηγορίας ταύτας ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀπέδειξεν ὡς ἀνακριβεῖς καὶ καθαρὰς συκοφαντίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Εὐσέβιος Νικομηδείας κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδιώξας ἐκεῖθεν τὸν κανονικὸν ἐπίσκοπον αὐτῆς Παῦλον καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ἤσκει ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐπίσης ἀρειανίζοντος αὐτοκράτορος Κωνσταντίου. Οὗτος πιστεύσας τὰς ὡς ἄνω κατηγορίας ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τοῦ ἀπηύθυνεν ἐπιστολήν, εἰς τὴν ἀπάντησιν τῆς ὁποίας ὁ Μ. Ἀ-

θανάσιος άνεσκεύασε πᾶσας τὰς κατηγορίας καὶ ἀπεδείκνυεν ὅτι αὐταὶ ὀφείλονται εἰς μηχανορραφίας τῶν ἐχθρῶν του. Ἐπίσης σύνοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπισκόπων τῆς Αἰγύπτου, Θηβαῖδος, Λιβύης καὶ Πενταπόλεως δι' ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ πιστοὺς ἀνασκευάζει τὰς ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου κατηγορίας καὶ ἀποδεικνύει ταύτας συκοφαντίας «οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶν ἢ συκοφαντία καὶ ἐχθρῶν ἐπιβολὴ καὶ θυμὸς (κ. 3-7). Οἱ ἀρειανίζοντες ἐν τῷ μεταξὺ προέβησαν εἰς ἐκλογὴν ὡς ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀρειανοῦ τινος ὀνόματι Πιστοῦ, ὁ ὁποῖος παλαιότερον εἶχε καθαιρεθῆ μαζί μὲ τὸν Ἀρειον τόσον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου, ὅσον καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τοῦ 325 (κ. 24). Ἐπὶ πλέον οὗτοι ἀπέστειλαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Ἰούλιον γράμματα, διὰ τῶν ὁποίων προσεπάθουν νὰ τὸν προσεταιρισθοῦν (κ. 20 καὶ 24). Εἰς τὰς ἐνεργείας ταύτας τῶν Ἀρειανῶν ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀντέδρασε δραστηρίως. Ἀρχικῶς ἀπηύθυνε πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους του ἐγκύκλιον διὰ τῆς ὁποίας ἐγνώριζεν εἰς αὐτοὺς τὰ περὶ Πιστοῦ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι, μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τὸν ἀναθεμάτισαν καὶ ἀπεκήρυξαν. Ἐν συνεχείᾳ περὶ τοὺς ἑκατὸν ἐπίσκοποι συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ ἀπηύθυνον ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας (κ. 19) δι' ἧς ὑπερημύνοντο τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ διεκήρυσσον ὅτι «τὰ παρ' αὐτῶν (τῶν Ἀρειανῶν) γινόμενα θρήνου καὶ οἰμωγῆς ἄξια» (κ. 4). Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀπέστειλε διὰ πρεσβυτέρων καὶ εἰς τὸν Ρώμης Ἰούλιον (κ. 20). Εἰς τὸν Ρώμης τότε εὐρίσκοντο καὶ ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῶν Ἀρειανῶν, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ πρεσβυτέρου Μακαρίου καὶ τῶν διακόνων Μαρτυρίου καὶ Ἡσυχίου (κ.22). Ἐκ τούτων ὁ Μακάριος, ὅτε ἐπληροφόρηθη τὴν ἐκεῖ ἄφιξιν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Μ. Ἀθανασίου, παρ' ὅτι ἦτο ἀσθενής, ἐγκατέλειψε [τὴν Ρώμην (κ.24), οἱ δὲ ἐναπομείναντες δύο διάκονοι τὸ μόνον ποὺ ἔκαναν ἦτο νὰ προτείνουν σύγκλησιν συνόδου εἰς τὴν ὁποῖαν ἐκάστη

ἀντιπροσωπεία θὰ ὑπεστήριζε τὰς ἀπόψεις τῆς (κ. 22). Πράγματι ὁ Ἰούλιος Ρώμης ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην καὶ γράψας πρὸς τοὺς ἐπισκόπους (κ. 21-35) συνεκάλεσεν σύνοδον πρὸς διακρίβωσιν πασῶν τῶν ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου κατηγοριῶν καὶ διευθέτησιν τῶν διαφορῶν. Ἀλλ' οἱ ἀρειανόφρονες ὄπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐλπίζουν τι ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐκ τῆς συνόδου ταύτης, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκθρονίσουν βιαίως τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ἔχοντες πρὸς τοῦτο καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ ὁμοφρονοῦντός των αὐτοκράτορος Κωνσταντίου.

Οὕτω τὸ 339 συνεκάλεσαν σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ εἰς τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ καθήρεσαν τὸν Μ. Ἀθανάσιον καὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Πιστόν, ἐξέλεξαν ὡς νέον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας τὸν μετέπειτα ἐπίσκοπον Ἐμέσης Εὐσέβιον. Οὗτος ὅμως ἀντιληφθεὶς ὅτι θὰ ἐνεπλέκετο εἰς μεγάλας περιπετείας καὶ γνωρίζων τὴν ἀφοσίωσιν τῶν πιστῶν τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἠρνήθη νὰ δεχθῆ τὴν ἐκλογὴν του ταύτην, ὅποτε ἡ σύνοδος τῶν ἀρειανοφρόνων ἐξέλεξεν ἕτερον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, τὸν Καππαδόκην Γρηγόριον. Ὁ Γρηγόριος, συμπατριώτης καὶ ὁμόφρων τοῦ ἐπάρχου Ἀλεξανδρείας Φιλαγρίου, βοηθηθεὶς παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἐδέχθη τὴν ἐκλογὴν του καὶ μάλιστα μετέβη εἰς Ἀλεξανδρείαν, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Φιλαγρίου καὶ στρατιωτικῶν δυνάμεων, διὰ τὴν ἐγκατάστασίν του (κ. 29, 30, 33). Ἡ ἐγκατάστασις του ὅμως συνωδεύθη ὑπὸ φοβερῶν βιαιοτήτων, πρόξενος τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ἴδιος ὁ ἐπαρχος Φιλάγριος· «ἡ ἐκκλησία ἐμπρησμὸν ὑπέμεινε, παρθένοι ἐγυμνώθησαν, μονάζοντες κατεπατήθησαν, πρεσβύτεροι καὶ πολλοὶ τοῦ λαοῦ ἠκίσθησαν καὶ βίαν πεπόνθησαν, ἐπίσκοποι ἐφυλακίσθησαν, περιεσύρθησαν πολλοί...» (κ. 30). Ὁ Μ. Ἀθανάσιος, πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη, καὶ διὰ νὰ ἀποφύγη χειρότερα δεινὰ διὰ τὸ ποίμνιόν του καὶ τὴν Ἐκκλησίαν γενικώτερον, ἠναγκάσθη ἀρχικῶς μὲν νὰ κρυβῆ ἔκτος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν συνεχείᾳ δὲ νὰ ἀναχωρήσῃ,

τὴν ἀνοίξιν τοῦ 340, διὰ Ρώμην (κ. 20), συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἐξόχων μοναχῶν, τοῦ Ἰσιδώρου καὶ τοῦ Ἀμμωνίου.

Ἐκεῖ συνήντησε καὶ ἄλλους ἐξ ἀνατολῆς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους (ὡς Μάρκελλον Ἀγκύρας κ.ἄ.). Ἄλλ' ἢ εἰς Ρώμην μετάβασις καὶ ἡ ἐκεῖ παραμονή του ἐπὶ χρονικὸν διάστημα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ γνωσθῇ εἰς τὴν δύσιν ὁ μοναχικὸς βίος καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ πολὺ δεδομένου ὅτι ἕως τότε ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος καὶ περιφρονημένος. Ἔτσι τὸ πρῶτον ἡ δύσις ἐμάνθανε περὶ αὐτοῦ ἐκ τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

Ὁ Ἰούλιος Ρώμης γνωρίζων καλῶς τὰ ἐν τῇ ἀνατολῇ συμβάντα καὶ βέβαιος ὦν περὶ τῆς ἀθωότητος τοῦ Μ. Ἀθανασίου, τὸν ἐδέχθη μὲ χαρὰν καὶ συνετάγη μὲ τὰς ἀπόψεις του. Εἰς τὴν σύνοδον τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν εἰς Ρώμην ὁ Ἰούλιος προσέκαλεσε καὶ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον (κ. 21), ἀλλ' ἐκεῖνοι μὴ ἀναμένοντες τὴν ἐκεῖ παρουσίαν τοῦ Μ. Ἀθανασίου, «ἐταράχθησαν» (κ. 20) καὶ καθυστέρησαν νὰ ἀπαντήσουν. Τελικῶς ἀπήντησαν εἰς τὸν Ἰούλιον δι' ἐπιστολῆς καὶ παρετήρουν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθῇ εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωσίαν τὸν Μ. Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελλον. Ἐν συνεχείᾳ συνεκάλεσαν ἰδίαν σύνοδον εἰς Ἀντιόχειαν, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὴν προηγουμένην καταδίκην τοῦ Μ. Ἀθανασίου ὑπὸ τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου, καὶ μὲ προσοχὴν ἐπεδίωξε τὴν ἀλλοίωσιν τῆς πίστεως τῆς Νικαίας.

Εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ὁμῶς συγκληθεῖσαν σύνοδον, συνῆλθον ὑπὸ τὸν Ἰούλιον, περὶ τοὺς 50 ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι ἠθώωσαν τὸν Μ. Ἀθανάσιον ἐξ ὅλων τῶν κατηγοριῶν ὡς καὶ τὸν Μάρκελλον Ἀγκύρας. Παρὰ ταῦτα ὁ Μ. Ἀθανάσιος παρέτεινε τὴν παραμονὴν του εἰς Ρώμην μέχρι τὸ 343, ὅτε προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς δύσεως Κώνσταντος, ὅπως τὸν ἐπισκεφθῇ εἰς τὰ Μεδιόλανα. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος πράγματι μετέβη προκειμένου νὰ συζητήσῃ μαζί του τὸ ἐκκλησιαστικὸν πρόβλημα, γνωρίζων ἄλλωστε ὅτι πρόθεσις τοῦ Κώνσταντος ἦτο ἡ σύγκλησις συνόδου. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Γαλατίαν, ἔνθα συνηντήθη ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ μὲ τὸν σεβάσμιον γέροντα, ἐπίσκο-

πον Κορδούης, Ὀσιον. Ὁ Κώνστας, ἐν συνενοήσει καὶ μὲ τὸν ἀδελφόν του Κωνστάντιον, συνεκάλεσεν νέαν σύνοδον εἰς τὴν πόλιν Σαρδικὴν (τὴν σημερινὴν Σόφιαν) κειμένην εἰς τὸ μέσον τῶν τμημάτων, ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ, τῆς αὐτοκρατορίας (κ. 36 καὶ 42). Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ διευθέτησις ὄλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, προσῆλθον κατὰ τὸ πλεῖστον Ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ Ἀρειανοὶ ἐξ ἀνατολῆς. Οὗτοι ὅμως βλέποντες ὅτι ἀπετέλουν μειοψηφίαν ἔναντι τῶν Ὀρθοδόξων καὶ φοβούμενοι ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ταύτης θὰ ἦσαν δυσμενεῖς δι' αὐτούς, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ παρίστατο κρατικὴ ἐξουσία ὡς συνέβη κατὰ τὸ παρελθόν (κ. 36), δὲν προσῆλθον (κ. 43) καὶ ἀπήτησαν τὸν ἀποκλεισμόν ἐξ αὐτῆς τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τῶν ἄλλων Ὀρθοδόξων, ὡς καθηρημένων (κ. 37). Ἀλλ' ὁ Ὀσιος, ὁ ὁποῖος προήδρευε τῆς συνόδου ταύτης προσεπάθησε νὰ τοὺς μεταπέισῃ. Ἐκεῖνοι ὅμως φοβούμενοι εἰς βάρος των ἀποκαλύψεις, εἰς τὰς ὁποίας θὰ προέβαινεν ἔνδεχομένως ὁ Μ. Ἀθανάσιος δι' ὅσα αὐτοὶ εἶχον σκευωρήσει ἔναντίον του (κ. 36 καὶ 42), ἐπροφασίσθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουν ταχέως εἰς τὰς ἔδρας των, εἰδοποιηθέντες δῆθεν πρὸς τοῦτο ἐκτάκτως, διὰ νὰ ἐορτάσουν τὴν νίκην ἔναντίον τῶν Περσῶν, καὶ ἀνεχώρησαν διὰ τὴν ἀνατολήν. Καθ' ὁδὸν συνεκρότησαν εἰς Φιλιππούπολιν ἰδίαν σύνοδον εἰς τὴν ὁποίαν, ἀφοῦ ἐπεκύρωσαν τὰς προγενεστέρας ἀποφάσεις τῶν συνόδων ἔναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ λοιπῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, ἀφώρισαν τώρα ἐπὶ πλέον τὸν Ὀσιον Κορδούης καὶ τὸν Ἰούλιον Ρώμης.

Ἀντιθέτως ἢ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος, ὑπὸ τὸν Ὀσιον, ἠθώωσεν ἐκ νέου τὸν Μ. Ἀθανάσιον, τὸν Μάρκελλον καὶ ἄλλους ὀρθοδόξους, ἐξορίστους εἰς τὴν δύσιν, ἀφοῦ ἤκουσε προηγουμένως τὰς ἀπόψεις τοῦ Μ. Ἀθανασίου (κ. 46-47) καὶ κατεδίκασε τοὺς Ἀρειανούς καὶ τὸν ἐπιβάτην τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας Γρηγόριον. Συνετάγησαν δὲ ὑπ' αὐτῆς, ἐκτὸς τῶν κανόνων καὶ δύο συνοδικαὶ ἐπιστολαί, τῶν ὁποίων ἡ μία ἀπηύ-

θύνητο πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας (κ. 37-41) καὶ ἡ ἄλλη πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν πρώτην ἐμνημονεύοντο αἱ συμφοραὶ τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἐκκλησία ἐξ αἰτίας τῶν Ἀρειανῶν, παρείχοντο συστάσεις πρὸς τὸ ποιμνιον νὰ παραμείνη σταθερὸν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν του, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη ὁ Μ. Ἀθανάσιος, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε τώρα νὰ δεχθῶν ὡς τὸν πραγματικὸν των ποιμένα. Ἐνῶ ἐκάλει τοὺς δι' οἴουσδήποτε λόγους συνεργασθέντας μὲ τὸν Γρηγόριον νὰ «παύσωνται τῆς πρὸς ἐκεῖνον μισαρᾶς κοινωνίας» (κ. 39). Παρομοία ἐπιστολὴ ἀπηυθύνετο καὶ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης (κ. 41). Εἰς τὴν πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀπευθυνομένην ἐπιστολὴν κατεδικάζετο ἡ στάσις τῶν ἀρειανοφρόνων ἐπισκόπων εἰς τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον καὶ ἐγνωστοποιεῖτο ἡ ἀθώωσις τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ Μαρκέλλου, λόγῳ τοῦ ἀβασίμου τῶν κατηγοριῶν (κ. 42-47) καὶ συνιστᾶτο νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μετὰ τῶν ἀρειανοφρόνων (κ. 47).

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος μετὰ τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον μετέβη εἰς Ναϊσὸν τῆς Δακίας (σημερινὴν Νις) καὶ ἐκεῖθεν προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντος εἰς Ἀκυληΐαν τῆς Β. Ἰταλίας πλησίον τῆς σημερινῆς Βενετίας. Ὁ Κωνστας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀρειανόφιλον ἀδελφόν του Κωνστάντιον, εἶχεν ὀρθόδοξα φρονήματα καὶ ἐπεθύμει τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς τὴν ἔδραν του. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Κωνσταντίου, ἀπητεῖτο ἡ συγκατάθεσις ἐκείνου διὰ τὴν ἐπιστροφὴν του. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἔγραψε δύο ἐπιστολάς πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ὅποτε ὁ Κωνστάντιος ὑπεχρεώθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, δεδομένου ὅτι ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὁ ἐπιβάτης τοῦ θρόνου αὐτῆς Γρηγόριος. Ὁ Κωνστάντιος ἔγραψε τρεῖς ἐπιστολάς πρὸς τὸν Μ. Ἀθανάσιον, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἔδραν του καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ κανονικῶς, ὑποσχόμενος τὴν πλήρη ἀσφάλειάν του (κ. 51). Ὁ Μ. Ἀθα-

νάσιος ἀρχικῶς ἐδίσταζεν ἀλλ' ὅταν ἔλαβε τὴν τρίτην ἐπιστολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐκ τῆς Ἀκυληίας μετέβη πρῶτον εἰς Ρώμην διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ καὶ εὐχαριστήσῃ τὸν Ἰούλιον (κ. 52) δι' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπραξε.

Ὁ Ἰούλιος τοῦ ἔγραψε καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν λαὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸν ὁποῖον συγχαίρει διὰ τὸν ἐπίσκοπόν του καὶ διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν μακρὰν περίοδον τῆς δοκιμασίας του· ἀκόμη τὸν πληροφορεῖ ὅτι ὁ ἐπίσκοπός των «ἐπανέρχεται πρὸς ὑμᾶς λαμπρότερος νῦν» (κ. 52-53).

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς Ρώμης προεπέμφθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου καὶ μετέβη πρῶτον μὲν εἰς Τρέβιρα διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ καὶ τὸν αὐτοκράτορα Κώνσταντα, ἐν συνεχείᾳ δὲ εἰς Ἀντιόχειαν διὰ νὰ συναστήσῃ τὸν Κωνστάντιον, ὁ ὁποῖος πράγματι τὸν ἐδέχθη μὲ χαρὰν. Μάλιστα διὰ νὰ διευκολύνη τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἔγραψε δύο ἐπιστολάς, μίαν πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ μίαν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκδηλώνων εἰς αὐτὰς τὴν ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἔτρεφε πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ ἀναγνωρίζων τὴν ἀθωότητά του. Προέτρεπε δὲ «ἠδέως δέξασθε» αὐτὸν (κ. 54-55). Ἐπίσης ἔγραψε καὶ πρὸς τοὺς τοπικοὺς ἡγεμόνας προκειμένου νὰ διευκολύνουν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς τὴν ἔδραν του (κ. 56). Διερχόμενος δὲ τὴν Συρίαν δι' Ἀλεξάνδρειαν, διῆλθε καὶ ἔξ Ἱεροσολύμων, ὅπου ὑπεδέχθη αὐτὸν σύνοδος ἐκ 16 ἐπισκόπων (κ. 57), οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν συγχαρητήριον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν λαὸν καὶ κλῆρον τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ποιμένου των (κ. 57).

Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου, γενομένη τὴν 21ην Ὀκτωβρίου τοῦ 346, ὑπῆρξε θριαμβευτικὴ. Ὁ λαὸς τοῦ ἐπεφύλαξε μεγάλην καὶ ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν μετὰ ὀκτῶ ἐτῶν ἀπουσίας. Περιγράφων ὁ ἴδιος ὁ Μ. Ἀθανάσιος τὴν ὑποδοχὴν

ἡ ὁποία τοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τονίζει κυρίως ὄχι τὰς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰ συναισθήματά του· «μεγάλη γοῦν ἦν εὐφροσύνη τῶν λαῶν ἐν ταῖς συνάξεσι παροξυνόντων ἀλλήλους εἰς ὄφελήν. Πόσας τῶν ἀγάμων πρότερον οὔσαι πρὸς γάμον ἔτοιμοι ἔμειναν παρθένοι Χριστῶ· πόσοι νεώτεροι βλέποντες ἑτέρους τὸν μονήρη βίον ἠγάπησαν· πόσοι πατέρες προέτρεπον τέκνα· πόσοι δὲ καὶ παρὰ τέκνων ἠξιώθησαν, μὴ ἐμποδίζεσθαι τῆς ἐν Χριστῶ ἀσκήσεως· πόσαι γυναῖκες ἔπεισαν ἄνδρας, πόσαι δὲ καὶ παρὰ ἀνδρῶν ἐπείσθησαν σχολάζειν τῇ προσευχῇ... πόσαι χῆραι, πόσοι δὲ καὶ ὀρφανοὶ τὸ πρότερον πεινῶντες καὶ γυμνοὶ τυγχάνοντες... οὔτε λοιπὸν ἐπείνων... καὶ ὅλως τοσαύτη ἦν ἄμιλλα περὶ ἀρετῆν. Εἰρήνη τε ἦν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις βαθεῖα καὶ θαυμαστή...»¹. Βεβαίως ἰδιαιτέραν χαρὰν ἐδοκίμασαν οἱ κληρικοί, ἃν καὶ μερικοὶ ἐτάχθησαν μὲ τὸν Μ. Ἀθανάσιον ὄχι ἐκ πεποιθήσεως, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ὑπὸ πάντων ἀναγνωρίσεως τοῦ μεγάλου πατρός. Σύνηθες φαινόμενον εἰς τοιαύτας μεταβολάς! Χαρακτηριστικῶς ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρει τοὺς δύο Ἀρειανοὺς ἐπισκόπους, τὸν Οὐρσάκιον καὶ τὸν Οὐάλεντα, οἱ ὁποῖοι τότε τοῦ ἐζήτησαν συγγνώμην, μεταμεληθέντες δι' ὅσα ἐσκευώρησαν ἐναντίον τοῦ παλαιότερου (κ. 58), ἀλλ' ἀργότερον μετεστράφησαν καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ἀρειανοὺς καὶ ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου². Οὕτως ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐπέστρεφεν ἔπειτα ἀπὸ μακροχρόνιον ἀπουσίαν πλήρη ταλαιπωριῶν καὶ εἶχε πλέον τὸν χρόνον καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ ποιμνίου του. Πρὸς τοῦτο ἐφρόντισε διὰ τὴν πειθαρχίαν τοῦ μοναχικοῦ βίου, τὴν διοργάνωσιν τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐν γένει τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας

1. Πρὸς ἀπανταχοῦ μοναχοῦς, Περὶ τῶν γεγενημένων παρ' Ἀρειανῶν ἐπὶ Κωνσταντίου κ. 25 Β.Ε.Π. 31, 254 κ.ά.

2. Ἐνθα ἄνωτ. κ. 29 Β.Ε.Π. 31, 256

ἐπεκράτησε πλέον εἰρήνη ἐπὶ τινὰ χρόνον χωρὶς νὰ τὴν δια-
ταράξουν οἱ Ἀρειανοί, δεδομένου ὅτι ἐγνώριζον ὅτι ὁ Κωνσταν-
τιος περιέβαλε τὸν Μ. Ἀθανάσιον διὰ τῆς ἀμερίστου ἐμπιστο-
σύνης καὶ ὑποστηρίξεώς του. Ἄλλ' αὕτη δὲν ἐκράτησε, δυστυ-
χῶς, ἐπὶ πολὺ. Διότι, ὡς ἐνδεικτικῶς παρατηρεῖ ὁ Μ. Ἀθανά-
σιος, ὁ Κωνσταντῖος ἐπηρεάζετο ἐντόνως ὑπὸ τοῦ ἀρειόφρονος
περιβάλλοντός του καὶ «ὡς ὑπὸ πυρὸς ἀναφθεῖς μετεβάλλετο
τὴν γνώμην καὶ οὔτε τῶν ὄρκων ἐμνημόνευσεν, ἀλλ' καὶ ὧν
ἔγραψεν ἐπελάθετο καὶ τῶν πρὸς τὸν ἀδελφὸν καθηκόντων
ἀγνώμων γέγονε...».

Τὴν συνέχειαν ὅμως τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐπακολου-
θοῦν, παραλείπομεν ὡς ἐκφεύγουσαν τοῦ κειμένου τοῦ παρόν-
τος λόγου τοῦ Ἀπολογητικοῦ κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Δευτέρου, ἐκ
τοῦ ὁποῖου κυρίως λαμβάνομεν εἰς τὴν παροῦσαν εἰσαγωγὴν
τὰς περισσοτέρας πληροφορίας περὶ τῶν διαδραματισθέντων
γεγονότων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοῦ βίου τοῦ μεγάλου
τούτου πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

Ὁ Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν, θεωρεῖται ὡς ἓν ἐκ τῶν
πλέον ἀξιολόγων ἔργων τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Διότι ἐκτὸς τῶν
ἄλλων οὔτος ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιότεραν πηγὴν πληροφο-
ριῶν τῆς ἱστορίας διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν γεγονότων ἐν σχέσει
πρὸς τὴν ἀρειανικὴν ἔριδα.

2. ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΝ

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος παρ' ὅτι εὕρισκετο εἰς τὴν ἔρημον καὶ
ἐδιώκετο συνεχῶς, εὔρε τὸν χρόνον νὰ συντάξῃ ἀρκετὰ ἀξιό-
λογα ἔργα θεολογικὰ καὶ ἱστορικὰ. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 356
συνέταξεν τὴν Ἀπολογία ταύτην, τὴν ὁποῖαν ἀπέστειλε τὸ
357 πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖον ἐπεξεργασμένην καὶ βελ-
τιωμένην. Εἰς αὐτὴν ὑπεραμυνόμενος τοῦ ἑαυτοῦ του ἀναιρεῖ
τὰς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα διατυπωθείσας ἐναντίον του κατη-
γορίας καὶ ἀποδεικνύει ταύτας ὡς καθαρὰς συκοφαντίας τῶν
ἐχθρῶν του, τῶν Ἀρειανῶν. Οὗτοι διὰ νὰ καταστήσουν τὸν

Μ. Ἀθανάσιον ὑποπτον εἰς τὸν βασιλέα διέβαλον αὐτὸν εἰς ἐκεῖνον πλάσαντες διαφόρους κατηγορίας εἰς βάρος του.

Τὸν κατηγορήσαν α) ὅτι ἐραδιούργει εἰς τὸν ἀδελφόν τοῦ αὐτοκράτορος Κώνσταντα ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίου¹.

β) Ὅτι εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν στασιαστὴν Μαγνέντιον, φονέα τοῦ Κώσταντος, αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως². Ἐν προκειμένῳ δέον νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ Μαγνέντιος ἀφοῦ ἐδολοφόνησε τὸν Κώνσταντα, τὸ 350, ἀνηγόρευσε ἑαυτὸν αὐτοκράτορα τῆς δύσεως, διατελέσας ὡς τοιοῦτος ἕως τὸ 353. Κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ὁ Μαγνέντιος, γνωρίζων τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν τὴν ὁποίαν ἤσκει ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπέδιδωξε νὰ τὸν προσεταιρισθῆ. Τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ Μαγνεντίου οἱ ἐχθροὶ τοῦ Μ. Ἀθανασίου προσεπάθησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν καὶ διέβαλον αὐτὸν εἰς τὸν Κωνσταντίον, ὁ ὁποῖος συντρίψας τὸν Μαγνέντιον τὸ 353 μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Φράγκων καὶ Ἀλαμανῶν, ἔμεινε ἀπὸ τότε (353) μονοκράτωρ ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας.

γ) Ὅτι ἐγίνε συνάξις πιστῶν καὶ τέλεις τῆς θείας λειτουργίας κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 354 εἰς ἐκκλησίαν, ἣ ὁποῖα δὲν εἶχε προηγουμένως ἐγκαινισθῆ. Τοῦτο, βεβαίως, ἐγίνε κατ' ἐξαιρέσιν καὶ λόγῳ τῆς ἀξιώσεως τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν πιστῶν νὰ προσευχηθοῦν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, κάτι τὸ ὁποῖον δὲν ἐγίνετο διὰ πρώτην φοράν³.

δ) Ὅτι, τέλος, δὲν ἀνταπεκρίθη ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κωνσταντίου νὰ μεταβῆ πρὸς συνάντησίν του εἰς τὰ Μεδιόλανα⁴.

Εἰς τὴν Ἀπολογίαν του ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναιρεῖ

-
1. Ἐνθα ἄνωτ. κ. 30 Β.Ε.Π. 31, 256
  2. Ἀπολογία πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντίον Β.Ε.Π. 31, 11 - 14 παράγρ. 2 - 5
  3. Ἐνθα ἄνωτ. Β.Ε.Π. 31, 14 - 18, παράγρ. 6 - 13
  4. Ἐνθα ἄνωτ., Β.Ε.Π. παράγρ. 19 ἔ.

μίαν πρὸς μίαν ὄλας τὰς εἰς βάρος του ἔκτοξευθείσας συκοφαντίας με ἀξιοθαύμαστον δύναμιν λόγου καὶ ἐπιτυχῆ ἐπιχειρήματα. Οὕτω εἰς τὰ (κ. 2-5) ἀνατρέπει τὰς συκοφαντίας τῆς πρώτης κατηγορίας. Εἰς τὰ (κ. 6-13) ἀνατρέπει τὰς κατηγορίας τῆς δευτέρας. Εἰς τὰ (κ. 14-18) ἀνατρέπει τὰς κατηγορίας διατὶ ἔγινε σύναξις εἰς χῶρον, ὃ ὁποῖος δὲν εἶχε προηγουμένως ἐγκαινιασθῆ. Εἰς τὰ (κ. 19-35) ἀντικρούει τὰς κατηγορίας ὅτι ἀντεστάθη εἰς τὰ βασιλικά προστάγματα καὶ δὲν ἔσπευσε νὰ συνατήσῃ τὸν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον. Τέλος τονίζει ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ ἐχθροὶ ἐφευρίσκουν συνεχῶς καὶ νέας εἰς βάρος του συκοφαντίας καὶ ὁ ἴδιος θὰ ἐξακολουθῆ νὰ ἀπολογῆται καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ τοὺς κατηγοροὺς του συκοφάντας καὶ ἀξιοκατακρίτους. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἶχε τὴν παποίθησιν ὅτι ὁ Κωνστάντιος δὲν ἦτο καλῶς ἐνημερωμένος διὰ τὰ ὅσα συνέβαινον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐπίστευεν ὅτι μᾶλλον ἐξηπατᾶτο ὑπὸ τῶν φιλοαρειανῶν συμβούλων του. Ἦλπιζεν ὅμως ὅτι, ἐὰν ἐνημεροῦτο καὶ κατετοπίζετο καλῶς ὁ αὐτοκράτωρ θὰ μετέβαλε γνώμην.

Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐπεξεργασθὲν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου πρὸ τῆς ἀποστολῆς του, μεῖ ἰδιαιτέραν προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν, θεωρεῖται ἀπὸ ἀπόψεως ὕφους καὶ ἐπιχειρηματολογίας ὡς ἓν ἐκ τῶν καλλιτέρων ἔργων τοῦ Μ. Ἀθανασίου.

3. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΤΗΝ ΕΝ ΤΩ ΔΙΩΓΜῶ ΦΥΓΗΝ

Τὸ ἔργον τοῦτο, ἓν ἐκ τῶν λαμπροτέρων συγγραφῶν τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ἀπευθυνόμενον πρὸς ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τὴν Καθολικὴν, συνετάγη ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸ 357 ἢ 358. Εἰς αὐτὸ ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐξηγεῖ διατὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν ἔδραν του τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ 356, μετὰ ἀπὸ τὰς φρικαλεότητας, αἱ ὁποῖαι διεπράχθησαν ἐν αὐτῇ, καὶ ἀποδεικνύει ὡς ἀβασίμους τὰς ἔκτοξευθείσας ἐναντίον του κατηγορίας τῶν Ἀρειανῶν, ὅτι δῆθεν ἀπὸ δειλίαν ἐγκατέλειπε τὸ ποιμνιὸν του καὶ ἔφυγεν. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ἀφοῦ ἀνα-

φέρει τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὅποια διέπραξαν οἱ Ἀρειανοὶ εἰς βάρος ἐκείνων οἱ ὅποιοι δὲν ἔφυγον καὶ περιῆλθον εἰς τὰς χείρας των (κ. 3-7) τοὺς κατηγορεῖ μὲ δριμύτητα (κ. 25- 27). Ἐπίσης τονίζει ὅτι, ὅταν κανεὶς ἔχη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοιοῦτους δολίους ἐχθρούς, ὡς εἶναι οἱ Ἀρειανοί, ὀφείλει νὰ ἐνεργῇ μὲ πολλὴν περὶσκεψιν καὶ προσοχὴν διὰ τὴν διάσωσίν του. Παρατηρεῖ δὲ ὅτι ἡ φυγὴ, διὰ τὴν ὁποῖαν τὸν κατηγοροῦν, ὡς ἀποβλέπουσα εἰς τὴν σωτηρίαν ἐκ τῶν ἀγρίων διωκτῶν του, δὲν εἶναι χειροτέρα τῆς ἀδίκου διώξεώς των. Χειρότερον εἶναι τὸ νὰ διώκη τις διὰ νὰ φονεύσῃ, παρὰ τὸ νὰ προφυλάσσεται διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐκ τῆς διώξεως ταύτης θάνατον. Ἄν εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, πρέπει κάποιος νὰ ἐντρέπεται, αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ διώκτης καὶ ὄχι ὁ φεύγων. Ἄλλωστε, ἂν σταματήσουν αἱ διώξεις θὰ σταματήσουν καὶ οἱ φεύγοντες (κ. 8).

Ὁ Μ. Ἀθανάσιος διὰ νὰ δικαιώσῃ τὴν περίπτωσίν του καὶ δικαιολογήσῃ τὴν φυγὴν του, χρησιμοποιεῖ πλείστας παρομοίας περιπτώσεις προσώπων ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ὡς τοὺς Ἰακώβ, Μωϋσῆν, Δαυίδ, Ἡλίαν, Παῦλον, ἄλλους ἀποστόλους καὶ πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ κυρίως τὸ παράδειγμα τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ ὅποιοι διωκόμενοι, ἔφυγον, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχεν ἀκόμη ἔλθῃ ὁ ὑπὸ τῆς Θεῆς Προνοίας καθωρισμένος χρόνος διὰ νὰ μαρτυρήσουν (κ. 10 ἔ.).

Εἰδικώτερον τὰ περιστατικά, τὰ ὅποια ἠνάγκασαν τὸν Μ. Ἀθανάσιον εἰς φυγὴν, ἐξιστορούμενα ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ἐκθέτομεν δι' ὀλίγων ἐν συνεχείᾳ: Τὸ θέρος τοῦ 355 ἔφθασεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ νοτάριος Διογένης, ὁ ὅποιος ἀντὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν Ἀθανάσιον, προέβη εἰς ἐνεργείας διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του. Τὸ χειμῶνα ὁμοῦ τοῦ ἐπομένου ἔτους (356) ἀφίχθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ στρατηγὸς Συριανός, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν νοτάριον Ἰλαρίωνα, καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν. Ἄλλ', ἐπειδὴ ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἶχεν ἀπὸ πρὶν ἐγγράφους διαβεβαιώσεις τοῦ αὐτοκράτορος ὅτι δὲν θὰ ἠνοχλεῖτο, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Συριανὸν

σχετικήν ἐπιστολήν τοῦ Κωνσταντίου ἢ τουλάχιστον ἔγγραφον διαβεβαίωσιν τῶν διαταγῶν τὰς ὁποίας ἐξέδωκεν ὁ Κωνσταντίος. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Συριανὸν νὰ ἀναστείλῃ ἐπ' ὀλίγον τὰς ἐναντίον τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἐνεργείας του.

Μίαν νύκτα ὁμῶς, καὶ ἐνῶ ὁ λαὸς μὲ τὸν Μ. Ἀθανάσιον ἦτο συγκεντρωμένος εἰς κάποιαν νυκτερινὴν ἀκολουθίαν ἐντὸς ναοῦ, περιεκύκλωσεν ὁ Συριανὸς μὲ πέντε χιλιάδας στρατιωτικὰς δυνάμεις τὸν ναὸν αὐτὸν διὰ νὰ συλλάβῃ τὸν Μ. Ἀθανάσιον (κ.24). Ὁ Μ. Ἀθανάσιος τότε προέτρεψε τὸν διάκονον νὰ ἀναγνώσῃ ψαλμὸν καὶ τὸν λαὸν νὰ ἀποκρίνεται διὰ τοῦ «ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ», διὰ νὰ κερδίσῃ χρόνον μέχρι ὅτου ὅλοι οἱ πιστοὶ ἐξέλθουν τοῦ ναοῦ καὶ ἀπέλθουν εἰς τὰς οἰκίας των (κ. 24). Ἐν τῷ μεταξὺ στρατιῶται «βίᾳ» εἰσέβαλον εἰς τὸν ναὸν διὰ νὰ συλλάβουν τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ὁ ὁποῖος ὁμῶς, παρ' ὅτι παρεκινεῖτο ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς νὰ φύγῃ, δὲν ἐγκατέλειπε τὸν ναόν, ἐφ' ὅσον προηγουμένως δὲν εἶχον ἀπομακρυνθῆ ὅλοι οἱ ἐντὸς τοῦ ναοῦ εὐρισκόμενοι πιστοί. Ὅποτε, καὶ ἐνῶ εἶχον ἀποχωρήσει οἱ περισσότεροι πιστοί, μερικοὶ μοναχοὶ ἐφυγάδευσαν τὸν Μ. Ἀθανάσιον, χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ἀπὸ τοὺς διώκτας του. Διὰ τὴν διάσωσίν του ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐδόξασεν τὸν Θεὸν (κ. 24) καὶ ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα ἐκρύπτετο εἰς τὴν ὑπαιθρον. Οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν πιστῶν ἐπεξετάθησαν καὶ πέραν τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον. Κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον «οὐ μεμπτέα οὐδὲ ἀργὴ τῶν ἀγίων ἢ φυγὴ» (κ. 21). Τὴν φυγὴν ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐθεώρησεν ὑποχρέωσίν του ἐναντίον τοῦ ποιμνίου του καὶ ἐπιβεβλημένην διὰ τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ὄψει τῶν γενικωτέρων κινδύνων, οἱ ὁποῖοι ἠπείλουν τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας· «ἠφέλιμος ἄρα τοῖς λαοῖς καὶ οὐκ ἄκαρπος ἡ φυγὴ τῶν ἀγίων δείκνυται, κἂν τοῖς Ἀρειανοῖς μὴ δοκῇ» (κ. 21).

Ἡ φυγὴ εἶναι κάτι διὰ τὸ ὅποιον ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἔχει δώσει ἐντολήν, ἐνῶ ἡ δίωξις εἶναι ἔργον τοῦ διαβόλου (κ. 23).

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

᾽Η

ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

5 1. Ἐγὼ μὲν ὄμην μετὰ τὰς τοσαύτας ὑπὲρ ἡμῶν γενομένας ἀποδείξεις καταδύεσθαι λοιπὸν τοὺς ἐχθροὺς καὶ μᾶλλον ἐκ τούτων καταγινώσκειν ἑαυτῶν, ἐφ' οἷς καὶ τοὺς ἄλλους ἐσυκοφάντησαν· ἐπειδὴ δὲ οὐδ' οὕτω καταγνωσθέντες ἐρυθριῶ-
10 σιν, ἀλλ' ὑπ' ἀναισθησίας ἔρπουσι ταῖς καταλαλιαῖς νομίζον-
τες ἀνάδικα πάντα γίνεσθαι, οὐχ ἵνα κριθῶσι (φεύγουσι γάρ), ἀλλ' ἵν' ἡμᾶς καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραίων σκύλλωσιν, ἀναγκαῖον ἡγησάμην ὑμῖν ἀπολογήσασθαι, ἵνα μηκέτι μὲν αὐτῶν ἀνάσχησθε γογγυζόντων, καταγνῶτε δὲ τῆς πονηρίας καὶ τῆς συκοφαντίας αὐτῶν. Ὑμῖν μὲν γὰρ τοῖς γνησίοις ἀπολογοῦ-
15 μαι, πρὸς δὲ τοὺς φιλονεικοῦντας παρρησιάζομαι, τοῖς κατ' αὐτῶν ἐλέγχους. Οὐκέτι γὰρ κρίσεως δεῖται τὰ καθ' ἡμᾶς, κέκριται γὰρ οὐχ ἅπαξ, οὐ δεύτερον ἀλλὰ καὶ πολλάκις. Πρῶτον μὲν <ἐν τῇ συνόδῳ τῇ> ἐν τῇ ἡμετέρῃ χώρᾳ συναγο-
20 μένη ὑπὸ ἐπισκόπων ἐγγυὺς ἑκατόν, δεύτερον δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ γράφαντος Εὐσεβίου καὶ κληθέντων αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν καὶ συναχθέντων ἐπισκόπων κάκει πλεον πενήκοντα, καὶ τρίτον ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ τῇ ἐν Σαρδικῇ συναχθείσῃ κατὰ πρόσταξιν τῶν θεοφιλεστάτων βασιλέων Κωνσταντίου καὶ Κωνσταντος· ἐν ᾗ καὶ οἱ καθ' ἡμῶν γενόμενοι καθηρέθησαν ὡς
25 συκοφάνται τοῖς τε κριθεῖσιν ὑπὲρ ἡμῶν συνεψηφίσαντο μὲν

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

Ἡ

ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

1. Ἐγὼ μὲν ἐνόμιζον μετὰ ἀπὸ τὰς τόσας ἀποδείξεις ποὺ ἔγιναν ὑπὲρ ἡμῶν ὅτι οἱ ἐχθροὶ θὰ καταβυθισθοῦν καὶ ἐπὶ πλεόν τούτων θὰ ἐνοχοποιήσουν τοὺς ἑαυτοὺς των μ' ἐκεῖνα ποὺ ἐσυκοφάντησαν καὶ τοὺς ἄλλους· ἐπειδὴ δὲ οὔτε καὶ ἂν ἐνοχοποιηθοῦν κοκκινίζουν ἀπὸ ἐντροπὴν, ἀλλ' ἀπὸ ἀσυνειδησίαν προβαίνουν εἰς κακολογίας, νομίζοντες ὅτι τὰ πάντα ἡμποροῦν νὰ εἰσαχθοῦν ἐκ νέου εἰς δίκην, ὄχι διὰ νὰ κριθοῦν (διότι διαφεύγουν), ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνοχλοῦν ἡμᾶς καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀγνῶν, ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ ἀπολογηθῶ πρὸς σᾶς, διὰ νὰ μὴ ἀνέχεσθε μὲν πλεόν αὐτοὺς ὅταν γογγύζουν, νὰ γνωρίσετε δὲ τὴν πονηρίαν καὶ τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν. Διότι εἰς σᾶς μὲν τοὺς ἀληθινούς ἀπολογοῦμαι δι' ὅσα αὐτοὶ μᾶς κατηγοροῦν, πρὸς δὲ τοὺς φιλονεικοῦντας ὁμιλῶ μὲ παρρησίαν. Διότι τὰ σχετικὰ μὲ ἡμᾶς θέματα δὲν χρειάζεται πλεόν νὰ κριθοῦν, διότι ἔχουν κριθῆ ὄχι μίαν φοράν, ἀλλὰ δύο καὶ πολλάκις. Πρῶτον μὲν εἰς τὴν Σύνοδον, ἣ ὁποία συνῆλθεν εἰς τὴν ἰδικὴν μας χώραν, ἀπὸ ἑκατὸν περίπου ἐπισκόπους, δεῦτερον δὲ εἰς τὴν Ρώμην, ὅταν ἔγραψεν ὁ Εὐσέβιος καὶ ἐκλήθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἡμεῖς καὶ συνήχθησαν καὶ ἐκεῖ περισσότεροι ἀπὸ πεντήκοντα ἐπίσκοποι, καὶ τρίτον εἰς τὴν μεγάλην Σύνοδον, ἣ ὁποία συνῆλθεν εἰς τὴν Σαρδικὴν κατὰ προσταγὴν τῶν θεοφιλεστάτων βασιλέων Κωνσταντίου καὶ Κώσταντος, εἰς τὴν ὁποίαν ὅσοι ἦσαν ἐναντίον μας καθηρέθησαν ὡς συκοφάνται καὶ δι' ὅσα ἀπε-

ἐπίσκοποι πλείους τριακοσίων ἐξ ἐπαρχιῶν Αἰγύπτου, Λιβύης καὶ Πενταπόλεως Παλαιστίνης, Ἀραβίας, Ἰσαυρίας, Κύπρου, Παμφυλίας, Λυκίας, Γαλατίας, Δακίας, Μυσίας, Θράκης, Δαρδανίας, Μακεδονίας, Ἡπειρώων, Θεσσαλίας, Ἀχαΐας, Κρήτης, Δαλματίας, Σισκίας, Παννονίων, Νωρικοῦ, Ἰταλίας, Πικηνοῦ, Τουσκίας, Καμπανίας, Καλαβρίας, Ἀπουλίας, Βριτίας, Σικελίας, Ἀφρικῆς, πάσης Σερδανίας, Σπανίων, Γαλλίων, Βρεττανίων. Ἐπεμαρτύρησαν δὲ τούτοις Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης οἱ πρότερον μὲν διαβάλλοντες, ὕστερον δὲ μεταγνόντες. Οὐ γὰρ μόνον ἀπεδέξαντο τὰ κριθέντα ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ συκοφάντας ἑαυτούς τε καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς καθ' ἡμῶν γενομένους ὠμολόγησαν. Οἱ γὰρ οὕτω μεταγνόντες καὶ οὕτω γράφαντες δῆλοί εἰσι καὶ τοὺς περὶ Εὐσέβιον ἐλέγχοντες· μετὰ γὰρ αὐτῶν κοινῇ τὴν καθ' ἡμῶν ἐμηχανήσαντο συσκευήν. Τὰ τοίνυν ὑπὸ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων ἐπισκόπων δοκιμασθέντα καὶ κριθέντα ἀποδειχθέντα τε λευκῶς περιττὸν εἶναι πάλιν ἀνακρίνεσθαι πᾶς ὅστισοῦν ὁμολογήσειεν, ἵνα μή, κἄν νῦν ἐξετασθῆ, πάλιν ἀνακριθῆ καὶ αὖθις ἐξετασθῆ καὶ οὕτως εἰς ἀπέραντον τὰ τῶν περιεργαζομένων γένηται.

2. Ἦρκει μὲν γὰρ καὶ ἡ τῶν τοσοῦτων ἐπισκόπων ψῆφος δυσωπῆσαι τοὺς ἔτι κἄν προσποιεῖσθαι καθ' ἡμῶν βουλομένους· ὅτε δὲ καὶ ἐχθροὶ μαρτυροῦσιν ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ καθ' ἑαυτῶν φάσκοντες τὰ καθ' ἡμῶν εἶναι συσκευήν, τίς ἔτι λοιπὸν ἀμφιβάλλον οὐκ αἰσχύνεται; Τοῦ γὰρ νόμου κελεύοντος «Ἐπὶ στόματος δύο καὶ τριῶν μαρτύρων» ἴστασθαι τὰς κρίσεις ἰδοὺ τοσοῦτον πλήθος ὑπὲρ ἡμῶν ἐστι μαρτύρων ἔχον

φασίσθησαν ὑπὲρ ἡμῶν ἐνέκριναν μὲν διὰ ψήφου περισσότεροι ἀπὸ τριακόσιοι ἐπίσκοποι ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Λιβύης καὶ τῆς Πενταπόλεως τῆς Παλαιστίνης, τῆς Ἀραβίας, τῆς Ἰσαυρίας, τῆς Κύπρου, τῆς Παμφυλίας, τῆς Λυκίας, τῆς Γαλατίας, τῆς Δακίας, τῆς Μυσίας, τῆς Θράκης, τῆς Δαρδανίας, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Κρήτης, τῆς Δαλματίας, τῆς Σισκίας, τῆς Παννονίας, τοῦ Νωρικοῦ, τῆς Ἰταλίας, τοῦ Πικηνοῦ, τῆς Τουσκίας, τῆς Καμπανίας, τῆς Καλαβρίας, τῆς Ἀπουλίας, τῆς Βριττίας, τῆς Σικελίας, τῆς Ἀφρικῆς, πάσης τῆς Σερδανίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Βρεττάνης. Ἐπεβεβαίωσαν δὲ δι' ὄρκου ταῦτα ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, οἱ ὅποιοι πρῶτα μὲν διέβαλλον, ὕστερα δὲ μετενόησαν. Διότι αὐτοὶ ὄχι μόνον ἀπεδέχθησαν τὰ ὅσα ἀπεφασίσθησαν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὡμολόγησαν ὅτι ἔγιναν συκοφάνται καὶ αὐτοὶ καὶ ἄλλοι ἐναντίον μας. Διότι ἐκεῖνοι πού μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν μετενόησαν καὶ ἔτσι ἔγραψαν, εἶναι γνωστοὶ καὶ ὡς ἐλέγχοντες τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου· διότι αὐτοὶ ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἐκείνους ἐμηχανεύθησαν τὴν ἐναντίον μας μηχανορραφίαν. Τὰ ὅσα λοιπὸν ἀπὸ τόσους πολλοὺς καὶ τόσους σημαντικοὺς ἐπισκόπους, ἐξετάσθησαν καὶ ἐκρίθησαν καὶ ἀπεδείχθησαν ἀθωοτικά, πᾶς ὁ ὅποιος δὴποτε θὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι εἶναι περιττὸν πάλιν νὰ ἐξετασθοῦν, διὰ νὰ μὴ ἐπανακριθοῦν καὶ πάλιν, ἔστω καὶ ἂν τῶρα ἐξετασθοῦν, καὶ πάλιν νὰ ἐξετασθοῦν καὶ ἔτσι νὰ καταλήξουν εἰς μίαν ἀπέραντον πολυπραγμοσύνην.

2. Διότι ἦτο μὲν ἀρκετὴ καὶ ἡ ψῆφος τόσων πολλῶν ἐπισκόπων νὰ καταισχύνη ἐκείνους πού ἀκόμη θέλουν νὰ ὑποκρίνονται ἐναντίον μας· ὅταν δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ καταθέτουν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀντιφάσκουν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦς των, λέγοντες ὅτι τὰ ἐναντίον μας εἶναι σκευωρία, ποῖος ἀκόμη ἀμφιβάλλων δὲν ἐντρέπεται; Διότι ὅταν ὁ νόμος καθορίζη ὅτι «εἰς τὰς μαρτυρίας δύο καὶ τριῶν μαρτύρων»¹ στηρίζονται αἱ ἀποφάσεις, ἰδοὺ ὑπάρχει τόσον πολὺ πλῆθος μαρτύρων ὑπὲρ ἡμῶν, πού

προσθήκην καὶ τὴν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπόδειξιν, ὥστε καὶ τοὺς ὑπολειπομένους μηκέτι προσέχειν οἷς, ὡς ἠθέλησαν, ἐδίκασαν, ἀλλὰ βιάζεσθαι λοιπὸν καὶ ἀντὶ τῶν εὐλόγων ἀδικεῖν τοὺς ἐλέγχοντας αὐτούς. Τοῦτο γὰρ αὐτοὺς μάλιστα λυπεῖ, 5 ἐπειδήπερ ἅπερ ἔκρουσαν αὐτοὶ πράξαντες καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐν γωνία συνέθεντο, ταῦτα Οὐάλης καὶ Οὐρσάκιος ἐξήγαγον καὶ ἀπεκάλυψαν. Καὶ ἴσασιν ἀκριβῶς, ὡς ἢ τούτων μετάνοια κατακρίνει μὲν ἐκείνους, δικαιοῖ δὲ τοὺς ἀδικηθέντας παρ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἐν τῇ κατὰ Σαρδικὴν συνόδῳ κα- 10 θηρέθησαν, ὥσπερ ἔμπροσθεν εἶπον, καὶ εἰκότως γε· οὕτω γὰρ καὶ οἱ τότε Φαρισαῖοι ἀπολογούμενοι ὑπὲρ τοῦ Παύλου διήλεγχον τὴν ἑαυτῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων κατ' αὐτοῦ γενομένην συνωμοσίαν· οὕτως ὁ μακάριος Δαυτὶδ ἐδείχθη μάτην διωκόμενος, ὁπνῆκα ὁ διώκων ὠμολόγησε λέγων· «Ἦμαρτον, 15 τέκνον Δαυτὶδ»· οὕτω καὶ οὗτοι νικηθέντες ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἠξίωσαν καὶ γράφαντες ἐπιδεδώκασιν Ἰουλίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης. Ἐγραψαν δὲ καὶ ἡμῖν ἀξιούντες ἔχειν τὴν πρὸς ἡμᾶς εἰρήνην οἱ τοσαῦτα θρυλήσαντες καὶ τάχα καὶ νῦν ἐρυθριῶντες, διότι οὐδ' ἐζήτησαν ἀνελεῖν, τούτους τῇ χάριτι τοῦ Κυ- 20 ρίου ζῶντας ὀρῶσι. Καὶ Ἄρειον δὲ καὶ τὴν αἵρεσιν ἀνεθεμάτισαν ἀκολούθως τοῦτο ποιοῦντες. Εἰδότες γὰρ, ὡς δι' οὐδὲν ἕτερον οἱ περὶ Εὐσέβιον ἡμῖν ἐπεβούλευον ἢ διὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν ἀσέβειαν, ἅπαξ κρίναντες ὁμολογήσαι τὴν καθ' ἡμῶν συκοφαντίαν εὐθὺς ἠρνήσαντο καὶ τὴν χριστομάχον αἵρεσιν, 25 δι' ἣν καὶ τὰ καθ' ἡμῶν ὑπεκρίναντο.

3. Τὰ μὲν οὖν γραφέντα παρὰ τῶν ἐπισκόπων ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ διαφόρους συνόδους καὶ πρῶτα τὰ τῶν Αἰγυπτίων

1. Πρβλ. Πράξ. 23, 9

2. Πρβλ. Α' Βασ. 26, 21

ἔχει ἐπιπροσθέτως καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὁμολογίας τῶν ἐχθρῶν, ὥστε καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μὴ προσέχουν πλέον εἰς ὅσα ὅπως ἠθέλησαν, ἐδίκασαν, ἀλλὰ νὰ σπεύδουν ἀντὶ νὰ ἀδικοῦν ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ὑπῆρχεν εὐλογος αἰτία, νὰ ἀδικοῦν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐλέγχουν. Διότι τοῦτο λυπεῖ αὐτοὺς πάρα πολύ, ἐπειδὴ βεβαίως αὐτὰ ποὺ ἀπέκρυσαν, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἔπραξαν αὐτὰ καὶ κρυφίως μόνοι τοὺς ἐσχεδίασαν, αὐτὰ ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Οὐρσάκιος ἐφανέρωσαν καὶ ἀπεκάλυψαν. Καὶ γνωρίζουν ἀκριβῶς ὅτι ἡ μετάνοια αὐτῶν καταδικάζει μὲν ἐκείνους, δικαιώνει δὲ τοὺς ἀδικηθέντας ἀπὸ αὐτοὺς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν Σαρδικὴν σύνοδον καθηρέθησαν, ὅπως εἶπον προηγουμένως, καὶ εὐλόγως βέβαια. Διότι ἔτσι καὶ οἱ Φαρισαῖοι τότε, ἀπολογούμενοι ὑπὲρ τοῦ Παύλου, ἀπεκάλυπτον καὶ τὴν ἰδικὴν των καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων γενομένην ἐναντίον του συνωμοσίαν¹. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ ἀπεδείχθη ὅτι κατεδιώκετο ἀδίκως, ὅταν ὁ διώκτης του ὠμολόγησε λέγων· «Ἠμάρτησα, τέκνον Δαυὶδ»². Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἀφοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἐζήτησαν καὶ ἀφοῦ ἔγραψαν (τὴν ὁμολογίαν των) τὴν ἐπέδωσαν εἰς τὸν Ἰούλιον, τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης. Ἐγραψαν δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀξιοῦντες νὰ συμφιλιωθοῦν μαζί μας, αὐτοὶ ποὺ τόσα πολλὰ διελάλησαν ἐναντίον μας καὶ τώρα ἴσως ἐντροπιασμένοι, διότι αὐτοὺς ποὺ ἐζήτησαν νὰ θανατώσουν, τοὺς βλέπουν νὰ ζοῦν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔπειτα ἐνεργοῦντες ἐν συνεχείᾳ πρὸς αὐτό, ἀνεθεμάτισαν καὶ τὸν Ἄρειον καὶ τὴν αἵρεσίν του. Διότι ἐγνώριζον ὅτι οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον διὰ τίποτε ἄλλο δὲν συνωμοτοῦσαν ἐναντίον μας, παρὰ μόνον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των ἀσέβειαν, μιὰ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ παραδεχθοῦν τὴν ἐναντίον μας συκοφαντίαν, ἀμέσως ἠρνήθησαν καὶ τὴν χριστομάχον αἵρεσιν, διὰ τὴν ὁποῖαν προσεποιήθησαν τὰς ἐναντίον μας κατηγορίας.

3. Ὅσα μὲν λοιπὸν ἐγράφησαν ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ τὰς διαφόρους συνόδους καὶ πρῶτον ἀπὸ τοὺς

ἔστι τάδε:

Ἡ ἀγία σύνοδος ἣ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συναχθεῖσα ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Θηβαΐδος καὶ Λιβύης καὶ Πενταπόλεως τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισκόποις
5 ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἦδυνάμεθα μὲν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἅμα τῷ συσκευασθῆναι τὸν συλλειτουργὸν ἡμῶν Ἀθανάσιον ἢ καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπολογία-
σασθαι περὶ ὧν συνεσκευάσαντο αὐτῷ οἱ περὶ Εὐσέβιον καὶ
10 αἰτιάσασθαι περὶ ὧν πέπονθε παρ' αὐτῶν καὶ δεῖξαι πάσας τὰς γεγενημένας κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας· ἐπειδὴ δέ τότε μὲν οὐκ ἐπέτρεπε τὰ πράγματα, ὡς ἴστε καὶ ὑμεῖς, νῦν δ' ἐνομιζομεν μετὰ τὴν ἐπάνοδον Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου δυσω-
πεῖσθαι καὶ ἐρυθριᾶν αὐτοὺς ἐπὶ οὕτω φανεροῖς αὐτῶν ἀδική-
15 μασι, τούτου ἔνεκεν σιγᾶν ἑαυτοὺς ἐπέισαμεν. Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὸ παθεῖν τοσαῦτα τὸν ἄνδρα, μετὰ τὴν εἰς Γαλλίας ἀποδημίαν, μετὰ τὴν ἐπὶ ξένης ἀντὶ τῆς οἰκείας καὶ πορρωτάτω διατριβῆν, μετὰ τὸ ὀλίγου δεῖν αὐτὸν ἀποθανεῖν ἐκ τῶν διαβολῶν αὐτῶν, εἰ μὴ βασιλέως ἔτυχε φιλανθρώπου, ἐφ' οἷς ἂν καὶ πᾶς
20 ἐχθρὸς ἐκορέσθη κἄν τὸν θυμὸν ὠμότατος, οὐκ ἐρυθριῶσιν, ἀλλὰ πάλιν ἐπινεανιεύονται κατὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ πρὸς τὴν ἄφεσιν ἀγανακτοῦντες αὐτοῦ χεῖροσιν ἐπιτολμῶσι δευτέροις. Καὶ κατηγοροῦσι μὲν εὐχερῶς, οὐ φοβοῦνται δὲ τὸ ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς γεγραμμένον· «Μάρτυς
25 ψευδῆς οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται», καὶ «(Στόμα καταψευδόμενον ἀναιρεῖ ψυχὴν)». Διὰ τοι τοῦτο οὐκέτι μὲν δυνάμεθα σιγᾶν, θουμάζομεν δὲ τὴν πονηρίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἀκόρεστον ἐπὶ συ-

1. Παρμ. 19, 5

2. Σοφ. Σολ. 1, 11

Αιγυπτίους εἶναι τὰ ἐξῆς:

Ἡ ἀγία Σύνοδος, ἡ ὁποία συνεκλήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Θηβαΐδος καὶ τῆς Λιβύης καὶ τῆς Πενταπόλεως πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπισκόπους ἀγαπητοὺς καὶ περιποθῆτους ἀδελφοὺς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἠμπορούσαμεν μὲν καὶ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὰς σκευωρίας κατὰ τοῦ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀθανασίου ἢ καὶ μετὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν νὰ ὑπερασπισθῶμεν αὐτὸν δι' ὅσα συνωμότησαν ἐναντίον του οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ δι' ὅσα ἔπαθεν ἀπ' αὐτοὺς καὶ νὰ ἀποδείξωμεν ὅλας τὰς συκοφαντίας πού ἔγιναν ἐναντίον του. Ἐπειδὴ δὲ τότε δὲν ἐπέτρεπον τὰ πράγματα τοῦτο, ὅπως γνωρίζετε καὶ σεῖς, τώρα δὲ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου, ἐνομίσαμεν ὅτι θὰ ἐντραποῦν καὶ θὰ κοκκινίσουν αὐτοί, διὰ τὰ τόσον φανερά των ἐγκλήματα, ἔνεκα τούτου ἐπέισαμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ σιωπήσωμεν. Ἐπειδὴ ὅμως μετὰ ἀπὸ τὰ τόσα παθήματα πού ἔπαθεν ὁ ἀνὴρ, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του εἰς Γαλλίαν, μετὰ τὴν μακρινὴν παραμονὴν του ἀντὶ τῆς ἰδικῆς του εἰς ξένην χώραν, καὶ μετὰ τὸν κίνδυνον πού διέτρεξεν, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῶν συκοφαντιῶν των, ἐὰν δὲν ἐτύχαινε νὰ προστατευθῇ ἀπὸ φιλάνθρωπον βασιλέα, δι' ὅσα ἀκόμη καὶ τοῦ ὁποιοῦδήποτε σκληροτάτου ἐχθορῦ θὰ εἶχε κορεσθῇ ὁ θυμὸς του, αὐτοὶ δὲν κοκκινίζουν ἀπὸ ἐντροπῆν, ἀλλὰ πάλιν συμπεριφέρονται ὡς ἀπερίσκεπτοι νέοι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀγανακτοῦντες διὰ τὴν ἀθώωσιν αὐτοῦ, τολμοῦν δευτέρας, ἀκόμη χειροτέρας, κατηγορίας ἐναντίον του. Καὶ κατηγοροῦν μὲν μὲ εὐχέρειαν, χωρὶς νὰ φοβοῦνται αὐτὸ πού ἔχει γραφῆ εἰς τὰς ἀγίας Γραφὰς ὅτι· «Ὁ ψευδομάρτυς δὲν θὰ μείνῃ ἀτιμώρητος¹», καί· «Στόμα πού ψεύδεται, ἐπιφέρει θάνατον εἰς τὴν ψυχὴν»². Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν ἠμποροῦμεν πλέον νὰ σιωπῶμεν, θαυμάζομεν ὅμως

σκευαῖς φιλονεικίαν. Ἴδου γὰρ οὐ παύονται πάλιν βαιλικὰς
 ἀκοὰς κινοῦντες καθ' ἡμῶν, οὐ παύονται γράφοντες ὀλέθρον
 γράμματα πρὸς ἀναίρεσιν ἐπισκόπου τοῦ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν
 ἐχθροῦ. Πάλιν γὰρ ἔγραψαν τοῖς βασιλεῦσι κατ' αὐτοῦ, πάλιν
 5 αὐτὸν συσκευάσασθαι βούλονται, σφαγὰς αἰτιώμενοι μὴ γενο-
 μένας, πάλιν αὐτὸν φονεῦσαι βούλονται φόνους αἰτιώμενοι μὴ
 γενομένους. Καὶ τότε γὰρ ἂν ἐφόνευσαν διαβάλλοντες, εἰ μὴ
 φιλανθρώπου βασιλέως ἐτύχομεν. Πάλιν αὐτόν, ἵνα τὸ ἔλατ-
 τον εἴπωμεν, ἐπ' ἐξοριστίαν ἀπελθεῖν ἐπείγονται συμφορὰς
 10 ἐξορίστων ὡς παρ' αὐτοῦ γενομένων προσποιούμενοι θρηγεῖν.
 Καὶ θρηγοῦσι μὲν παρ' ἡμῖν τὰ μὴ γενόμενα, οὐκ ἀρκοῦνται
 δὲ τοῖς γενομένοις κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ δεύτερα χεῖρονα προσ-
 ἀφαι βούλονται. Οὕτως εἰσὶ πρᾶοι καὶ φιλάνθρωποι καὶ τὸν
 τρόπον ἐπεικεῖς, μᾶλλον δὲ (εἰρήσεται γὰρ τάληθές) πονηροὶ
 15 καὶ πικροὶ καὶ ἐκ φόβων καὶ ἀπειλῶν ἢ ἐξ εὐσεβείας καὶ ἐπι-
 εικείας, ἃ τοῖς ἐπισκόποις πρέπει, τιμώμενοι. Οἷα γὰρ μηδὲ
 τῶν ἔξω τις φιλοπραγμόνων φθέγγαίτο, τοιαῦτα ῥήματα κα-
 ταχέαι τετολμήκασιν ὧν πρὸς τοὺς βασιλέας ἔγραψαν. Καὶ το-
 σούτων φόνων καὶ σφαγῶν κατηγορήσαν οὐκ ἐπὶ ἡγεμόνος,
 20 οὐκ ἐπ' ἄλλου τινὸς μείζονος, ἀλλ' ἐπὶ τῶν Αὐγούστων τῶν
 τριῶν, οὐδὲ πρὸς τὰ διαστήματα τῶν ὁδῶν ἀποκνήσαντες,
 μόνον ἵνα πάντα μείζονα δικαστήρια τῆς κατηγορίας αὐτῶν
 ἐμπλησθῆ. Κατηγορία γὰρ ἀληθῶς, ἀγαπητοί, τὰ παρ' αὐ-
 τῶν γενόμενα καὶ πασῶν ἀνωτάτω κατηγορία, ὅπου γε καὶ
 25 πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἀνωτάτω τὰ δικαστήρια. Τί γὰρ
 ἄλλο τέλος τῆς ἐπὶ τούτοις ἐξετάσεως ἢ θάνατος ἐκ βασιλι-

τὴν πονηρίαν των καὶ τὴν ἀχόρταγον διὰ σκευωρίας φιλονεικίαν των. Διότι ἰδοὺ πάλιν, δὲν παύουν νὰ παρακινοῦν τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς ἐναντίον μας, δὲν παύουν νὰ γράφουν ὀλέθρια μὲ σκοπὸν τὸν θάνατον ἐπισκόπου ποὺ εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἀσεβείας των. Διότι πάλιν ἔγραψαν εἰς τοὺς βασιλεῖς ἐναντίον του, πάλιν ἐπιδιώκουν νὰ συνομοτήσουν ἐναντίον του, κατηγοροῦντες αὐτὸν διὰ σφαγὰς ποὺ δὲν ἔγιναν, πάλιν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐξοντώσουν αὐτόν, κατηγοροῦντες αὐτόν διὰ φόβους ποὺ δὲν ἔγιναν. Διότι καὶ τότε, μὲ τὰς διαβολὰς των θὰ τὸν εἶχαν φονεύσει, ἐὰν δὲν συνέβαινε νὰ εἶναι ὁ βασιλεὺς φιλάνθρωπος. Πάλιν, διὰ νὰ εἴπωμεν τὸ ἐλάχιστον, ἐπείγονται νὰ τὸν ἐξορίσουν, προσποιούμενοι ὅτι θρηνοῦν διὰ συμφορὰς ἐξορίστων, ὅτι δῆθεν ἔγιναν ἀπὸ αὐτόν. Καὶ θρηνοῦν μὲν ἐνώπιόν μας δι' ἐκεῖνα ποὺ δὲν συνέβησαν, δὲν ἀρκοῦνται δὲ εἰς ὅσα ἔγιναν ἐναντίον του, ἀλλὰ θέλουν νὰ τοῦ καταλογίσουν καὶ ἄλλα νεώτερα ἀλλὰ χειρότερα. Ἔτσι ἐμφανίζονται πρᾶοι καὶ φιλάνθρωποι καὶ εὐγενεῖς εἰς τοὺς τρόπους των, ἀλλὰ (διὰ νὰ λέγεται καὶ ἡ ἀλήθεια) μᾶλλον εἶναι πονηροὶ καὶ κακοὶ καὶ ἀπὸ φόβους καὶ ἀπειλὰς παρὰ ἀπὸ εὐσέβειαν καὶ πραότητα ἀπονέμονται εἰς αὐτοὺς τιμαί, ποὺ πρέπει νὰ ἀπονέμονται εἰς τοὺς ἐπισκόπους. Διότι εἶχαν τολμήσει νὰ ἐκστομίσουν τέτοια λόγια, γράφοντες πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ποὺ ὁμοιά των δὲν θὰ ἐξεστόμιζε οὔτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἀρέσκεται νὰ ἀναμειγνύεται εἰς ξένας ὑποθέσεις. Καὶ τὸν κατηγορήσαν διὰ τόσους φόβους καὶ σφαγὰς, ὅχι ἐπὶ συνήθους ἡγεμόνος, οὔτε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἄλλου μεγαλυτέρου, ἀλλ' ἐπὶ τριῶν αὐτοκρατόρων, χωρὶς νὰ διστάσουν οὔτε ἀπὸ τὰς ἀποστάσεις τῶν ὁδῶν, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ γεμίσουν ἀπὸ κατηγορουμένους των ὅλα τὰ μεγαλύτερα δικαστήρια. Διότι, ἀληθῶς ἀγαπητοί, κατηγορία εἶναι τὰ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ μάλιστα κατηγορία μεγίστη ὅλων, ἀφοῦ, βεβαίως, ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἀνώτατα εἶναι τὰ δικαστήρια. Διότι ποῖος ἄλλος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀνακρίσεως

κῆς κινήσεως ἐπαγόμενος;

4. Οὐκοῦν οὐ τὰ παρὰ ᾿Αθανασίου, ἀλλὰ τὰ παρ' αὐτῶν γινόμενα θρήνου καὶ οἰμωγῆς ἄξια· οὐκοῦν αὐτοὺς μᾶλλον ἄν τις δικαίως θρηνησείεν· ἐπὶ τούτοις γὰρ ὀδύρεσθαι χρεῖ, ἐπεὶ
 5 καὶ γέγραπται· «Μὴ κλαίετε τὸν τεθνηκότα, μήτε θρηνεῖτε αὐτόν, κλαύσατε κλαυθμῶ τὸν ἐκπορευόμενον, ὅτι οὐκ ἐπιστρέφει ἔτι». Πᾶσα γὰρ αὐτῶν ἢ ἐπιστολὴ οὐδὲν ἄλλο ἢ πρὸς θάνατον ὄρᾱ, καὶ φονεύειν ἐπιχειροῦσιν, ἐὰν συγχωρῶνται, καὶ ποιεῖν ἐξορίστους. Συνεχωρήθησαν γὰρ τοῦ θεοφιλεστάτου πατρὸς τῶν βασιλέων ἀντὶ θανάτου τῆ μεταθέσει τοῦ τόπου τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐκπλήσαντος. Ταῦτα οὖν ὅτι μηδὲ φιλῶν Χριστιανῶν ἔργα, σπανίως δὲ καὶ ἔθνικῶν, μήτι γε ἐπισκόπων δοκούντων καὶ τοὺς ἄλλους τὰ δίκαια διδάσκειν, συνορᾶν ὑμῶν τὴν ἐν Χριστῶ συνείδησιν ἠγούμεθα. Πῶς γὰρ οἱ
 15 τοὺς ἄλλους κωλύοντες κατηγορεῖν αὐτοὶ κατήγοροι καὶ μέχρι βασιλέων γίνονται; Πῶς οἱ συμφορὰς ἐλεεῖν διδάσκοντες οὐδὲ μετὰ τὴν ἐξοριστίαν ἡμῶν ἠσυχάζουσι; Κοινὸς γὰρ γέγονεν ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων ὁμολογουμένως ἐξορισμὸς, καὶ πάντες ἑαυτοὺς ἐξορίστους εἶχομεν καὶ νῦν ὡς σὺν ᾿Αθανασίω
 20 ταῖς πατρίσιν ἀποδοθέντας πάλιν ἀντὶ τῶν προτέρων ὀδυμῶν ἐπ' αὐτῶ καὶ θρήνων μεγίστην εὐθυμίαν ἀπολαβόντες καὶ χάριν, ἣν ὁ Κύριος διαφυλάξειε καὶ ἀνατρέψαι τοῖς περὶ Εὐσέβιον μὴ ἐπιτρέψῃ. Ταῦτα μὲν, εἰ καὶ ἀληθῆ ἦν ἃ κατηγόρου αὐτόν, ἦν τινα κατηγορήματα ὅτι παρὰ τὸ πρόσταγμα
 25 τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ μετὰ τὸν τοῦ πειρασμοῦ ἐξορισμὸν ἐπεμβαίνοντες πάλιν φόνων καὶ σφαγῶν καὶ ἄλλων ἐγκλημά-

διὰ τὰς κατηγορίας ταύτας παρὰ ὁ θάνατος ποῦ ἐπιβάλλεται κατόπιν βασιλικῆς διαταγῆς;

4. Ὅχι λοιπὸν τὰ ὅσα ἔγιναν ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον, ἀλλ' ὅσα ἔγιναν ἀπ' αὐτούς, εἶναι ἄξια θρήνου καὶ ὄδυρμοῦ· μᾶλλον λοιπὸν αὐτούς θὰ ἔπρεπε δικαίως νὰ θρηνήσῃ κανεὶς, διότι δι' αὐτὰ πρέπει νὰ θρηνουῖμεν, ἀφοῦ ἔχει γραφῆ· «Μὴ κλαίετε διὰ τὸν πεθαμένον, οὔτε νὰ θρηνῆτε αὐτόν, κλαίετε πικρῶς αὐτόν ποῦ φεύγει, διότι δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ πλέον»¹. Διότι ὀλόκληρος ἡ ἐπιστολή των εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπει παρὰ εἰς θάνατον, καὶ ἔαν τοὺς ἐπιτρέπεται, ἐπιχειροῦν καὶ νὰ φονεύσουν καὶ νὰ ἐξορίσουν. Διότι ὁ θεοφιλέστατος πατὴρ τῶν βασιλέων τοὺς ἐπέτρεψεν ἀντὶ τοῦ θανάτου νὰ ἱκανοποιήσουν τὸν θυμὸν των διὰ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τόπου τῆς ἐξορίας τοῦ Ἀθανασίου. Αὐτὰ λοιπὸν, δὲν εἶναι ἔργα οὔτε ἀπλῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' οὔτε ἀκόμη καὶ εἰδωλολατρῶν, πολὺ δὲ περισσότερον ἐπισκόπων, ποῦ ὀφείλουν νὰ διδάσκουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ πράττουν τὰ δίκαια. Νομίζομεν ὅτι ἡ χριστιανικὴ σας συνείδησις θὰ τὸ κατανοήσῃ. Διότι πῶς δικαιολογεῖται, αὐτοὶ ποῦ ἐμποδίζουν τοὺς ἄλλους νὰ κατηγοροῦν, οἱ ἴδιοι νὰ γίνωνται κατήγοροι, φθάνοντες μέχρι τῶν βασιλέων; Πῶς αὐτοὶ ποῦ διδάσκουν τοὺς ἄλλους νὰ εἶναι εὐσπλαχνικοὶ εἰς τὰς συμφοράς, δὲν ἡσυχάζουν οὔτε μετὰ τὴν ἐξορίαν μας; Διότι, ὁμολογουμένως, δι' ὅλους ἡμᾶς τοὺς ἐπισκόπους ἔγινε κοινὴ ἡ ἐξορία, καὶ ὅλοι εἶχομεν ἐξορισθῆ, καὶ τώρα, μαζί μὲ τὸν Ἀθανάσιον, ἀπεδόθημεν πάλιν εἰς τὰς πατρίδας καί, ἀντὶ τῶν προηγουμένων ὄδυρμῶν δι' αὐτόν καὶ θρήνων, ἀπολαμβάνομεν μεγίστην εὐτυχίαν καὶ χάριν, τὴν ὁποίαν εὐχόμεθα ὁ Κύριος νὰ διαφυλάξῃ καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον νὰ ἀνατρέψουν. Ταῦτα μὲν, καὶ ἂν ἀκόμη ἦσαν ἀληθινὰ ὅσα κατηγοροῦσαν αὐτόν, ἦσαν μερικαὶ κατηγορίαι ἀντίθεται πρὸς τὰ προστάγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπειδὴ καὶ πάλιν μετὰ τὴν δοκιμασίαν τῆς ἐξορίας ἐπεμβαίνουν καὶ κατηγοροῦν διὰ φόνους καὶ σφαγὰς καὶ ἄλλα ἐγκλήματα καὶ αὐτοὶ ἀντη-

των κατηγοροῦσι καὶ βασιλικαῖς ἀκοαῖς ταῦτα κατὰ τῶν ἐπι-
 σκόπων ἐπηχοῦσιν· ὅτε δὲ πάντα ψεύδονται καὶ πάντα συκο-
 φαντοῦσι καὶ μὴ πρόσεστιν αὐτῶν ἀλήθεια τοῖς στόμασι μηδὲ
 τοῖς γράμμασι, ποσαπλοῦν τὸ κακὸν παρ' αὐτοῖς ἢ ποταποῦς
 5 εἶναι τοὺς ἀνθρώπους ὑπολαμβάνετε; Ἦδη τοίνυν ἐπ' αὐτὰ
 χωρήσωμεν καὶ πρὸς τὰς κατηγορίας αὐτῶν τὰς νῦν γινομέ-
 νας ἀπαντήσωμεν. Καὶ γὰρ ἀπὸ τούτων οὐδὲ τὰ πρότερα παρ'
 αὐτῶν ἐπὶ συνόδῳ καὶ κρίσει θρυλούμενα καλῶς πεπραγμέ-
 να, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀληθῆ λεγόμενα ἐλεγχθήσεται καὶ πάλιν
 10 ἐπὶ τούτοις καταγνωσθήσονται.

5. Δυσωπούμεθα μὲν οὖν περὶ τοιούτων ἀπολογούμενοι·
 πλὴν ἐπειδήπερ πρὸς πάντα ἑαυτοὺς οἱ προπετεῖς ἐπάγουσι
 κατήγοροι καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον Ἐθανασίου φόνους καὶ σφα-
 γὰς αἰτιῶνται γεγενῆσθαι, παρακαλοῦμεν ἀνασχέσθαι τῆς
 15 ἀπολογίας, κἄν διὰ πλειόνων ἦ· τὰ γὰρ πράγματα ἀναγκάζει.
 Φόνος μὲν οὔτε παρὰ Ἐθανασίου γέγονεν οὔτε δι' αὐτόν,
 ἐπειδὴ καὶ εἰς ταύτην ἡμᾶς τὴν ἄδοξον ἀπολογίαν, ὡς προεί-
 πομεν, ἐμβιβάζουσιν οἱ κατήγοροι· σφαγαὶ δὲ καὶ δεσμοὶ τῆς
 Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀλλότρια· δημίῳ παραδέδωκεν Ἐθανάσιος
 20 οὐδένα· καὶ τὸ δεσμωτήριον ὅσον ἐπ' αὐτῷ οὐδεπώποτε ἐνο-
 χληθὲν παρ' αὐτοῦ. Τὰ παρ' ἡμῖν ἱερατεῖα ὡσπερ αἰεὶ καὶ νῦν
 καθαρὰ, μόνῳ σεμννόμενα τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ
 εἰς αὐτόν εὐσεβείᾳ. Οὐ πρεσβύτερος, οὐ διάκονος ἀνηρέθη πα-
 ρὰ Ἐθανασίου· οὐ φόνον, οὐκ ἐξοριστίαν ἔδρασεν ὁ ἄνθρωπος.
 25 Ἄλλ' εἶθε μηδὲ ἐκείνοι κατ' αὐτοῦ τοῦτ' ἔδρασαν ἀληθείᾳ
 τὴν πείραν ἐπαγαγόντες. Οὐδεὶς γὰρ ἐξόριστος ἐνταῦθα γέ-
 γονε δι' αὐτόν πλὴν αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου Ἐθανασίου τῆς Ἀλε-
 ξανδρείας παρ' αὐτῶν, ὃν ἀφεθέντα καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἦ
 καὶ χεῖροσι περιβάλλειν ἐπιζητοῦσι πάντα πρὸς ψευδῆ καὶ
 30 θανατηφόρα ῥήματα τὴν γλῶτταν ἑαυτῶν ὀτρύνοντες. Ἴδου

χοῦν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν βασιλέων ἐναντίον τῶν ἐπισκόπων· ὅταν δὲ τὰ πάντα ἀποδεικνύωνται ψεύδη καὶ συκοφαντίαι καὶ τίποτε ἀπ' αὐτὰ ποῦ λέγονται ἢ γράφονται εἶναι ἀληθές, πόσον μεγάλο θεωρεῖται ὅτι εἶναι τὸ κακὸν εἰς αὐτοὺς ἢ πόσον τιποτένιοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί; Τώρα λοιπὸν θὰ προχωρήσωμεν εἰς αὐτὰ καὶ θὰ ἀπαντήσωμεν πρὸς τὰς κατηγορίας των, ποῦ ἔγιναν τώρα. Διότι καὶ ἀπὸ αὐτά, οὔτε τὰ διαδιδόμενα προηγουμένως ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὴν Σύνοδον καὶ ἀνάκρισιν ἔχουνπραχθῆ καλῶς, μᾶλλον δὲ οὔτε ὅσα λέγονται ἀπ' αὐτοὺς θὰ ἀποδειχθοῦν δι' ἐλέγχου ὅτι εἶναι ἀληθινὰ καὶ πάλιν ὅμως δι' αὐτὰ θὰ κατηγορηθοῦν.

5. Βεβαίως ἐντρεπόμεθα μὲν ἀπολογούμενοι διὰ τοιαῦτα θέματα· πλὴν ὅμως ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ αὐθάδεις ἐμφανίζονται δι' ὅλα κατήγοροι καί, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Ἀθανασίου, κατηγοροῦν ὅτι ἔχουν γίνει φόνοι καὶ σφαγαί, παρακαλοῦμεν νὰ ἀνεχθῆτε τὴν ἀπολογία, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται περὶ πολλῶν, διότι τὰ πράγματα μᾶς πιέζουν. Φόνος μὲν οὔτε ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον ἔχει γίνει οὔτε ἀπ' ἄλλους δι' αὐτόν, ἐπειδὴ οἱ κατήγοροι μᾶς ἐξαναγκάζουν, ὅπως εἴπαμεν προηγουμένως, εἰς αὐτὴν τὴν ἀπίθανον ἀπολογία· σφαγαὶ δὲ καὶ δεσμὰ εἶναι ξένα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν μας· ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὸν δήμιον δὲν παρέδωσε κανένα, καὶ τὸ δεσμωτήριον, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπ' αὐτόν, οὐδέποτε ἠνοχλήθη ὑπ' αὐτοῦ. Οἱ ἰδικοὶ μας κληρικοί, ὅπως πάντοτε, ἔτσι καὶ τώρα, εἶναι καθαροὶ καὶ σεμνύνονται μόνον διὰ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τὴν εὐσέβειαν εἰς αὐτόν. Οὔτε πρεσβύτερος, οὔτε διάκονος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου, οὔτε φόνον οὔτε ἐξορίαν διέπραξεν ὁ ἄνθρωπος. Ἄλλ' εἴθε οὔτε καὶ ἐκεῖνοι νὰ εἶχον πράξει ἐναντίον του αὐτό, ποῦ, ἀλήθεια, τόσην δοκιμασίαν τοῦ ἔφερεν. Διότι κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς ἐδῶ δὲν ἐξωρίσθη ἐξ αἰτίας του, ἐκτὸς τοῦ ἰδίου τοῦ Ἀθανασίου, τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ἀρχικὰ ἄφησαν ἐλεύθερον καὶ πάλιν ἐπιζητοῦν νὰ ἐμπλέξουν μὲ τὰς ἰδίας ἢ καὶ χειροτέρας κατηγορίας, παρακινοῦντες πάντοτε τὴν γλῶσσαν

γὰρ λοιπὸν καὶ τὰς τῶν δικαστῶν πράξεις ἐπ' αὐτῶν μεταφέ-
 ρουσι. Καὶ τὸν μὲν ἑπαρχὸν τῆς Αἰγύπτου φανερώς ὁμολο-
 γοῦσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ κατὰ τινῶν ἀποφάναι, πάλιν δὲ οὐ δυ-
 σωποῦνται καὶ ταύτας τὰς ἀποφάσεις Ἀθανασίῳ προσάπτον-
 5 τες καὶ ταῦτα μηδέπω τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιβάντι, ἀλλ' ἔτι
 τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ τῆς ἔξοριστίας ἐχομένῳ καὶ κατὰ τὴν Συ-
 ρίαν ὄντι, εἴ γε δεῖ καὶ μακρὰν ἀποδημίαν εἰς ἀπολογίαὶν φέ-
 ρειν ὑπὲρ τοῦ μηδὲ ὑπεύθυνον εἶναι τινα οἷς ἐὰν ἡγεμῶν ἢ
 ἑπαρχὸς Αἰγύπτου πράξῃ, εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας
 10 ἦν, τί πρὸς Ἀθανάσιον αἱ τοῦ ἐπάρχου πράξεις; Ἀλλ' ὅμως
 οὐδὲ ἐπεδήμει τοῖς τόποις· καὶ τὰ πραχθέντα οὐ διὰ προφά-
 σεις ἐκκλησιαστικὰς πέπρακται παρὰ τοῦ ἐπάρχου τῆς Αἰ-
 γύπτου, ἀλλὰ διὰ τινὰς ἃς ἐκ τῶν ὑπομνημάτων εἴσεσθε, ἄ-
 περ μετὰ τὸ γνῶναι τὰ παρὰ τούτων γραφέντα πολυπραγμο-
 15 νήσαντες ἀπεστείλαμεν ὑμῖν. Οὐκοῦν ὅτε καὶ νῦν τὰ μὴ γενό-
 μενα μήτε παρ' αὐτοῦ μήτε δι' αὐτὸν βοῶσιν ὡς γενόμενα καὶ
 τοσοῦτοις μαρτυροῦσιν ὡς πληροφορηθέντες κακοῖς, εἰπάτω-
 σαν ἐκ ποίας συνόδου καὶ ταῦτα ἔγνωσαν; ἐκ ποίων ἀποδεί-
 ξεων; ἐκ ποίας κρίσεως; Εἰ δὲ μηδὲν ἔχοντες τοιοῦτον ἀπλῶς
 20 διαβεβαιοῦνται, καὶ τὰ πρότερα πῶς γέγονεν ἢ πῶς λέγουσιν,
 ὑμῖν κατελίπομεν σκοπεῖν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶν ἢ συκοφαν-
 τία καὶ ἐχθρῶν ἐπιβουλή καὶ θυμὸς ἄσχετα φρονῶν καὶ κατὰ
 τῆς εὐσεβείας ἢ ὑπὲρ τῶν Ἀρειομανιτῶν ἀσέβεια λυττώσα,
 ἢ ἐκποδῶν μὲν οἱ Ὀρθόδοξοι γένωνται, μετ' ἀδείας δὲ λοιπὸν
 25 ἢ βούλονται κηρύττωσιν οἱ προστάται τῆς ἀσεβείας. Καὶ γὰρ
 οὕτως ἔχει.

6. Ἀρείου τοῦ ἀσεβήσαντος, ἀφ' οὗ καὶ ἡ Ἀρειομανιτῶν δι'
 αὐτὸν αἵρεσις κέκληται, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβληθέντος ὑπὸ

των εἰς λόγους ψευδεῖς καὶ θανατηφόρους. Διότι ἰδοῦ τῶρα μεταφέρουν τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστῶν εἰς αὐτούς. Καὶ διὰ τὸν μὲν ἔπαρχον τῆς Αἰγύπτου ὁμολογοῦν φανερὰ εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅτι εἶχεν ἀποφανθῆ ἔναντιον μερικῶν, δὲν ἐντρέπονται δὲ πάλιν νὰ ἀποδίδουν τὰς ἀποφάσεις αὐτὰς εἰς τὸν Ἄθανάσιον, καὶ μάλιστα προτοῦ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἀλλ' ὅταν ἀκόμη εὐρίσκετο καθ' ὁδόν, ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν ἔξορίαν καὶ ἦτο εἰς τὴν Συρίαν. Ἐὰν λοιπὸν κανεὶς πρέπει νὰ προβάλῃ ὡς δικαιολογίαν τὴν μακρὰν ἀποδημίαν διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν εἶναι ὑπεύθυνος δι' ὅσα τυχὸν ὁ ἡγεμὼν ἢ ἔπαρχος τῆς Αἰγύπτου ἔχει πράξει, καὶ ἐὰν βεβαίως ἦτο ὑπεύθυνος καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ποίαν σχέσιν ἠμποροῦν νὰ ἔχουν πρὸς τὸν Ἄθανάσιον αἱ πράξεις τοῦ ἐπάρχου; Ἄλλωστε ὁ Ἄθανάσιος οὔτε διέμενεν εἰς τὴν χώραν· καὶ τὰ ὅσα ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου διεπράχθησαν δὲν εἶχαν διαπραχθῆ δι' ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ δι' ἄλλας ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας θὰ γνωρίσετε ἐκ τῶν ὑπομνημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπεστείλαμεν πρὸς σᾶς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐλάβομεν γνῶσιν αὐτῶν ποὺ ἔχουν γραφῆ κατόπιν ἀκριβοῦς ἐρεῦνης. Συνεπῶς ὅταν καὶ τῶρα, δι' αὐτὰ ποὺ δὲν ἔχουν γίνῃ οὔτε ὑπ' αὐτοῦ οὔτε ἐξ αἰτίας του, διαλαλοῦν ὅτι ἔγιναν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τόσα κακὰ μαρτυροῦν ὅτι εἶναι ἐνημερωμένοι, ἅς μᾶς εἰποῦν ἀπὸ ποίαν σύνοδον ἐγνώρισαν αὐτὰ; ἀπὸ ποίας ἀποδείξεις; ἐκ ποίας ἀποφάσεως; Ἐὰν ὁμως δὲν ἔχουν τέτοια στοιχεῖα, καὶ ἀπλῶς ἰσχυρίζονται, πῶς ἔχουν γίνῃ τὰ προηγούμενα ἢ πῶς λέγουν ὅτι ἔχουν γίνῃ, ἀφήνομεν εἰς σᾶς νὰ ἐξετάσετε. Διότι αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συκοφαντία καὶ σκευωρία τῶν ἐχθρῶν καὶ θυμὸς ἀκράτητος ἀφρόνων ἔναντιον τῆς εὐσεβείας, ἢ λυσσασμένη ἀσέβεια τῶν Ἀρειομανιτῶν διὰ νὰ τεθοῦν οἱ μὲν Ὀρθόδοξοι παράμερα, οἱ δὲ προστάται τῆς ἀσεβείας νὰ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ κηρύττουν αὐτὰ ποὺ θέλουν. Καὶ πράγματι ἔτσι εἶναι.

6. Ἀφοῦ ὁ Ἄρειος ἠσέβησε, καὶ ἡ αἵρεσις του ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν ὠνομάσθη ἡ τῶν Ἀρειομανιτῶν, καὶ ἐξεβλήθη τῆς

- τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου οἱ περὶ Εὐσέβιον μαθηταὶ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ καὶ κοινωνοὶ τυγχάνοντες ἑαυτοῦς ἐκβεβλήσθαι νομίζοντες, ἔγραφον πολλὰ παρακαλοῦντες Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον μὴ ἀφεῖναι τὸν αἵρετικὸν Ἀρειον
- 5 ἔξω τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλεξάνδρου δὲ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν μὴ δεχομένου τὸν ἀσεβῆ εἰς Ἀθανάσιον τότε διάκονον ὄντα ἔλυποῦντο, ἐπειδὴ τὰ πλεῖστα συνόντα Ἀλεξάνδρῳ τῷ ἐπισκόπῳ πολυπραγμονοῦντες αὐτὸν ἤκουον καὶ τιμώμενον παρ' αὐτοῦ. Πείραν δὲ αὐτοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας τῆς εἰς
- 10 Χριστὸν λαβόντες ἐκ τῆς συνόδου τῆς κατὰ Νίκαιαν συγκροτηθείσης ἐν οἷς ἐπαρρησιάζετο κατὰ τῆς ἀσεβείας τῶν Ἀρειομανιτῶν, μειζόνως τὸ μῖσος ἠῤῥξαν. Ὡς δὲ ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἤγαγε, τὴν ἐκ παλαιοῦ τρεφομένην αὐτοῖς κακίαν ἀναζωπυρήσαντες καὶ φοβούμενοι τὴν ὀρθοδοξίαν
- 15 αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀσεβείας παράστασιν (Εὐσέβιος δὲ καὶ πλεῖον ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ὧν οἶδε πληττόμενος) πάντα τρόπον ἐπεβούλευον καὶ συνσκευάζοντο τῷ ἀνδρὶ, ἐκίνουν βασιλέα κατ' αὐτοῦ, συνόδους ἠπεύλουν πολλάκις καὶ τέλος ἐν Τύρῳ συνῆλθον.
- 20 Καὶ μέχρι νῦν οὐκ ἀφίστανται κατ' αὐτοῦ γράφοντες καὶ οὕτως εἰσὶν ἀπαραίτητοι, ὡς καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ μέμφεσθαι, πανταχοῦ δεικνύοντες ἑαυτοὺς ἐχθροὺς καὶ μισοῦντας τὸν ἄνδρα καὶ ψευδῆ λέγοντες, μόνον ἵνα ἐκφανλίσωσιν αὐτὸν ἐν ταῖς ψευδολογίαις. Ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν
- 25 τούτων ὧν ψεύδονται, τὰ πρότερα διελέγχουσι ψευδῆ καὶ συσκευῆς μεστά. Μετὰ γὰρ τὴν τελευταίην, φησίν, Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου ὀλίγων τινῶν Ἀθανασίου μνήμην ποιουμένων ἐξ ἧ ἑπτὰ ἐπισκόπων λάθρα καὶ ἐν παραβύστῳ χειροτονοῦσιν αὐτόν. Ταῦτα ἔγραφαν καὶ βασιλεῦσιν οἱ μηδὲν ψευδὲς γράφειν παραιτούμενοι. Ὅτι δὲ πᾶν τὸ πλῆθος καὶ πᾶς ὁ λαὸς
- 30

Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου, οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον, μαθηταὶ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ καὶ ὁμόφρονες, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶχον ἐκβληθῆ τῆς Ἐκκλησίας, ἔγραφον πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, παρακαλοῦντες αὐτὸν θερμῶς νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸν αἰρετικὸν Ἄρειον ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐδέχετο τὸν ἀσεβῆ, σεβόμενος τὴν εἰς τὸν Χριστὸν εὐσεβίαν, οὗτοι ἔδειχναν τὴν πικρίαν των εἰς τὸν Ἀθανάσιον ποῦ ἦτο τότε διάκονος, ἀφοῦ οὗτος ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαζὶ μὲ τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, καὶ ἀπὸ τὴν ἔρευνάν των ἤκουον ὅτι ἐξετιμᾶτο παρ' αὐτοῦ. Ὅταν δὲ ἀπέκτησαν πείραν αὐτοὶ καὶ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας του ἐκ τῆς συνόδου ποῦ συνεκροτήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου ὠμίλησε μὲ παρρησίαν κατὰ τῆς ἀσεβείας τῶν Ἀρειομανιτῶν, τὸ μῖσος των ἔγινεν ἀκόμη μεγαλύτερον. Ἀφ' ὅτου δὲ ὁ Θεὸς ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ἀνεζωογόνησαν τὴν κακίαν των ποῦ ἔτρεφον ἀπὸ παλαιὰ ἐναντίον του καὶ ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὰ ὀρθόδοξα φρονήματά του καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀσεβείας ἀγωνιστικότητα του (ὁ Εὐσέβιος ὅμως ἀπ' ὅσα ἤξευρε ἐτύπτετο πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν συνείδησίν του) ἐμηχανεύοντο κάθε τρόπον καὶ ἐσκευώρουν ἐναντίον τοῦ ἀνδρός, παρεκίνουν τὸν βασιλέα κατ' αὐτοῦ, ἠπειλοῦν πολλακίς νὰ συγκαλέσουν συνόδους καὶ τελικὰ συνῆλθον εἰς σύνοδον εἰς Τύρον.

Καὶ μέχρι τώρα δὲν σταματοῦν νὰ γράφουν ἐναντίον του, καὶ ἔτσι εἶναι ἀνένδοτοι, ὥστε νὰ κατηγοροῦν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπισκοπῆς του, παντοῦ δὲ νὰ παρουσιάζουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἐχθροὺς καὶ γεμάτους μῖσος ἐναντίον τοῦ ἀνδρός, καὶ νὰ λέγουν ψέματα μὲ μόνον σκοπὸν νὰ ἐξευτελίσουν αὐτὸν μὲ τὰς ψευδολογίας των. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια ποῦ λέγουν ψευδῶς, ἀποδεικνύουν ὅτι τὰ προηγούμενα εἶναι ψευδῆ καὶ γεμάτα ἀπὸ συκοφαντίας. Ἐπίσης, λέγουν, ἑμετά τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου, ὀλίγοι τινές, ἐξ ἧ ἐπτὰ ἐπίσκοποι ἐνθυμοῦνται τὸν Ἀθανάσιον καὶ κρυφὰ καὶ μυστικὰ τὸν χειροτονοῦν. Αὐτὰ ἔγραψαν καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς, αὐτοὶ

τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς καὶ στόμα-
 τος συνεληλυθότες ἀνεβόων, ἔκραζον αἰτοῦντες Ἁθανάσιον
 ἐπίσκοπον τῆ ἐκκλησία, τοῦτο ἠῤῥοντο δημοσίᾳ τῷ Χριστῷ
 καὶ τοῦτο ἡμᾶς ὠρkiζον ποιεῖν ἐπὶ πλείστας ἡμέρας καὶ νύ-
 5 κτας μήτε αὐτοὶ τῆς ἐκκλησίας ἀφιστάμενοι μήτε ἡμᾶς ἐπι-
 τρέποντες ἀφίστασθαι τούτου, καὶ ἡμεῖς μάρτυρες τούτου
 καὶ ἡ πόλις πᾶσα καὶ ἡ ἐπαρχία, οὐδὲν μὲν ἐναντίον, ὡς ἔγρα-
 ψαν ἐκεῖνοι, κατ' αὐτοῦ λέγοντες, πάντα δὲ τὰ βέλτιστα, σπου-
 δαῖον, εὐλαβῆ, Χριστιανόν, ἕνα τῶν ἀσκητῶν, ἀληθῶς ἐπί-
 10 σκοπον ὀνομάζοντες. Ὅτι δὲ οἱ πλείονες ἡμῶν αὐτὸν ἐχειρο-
 τόνησαν ὑπὸ ταῖς τῶν πάντων ὄψεσι καὶ βοαῖς, μάρτυρες πά-
 λιν ἡμεῖς ἀξιοπιστότεροι τῶν ἀπόντων καὶ ψευδομένων οἱ χει-
 ροτονήσαντες. Ἄλλ' ὅμως Εὐσέβιος τὴν κατάστασιν Ἁθανα-
 σίου μέμφεται ἄνθρωπος τάχα μηδὲ κατάστασιν ὅλως ἐσχη-
 15 κῶς, εἰ δέ που καὶ ἔσχεν αὐτὸς ἀκρωσας αὐτήν. Ἐν Βηρυτῷ
 μὲν ἦν ἀπ' ἀρχῆς, Βηρυτὸν δὲ ἀφείς εἰς Νικομήδειαν ἦλθε,
 τὴν μὲν παρὰ νόμον ἀφείς, εἰς τὴν δὲ παρὰ νόμον ἐπιβαίνων,
 καὶ τὴν μὲν οἰκείαν ἀστόργως καταλελοιπῶς, τὴν δὲ ἀλλοτρι-
 ἀν ἀλόγως κατέχων, καὶ τῆς μὲν πρώτης τὴν στοργὴν ὑπὸ τῆς
 20 ἀλλοτρίας ἐπιθυμίας παριδῶν, τῆ δὲ δευτέρᾳ μηδὲ ἦν ὑπὸ τῆς
 ἐπιθυμίας ἔσχε τηρήσας. Ἴδου γὰρ κἀκεῖθεν ἀποστὰς ἀλλο-
 τριαν πάλιν κατέχει πανταχοῦ ταῖς ἀλλοτριαῖς ἐποφθαλμιῶν
 πόλεσι καὶ ἐν πλούτῳ καὶ ἐν μεγέθει πόλεων νομίζων εἶναι
 τὴν εὐσέβειαν, καὶ κληρὸν τοῦ Θεοῦ, καθ' ὃν ἐτάχθη τις, μη-
 25 δὲν ἡγούμενος, οὐκ εἰδῶς, ὅτι καὶ «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνη-
 γμένοι εἰσὶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ ἐστὶν ἐν μέσῳ
 αὐτῶν ὁ Κύριος», οὐκ ἐνθυμούμενος τὸ παρὰ τοῦ ἀποστόλου
 λεχθὲν ὅτι «Οὐκ ἐν ἀλλοτρίοις καμάτοις κανχήσομαι», οὐ

πού δὲν παραλείπουν τίποτε τὸ ψευδὲς νὰ γράφουν. Ὅτι δὲ ὄλον τὸ πλῆθος καὶ ὄλος ὁ λαὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡσὰν μὲ μιὰν ψυχὴν καὶ ἓνα στόμα συγκεντρωμένοι ἀνεφώναζον καὶ ἐκραύγαζον, ζητοῦντες τὸν Ἀθανάσιον ὡς ἐπίσκοπον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τοῦτο ἠῤῥχοντο δημοσίᾳ εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τοῦτο μᾶς ὠρkiζαν νὰ κάνωμεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ νύχτας, χωρὶς οὔτε αὐτοὶ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, οὔτε ἡμᾶς νὰ ἀφήνουν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπ' αὐτὴν καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μάρτυρες αὐτοῦ καὶ ὅλη ἡ πόλις καὶ ἡ ἐπαρχία, καὶ δὲν ἔλεγον τίποτε ἀντίθετον ἐναντίον του, ὅπως ἔγραψαν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὸν ὠνόμαζαν μὲ ὄλα τὰ καλλίτερα ἐπίθετα, σπουδαῖον, εὐλαβῆ, Χριστιανόν, ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀσκητάς, ἀληθινὸν ἐπίσκοπον. Ὅτι δὲ οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς ἐχειροτόνησαν αὐτὸν ὑπὸ τὰ βλέμματα καὶ τὰς ἐπευφημίας ὄλων, ἡμεῖς, πού ἐχειροτονήσαμεν αὐτὸν καὶ πάλιν εἴμεθα μάρτυρες πιὸ ἀξιόπιστοι ἀπὸ τοὺς ἀπόντας καὶ ψευδομένους. Ἀλλ' ὅμως ὁ Εὐσέβιος κατηγορεῖ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἀθανασίου, ἄνθρωπος αὐτὸς πού ἴσως νὰ μὴ εἶχε ποτὲ ἐγκατάστασιν εἰς ἐπισκοπὴν, καὶ ἐὰν δὲ εἶχε κάπου, ὁ ἴδιος εἶναι πού ἠκύρωσεν αὐτὴν. Διότι ἀρχικὰ μὲν ἦτο εἰς τὴν Βηρυτὸν, ἀλλ' ἄφησε τὴν Βηρυτὸν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Νικομήδειαν, ἀφοῦ ἄφησε τὴν πρώτην παράνομα καὶ τὴν δευτέραν κατέλαβε παράνομα, καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειπε τὴν ἰδικὴν του ἄστοργα, καὶ τὴν ξένην κατέχει παράλογα· καὶ τῆς μὲν πρώτης τὴν στοργὴν παρέβλεψε χάριν ξένης ἐπιθυμίας, τὴν δὲ δευτέραν, τὴν ὁποῖαν κατέλαβεν ἀπὸ ἐπιθυμίαν, δὲν διετήρησεν. Διότι καὶ τώρα ἀφοῦ ἔφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ, πάλιν ξένην ἐπισκοπὴν κατέχει καὶ πανταχοῦ ἐπιδιώκει νὰ ἀποκτήσῃ πόλεις, διότι νομίζει ὅτι ἡ εὐσέβεια εἶναι εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὸ μέγεθος τῶν πόλεων, χωρὶς νὰ φρονῆ τίποτε διὰ τὸν κλῆρον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτάχθη κανεῖς, καὶ χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ ὅτι «Ὅπου δύο ἢ τρεῖς εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἐκεῖ εἶναι εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὁ Κύριος»¹ καὶ χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῆται αὐτὸ πού εἶπεν ὁ Ἀπόστολος «Ὅτι δὲν θὰ καυχηθῶ διὰ ξένους

σνονορῶν τὸ παρ' αὐτοῦ παράγγελμα «Δέδεσαι γυναικί, μὴ ζή-
 τει λύσιν». Εἰ δὲ ἐπὶ γυναικὸς τὸ ῥητόν, πόσω μᾶλλον ἐπὶ Ἐκ-
 κλησίας καὶ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, ἣ ὁ συνδεθεὶς ἄλλην οὐκ
 ὀφείλει ζητεῖν, ἵνα μὴ μοιχὸς παρὰ ταῖς θείαις εὐρίσκηται

5 Γραφαῖς.

7. Ἄλλὰ καὶ τοιαῦτα ἐαυτῷ συνειδῶς τετόλμηκε τὴν κατά-
 στασιν Ἀθανασίου τὴν ὑπὸ πάντων ἐπὶ καλοῖς μαρτυρουμένην
 διαβάλλειν, καὶ καθαίρεσιν ὀνειδίξειν αὐτῷ τολμᾷ καθαιρε-
 θεὶς αὐτὸς καὶ μάρτυρα τῆς καθαιρέσεως ἔχων τὴν ἀντ' αὐ-
 10 τοῦ κατάστασιν. Πῶς οὖν ἢ αὐτὸς ἢ Θεόγνιος ἠδύναντο κα-
 θαιρεῖν ἄλλον αὐτοὶ καθαιρεθέντες καὶ ταῖς ἀντ' αὐτῶν κατα-
 στάσεσιν ἐλεγχόμενοι; Οἴδατε γὰρ ἀκριβῶς ὅτι Ἀμφίων μὲν
 ἐν Νικομηδεῖα, Χριστὸς δὲ ἐν Νικαίᾳ κατεστάθησαν ἀντ' αὐ-
 τῶν διὰ τὴν οἰκείαν ἀσέβειαν καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ἀρειομανί-
 15 τας κοινωनीαν τοὺς ἀπὸ τῆς συνόδου τῆς οἰκουμενικῆς ἀποδο-
 κιμασθέντας. Κακείνην τὴν τῷ ὄντι σύνοδον ἀναιρεῖν θέλον-
 τες τὴν ἐαυτῶν ἄδικον σύστασιν ὀνομάζουσιν σύνοδον ἐπιχει-
 ροῦσι, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων κρατεῖν μὴ θέλοντες παρ' αὐτοῖς
 κρατεῖν βούλονται, καὶ σύνοδον ὀνομάζουσιν οἱ συνόδῳ τη-
 20 λικαύτῃ μὴ πειθόμενοι. Οὕτως οὐ συνόδου πεφροντίκασιν,
 ἀλλὰ σχηματίζονται φροντίζουσιν, ἵνα ἀνελόντες τοὺς Ὁρθοδό-
 ξους τὰ δόξαντα τῇ ἀληθείᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ κατὰ τῶν Ἀ-
 ρειανῶν λύσωσιν, ὧν προϊστάμενοι καὶ ἀεὶ καὶ νῦν ψεύδεσθαι
 25 τολμῶσι κατὰ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου. Ὅμοια γὰρ κα-
 κείνα τοῖς νῦν, ἃ ψεύδονται, ὅτι πρὸς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ στά-
 σεις καὶ θρηνοὶ καὶ ὄδυρμοὶ γέγονασιν τῶν λαῶν πρὸς τὴν ὑπο-

1. Πρβλ. Β' Κορ. 10, 15

2. Α' Κορ. 7, 27

κόπους»¹, οὔτε ἀντιλαμβάνεται τὸ παράγγελμα τοῦ ἰδίου Ἀποστόλου ὅτι «Ἐχεις δεθῆ με γυναῖκα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, μὴ ζητῆς τὴν διάλυσιν τοῦ γάμου»². Ἐὰν δὲ τὸ ρητὸν ἔχει ἐφαρμογὴν διὰ τὴν γυναῖκα, πόσον περισσότερο ἔχει ἐφαρμογὴν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτῆς, μετὴν ὅποιαν ἐκεῖνος ποὺ συνεδέθη, δὲν πρέπει νὰ ζητῆ ἄλλην, διὰ νὰ μὴ χαρακτηρίζεται ὡς μοιχὸς ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς.

7. Ἄλλ' ἂν καὶ ἠξεύρη, ὅτι ἔκανε τοιαύτας παραβάσεις, ἐν τούτοις ἐτόλμησε νὰ διαβάλη τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἀθανασίου, τὴν ὅποιαν ὅλοι μαρτυροῦν ὅτι ἔγινε καλῶς, καὶ τολμᾷ νὰ ἐπιτιμᾷ αὐτὸν με καθαιρέσιν, αὐτὸς ποὺ καθηρέθη καὶ ἔχει μάρτυρα τῆς καθαιρέσεώς του τὴν ἐγκατάστασιν ἄλλου ἀντ' αὐτοῦ. Πῶς λοιπὸν ἢ αὐτὸς ἢ ὁ Θεόγνιος ἤμποροῦσαν νὰ καθαιρέσουν ἄλλον, αὐτοὶ ποὺ εἶναι καθηρημένοι καὶ ὑπὸ κατηγορίαν διὰ τὴν ἀντ' αὐτῶν ἐγκατάστασιν ἄλλων εἰς τὰς ἐπισκοπὰς των; Διότι γνωρίζετε καλὰ ὅτι ὁ Ἀμφίων μὲν εἰς τὴν Νικομήδειαν, ὁ Χριστὸς δὲ εἰς τὴν Νίκαιαν ἐγκατεστάθησαν ἀντ' αὐτῶν, διὰ τὴν ἀσέβειάν των καὶ τὴν ἐπικοινωνίαν των με τοὺς Ἀρειομανίτας, οἱ ὅποιοι ἀπεδοκιμάσθησαν ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν σύνοδον. Καὶ θέλοντες νὰ ἀκυρώσουν ἐκείνην τὴν πραγματικὴν σύνοδον, ἐπιχειροῦν νὰ ὀνομάζουν σύνοδον τὴν ἰδικὴν των παράνομον συγκέντρωσιν, καί, μὴ θέλοντες νὰ διαφυλάξουν τὰ ὅσα καθωρίσθησαν ἀπὸ ἐκείνους, ἐπιθυμοῦν νὰ διατηρήσουν τὰ ὅσα θεσπίζουσιν οἱ ἴδιοι, καὶ ὀνομάζουν σύνοδον τὴν ἰδικὴν των συγκέντρωσιν, αὐτοὶ ποὺ δὲν πείθονται εἰς μίαν τάσον μεγάλην Σύνοδον. Ἔτσι δὲν ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν σύνοδον, ἀλλὰ προσποιοῦνται ὅτι ἐνδιαφέρονται, με σκοπὸν, ἀφοῦ θανατώσουν τοὺς Ὀρθοδόξους νὰ καταλύσουν τὰ δόγματα ποὺ ἐθέσπισεν ἡ ἀληθινὴ καὶ μεγάλη σύνοδος ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, τῶν ὁποίων οἱ προἰστάμενοι πάντοτε καὶ τώρα τολμοῦν νὰ ψεύδωνται κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου. Διότι καὶ ἐκεῖνα τότε ἦσαν ὅμοια μετὰ τὰ τωρινά, τὰ ὅποια ψεύδονται, ὅτι τάχα κατὰ τὴν εἰσοδὸν του ἔγιναν στάσεις καὶ θρῆνοι καὶ

δοχὴν αὐτοῦ δυσανασχετούντων. Οὐδὲν γὰρ τοιοῦτον γέγονεν, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον, χαρὰ καὶ εὐθυμία καὶ δρόμος τῶν λαῶν πρὸς τὴν εὐκταίαν αὐτοῦ θεᾶν ἐπειγομένων· εὐφροσύνης δὲ αἱ ἐκκλησίαι μεστὰὶ καὶ εὐχαριστίαι πρὸς τὸν Κύριον
 5 ἀναφερόμεναι πανταχοῦ. Λειτουργοὶ δὲ καὶ κληρικοὶ πάντες οὕτως αὐτὸν ἐωράκασιν, ὡς εὐφρανθῆναι τὰς ψυχὰς κακείνην τὴν ἡμέραν πασῶν εὐθυμοτέραν ἐσχηκέναι πιστεύειν. Τὴν γὰρ ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων ἀνεκλάλητον χαρὰν τί χρὴ γράφειν; Προλαβόντες γὰρ εἰρήκαμεν ὡς σὺν αὐτῷ πάσχειν ἐνομίζα-
 10 μεν.

8. Τούτων τοίνυν οὕτως ὁμολογουμένων καὶ παρ' αὐτῶν ἐναντίως προφερομένων ποίαν ἔχει πίστιν ἢ παρ' αὐτῶν θρυλουμένη σύνοδος ἢ κρίσις; Οἱ γὰρ οὕτως ἐπιβαίνειν τολμῶντες, οἷς οὐκ εἶδον, οἷς οὐκ ἐδίκασαν, ἐφ' οἷς οὐ συνῆλθον, καὶ
 15 γράφειν ὡς πληροφορηθέντες, πῶς ἐφ' οἷς συνεληλυθέναι λέγουσι πιστευθῆναι δύνανται, ἀλλ' οὐ κατ' ἔχθραν κακείνα πεποιηκέναι καὶ ταῦτα πιστευθήσονται; Ποία γὰρ καὶ σύνοδος ἐπισκόπων ἦν τότε; Ποῖον συνέδριον ἀληθείας ἐχόμενον; τίς τῶν πλειόνων ἐν αὐτοῖς οὐκ ἐχθρὸς ἡμέτερος ἦν; Οὐ διὰ τὴν
 20 Ἀρείου μανίαν οἱ περὶ Εὐσέβιον καθ' ἡμῶν ὥρμησαν; Οὐ τοὺς ἄλλους συμφρονοῦντας αὐτοῖς ἐπήγοντο; οὐκ αἰεὶ κατ' αὐτῶν ἐγράφομεν ὡς τὰ Ἀρείου φρονοῦντων; Οὐκ Εὐσέβιος ὁ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ θυσία κατηγορεῖτο ὑπὸ τῶν σὺν ἡμῖν ὁμολογητῶν; Οὐ Γεώργιος ὡς καθαιρεθεὶς ὑπὸ
 25 Ἀλεξάνδρου τοῦ μακαρίου ἠλέγχετο; Οὐκ ἐπ' ἄλλοις ἄλλοι καὶ διαφόροις ἠδύθνοντο; πῶς οὖν οὗτοι συνιέναι καθ' ἡμῶν ἤθελον; πῶς δὲ σύνοδον ὀνομάζειν τολμῶσιν, ἧς κόμης προου-

ὄδυρμοὶ τῶν λαῶν, ποὺ δυσανασχετοῦσαν διὰ τὴν ὑποδοχὴν του. Διότι τίποτε τέτοιο δὲν ἔγινεν, ἀλλὰ καθ' ὀλοκληρίαν, ἀντιθέτως, χαρὰ καὶ εὐθυμία καὶ τρεξίματα τῶν λαῶν, ποὺ ἐβιάζοντο νὰ καταλάβουν τὰς πιὸ καταλλήλους θέσεις διὰ νὰ τὸν βλέπουν. Αἱ δὲ ἐκκλησίαι ἦσαν πλήρεις χαρᾶς καὶ παντοῦ ἀναπέμποντο πρὸς τὸν Κύριον εὐχαριστίαι. Ἔτσι ἔβλεπον αὐτὸν ὅλοι οἱ κληρικοὶ καὶ λειουργοί, ὥστε νὰ εὐφρανθοῦν αἱ ψυχαὶ ὄλων καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι ἐκείνη ἡ ἡμέρα ἦτο ἡ πιὸ χαρούμενη ἀπὸ ὅλας ὅσας εἶχόν ποτε. Διότι τί χρειάζεται νὰ γράφωμεν διὰ τὴν ἀνέκφραστον χαρὰν ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων; Διότι ἔχομεν εἰπῆ ἔκ τῶν προτέρων ὅτι ἐνομίζαμεν ὅτι συμπάσχουμεν μαζὶ μὲ αὐτόν.

8. Ἐνῶ λοιπὸν αὐτὰ ἔτσι ὁμολογοῦνται, οἱ ἴδιοι δὲν τὰ παρουσιάζουν ἀντιθέτως, ποίαν πίστιν ἔχει ἡ ὑπ' αὐτῶν φημολογούμενη σύνοδος ἢ κρίσις; Διότι ὅσοι τολμοῦν ἔτσι νὰ καταλαμβάνουν ἐπισκοπὰς διὰ νὰ διευθύνουν πράγματα, ποὺ δὲν γνωρίζουν, καὶ ποὺ ποτὲ δὲν ἐδίκασαν, διὰ τὰ ὅποια δὲν συνῆλθον εἰς σύνοδον καὶ νὰ γράφουν ὅτι τὰ ἐπληροφορήθησαν, πῶς δύνανται νὰ γίνουν πιστευτοὶ δι' ὅσα λέγουν ὅτι ἔχουν συνέλθει, ἀλλ' ὅτι δὲν ἔχουν κάνει καὶ ἐκείνα ἀπὸ ἔχθραν, καὶ δι' αὐτὰ νὰ γίνουν πιστευτοί; Διότι καὶ τότε ποία σύνοδος ἐπισκόπων ἦτο; Ποῖον συνέδριον ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἀλήθειαν; Ποῖος ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἦτο ἐχθρὸς μας; Μήπως, διὰ τὸν φανατισμὸν τοῦ Ἀρείου, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου δὲν ἐπετέθησαν ἐναντίον μας; Δὲν ὑπεχρέωσαν τοὺς ἄλλους νὰ συμφωνήσουν μαζὶ τους; Δὲν σᾶς ἐγράφαμεν πάντοτε ὅτι αὐτοὶ ἔχουν τὰ ἴδια φρονήματα μὲ τὸν Ἀρειον; Μήπως ὁ Εὐσέβιος, ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, δὲν κατηγορεῖτο διὰ θυσίας εἰς τὰ εἶδωλα ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας ὁμολογητάς; Ἐπίσης ὁ Γεώργιος δὲν κατηγορεῖτο ἀπὸ τὸν μακάριον Ἀλέξανδρον ὅτι κατηρέθη; Δὲν εὐθύνονταν ἄλλοι δι' ἄλλας καὶ διαφόρους κατηγορίας; Πῶς λοιπὸν αὐτοὶ ἠθέλαν νὰ συνέλθουν ἐναντίον μας; Πῶς τολμοῦν νὰ ὀνομάζουν σύνοδον ἐκεί-

κάθητο καὶ παρῆν σπεκουλάτωρ καὶ κομενταριήσιος ἡμᾶς
 εἰσήγεν ἀντὶ διακόνων τῆς ἐκκλησίας; Ἐκεῖνος ἐφθέγγετο
 καὶ οἱ παρόντες ἐσιώπων, μᾶλλον δὲ ὑπήκουον τῷ κόμητι,
 καὶ τὸ κινοῦν τοὺς δοκοῦντας ἐπισκόπους ὑπὸ τῆς ἐκείνου
 5 βουλῆς ἐνεποδίζετο. Ἐκεῖνος ἐκέλευεν, ἡμεῖς ὑπὸ στρατιω-
 τῶν ἠγόμεθα, μᾶλλον δὲ τῶν περὶ Εὐσέβιον κελευόντων ἐκεῖ-
 νος ταῖς τούτων ἐξυπηρετεῖτο γνώμαις. Τὸ δὲ ὄλον, ἀγαπη-
 τοί, ποία σύνοδος ἔνθα τὸ τέλος ἐξοριστία καὶ φόνος εἰς δόξαν
 ἦν βασιλεῖ; Ποῖα δὲ καὶ τὰ ἐγκλήματα; Μείζον γὰρ ἐπὶ τού-
 10 τοις τὸ κατ' αὐτῶν θαῦμα. Ἀρσένιος τις ἦν, ὃν πεφονεῦσθαι
 ἐμέμφοντο, καὶ ποτήριον διέβαλλον κεκλάσθαι μυστικόν.
 Ἄλλ' Ἀρσένιος μὲν ζῆ, καὶ μεθ' ἡμῶν εὐχεται συνάγεσθαι
 καὶ οὐκ ἄλλας ἀναμένει μαρτυρίας, ἵνα ζῶν φανῆ, ἀλλ' αὐτὸς
 ὁμολογεῖ ζῆν οἰκείοις γράμμασι πρὸς τὸν συνεπίσκοπον ἡ-
 15 μῶν Ἀθανάσιον γράφων, ὃν αὐτοῦ φονέα διεβεβαιοῦντο. Καὶ
 οὐκ ἠδοῦντο οἱ ἀσεβεῖς ἄνδρα πρὸ τοσοῦτου διαστήματος
 καὶ πλῶ καὶ πεζῆ πάμπλου μῆκος ἀπέχοντα παρ' αὐτοῦ πε-
 φονεῦσθαι κατηγοροῦντες, οὐ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους μη-
 δὲ τὴν χώραν εἶδεν ἄνθρωπος. Ἀλλὰ καὶ κρύψαι τετολμήκασι
 20 καὶ ἀφανῆ καταστῆσαι μηδὲν παθόντα. Καὶ εἰ οἶόν τε ἦν, εἰς
 ἄλλην οἰκουμένην ἂν μετετίθεσαν, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ ζῆν ἀλη-
 θῶς ἂν ἐξήγαγον, ἵνα εἴτε ἐπαληθεύοντες εἴτε πλασάμενοι
 φόνον ἀληθῶς Ἀθανάσιον ἀποκτείνωσιν. Ἀλλὰ τῆ θείᾳ προνοίᾳ
 καὶ ἐν τούτῳ χάρις τῇ μηδὲν ἄδικον ἰσχύειν ἐπιτρεπούση, ἀλλ'
 25 ὑπὸ τὰς πάντων ὄψεις Ἀρσένιον ὑπαγοῦση ζῶντα καὶ φανε-
 ρῶς τὴν τότε συσκευὴν καὶ συγκοφαντίαν ἐλέγχοντα. Οὐ γὰρ
 ὡς φονεὴς ἀποστρέφεται οὐδὲ ὡς ἡδίκηκός τις μισεῖ πέπονθε

1. Πρόκειται περὶ τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου τοῦ 335, διὰ τῆς ὁποίας κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν ὁ Ἀθανάσιος

2. Ἐπίλεκτος δορυφόρος, λογχοφόρος (εἰς τὴν λατ. speculator)

3. Ὁ ὑπομνηματιστής, ἀντιγραφεὺς (ἐκ τῆς λατ. λ. commentarius)

νην¹, τῆς ὁποίας προΐστατο στρατιωτικὸς διοικητὴς καὶ πα-
 ρευρίσκετο εἰς αὐτὴν σπεκουλάτωρ², καὶ κομεντάριος³, ἀντὶ
 διακόνων, μᾶς εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν; Ἐκεῖνος ὠμιλοῦ-
 σε μὲ κομπασμὸν καὶ οἱ παρόντες ἐσιωποῦσαν, μᾶλλον ὑπή-
 κουνον εἰς τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν, καὶ παρεμποδίζετο ἡ
 τάσις νὰ ἐκφράσουν τὴν γνώμην των οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν
 θέλησιν ἐκείνου. Ἐκεῖνος διέτασσε καὶ ἡμεῖς ὠδηγούμεθα ἀπὸ
 τοὺς στρατιώτας, μᾶλλον δὲ οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον διέτασσαν
 καὶ ἐκεῖνος ἐπραγματοποιοῦσε τὰς γνώμας αὐτῶν. Τὸ κυριώ-
 τερον, ἀγαπητοί, ποῖα εἶναι αὕτη ἡ σύνοδος ὅπου σκοπὸς
 τῆς εἶναι ἡ ἔξορία καὶ ὁ φόνος εἰς δόξαν τοῦ βασιλέως; Ποῖα δὲ
 ἦσαν τὰ ἐγκλήματα; Διότι τὸ μεγαλύτερον δι' αὐτὰ εἶναι τὸ
 ἐναντίον των θαῦμα. Ὑπῆρχε καὶ κάποιος Ἀρσένιος, διὰ τὸν
 ὁποῖον κατηγοροῦσαν τὸν Ἀθανάσιον ὅτι τὸν εἶχε φονεύσει,
 καὶ διέβαλλον αὐτὸν ὅτι εἶχε σπάσει τὸ ἅγιον ποτήριον. Ἄλλ'
 ὁ μὲν Ἀρσένιος ζῆ καὶ παρακαλεῖ νὰ τὸν δεχθῶμεν μαζί μας καὶ
 δὲν περιμένει ἄλλας μαρτυρίας, διὰ νὰ ἐμφανισθῆ ζωντανός, ἀλλ'
 ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι ζῆ γράφων ἰδικά του γράμματα πρὸς τὸν
 συνεπίσκοπόν μας Ἀθανάσιον, τὸν ὁποῖον παρουσίαζον ὡς
 φονέα του. Καὶ δὲν ἐντρέποντο οἱ ἄσεβεῖς νὰ κατηγοροῦν ὅτι
 ἐφονεύθη ὁ ἄνθρωπος πού ἀπείχε τόσον πολὺ ἀπ' αὐτόν, εἰς
 τόσην μακρυνὴν ἀπόστασιν διὰ θαλάσσης καὶ πεζοπορίας, καὶ
 τοῦ ὁποίου τὴν χώραν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους δὲν εἶδεν ἄν-
 θρωπος. Ἄλλ' ἐτόλμησαν καὶ νὰ τὸν κρύψουν καὶ νὰ τὸν ἐξα-
 φανίσουν, ἐνῶ αὐτὸς δὲν εἶχε πάθει τίποτε. Καί, ἂν ἦτο δυνατόν,
 θὰ τὸν μετέθετον εἰς ἄλλην οἰκουμένην, καὶ μᾶλλον, εἰς τὴν πρα-
 γματικότητα, θὰ τὸν ἐφόνευον, προκειμένου, εἴτε διὰ πρα-
 γματικόν εἴτε διὰ πλαστὸν φόνον, νὰ θανατώσουν τὸν Ἀθα-
 νάσιον. Ἄλλὰ καὶ δι' αὐτὸ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνη εἰς τὴν θεῖαν
 πρόνοιαν, πού δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐπικράτησιν κανενὸς ἀδίκου,
 ἀλλ' ἐφανέρωσεν εἰς τὰ μάτια ὄλων τὸν Ἀρσένιον ζωντανὸν
 καὶ φανερὰ ἐλέγχοντα τὴν τότε σκευωρίαν καὶ συκοφαντίαν
 των. Διότι δὲν μᾶς ἀποστρέφεται ὡς φονεῖς οὔτε μᾶς μισεῖ γιατί

γὰρ δλωσ οὐδέν, ἀλλὰ κοινωνεῖν ἡμῖν ἀξιοῖ καὶ συναριθμεῖσθαι βούλεται, δι' ὧν ἔγραφε.

9. Καὶ ὁμοῦς Ἀθανάσιος μὲν συνεσκευάζετο παρ' αὐτῶν ὡς τὸν ζῶντα πεφονευκῶς, ἐξωρίζετο δὲ παρὰ τῶν αὐτῶν.
 5 Οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ τῶν βασιλέων τοῦτον ἐξώρισεν, ἀλλ' αἱ τούτων διαβολαί. Σκοπεῖτε γάρ, εἰ μὴ οὕτως ἔχει. Ὡς οὐδὲν μὲν ἠδύρισκετο κατὰ τοῦ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀθανασίου, ὁ δὲ κόμης ἐβιάζετο καὶ πολὺς ἦν σπουδάζων κατ' αὐτοῦ, ὁ μὲν ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος φυγὼν τὴν γενομένην βίαν ἀνῆλθε
 10 πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα παραιτούμενος ἅμα καὶ τὸν κόμητα καὶ τὰς ἐκείνων συσκευάς, ἀξιῶν δὲ νόμιμον ἐπισκόπων σύνοδον συγκροτηθῆναι ἢ καὶ αὐτὸν δέξασθαι τὴν ἀπολογίαν ὧν ἐπήγαγον αὐτῷ. Καὶ γράφει μὲν βασιλεὺς ἀγανακτῶν καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἐπαγγελλόμενός τε αὐτοὺς
 15 ἀκροάσασθαι ὁ καὶ τὴν σύνοδον κελεύσας γενέσθαι. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον ἀνελθόντες διαβάλλουσιν Ἀθανάσιον οὐκέτι μὲν τὰ ἐν Τύρῳ θρυλούμενα παρ' αὐτῶν, περὶ σίτου δὲ καὶ πλοίων ἐποχῆς, ὡς Ἀθανασίου ἐπαγειλαμένου δύνασθαι κωλύειν τὴν ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν τοῦ σίτου
 20 μετακομιδὴν· ταῦτά τινες τῶν ἐξ ἡμῶν ἔνδον ὄντες μετὰ Ἀθανασίου ἀκηκόασι τοῦ βασιλέως ἀπειλοῦντος. Εἶτα τοῦ Ἀθανασίου ὀδυρομένου ἐπὶ τῇ διαβολῇ καὶ διαβεβαιουμένου μὴ εἶναι ταύτην ἀληθῆ (πῶς γὰρ ἂν ἰδιώτης ἄνθρωπος καὶ πένης τηλικαῦτα δύναιτο;) Εὐσέβιος οὐδὲ δημοσίᾳ παραιτη-
 25 σάμενος τὴν διαβολὴν ὤμνε τὸν Ἀθανάσιον εἶναι πλούσιον καὶ δυνατὸν καὶ ἰκανὸν πρὸς πάντα, ἵνα ἐκ τούτων κάκεῖνα εἰρηκῶς Ἀθανάσιος νομισθῇ. Ταῦτα μὲν οἱ σεμνοὶ κατηγο-

τὸν ἀδίκησαμεν· διότι δὲν ἔπαθε τίποτε, ἀλλ' ἀπαιτεῖ νὰ ἔχη κοινωσίαν ἐκκλησιαστικὴν μαζί μας καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συγκαταλέγεται μαζί μας, μὲ ὅσα ἔγραψε.

9. Καὶ ὁμῶς ὁ Ἀθανάσιος μὲν ἐσυκοφαντεῖτο ἀπὸ αὐτοὺς ὅτι εἶχε φονεύσει αὐτὸν ποὺ ζῆ, ἀπὸ τοὺς ἰδίους δὲ ἐξώριζετο. Διότι οὔτε ὁ πατὴρ τῶν βασιλέων (αὐτοκράτωρ) ἐξώρισεν αὐτόν, ἀλλ' αἱ συκοφαντίαι των. Ἐξετάσατε λοιπόν, ἐὰν δὲν εἶναι ἔτσι. Καθὼς μὲν δὲν ἀπεδεικνύετο τίποτε ἐναντίον τοῦ συλλειτουργοῦ μας Ἀθανασίου, καὶ ὁ κόμης ἐβιάζετο καὶ πολὺ ἐπιέζετο νὰ λάβῃ μέτρα ἐναντίον του, ὁ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος, ἀφοῦ διέφυγε τὴν γενομένην ἐπίθεσιν ἐναντίον του, παρουσιάσθη εἰς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ἐγκαταλείπων συγχρόνως καὶ τὸν κόμητα καὶ τὰς συκοφαντίας ἐκείνων, καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ συγκροτηθῇ νόμιμος σύνοδος ἐπισκόπων ἢ ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς νὰ δεχθῇ τὴν ἀπολογία, δι' ὅσα τὸν κατηγορήσαν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς μὲ ἀγανάκτησιν ἔγραψε καὶ ἀφοῦ προσεκάλεσεν αὐτοὺς ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ συγκληθῇ σύνοδος, ὑπεσχέθη δὲ ὁ ἴδιος ὅτι θὰ τὴν παρακολουθήσῃ. Οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐσέβιον ἀφοῦ παρουσιάσθησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν βασιλέα, διέβαλλον τὸν Ἀθανάσιον, ὅχι πλέον δι' ὅσα διεδίδοντο ἀπὸ τοὺς ἰδίους εἰς τὴν Τύρον, ἀλλὰ περὶ σίτου καὶ πλοίων, ὅτι δηλ. ὁ Ἀθανάσιος ἀνήγγειλεν ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μεταφορὰν τοῦ σίτου ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αὐτὰ μερικοὶ ἰδικοὶ μας, ποὺ ἦσαν μέσα μαζί μὲ τὸν Ἀθανάσιον, εἶχαν ἀκούσει τὸν βασιλέα νὰ ἀπειλῇ. Μετά, καὶ ἐνῶ ὁ Ἀθανάσιος διεμαρτύρετο γοερὰ διὰ τὴν συκοφαντίαν καὶ διεβεβαίωνεν ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἡ κατηγορία (πῶς ἄλλωστε ἡμποροῦσε νὰ κἀνῃ τόσο μεγάλα ἕνας ἰδιώτης καὶ ἀδύναμος ἄνθρωπος), ὁ Εὐσέβιος ἐξακολουθοῦσε δημοσίᾳ νὰ τὸν κατηγορῇ καὶ ἐβεβαίωνε μὲ ὄρκον ὅτι ὁ Ἀθανάσιος εἶναι πλούσιος καὶ δυνατὸς καὶ ἱκανὸς δι' ὅλα, μὲ σκοπὸν νὰ νομισθῇ ἀπὸ αὐτά, ὅτι ὁ Ἀθανάσιος εἶχεν εἰπῆ καὶ ἐκεῖνα. Αὐτὰ μὲν οἱ δῆθεν σεβαστοὶ ἐπίσκοποι κατηγοροῦσαν, ἡ χάρις δὲ τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν

ρῶν ἐπιποιοί, ἢ ὅτι τοῦ Θεοῦ χάρις κερύσσεται ἐν τοῖς
αὐτῶν γεγένηται, τὴν γὰρ εὐσέβειαν τοῦ βασιλέως εἰς φιλαν-
θρωπίαν κεκίνηκε καὶ ἀντὶ θανάτου τὴν ἐξοριστίαν παρέσχεν.

Οὐκοῦν αἱ διαβολαὶ καὶ οὐδὲν ἄλλο τούτων αἷται. Ὁ μὲν
γὰρ βασιλεὺς πρὸ τούτου γράφων τὴν συσκευὴν ἐμέμψατο,
τὴν ἐπιβουλὴν ἠτιάσατο τῶν Μελιτιανῶν κατεψηφίσατο, ἀ-
θεμίτους, ἀρᾶς ἀξίους, τὰ δεινότατα αὐτοὺς ἐγγράφως εἰπών.
Κεκίνηται γὰρ νεκρὸν ἀκηχοῦς ἄνθρωπον ὃς ἐν τοῖς ζῶσιν ἦν
κεκίνηται φόνον ἀκούσας ἐπὶ ζῶντι καὶ τοῦ βίου μὴ στερηθέντι,
οὗ καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἀπεστείλαμεν.

10. Οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον οἱ θαυμαστοί, ἵνα καὶ τὴν ἀλήθειαν
καὶ τὰ γραφέντα λύειν δόξωσιν, ὄνομα συνόδου σχηματίζονται
καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς παρὰ βασιλέως λαμβάνουσι. Καὶ κόμης
ἐπὶ τούτῳ καὶ στρατιῶται δορυφόροι τῶν ἐπισκόπων καὶ βα-
σιλικὰ γράμματα συνελθεῖν οὗς ἤτησαν ἐπαναγκάζοντα. Ἐν-
ταῦθα τὸ παράδοξον τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν ἐνθυμήθητε καὶ τὴν
ἀνωμαλίαν τῶν τολμωμένων αὐτοῖς, ἵνα ὅθεν δήποτε παντὶ
τρόπῳ τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἡμῶν ἀρπάσωσιν. Εἰ μὲν γὰρ ἐπέτρε-
πον ἑαυτοῖς τὴν κρίσιν μόνοις ὡς ἐπίσκοποι, τίς κόμητος καὶ
στρατιωτῶν χρεία; ἢ πῶς ὑπὸ βασιλικοῖς συνήγοντο γράμ-
μασιν; Εἰ δὲ βασιλέως ἐδέοντο καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ κῦρος ἔχειν
ἤθελον, διὰ τί τὴν κρίσιν αὐτοῦ παρέλκον; Ἡ πῶς ἐκείνου
τοὺς μὲν Μελιτιανοὺς συκοφάντας, ἀθεμίτους, Ἀθανάσιον δὲ
καθαρώτατον δι' ὧν ἔγραψε κρίναντος καὶ τὸν φόνον ἐκτρα-
γωδοῦντος τὸν ἐπὶ τῷ ζῶντι πεπλασμένον, οὗτοι καὶ Με-
λιτιανοὺς ἀληθεύειν κάκεινον ὑπεύθυνον εἶναι διωρίζοντο καὶ

1. Ἐννοεῖ τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον τοῦ 335

2. Ἐννοεῖ τὴν κρίσιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου

εἰς φιλανθρωπίαν καὶ ἐπέβαλλεν τὴν ἔξορίαν τοῦ ἀντί τοῦ θανάτου του.

Λοιπὸν αἱ συκοφανταί των ἦσαν αἱ αἰτίαι τούτων καὶ τίποτε ἄλλο. Διότι ὅταν μὲν προηγουμένως ὁ βασιλεὺς ἔγραφε κατέκρινε τὴν διαβολὴν, κατέκρινε τὴν μηχανορραφίαν καὶ τοὺς Μελιτιανούς κατεδίκασε, ὡς παρανόμους, ἀξιοκατακρίτους καὶ χειρότερα ἀκόμη, ἐγγράφως δι' αὐτοὺς εἶπεν. Διότι παρεκινήθη εἰς αὐτό, ὅταν ἤκουσεν ὅτι ἦτο ζωντανὸς ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὸν ἔλεγον νεκρόν. Παρεκινήθη, ὅταν ἤκουσεν ὅτι τὸν κατηγοροῦσαν διὰ φόνον ἀνθρώπου ποὺ ζῆ καὶ δὲν ἔχει στερηθῆ τῆς ζωῆς του, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀπεστείλαμεν.

10. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον εἶναι καταπληκτικοί· διὰ νὰ φανοῦν ὅτι καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅσα ἐγράφησαν καταλύουν, συνέρχονται εἰς κατ' ὄνομα σύνοδον¹ καὶ ἀρχίζουν τὸ ἔργον τῆς παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ βασιλέως. Καὶ πρὸς τοῦτο καὶ ὁ κόμης καὶ οἱ στρατιῶται, ὡς φρουροὶ τῶν ἐπισκόπων, λαμβάνουν μέρος καὶ βασιλικά γράμματα στέλλονται διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν νὰ συνέλθουν ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἐζήτησαν. Ἐδῶ ἐνθυμηθῆτε τὸ παράδοξον τῆς σκευωρίας των καὶ τὴν ἀνωμαλίαν τῶν ὄσων ἐτόλμησαν αὐτοί, μὲ σκοπὸν νὰ ἀρπάξουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἡμᾶς, ἀπ' ὅπουδῆποτε καὶ μὲ κάθε τρόπον. Διότι ἐὰν μὲν αὐτοί, ὡς ἐπίσκοποι, εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφέρουν μόνοι των τὴν κρίσιν των, τότε δὲν ἐχρειάζετο οὔτε ὁ κόμης οὔτε οἱ στρατιῶται· ἢ πῶς συνήρχοντο μὲ βασιλικά γράμματα; Ἐὰν δὲ ἐχρειάζοντο τὸν βασιλέα καὶ ἠθελαν νὰ ἔχουν τὸ κῦρος ἀπὸ αὐτόν, διατὶ κατέλυον τὴν κρίσιν του²; ἢ πῶς ὅταν ἐκεῖνος μὲ ὅσα ἔγραφε κατέκρινε τοὺς μὲν Μελιτιανούς ὡς συκοφάντας καὶ παρανόμους, τὸν δὲ Ἀθανάσιον καθαρῶτατον, καὶ τὸν πλαστὸν φόνον, ποὺ παρίστανον μὲ τραγικὸν τρόπον διὰ ζωντανὸν ἄνθρωπον αὐτοί, καθώριζαν ὅτι οἱ Μελιτιανοὶ ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ὑπεύθυνος

μη αιδούμενοι τὸν ζῶντα νεκρὸν ἐποίουν, ζῶντα καὶ μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως, καὶ δετε σννήεσαν, καὶ ἄχρι νῦν σὺν ἡμῖν ὄντα;

11. Ταῦτα μὲν περὶ Ἀρσενίου ποτήριον δὲ μυστικόν, ποῖον
 5 ἢ ποῦ κατεαγὲν παρὰ Μακαρίου; Τοῦτο γὰρ ἄνω καὶ κάτω περιμόντες θρυλοῦσι. Καίτοι Ἀθανάσιον μὲν οὐδὲ οἱ κατήγοροι τετολμήκασιν αἰτιάσασθαι, εἰ μὴ οἱ παρ' αὐτῶν ὑπεβλήθησαν, ἀλλ' ὁμως αὐτοὶ τὸ τέλος τῆς μέμφεως ἐπ' αὐτὸν ἄγουσιν, ὁμηδὲ ἐπὶ Μακάριον ἔδει χωρεῖν οὐκ ἐλεγχθέντα. Καὶ οὐκ αἰσ-
 10 χύνονται ταῦτα ἐπὶ κατηχουμένων, καὶ τό γε χεῖριστον, ἐπὶ Ἑλλήνων τραγωδοῦντες τὰ μυστήρια, δέον, ὡς γέγραπται, «Μυστήριον βασιλέως καλὸν κρύπτειν», καὶ ὡς ὁ Κύριος παρρηγγεῖλε· «Μὴ δῶτε τὰ ἅγια τοῖς κνσὶ μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων». Οὐ χρὴ γὰρ τὰ μυστήρια
 15 ἀμνήτοις τραγωδεῖν, ἵνα μὴ Ἑλληγες μὲν ἀγνοοῦντες γελῶσι κατηχούμενοι δὲ περίεργοι γενόμενοι σκανδαλίζωνται. Ἀλλὰ καὶ ὁμως ποῖον ἢ ποῦ ἢ παρὰ τίσι κατεαγὲν ποτήριον; Μελιτιανοὶ μὲν γὰρ εἰσιν οἱ κατηγοροῦντες καθόλου πιστεῦεσθαι, μὴ ὀφείλόντες. Σχισματικοὶ γὰρ καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας
 20 γεγόνασιν οὐ νῦν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος γενομένου, οἱ καὶ αὐτῷ Πέτρῳ ἐπιβουλεύσαντες καὶ Ἀχιλλᾶν τὸν μετ' ἐκεῖνον διαβαλόντες καὶ Ἀλεξάνδρου κατηγορήσαντες μέχρις αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Οὕτω γὰρ δὴ μελετήσαντες λοιπὸν καὶ εἰς Ἀθανάσιον διέβησαν οὐδὲν ξένον
 25 τῆς πονηρίας ἑαυτῶν ποιοῦντες, καὶ γὰρ ὡσπερ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, οὕτω καὶ τοῦτον ἐσυκοφάντησαν. Ἀλλὰ νῦν αὐτῶν καὶ οὐ πρότερον ἢ συκοφαντία καὶ αἱ διαβολαὶ κεκρατήκασιν, δε

1. Τωβ. 12, 7

2. Ματθ. 7, 6

καὶ χωρὶς νὰ ἐντρέπωνται ἔκαναν τὸν ζωντανὸν νεκρὸν, ποῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ μετὰ τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως, καὶ ὅταν συνῆλθον εἰς σύνοδον, καὶ μέχρι τώρα ποῦ εἶναι μαζί μας;

11. Αὐτὰ μὲν διὰ τὸν Ἀρσένιον. Διὰ τὸ ἅγιον δὲ ποτήριον, ποῖον εἶναι καὶ ποῦ τὸ ἔσπασεν ὁ Μακάριος; Διότι αὐτὸ περιφέροντες ἄνω καὶ κάτω διαδίδουν. Καίτοι τὸν Ἀθανάσιον μὲν οἱ κατήγοροι δὲν ἐτόλμησαν νὰ κατηγορήσουν, παρὰ μόνον ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς παρεκινήθησαν, ἀλλ' ὅμως αὐτοὶ σκοπὸν τῆς κατηγορίας τῶν ἔχουν αὐτόν, ποῦ δὲν ἔπρεπε νὰ προχωρήσουν οὔτε ἐναντίον τοῦ Μακαρίου, ἀφοῦ οὗτος δὲν ἐκρίθη. Καὶ δὲν ἐντρέπονται νὰ κάνουν αὐτὰ εἰς τοὺς κατηχουμένους, καί, τὸ ἀκόμη χειρότερον, μεταξύ τῶν Ἐθνικῶν νὰ ἐμπαίζουν τὰ μυστήρια, ὡς ἔχει γραφῆ· «Μυστικὸν βασιλέως καλὸν εἶναι νὰ κρύπτεται»¹ καὶ ὅπως παρήγγειλεν ὁ Κύριος· «Μὴ δώσετε τὸ ἅγιον μυστήριον τῆς πίστεως εἰς ἀνθρώπους ποῦ ζοῦν βίον ἀναίσχυντον ὡς κύνες, οὔτε νὰ παραθέσετε τοὺς πολυτίμους μαργαρίτας τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας ἐμπρὸς εἰς ἀνθρώπους ποῦ ζοῦν βόρβορον βίον ὡς χοῖροι»². Διότι δὲν πρέπει τὰ μυστήρια νὰ τὰ παριστάνουν φανερά εἰς τοὺς ἀμύητους, οἱ μὲν Ἐθνικοὶ διὰ νὰ μὴ περιγελοῦν, ἐπειδὴ τὰ ἀγνοοῦν, οἱ δὲ κατηχούμενοι διὰ νὰ μὴ σκανδαλίζωνται, ἐπειδὴ γίνονται περίεργοι. Ἄλλ' ὅμως ποῖον ποτήριον ἢ ποῦ ἢ ἀπὸ ποίους ἔσπασεν; Ἄλλ' οἱ Μελιτιανοὶ εἶναι αὐτοὶ ποῦ κατηγοροῦν καὶ ποῦ δὲν πρέπει νὰ πιστεύωνται, διότι ἔχουν γίνει ὄχι μόνον τώρα σχισματικοὶ καὶ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἀπὸ τότε ποῦ ἔγινε μάρτυρας ὁ μακάριος ἐπίσκοπος Πέτρος, αὐτοὶ ποῦ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Πέτρον ἐμηχανορράφησαν καὶ τὸν Ἀχιλλᾶν τὸν διάδοχον ἐκείνου ἐσυκοφάντησαν καὶ τὸν Ἀλέξανδρον κατηγόρησαν μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ ἠρέυσθησαν προσεκτικὰ, ἐπροχώρησαν καὶ εἰς τὸν Ἀθανάσιον, χωρὶς νὰ κάνουν τίποτε ξένον ἀπὸ τὴν πονηρίαν τῶν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἐσυκοφάντησαν τοὺς πρὶν ἀπ' αὐτόν, ἔτσι ἐσυκοφάντησαν καὶ αὐτόν. Ἀλλὰ τώρα, καὶ ὄχι πρὶν, ἔχουν ἐπικρατή-

τοὺς περὶ Εὐσέβιον ἔσχον συνεργοὺς καὶ προστάτας διὰ τὴν
 οἰκείαν ἀσέβειαν τῶν Ἀρειομανιτῶν, δι' ἣν ὡσπερ πολλοῖς
 ἐπισκόποις οὕτω καὶ Ἀθανασίῳ συνεσκευάσαντο. Καὶ γὰρ ὁ
 τόπος ἐκεῖνος, ἐν ᾧ κεκλάσθαι τὸ ποτήριον φησιν, οὐκ ἦν ἐκ-
 5 κλησία· πρεσβύτερος οὐκ ἦν ὁ τὸν τόπον οἰκῶν· ἡμέρα, καθ'
 ἦν Μακάριον τοῦτο πεποιημέναι φασίν, οὐκ ἦν Κυριακή. Μῆτε
 τοίνυν ἐκκλησίας οὔσης ἐκεῖ μῆτε τοῦ ἱερουργοῦντος μῆτε
 τῆς ἡμέρας ἀπαιτούσης ποῖον ἢ πότε ἢ ποῦ τὸ ποτήριον κέ-
 κλασται μυστικόν; Ποτήρια μὲν γὰρ εἶναι πολλὰ καὶ κατὰ τὰς
 10 οἰκίας καὶ ἐν ἀγορᾷ μέσῃ δῆλον καὶ τούτων οὐδὲν ὁ θραύων
 ἀσεβεῖ, τὸ δὲ μυστικὸν ποτήριον, ὃ κἂν θραυσθῆ παρ' ἐκόν-
 τος, ἀσεβῆ ποιεῖ τὸν ἐπικεχειρηκότα, παρὰ μόνοις τοῖς νο-
 μίμως προεστῶσιν εὐρίσκεται. Οὗτος ὁ τρόπος τούτου τοῦ
 ποτηρίου μόνος, ἄλλος οὐδεὶς. Τοῦτο ὑμεῖς νομίμως προπί-
 15 νετε τοῖς λαοῖς, τοῦτο ὑμεῖς ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος
 παρελάβετε, τοῦτο μόνον ἐστὶ τῶν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας
 προεστώτων. Μόνων γὰρ ὑμῶν ἐστὶ προπίνειν τὸ αἷμα τοῦ Χρι-
 στοῦ, τῶν δὲ ἄλλων οὐδενός. Ἄλλ' ὅσον τὸ μυστικὸν ὁ θλάων
 ἀσεβής, τοσοῦτον ἀσεβέστερος ὁ ἐνυβρίζων τὸ αἷμα τοῦ Χρι-
 20 στοῦ· ἐνυβρίζει γὰρ ὁ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμόν τοῦτο
 ποιῶν. (Καὶ ταῦτά φαμεν οὐχ ὅτι κἂν σχισματικῶν ποτήριον
 κέκλασται παρὰ Μακαρίου, ἀλλ' ὅτι μηδὲν ἦν ὄλως ἐκεῖ· πῶς
 γάρ; ὅπου μῆτε τόπος Κυριακῆς μῆτε τις ἐκεῖ τῆς Ἐκκλη-
 σίας, ἀλλὰ μῆτε ὁ καιρὸς μυστηρίων ἦν). Οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ
 25 πολυθρόλητος Ἰσχύρας ὁ μῆτε ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας χειροτο-
 νηθεὶς καί, ὅτε τοὺς ὑπὸ Μελετίου κατασταθέντας πρεσβυτέ-
 ρους Ἀλέξανδρος ἐδέχετο, μηδὲ ἐκείνοις συναριθμηθεὶς οὕτως

σει καὶ ἡ συκοφαντία καὶ αἱ διαβολαὶ τῶν, διότι εἶχον τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον Ἀρειομανίτας συνεργοὺς καὶ προστάτας διὰ τὴν ἰδικὴν τῶν ἀσέβειαν, διὰ τὴν ὁποῖαν, ὅπως ἀκριβῶς διὰ πολλοὺς ἐπισκόπους, ἔτσι καὶ ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου ἐσκευώρησαν. Καὶ διότι ὁ τόπος ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι ἔσπασε τὸ ποτήριον δὲν ἦτο ἡ ἐκκλησία. Κανεὶς κληρικὸς δὲν ἐκατοικοῦσεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον· ἡ ἡμέρα δέ, πού λέγεται ὅτι ὁ Μακάριος εἶχε κάνει τοῦτο, δὲν ἦτο Κυριακή. Ἀφοῦ λοιπὸν οὔτε ἐκκλησία ἦτο ἐκεῖ, οὔτε κανεὶς λειτουργός, οὔτε ἡ ἡμέρα ἀπαιτοῦσε κάτι τέτοιο, ποῖον ἢ πότε ἢ πού ἔχει σπάσει αὐτὸ τὸ μυστικὸν ποτήριον; Διότι ποτήρια μὲν ὑπάρχουν πολλὰ καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν ἀγοράν, εἶναι φανερόν ὅτι ὅποιος σπάζει ἀπ' αὐτὰ δὲν ἀσεβεῖ, τὸ δὲ μυστικὸν ποτήριον, τὸ ὁποῖον ἂν σπάσῃ, κάνει ἀσεβῆ μόνον αὐτὸν πού μὲ τὴν θέλησίν του τὸ ἐπεχείρησε, δὲν εὐρίσκεται δὲ παρὰ μόνον ἀπὸ τοὺς νομίμους προΐσταμένους. Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος τρόπος τοῦ ποτηρίου τούτου καὶ κανεὶς ἄλλος. Ἀπὸ τοῦτο τὸ ποτήριον σεῖς νομίμως προπίνετε διὰ τοὺς λαοὺς, τοῦτο σεῖς παρελάβετε ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, τοῦτο μόνον εἶναι τῶν προεστώτων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Διότι μόνον σεῖς ἠμπορεῖτε νὰ πίνετε πρῶτοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ κανεὶς ἄλλος. Ἄλλ' ὅσον εἶναι ἀσεβῆς αὐτὸς πού σπάζει τὸ μυστικὸν ποτήριον, τόσον περισσότερον ἀσεβῆς εἶναι ὅποιος προσβάλλει—ἐμπαίζει—τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐμπαίζει ὅποιος κάνει τοῦτο ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμόν. (Καὶ ταῦτα λέγομεν ὄχι διότι ὁ Μακάριος ἔσπασε ποτήριον σχισματικῶν, ἀλλὰ διότι δὲν ἦτο καθόλου ἐκεῖ· καὶ πῶς θὰ ἦτο ὅπου οὔτε ἡμέρα Κυριακή, οὔτε ἦτο ἐκεῖ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' οὔτε καιρὸς μυστηρίων ἦτο;). Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ περίφημος Ἰσχύρας, ὁ ὁποῖος οὔτε ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἐχειροτονήθη καί, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχθη ἐκείνους πού ὁ Μελέτιος ἐχειροτόνησε πρεσβυτέρους, χωρὶς νὰ συγκαταριθμῆται μὲ ἐκείνους· ἔτσι

οὐδὲ ἐκεῖθεν κατεστάθη.

12. Πόθεν οὖν πρεσβύτερος Ἰσχύρας; Τίνος καταστήσαντος; ἄρα Κολλούθου; Τοῦτο γὰρ λοιπόν. Ἄλλ' ὅτι Κόλλουθος πρεσ-
 βύτερος ὢν ἐτελεύτησε καὶ πᾶσα χεὶρ αὐτοῦ γέγονεν ἄκυρος
 5 καὶ πάντες οἱ παρ' αὐτοῦ κατασταθέντες ἐν τῷ σχίσματι λαϊκοὶ
 γεγόνασι καὶ οὕτω συνάγονται, δῆλον καὶ οὐδενὶ καθέστηκεν
 ἀμφίβολον. Πῶς οὖν ιδιώτης ἄνθρωπος καὶ οἰκίσκον οἰκῶν
 ιδιωτικὸν ποτήριον ἔχειν μυστικὸν πιστευθεῖη; Ἄλλὰ τότε
 τὸν ιδιώτην πρεσβύτερον ὠνόμαζον καὶ τὴν προσηγορίαν αὐ-
 10 τῷ ταύτην διὰ τὴν καθ' ἡμῶν ἀδικίαν ἐχαρίζοντο καὶ νῦν μι-
 σθὸν τῆς κατηγορίας ἐκκλησίας οἰκοδομὴν προξενούσιν. Οὕτω
 οὐκ εἶχεν ἐκκλησίαν ἄνθρωπος, ἀλλὰ μισθὸν τῆς κακοηθείας
 καὶ τῆς πρὸς τὴν κατηγορίαν ὑπακοῆς νῦν, ἣν οὐκ εἶχε, λαμ-
 βάνει καὶ τάχα καὶ ἐπισκοπὴν ἀντέδωσαν αὐτῷ. ταῦτα γὰρ
 15 θρυλεῖ περιῶν καὶ οὕτω καθ' ἡμῶν βρενθύεται. Οὕτω λοιπὸν
 τηλικαῦτα ἔπαθλα παρὰ τῶν ἐπισκόπων τοῖς κατηγοροῦσι καὶ
 συκοφάνταις προστίθεται· εἰκότως, οἱ γὰρ συνεργὸν εἰς ἃ
 ἤθελον αὐτὸν ἐσχηκότες ὡς τῶν πραγμάτων κοινωνόν, οὕτω
 καὶ τῆς ὁμοίας ἐπισκοπῆς ἠξίωσαν. Ἄλλὰ μήπω ταῦτα, ἔτι
 20 δὲ τὰς ἀκοὰς τοῖς τότε πραχθεῖσι παρ' αὐτῶν ἔνδοτε.

13. Μὴ δυνηθέντες πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καίτοι κατ' αὐτῆς
 παρεσκευασμένοι, καὶ ἐν Τύρῳ μηδὲν ἀποδείξαντος Ἰσχύρα,
 ἀλλὰ συκοφάντου δεικνυμένου καὶ τὴν συσκευὴν αὐτῶν τῆς
 συκοφαντίας λουούσης εἰς ἀποδείξεις ὑπερτίθενται καὶ ἐπαγ-
 25 γέλλονται πέμπειν ἐξ ἑαυτῶν τοὺς κατὰ Μαρεώτην πολυπρα-
 γμονήσαντας. Καὶ οὐδ' ἡμεῖς παρητούμεθα φανερώς διὰ πολλὰ
 καὶ ὡς τὰ Ἀρείου φρονοῦντας καὶ διὰ τοῦτο ἡμῶν ἐχθροὺς,

οὔτε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἔγινε πρεσβύτερος.

12. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔγινε πρεσβύτερος ὁ Ἰσχύρας; Ποῖος τὸν ἐχειροτόνησε; Ἔρα ὁ Κόλλουθος; Διότι αὐτὸ ἀπομένει. Ἄλλ' ὅτι ὁ Κόλλουθος ἀπέθανε καθ' ὃν χρόνον ἦτο πρεσβύτερος καὶ ὅποιαδήποτε χειροτονία του ἦτο ἄκυρος καὶ ὅλοι ὅσοι ἐχειροτονήθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἔγιναν διὰ τοῦ σχίσματος λαϊκοὶ καὶ ἔτσι, ὡς τοιοῦτοι συνέρχονται, καὶ αὐτὸ εἶναι φανερόν, χωρὶς νὰ ἀφήνῃ ἀμφιβολίαν εἰς κανένα. Πῶς λοιπὸν ἓνας ιδιώτης ἄνθρωπος, ποὺ κατοικεῖ εἰς ἓνα σπιτάκι ἢμπορεῖ νὰ γίνῃ πιστευτὸν ὅτι εἶχε μυστικὸν ποτήριον; Ἄλλὰ τότε ὠνόμαζον πρεσβύτερον ἓναν ιδιώτην καὶ τοῦ ἔδιδαν τὴν ὀνομασίαν ταύτην διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐναντίον μας ἄδικον κατηγορίαν των, καὶ τώρα, ὡς μισθὸν τῆς κατηγορίας των, προμηθεύουν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος δὲν εἶχεν ἐκκλησίαν, καὶ τώρα λαμβάνει μισθὸν τῆς κακοθεΐας καὶ τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν κατηγορίαν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε, καὶ μάλιστα προσέφεραν εἰς αὐτὸν καὶ ἐπισκοπήν. Διότι αὐτὰ διαλαλεῖ περιφερόμενος καὶ ἔτσι κομπάζει εἰς βάρους μας. Ἔτσι λοιπὸν προσφέρονται τόσον μεγάλα βραβεῖα ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους εἰς τοὺς κατηγοροὺς καὶ συκοφάντας. Καὶ ὀρθῶς, διότι αὐτοὶ ποὺ εἶχον συνεργὸν αὐτὸν εἰς ὅσα ἤθελον, καὶ ὡς συνεργάτην τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν, ἔτσι ἔκριναν αὐτὸν ἄξιον καὶ τῆς ὁμοίας ἐπισκοπῆς. Ἄλλὰ ὄχι μόνον αὐτά, εἶναι καὶ ἄλλα ἀκόμη ποὺ διέπραξαν τότε αὐτοί, δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐντείνετε τὴν προσοχὴν σας.

13. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἢμπούρεσαν νὰ ἀνατρέψουν τὴν ἀλήθειαν, παρ' ὅτι ἦσαν προητοιμασμένοι ἐναντίον της, καὶ εἰς Τύρον ὁ Ἰσχύρας δὲν ἀπέδειξε τίποτε, ἀλλὰ ἀπεδείχθη συκοφάντης καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ σκευωρία τῆς συκοφαντίας των, αὐτοὶ ἐπιδιώκουν νὰ παρουσιάσουν ἀποδείξεις καὶ ὑπόσχονται νὰ στείλουν εἰς τὴν σύνοδον ἀντιπροσώπους ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀσχοληθῆ μὲ τὰ συμβάντα εἰς τὸν Μαρεώτην. Καὶ τούτους δὲ ἡμεῖς ἐζητήσαμεν φανερὰ νὰ ἐξαιρεθοῦν διὰ πολλοὺς λόγους καὶ

ἀπέστειλαν αὐτοὶ κρύφα χρώμενοι τῇ δυναστείᾳ Διόγγιον, Μά-
 ριν, Θεόδωρον, Μακεδόνιον, δύο νεωτέρους τὴν ἡλικίαν καὶ
 τὸν τρόπον Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλην ἀπὸ Παννονίας, καὶ οὗτοι
 μετὰ τὴν τσοσάτην ὁδόν, ἦν ὑπέμειναν, ἵνα δικάσῃσι τῷ
 5 ἐχθρῷ, πάλιν ἀπὸ Τύρου καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἠπεί-
 γοντο, μηδὲ τὸ μάρτυρες οἱ δικασταὶ γενέσθαι παραιτησά-
 μενοι, ἀλλὰ πάντα τρόπον ἐπιβουλῆς ἀναδεξάμενοι φανερῶς
 καὶ πάντα κάματον καὶ πᾶσαν ὁδὸν ὑποστάντες, ἵνα τὴν
 κατασκευαζομένην συσκευὴν πληρῶσσι. Καὶ τὸν μὲν ἐπί-
 10 σκοπον Ἀθανάσιον κατεχόμενον ἐπὶ ξένης ἠφίεσαν, αὐτοὶ δὲ
 εἰς τὴν τοῦ ἐχθροῦ πόλιν εἰσήεσαν, ὥσπερ ἐπικωμάζοντες τῇ
 Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ λαῷ, καὶ τὸ παραλογώτερον, Ἰσχύραν
 τὸν κατήγορον μεθ' ἑαυτῶν ἐπαγόμενοι Μακάριον τὸν κατη-
 γορούμενον οὐκ ἐπέτρεψαν ἀκολουθῆσαι, ἀλλ' ἔμφρουρον ἀ-
 15 φῆκαν ἐν Τύρῳ· ἄνω γὰρ καὶ κάτω Μακάριος ὁ πρεσβύτε-
 ρος τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπήγετο παρ' αὐτῶν τῷ ἐγκλήματι.

14. Μόνοι τοίνυν μετὰ τοῦ κατογόρου τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἰσ-
 ελθόντες σύνοικον αὐτὸν καὶ συνέστιον καὶ συμπότην ἔχοντες
 καὶ τὸν ἑπαρχον τῆς Αἰγύπτου Φιλάργιον παραλαβόντες ἐπὶ
 20 τὸν Μαρεώτην ἀπῆλθον. Κάκει δῆθεν ἐποιοῦντο τὴν ἐξέτασιν
 μόνοι, ὡς ἤθελον, μετὰ τοῦ προειρημένου, πολλὰ τοὺς πρε-
 σβυτέρους παρεῖναι παρακαλέσαντας οὐκ ἐπιτρέψαντες. Ἡ-
 ξίουν δὲ παρεῖναι οἱ τε τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας πάσης
 πρεσβύτεροι, ἵνα τοὺς ὑποβαλλομένους ὑπὸ Ἰσχύρα διελέγ-
 25 ξωσι, πόθεν καὶ τίνες εἰσὶ. Καὶ τοὺς μὲν λειτουργοὺς ἐκώλυον
 παρεῖναι, ἐπὶ δὲ τῶν ἐθνικῶν ἐξήταζον περὶ ἐκκλησίας, περὶ
 ποτηρίου, περὶ τραπέζης καὶ τῶν ἀγίων, καὶ τὸ δεινότερον,

διότι εἶχον τὰ ἴδια φρονήματα μὲ τὰ τοῦ Ἀρείου καὶ δι' αὐτὸ ἦσαν ἐχθροὶ μας, ἀπέστειλαν καὶ αὐτοὶ κρυφά, χρησιμοποιοῦντες τὴν ἐξουσίαν, τὸν Διόγνιον, τὸν Μάριν, τὸν Θεόδωρον, τὸν Μακεδόνιον, δύο νεωτέρους κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τοὺς τρόπους, τὸν Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλην ἀπὸ τὴν Παννονίαν, καὶ αὐτοὶ ὕστερα ἀπὸ τόσῃ μακρὰν ὁδοιπορίαν, τὴν ὅποιαν ὑπέμειναν, διὰ νὰ καταδικάσουν τὸν ἐχθρὸν, πάλιν ἐπέσπευδον νὰ φθάσουν ἀπὸ τὴν Τύρον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, χωρὶς καὶ οἱ δικασταὶ νὰ παραιτηθοῦν νὰ γίνουν μάρτυρες, ἀλλὰ φανερά ἀνέλαβον μὲ κάθε τρόπον τὴν κατηγορίαν καὶ ἀφοῦ ὑπέφεραν κάθε εἶδους ταλαιπωρίαν καὶ κάθε ὁδοιπορίαν, διὰ νὰ συμπληρῶσιν τὴν σκευωρίαν, ποὺ ἐτοίμαζαν. Καὶ τὸν μὲν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, ποὺ ἦτο ὑπὸ ξένην προστασίαν, ἄφησαν, αὐτοὶ δὲ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τοῦ ἐχθροῦ, ὡσὰν νὰ ἐπετίθεντο θορυβωδῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαόν, καὶ τὸ πιὸ παράλογον, μετέφερον μαζί τους τὸν κατήγορον Ἰσχύραν καὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὸν κατηγορούμενον Μακάριον νὰ ἀκολουθήσῃ, ἀλλὰ τὸν ἄφησαν φρουρούμενον εἰς τὴν Τύρον. Ἔτσι ἄνω καὶ κάτω μετεφέρετο ἀπ' αὐτοὺς διὰ τὸ ἔγκλημα ὁ πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρείας Μακάριος.

14. Μόνοι των λοιπὸν μαζί μὲ τὸν κατήγορον, ἀφοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ εἶχον αὐτὸν συγκάτοικον καὶ ὁμοτράπεζον καὶ συμπότην καὶ ἀφοῦ παρέλαβον καὶ τὸν ἔπαρχον τῆς Αἰγύπτου Φιλάγριον, ἀνεχώρησαν διὰ τὸν Μαρρώτην. Καὶ ἐκεῖ μόνοι, καὶ μὲ αὐτὸν ποὺ ἀνεφέραμεν πρὶν, ἔκαναν τὴν δῆθεν ἐξέτασιν, ὅπως ἤθελον, χωρὶς νὰ ἀφήσουν τοὺς πρεσβυτέρους νὰ παρευρεθοῦν, ἂν καὶ παρεκάλεσαν πολὺ δι' αὐτό. Ἀπήτησαν δὲ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐξέτασιν καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς πόλεως καὶ ὅλης τῆς χώρας, διὰ νὰ ἐξακριβώσουν ἀπὸ ποῦ καὶ ποῖοι εἶναι αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ἐπρότεινε ὡς μάρτυρας ὁ Ἰσχύρας. Καὶ τοὺς μὲν λειτουργοὺς ἐμπόδιζαν νὰ παρευρίσκωνται, τοὺς δὲ ἔθνικοὺς ἐξήταζον περὶ ἐκκλησίας, περὶ ποτηρίου, περὶ τραπέζης καὶ ἀγίων, καὶ τὸ

ἔθνικους ἐκάλουν μάρτυρας περὶ ποτηρίου μυστικοῦ ζητοῦν-
 τες· καὶ οὐδὲς ἠρπάσθαι παρὰ Ἀθανασίου διωρίζοντο ἐκ μετα-
 κλήσεως τοῦ καθολικοῦ καὶ μηδὲ ὅποι γῆς εἰσι γινώσκειν,
 τούτους εἰσῆγον ἐφ' ἑαυτῶν καὶ τοῦ ἐπάρχου μόνον. Καὶ οὐκ
 5 ἡδοῦντο τούτους ἠφανίσθαι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου
 λέγοντες, ὧν ταῖς μαρτυρίαις συγχρηῆσθαι δοκοῦσιν. Ἀλλὰ
 κἀνταῦθα μόνον φονεῦσαι βουλόμενοι πάλιν τοὺς ζῶντας ὡς
 ἀποθανόντας τὸν ἐπὶ Ἀρσενίου τρόπον μιμούμενοι πλάττον-
 ται. ὄντας γὰρ τοὺς ἀνθρώπους καὶ φαινομένοις ἐπὶ τῆς ιδί-
 10 ας ὑμῖν τοῖς μακρὰν ὡς ἀφανεῖς ἐκτραγωδοῦσιν, ἵνα μακρὰν
 ὄντων τῶν ἐλέγχων τὸν συλλειτουργὸν ἡμῶν διαβάλλωσιν
 ὡς βία καὶ δυναστεία χρώμενον, καίτοι πάντα αὐτοὶ μετὰ δυ-
 ναστείας καὶ προστασίας πράττοντες. Καὶ γὰρ ὅμοια πάλιν
 τὰ κατὰ Μαρεώτην τοῖς κατὰ Τύρον ἐγένετο. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ
 15 κόμης ἦν μετὰ στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας οὐδενὶ ἐπιτρέπων
 παρὰ τὰ ἐκείνοις δοκοῦντα ἢ λέγεσθαι ἢ πράττεσθαι, οὕτω
 καὶ ἐνταῦθα ὁ τῆς Αἰγύπτου ἑπαρχος μετὰ τῆς τάξεως ἦν πάν-
 τας μὲν τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἐκφοβῶν, μηδένα δὲ μετὰ ἀληθεί-
 ας ἐπιτρέπων μαρτυρεῖν· καὶ τὸ παραδοξότερον, ἐν αὐτῷ τῷ
 20 τόπῳ καὶ τῇ οἰκίᾳ τοῦ κατηγοροῦ καὶ ὄκον καὶ ἐξετάζειν
 ἐδόκουν, ἃ ἠβούλοντο, οἱ εἴτε δικασταὶ εἴτε μάρτυρες εἴτε τῆς
 ἑαυτῶν καὶ Εὐσεβίου σπουδῆς, ὅπερ ἀληθέστερον, ὑπηρεταὶ
 παραγενόμενοι.

15. Καὶ τίνα τὰ παρ' αὐτῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τολμηθέν-
 25 τα, νομίζομεν ὑμᾶς μὴ ἀγνοεῖν, πανταχοῦ γὰρ διαδέδοται.
 Εἶφη γυμνὰ κατὰ τῶν ἁγίων παρθένων καὶ τῶν ἀδελφῶν ἐχώ-
 ρει καὶ μάλιστα κατὰ τῶν ἐντίμων παρὰ Θεῷ σωμάτων, καὶ

1. Καθολικός· κοσμικὸν ἀξίωμα, ἐπόπτης, ἐπι ελητής

χειρότερον, ἐκάλουν ἔθνικούς, ἀναζητοῦντες ὡς μάρτυρας περὶ τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου· καὶ διεχώριζαν αὐτούς, πού εἶχαν, κατ' αὐτούς, ἀρπαχθῆ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον διὰ προσκλήσεως ἀπὸ τὸν καθολικόν¹, καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζουν εἰς ποῖον σημεῖον τῆς γῆς εἶναι αὐτοί, καὶ αὐτούς μόνοι τους τοὺς παρουσίαζαν οἱ ἴδιοι μὲ τὸν ἑπαρχον. Καὶ δὲν ἐντρέποντο νὰ λέγουν ὅτι αὐτοὶ ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, τούτων δὲ τὰς μαρτυρίας ἐνόμιζον ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰς χρησιμοποιοῦσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ μόνον ἐπειδὴ ἤθελον νὰ τὸν φονεύσουν, ἐμφανίζουν πάλιν τοὺς ζωντανούς ὡς πεθαμένους, μιμούμενοι τὸν ἀνάλογον τρόπον τῆς περιπτώσεως τοῦ Ἀρσενίου. Διότι ὅταν οἱ ἄνθρωποι ὑπάρχουν καὶ φαίνονται εἰς σᾶς πού εἰσθε μακράν, αὐτοὶ τοὺς παριστάνουν τραγικὰ ὡς ἀφανεῖς διὰ νὰ κατηγορήσουν τὸν συλλειτουργόν μας Ἀθανάσιον, ὅτι ἐχρησιμοποίησε βίαν καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν· καὶ ἐνῶ οἱ ἀποδείξεις τούτων εἶναι ἀδύνατοι, οἱ ἴδιοι ἐν τούτοις κάνουν τὰ πάντα μὲ τὴν κοσμικὴν δύναμιν καὶ προστασίαν. Διότι καὶ πάλιν τὰ ἴδια πού ἔγιναν εἰς τὸν Μαρεώτην ἔγιναν καὶ εἰς τὴν Τύρον. Ὅπως ἀκριβῶς ἦτο ἐκεῖ ὁ κόμης μὲ στρατιωτικὴν δύναμιν πού δὲν ἐπέτρεπε εἰς κανένα νὰ λέγη παρὰ ἐκεῖνα πού ἐνόμιζον ὅτι ἔπεπε νὰ λέγωνται ἢ νὰ πράττωνται, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἦτο ὁ ἑπαρχος τῆς Αἰγύπτου μὲ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, διὰ νὰ φοβερῖζη ὅλους ὅσους ἀνῆκαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπη εἰς κανένα νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τὸ πιὸ παράξενον, εἰς τὸν ἴδιον τὸν χῶρον καὶ εἰς τὸ σπῆτι τοῦ κατηγοροῦ καὶ κατοικοῦσαν καὶ ἐθεώρησαν καλὸν νὰ κάνουν τὴν ἐξέτασιν ὅπως ἤθελον, καὶ ἔτσι καὶ οἱ δικασταὶ καὶ οἱ μάρτυρες ἔγιναν ὑπηρέται τῆς ἰδικῆς των ἐπιδιώξεως καὶ τοῦ Εὐσεβίου, πράγμα ἀληθέστατον.

15. Καὶ ποῖα ἦσαν αὐτὰ πού ἐτολμήθησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν νομίζομεν ὅτι σεῖς δὲν τὰ ἀγνοεῖτε, διότι παντοῦ ἔχουν διαδοθῆ. Ἐχρησιμοποιήθησαν γυμνὰ ξίφη ἐναντίον τῶν ἀγίων παρθένων καὶ τῶν ἀδελφῶν, καὶ μάστιγες ἐναντίον τῶν

καὶ πᾶσιν ὀλόκληροι τοῖς καλοῖς. Ἔργασίαι τε κατ' αὐτῶν ἐπε-
σεύοντο καὶ ἔθνηκοὶ δῆμοι πρὸς τὸ γυμνοῦν τύπτειν ἀσελαί-
νειν κατ' αὐτῶν, βωμούς τε καὶ θυσίας ἐπαπειλεῖν αὐταῖς.
5 Καὶ τις ἀσελγῆς ἀνὴρ ὡς ἐξουσίας λοιπὸν δοθείσης ὑπὸ τοῦ
ἐπάρχου πρὸς χάριν τῶν ἐπισκόπων χεῖρα παρθένου κατεῖχε
καὶ πρὸς παρατυχόντα βωμὸν εἶλκεν ἀνάγκην θυσίας καὶ διω-
γμοῦ μιμούμενος. Καὶ ταῦτα ἐπράττετο καὶ φυγὴ τῶν παρ-
θένων ἦν καὶ γέλως τῶν ἐθνικῶν κατὰ τῆς ἐκκλησίας τῶν ἐπι-
10 σκόπων ἔνδον ὄντων καὶ ταύτην τὴν οἰκίαν οἰκούντων, ἐν ἧ
ταῦτα ἐπράττετο, καὶ ἀφ' ἧς διὰ τὴν εἰς αὐτοὺς χάριν ξιφῶν
αἱ παρθένοι γυμνῶν καὶ παντὸς κινδύνου καὶ ὕβρεων καὶ πα-
ρωϊίας πεπεύρανται. Καὶ ταῦτα ἐπασχον ἐν νηστεία παρὰ
τῶν τοῖς ἐπισκόποις ἔνδον συνεστιωμένων.
15 16. Ταῦτα προειδότες ὡς ἐχθρῶν εἴσοδος οὐχ ἡ τυχοῦσα
βλάβη, τὴν παραίτησιν ἐποιησάμεθα. Ταῦτα καὶ Ἀλέξανδρος
ἐν νῶ λαβὼν ὁ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος γράφει πρὸς τοὺς
ἐκεῖ μέναντας τὴν συσκευὴν ἐλέγχων καὶ τὴν ἐπιβουλὴν μαρ-
τυρούμενος, ὃν κἂν συναριθμῶσιν ἑαυτοῖς καὶ τῆς ἐπιβουλῆς
20 μετρῶσιν ἓνα, οὐδὲν ἄλλο ἢ κατ' ἐκείνου τὴν βίαν δεικνύουσι.
Καὶ γὰρ καὶ ὁ παμπόνηρος Ἰσχύρας οὐδὲ αὐτὸς ἄνευ φόβου
καὶ βίας ἐπ' αὐτὸ ὤρμησεν, ἀλλ' ἀνάγκη τὴν κατηγορίαν ὑπέ-
δου. Τούτου τεκμήριον αὐτὸς ἔγραψεν Ἰσχύρας πρὸς τὸν συνε-
πίσκοπον Ἀθανάσιον, ὅτι μηδὲν ἐκεῖ πέπρακται τοιοῦτον,
25 ἀλλ' ὑπεβλήθη πλάσασθαι. Καὶ ταῦτα ἔγραψεν οὐ δεχθεὶς παρ'

προσφιλῶν εἰς τὸν Θεὸν σωμάτων καὶ ἐχώλαινον ἀπὸ τὰς πληγὰς τὰ πόδια τῶν παρθένων, ποὺ εἶχαν τὴν ψυχὴν των ἀγνήν καὶ ἦσαν ἀφιερωμένοι ὀλόψυχα εἰς ὃ,τι καλλίτερον. Ἄπειλοῦσαν αὐτὰς μὲ καταναγκαστικά ἔργα καὶ εἰς δημοσίας ἔθνικὰς συγκεντρώσεις νὰ τὰς γυμνώσουν, νὰ τὰς πληγώσουν καὶ νὰ ἀσελήσουν ἐπ' αὐτῶν, καὶ νὰ τὰς ἐξαναγκάσουν νὰ κάνουν θυσίας εἰς βωμούς. Καὶ μάλιστα κάποιος ἀσελγῆς ἄνδρας ποὺ εἶχε ἐξουσίαν, δοσμένην εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἑπαρχὸν πρὸς χάριν τῶν ἐπισκόπων, ἐκρατοῦσεν ἀπὸ τὸ χέρι μίαν παρθένον, καὶ τὴν ἔσυρε πρὸς ἓνα βωμὸν ποὺ ἔτυχε νὰ βρισκεται κοντά, παριστάνοντας δῆθεν ἀναγκαστικὴν θυσίαν καὶ διωγμὸν. Καὶ αὐτὰ συνέβαινον καὶ φυγὴ τῶν παρθένων ἐγένετο καὶ σαρκασμοὶ τῶν ἔθνικῶν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ μέσα ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι καὶ διέμενον εἰς αὐτὴν τὴν οἰκίαν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν διεπράττοντο αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν, πρὸς χάριν των, μὲ γυμνὰ ξίφη καὶ κάθε εἶδους κινδύνους καὶ προσβολὰς καὶ ἀσχημονίας ὑφίσταντο αἱ παρθένοι σκληρὰς δοκιμασίας. Καὶ ἐπάθαινον ὅλα αὐτὰ στερούμενοι τροφῶν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μέσα συνέτρωγον μὲ τοὺς ἐπισκόπους.

16. Ἐπειδὴ ἐγνωρίζαμεν ὅτι αὐτὰ, ὡς ἄλλη εἰσβολὴ ἐχθρῶν, θὰ προκαλοῦσαν μεγάλην βλάβην, ἐζητήσαμεν τὴν ἐξαίρεσίν των. Αὐτὰ δὲ ὅταν ἐπληροφορήθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρος, γράφει πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔμειναν ἐκεῖ διὰ νὰ τοὺς ἐλέγξῃ διὰ τὴν σκευωρίαν καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ διὰ τὴν συκοφαντίαν, τὸν ὁποῖον, ἂν καὶ συνυπολογίζουν μαζί τους καὶ συναριθμοῦν ὡς ἓνα ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐσυκοφάντησαν, δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἀποδεικνύουν τὴνπίεσιν ἐναντίον του. Διότι οὔτε καὶ αὐτὸς ὁ παμπόνηρος Ἰσχύρας, χωρὶς φόβον καὶ βίαν ἐπετέθη, ἀλλ' ἀπὸ ἀνάγκην ὑπεκρίθη τὴν κατηγορίαν. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ὁ ἴδιος ὁ Ἰσχύρας ἔγραψε πρὸς τὸν συνεπίσκοπον Ἀθανάσιον, ὅτι ἐκεῖ τίποτε τὸ παρόμοιον δὲν συνέβη, ἀλλ' ὅτι ὑπεχρεώθησαν νὰ τὰ ἐπινοήσουν. Καὶ αὐτὰ ἔγραψεν πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, παρ' ὅτι

αὐτοῦ ὡς πρεσβύτερος, οὐ τοιαύτην χάριτος προσηγορίαν λαβών, οὐκ οἰκοδομὴν ἐκκλησίας εἰς ἀμοιβὴν τυχών, οὐ μισθὸν ἐπισκοπῆς προσδοκήσας, ὧν πάντων ἔτυχε παρ' αὐτῶν διὰ τὴν κατηγορίαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ γένος αὐτοῦ πᾶν μεθ' ἡμῶν
5 συνήγετο οὐκ ἂν συναχθέντες, εἶγε τὸ τυχὸν ἠδίκηντο.

17. Ταῦτα μὲν οὖν ὅτι μὴ λόγος, ἀλλ' ἔργον, μάρτυρες μὲν οἱ τοῦ Μαρεώτου πρεσβύτεροι πάντες οἱ ἀεὶ συνόντες ἐν ταῖς περιουδαίαις τῷ ἐπισκόπῳ οἱ καὶ τότε γράφαντες κατὰ Ἰσχύρα καὶ μήτε ἐν Τύρῳ οἱ ἐλθόντες ἐξ αὐτῶν ἐπιτραπέντες εἰπεῖν
10 τὴν ἀλήθειαν μήτε ἐν τῷ Μαρεώτῃ ἀπομείναντες συγχωρηθέντες ἐλέγξαι τὸν Ἰσχύραν συκοφάντην, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἀντίγραφα τῶν Ἀλεξάνδρου γραμμάτων καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὰ Ἰσχύρα. Ἀπεστείλαμεν δὲ καὶ τὴν τοῦ πατρὸς τῶν βασιλέων ἐπιστολὴν, ἔνθα οὐ μόνον ἐπ' Ἀρσενίῳ δυσχεραίνει
15 ὅτι ζῶντος ἀνθρώπου φόνος ἐνεκαλεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ ποτηρίῳ πάλιν ἐθαύμαζε τὸ ποικίλον τῆς κατηγορίας καὶ πεπλανημένον ὅτι πῆ μὲν Μακαρίου τοῦ πρεσβυτέρου, πῆ δὲ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου κατηγοροῦν ὡς κλάσαντος ταῖς χερσὶ τὸ ποτήριον· καὶ πάλιν συκοφάντας τοὺς Μελιτιανοὺς καὶ πάλιν
20 Ἀθανάσιον καθαρῶτατον ἀποφαίνεται. Πῶς γὰρ οὐ συκοφάνται Μελιτιανοὶ καὶ πρό γε πάντων Ἰωάννης; Ὁ εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κοινωνήσας ἡμῖν, καταγνοὺς ἑαυτοῦ μηδὲν ἔτι περὶ τοῦ ποτηρίου κινήσας ἐπειδὴ τοὺς περὶ Εὐσέβιον εἶδε σπουδάζοντας τοῖς Ἀρειομανίταις οὐκ ἀποτολμῶντας
25 δὲ φανερῶς αὐτοῖς συνεργεῖν, ἀλλὰ ζητοῦντας ἄλλοις χρῆσθαι προσώποις, ἑαυτὸν ὑποβέβληκεν ὥσπερ τῶν ἔξω θεάτρων ὑποκριτὴν. Καὶ ἡ μὲν ὑπόθεσις ἦν Ἀρειανῶν ἀγὼν καὶ τὸ πρωτό-

αὐτὸς δὲν τὸν ἐδέχθη ὡς πρεσβύτερον, χωρὶς νὰ λάβῃ διὰ χάριτος τέτοιαν ὀνομασίαν, χωρὶς νὰ λάβῃ ὡς ἀμοιβὴν τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας, χωρὶς νὰ προσμένῃ ὡς ἀνταμοιβὴν ἐπισκοπὴν, πού ὅλα ἔτυχε νὰ τὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτοῦς διὰ τὴν κατηγορίαν. Ἄλλὰ καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς του προσήρχοντο μαζί μας, καὶ δὲν θὰ προσήρχοντο, ἂν βέβαια συνέβαινε νὰ εἶχον ἀδικηθῆ.

17. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν δὲν εἶναι λόγια, ἀλλὰ πραγματικότητες, μάρτυρες μὲν ὅλοι οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Μαρεώτου πού ἦσαν πάντοτε μαζί μὲ τὸν ἐπίσκοπον εἰς τὰς περιόδους καὶ πού τότε ἔγραψαν ἐναντίον τοῦ Ἰσχύρα καὶ πού ὅταν ἦλθον εἰς τὴν Τύρον μερικοὶ ἀπ' αὐτοῦς ἐπέτρεψαν νὰ εἰποῦν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ὅσους ἀπέμειναν εἰς τὸν Μαρεώτην τοὺς ἄφησαν νὰ ἐλέγξουν τὸν συκοφάντην Ἰσχύραν, καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀντίγραφα τῶν γραμμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τοῦ Ἰσχύρα. Ἀπεστείλαμεν δὲ καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρὸς τῶν βασιλέων, ὅπου αὐτὸς ὄχι μόνον δυσανασχετεῖ διὰ τὸν Ἀρσένιον, διότι κατηγορεῖτο διὰ φόνον (ὁ Ἀθανάσιος) ζωντανοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἀποροῦσε πάλιν σχετικὰ μὲ τὸ ποτήριον, διὰ τὸ περίπλοκον καὶ ἀπατηλὸν τῆς κατηγορίας, διότι πότε μὲν τὸν πρεσβύτερον Μακάριον, πότε δὲ τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον κατηγοροῦν, ὅτι ἔσπασαν μὲ τὰ χέρια τὸ ποτήριον· καὶ πάλιν ἀποδεικνύει συκοφάντας τοὺς Μελιτιανούς, καὶ τὸν Ἀθανάσιον πάλιν καθαρῶτατον. Ἄλλὰ πῶς δὲν εἶναι συκοφάνται οἱ Μελιτιανοὶ καὶ πρὸ πάντων μάλιστα ὁ Ἰωάννης; ὁ ὁποῖος ἀφοῦ προσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπεκοινώνησε μαζί μας καὶ ἐνοχοποίησε τὸν ἑαυτὸν του χωρὶς ἀκόμη νὰ ἀνακινήσῃ καθόλου τὸ θέμα τοῦ ποτηρίου, ἐπειδὴ εἶδε τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, πού ὑποστηρίζουν τοὺς Ἀρειομανίτας, νὰ μὴ τολμοῦν φανερά νὰ συνεργάζονται, ἀλλὰ νὰ ζητοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν ἄλλα πρόσωπα, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὸν ρόλον τοῦ ὑποκριτοῦ, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ θεάτρα. Καὶ ἡ μὲν ὑπόθεσις ἦτο ἀγὼν τῶν Ἀρειανῶν

τυπον ἐκείνους κατορθοῦν, ὑποβολή δὲ καὶ παράρτημα τού-
 των Ἰωάννης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἵνα οἱ τῶν Ἀρειανῶν σπουδα-
 σταὶ διὰ τῆς τούτων προφάσεως δικαστῶν σχήματι τοὺς ἐ-
 χθροὺς τῆς ἀσεβείας ἀπώσωνται καὶ τὴν ἀσέβειαν ἐγκαταπή-
 5 ξωσι καὶ τοὺς Ἀρειανοὺς εἰσαγάγωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ οἱ
 τὴν εὐσέβειαν ἐξωθήσαι θέλοντες δι' ἀσεβείας νικῆσαι βιά-
 ζονται, καὶ οἱ τὴν ἀσέβειαν τὴν κατὰ Χριστοῦ προελόμενοι
 τοὺς τῆς ἀσεβείας ἐχθροὺς ὡς ἀσεβεῖς ἀνελεῖν ἐπεχείρησαν,
 καὶ ποτήριον ἡμῖν προφέρουσι κεκλασμένον, ἵνα δόξη καὶ
 10 Ἀθανάσιος κατὰ Χριστοῦ συνασεβεῖν αὐτοῖς. Ποία γὰρ καὶ
 μνήμη παρ' αὐτοῖς ὀφείλεται ποτηρίου μυστικοῦ; πόθεν ἀσε-
 βείας τῆς εἰς Χριστὸν προστάταις περὶ ποτηρίου νοῦς εὐσε-
 βῆς; Πόθεν τοῖς τὸν Χριστὸν μὴ γνωρίζουσι ποτήριον Χρι-
 στοῦ γνώριμον; Πῶς οἱ ποτήριον τιμᾶν προσποιούμενοι τὸν
 15 τοῦ ποτηρίου Θεὸν ἀτιμάζουσιν; Ἡ πῶς οἱ ποτήριον ὀδυρό-
 μενοι τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐν αὐτῷ μυσταγωγοῦντα φονεῦσαι
 ζητοῦσι; Καὶ ἐφόνευσαν ἂν τὸ ὅσον ἐν ἑαυτοῖς. Πῶς δὲ οἱ τὸν
 θρόνον τὸν ἐστολισμένον ἐπισκοπικῶς ὀδυρόμενοι τὸν ἐν αὐ-
 τῷ καθήμενον ἐπίσκοπον ἀνελεῖν ζητοῦσιν; Ἴνα καὶ ὁ θρόνος
 20 τὸν ἐπίσκοπον ζητῇ καὶ οἱ λαοὶ τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας
 στερηθῶσιν. Οὔτε οὖν ποτήριον οὔτε φόνος οὔτε τι τῶν ὑπ'
 αὐτῶν τερατολογηθέντων εἰς τοῦτο αὐτοὺς προήγαγεν, ἀλλ' ἡ
 προειρημένη τῶν Ἀρειανῶν ἀσέβεια, δι' ἣν καὶ Ἀθανασίῳ
 καὶ ἄλλοις ἐπισκόποις ἐπιβουλεύσαντες ἔτι καὶ νῦν τῇ Ἐκ-
 25 κλησίᾳ πολεμοῦσιν. Ἐρα γὰρ τίνες οἱ φόνους καὶ ἐξοριστίας
 ποιήσαντες; οὐχ οὗτοι; Ἐρα τίνες ταῖς ἐξωθεν προστασίαις
 χρώμενοι τοῖς ἐπισκόποις ἐπιβουλεύουσιν; οὐχ οἱ περὶ Εὐσέ-
 βιον μᾶλλον καὶ οὐκ Ἀθανάσιος, ὡς αὐτοὶ γράφουσι; Παρ'

καὶ τὸ κυριώτερον ἐκεῖνοι ἔπρεπε νὰ τὸ κατωρθώσουν, βοηθητικὸν δὲ καὶ συμπληρωματικὸν αὐτῶν ἦτο τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀσεβείας, ἔχοντες τούτους ὡς πρόφασιν καὶ πρόσχημα δικαστῶν καὶ νὰ στερεώσουν τὴν ἀσέβειαν καὶ νὰ εἰσαγάγουν τοὺς Ἀρειανούς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ ὅσοι θέλουν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς εὐσεβεῖς, βιάζονται νὰ νικήσουν διὰ τῆς ἀσεβείας, καὶ ὅσοι προτιμοῦν τὴν ἀσέβειαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἐπιχειροῦν νὰ φονεύσουν τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀσεβείας (εὐσεβεῖς) ὡς ἀσεβεῖς, καὶ μᾶς προσφέρουν ποτήριον σπασμένον, διὰ νὰ φανῆ ὅτι καὶ ὁ Ἀθανάσιος ἀσεβεῖ μαζί με αὐτοὺς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Διότι ποῖαν μείαν ὀφείλουν αὐτοὶ νὰ κάνουν τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου; Ἀπὸ ποῦ ἢ ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ ἀσέβεια διὰ τοὺς ὑπερασπιζομένους τὸ ποτήριον κατέστη εὐσεβῆς σκέψις; Ἀπὸ ποῦ, εἰς αὐτούς, ποῦ δὲν γνωρίζουν τὸν Χριστόν, τὸ ποτήριον τοῦ Χριστοῦ ἔγινε γνώριμον; Πῶς αὐτοὶ ποῦ προσποιοῦνται ὅτι τιμοῦν τὸ ποτήριον, ἀτιμάζουν τὸν Θεὸν τοῦ ποτηρίου; Ἡ πῶς αὐτοὶ ποῦ δῆθεν ὀδύρονται διὰ τὸ ποτήριον, ἐπιζητοῦν νὰ φονεύσουν τὸν ἐπίσκοπον ποῦ μυσταγωγεῖ εἰς αὐτό; Καὶ τὸν ἐφόνευσαν ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτούς. Πῶς αὐτοὶ ποῦ ὀδύρονται διὰ τὸν θρόνον ποῦ κοσμεῖται μετὰ τὸν ἐπίσκοπόν του ἐπιζητοῦν νὰ φονεύσουν τὸν καθήμενον εἰς αὐτὸν ἐπίσκοπον; Μήπως διὰ νὰ ἀναζητῆ τὸν ἐπίσκοπον ὁ θρόνος του καὶ ὁ λαὸς νὰ στερηθῆ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν του; Οὔτε λοιπὸν τὸ ποτήριον, οὔτε φόνος οὔτε κάτι ἀπ' ὅσα ἀπίθανα αὐτοὶ λέγουν τοὺς ὠδήγησεν εἰς αὐτό, ἀλλ' ἡ ἀσέβεια τῶν Ἀρειανῶν, διὰ τὴν ὁποῖαν εἶπομεν προηγουμένως, καὶ διὰ τὴν ὁποῖαν καὶ τὸν Ἀθανάσιον καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους ἀφοῦ ἐπεβουλεύθησαν ἀκόμη καὶ τώρα πολεμοῦν τὴν Ἐκκλησίαν. Διότι ποῖοι εἶναι ἄρά γε ἐκεῖνοι ποῦ ἔκαναν φόνους καὶ ἐξορίας; Δὲν εἶναι αὐτοὶ; Ποῖοι ἄρά γε, χρησιμοποιοῦντες τὴν προστασίαν τῶν ἑξωθεν, σκευωροῦν ἐναντίον τῶν ἐπισκόπων; Δὲν εἶναι μᾶλλον οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον, παρὰ ὁ Ἀθανάσιος

αὐτῶν γὰρ αὐτὸς καὶ ἄλλοι πεπόνθασι. Καὶ γὰρ καὶ πρεσβύ-
 τεροι τῆς Ἀλεξανδρείας τέσσαρες κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν,
 καίτοι μὴ εἰς Τύρον ἐξελθόντες, ὑπερόριοι παρ' αὐτῶν γε-
 γόνασιν. Ἔρα τίνες οἱ θρήνων καὶ δακρύων ἄξιοι; οὐχ οἱ καὶ
 5 τὰ πρῶτα ποιήσαντες καὶ δεύτερα συνάπτειν μὴ παραιτούμε-
 νοι καὶ πάντα συκοφαντοῦντες, ἵνα ἐπίσκοπον ἀπολέσωσι μὴ
 ὑπέικοντα τῇ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν αἰρέσει; Διὰ τοῦτο ἡ ἔχθρα
 τῶν περὶ Εὐσέβιον, διὰ τοῦτο τὰ ἐν Τύρῳ κινήθέντα, διὰ τοῦτο
 αἱ προσποίητοι κρίσεις, διὰ τοῦτο νῦν καὶ χωρὶς κρίσεως παρ'
 10 αὐτῶν ὡς πεπληροφορημένων γράμματα, διὰ τοῦτο αἱ πρὸς
 τὸν πατέρα τῶν βασιλέων καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς εὐσεβεστά-
 τους βασιλεῖς διαβολαί.

18. Οἷα γὰρ καὶ νῦν κατείρηται ὁ συλλειτουργὸς ἡμῶν Ἀθα-
 νάσιος, ἀναγκαῖον ὑμᾶς εἰδέναι, ἵνα καὶ ἐκ τούτου καταγνώ-
 15 τε τῆς πονηρίας αὐτῶν καὶ γινώσκητε, ὅτι μὴδὲν ἄλλο ἢ φο-
 νεῦσαι ζητοῦσι τὸν ἄνδρα. Σῖτος παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν βασι-
 λέων ἐδίδοτο πρὸς τὰ τῶν χηρῶν διατροφὰς ἰδίᾳ μὲν Λιβύας,
 ἰδίᾳ δέ τισιν ἐξ Αἰγύπτου. Τοῦτον πάντες λαμβάνουσιν ἄχρι
 νῦν Ἀθανασίου μὴδὲν ἐξ αὐτοῦ κομιζομένου πλὴν μόνου τοῦ
 20 συγκάμνειν αὐτοῖς. Ἀλλὰ νῦν ἐκείνων λαμβανόντων, μὴ μεμ-
 ψαμένων, ὁμολογούντων λαμβάνειν, διαβέβληται Ἀθανάσιος
 ὡς ὄλον τὸν σῖτον πιπράσκων καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἀποφερόμενος.
 Καὶ τοῦτο ἔγραψε βασιλεὺς αἰτιώμενος ἐκ τῶν γεγενημένων
 διαβολῶν. Τίνες τοίνυν οἱ διαβεβληκότες; οὐχ οἱ καὶ τὰ πρῶ-
 25 τα ποιήσαντες καὶ τὰ δεύτερα κινεῖν μὴ παραιτούμενοι; Τίνες
 οἱ τῶν γραμμάτων τούτων αἰτιοὶ τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως λε-
 γομένων; Οὐχ οἱ Ἀρειανοὶ σπουδάζοντες καὶ μὴδὲν κατὰ
 τοῦ ἀνδρὸς παραιτησάμενοι μήτε λέγειν μήτε γράφειν; Οὐδεὶς

ὅπως αὐτοὶ γράφουν; Ἐπὶ αὐτοὺς καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλοι ἔχουν πάθει. Διότι καὶ τέσσαρες πρεσβύτεροι τῆς Ἀλεξανδρείας κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ἂν καὶ δὲν ἐπῆγαν εἰς τὴν Τύρον, ἐν τούτοις ἐξωρίσθησαν ἀπ' αὐτούς. Ἐπειὶ ποῖοι εἶναι ἄξιοι θρήνων καὶ δακρύων; Δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν τὰ πρῶτα καὶ δὲν παύουν νὰ προσθέτουν εἰς αὐτὰ καὶ δευτέρως καὶ ποὺ συνεχῶς συκοφαντοῦν, διὰ νὰ ἐξοντώσουν ἐπίσκοπον ποὺ δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἀσεβῆ των αἵρεσιν; Διὰ τοῦτο ἡ ἐχθρότης τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐσεβίου, διὰ τοῦτο ἔγιναν τὰ ἐν Τύρῳ διενεργηθέντα, διὰ τοῦτο οἱ πλασταὶ ἀποφάσεις, διὰ τοῦτο τώρα καὶ χωρὶς ἀπόφασιν, ὡσάν νὰ ἦσαν πληροφορημένοι, στέλλουν γράμματα, διὰ τοῦτο καὶ συκοφαντῶνται πρὸς τὸν πατέρα τῶν βασιλέων καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλεῖς.

18. Διότι εἶναι ἀνάγκη σεῖς νὰ ἠξεύρετε μὲ τί εἶδους κατηγορίας καὶ τώρα κατηγορεῖται ὁ συλλειτουργὸς μας Ἀθανάσιος, διὰ νὰ μάθετε καλὰ καὶ ἀπ' αὐτὸ τὴν πονηρίαν των καὶ νὰ γνωρίζετε ὅτι δὲν ἀναζητοῦν διὰ κανένα ἄλλο λόγον τὸν ἄνδρα ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ τὸν φονεύσουν. Σῖτος ἀπὸ τὸν πατέρα τῶν βασιλέων ἐδίδοτο διὰ τὴν διατροφήν των χηρῶν, ἰδίως μὲν τῆς Λιβύης καὶ μάλιστα μερικῶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Τοῦτον τὸν σῖτον λαμβάνουν ὅλοι μέχρι τώρα, ἐνῶ ὁ Ἀθανάσιος δὲν ἐζήτει τίποτε ἀπὸ αὐτὸν νὰ παίρῃ, παρά μόνον νὰ κοπιᾷ ζῆμαζί τους. Ἀλλὰ τώρα, ἐνῶ ἐκεῖνοι λαμβάνουν τὸν σῖτον, δὲν παραπονοῦνται καὶ ὁμολογοῦν ὅτι τὸν λαμβάνουν, ὁ Ἀθανάσιος κατηγορεῖται ὅτι πωλεῖ ὅλον τὸν σῖτον καὶ ὅτι ἐπωφελεῖται ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν πώλησίν του. Καὶ τοῦτο ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς κατηγορῶν ἐκ τῶν διαβολῶν ποὺ τοῦ εἶχαν γίνεαι. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν τὰς διαβολάς; Δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔκαναν τὰς πρώτας διαβολάς καὶ ποὺ δὲν σταματοῦν νὰ προκαλοῦν καὶ ἄλλας; Ποῖοι εἶναι οἱ αἴτιοι νὰ γράψῃ ὁ βασιλεὺς αὐτὰ τὰ γράμματα καὶ νὰ λέγῃ αὐτά; Δὲν εἶναι οἱ Ἀρειανοί, ποὺ δὲν σχεδιάζουν τίποτε ἄλλο παρά νὰ μὴ παύουν νὰ λέγουν καὶ νὰ γράφουν ἐναντίον τοῦ ἀνδρός; Διότι

γὰρ ἂν τοὺς τοσαῦτα ποιήσαντας ἀφείς ἄλλους ὑποπτεύσειε.
 Καὶ γὰρ ἐναργέστατον αὐτῶν τὸ δεῖγμα τῆς διαβολῆς φαί-
 νεται· σπουδάζουσι γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ἀφελέσθαι τὸν σῖτον
 τῇ προφάσει τῆς διαβολῆς καὶ Ἀρειανοῖς παρασχεῖν, ὃ πάν-
 5 των μάλιστα εἰς τοὺς αἰτίους τῆς σπουδῆς καὶ τοὺς ἐξάρχους
 αὐτῶν ἀνατρέχει τοὺς μήτε φόνους κατὰ τοῦ ἀνδρὸς κινήσαι
 παραιτησαμένους, δι' ὧν ψευδῇ διαβεβλήκασιν βασιλεῖ, μήτε
 τῶν κλήρων τῆς Ἐκκλησίας ἀφελέσθαι τὰς τροφὰς ἵνα τῷ
 ὄντι κέρδος αἵρετικοῖς παράσχωνται.

10 19. Ἀπεστείλαμεν δὲ καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν κατὰ Λιβύην
 καὶ Πεντάπολιν καὶ τῶν ἐξ Αἰγύπτου συλλειτουργῶν ἡμῶν,
 ἵνα καὶ ἐκ τούτου γνῶτε τὴν κατὰ Ἀθανασίου γεγεννημένην
 συκοφαντίαν. Ταῦτα δὲ ποιούσιν, ἵνα φόβῳ λοιπὸν ἡσυχά-
 ζόντων τῶν τὰ τῆς εὐσεβείας φρονούντων ἢ τῶν ἀσεβῶν Ἀ-
 15 ρειανῶν αἵρεσις ἀντισταθῇ. Ἀλλὰ καὶ τῇ μὲν ὑμῶν εὐλαβείᾳ
 χάρις, ἀγαπητοί, ὅτι πολλάκις τοὺς Ἀρειανοὺς ἀναθεματίζον-
 τες ἐγράφατε καὶ χώραν αὐτοῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οὐ δεδώ-
 κατε· τῶν δὲ περὶ Εὐσέβιον ὁ ἔλεγχος ἐγγύς. Ἴδού γὰρ μετὰ
 τὰ πρότερα παρ' αὐτῶν περὶ τῶν Ἀρειανῶν γράμματα, ὧν
 20 καὶ ἀπεστείλαμεν τὰ ἀντίγραφα, φανερώς λοιπὸν τοὺς παρὰ
 πάσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματισθέντας Ἀρειο-
 μανίτας ἐπεγείρουσι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπίσκοπον αὐ-
 τοῖς κατέστησαν καὶ ταῖς ἀπειλαῖς καὶ τοῖς φόβοις διαιροῦ-
 σι τὰς ἐκκλησίας, ἵνα πανταχοῦ συνεργοὺς ἔχωσι τῆς ἀσε-
 25 βείας αὐτῶν. Καὶ γὰρ καὶ διακόνους πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας
 ἀποστέλλουσιν, οἱ φανερώς συνάγονται παρ' αὐτοῖς καὶ γρά-
 φουσιν αὐτοῖς καὶ ἀντίγραφα παρ' αὐτῶν κομίζονται τὴν Ἐκ-
 κλησίαν κατασχίζοντες καὶ κοινωνοῦντες αὐτοῖς καὶ γράμμα-
 τα ἀποστέλλοντες πανταχοῦ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν συνιστῶντα

κανείς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ποὺ ἔκαναν αὐτὰ καὶ νὰ ὑποπτευθῆ ἄλλους.* Ἄλλωστε φαίνεται καθαρωτάτῃ ἡ ἀπόδειξις τῆς συκοφαντίας των. Διότι μελετοῦν νὰ ἀφαιρέσουν τὸν σῖτον τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν πρόφασιν τῆς συκοφαντίας καὶ νὰ τὸν παραχωρήσουν εἰς τοὺς Ἀρειανούς, πράγμα τὸ ὁποῖον μάλιστα ὀφείλεται πρὸ πάντων εἰς τοὺς αἰτίους τῆς προσπαθείας καὶ τοὺς ἐπικεφαλῆς αὐτῶν, ποὺ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐνεργοῦν διὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἀνδρός, καὶ ποὺ μὲ ψεύδη ἔχουν διαβάλλει εἰς τὸν βασιλέα, οὔτε νὰ ἀφαιροῦν τοὺς κλήρους τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ προσφέρουν πράγματι κέρδος εἰς τοὺς αἵρετικούς.

19. Ἀπεστείλαμεν δὲ καὶ τὴν μαρτυρίαν τῶν συλλειτουργῶν μας ἀπὸ τὴν Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ Αἴγυπτον, διὰ νὰ γνωρίσετε καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν συκοφαντίαν ποὺ ἔγινεν ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου. Κάνουν δὲ αὐτὰ, διὰ νὰ ἐπιτύχουν νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ αἵρεσις τῶν ἀσεβῶν Ἀρειανῶν, ἀφοῦ ἀναγκάσουν τοὺς εὐσεβόφρονας νὰ σιωπήσουν ἀπὸ φόβον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σας εὐλάβειαν ὀφείλεται χάρις, ἀγαπητοί, διότι πολλάκις ἐγράψατε, ἀναθεματίζοντες τοὺς Ἀρειανούς, καὶ δὲν παρεχωρήσατε εἰς αὐτοὺς χῶρον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλωστε ὁ ἔλεγχος τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον πλησιάζει. Διότι ἰδού, μετὰ τὰ προηγούμενα γράμματα αὐτῶν διὰ τοὺς Ἀρειανούς, τῶν ὁποίων σᾶς ἐστείλαμεν τὰ ἀντίγραφα, τοὺς Ἀρειομανίτας, ποὺ φανερὰ ἀπ' ὀλόκληρον τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀνεθεματίσθησαν, ξεσηκώνουν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπίσκοπον χειροτονοῦν εἰς αὐτοὺς καὶ μὲ ἀπειλὰς καὶ ἐκφοβισμοὺς διαιροῦν τὰς ἐκκλησίας, διὰ νὰ ἔχουν παντοῦ συνεργοὺς τῆς ἀσεβείας των. Μάλιστα ἀποστέλλουν καὶ διακόνους πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας, οἱ ὁποῖοι φανερὰ συναθροίζονται πλησίον των καὶ γράφουν εἰς αὐτοὺς καὶ μεταφέρουν ἀντίγραφα αὐτῶν, διαιροῦντες ἔτσι τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὸ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ ἀποστέλλουν γράμματα παντοῦ μὲ τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὴν αἵρεσίν των καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἀποκηρύττουν τὴν

καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκηρύττοντα, ὡς δυνήσεσθε μαθεῖν, ἀφ' ὧν αὐτοὶ τῷ Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ καὶ τάχα καὶ πρὸς ὑμᾶς ἔγραψαν. Ὡς οὖν οὐκ ἀνεκδίκητα ταῦτά ἐστι, συννορᾶτε καὶ ὑμεῖς, ἀγαπητοί. Δεινὰ γὰρ καὶ ἀλλότρια τῆς κατὰ Χριστὸν 5 διδασκαλίας ἐστί. Τούτου γοῦν ἕνεκεν κοινῇ συνελθόντες ἐγράψαμεν ὑμῖν ἀξιούντες ὑμῶν τὴν ἐν Χριστῷ σύνεσιν ἀποδέξασθαι μὲν τὴν ὁμολογίαν ταύτην καὶ συναλγῆσαι τῷ ἐπισκόπῳ ἡμῶν Ἀθανασίῳ, ἀγανακτῆσαι δὲ κατὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρούντων, πρὸς τὸ μηκέτι τοι- 10 αὐτὴν κακίαν καὶ πονηρίαν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἰσχύειν. Ὑμᾶς γὰρ ἐκδίκους κατὰ τῆς τοιαύτης ἀδικίας ἐπικαλούμεθα ὑπομιμνήσκοντες τὸ ἀποστολικόν· «Ἐξάρσατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν». Πονηρὰ γὰρ ἀληθῶς καὶ οὐκ ἄξια κοινωνίας τὰ παρ' αὐτῶν πραχθέντα. Οὐκοῦν μηκέτι προσέχετε, κὰν 15 πάλιν ὑμῖν γράψωσι κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου (πάντα γὰρ ψευδῆ τὰ παρ' αὐτῶν), μηδ' ἂν ὀνόματα δὲ ἐπισκόπων Αἰγυπτίων ἐγχαράττωσιν ἐπιστολαῖς. Δῆλον γὰρ ὅτι οὐχ ἡμεῖς ἐσμεν οἱ γράφοντες, ἀλλὰ Μελιτιανοὶ οἱ αἰεὶ σχισματικοί, οἱ καὶ μέχρι νῦν τὰς ἐκκλησίας ταραττοντες καὶ στάσεις κι- 20 νοῦντες. Καταστάσεις γὰρ ἀλόγους καὶ σχεδὸν ἔθνικῶν ποιῶνται, καὶ τοιαῦτα πράττουσιν, ἃ δυσωπούμεθα μὲν γράφειν, δύνασθε δὲ μαθεῖν παρὰ τῶν ἀποσταλέντων παρ' ἡμῶν τῶν καὶ τὴν ἐπιστολὴν ὑμῖν ἐπιδιδόντων.

20. Ταῦτα μὲν οἱ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου πρὸς πάντας καὶ πρὸς 25 Ἰούλιον τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης, καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον δὲ πρὸς Ἰούλιον ἔγραψαν, καὶ νομίζοντες ἡμᾶς ἐκφοβεῖν ἤξιωσαν σύνοδον καλέσαι καὶ αὐτὸν Ἰούλιον, εἰ βούλοιο, κριτὴν γενέσθαι. Ἡμῶν τοίνυν ἀνελθόντων εἰς τὴν Ῥώμην ἔγραψεν εἰκότως Ἰούλιος καὶ ἐπὶ τοὺς περὶ Εὐσέβιον ἀποστείλας καὶ

Ἐκκλησίαν, καθὼς ἤμπορεῖτε νὰ μάθετε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ οἱ ἴδιοι ἔγραψαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῶν Ρωμαίων καὶ ἴσως καὶ πρὸς σᾶς. Ὅτι λοιπὸν αὐτὰ δὲν εἶναι ἀτιμώρητα, καταλαβαίνετε καλὰ καὶ σεῖς, ἀγαπητοί. Διότι αὐτὰ εἶναι φοβερὰ καὶ ἄσχετα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἀφοῦ συνήλθομεν ὅλοι μαζί σᾶς γράφομεν, διὰ νὰ σᾶς ζητήσωμεν νὰ ἀποδεχθῆτε μὲν, μὲ τὴν χριστιανικὴν σας φρόνησιν, τὴν ἀπολογίαν ταύτην καὶ νὰ συμπονέσετε μὲ τὸν συνεπίσκοπον μας Ἀθανάσιον, νὰ ἀγανακτήσετε δὲ ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐσεβίου, ποὺ ἐπιχειροῦν τέτοια ἀδικήματα, καὶ νὰ μὴ ἰσχύη πιὰ καμμία τέτοια κακία καὶ πονηρία ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ἐπικαλούμεθα σᾶς νὰ τιμωρήσετε αὐτὴν τὴν ἀδικίαν ἀφοῦ σᾶς ὑπεθυμίσωμεν τὸ ἀποστολικόν· «Νὰ ἀπομακρύνετε τελείως ἀπὸ τὸν κύκλον σας κάθε πονηρόν»¹. Διότι, πράγματι, εἶναι πονηρὰ καὶ ἀνάξια κοινωνίας τὰ ὅσα ἔπραξαν αὐτοί. Λοιπὸν ποτὲ πλέον μὴ τοὺς προσέχετε, ἀκόμη καὶ ἂν σᾶς γράφουν πάλιν ἐναντίον τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου (διότι ὅλα ἔσα λέγουν αὐτοί, εἶναι ψευδῆ), οὔτε καὶ ἂν φέρουν ὄνόματα ἐπισκόπων Αἰγυπτίων. Διότι εἶναι φανερόν ὅτι δὲν εἴμαστε ἡμεῖς αὐτοὶ ποὺ γράφουν, ἀλλὰ οἱ Μελιτιανοί, αὐτοὶ ποὺ εἶναι πάντοτε σχισματικοί, αὐτοὶ ποὺ μέχρι τώρα ἀναστατώνουν τὰς ἐκκλησίας καὶ ὑποκινοῦν ἐξεγέρσεις. Διότι προκαλοῦν ἔτσι καταστάσεις παραλόγους καὶ ὁμοίας τῶν ἐθνικῶν, καὶ πράττουν τέτοια πράγματα, ποὺ διστάζομεν μὲν νὰ γράφωμεν, ἤμπορεῖτε ὅμως σεῖς νὰ πληροφορηθῆτε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀπεστείλαμεν ἡμεῖς καὶ ποὺ θὰ σᾶς ἐπιδώσουν τὴν ἐπιστολήν.

20. Αὐτὰ μὲν ἔγραψαν οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον πρὸς ὅλους καὶ πρὸς τὸν Ἰούλιον, τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον ἔγραψαν πρὸς τὸν Ἰούλιον, καὶ νομίζοντες ὅτι θὰ μᾶς ἐκφοβήσουν, ἀπήτησαν νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰούλιος, ἐὰν ἤμποροῦσε, νὰ γίνῃ κριτής. Ὅταν λοιπὸν ἡμεῖς ἐπήγαμεν εἰς τὴν Ρώμην, ὁ Ἰούλιος ὀρθῶς ἔγραψεν καὶ πρὸς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, ἀφοῦ ἀπέστειλε καὶ δύο

δύο βρεσβυτέρους ἑαυτοῦ Ἐλπιδίου καὶ Φιλόξενον. Ἐκεῖνοι
 δὲ ἀκούσαντες περὶ ἡμῶν ἐταράχθησαν οὐ προσδοκῆσαντες
 ἡμᾶς ἀνέρχεσθαι, καὶ παρητήσαντο προφάσεις ἀπιθάνους πο-
 ρισάμενοι, μᾶλλον δὲ φοβηθέντες, μὴ ἄπερ οἱ περὶ Οὐάλεντα
 5 καὶ Οὐρσάκιον ὠμολόγησαν, ταῦτα κατ' αὐτῶν ἐλεγχθῆ. Λοι-
 πὸν οὖν συνελθόντες ἐπίσκοποι πλέον πεντήκοντα, ἔνθα Βίτων
 ὁ πρεσβύτερος συνῆγεν, ἡμᾶς μὲν ἀπολογουμένους ἀπεδέξαν-
 το καὶ ἐκύρωσαν εἰς ἡμᾶς τὴν τε κοινωνίαν καὶ τὴν ἀγάπην,
 ἠγανάκτησαν δὲ κατ' ἐκείνων καὶ ἠξίωσαν Ἰούλιον γράψαι
 10 τοῖς περὶ Εὐσέβιον ταῦτα τοῖς καὶ γράψασιν αὐτῷ. Καὶ ἔγρα-
 φεν αὐτὸς καὶ ἀπέστειλε διὰ Γαβιανοῦ τοῦ κόμητος.

Ἐπιστολὴ Ἰουλίου

21. Ἰούλιος Δικανίῳ καὶ Φλακίλλῳ, Ναρκίσσῳ, Εὐσεβίῳ,
 Μάρι, Μακεδονίῳ, Θεοδώρῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς τοῖς ἀπὸ Ἀν-
 15 τιοχείας γράψασιν ἡμῖν, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαί-
 ρειν.

Ἐνέγγων τὰ γράμματα τὰ διὰ τῶν πρεσβυτέρων μου Ἐλ-
 πιδίου καὶ Φιλοξένου ἀποκομισθέντα καὶ ἐθαύμασα, πῶς ἡμεῖς
 μὲν ἀγάπη καὶ συνειδήσει ἀληθείας ἐγράψαμεν, ὑμεῖς δὲ μετὰ
 20 φιλονεικίας, καὶ οὐχ ὡς ἔπρεπεν, ἐπεστείλατε. Ὑπεροψία γὰρ
 καὶ ἀλαζονεία τῶν γραφάντων διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐδείκνυτο.
 Ταῦτα δὲ ἀλλότρια τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως ἐστίν. Ἐδει γὰρ
 τὰ μετὰ ἀγάπης γραφέντα ἀμοιβῆς τῆς ἴσης μετὰ ἀγάπης
 τυχεῖν καὶ μὴ μετὰ φιλονεικίας. Ἡ οὐχὶ ἀγάπης ἐστὶ γνώρι-
 25 σμα πρεσβυτέρους ἀποστεῖλαι, συμπαθεῖν τοῖς πάσχουσι,
 προτρέψασθαι τοὺς γράψαντας ἐλθεῖν, ἵνα πάντα θᾶττον λύ-
 σιν λαβόντα διορθωθῆναι δυνηθῆ, καὶ μηκέτι μήτε οἱ ἀδελφοὶ

ιδικούς του πρεσβυτέρους, τὸν Ἐλπίδιον καὶ τὸν Φιλόξενον. Μόλις δὲ ἐκεῖνοι ἤκουσαν δι' ἡμᾶς ἐταράχθησαν, διότι δὲν ἀνέμεναν ὅτι ἡμεῖς θὰ ἐπηγαίναμεν ἐκεῖ, καὶ ὑπεχώρησαν προβάλλοντες ἀπιθάνους προφάσεις, μᾶλλον δὲ ἐφοβήθησαν, μήπως αὐτὰ πού οἱ περὶ τὸν Οὐάλεντα καὶ Οὐρσάκιον ὠμολόγησαν, ἀποδοθοῦν εἰς αὐτούς. Κατόπιν λοιπὸν ἀφοῦ συνῆλθον εἰς σύνοδον περισσότεροι ἀπὸ πεντήκοντα, ὅπου ὁ Βίτων ὁ πρεσβύτερος μᾶς ὠδήγησεν, ἡμᾶς μὲν, ἀφοῦ ἀπελογήθημεν, μᾶς ἀπεδέχθησαν καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας κοινωνίαν καὶ ἀγάπην, ἠγανάκτησαν ὁμως ἐναντίον ἐκείνων καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἰούλιον νὰ γράψῃ αὐτὰ εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, οἱ ὅποιοι καὶ ἔγραψαν εἰς αὐτόν. Καὶ ἔγραψεν ὁ ἴδιος ὁ Ἰούλιος καὶ ἀπέστειλε διὰ τοῦ κόμητος Γαβιανοῦ ἐπιστολήν.

Ἐπιστολὴ Ἰουλίου

21. Ὁ Ἰούλιος πρὸς τὸν Δ(ι)άνιον καὶ τὸν Φλακίλλον, καὶ τὸν Νάρκισσον, καὶ τὸν Εὐσέβιον, καὶ τὸν Μάριν καὶ τὸν Μακεδόنيον καὶ τὸν Θεόδωρον καὶ ὅσους εἶναι μαζί τους ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, πού ἔγραψαν πρὸς ἡμᾶς, τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἀνέγνωσα τὰ γράμματα πού μοῦ μετέφεραν οἱ πρεσβύτεροί μου Ἐλπίδιος καὶ Φιλόξενος καὶ ἠπόρησα, πῶς, ἡμεῖς μὲν σᾶς ἐγράψαμεν μὲ ἀγάπην καὶ συνείδησιν ἀληθείας, σεῖς δὲ μᾶς ἀπηντήσατε μὲ φιλόνεικον διάθεσιν καὶ ὄχι ὅπως ἔπρεπε. Διότι διὰ τῆς ἐπιστολῆς σας ἀπεδεικνύετο ὑπεροψία καὶ ἀλαζονεῖα αὐτῶν πού ἔγραψαν τὴν ἐπιστολήν. Αὐτὰ ὁμως εἶναι ξένα πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν. Διότι ἔπρεπε, αὐτὰ πού ἐγράφησαν μὲ ἀγάπην, νὰ τύχουν ἴσης ἀμοιβῆς μὲ ἀγάπην καὶ ὄχι μὲ φιλόνεικον διάθεσιν. Ἡ μήπως δὲν εἶναι γνώρισμα ἀγάπης νὰ ἀποστειλωμεν ἡμεῖς πρεσβυτέρους, νὰ δεῖξωμεν συμπάθειαν εἰς ὅσους πάσχουν, νὰ προτρέψωμεν αὐτούς πού ἔγραψαν νὰ ἔλθουν, διὰ νὰ κατορθωθῇ, ἀφοῦ δοθῇ λύσις εἰς ὅλα τὸ ταχύ-

ἡμῶν πάσχωσι μήτε ὑμᾶς τινες διαβάλλωσιν; Ἐπεὶ οὐκ οἶδα,
 τί τὸ δόξαν οὕτως ὑμᾶς διατεθῆναι, ὥστε καὶ ἡμᾶς ποιῆσαι
 λογιζέσθαι ὅτι καὶ ἐν οἷς ἐδόξατε ῥήμασιν ἡμᾶς τιμᾶν, ταῦτα
 μετασχηματιζόμενοι μετὰ εἰρωνείας τινὸς εἰρήκατε. Καὶ γὰρ
 5 καὶ οἱ πρεσβύτεροι οἱ ἀποσταλέντες, οὓς ἔδει μετὰ χαρᾶς ἐπα-
 νελθεῖν, τοῦναντίον λυπούμενοι ἐπανῆλθον, ἐφ' οἷς ἐωράκα-
 σιν ἐκεῖ γινομένοις. Καὶ ἔγωγε τοῖς γράμμασιν ἐντυχὼν πολλὰ
 λογισάμενος κατέσχον παρ' ἐμαντῶ τὴν ἐπιστολὴν, νομίζων
 ὅμως ἤξειεν τινὰς καὶ μὴ χρεῖαν εἶναι τῆς ἐπιστολῆς, ἵνα μὴ
 10 καὶ εἰς φανερὸν ἐλθοῦσα πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα λυπήσῃ. Ἐπει-
 δὴ δὲ μηδενὸς ἐλθόντος ἀνάγκη γέγονεν αὐτὴν προκομισθῆναι,
 ὁμολογῶ ὑμῖν, πάντες ἐθαύμασαν καὶ ἐγγὺς ἀπιστίας γεγό-
 νασιν, εἰ ὅλως παρ' ὑμῶν τοιαῦτα ἐγράφη· φιλονεικίας γὰρ
 μᾶλλον καὶ οὐκ ἀγάπης ἦν ἢ ἐπιστολή. Εἰ μὲν οὖν φιλοτιμίας,
 15 λόγων ἕνεκεν ὁ ὑπαγορευσας ἔγραψεν, ἄλλων τὸ τοιοῦτον ἐπι-
 τήδευμα. Ἐν γὰρ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς οὐ λόγων ἐπίδειξις
 ἐστίν, ἀλλὰ κανόνες ἀποστολικοὶ καὶ σπουδὴ τοῦ μὴ σκανδα-
 λίζειν ἓνα τῶν μικρῶν τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Συμφέρει γὰρ
 κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον «Μύλον ὀνικὸν κρεμασθῆναι
 20 εἰς τὸν τράχηλον καὶ καταποντισθῆναι ἢ σκανδαλίσαι κἄν ἓνα
 τῶν μικρῶν». Εἰ δὲ ὡς τινῶν λελυπημένων διὰ τὴν πρὸς ἀλλή-
 λους μικροψυχίαν (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι πάντων εἶναι ταύτην
 γνώμην) τοιαύτη γέγονεν ἢ ἐπιστολή, ἔπρεπε μὲν μηδὲ ὅλως
 λυπηθῆναι μηδὲ «Ἐπιδῦναι τὸν ἥλιον ἐπὶ τῇ λύπῃ», ἔδει δὲ
 25 ὅμως μὴ εἰς τοσοῦτον προαχθῆναι, ὥστε καὶ ἔγγραφον αὐτὴν
 ἐπιδείξασθαι.

22. Τί γὰρ καὶ γέγονεν ἄξιον λύπης ἢ ἐν τίνι ἦν ἄξιον λυπη-

1. Ματθ. 18, 6

2. Πρβλ. Ἐφ. 4, 26

τερον, νὰ διορθωθοῦν, καὶ οὐδέποτε πλέον οἱ ἀδελφοί μας νὰ ὑποφέρουν, οὔτε μερικοὶ νὰ σᾶς διαβάλλουν; Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω, τί σᾶς ἔκανε νὰ διατεθῆτε ἔτσι, ὥστε νὰ μᾶς κάμετε νὰ σκεπτόμεθα ὅτι καὶ με ἐκεῖνα τὰ λόγια ποὺ ἐδείξατε ὅτι μᾶς τιμᾶτε, αὐτὰ ὑποκρινόμενοι τὰ εἶπατε με κάποιαν εἰρωνείαν. Διότι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ποὺ ἐστάλησαν καὶ ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουν με χαρὰν, ἀντίθετα ἐπέστρεψαν λυπημένοι, δι' ὅσα εἶδον ἐκεῖ νὰ γίνωνται. Καὶ βέβαια ἐγώ, ὅταν ἀνέγνωσα τὰ γράμματα καὶ ἐπειδὴ ὑπελόγισα πολλά, ἐκράτησα τὴν ἐπιστολὴν ἰδιαίτερα, διότι ἐνόμισα ὅτι θὰ ἔλθουν μερικοί, καὶ χωρὶς νὰ χρειάζεται ἡ ἐπιστολή, διὰ νὰ μὴ λυπήσῃ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐδῶ, ὅταν ἔλθῃ εἰς δημοσιότητα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν προσῆλθεν κανεὶς, παρέστη ἀνάγκη νὰ προσκομισθῇ αὕτη ἐνώπιον τῆς συνόδου, σᾶς λέγω δὲ, ὅλοι ἠπόρησαν καί, σχεδόν, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ πιστεύσουν, ἐὰν πράγματι ἀπὸ σᾶς ἐγράφησαν τέτοια πράγματα· διότι ἦταν μᾶλλον φιλονεικίας παρὰ ἀγάπης ἐπιστολή. Ἐὰν μὲν λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ὑπηγόρευσε τὴν ἐπιστολὴν ἔγραψεν ἕνεκα προσωπικοῦ ἐγωϊσμοῦ, αὕτη ἡ ἐπίδειξις εἶναι ἔργον ἄλλων. Διότι εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς (κύκλους) ἐπίδειξις λόγων δὲν ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ εἶναι κανόνες ἀποστολικοὶ καὶ φροντίδα προσεκτικὴ νὰ μὴ σκανδαλίζεται οὔτε ἓνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς τῆς χριστιανικῆς κοινότητος. Διότι εἶναι προτιμότερον, κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν λόγον «Μυλόπετρα νὰ κρεμασθῇ γύρω ἀπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ καὶ νὰ καταβυθισθῇ εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ νὰ σκανδαλίση κάποιος ἔστω καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀπλοϊκοὺς ἀνθρώπους»¹. Ἐὰν δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ἔτσι, διότι μερικοὶ ἦσαν λυπημένοι διὰ τὴν μικροψυχίαν τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν ἄλλον (διότι δὲν ἤμπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι αὕτη εἶναι γνώμη ὄλων), ἔπρεπε καθόλου νὰ μὴ λυπηθῇ κανεὶς, οὔτε νὰ ἀφήσῃ «νὰ δύσῃ ὁ ἥλιος ὅσον θὰ διαρκούσεν ἡ λύπη»² του, ἔπρεπε ὅμως νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ τόσον πολὺ, ὥστε καὶ ἐγγράφως νὰ ἐπιδείξῃ αὐτήν.

22. Διότι τί ἔχει γίνῃ καὶ νὰ εἶναι ἄξιον λύπης ἢ ποῖον εἶναι ἄ-

θῆναι ὑμᾶς οἷς καὶ ἐγράψαμεν; Ἡ ὅτι προετρεψάμεθα εἰς σύνοδον ἀπαντῆσαι; Ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον ἔδει μετὰ χαρᾶς δέξασθαι. Οἱ γὰρ παρρησίαν ἔχοντες, ἐφ' οἷς πεποιθήκασι καί, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, ἑκεκρίκασιν, οὐκ ἀγανακτοῦσιν, εἰ παρ' ἐτέρων ἐξετάζοιτο ἡ κρίσις, ἀλλὰ θαρροῦσιν, ὅτι ἂν δικαίως ἐκρίναν ταῦτα ἄδικα οὐκ ἂν ποτε γένοιτο.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν μεγάλῃ συνόδῳ συνελθόντες ἐπίσκοποι οὐκ ἄνευ Θεοῦ βουλήσεως συνεχώρησαν ἐν ἐτέρᾳ συνόδῳ τὰ τῆς προτέρας ἐξετάζεσθαι, ἵνα καὶ οἱ κρινόντες πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες τὴν ἐσομένην δευτέραν κρίσιν μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐξετάζωσι καὶ οἱ κρινόμενοι πιστεύωσι, μὴ κατ' ἔχθραν τῶν προτέρων, ἀλλὰ κατὰ τὸ δίκαιον ἐαυτοὺς κρίνεσθαι. Εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον ἔθος παλαιὸν τυγχάνον, μνημονευθὲν δὲ καὶ γραφὲν ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ, ὑμεῖς τοῦτο παρ' ὑμῖν ἰσχύειν οὐ θέλετε, ἀπρεπῆς μὲν ἡ τοιαύτη παραίτησις· τὸ γὰρ ἄπαξ συνήθειαν ἐσχηκὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὑπὸ συνόδων βεβαιωθὲν οὐκ εὐλογον ὑπὸ ὀλίγων παραλύεσθαι. Ἄλλως τε οὐδὲν ἐν τούτῳ δικαίως ἂν φανεῖεν λυπηθέντες. Οἱ γὰρ παρ' ὑμῶν τῶν περὶ Εὐσέβιον ἀποσταλέντες μετὰ γραμμμάτων, λέγω δὴ Μακάριος ὁ πρεσβύτερος καὶ Μαρτύριος καὶ Ἡσύχιος οἱ διάκονοι, ἀπαντήσαντες ἐνταῦθα, ὡς οὐκ ἠδυνήθησαν πρὸς τοὺς ἐλθόντας Ἀθανασίου πρεσβυτέρους ἀντιστῆναι, ἀλλ' ἐν πᾶσι διετρέποντο καὶ διηλέγχοντο, τὸ τρικαῦτα ἠξίωσαν ἡμᾶς ὥστε σύνοδον συγκροτῆσαι καὶ γράψαι καὶ Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, γράψαι δὲ καὶ τοῖς περὶ Εὐσέβιον, ἵνα ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων ἡ δικαία κρίσις ἐξενεχθῆναι δυνηθῆ· τότε γὰρ καὶ ἀποδεικνύναι πάντα τὰ κατὰ Ἀθανάσιον ἐπηγγείλαντο. Κοινῇ γὰρ ὑφ' ἡμῶν διηλέγχθησαν οἱ περὶ Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον καὶ οἱ Ἀθανασίου

ξιοι νὰ σᾶς λυπήσῃ, ἀπ' ὅσα σᾶς ἐγράψαμεν; ἢ μήπως διότι σᾶς προετρέψαμεν νὰ παρευρεθῆτε εἰς σύνοδον; Ἄλλ' αὐτὸ ἔπρεπε μᾶλλον μὲ χαρὰν νὰ τὸ δεχθῆτε. Διότι, ὅσοι ἔχουν τὸ θάρρος δι' ὅσα ἔχουν κάνει καί, ὅπως οἱ ἴδιοι λέγουν, ἔχουν κρίνει', δὲν ἀγανακτοῦν ἐὰν ἀπὸ ἄλλους ἐλέγχετε ἢ κρίσις των, ἀλλὰ ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτὸν των, ὅτι ὅσα ἔκριναν δίκαια, αὐτὰ ποτὲ δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι ἄδικα.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐπίσκοποι, ποὺ συνήλθον εἰς τὴν μεγάλην σύνοδον τῆς Νικαίας, δὲν ἐπέτρεψαν, χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐξετασθοῦν εἰς ἄλλην σύνοδον αἱ ἀποφάσεις τῆς προηγουμένης, διὰ νὰ ἐξετάζουσιν μὲ ὅλην τὴν ἀσφάλειαν, ἀφοῦ οἱ κρίνοντες θὰ ἔχουν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των τὴν δευτέραν κρίσιν ποὺ θὰ γίνῃ, καὶ οἱ κρινόμενοι πιστεύουν ὅτι δὲν κρίνονται μὲ τὴν ἔχθραν τῶν πρώτων κριτῶν, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιον. Ἐὰν δὲ αὐτὸ τὸ ἔθος συμβαίνει νὰ εἶναι ἀρχαῖον, ἀφοῦ ἐμνημονεύθη καὶ κατεγράφη εἰς τὴν μεγάλην σύνοδον, σεῖς δὲν θέλετε νὰ ἰσχύη αὐτὸ εἰς σᾶς, ἐπομένως ἢ ἄρνησις σας αὐτῇ εἶναι ἀπρεπής. Διότι αὐτὸ ποὺ ἅπαξ ἔχει γίνῃ συνήθεια εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ποὺ ἐνεκρίθη ἀπὸ συνόδους, δὲν εἶναι λογικὸν νὰ καταλύεται ἀπὸ ὀλίγους. Ἄλλωστε οὐδόλως φαίνεται ὅτι δικαίως δι' αὐτὸ ἐλυπήθητε. Διότι ἐκείνους ποὺ ἐστείλατε, ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον μὲ γράμματα, λέγω δηλαδὴ τὸν πρεσβύτερον Μακάριον καὶ τοὺς διακόνους Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον, ποὺ ἐνεφανίσθησαν ἐδῶ, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τοὺς πρεσβυτέρους ποὺ ἦλθον ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον, ἀλλ' εἰς ὅλα ἀνετρέποντο καὶ ἀπεδεικνύετο ὅτι δὲν ἐσκέπτοντο ὀρθῶς, τότε ἐζήτησαν ἀπὸ ἡμᾶς νὰ συγκροτήσωμεν σύνοδον καὶ νὰ γράψωμεν καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, νὰ γράψωμεν δὲ καὶ εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, διὰ νὰ καταστήῃ δυνατὸν νὰ ἐκδοθῇ ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλων ἡ δικαία κρίσις· διότι τότε παρήγγειλαν ὅτι θὰ ἀποδείξουν ὅλας τὰς ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου κατηγορίας. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ ἐνεκρίθησαν ἀπὸ ἡμᾶς οἱ περὶ τὸν Μαρτύριον

τοῦ ἐπισκόπου πρεσβύτεροι μετὰ πεποιοθήσεως ἀντίσταντο,
 οἱ δὲ περὶ Μαρτύριον, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, ἐν πᾶσι διετρέ-
 ποντο, ὅθεν καὶ ἠξίωσαν σύνοδον γενέσθαι. Εἰ τοίνυν μηδὲ
 περὶ Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον ἀξιωσάντων γενέσθαι σύνοδον
 5 προτρεψάμενος ἡμῖν ἐγὼ σκῦλαι τοὺς γράφοντας ἔνεκεν τῶν
 ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν αἰτιωμένων ἀδικίαν πεπονθέναι, καὶ οὐ-
 τως εὐλογος ἦν καὶ δικαία ἡ προτροπή, ἔστι γὰρ ἐκκλησια-
 στική καὶ Θεῷ ἀρέσκουσα· ὅτε δὲ οὐδὲ ὑμεῖς αὐτοὶ οἱ περὶ Εὐ-
 σέβιον ἀξιοπίστους ἠγγήσασθε, καὶ οὗτοι ἠξίωσαν ἡμᾶς συγ-
 10 καλέσαι, ἀκόλουθον ἦν τοὺς κληθέντας μὴ λυπηθῆναι, ἀλλὰ
 μᾶλλον προθύμως ἀπαντῆσαι. Οὐκοῦν ἡ μὲν δόξασα ἀγανά-
 κτησις τῶν λυπηθέντων προπετής, ἡ δὲ παραίτησις τῶν μὴ
 θελησάντων ἀπαντῆσαι ἀπρεπής καὶ ὑποπτος ἐκ τούτων δει-
 κνυται. Αἰτιᾶται τις ἂν πράττων αὐτὸς ἀποδέχεται, εἰ παρ'
 15 ἑτέρου γινόμενα βλέπει; Εἰ γάρ, ὡς γράφετε, ἄσάλευτον
 ἔχει τὴν ἰσχὺν ἐκάστη σύνοδος, καὶ ἀτιμάζεται ὁ κρίνας εἰάν
 παρ' ἑτέρων ἡ κρίσις ἐξετάζηται, σκοπεῖτε, ἀγαπητοί, τί-
 νες εἰσὶν οἱ σύνοδον ἀτιμάζοντες καὶ τίνες τὰ τῶν φθασάν-
 των κρίναι διαλύουσι. Καὶ ἵνα μὴ τὰ καθ' ἕκαστον νῦν ἐξε-
 20 τάζων ἐπιβαρεῖν τινὰς δοκῶ, ἀλλὰ τό γε τελευταῖον γενόμε-
 νον, ἐφ' ᾧ καὶ φρίξειεν ἂν τις ἀκούων, ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδει-
 ξιν πάντων τῶν παραλειφθέντων.

23. Οἱ Ἀρειανοὶ οἱ ἀπὸ τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης Ἀλεξάν-
 δρου τοῦ γενομένου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ ἀσεβείᾳ
 25 ἐκβληθέντες οὐ μόνον ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστην πόλιν ἀπεκη-
 ρύχθησαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν κοινῇ συνελθόντων ἐν τῇ
 κατὰ Νίκαιαν μεγάλῃ συνόδῳ ἀνεθεματίσθησαν. Οὐ γὰρ ἦν

καὶ Ἡσύχιον καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου ἀνθίσταντο μὲ πεποίθησιν, οἱ δὲ περὶ τὸν Μαρτύριον, ἔαν πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, εἰς ὅλα ἀνετρέποντο, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν νὰ γίνῃ σύνοδος. Ἐὰν λοιπόν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον ποὺ ἐζήτησαν νὰ γίνῃ σύνοδος, ἐγὼ ἤμουν ἐκεῖνος ποὺ προέτρεψα νὰ ἐνοχλήσουν αὐτοὺς ποὺ ἔγραψαν, διὰ τοὺς ἀδελφούς μας ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἄδικα πάσχουν, καὶ ἔτσι ἦτο λογικὴ καὶ δικαία ἢ προτροπὴ, διότι εἶναι καὶ ἐκκλησιαστικὴ καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀρέσει. Ὅταν δὲ αὐτοὺς ποὺ σεῖς οἱ ἴδιοι, οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον, θεωρῆτε ἀξιοπίστους, ἐζήτησαν ἀπὸ ἡμᾶς νὰ συγκαλέσωμεν σύνοδον, ἐπόμενον ἦτο νὰ μὴ λυπηθοῦν οἱ κληθέντες, ἀλλὰ μᾶλλον προθύμως νὰ προσέλθουν. Βεβαίως ἡ φαινομένη μὲν ἀγανάκτησις αὐτῶν ποὺ ἐλυπήθησαν εἶναι αὐθάδης, ἡ ἄρνησις δὲ αὐτῶν ποὺ δὲν ἠθέλησαν νὰ προσέλθουν εἶναι ἀπρεπῆς καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποδεικνύεται ὑποπτος. Κατηγορεῖ κανεὶς αὐτὰ πού, ἀφοῦ ὁ ἴδιος πράττει, τὰ ἀποδέχεται, ἔαν βλέπη ὅτι γίνονται καὶ ἀπὸ ἄλλον; Διότι ἔαν, ὅπως γράφετε, ἕκαστος ἐκαστὸς ἐκαστὸς ἔχει ἀκλόνητον τὴν ἰσχύν της καὶ ἐκεῖνος ποὺ κρίνει ἐντροπιάζεται, ἔαν ἡ κρίσις του ἐξετάζεται ἀπὸ ἄλλους, σκεφθῆτε, ἀγαπητοί μου, ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐντροπιάζουν τὴν σύνοδον καὶ ποῖοι καταλύουν τὰς ἀποφάσεις ἐκείνων ποὺ ἔκριναν προηγουμένως. Καὶ διὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι θὰ ἐπιβαρύνω μερικοὺς μὲ τὸ νὰ ἐξετάζω τώρα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν καθένα χωριστὰ, ἀλλὰ αὐτὸ τοῦλάχιστον ποὺ ἔγινε τελευταῖον, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ φρίξῃ ἀκούων, ἀρκεῖ διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅλα ὅσα παρελείφθησαν.

23. Οἱ Ἀρειανοί, ποὺ διὰ τὴν ἀσέβειάν των ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸν μακαρίας μνήμης Ἀλέξανδρον, ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους κάθε μιᾶς πόλεως ἀπεδοκιμάσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, ποὺ συνῆλθον ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ μεγάλην σύνοδον, ἀνεθεματίσθησαν. Διότι δὲν ἦτο ἓνα τυχαῖον

αὐτῶν τὸ τυχὸν πλημμέλημα, οὐδὲ εἰς ἄνθρωπον ἦσαν ἁμαρ-
 τήσαντες, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
 τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ ὅμως οἱ ὑπὸ πάσης τῆς
 οἰκουμένης ἀποκηρυχθέντες καὶ κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν στη-
 5 λιτευθέντες νῦν λέγονται δεδεχθαι, ἐφ' ᾧ καὶ ὑμᾶς ἀκούσαν-
 τας χαλεπαίνειν δίκαιον ἡγοῦμαι. Τίνες οὖν εἰσιν οἱ ἑσύνοδον
 ἀτιμάζοντες; Οὐχ οἱ τῶν τριακοσίων τὰς ψήφους παρ' οὐδὲν
 θέμενοι καὶ ἀσέβειαν εὐσεβείας προκρίναντες; Ἡ μὲν γὰρ
 τῶν Ἀρειομανιτῶν αἵρεσις ὑπὸ πάντων τῶν ἀπανταχοῦ ἐπι-
 10 σκόπων κατεγνώσθη καὶ ἀπεκηρύχθη, Ἀθανάσιος δὲ καὶ
 Μάρκελλος οἱ ἐπίσκοποι πλείονας ἔχουσι τοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν
 λέγοντας καὶ γράφοντας. Μάρκελλος μὲν γὰρ ἐμαρτυρήθη
 ἡμῖν καὶ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ τοῖς τὰ Ἀρείου φρονοῦ-
 σιν ἀντειρηκῶς, Ἀθανάσιος δὲ ἐμαρτυρήθη μηδὲ ἐν Τύρῳ
 15 καταγνωσθεῖς, ἐν δὲ τῷ Μαρεώτῃ μὴ παρεῖναι, ἔνθα τὰ ὑπο-
 μνήματα κατ' αὐτοῦ γεγενῆσθαι λέγεται. Οἴδατε δέ, ἀγαπη-
 τοί, ὅτι τὰ κατὰ μονομέρειαν ἰσχὺν οὐκ ἔχει, ἀλλ' ὑποπτα
 τυγχάνει. Καὶ ὅμως τούτων ὄντων ἡμεῖς ὑπὲρ ἀκριβείας οὔτε
 ὑμῖν οὔτε τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν γράψασι πρόκριμα ποιοῦντες προε-
 20 τρεψάμεθα τοὺς γράφοντας ἐλθεῖν, ἵν' ἐπειδὴ πλείους εἰσὶν
 οἱ ὑπὲρ αὐτῶν γράφαντες, ἐπὶ συνόδου πάντα ἐξετασθῆ πρὸς
 τὸ μηδὲ τὸ ἀναίτιον κατακριθῆναι μήτε τὸν ὑπεύθυνον ὡς κα-
 θαρὸν λογισθῆναι. Οὐκοῦν οὐ παρ' ἡμῶν ἀτιμάζεται σύνο-
 δος, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων τῶν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τοὺς παρὰ
 25 πάντων κατακριθέντας Ἀρειανούς καὶ παρὰ γνώμην τῶν κρι-
 νάντων δεξαμένων. Οἱ γὰρ πλείονες ἤδη ἀναλύσαντές εἰσι σὺν
 Χριστῷ, οἱ δὲ ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐξετάζονται ἀγα-

τὸ παράπτωμά των, οὔτε εἶχαν σφάλει ἀπλῶς εἰς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ ὁμως αὐτοὶ ποὺ ἀπεδοκιμάσθησαν ἀπ' ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐπετιμήθησαν δημοσίᾳ ἀπ' ὅλας τὰς ἐκκλησίας, τώρα λέγουν ὅτι ἔχουν γίνει δεκτοὶ εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ σεῖς, ὅταν ἀκούσετε, νομίζω ὅτι εἶναι δίκαιον νὰ ἀγανακτήσετε. Ποῖοι λοιπὸν εἶναι αὐτοὶ 'ποὺ ἀτιμάζουν τὴν σύνοδον'; Δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ δὲν ὑπελόγισαν καθόλου τὰς ψήφους τῶν τριακοσίων πατέρων τῆς συνόδου καὶ ἐπροτίμησαν τὴν ἀσέβειαν ἀντὶ τῆς εὐσεβείας; Διότι ἡ μὲν αἴρεσις τῶν Ἀρειομανιτῶν παντοῦ κατεδικάσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἀπεδοκιμάσθη, οἱ δὲ ἐπίσκοποι Ἀθανάσιος καὶ Μάρκελλος ἔχουν τοὺς περισσοτέρους ἐπισκόπους ἀπ' αὐτοὺς ποὺ λέγουν καὶ γράφουν ὑπὲρ αὐτῶν. Διότι ὁ μὲν Μάρκελλος ἔδωσε μαρτυρίαν εἰς ἡμᾶς καὶ ἀντετάχθη εἰς τοὺς ὁμόφρονας τοῦ Ἀρείου κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ὁ δὲ Ἀθανάσιος ἐπίσης ἔδωσε μαρτυρίαν, χωρὶς νὰ ἐνοχοποιηθῆ εἰς τὴν Τύρον καὶ χωρὶς νὰ εἶναι παρῶν εἰς τὸν Μαρεώτην, ὅπου, ὡς λέγεται, συνετάγησαν τὰ ἐναντίον του ὑπομνήματα. Γνωρίζετε, ἀλλωστε, ἀγαπητοί, ὅτι αἱ μονομερεῖς ἀποφάσεις δὲν ἔχουν ἰσχὺν καὶ εἶναι ὑποπτοὶ. Καὶ ὁμως, ἐνῶ εἶναι αὐτὰ ἔτσι, ἡμεῖς, διὰ τὴν ἀκρίβειαν, οὔτε διὰ σᾶς, οὔτε δι' αὐτοὺς ποὺ ἔγραψαν ὑπὲρ αὐτῶν, ἐκ τῶν προτέρων ἐλάβαμεν ἀπόφασιν, καὶ προετρέψαμεν τοὺς γράψαντας νὰ προσέλθουν εἰς τὴν σύνοδον διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐξέτασις ὅλων εἰς τὴν σύνοδον, διότι εἶναι οἱ περισσότεροὶ αὐτοὶ ποὺ ἔγραψαν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ καταδικασθῆ, οὔτε ὁ ἀθῶος, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ ἐνοχος νὰ θεωρηθῆ ἀθῶος. Λοιπὸν 'δὲν ἀτιμάζεται ἀπὸ ἡμᾶς ἡ σύνοδος', ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνους ποὺ, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, δέχονται εἰς κοινωνίαν, παρὰ τὴν γνώμην ἐκείνων ποὺ τοὺς ἔκριναν, τοὺς Ἀρειανούς ποὺ κατεκρίθησαν ἀπ' ὅλους. Διότι οἱ περισσότεροὶ τώρα ἔχουν ἤδη ἀποθάνει ἐν Χριστῷ¹, οἱ δὲ ἐπιζῶντες καὶ τώρα κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐξετάζον-

νακτοῦντες ὅτι τὴν αὐτῶν κρίσιν ἔλυσάν τινες.

24. Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν γενομένων μὲν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἔγνωμεν (καὶ γὰρ καὶ Καρπώνης τις ἐκβληθεὶς ὑπὸ Ἀλεξάνδρου διὰ τὴν Ἀρειοῦ αἵρεσιν μετὰ τινων καὶ αὐτῶν ἐκβληθέντων
 5 διὰ τὴν αὐτὴν αἵρεσιν ἐληλύθασιν ἐνταῦθα ἀποσταλέντες παρὰ Γρηγορίου τινός), ὅμως δὲ ἐμάθομεν καὶ παρὰ Μακαρίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ Μαρτυρίου καὶ Ἑσυχίου τῶν διακόνων. Πρὸ τοῦ γὰρ ἀπαντῆσαι τοὺς Ἀθανασίου πρεσβυτέρους προετρέποντο ἡμᾶς γράφειν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πιστῶ τινι, ἥνικα καὶ
 10 Ἀθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἦν. Τοῦτον δὲ τὸν Πιστὸν οἱ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου πρεσβύτεροι παραγενόμενοι ἀπέδειξαν εἶναι Ἀρειανὸν ἐκβληθέντα μὲν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῆς κατὰ Νίκαιαν συνόδου, κατασταθέντα δὲ ὑπὸ Σεκούνδου τινός, ὃν ἡ μεγάλη σύνοδος Ἀ-
 15 ρειανὸν ὄντα ἐξέβαλε. Τοῦτο δὲ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ περὶ Μαρτύριον ἀντέλεγον οὐδὲ ἠρνοῦντο τὸν Πιστὸν ὑπὸ Σεκούνδου ἐσχηκέναι τὴν κατάστασιν. Σκοπεῖτε τοίνυν καὶ ἐκ τούτων, τίνες ἂν ὑπὸ μέμφιν δικαίως γένοιτο, οἱ μὴ πεισθέντες ἡμεῖς, ὥστε Πιστῶ τῷ Ἀρειανῷ γράφαι, ἢ οἱ συμβουλευόντες ἄτιμάσαι
 20 τὴν μεγάλην σύνοδον καὶ τοῖς ἀσεβέσιν ὡς εὐσεβέσι γράφαι; Καὶ γὰρ καὶ Μακάριος ὁ πρεσβύτερος ὁ παρὰ Εὐσεβίου μετὰ τῶν περὶ Μαρτύριον ἀποσταλεῖς ὡς ἤκουσεν ἐπιστάντας τοὺς πρεσβυτέρους Ἀθανασίου, ἐκδεχομένων ἡμῶν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ μετὰ τῶν περὶ Μαρτύριον καὶ Ἑσυχίου, ἀπεδήμησε
 25 νυκτὸς καίτοι νοσῶν τῷ σώματι. Ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν ἡμᾶς ἀκολούθως στοχάζεσθαι ὅτι αἰσχνόμενος τὸν κατὰ Πιστοῦ ἔλεγχον ἀνεχώρησεν. Ἀδύνατον γὰρ τὴν κατάστασιν Σεκούνδου τοῦ Ἀρειανοῦ ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχύσαι. Ἄτιμία γὰρ ἀληθῶς αὕτη κατὰ τῆς συνόδου καὶ τῶν ἐν

ται, εἶναι δὲ ἀγανακτισμένοι, διότι μερικοὶ κατέλυσαν τὴν ἀπόφασίν των.

24. Τοῦτο δὲ ἐμάθαμεν καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν (διότι καὶ κάποιος Καρπῶνης, πού ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου καὶ μερικοὶ ἄλλοι πού καὶ αὐτοὶ ἐξεδιώχθησαν διὰ τὴν ἰδίαν αἵρεσιν ἔφθασαν ἐδῶ, ὡς ἀπεσταλμένοι ἀπὸ κάποιον Γρηγόριον), ἀλλ' ὅμως ἐμάθαμεν καὶ ἀπὸ τὸν πρεσβύτερον Μακάριον καὶ τοὺς διακόνους Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον. Διότι αὐτοὶ μᾶς προέτρεπον, προτοῦ συναντήσουν τοὺς πρεσβυτέρους τοῦ Ἀθανασίου, νὰ γράψωμεν εἰς κάποιον Πιστὸν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅταν καὶ ὁ Ἀθανάσιος ὁ ἐπίσκοπος ἦτο εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Τοῦτον δὲ τὸν Πιστὸν, ὅταν ἔφθασαν οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἀθανασίου, ἀπεκάλυψαν ὅτι εἶναι Ἀρειανός, τὸν ὁποῖον ἐξεδίωξαν μὲν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος καὶ ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας, ἐπανάφερον δὲ κάποιος Σεκούνδος, τὸν ὁποῖον, ἐπειδὴ ἦτο Ἀρειανός, ἐξεδίωξεν ἡ μεγάλη σύνοδος. Τοῦτο, ἄλλωστε, οὔτε αὐτοὶ πού ἦσαν μαζί μὲ τὸν Μαρτύριον δὲν ἠρνοῦντο καὶ παρεδέχοντο ὅτι ὁ Πιστὸς εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὑπὸ τοῦ Σεκούνδου. Σκεφθῆτε λοιπὸν καὶ ἀπὸ αὐτά, ποῖοι θὰ πρέπει νὰ κατηγορηθοῦν ἡμεῖς πού δὲν ἐπείσθημεν, διὰ νὰ γράψωμεν εἰς τὸν Πιστὸν τὸν Ἀρειανόν, ἢ αὐτοὶ πού μᾶς συνεβούλευον νὰ ἀτιμάσωμεν τὴν μεγάλην σύνοδον καὶ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς ὡς εὐσεβεῖς νὰ γράψωμεν; Διότι καὶ ὁ Μακάριος ὁ πρεσβύτερος, πού ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Εὐσέβιον μαζί μὲ τοὺς περὶ τὸν Μαρτύριον, μόλις ἤκουσεν ὅτι εἶναι παρόντες οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἀθανασίου καὶ ὅτι ἡμεῖς ἀναμένωμεν νὰ παρουσιασθῆ μαζί μὲ τοὺς περὶ τὸν Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον, ἀνεχώρησε τὴν νύκτα καίτοι ἦτο σωματικὰ ἀσθενής. Κατόπιν τούτου λοιπὸν ἡμεῖς συνεπεράναμεν ὅτι ἀνεχώρησεν, διότι ἐντρέπετο τὸν ἐναντίον τοῦ Πιστοῦ ἔλεγχον. Διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Ἀρειανοῦ Σεκούνδου. Διότι, ἀλήθεια, αὐτὴ ἦτο ἀτιμία ἐναντίον τῆς συνόδου καὶ τῶν ἐπι-

αὐτῇ συνελθόντων ἐπισκόπων, ἔαν τὰ μετὰ τοσαύτης σπουδῆς καὶ εὐλαβείας ὡς Θεοῦ παρόντος γενόμενα ἀντὶ μηδενὸς λυθῆ.

25. Εἴπερ οὖν, ὡς γράφετε, ἕκ τοῦ κατὰ Νοβάτον καὶ τὸν
 5 Σαμοσατέα Παῦλον παραδείγματος τὰ τῶν συνόδων ἰσχύειν
 δόγματα χρή, ἔδει μᾶλλον μὴ λυθῆναι τῶν τριακοσίων τὴν
 ψῆφον, ἔδει τὴν καθολικὴν σύνοδον ὑπὸ τῶν ὀλίγων μὴ ἀτι-
 μασθῆναι. Αἰρετικοὶ γὰρ οἱ Ἀρειανοὶ ὥσπερ κἀκεῖνοι καὶ ὁ-
 μοιοὶ αἱ κατὰ τούτων ψῆφοι ταῖς κατ' ἐκείνων. Τούτων δὲ
 10 τολμηθέντων τίνες εἰσὶν οἱ ἑφλόγα διχονοίας ἀνάφαντες; Ἡ-
 μᾶς γὰρ τοῦτο πεποιηκῆναι γράφαντες ἐμέμψασθε. Ἄρ' οὖν
 ἡμεῖς διχονοίας εἰργασάμεθα οἱ συναλγοῦντες τοῖς πάσχουσιν
 ἀδελφοῖς καὶ κατὰ κανόνα πάντα πεποιηκότες; ἢ οἱ φιλονεί-
 κως καὶ παρὰ κανόνα τῶν τριακοσίων τὴν ψῆφον λύσαντες
 15 καὶ κατὰ πάντα τὴν σύνοδον ἀτιμάσαντες; Οὐ γὰρ μόνον οἱ
 Ἀρειανοὶ ἐδέχθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεμελε-
 τήκασιν ἐπίσκοποι διαβαίνειν. Εἰ οὖν ἀληθῶς ἴσην καὶ τὴν
 αὐτὴν ἠγεῖσθε τιμὴν τῶν ἐπισκόπων καὶ μὴ ἕκ τοῦ μεγέθους
 τῶν πόλεων, ὡς γράφετε, κρίνετε τοὺς ἐπισκόπους, ἔδει τὸν
 20 πεπιστευμένον μικρὰν μένειν ἐν τῇ πιστευθείσῃ καὶ μὴ ἐξου-
 θενεῖν μὲν τὸ πεπιστευμένον, μεταβαίνειν δὲ εἰς τὴν μὴ ἐγχει-
 ρισθεῖσαν, ἵνα τῆς μὲν παρὰ Θεοῦ δοθείσης καταφρονῆ, τὴν
 δὲ τῶν ἀνθρώπων κενοδοξίαν ἀγαπήσῃ. Οὐκοῦν, ἀγαπητοί,
 ἔδει ἀπαντῆσαι καὶ μὴ παραιτήσασθαι, ἵνα καὶ τέλος λάβῃ τὸ
 25 πρᾶγμα· τοῦτο γὰρ ὁ λόγος ἀπαιτεῖ. Ἄλλ' ἴσως ἡ προθεσμία
 ἐνεπόδισε· γράφαντες γὰρ ἐμέμψασθε, ὅτι ἵσταν τὴν προ-
 θεσμίαν τῆς συνόδου ὠρίσαμεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ἀγαπητοί,
 πρόφασίς ἐστιν. Εἰ μὲν γὰρ ἐρχομένους τινὰς συνέκλεισεν
 ἡ ἡμέρα, στενὸν ἂν τὸ διάστημα τῆς προθεσμίας ἠλέγχθη, εἰ

σκόπων πού συνήλθον εἰς αὐτήν, ἐὰν τὰ ὅσα ἐγιναν μὲ τόσην πολλήν προσοχήν καὶ εὐλάβειαν, ὡσὰν νὰ ἦτο ὁ Θεὸς παρῶν καταλυθοῦν χωρὶς κανένα λόγον.

25. Ἐὰν λοιπὸν πρέπει, ὅπως γράφετε, 'σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Νοβάτου καὶ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, νὰ ἰσχύουν τὰ δόγματα τῶν συνόδων', μᾶλλον θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ καταλυθῆ ἡ ψῆφος τῶν τριακοσίων, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ ἀτιμασθῆ ἡ καθολικὴ σύνοδος ἀπὸ τοὺς ὀλίγους. Διότι οἱ Ἄρειανοὶ εἶναι αἰρετικοί, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι καὶ ὅμοιοι εἶναι αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐναντίον τούτων μὲ τὰς ἀποφάσεις ἐναντίον ἐκείνων. Καὶ ἐφ' ὅσον δὲ ἐτολμήθησαν αὐτά, ποῖοι εἶναι 'αὐτοὶ πού ἤναψαν τὴν φλόγα τῆς διχονοίας'; Διότι μὲ τὸ νὰ γράφετε εἰς ἡμᾶς κατηγορήσατε ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν κάνει αὐτό. Ὡστε λοιπὸν ἡμεῖς προεκαλέσαμεν διχονοίας, πού συμπονοῦμεν τοὺς πάσχοντας ἀδελφούς καὶ ἔχομεν κατὰ κανόνα κάνει τὰ πάντα; ἢ αὐτοὶ πού μὲ φιλονεικίαν κατέλυσαν κατὰ παράβασιν τῶν κανόνων τὴν ψῆφον τῶν τριακοσίων καὶ πού καθ' ὅλα ἠτίμασαν τὴν σύνοδον'; Διότι οἱ Ἄρειανοὶ ὄχι μόνον ἐγένοντο δεκτοί, ἀλλὰ καὶ ἔχουν σχεδιάσει νὰ μεταβαίνουν οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τόπον εἰς τόπον. Ἐὰν λοιπὸν ἀληθινά, ὅπως γράφετε, 'θεωρῆτε ἴσην καὶ τὴν αὐτὴν τὴν τιμὴν τῶν ἐπισκόπων καὶ ὄχι ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν πόλεων', θὰ ἔπρεπε αὐτὸς πού ἔχει ἐμπιστευθῆ εἰς μικρὰν πόλιν, νὰ μείνῃ εἰς αὐτήν πού ἐγκατεστάθη καὶ νὰ μὴ περιφρονῆ μὲν τὸ ποίμνιον πού τοῦ ἔχει ἐμπιστευθῆ, νὰ μεταβῆ δὲ εἰς ἄλλο πού δὲν τοῦ ἔχει ἐμπιστευθῆ, διὰ νὰ καταφρονῆ μὲν αὐτήν πού τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν, νὰ ἀγαπήσῃ δὲ τὴν κενοδοξίαν τῶν ἀνθρώπων. Λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσετε καὶ νὰ μὴν ἀποφεύγετε, διὰ νὰ λάβῃ ἕνα τέλος ἡ ὑπόθεσις αὐτή· διότι αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ λογικὴ. Ἄλλ' ἴσως ἡ προθεσμία σᾶς ἠμπόδισε. Διότι ὅταν ἐγράψατε μᾶς κατηγορήσατε ὅτι 'ὠρίσαμεν τὴν προθεσμίαν τῆς συνόδου σύντομον', ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ἀγαπητοί, εἶναι πρόφασις. Διότι ἐὰν μὲν διὰ μερικούς, ὅταν φθάσουν, ἔχη συμπληρωθῆ ἡ ἡμέρα, τότε θὰ

- δὲ οἱ ἐλθεῖν μὴ βουλόμενοι κατεσχῆκασι καὶ τοὺς πρεσβυτέ-
 ρους ἕως αὐτοῦ τοῦ Ἰανουαρίου μηνός, μὴ θαρρούντων ἐστὶν
 ἢ πρόφασις. Ἦλθον γὰρ ἄν, ὡς προεῖπον, εἰ ἐθάρρουν, οὐ πρὸς
 τὸ διάστημα τῆς ὁδοῦ σκοποῦντες οὐδὲ πρὸς τὴν προθεσμίαν
 5 ὄρωντες, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς δικαίοις καὶ τοῖς εὐλόγοις παρησια-
 ζόμενοι. Ἀλλ' ἴσως διὰ τὸν καιρὸν οὐκ ἀπήντησαν. Τοῦτο
 γὰρ γράφοντες πάλιν ἐδηλώσατε, ὡς ἄρα ἔδει ἡμᾶς ἴσχυρη-
 σαντας τὸν ἐπὶ τῆς Ἑώας καιρὸν μὴ προτρέψασθαι ὑμᾶς
 ἀπαντῆσαι. Εἰ μὲν οὖν διὰ τὸ τοιοῦτον εἶναι τὸν καιρὸν οὐκ
 10 ἀπηντήσατε, ὡς φατε, ἔδει προτέρους ὑμᾶς τὸν καιρὸν τοῦ-
 τον σκοπήσαντας μὴ αἰτίους σχίσματος μηδὲ ὀλολυγῆς καὶ
 θρήνων ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γενέσθαι. Νῦν δὲ οἱ ταῦτα πεποιη-
 κότες ἔδειξαν μὴ τὸν καιρὸν αἴτιον, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν
 τῶν μὴ θελησάντων ἀπαντῆσαι.
- 15 **26.** Θαυμάζω δὲ κάκεινο τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς, πῶς ὅλως
 κἂν ἐγράφη παρ' ὑμῶν ὅτι δὴ τοῖς περὶ Εὐσέβιον μόνοις καὶ
 οὐ πᾶσιν ὑμῖν ὁ μόνος ἔγραψα· εὐχέρειαν γὰρ τῶν μεμψαμένων
 μάλλον ἢ τις εὖροι ἤπερ ἀλήθειαν. Ἐγὼ γὰρ οὐκ ἄλλοθεν λα-
 βῶν κατὰ Ἀθανασίου γράμματα ἢ διὰ τῶν περὶ Μαρτύριον καὶ
 20 Ἡσύχιον ἐκείνοις ἀνάγκη ἔγραψα τοῖς καὶ γράψασι κατ' αὐ-
 τοῦ. Ἔδει τοίνυν ἢ τοὺς περὶ Εὐσέβιον μὴ μόνους χωρὶς πάν-
 των ὑμῶν γράψαι ἢ ὑμᾶς, οἷς μὴ ἔγραψα, μὴ λυπεῖσθαι, εἰ
 ἐκείνοις ἐγράφη τοῖς καὶ γράψασι. Εἰ γὰρ ἐχοῖν καὶ πᾶσιν
 ὑμῖν ἐπιστεῖλαι, ἔδει καὶ ὑμᾶς σὺν ἐκείνοις γράψαι. Νῦν δὲ τὸ
 25 ἀκόλουθον σκοποῦντες ἐκείνοις ἔγραψαμεν τοῖς καὶ δηλώσασι
 ἡμῖν καὶ τοῖς ἀποστείλασι πρὸς ἡμᾶς. Εἰ δὲ καὶ τὸ μόνον ἐμὲ
 γεγραφέναι ἐκείνοις ἐκίνησεν ὑμᾶς, ἀκόλουθόν ἐστιν ὑμᾶς

ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς προθεσμίας ἦτο στενόν, ἐὰν δὲ αὐτοὶ ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἔλθουν, ἔχουν ἐμποδίσει καὶ τοὺς πρεσβυτέρους μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰανουαρίου νὰ ἔλθουν, τότε νὰ μὴ νομίζουσιν ὅτι ἡ στενὴ προθεσμία εἶναι πρόφασις. Διότι θὰ προσήρχοντο, ὅπως προεῖπα, ἐὰν ἐνόμιζον, ὄχι ἐξετάζοντες τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ὁδοῦ, οὔτε ἀποβλέποντες εἰς τὴν προθεσμίαν, ὅτι ὑποστηρίζουσιν μὲ θάρρος τὰ δίκαια καὶ λογικά. Ἄλλ' ἴσως λόγῳ τοῦ καιροῦ δὲν ἀπήντησαν. Διότι καὶ τοῦτο πάλιν ἐδηλώσατε ὅταν ἐγράφατε, ὅτι θὰ ἔπρεπε ἡμεῖς νὰ ἐξετάσωμεν τὸν καιρὸν ποὺ ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ νὰ μὴ σᾶς προτρέψωμεν νὰ προσέλθετε. Ἐὰν μὲν λοιπὸν διὰ τὸν καιρὸν αὐτὸν δὲν προσήλθατε, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, ἔπρεπε ἀφοῦ ἐξετάσετε τὸν καιρὸν τοῦτον πρότερον, νὰ μὴ γίνετε αἴτιοι τοῦ σχίσματος, οὔτε κλαυθμῶν καὶ θρήνων εἰς τὰς ἐκκλησίας. Τώρα δὲ αὐτοί, ποὺ ἔκαναν αὐτά, ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἦτο αἴτιος ὁ καιρὸς, ἀλλὰ ἡ προαίρεσις αὐτῶν ποὺ δὲν ἠθέλησαν νὰ προσέλθουν.

26. Θαυμάζω δὲ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐγράφη ἀπὸ σᾶς, ὅτι δηλαδὴ μόνος ἐγὼ ἔγραψα εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον μόνον καὶ ὄχι εἰς ὅλους σας· διότι μᾶλλον εὐκολίαν αὐτῶν ποὺ παραπονοῦνται ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εὔρη εἰς αὐτὰ παρὰ ἀλήθειαν. Διότι ἐγὼ χωρὶς νὰ λάβω ἀπὸ ἄλλοῦ γράμματα ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου παρὰ ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον κατ' ἀνάγκην ἔγραψα εἰς ἐκείνους ποὺ ἔγραψαν ἐναντίον του. Ἐπρεπε λοιπὸν ἢ οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον νὰ μὴ γράψουν μόνοι, χωρὶς ὅλους σας ἢ σεῖς, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἔγραψα, νὰ μὴ λυπηθῆτε ἐὰν ἔγραψα πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔγραψαν. Διότι ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἀπευθύνω ἐπιστολήν καὶ εἰς ὅλους σας, τότε καὶ σεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ γράψετε μαζί μὲ ἐκείνους. Τώρα λοιπὸν ἐξετάζοντες τὴν συνέπειαν ἐγράψαμεν εἰς ἐκείνους ποὺ ἐδήλωσαν εἰς ἡμᾶς συμμετοχὴν καὶ ποὺ ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους πρὸς ἡμᾶς. Ἐὰν δὲ καὶ μόνον τὸ ὅτι ἐγὼ ἔχω γράψει εἰς ἐκείνους διηγείρεν σᾶς, ἐπόμενον εἶναι

ἀγανακτεῖν, ὅτι καὶ μόνω ἐμοὶ ἔγραψαν. Ἐν τούτῳ
πιθανὴ μὲν καὶ οὐκ ἄλογος ἢ πρόφασις, ἀγαπητοί, ὁμοίως δὲ
γνωρίσαι ὑμῖν ἀναγκαῖον ὅτι, εἰ καὶ μόνος ἔγραψα, ἀλλ' οὐκ
ἐμοῦ μόνου ἐστὶν αὕτη ἢ γνώμη ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν κατὰ
5 Ἰταλίαν καὶ τῶν ἐν τούτοις τοῖς μέρεσιν ἐπισκόπων. Καὶ ἔγω-
γε τοὺς πάντας οὐκ ἠθέλησα ποιῆσαι γράψαι, ἵνα μὴ παρὰ πολ-
λῶν τὸ βᾶρος ἔχωσιν. Ἀμέλει καὶ νῦν τῇ ὁρισθείσῃ προθεσμίᾳ
συνῆλθον ἐπίσκοποι καὶ ταύτης τῆς γνώμης γεγόνασιν, ἦν
πάλιν γράφων ὑμῖν σημαίνω, ὥστε, ἀγαπητοί, εἰ καὶ μόνος
10 ἐπιστέλλω, ἀλλὰ πάντων γνώμην εἶναι ταύτην γινώσκετε.
Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ μὴ εὐλόγως τινὰς ἐξ ὑμῶν προφάσεις,
ἀλλὰ ἀδίκους καὶ ὑπόπτους πορίσασθαι.

27. Περὶ δὲ τοῦ μὴ εὐχερῶς μηδὲ ἀδίκως ἡμᾶς ὑποδεδέχθαι εἰς
κοινωνίαν τοὺς συνεπισκόπους ἡμῶν Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελ-
15 λον, εἰ καὶ τὰ προλεχθέντα ἱκανά, ὁμοίως διὰ βραχέων εὐλογον
ὑμῖν δεῖξαι. Ἐγράψαν οἱ περὶ Εὐσέβιον πρότερον κατὰ τῶν
περὶ Ἀθανάσιον, ἐγράψατε δὲ καὶ νῦν ὑμεῖς, ἔγραψαν δὲ καὶ
πλεῖστοι ἐπίσκοποι ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν
ὑπὲρ Ἀθανασίου. Πρῶτον μὲν οὖν τὰ κατ' αὐτοῦ γράμματα
20 παρ' ὑμῶν μάχεται πρὸς ἑαυτὰ καὶ οὐδεμίαν συμφωνίαν ἔχει
τὰ δευτέρα πρὸς τὰ πρῶτα, ἀλλ' ἐν πολλοῖς τὰ πρῶτα ὑπὸ τῶν
δευτέρων λύεται καὶ τὰ δευτέρα ὑπὸ τῶν πρώτων διαβάλλε-
ται ἀσυμφώνων δὲ ὄντων τῶν γραμμάτων οὐδεμία πίστις πε-
ρὶ τῶν λεγομένων ἐστίν. Ἐπειτα, εἰ τοῖς παρ' ὑμῶν γραφεῖ-
25 σιν ἀξιοῦτε πιστεύειν, ἀκόλουθόν ἐστι καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ
γράψαι μὴ ἀπιστῆσαι, καὶ μάλιστα ὅτι ὑμεῖς μὲν πόρρωθεν
ἐκεῖνοι δὲ ἐν τοῖς τόποις ὄντες καὶ εἰδότες τὸν ἄνδρα καὶ τὰ
ἐκεῖ γινόμενα πράγματα γράφουσι μαρτυροῦντες αὐτοῦ τῷ

σεῖς νὰ ἀγανακτῆτε διότι εἰς ἐμὲ μόνον ἔγραψαν. Ἄλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ μὲν εἶναι πιθανὴ καὶ ὄχι παράλογος ἡ δικαιολογία, ἀγαπητοί, ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ σᾶς γνωρίσω ὅτι, ἐὰν καὶ μόνος μου ἔγραψα δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἰδική μου αὐτὴ ἡ γνώμη, ἀλλὰ καὶ ὄλων αὐτῶν ποὺ εἶναι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἐπίσκοποι. Καὶ βεβαίως ἐγὼ δὲν ἠθέλησα νὰ ὑποχρεώσω ὅλους νὰ γράψουν, διὰ νὰ μὴν ἐπιβαρυνθοῦν πολλοί. Βέβαια καὶ τώρα κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν προθεσίαν συνῆλθον οἱ ἐπίσκοποι καὶ εἶναι σύμφωνοι μὲ αὐτὴν τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν ἐπισημαίνω πάλιν γράφων εἰς σᾶς, ὥστε, ἀγαπητοί, ἂν καὶ μόνος μου σᾶς στέλλω ἐπιστολήν, νὰ γνωρίζετε ὅτι αὐτὴ εἶναι γνώμη ὄλων. Αὐτὰ λοιπὸν διὰ νὰ μὴ προβάλλουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς εὐλόγους μὲν δικαιολογίας, ἀλλ' ἀδίκους καὶ ὑπόπτους.

27. Διὰ τὸ ὅτι οὔτε εὐχερῶς ἀλλ' οὔτε ἀδίκως ἡμεῖς ἔχομεν ὑποδεχθῆ εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωσίαν τοὺς συνεπισκόπους μας Ἄθανάσιον καὶ Μάρκελλον, ἂν καὶ αὐτὰ ποὺ προελέχθησαν εἶναι ἀρκετά, ὅμως δι' ὀλίγων εἶναι εὐλογον νὰ σᾶς ἀποδείξω. Οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον ἔγραψαν πρότερον ἐναντίον τῶν περὶ τὸν Ἄθανάσιον, ἔγραψατε δὲ τώρα καὶ σεῖς, ἔγραψαν δὲ καὶ οἱ περισσότεροι ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας ὑπὲρ τοῦ Ἄθανασίου. Πρῶτον μὲν λοιπὸν τὰ γράμματά σας ἐναντίον τοῦ ἀντιμάχονται μεταξύ των καὶ οὐδεμίαν συμφωνίαν ἔχουν τὰ δεύτερα πρὸς τὰ πρῶτα, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ πρῶτα ἀναιροῦνται ἀπὸ τὰ δεύτερα καὶ τὰ δεύτερα ἀπὸ τὰ πρῶτα [διαστρέφονται. Καὶ ἐφ' ὅσον τὰ γράμματά σας δὲν συμφωνοῦν μεταξύ των οὐδεμία ὑπάρχει πίστις διὰ τὰ λεγόμενα. Ἐπειτα, ἐὰν ἔχετε τὴν ἀξίωσιν νὰ πιστεύωμεν εἰς ὅσα ἐγράφησαν ἀπὸ σᾶς, ἐπόμενον εἶναι νὰ μὴ ἀπιστοῦμεν καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔγραψαν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν σεῖς μὲν εἴσθε πολὺ μακρὰν, ἐκεῖνοι δὲ εὐρισκόμενοι πλησίον εἰς τοὺς τόπους καὶ γνωρίζοντες τὸν ἄνδρα καὶ τὰ πράγματα, ποὺ γίνονται ἐκεῖ, γράφουν μαρτυροῦντες δι' αὐτὸν καὶ τὸν

βίῳ καὶ διαβεβαιούμενοι ἐν πᾶσιν αὐτὸν συσκευὴν πεπονθένει.
 Καὶ πάλιν Ἀρσένιος τις ἐπίσκοπος ἐλέχθη ποτὲ ὡς ἀναιρεθεὶς
 παρὰ Ἀθανασίου, ἀλλὰ τοῦτον ἐμάθομεν ζῆν, ἀλλὰ καὶ φίλιον
 ἔχειν πρὸς αὐτόν. Τὰ ὑπομνήματα τὰ ἐν Μαρεώτῃ γενόμενα
 5 διεβεβαιώσατο κατὰ μονομέρειαν γεγενῆσθαι· μήτε γὰρ ἐκεῖ
 παρεῖναι Μακάριον τὸν πρεσβύτερον τὸν κατηγορούμενον μήτε
 αὐτὸν τὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ Ἀθανάσιον. Καὶ τοῦτο οὐ μόνον
 ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ὑπομνημάτων, ὧν ἐκό-
 μισαν ἡμῖν οἱ περὶ Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον, ἔγνωμεν. Ἀνα-
 10 γνόντες γὰρ εὔρομεν ὅτι ὁ μὲν κατήγορος Ἰσχύρας ἐκεῖ πα-
 ρῆν, οὔτε δὲ Μακάριος οὔτε ὁ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος· ἀλλὰ
 καὶ τοὺς πρεσβυτέρους Ἀθανασίου ἀξιούντας παρεῖναι καὶ μὴ
 συγχωρηθέντας. Ἔδει δέ, ἀγαπητοί, εἶπερ μετὰ ἀληθείας ἐγί-
 νετο τὸ κριτήριον μὴ μόνον τὸν κατήγορον, ἀλλὰ καὶ τὸν κα-
 15 τηγορούμενον παρεῖναι. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῇ Τύρῳ Μακάριος
 παρῆν ὁ κατηγορούμενος καὶ Ἰσχύρας ὁ κατήγορος, καὶ οὐδὲν
 ἐδείχθη, οὔτως ἔδει καὶ ἐν τῷ Μαρεώτῃ μὴ μόνον ἀπελθεῖν
 τὸν κατήγορον, ἀλλὰ καὶ τὸν κατηγορούμενον, ἵνα παρῶν ἢ
 ἐλεγχθῆ ἢ μὴ ἐλεγχθεὶς δείξῃ τὴν συκοφαντίαν. Νῦν δὲ τού-
 20 του μὴ γενομένου, ἀλλὰ μόνου ἀπελθόντος τοῦ κατηγόρου,
 μεθ' ὧν παρητήσατο Ἀθανάσιος, ὕποπτα τὰ πράγματα φαί-
 νεται.

28. Ἦτιᾶτο δὲ καὶ τοὺς ἀπελθόντας εἰς τὸν Μαρεώτην παρὰ
 γνώμην αὐτοῦ ἀπεληλυθέναι. Ἔλεγε γὰρ ὅτι Θεόγνιον καὶ
 25 Μάριν καὶ Θεόδωρον, Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ Μακεδό-
 νιον ὑπόπτους ὄντας ἀπέστειλαν. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ τῶν λό-
 γων αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ
 γενομένου ἐπισκόπου τῆς Θεσσαλονίκης ἐδείκνυε. Προήνεγκε
 γὰρ ἐπιστολὴν αὐτοῦ γραφεῖσαν πρὸς Διονύσιον τὸν ἐν τῇ
 30 συνόδῳ κόμητα, ἐν ἧ δημοῖ φανεράν συσκευὴν γενέσθαι κατὰ

βίον του καὶ διαβεβαιουῦντες ὅτι ὅλα ὅσα εἶχαν πάθει εἶναι συκοφαντία. Καὶ πάλιν ἐλέχθη κάποτε ὅτι κάποιος ἐπίσκοπος Ἄρσένιος ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον, ἀλλ' ἐμάθαμεν ὅτι οὗτος ζῆ καὶ ἔχει φιλίαν πρὸς αὐτόν. Αἱ ἀνακρίσεις πού ἐγιναν εἰς τὸν Μαρεώτην, διεβεβαίωσαν ὅτι ἔχουν γίνεαι μονομερεῖς· διότι οὔτε ὁ πρεσβύτερος Μακάριος ὁ κατηγορούμενος ἦτο ἐκεῖ οὔτε ὁ ἴδιος ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ, ὁ Ἀθανάσιος. Καὶ τοῦτο κατενόησαμεν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα τῶν ἀνακρίσεων πού μᾶς προσεκόμισαν οἱ περὶ τὸν Μαρτύριον καὶ Ἡσύχιον. Διότι ὅταν ἀνεγνώσαμεν αὐτὰ εὕρομεν ὅτι ὁ μὲν κατήγορος Ἰσχύρας παρευρίσκετο ἐκεῖ, δὲν παρευρίσκετο ὁμοῦς οὔτε ὁ Μακάριος οὔτε ὁ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τοὺς πρεσβυτέρους τοῦ Ἀθανασίου πού ἀξιοῦσαν νὰ παρευρίσκωνται, ἐπετράπη. Ἐπρεπε λοιπόν, ἀγαπητοί, ἐὰν βέβαια ἡ ἀνάκρισις ἐγένετο διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, νὰ μὴ παρευρίσκεται μόνον ὁ κατήγορος ἀλλὰ καὶ ὁ κατηγορούμενος. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν Τύρον ἦτο παρῶν καὶ ὁ κατηγορούμενος Μακάριος καὶ ὁ κατήγορος Ἰσχύρας, καὶ τίποτε δὲν ἀπεδείχθη, ἔτσι ἔπρεπε καὶ εἰς τὸν Μαρεώτην νὰ μὴ μεταβῆ μόνον ὁ κατήγορος ἀλλὰ καὶ ὁ κατηγορούμενος, διὰ νὰ εἶναι παρῶν, ἢ νὰ ἀποδειχθῆ ἔνοχος ἢ, ἐὰν δὲν εἶναι, νὰ ἀποδείξῃ τὴν συκοφαντίαν. Τώρα δέ, ἀφοῦ δὲν ἐγινε τοῦτο, καὶ προσῆλθεν μόνον ὁ κατήγορος, ὅπως ἐζήτησεν ὁ Ἀθανάσιος, τὰ πράγματα φαίνονται ὑποπτα.

28. Κατηγόρει δὲ καὶ αὐτοὺς πού μετέβησαν εἰς τὸν Μαρεώτην, ὅτι μετέβησαν χωρὶς τὴν γνώμην του. Διότι ἔλεγε ὅτι ἀπέστειλαν ἐκεῖ τοὺς Θεόγνιον καὶ Μάριν καὶ Θεόδωρον, τοὺς Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ Μακεδόνιον πού ἦσαν ὑποπτοί. Καὶ τοῦτο ἀπεδείκνυεν ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, πού ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης. Μάλιστα παρουσίασεν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, πού ἐγράφη πρὸς τὸν Διονύσιον, πού ἦτο κόμης εἰς τὴν σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύει ὅτι ἐγινε φανερὰ σκευωρία ἐναντίον

Ἰθνασιου. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ κατηγοροῦ Ἰσχυρα προεκόμε-
 σε χεῖρα δλόγραφον αὐθεντικὴν, ἐν ἧ μάρτυρα τὸν Θεὸν τὸν
 παντοκράτορα ἐπικαλούμενος μήτε ποτηρίου κλάσιν μήτε
 τραπέζης ἀνατροπὴν γεγενῆσθαι ἔλεγεν, ἀλλ' ὑποβεβλήσθαι
 5 ἑαυτὸν ὑπὸ τινων πλάσασθαι ταύτην τὴν κατηγορίαν. Ἰθνα-
 τήσαντες δὲ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Μαρεώτου διεβεβαιώσαντο
 μήτε τὸν Ἰσχυραν πρεσβύτερον εἶναι τῆς Καθολικῆς Ἰκκλη-
 σίας μήτε τι τοιοῦτον πεπλημμεληκέναι Μακάριον, ὁποῖον
 ἐκεῖνος κατηγοροῦσεν. Οἱ πρεσβύτεροι δὲ καὶ οἱ διάκονοι Ἰθνα-
 10 τήσαντες ἐνταῦθα οὐκ ὀλίγα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐμαρτύρησαν
 ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου Ἰθνασιου διαβεβαιούμενοι μηδὲν ἀληθὲς
 εἶναι τῶν κατ' αὐτοῦ λεγομένων, συσκευὴν δὲ αὐτὸν πεπονη-
 ναι. Καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου δὲ καὶ Λιβύης πάντες ἐπίσκο-
 ποι γράφοντες διεβεβαιώσαντο καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἐν-
 15 νομον καὶ Ἰκκλησιαστικὴν γεγενῆσθαι καὶ πάντα τὰ παρ' ὑμῶν
 λεγόμενα κατ' αὐτοῦ εἶναι ψευδῆ· οὔτε γὰρ φόνον γεγενῆσθαι
 οὔτε τινὰς ἀναιρεθῆναι δι' αὐτὸν οὔτε κλάσιν ποτηρίου γεγενῆ-
 σθαι, ἀλλὰ πάντα εἶναι ψευδῆ. Καὶ ἐκ τῶν ὑπομνημάτων δὲ τῶν
 ἐν Μαρεώτῃ κατὰ μονομέρειαν γενομένων ἐδείκνυεν ὁ ἐπίσκο-
 20 πος Ἰθνασιος ἕνα κατηγορούμενον ἐξετασθέντα καὶ εἰπόντα
 ἕνδον εἶναι μετὰ Ἰσχυρα, ὅτε Μακάριος ὁ πρεσβύτερος Ἰθνα-
 σίου, ὡς λέγουσιν, ἐπέστη τῷ τόπῳ, καὶ ἄλλους δὲ ἐξετα-
 σθέντας καὶ εἰπόντας τὸν μὲν «ἐν κελλίῳ μικρῷ», τὸν δὲ «ὄ-
 πισθεν τῆς θύρας κατακεῖσθαι τὸν Ἰσχυραν τότε νοσοῦντα»,
 25 ὅτε Μακάριον λέγουσιν ἀπηνητηκέναι ἐκεῖ. Ἰθνασιος δὲ τούτων
 ὦν ἔλεγε, καὶ ἡμεῖς ἀκολουθῶς στοχαζόμεθα ὅτι πῶς οἶόν τε
 τὸν ὄπισθεν τῆς θύρας νόσῳ κατακείμενον τότε ἐστηκέναι καὶ
 λειτουργεῖν καὶ προσφέρειν; ἢ πῶς οἶόν τε ἦν προσφορὰν προ-
 κεῖσθαι ἕνδον ὄντων τῶν κατηγορουμένων; Εἰ γὰρ ἕνδον ἦσαν
 30 οἱ κατηγορούμενοι, οὐπὼ ἦν ὁ καιρὸς τῆς προσφορᾶς. Ταῦτα,
 ὡσπερ εἴρηται, ἔλεγεν ὁ ἐπίσκοπος Ἰθνασιος καὶ ἐκ τῶν

τοῦ Ἀθανασίου. Καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ κατηγοροῦ Ἰσχύρα προσεκόμισεν αὐθεντικὴν χειρόγραφον ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπικαλούμενος τὸν παντοδύναμον Θεὸν μάρτυρα, ἔλεγεν ὅτι οὐδὲν ποτήριον ἔσπασε, καὶ οὔτε ἀνατροπὴ τραπέζης ἔγινεν, ἀλλ' ὅτι ὑπηγορεύθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ ἄλλους νὰ πλάσῃ τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὅταν δὲ ἀπήντησαν καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Μαρεώτου διεβεβαίωσαν ὅτι οὔτε ὁ Ἰσχύρας εἶναι πρεσβύτερος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας οὔτε ὁ Μακάριος διέπραξε κάποιο παρόμοιο ἔγκλημα, ὡσὰν αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνος τὸν κατηγορήσεν. Οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, ὅταν προσῆλθον ἐδῶ ἔμαρτύρησαν ὑπὲρ τοῦ Ἀθανασίου ὄχι ὀλίγα ἀλλὰ πολλά, διαβεβαιοῦντες ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἀληθινὸν ἀπὸ ὅσα λέγονται ἐναντίον του καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι θῦμα σκευωρίας. Καὶ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Λιβύην διεβεβαίωσαν δι' ἐπιστολῆς των ὅτι νόμιμος καὶ κανονικὴ ἔγινεν ἡ ἐγκατάστασις αὐτοῦ καὶ ὅτι ὅλα ὅσα λέγονται ἀπὸ σᾶς ἐναντίον του εἶναι ψευδῆ. Διότι οὔτε φόνος ἔχει γίνει, οὔτε κανεὶς ἐφονεύθη ἐξ αἰτίας του, οὔτε κανένα ποτήριον ἔχει σπάσει, καὶ ὅτι ὅλα εἶναι ψευδῆ. Καὶ ἀπὸ τὰς ἀνακρίσεις δὲ ποὺ ἔγινεν εἰς τὸν Μαρεώτην μονομερῶς ἀπεδείκνυεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος ὅτι ἓνας κατηχούμενος ποὺ ἐξετάσθη καὶ εἶπεν ὅτι ἦτο μέσα μὲ τὸν Ἰσχύραν, ὅταν ὁ Μακάριος, ὁ πρεσβύτερος τοῦ Ἀθανασίου, ὡς λέγουν, παρουσιάσθη εἰς τὸν τόπον, καὶ ἄλλοι δὲ ποὺ ἐξετάσθησαν καὶ εἶπαν, ὁ μὲν ὅτι «εἰς ἓν μικρὸν κελλίον», ὁ δὲ ὅτι ἦτο «κατάκοιτος ὁ Ἰσχύρας, ἀσθενὴς πίσω ἀπὸ τὴν θύραν τότε», ποὺ λέγουν ὅτι προσῆλθεν ἐκεῖ ὁ Μακάριος. Ἀπ' αὐτὰ λοιπὸν ποὺ ἔλεγεν, σκεπτόμεσθε καὶ ἡμεῖς ἐν συνεχείᾳ, πῶς ἦτο δυνατόν αὐτὸς ποὺ τότε ἦτο κατάκοιτος ὡς ἀσθενὴς πίσω ἀπὸ τὴν θύραν νὰ στέκεται ὄρθιος καὶ νὰ λειτουργῇ καὶ νὰ προσφέρῃ θυσίαν; ἢ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ προσφέρεται προσφορά, ἐνῶ οἱ κατηχούμενοι ἦσαν μέσα; Διότι ἐὰν οἱ κατηχούμενοι ἦσαν μέσα, δὲν ἦτο ἀκόμη ὁ καιρὸς τῆς προσφορᾶς. Αὐτά, καθὼς ἔχει λεχθῆ, ἔλεγεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος καὶ ἀπὸ τὰς ἀνακρίσεις

ὑπομνημάτων ἐδείκνυε, διαβεβαιουμένων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ
 μηδὲ ὄλως αὐτὸν πρεσβύτερον γεγενῆσθαι ποτε ἐν τῇ Καθο-
 λικῇ Ἐκκλησίᾳ μηδὲ σεσυνῆχθαι αὐτὸν ποτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
 ὡς πρεσβύτερον· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ὅτε Ἀλέξανδρος ἐδέχετο κατὰ
 5 φιλανθρωπίαν τῆς μεγάλης συνόδου τοὺς ἀπὸ τοῦ σχίσματος
 Μελιτίου, ὠνομάσθαι αὐτὸν ὑπὸ Μελιτίου μετὰ τῶν αὐτοῦ
 διεβεβαιοῦντο· ὁ καὶ μέγιστόν ἐστι τεκμήριον μὴ εἶναι αὐτὸν
 μήτε Μελιτίου. Εἰ γὰρ ἦν, πάντως καὶ αὐτὸς αὐτοῖς συνηρι-
 θμεῖτο. Ἄλλως τε καὶ ἐν ἄλλοις ὁ Ἰσχύρας ψευσάμενος ἐδεί-
 10 κνυτο ὑπὸ Ἀθανασίου ἐκ τῶν ὑπομνημάτων· κατηγορήσας
 γὰρ ὡς βιβλίων κεκαυμένων ὅτε, ὡς λέγουσι, Μακάριος ἐπέ-
 στη, ἠλέγχθη ὑφ' ὧν αὐτὸς ἠνεγκε μαρτύρων ψευσάμενος.

29. Τούτων τοίνυν οὕτω λεγομένων καὶ τοσούτων μὲν ὄν-
 των τῶν μαρτύρων τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ, τοσούτων δὲ δικαιωμά-
 15 των προφερομένων ὑπ' αὐτοῦ, τί ἔδει ποιεῖν ἡμᾶς; ἢ τί ὁ
 ἐκκλησιαστικὸς κανὼν ἀπαιτεῖ ἢ μὴ καταγνῶναι τοῦ ἀνδρός,
 ἀλλὰ μᾶλλον ἀποδέξασθαι καὶ ἔχειν αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὡσπερ
 καὶ εἶχομεν; Καὶ γὰρ πρὸς τούτοις πᾶσι παρέμεινεν ἐνταῦθα
 ἐνιαυτὸν καὶ ἐξ μῆνας ἐκδεχόμενος τὴν παρουσίαν ὑμῶν ἢ
 20 τῶν βουλομένων ἐλθεῖν· τῇ δὲ παρουσίᾳ ἐδυσώπει πάντας ὅτι
 οὐκ ἂν παρῆν εἰ μὴ ἐθάρρει. Καὶ γὰρ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλήλυ-
 θεν, ἀλλὰ κληθεὶς καὶ λαβὼν γράμματα παρ' ἡμῶν, καθάπερ
 καὶ ὑμῖν ἐγράψαμεν. Καὶ ὅμως μετὰ τοσαῦτα ὑμεῖς ὡς «παρὰ
 κανόνας ποιήσαντας» ἡμᾶς ἐμέμψασθε. Σκοπεῖτε τοίνυν,
 25 τίνες εἰσὶν οἱ παρὰ κανόνας πράξαντες, ἡμεῖς οἱ μετὰ τοσού-
 των ἀποδείξεων τὸν ἄνδρα δεξάμενοι ἢ οἱ ἀπὸ τριάκοντα καὶ
 ἐξ μονῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὠνομάσαντές τινα ὡς ἐπίσκοπον ξένον
 καὶ ἀποστείλαντες εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μετὰ στρατιωτικῆς

ἀπεδείκνυε καθὼς διεβεβαίωναν καὶ αὐτοὶ ποὺ ἦσαν μαζί του, ὅτι μηδέποτε αὐτὸς ἔγινε πρεσβύτερος εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ οὐδέποτε ἔλαβεν μέρος εἰς συνάξεις τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρεσβύτερος. Διότι οὔτε, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχετο εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ φιλανθρωπίαν τῆς μεγάλης συνόδου τοὺς προερχομένους ἐκ τοῦ σχίσματος τοῦ Μελιτίου, διεβεβαίωναν ὅτι αὐτὸς κατωνομάσθη ἀπὸ τὸν Μελίτιον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του. Τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ἡ μεγαλύτερη ἀπόδειξις ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ὀπαδὸς οὔτε τοῦ Μελιτίου. Διότι ἐὰν ἦτο, ὅπωςδήποτε θὰ συγκατηριθμεῖτο καὶ αὐτὸς με' ἐκείνους. Ἄλλωστε καὶ εἰς ἄλλα θέματα ὁ Ἰσχύρας ἀπεδεικνύετο ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου ἀπὸ τὰς ἀνακρίσεις ψευδόμενος. Διότι ὅταν κατηγορήσεν ὅτι εἶχαν κατ' ἑβραϊκά βιβλία, ὅταν, ὅπως λέγουν, παρουσιάσθη ὁ Μακάριος, ἀπεδείχθη ἀπὸ τοὺς μάρτυρας, ποὺ αὐτὸς ἔφερε, ὅτι ἐψεύδετο.

29. Ἔτσι λοιπόν, ἐνῶ ἐλέγοντο αὐτὰ καὶ ἐνῶ τόσοι πολλοὶ ἦσαν οἱ μάρτυρες ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τόσα πολλὰ δικαιώματα ἐπικαλεῖται οὗτος, τί ἔπρεπε νὰ κάνωμεν ἡμεῖς; ἢ τί ἀπαιτεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς κανὼν, παρὰ νὰ μὴ καταδικάσωμεν τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ μάλλον νὰ τὸν ἀποδεχθῶμεν καὶ νὰ ἔχωμεν αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἶχομεν αὐτὸν πρίν; Καὶ διότι πρὸς ὅλα αὐτὰ, αὐτὸς παρέμεινε ἐδῶ ἐπὶ ἓνα ἔτος καὶ ἕξ μῆνας, ἀναμένων τὴν παρουσίαν σας ἢ ὅσων δὲν ἠθελαν νὰ ἔλθουν. Μὲ τὴν παρουσίαν του δὲ ἔπειθεν ὅλους, ὅτι δὲν θὰ παρευρίσκετο ἐδῶ, ἐὰν δὲν εἶχε πεποιθήσιν ὅτι ἦτο ἀθῶος. Καί, ἀληθινά, δὲν προσῆλθεν μόνος του, ἀλλὰ ἀφοῦ προσεκλήθη καὶ ἔλαβε γράμματα ἀπὸ ἡμᾶς, ὅπως ἀκριβῶς ἐγράψαμεν καὶ εἰς σᾶς. Καὶ ὁμως ὕστερα ἀπὸ τόσα σεῖς μᾶς κατηγορήσατε «ὅτι ἐπράξαμεν παρὰ τοὺς κανόνας». Ἐξετάσατε λοιπόν, ποῖοι εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἔπραξαν παρὰ τοὺς κανόνας, ἡμεῖς ποὺ με' τόσας ἀποδείξεις ἐδέχθημεν τὸν ἄνδρα ἢ ἐκεῖνοι ἀπὸ τὰς τριάκοντα ἕξ μονὰς τῆς Ἀντιοχείας ποὺ ὠνόμασαν κάποιον ξένον ὡς ἐπίσκοπον, καὶ τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν συνοδευόμενον με' στρα-

ἐξουσίας; ὅπερ οὐ γέγονεν οὐδὲ εἰς Γαλλίας αὐτοῦ ἀποστα-
λέντος· ἐγγόνει γὰρ ἂν καὶ τότε, εἰ ὄντως ἦν καταγνωσθεῖς.
Ἄμέλει ἐπανελθὼν σχολάζουσιν καὶ ἐκδεχομένην αὐτὸν τὴν
τὴν ἐκκλησίαν εὔρην.

- 5 30. Ἄλλὰ νῦν οὐκ οἶδα, ποίῳ τρόπῳ γέγονε τὰ γενόμενα.
Πρῶτον μὲν γάρ, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, οὐκ ἔδει γραφάντων
ἡμῶν σύνοδον γενέσθαι προλαβεῖν τινὰς τὴν ἐκ τῆς συνόδου
κρίσιν. Ἐπειτα οὐκ ἔδει τοιαύτην καινοτομίαν κατὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας γενέσθαι. Ποῖος γὰρ κανὼν ἐκκλησιαστικὸς ἢ ποία
10 παράδοσις ἀποστολικὴ τοιαύτη, ὥστε εἰρηνευούσης ἐκκλη-
σίας καὶ ἐπισκόπων τοσοῦτων ὁμόνοιαν ἔχόντων πρὸς τὸν ἐπί-
σκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον ἀποσταλῆναι Γρηγό-
ριον, ξένον μὲν τῆς πόλεως, μήτε ἐκεῖ βαπτισθέντα μήτε γι-
νωσκόμενον τοῖς πολλοῖς, μὴ αἰτηθέντα παρὰ πρεσβυτέρων,
15 μὴ παρ' ἐπισκόπων, μὴ παρὰ λαῶν, ἀλλὰ κατασταθῆναι μὲν
ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀποσταλῆναι δὲ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, οὐ μετὰ
πρεσβυτέρων, οὐ μετὰ διακόνων τῆς πόλεως, οὐ μετὰ ἐπισκό-
πων τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ μετὰ στρατιωτῶν; Τοῦτο γὰρ ἔλε-
γον καὶ ἠτιῶντο οἱ ἐνταῦθα ἐλθόντες. Εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν
20 σύνοδον ὑπεύθυνος ἦν εὔρεθεις ὁ Ἀθανάσιος, οὐκ ἔδει τὴν
κατάστασιν οὕτω παρανόμως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν
κανόνα γενέσθαι, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἀπ' αὐτοῦ
τοῦ ἱερατείου, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κλήρου τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπι-
σκόπους ἔδει καταστῆσαι καὶ μὴ νῦν τοὺς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων
25 κανόνας παραλύεσθαι ἄρα γάρ, εἰ καθ' ἑνὸς ὑμῶν ἐγγόνει τὸ
τοιούτον, οὐκ ἂν ἐβροήσατε, οὐκ ἂν ἠξιώσατε ὡς παραλελυμέ-
νων τῶν κανόνων ἐκδικηθῆναι; Ἀγαπητοί, ὡς Θεοῦ παρόν-
τος μετὰ ἀληθείας φθεγγόμεθα καὶ λέγομεν· οὐκ ἔστι τοῦτο
εὐσεβές οὐδὲ νόμιμον οὐδὲ ἐκκλησιαστικόν. Καὶ γὰρ καὶ τὰ

τιωτικήν ἐξουσίαν; Πρᾶγμα ποῦ δὲν ἔγινεν οὔτε ὅταν αὐτὸς (ὁ Ἀθανάσιος) ἦτο εἰς τὴν Γαλλίαν· διότι καὶ τότε θὰ εἶχε γίνεαι τοῦτο, ἐὰν πράγματι εἶχε καταδικασθῆ. Ἀσφαλῶς ὅταν ἐπανῆλθεν εὔρε τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔδραν του σχολάζουσιν καὶ ἀναμένουσιν αὐτόν.

30. Ἀλλὰ τώρα δὲν γνωρίζω μὲ ποῖον τρόπον συνέβησαν τὰ γεγονότα. Διότι πρῶτον μὲν, ἐὰν πρέπει νὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν, δὲν θὰ ἔπρεπε μερικοὶ νὰ προλάβουν τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου, ἐνῶ ἡμεῖς ἐγράψαμεν νὰ γίνῃ σύνοδος. Ἐπειτα δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ τέτοια καινοτομία ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Διότι ποῖος ἐκκλησιαστικὸς κανὼν ἢ ποία ἀποστολικὴ παράδοσις εἶναι τέτοια, ὥστε, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία εἰρηνεῦει καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἔχουν τέτοιαν ὁμόνοιαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον, νὰ ἀποσταλῆ ὁ Γρηγόριος, ξένος μὲν πρὸς τὴν πόλιν, χωρὶς νὰ βαπτισθῆ ἐκεῖ, οὔτε νὰ εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς πολλοὺς, χωρὶς νὰ ζητηθῆ ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους, οὔτε ἀπὸ τὸν λαόν, ἀλλὰ νὰ καταστῆ μὲν ἐπίσκοπος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, νὰ ἀποσταλῆ δὲ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, χωρὶς συνοδείαν τῶν πρεσβυτέρων, οὔτε τῶν διακόνων τῆς πόλεως, οὔτε τῶν ἐπισκόπων τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ μὲ τὴν συνοδείαν στρατιωτῶν; Διότι αὐτὸ ἔλεγον καὶ κατηγοροῦν αὐτοὶ ποῦ ἦλθον ἐδῶ. Διότι ἐὰν καὶ μετὰ τὴν σύνοδον εἶχεν εὐρεθῆ ὑπεύθυνος ὁ Ἀθανάσιος, δὲν ἔπρεπε ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Γρηγορίου νὰ γίνῃ ἔτσι παρανόμως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἱερατεῖον, ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν κλῆρον ἔπρεπε νὰ ἐγκατασταθοῦν οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ νὰ μὴ καταλύωνται τώρα οἱ κανόνες ποῦ ἐθέσπισαν οἱ Ἀπόστολοι. Ἄρα, λοιπόν, ἐὰν εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς συνέβαινε κάτι τέτοιο, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ φωνάζετε, δὲν θὰ εἶχατε τὴν ἀξίωσιν νὰ δικαιωθοῦν οἱ κανόνες ὡς κατηγορημένοι; Ἀγαπητοί, ὁμιλοῦμεν καὶ λέγομεν τὴν ἀλήθειαν ὡσὰν νὰ εἶναι ὁ Θεὸς παρών. Δὲν εἶναι αὐτὸ εὐσεβές, οὔτε νόμιμον οὔτε ἐκκλησιαστικόν. Διότι καὶ αὐτὰ ποῦ λέγονται ὅτι ἔγιναν

λεγόμενα γεγενῆσθαι παρὰ Γρηγορίου ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ
 δείκνυσι τὴν τῆς καταστάσεως τάξιν. Ἐν γὰρ τοιούτοις εἰρη-
 νικοῖς καιροῖς, ὡς αὐτοὶ οἱ ἐλθόντες ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας
 ἀπήγγειλαν, καθὼς καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἔγραψαν, ἡ Ἐκκλησία
 5 ἐμπροσθὸν ὑπέμεινε, παρθένοι ἐγυμνώθησαν, μονάζοντες κα-
 τεπατήθησαν, πρεσβύτεροι καὶ πολλοὶ τοῦ λαοῦ ἠκίσθησαν
 καὶ βίαν πεπόνθασιν, ἐπίσκοποι ἐφυλακίσθησαν, περιεσύρη-
 σαν πολλοί, τὰ ἅγια μυστήρια, ἐφ' οἷς ἠτιῶντο Μακάριον τὸν
 πρεσβύτερον, ὑπὸ ἐθνικῶν διηρπάζετο καὶ εἰς γῆν ἐβάλλετο,
 10 ἵνα τὴν Γρηγορίου τινὲς κατάστασιν δέξωνται. Τὰ δὲ τοιαῦτα
 δείκνυσι τοὺς «παραλύοντας τοὺς κανόνας». Εἰ γὰρ νομίμη ἦν
 ἡ κατάστασις, οὐκ ἂν διὰ παρανομίας ἠνάγκαζε πείθεσθαι
 τοὺς νομίμους ἀπειθοῦντας αὐτῶ. Καὶ ὅμως τοιούτων γενο-
 μένων γράφετε «εἰρήνην μεγάλην γεγενῆσθαι ἐν τῇ Ἀλεξαν-
 15 δρεία καὶ τῇ Αἰγύπτῳ», ἐκτὸς εἰ μὴ ἀντιμεταβέβληται τὸ ἔρ-
 γον τῆς εἰρήνης καὶ τὰ τοιαῦτα εἰρήνην ὀνομάζετε.

31. Κἀκεῖνο δὲ ὑμῖν ἀναγκαῖον ἐνόμισα δηλῶσαι ὅτι Ἀθανά-
 σιος διεβεβαιοῦτο Μακάριον ἐν Τύρῳ ὑπὸ στρατιώτας γεγε-
 νῆσθαι καὶ μόνον τὸν κατήγορον ἀπεληλυθέναι μετὰ τῶν ἀπελ-
 20 θόντων εἰς τὸν Μαρεώτην, καὶ τοὺς μὲν πρεσβυτέρους ἀξιοῦν-
 τας παρεῖναι ἐν τῇ ἐξετάσει μὴ συγκεχωρηῆσθαι, τὴν δὲ ἐξέ-
 τασιν γεγενῆσθαι περὶ ποτηρίου καὶ τραπέζης ἐπὶ παρουσία
 τοῦ ἐπάρχου καὶ τῆς τάξεως αὐτοῦ παρόντων ἐθνικῶν καὶ Ἰ-
 ουδαίων. Τοῦτο δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἄπιστον ἦν, εἰ μὴ καὶ ἐκ
 25 τῶν ὑπομνημάτων ἐδείκνυτο, ἐφ' ᾧ καὶ ἐθαυμάσαμεν, νομίζω
 δὲ καὶ ὑμᾶς ἔτι θαυμάζειν, ἀγαπητοί. Πρεσβύτεροι μὲν οὐκ
 ἐπιτρέπονται παρεῖναι οἱ καὶ τῶν μυστηρίων λειτουργοὶ τυγ-
 χάνοντες, ἐπὶ δὲ ἐξωτικοῦ δικαστοῦ παρόντων κατηχουμένων
 καὶ τό γε χεῖριστον, ἐπὶ ἐθνικῶν καὶ Ἰουδαίων τῶν διαβεβλη-

ἀπὸ τὸν Γρηγόριον κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἀποδεικνύουν μὲ ποίαν τάξιν ἔγινεν ἡ ἐγκατάστασις τοῦ. Διότι εἰς τέτοιους εἰρηνικοὺς καιροὺς, ὅπως ἀνήγγειλαν αὐτοὶ ποὺ ἤλθον ἀπὸ τὴν Ἰαλιαν, καὶ ὅπως ἔγραψαν οἱ ἐπίσκοποι, ἡ Ἐκκλησία ὑπέστη ἔμπρησμόν, παρθένοι ἐγυμνώθησαν, μοναχοὶ κατεπατήθησαν, πρεσβύτεροι καὶ πολλοὶ λαϊκοὶ ἐβασανίσθησαν καὶ ἐκακοποιήθησαν, ἐπίσκοποι ἐφυλακίσθησαν, πολλοὶ ἐσύρθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ βιαίως, τὰ ἅγια μυστήρια, διὰ τὰ ὅποια κατηγοροῦν τὸν πρεσβύτερον Μακάριον, διηρπάζοντο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ ἐρρίπτοντο κατὰ γῆς, διὰ νὰ πεισθοῦν νὰ δεχθοῦν μερικοὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Γρηγορίου. Αὐτὰ δὲ ἀποδεικνύουν ἐκείνους «ποὺ καταλύουν τοὺς κανόνας». Διότι ἐὰν ἡ ἐγκατάστασις ἦτο νόμιμος, δὲν θὰ ἐξηνάγκαζε μὲ παρανομίας νὰ πεισθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ νομίμως ἀπειθοῦσαν εἰς αὐτόν. Καὶ ὅμως ἐνῶ τέτοια ἐγένοντο γράφετε «ὅτι ὑπάρχει μεγάλη εἰρήνη εἰς τὴν Ἰαλιαν καὶ τὴν Αἴγυπτον», ἐκτὸς ἐὰν τὸ ἔργον τῆς εἰρήνης ἔχει ἀντίθετον ἔννοιαν διὰ σᾶς καὶ αὐτὰ τὰ γεγονότα τὰ ὀνομάζετε εἰρήνην.

31, Ἐπίσης δὲ ἐνόμισα ἀπαραίτητον νὰ σᾶς δηλώσω ὅτι ὁ Ἰουδαῖος διεβεβαίωσεν ὅτι ὁ Μακάριος ἐκρατήθη ἀπὸ στρατιώτας εἰς τὴν Τύρον καὶ ὅτι μόνον ὁ κατήγορος ἀφέθη νὰ ἀναχωρήσῃ μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ μετέβησαν εἰς τὸν Μαρεώτην, καὶ ὅτι δὲν ἐπετράπη εἰς τοὺς πρεσβυτέρους ποὺ εἶχαν τὴν ἀξίωσιν νὰ εἶναι παρόντες εἰς τὴν ἐξέτασιν, ἡ δὲ ἐξέτασις περὶ ἀγίου ποτηρίου καὶ ἀγίας τραπέζης ὅτι ἔγινεν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐπάρχου καὶ τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως, ἐνῶ ἦσαν παρόντες ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι. Τοῦτο δὲ ἀρχικὰ θὰ ἦτο ἀπίστευτον, ἐὰν δὲν ἀπεδεικνύετο καὶ ἐκ τῶν ἀνακρίσεων, διὰ τὸ ὅποιον καὶ ἠπορήσαμεν, νομίζω δὲ, ἀγαπητοί, ὅτι καὶ σεῖς ἀκόμη ἀπορεῖτε. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς μὲν τοὺς πρεσβυτέρους νὰ παρευρίσκωνται, αὐτοὶ ποὺ εἶναι καὶ οἱ λειτουργοὶ τῶν μυστηρίων, εἰς δὲ ξένον δικαστήν, καὶ ἐνῶ οἱ κατηχούμενοι ἦσαν παρόντες καὶ τὸ χειρότερον τούτου, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἐθνικῶν καὶ Ἰουδαίων,

μένων περὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐξέτασις περὶ αἵματος Χριστοῦ καὶ σώματος Χριστοῦ γίνεται. Εἰ γὰρ καὶ ὅλως ἐγεγόνετι πλημμέλημα, ἔδει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ κληρικῶν νομίμων ἐξετάζεσθαι τὰ τοιαῦτα καὶ μὴ ἐθνικῶν τῶν τὸν λόγον βδελυσομένων καὶ μὴ εἰδότην τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο δὲ τὸ ἁμάρτημα ἡλίκον καὶ ὁποῖόν ἐστι, συνορᾶν καὶ ὑμᾶς καὶ πάντας πεπίστευκα. Περὶ μὲν Ἀθανασίου τοιαῦτα.

32. Περὶ δὲ Μαρκέλλου, ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτοῦ ὡς ἀσεβοῦντος εἰς τὸν Χριστὸν ἐγράφατε, δηλῶσαι ὑμῖν ἐσπούδασα ὅτι ἐνταῦθα γενόμενος διεβεβαιώσατο μὲν μὴ εἶναι ἀληθῆ τὰ περὶ αὐτοῦ γραφέντα παρ' ὑμῶν, ὅμως δὲ ἀπαιτούμενος παρ' ἡμῶν εἰπεῖν περὶ τῆς πίστεως οὕτω μετὰ παρορησίας ἀπεκρίνατο δι' ἑαυτοῦ ὡς ἐπιγνώων μὲν ἡμᾶς ὅτι μηδὲν ἔξωθεν τῆς ἀληθείας ὁμολογεῖ. Οὕτω γὰρ εὐσεβῶς περὶ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡμολόγησε φρονεῖν, ὡσπερ καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία φρονεῖ καὶ οὐ νῦν ταῦτα πεφρονηκέναι διεβεβαιώσατο, ἀλλὰ καὶ ἔκπαλαι, ὡσπεροῦν καὶ οἱ ἡμέτεροι πρεσβύτεροι τότε ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ γενόμενοι ἐμαρτύρησαν αὐτοῦ τῇ ὀρθοδοξίᾳ. Καὶ γὰρ καὶ τότε καὶ νῦν κατὰ τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν πεφρονηκέναι δυσχυρίσατο, ἐφ' ᾧ καὶ ὑμᾶς ὑπομνησαί δικαίον ἐστίν, ἵνα μηδεὶς τὴν τοιαύτην αἵρεσιν ἀποδέχεται ἀλλὰ βδελύττεται ὡς ἀλλοτριάν τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας. Ὅρθά τοίνυν αὐτὸν φρονοῦντα καὶ ἐπὶ ὀρθοδοξίᾳ μαρτυρούμενον τί πάλιν καὶ ἐπὶ τούτου ἔδει ποιεῖν ἡμᾶς ἢ ἔχειν αὐτόν, ὡσπερ καὶ εἶχομεν, ἐπίσκοπον καὶ μὴ ἀποβάλλειν τῆς κοινωνίας; Ταῦτα μὲν οὖν ἐγὼ οὐχ ὡς ὑπεραπολογούμενος αὐτῶν γέγραφα, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ πιστεῦσαι ὑμᾶς ὅτι δικαίως καὶ κανονικῶς ἐδεξάμεθα τοὺς ἄνδρας, καὶ μάτην φιλονεικεῖτε, ὑμᾶς δὲ δικαίον ἐστὶ σπουδάσαι καὶ πάντα τρόπον καμεῖν, ἵνα τὰ μὲν παρὰ κανόνα γε-

πού είναι ὑποπτοι διὰ τὸν Χριστιανισμόν, νὰ γίνεται ἐξέτασις περὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ σώματος αὐτοῦ. Διότι καὶ ἂν εἶχε γίνει τέτοιο ἔγκλημα, ἔπρεπε ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας νὰ γίνεται ἢ ἐξέτασις ὑπὸ νομίμων κληρικῶν τῶν παρομοίων ἐγκλημάτων καὶ ὄχι ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν πού ἀποστρέφονται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ πού δὲν γνωρίζουν τὴν ἀλήθειαν. Πόσον δὲ μέγαν καὶ ποῖον εἶναι τὸ ἔγκλημα τοῦτο, ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ ἀντιλαμβάνεσθε καὶ σεῖς καὶ ὅλοι γενικῶς. Καὶ αὐτὰ μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸν Ἀθανάσιον.

32. Περὶ δὲ τοῦ Μαρκέλλου, ἐπειδὴ καὶ δι' αὐτὸν ἐγράψατε ὅτι ἀσεβεῖ εἰς τὸν Χριστόν, ἔκρινα σκόπιμον νὰ σᾶς δηλώσω ὅτι ὅταν ἦλθεν ἐδῶ διεβεβαίωσεν ὅτι δὲν εἶναι ἀληθῆ τὰ ὅσα ἐγράφησαν δι' αὐτὸν ἀπὸ σᾶς, ὅμως, ὅταν ἐζητήσαμεν ἀπ' αὐτὸν νὰ μᾶς εἰπῆ διὰ τὴν πίστιν του, ἀπεκρίθη μὲ τόσην παρηρησίαν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἡμεῖς ὅτι ὁμολογεῖ μόνον τὴν ἀλήθειαν. Διότι ἔτσι ὁμολόγησεν ὅτι φρονεῖ εὐσεβῶς περὶ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀκριβῶς φρονεῖ καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Καὶ δὲν διεβεβαίωσεν ὅτι μόνον τώρα φρονεῖ αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παλαιά, ὅπως καὶ οἱ ἰδικοὶ μας πρεσβύτεροι ἐμαρτύρησαν διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν του, ὅταν τότε παρευρέθησαν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον. Διότι καὶ τότε καὶ τώρα ἐπέμενον ὅτι ἐφρόνει κατὰ τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, διὰ τὸ ὅποῖον εἶναι δίκαιον νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν, κανεὶς νὰ μὴ ἀποδέχεται τὴν αἵρεσιν αὐτὴν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀπαιχθάνεται ὡς ξένην πρὸς τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸς φρονῆ ὀρθὰ καὶ ἀποδεικνύεται ὀρθόδοξος, τί πάλιν ἔπρεπεν ἡμεῖς νὰ κάνωμεν δι' αὐτὸν παρὰ νὰ ἔχωμεν αὐτὸν ἐπίσκοπον, ὅπως τὸν εἶχομεν καὶ πρὶν, καὶ νὰ μὴ τὸν ἀποκλείσωμεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωσίας; Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἐγὼ σᾶς ἔχω γράψει ὄχι γιὰ νὰ τὸν ὑπερασπίσω, ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς πείσω ὅτι δικαίως καὶ κανονικῶς ἐδέχθημεν τοὺς ἄνδρας καὶ ἀσκόπως φιλονεικεῖτε, σεῖς δὲ εἶναι δίκαιον νὰ προσπαθῆσετε καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ κάνετε,

νόμμενα διορθώσεως τύχη, αἱ δὲ ἐκκλησίαι εἰρήνην ἔχωσι πρὸς τὸ τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν παραμεῖναι καὶ μὴ σχίζεσθαι τὰς ἐκκλησίας μηδὲ ὑμᾶς ὡς αἰτίους σχίσματος μέμψιν ὑπομεῖναι. Ὁμολογῶ γὰρ ὑμῖν τὰ γενόμενα οὐκ εἰ-
5 ρήνης, ἀλλὰ σχίσματος προφάσεις εἰσίν.

33. Οὐ γὰρ μόνον οἱ περὶ Ἄθανάσιον καὶ Μάρκελλον οἱ ἐπίσκοποι ἐηγήθησαν ἐνταῦθα αἰτιώμενοι κατ' αὐτῶν ἀδικίαν γερονέται, ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐπίσκοποι ἀπὸ Θράκης, ἀπὸ Κοίλης Συρίας, ἀπὸ Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης. Καὶ πρε-
10 σβύτεροι μὲν οὐκ ὀλίγοι, ἄλλοι δὲ τινες ἀπὸ Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων μερῶν, ἀπήντησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα σύνο-
δον, ἐπὶ πάντων τῶν συνελθόντων ἐπισκόπων πρὸς τοῖς ἄλλοις οἷς ἔλεγον ἔτι καὶ ἀπωδύροντο βίαν καὶ ἀδικίαν τὰς Ἐκκλη-
σίας πεπονθέναι, καὶ ὅμοια τῶν κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὰς
15 ἑαυτῶν καὶ ἐν ἄλλαις Ἐκκλησίαις γεγενῆσθαι διεβεβαιοῦντο οὐ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγμασι. Καὶ ἐξ Αἰγύπτου δὲ καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας πάλιν ἐλθόντες νῦν πρεσβύτεροι μετὰ γραμ-
μάτων ἀπωδύροντο ὅτι πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι θέ-
λοντες ἐλθεῖν εἰς τὴν σύνοδον ἐκωλύθησαν. Μέχρι γὰρ νῦν καὶ
20 μετὰ τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἄθανασίου ἀποδημίαν ἔλεγον ἐπι-
σκόπους ὁμολογητὰς κατακόπτεσθαι πληγαῖς καὶ ἄλλους φυ-
λακίζεσθαι, ἥδη δὲ καὶ ἀρχαίους, πλεῖστον ὅσον χρόνον ἔχοντας ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, εἰς λειτουργίας δημοσίας παραδίδοσθαι καὶ
25 σχεδὸν πάντα τοὺς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας κληρικοὺς καὶ
λαοὺς ἐπιβουλεύεσθαι καὶ διώκεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ τινες ἐπι-
σκόπους καὶ τινες ἀδελφοὺς ὑπερορτοῦς ἔλεγον γεγενῆσθαι δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἵνα καὶ ἄκοντες ἀναγκάζωνται κοινωνεῖν
Γρηγορίῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ Ἀρειανοῖς. Καὶ ἐν Ἀγκύρᾳ δὲ τῆς Γαλατίας οὐκ ὀλίγα γεγενῆσθαι, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ πάλιν τοῖς

ὥστε ὅσα μὲν ἔγιναν παρὰ τὸν κανόνα νὰ διορθωθοῦν, αἱ δὲ ἐκκλησῖαι νὰ εἰρηνεύουν, διὰ νὰ παραμείνουν ἐν εἰρήνῃ ὅπως ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ νὰ μὴ σχίζονται αἱ ἐκκλησῖαι καὶ οὔτε νὰ κατηγορῆσθε σεῖς ὡς ὑποπτοὶ σχίσματος. Διότι ὁμολογῶ ὅτι ὅσα ἔγιναν, δὲν ἔγιναν διὰ λόγους εἰρήνης ἀλλὰ διὰ λόγους σχίσματος.

33. Διότι ὄχι μόνον οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελλον ἐπίσκοποι ἔχουν ἔλθει ἐδῶ, καταγγέλλοντες ὅτι ἔγινεν ἀδικία εἰς βάρος των, ἀλλὰ καὶ οἱ περισσότεροι ἄλλοι ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Κοίλην Συρίαν, ἀπὸ τὴν Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην. Καὶ ὄχι ὀλίγοι πρεσβύτεροι, μερικοὶ ἄλλοι δὲ ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλα μέρη, προσῆλθον εἰς τὴν ἐδῶ σύνοδον καὶ ἔλεγον πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους ποὺ προσῆλθον, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὅτι ἀκόμη ἐθρηνοῦσαν διὰ τὴν βίαν καὶ ἀδικίαν ποὺ ἔχουν ὑποστῆ αἱ ἐκκλησῖαι, καὶ διεβεβαίωσαν ὅτι ὅμοια πρὸς ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τὰς ἰδικὰς των ἐκκλησίας ἔχουν γίνει καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας, ὄχι μόνον μὲ λόγια ἀλλὰ εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ πάλιν οἱ πρεσβύτεροι ποὺ ἦλθον τῶρα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν μὲ γράμματα ἐθρήνουν διότι πολλοὶ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι ποὺ θέλουν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν σύνοδον ἠμποδίσθησαν. Διότι μέχρι τῶρα καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου ἔλεγον ὅτι ἐπίσκοποι καὶ ὁμολογηταὶ κατεκομματιάσθησαν καὶ ἄλλοι ἐφυλακίσθησαν, τῶρα δὲ καὶ ἠλικιωμένοι ἐπίσκοποι ποὺ εἶχαν διέλθει τὸν περισσότερον χρόνον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, παραδίδονται εἰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας συκοφαντοῦνται καὶ διώκονται. Καὶ μάλιστα μερικοὶ ἐπίσκοποι καὶ μερικοὶ ἀδελφοὶ ἔλεγον ὅτι ἐξωρίσθησαν ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναγκάζονται, παρὰ τὴν θέλησίν των, νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸν Γρηγόριον καὶ μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του Ἀρειανούς. Καὶ εἰς τὴν Ἀγκυραν δὲ τῆς Γαλατίας λέγεται ὅτι ἔγιναν οὐκ ὀλίγα, ἀλλὰ τὰ ἴδια πάλιν

κατὰ Ἀλεξάνδρειαν γενομένοις ἠκούσαμεν καὶ παρ' ἐτέρων,
καὶ Μάρκελλος δὲ ὁ ἐπίσκοπος διεμαρτύρατο. Πρὸς δὲ τούτοις
καὶ τοιαύτας κατηγορίας καὶ οὕτω δεινὰς κατὰ τινων ἐξ ὑμῶν,
ἵνα μὴ λέγω τὰ ὀνόματα, οἱ ἀπαντήσαντες εἰρήκασιν, ἃς ἀγῶ
5 μὲν γράφαι παρητησάμην· ἴσως δὲ καὶ ὑμεῖς παρ' ἐτέρων ἀκη-
κόατε. Διὰ τοῦτο γὰρ μάλιστα καὶ ἔγραφα προτρεπόμενος
ὑμᾶς ἐλθεῖν, ἵνα καὶ παρόντες ἀκούσητε καὶ πάντα διορθω-
θῆναι καὶ θεραπευθῆναι δυναθῆ. Ἐπὶ δὲ τούτῳ προθυμοτέ-
ρως ἔδει τοὺς κληθέντας ἀπαντῆσαι καὶ μὴ παραιτήσασθαι,
10 ἵνα μήτε ὡς ὑποπτοὶ περὶ τὰ λεχθέντα, ἐὰν μὴ ἀπαντήσωσι,
νομισθῶσι μήτε ὡς μὴ δυνάμενοι ἐλέγξαι ἃ ἔγραψαν.

34. Τούτων τοίνυν οὕτω λεγομένων καὶ οὕτω τῶν ἐκκλη-
σιῶν πασχουσῶν καὶ ἐπιβουλευομένων, ὡς οἱ ἀπαγγέλλοντες
διεβεβαιοῦντο, τίνες εἰσὶν «οἱ φλόγα διχονοίας ἀνάψαντες»;
15 Ἡμεῖς οἱ λυπούμενοι ἐπὶ τοῖς τοιούτοις καὶ συμπάσχοντες
τοῖς πάσχουσιν ἀδελφοῖς ἢ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐργασάμενοι; Θαυ-
μάζω γάρ, πῶς τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἐκεῖ ἀκαταστασίας
καθ' ἐκάστην ἐκκλησίαν οὔσης, δι' ἣν καὶ οἱ ἀπαντήσαντες
ἦλθον ἐνταῦθα, γράφετε ὑμεῖς «ὁμόνοιαν γεγενῆσθαι ἐν ταῖς
20 ἐκκλησίαις». Τὰ δὲ τοιαῦτα οὐκ ἐπὶ οἰκοδομῇ τῆς Ἐκκλησίας,
ἀλλ' ἐπὶ καθαιρέσει ταύτης γίνεται. Καὶ οἱ ἐν τούτοις δὲ χαί-
ροντες οὐκ εἰσὶν εἰρήνης υἱοί, ἀλλὰ ἀκαταστασίας· ὁ δὲ Θεὸς
ἡμῶν «Οὐκ ἔστιν ἀκαταστασίας ἀλλ' εἰρήνης». Διόπερ, ὡς
οἶδεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
25 κηδόμενος μὲν καὶ τῆς ὑμῶν ὑπολήψεως, εὐχόμενος δὲ καὶ
τὰς ἐκκλησίας μὴ ἐν ἀκαταστασίᾳ εἶναι, ἀλλὰ διαμένειν ὡς-

πού συνέβησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, γεγονὸς πού ἠκούσαμεν καὶ ἀπὸ ἄλλους, τὸ κατήγγειλε δὲ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μάρκελλος. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔχουν διατυπωθῆ τόσον βαρεῖαι καὶ τόσον φοβεραὶ κατηγορίαι ἐναντίον μερικῶν ἀπὸ σᾶς, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα μᾶς τὰ εἶπαν αὐτοὶ πού συνηντήσαμεν, πού ἐγὼ ἀπέφυγα νὰ γράψω. Ἴσως δὲ καὶ σεῖς νὰ ἔχετε ἀκούσει ἀπὸ ἄλλους. Δι' αὐτὸ μάλιστα καὶ σᾶς ἔγραψα μὲ τὴν προτροπὴν νὰ προσέλθετε διὰ νὰ τὰ ἀκούσετε παρόντες καὶ νὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ διορθωθοῦν καὶ νὰ ἀποκατασταθοῦν ὅλα. Εἰς τὴν πρόσκλησιν δὲ ταύτην θὰ ἔπρεπε μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν νὰ προσέλθουν, ὅσοι προσεκληθῆσαν καὶ νὰ μὴ ἀπορρίψουν τὴν πρόσκλησιν διὰ νὰ μὴ θεωρηθοῦν ὡς ὑποπτοὶ δι' ὅσα ἐλέχθησαν, ἐὰν δὲν προσέλθουν, οὔτε ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἀποδείξουν αὐτὰ πού ἔγραψαν.

34. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν αὐτὰ ἔτσι λέγονται καὶ ἔτσι αἱ ἐκκλησίαι ὑποφέρουν καὶ συκοφαντοῦνται, καθὼς μᾶς διεβεβαίωσαν ἐκεῖνοι πού μᾶς τὰ κατήγγειλαν, ποῖοι εἶναι αὐτοὶ «πού ἤναψαν τὴν φλόγα τῆς διχονοίας»; Ἡμεῖς πού λυπούμεθα δι' αὐτὰ καὶ πού συμπάσχομεν μὲ τοὺς πάσχοντας ἀδελφοὺς ἢ ἐκεῖνοι πού διέπραξαν τέτοια πράγματα; Διότι ἀπορῶ, πῶς ἐνῶ ὑπάρχει τόση καὶ τέτοια ἀκαταστασία εἰς κάθε ἐκκλησίαν ἐκεῖ, διὰ τὴν ὁποῖαν ἦλθον ἐδῶ καὶ οἱ προσελθόντες, σεῖς γράφετε: «ὅτι ἔχει ἐπέλθει ὁμόνοια εἰς τὰς ἐκκλησίας». Γίνονται δὲ τὰ τοιαῦτα ὄχι δι' οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ διὰ τὴν κατεδάφισιν ταύτης. Καὶ ὅσοι δὲ χαίρονται δι' αὐτὰ δὲν εἶναι υἱοὶ εἰρήνης, ἀλλὰ ἀκαταστασίας· ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν «δὲν εἶναι Θεὸς ἀκαταστασίας ἀλλ' εἰρήνης»¹. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς, ὅπως γνωρίζει ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἐνδιαφέρομαι διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὑπόληψιν, καὶ ἐπειδὴ εὐχομαι νὰ μὴ ὑπάρχη ἀκαταστασία εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἀλλὰ νὰ διαμένουν ὅπως ἀκριβῶς καθωρίσθησαν διὰ κανόνων ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ σᾶς γράψω

περ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐκανονίσθη, γράψαι ὑμῖν ταῦτα ἀναγκαῖον ἠγησάμην, ἵνα ἤδη ποτὲ δυσωπήσητε τοὺς διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀπέχθειαν οὕτω διαθεμένους τὰς ἐκκλησίας. Ἦκουσα γὰρ ὅτι τινές εἰσιν ὀλίγοι οἱ τούτων πάντων αἴτιοι
 5 τυγχάνοντες. Καὶ σπουδάσατε ὡς σπλάγχνα ἔχοντες οἰκτιρμοῦ διορθώσασθαι, ὡς προεῖπον, τὰ παρὰ κανόνα γενόμενα, ἵνα, εἰ καὶ τι προελήφθη, τοῦτο τῇ ὑμετέρᾳ σπουδῇ θεραπευθῇ. Καὶ μὴ γράφητε ὅτι ἑτὴν Μαρκέλλου καὶ Ἀθανασίου ἢ τὴν ἡμῶν ἐλοῦ κοινωνίαν, οὐ γὰρ εἰρήνης, ἀλλὰ φιλονεικίας
 10 καὶ μισαδελφίας τὰ τοιαῦτα γνωρίσματα. Διὰ τοῦτο οὖν κἀγὼ τὰ προειρημένα ἔγραψα, ἵνα μαθόντες ὅτι οὐκ ἀδίκως ἐδεξάμεθα αὐτούς, παύσησθε τῆς τοιαύτης ἔριδος. Εἰ μὲν γὰρ ἐλθόντων ὑμῶν ἦσαν καταγνωσθέντες, εἰ μὴ εὐλόγους ἀποδείξεις ἔχειν ἐφαίνοντο ὑπὲρ ἑαυτῶν, καλῶς ἂν τὰ τοιαῦτα γε
 15 γραφήκετε· ἐπειδὴ δέ, ὡς προεῖπον, κανονικῶς καὶ οὐκ ἀδίκως τὴν πρὸς αὐτούς ἔσχομεν κοινωνίαν, παρακαλῶ ὑπὲρ Χριστοῦ, μὴ ἐπιτρέψητε διασχισθῆναι τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ μηδὲ τοῖς προλήμμασι πιστεύσητε, ἀλλὰ τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην προτιμήσατε. Οὐ γὰρ ὅσιον οὐδὲ δίκαιον δι' ὀλίγων μικρο
 20 ψυχίαν τοὺς μὴ καταγνωσθέντας ἀπορρίπτειν καὶ «Λυπεῖν ἐν τούτῳ τὸ Πνεῦμα»· εἰ δὲ νομίζετε δύνασθαι τινὰ κατ' αὐτῶν ἀποδείξαι καὶ εἰς πρόσωπον αὐτούς ἐλέγξαι, ἐλθέτωσαν οἱ βουλόμενοι. Ἐτοίμους γὰρ ἑαυτούς καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐπηγγέλαντο, ὥστε καὶ ἀποδείξαι καὶ διελέγξαι, περὶ ὧν ἡμῖν ἀπήγ
 25 γειλαν.

35. Σημάνετε οὖν ἡμῖν, ἀγαπητοί, περὶ τούτου, ἵνα κἀκείνους γράψωμεν καὶ τοῖς ὀφείλουσι πάλιν συνελθεῖν ἐπισκόποις πρὸς τὸ πάντων παρόντων τοὺς ὑπευθύνους καταγνωσθῆναι καὶ μηκέτι ἀκαταστασίαν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γενέσθαι. Ἀρκεῖ γὰρ

αὐτά, διὰ νὰ σᾶς συστήσω πλέον νὰ ἐπιδιώξετε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔχθρας, ποὺ κατήντησεν ἔτσι τὰς ἐκκλησίας. Διότι ἤκουσα ὅτι εἶναι ὀλίγοι μόνον αὐτοὶ ποὺ εἶναι ὑπαίτιοι ὄλων αὐτῶν ποὺ συνέβησαν. Καὶ φροντίσατε, ὡς ἔχοντες εὐσπλαγχνικὰ αἰσθήματα νὰ διορθώσετε, ὅπως εἶπα πρὶν, τὰ ὅσα ἔγιναν παρὰ τοὺς κανόνας, ὥστε, καὶ ἐὰν κάτι συνέβη, τοῦτο νὰ θεραπευθῇ μὲ τὴν ἰδικὴν σας φροντίδα. Καὶ μὴ γράφετε ὅτι «προτίμησε τὴν τοῦ Μαρκέλλου καὶ τοῦ ᾿Αθανασίου ἢ τὴν ἰδικὴν μας κοινωνίαν», διότι τὰ τοιαῦτα δὲν εἶναι γνωρίσματα εἰρήνης, ἀλλὰ φιλονεικίας καὶ μισαδελφίας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγὼ σᾶς ἔγραψα τὰ ὅσα ἔχουν λεχθῆ προηγουμένως, ἀφοῦ μάθετε ὅτι δὲν ἐδέχθημεν ἀδίκως αὐτούς, νὰ παύσετε τὴν ἔριν ταύτην. Διότι ἐὰν μὲν, ἐνῶ προσήλθατε σεῖς καὶ αὐτοὶ εἶχον καταδικασθῆ, ἀπεδεικνύετο ὅτι δὲν εἶχον δικαιολογημένας ἀποδείξεις ὑπὲρ αὐτῶν, καλῶς θὰ εἶχατε γράψει τὰ τοιαῦτα. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως εἶπα πρὶν, κανονικῶς καὶ ὄχι ἀδίκως εἶχομεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν πρὸς αὐτούς, σᾶς παρακαλῶ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, μὴν ἐπιτρέψετε νὰ διασπασθοῦν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, οὔτε νὰ πιστεύσετε εἰς προκαταλήψεις, ἀλλὰ νὰ προτιμήσετε τὴν εἰρήνην τοῦ Κυρίου. Διότι δὲν εἶναι ὅσιον οὔτε δίκαιον διὰ τὴν μικροψυχίαν ὀλίγων νὰ ἀποκόπτωμεν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐκείνους ποὺ δὲν κατεδικάσθησαν καὶ «νὰ λυπῶμεν μὲ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ»¹. Ἐὰν δὲ νομίζετε ὅτι κάποιος ἠμπορεῖ νὰ ἀποδείξη κάτι ἐναντίον των καὶ νὰ ἐλέγξῃ αὐτούς κατὰ πρόσωπον, ἄς ἔλθουν ὅσοι ἐπιθυμοῦν. Διότι καὶ αὐτοὶ ἀνήγγειλαν ὅτι εἶναι ἔτοιμοι διὰ νὰ ἀποδείξουν καὶ νὰ ἐλέγξουν τὰ ὅσα κατήγγειλαν εἰς ἡμᾶς.

35. Λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἀνακοινώσατε εἰς ἡμᾶς περὶ αὐτοῦ, διὰ νὰ γράψωμεν καὶ εἰς ἐκείνους καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους ποὺ ὀφείλουν πάλιν νὰ συνέλθουν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ εἶναι ὅλοι παρόντες διὰ νὰ καταδικασθοῦν οἱ ὑπεύθυνοι καὶ οὐδέποτε πλέον νὰ γίνεταί ἀκαταστασία εἰς τὰς ἐκκλησίας. Διότι εἶναι

τὰ γενόμενα ἀρκεῖ ὅτι παρόντων ἐπισκόπων ἐπίσκοποι ἐξω-
 ρίζοντο. Περὶ οὗ οὐδὲ μακροηγοεῖν δεῖ, ἵνα μὴ βαρεῖσθαι οἱ
 παρόντες τότε δοκῶσιν. Εἰ γὰρ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, οὐκ ἔδει
 μέχρι τούτων φθάσαι οὐδὲ εἰς τοσοῦτον ἔλθειν τὰς μικροψυ-
 5 χίας. Ἔστω δὲ Ἀθανάσιος καὶ Μάρκελλος, ὡς γράφετε,
 ἑμετετέθησαν ἀπὸ τῶν ἰδίων τόπων, τί καὶ περὶ τῶν ἄλλων
 ἂν τις εἴποι τῶν ἐκ διαφόρων τόπων, ὡς προεῖπον, ἐλθόντων
 ἐνταῦθα ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων; Καὶ αὐτοὶ γὰρ πάλιν
 ἠρπάσθαι ἑαυτοὺς καὶ τοιαῦτα πεπονθέναι ἔλεγον. Ὡ ἀγαπητοί,
 10 οὐκέτι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ λοιπὸν ἐπὶ ἐξορισμῶ καὶ
 θανάτῳ αἱ κρίσεις τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶν. Εἰ γὰρ καὶ ὅλως, ὡς
 φατε, γέγονέ τι εἰς αὐτοὺς ἀμάρτημα, ἔδει κατὰ τὸν ἐκκλη-
 σιαστικὸν κανόνα καὶ μὴ οὕτω γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν, ἔδει
 γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα οὕτω παρὰ πάντων ὀρισθῇ τὸ δί-
 15 καιον. Ἐπίσκοποι γὰρ ἦσαν οἱ πάσχοντες καὶ οὐχ αἱ τυχοῦ-
 σαι ἐκκλησιαί αἱ πάσχουσαι, ἀλλ' ὧν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι
 δι' ἑαυτῶν καθηγήσαντο. Διὰ τί δὲ περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων
 ἐκκλησίας μάλιστα οὐκ ἐγράφετο ἡμῖν; Ἡ ἀγνοεῖτε, ὅτι τοῦ-
 το ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν καὶ οὕτως ἔνθεν ὀρίζε-
 20 σθαι τὰ δίκαια; Εἰ μὲν οὖν τι τοιοῦτον ἦν ὑποπτευθὲν εἰς τὸν
 ἐπίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἔδει πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν γραφῆ-
 ναι, νῦν δὲ οἱ ἡμᾶς μὴ πληροφορησάντες, πράξαντες δὲ αὐτοὶ
 ὡς ἠθέλησαν, λοιπὸν καὶ ἡμᾶς οὐ καταγνόντας βούλονται συμ-
 ψήφους εἶναι. Οὐχ οὕτως αἱ Παύλου διατάξεις, οὐχ οὕτως οἱ
 25 πατέρες παρεδεδώκασιν· ἄλλος τύπος ἐστὶν οὗτος καὶ καινὸν
 τὸ ἐπιτήδευμα. Παρακαλῶ, μετὰ μακροθυμίας ἐνέγκατε·
 ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντός ἐστὶν ἃ γράφω. Ἄ γὰρ παρει-
 λήψαμεν παρὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, ταῦτα

ἄρκετὰ τὰ ὅσα ἔγιναν· εἶναι ἄρκετὸν ὅτι ἐξωρίζοντο ἐπίσκοποι ἐπὶ παρουσίᾳ ἐπισκόπων. Περὶ τούτου δὲν πρέπει νὰ μακρυγοροῦμεν, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν τότε παρόντες ὅτι εὐθύνονται. Διότι ἂν πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἔπρεπε νὰ φθάσωμεν μέχρις αὐτοῦ, οὔτε νὰ ἔλθουν μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου αἱ μικροψυχία. Ἔστω δὲ ὅτι ὁ Ἀθανάσιος καὶ ὁ Μάρκελλος, ὅπως γράφετε, «μετετέθησαν ἀπὸ τὰς ἰδικὰς τῶν ἐπαρχίας», τί ὅμως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους πού, ὅπως προεῖπα, προσῆλθον ἐδῶ ἀπὸ διαφόρους ἐπαρχίας; Διότι καὶ αὐτοὶ πάλιν ἔλεγον ὅτι εἶχον παρασυρθῆ καὶ ὅτι εἶχον πάθει τέτοια. Ἀγαπητοί μου, αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας δὲν λαμβάνονται σύμφωνα πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον ἀλλὰ λαμβάνονται δι' ἐξορίας καὶ θανάτους. Διότι, ἐὰν συνέβαινε κάποιον ἁμάρτημα εἰς αὐτούς, ὅπως λέγετε, ἔπρεπε ἢ κρίσις νὰ γίνῃ σύμφωνα μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικούς κανόνες καὶ ὄχι ἔτσι· ἔπρεπε νὰ γράψετε πρὸς ὅλους ἡμᾶς, διὰ νὰ ἀποδοθῆ ἔτσι τὸ δίκαιον ἀπὸ ὅλους. Διότι ἐπίσκοποι ἦσαν αὐτοὶ ποὺ ἔπασχον καὶ δὲν ἦσαν τυχαῖαι αἱ ἐκκλησίαι ποὺ ἐδοκιμάζοντο, ἀλλ' ἦσαν ἐκεῖναι τὰς ὁποίας διηύθυνον οἱ ἴδιοι προσωπικῶς οἱ Ἀπόστολοι. Διατὶ δὲ δὲν μᾶς ἐγράψατε κυρίως διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἣ δὲν γνωρίζετε ὅτι τοῦτο ἦτο ἀρχαία συνήθεια, πρῶτα νὰ γράφετε εἰς ἡμᾶς καὶ ἔτσι ἔπειτα νὰ ἀπονέμεται τὸ δίκαιον; Ἐὰν μὲν λοιπὸν κάτι τέτοιο ἦτο ὑποπτον διὰ τὸν ἐκεῖ ἐπίσκοπον, ἔπρεπε νὰ γράψουν πρὸς τὴν ἐδῶ ἐκκλησίαν, τώρα δὲ αὐτοὶ ποὺ δὲν μᾶς ἐπληροφόρησαν· καὶ ἔπραξαν ὅπως αὐτοὶ ἠθέλησαν, θέλουν καὶ ἡμεῖς, ποὺ δὲν τὸν κατεδικάσαμεν, νὰ εἴμαστε σύμφωνα μαζί των. Ἔτσι οὔτε αἱ διατάξεις τοῦ Παύλου οὔτε οἱ πατέρες μᾶς ἔχουν παραδώσει· τοῦτο εἶναι ἄλλη περίπτωσις καὶ νέος τρόπος ἐνεργείας. Παρακαλῶ, νὰ δεχθῆτε μὲ μακροθυμίαν· αὐτὰ ποὺ γράφω εἶναι χάριν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Διότι αὐτὰ ποὺ ἔχομεν παραλάβει ἀπὸ τὸν μακάριον ἀπόστολον Πέτρον, αὐτὰ ἀνακοινῶν καὶ εἰς σᾶς.

καὶ ὑμῖν δηλῶ. Καὶ οὐκ ἂν ἔγραφα φανερὰ ἡγούμενος εἶναι
ταῦτα παρὰ πᾶσιν, εἰ μὴ τὰ γενόμενα ἡμᾶς ἐτάραξεν. Ἐπί-
σκοποὶ ἀρπάζονται καὶ ἐκτοπίζονται, ἄλλοι δὲ ἀλλαχόθεν
ἀντιτίθενται καὶ ἄλλοι ἐπιβουλεύονται, ὥστε ἐπὶ μὲν τοῖς ἀρ-
5 πασθεῖσιν αὐτοὺς πενθεῖν, ἐπὶ δὲ τοῖς πεμπομένοις ἀναγκά-
ζεσθαι, ἵνα, οὓς μὲν θέλουσι, μὴ ἐπιζητῶσιν, οὓς δὲ μὴ βούλον-
ται, δέχωνται. Ἄξιῶ ὑμᾶς μηκέτι τοιαῦτα γίνεσθαι, γράφατε
δὲ μᾶλλον κατὰ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρούντων, ἵνα μηκέτι
τοιαῦτα πάσχωσιν αἱ ἐκκλησίαι μηδέ τις ἐπίσκοπος ἢ πρε-
10 σβύτερος ὄβριον πάσχη ἢ παρὰ γνώμην, ὥσπερ ἐδήλωσαν ἡμῖν,
ἀναγκάζηται τις ποιεῖν ἵνα μὴ καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσι γέλωτα
ὀφλήσωμεν, καὶ πρό γε πάντων, ἵνα μὴ τὸν Θεὸν παροξύνω-
μεν. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν («Ἀποδώσει λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσε-
ως»), περὶ ὧν ἐνταῦθα ἔπραξε. Γένοιτο δὲ πάντα κατὰ Θεὸν
15 φρονῆσαι, ἵνα καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἀπο-
λαβοῦσαι χαίρωσι διὰ παντός ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
Ἀμήν. Ἐρρωῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι, ἀγαπητοὶ καὶ πο-
θεινότατοι ἀδελφοί.

20 36. Ταῦτα τῆς ἐν Ῥώμῃ συνόδου γραφάσης διὰ Ἰουλίῳ τοῦ
ἐπισκόπου Ῥώμης, ἐπειδὴ πάλιν ἠναισχύντουν οἱ περὶ Εὐσέ-
βιον τὰς τε ἐκκλησίας ἐτάραττον καὶ πολλοῖς ἐπεβούλευον,
μαθόντες οἱ θεοφιλέστατοι βασιλεῖς Κωνσταντίος καὶ Κών-
στας ἐκέλευσαν τοὺς τε ἀπὸ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς
25 ἐπισκόπους συνελθεῖν εἰς τὴν Σερδῶν πόλιν. Ὁ μὲν οὖν Εὐ-
σέβιος ἐν τῷ μεταξὺ τετελεύτηκε, πλείστων δὲ πανταχόθεν
συνελθόντων, ἡμεῖς μὲν προεκαλούμεθα τοὺς κοινωνοὺς τῶν

Καὶ δὲν θὰ ἔγραφα, ἐπειδὴ νομίζω ὅτι αὐτὰ εἶναι φανερά εἰς ὅλους, ἐὰν δὲν μᾶς συνεκλόνιζαν αὐτὰ ποὺ ἔγιναν. Ἐπίσκοποι ἀρπάζονται βιαίως, ἄλλοι δὲ ἀπὸ ἄλλα μέρη ἀντὶ αὐτῶν τοποθετοῦνται εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἄλλοι διαβάλλονται, ὥστε αὐτοὶ οἱ πιστοὶ νὰ πενθοῦν μὲν διὰ τοὺς ἀρπαχθέντας καὶ ἐξορισθέντας, νὰ ὑποχρεώνωνται δὲ νὰ δεχθοῦν αὐτοὺς ποὺ τοὺς ἀποστέλλονται, καὶ νὰ μὴ ἐπιζητοῦν αὐτοὺς μὲν ποὺ θέλουν, νὰ δέχωνται δὲ αὐτοὺς ποὺ δὲν θέλουν. Ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ ξαναγίνουν ποτὲ τέτοια πράγματα, νὰ γράψετε δὲ μᾶλλον ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐπιχειροῦν τέτοια, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ παθαίνουν τέτοια παθήματα αἱ ἐκκλησίαι, οὔτε κανεὶς ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος νὰ ὑβρίζεται ἢ νὰ ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ πράττη κάτι ὅπως μᾶς ἐδήλωσαν, παρὰ τὴν θέλησίν του, διὰ νὰ μὴ μᾶς περιγελοῦν οἱ εἰδωλολάτραι καὶ πρὸ πάντων, διὰ νὰ μὴ προκαλοῦμεν τὸν Θεόν. Διότι ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς «Θὰ ἀποδώσῃ λόγον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως»¹ δι' ὅσα ἔπραξεν ἐδῶ. Μακάρι δὲ ὅλοι νὰ ἔχουν φρόνημα σύμφωνα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ δύνανται καὶ αἱ ἐκκλησίαι, ἀφοῦ ἐπαναποκτήσουν τοὺς ἐπισκόπους των, νὰ χαίρουν πάντοτε τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἀναπέμπεται ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν. Εὐχομαι εἰς τὸν Κύριον, ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι ἀδελφοί, νὰ σᾶς χαρίζῃ ὑγείαν.

36. Ἡ ἐν Ρώμῃ σύνοδος ἀφοῦ ἔγραψε αὐτὰ διὰ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Ἰουλίου καὶ ἐπειδὴ πάλιν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου ἀσχημονοῦσαν καὶ κατετάρασσαν καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ πολλοὺς ἐσυκοφαντοῦσαν, μόλις ἐπληροφορήθησαν αὐτὰ οἱ θεοφιλέστατοι βασιλεῖς Κωνσταντῖος καὶ Κώνστας, διέταξαν τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ ἀπὸ Ἀνατολὴν νὰ συνέλθουν εἰς σύνοδον εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερδῶν. Ὁ μὲν λοιπὸν Εὐσεβῖος ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀποθάνει, ἐνῶ πλεῖστοι ἐπίσκοποι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη συνῆλθον, ἡμεῖς μὲν προεκαλέσαμεν εἰς δίκην αὐτοὺς ποὺ εὗρισκοντο εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μὲ τοὺς

περὶ Εὐσέβιον εἰς κρίσιν, ἐκεῖνοι δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες
 ἃ ἔπραξαν καὶ βλέποντες τοὺς ἀνελθόντας κατηγόρους αὐτῶν
 ἐφοβοῦντο τὴν κρίσιν· καὶ γὰρ πάντων καθαρῶς ἀπαντησάν-
 των αὐτοὶ πάλιν ἐπήγοντο μεθ' ἑαυτῶν κόμητας Μουσωνιανὸν
 5 καὶ Ἡσύχιον τὸν καστρίσιον, ἃς ὡσπερ εἰώθεισαν, τῇ ἐκεί-
 νων ἐξουσίᾳ ταῦθ' ἅπερ ἐβούλοντο πράξωσιν. Ἐπειδὴ δὲ χω-
 ρὶς κομῆτων ἢ σύνοδος ἦν καὶ στρατιώτης οὐδεὶς ἐγένετο μέ-
 σος, ἐταράχθησαν πληγέντες ὑπὸ τοῦ συνειδότος. Οὐκέτι γὰρ
 ὡς ἤθελον ἐκρίνοντο, ἀλλ' ὡς ὁ τῆς ἀληθείας ἀπήτει λόγος.
 10 Ἐπὶ πολὺ τοίνυν ἡμῶν προκαλουμένων καὶ τῆς συνόδου τῶν
 ἐπισκόπων προκαλούσης αὐτοὺς καὶ λεγούσης· Ἦλθετε κρι-
 θῆναι, διὰ τί τοίνυν ἐλθόντες ὑποποδίζετε; Ἐχορῆν γὰρ ὑμᾶς,
 ἢ μὴ ἐλθεῖν ἢ ἐλθόντας μὴ κρύπτεσθαι· τοῦτο γὰρ ὑμῖν φέρει
 μεγίστην κατάγνωσιν. Ἴδου πάρεισιν οἱ περὶ Ἀθανάσιον, οὓς
 15 ἀπόντας διεβάλλετε, ἃς, εἴ τι νομίζετε ἔχειν, διελέγξατε τού-
 τους παρόντας, εἰ δὲ μὴ δύνασθε, προσποιεῖσθε δὲ μὴ βούλε-
 σθαι, δῆλοί ἐστε συκοφάνται, καὶ ταύτην ὑμῖν ἢ σύνοδος δώ-
 σει τὴν κρίσιν. Οἱ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες καὶ καταγινώσκον-
 τες ἑαυτῶν (ἤδεισαν γὰρ ἃ ἔπραξαν καὶ ἐπλάσαντο καθ' ἡμῶν)
 20 ἠσχύνθησαν ἀπαντῆσαι πολλὴν καὶ ἀπρεπῆ καθ' ἑαυτῶν τὴν
 συκοφαντίαν ἐλέγξαντες. Ἡ τοίνυν ἁγία σύνοδος καταγνοῦσα
 τῆς ἀπρεποῦς καὶ ὑπόπτου φωνῆς ἐκείνων ἐδέξατο ἡμᾶς εἰς
 ἀπολογία. Διηγησαμένων δὲ ἡμῶν διὰ μαρτύρων καὶ ἀποδεί-
 ξεων τὰ πραχθέντα καθ' ἡμῶν ἐθαύμασαν καὶ ἅπαντες ἐπέ-
 25 γνωσαν ὅτι διὰ τοῦτο εἰκότως ἐφοβήθησαν τὴν σύνοδον, ἵνα
 μὴ εἰς πρόσωπον ἐλεγχθῶσιν, ἔλεγόν τε ἴσως νομίζοντες μὴ
 παραγίνεσθαι τοὺς περὶ Ἀθανάσιον ἀπήνησαν ἀπὸ τῆς Ἀνα-

1. Καστρίσιον· στρατιωτικὸν ἢ αὐλικὸν ὄξϊωμα

ὄπαδους τοῦ Εὐσεβίου, ἐκεῖνοι δὲ ἔχοντες κατὰ νοῦν αὐτὰ ποῦ διέπραξαν καὶ βλέποντες νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν σύνοδον οἱ κατήγοροί των ἐφοβοῦντο τὴν κρίσιν· καὶ διότι ἐνῶ ὅλοι προσῆλθον ἀφόβως εἰς τὴν σύνοδον αὐτοὶ πάλιν ἔφερον μαζὶ των τοὺς κόμητας Μουσωνιανὸν καὶ Ἡσύχιον τὸν καστρίσιον¹, διὰ νὰ πράξουν, ὅπως ἦσαν συνηθισμένοι, μὲ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνων αὐτὰ ἀκριβῶς ποῦ ἤθελον. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ σύνοδος συνηλθε χωρὶς κόμητας καὶ κανεὶς στρατιώτης δὲν παρουσιάσθη εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, ἐταράχθησαν ἀπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεώς των. Διότι δὲν θὰ ἐκρίνοντο πλέον ὅπως ἤθελαν, ἀλλ' ὅπως ἀπαιτοῦσεν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡμεῖς τοὺς προεκαλέσαμεν, ὅπως καὶ ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τοὺς προεκάλει καὶ τοὺς ἔλεγε· «Ἦλθατε νὰ κριθῆτε, διατί λοιπὸν ἀφοῦ ἦλθατε ὑποχωρεῖτε; Διότι ἔπρεπε σεῖς ἢ νὰ μὴ ἔλθετε ἢ ἀφοῦ ἦλθατε νὰ μὴ κρύπτεσθε· διότι αὐτὸ σᾶς ἐνοχοποιεῖ πάρα πολύ. Ἴδου παρευρίσκονται οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον, τοὺς ὁποίους ὅταν ἦσαν ἀπόντες κατηγοροῦσατε, διὰ νὰ τοὺς ἐλέγξετε τώρα ποῦ εἶναι παρόντες, ἐὰν βέβαια νομίζετε ὅτι ἔχετε κάτι ἐνοχοποιητικόν· ἐὰν δὲ δὲν ἠμπορῆτε, καὶ προσποιεῖσθε ὅτι δὲν θέλετε, εἶσθε φανεροὶ συκοφάνται, καὶ ἡ σύνοδος αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν θὰ ἐκδώσῃ διὰ σᾶς». Ὅταν δὲ αὐτοὶ ἤκουσαν αὐτὰ καὶ αἰσθανόμενοι ἔνοχοι διὰ τοὺς ἑαυτῶν (διότι ἐγνώριζον ὅσα ἔπραξαν καὶ ἐμηχανεύθησαν ἐναντίον μας) ἐντράπησαν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν σύνοδον, ἀποδείξαντες ἔτσι τὴν συκοφαντίαν των μεγάλην καὶ ἀνάρμοστον. Ἡ ἀγία λοιπὸν σύνοδος ἀφοῦ κατεδίκασε τὴν ἀπρεπῆ καὶ ὑποπτὸν ἐνοχῆς φυγὴν ἐκείνων, ἐδέχθη ἡμᾶς εἰς ἀπολογίαν. Ἀφοῦ δὲ ἡμεῖς ἐξιστορήσαμεν διὰ μαρτύρων καὶ ἀποδείξεων τὰ ὅσα διέπραξαν εἰς βάρος μας ἐθαύμασαν καὶ ὅλοι ἀντελήφθησαν καλῶς ὅτι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐφοβήθησαν εὐλόγως τὴν σύνοδον, διὰ νὰ μὴ ἐλεγχθοῦν κατὰ πρόσωπον καὶ ἔλεγον ἔπειδὴ ἴσως ἐνόμιζον ὅτι δὲν θὰ προσήρχοντο οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον εἰς τὴν σύνοδον, προσῆλθον ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν,

τολῆς, ὅπου γε ἰδόντες αὐτοὺς παρορησιαζομένους καὶ προκα-
 λουμένους τὴν κρίσιν φεύγουσιν'. Ἡμᾶς μὲν οὖν ἀπεδέξαντο
 ὡς ἀδικηθέντας καὶ μάτην διαβληθέντας καὶ ἐκύρωσαν ἔτι
 μᾶλλον εἰς ἡμᾶς τὴν τε κοινωνίαν καὶ ἀγάπην, τοὺς δὲ κοινο-
 5 νοὺς καὶ ἀναιδεστέρους γενομένους τῆς Εὐσεβίου κακουργίας
 καθεῖλον, Θεόδωρον ἀπὸ Ἑρακλείας, Νάρκισσον ἀπὸ Νερω-
 νιάδος, Ἀκάκιον ἀπὸ Καισαρείας, Στέφανον ἀπὸ Ἀντιοχείας
 καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα ἀπὸ Παννονίας καὶ Μηνόφαν-
 τον ἀπὸ Ἐφέσου καὶ Γεώργιον ἀπὸ Λαοδικείας. Καὶ ἔγρα-
 10 φαν τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐπισκόποις καὶ τῇ ἐκά-
 στου τῶν ἀδικηθέντων παροικία ταῦτα:

Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Σαρδικῇ συναχθείσης
 συνόδου

37. Ἡ ἀγία σύνοδος ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν ἐν Σαρδικῇ συνα-
 15 χθεῖσα Ῥώμης καὶ Σπανίων, Γαλλίων, Ἰταλίας, Καμπανίας,
 Καλαβρίας, Ἀπουλίας, Ἀφρικῆς, Σαρδανίας, Παννονίων,
 Μυσίων, Δακίας, Νωρίκου, Σισκίας, Δαρδανίας, ἄλλης Δα-
 κίας, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἀχαΐας Ἡπείρου, Θράκης
 καὶ Ῥοδόπης καὶ Παλαιστίνης καὶ Ἀραβίας καὶ Κρήτης καὶ
 20 Αἰγύπτου πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ πάση τῇ ἀγίᾳ Ἐκ-
 κλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικούσῃ, ἀγαπητοῖς
 ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Καὶ πρὶν μὲν λαβεῖν ἡμᾶς τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας
 ὑμῶν οὐκ ἠγνοοῦμεν, ἀλλὰ καὶ φανερόν ἡμῖν ἦν, ὡς ὅτι οἱ τῆς
 25 δυσωνύμου τῶν Ἀρειανῶν αἰρέσεως προστάται πολλὰ καὶ δει-
 νά, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἢ κατὰ τῆς
 Ἐκκλησίας ἐμηχανῶντο. Αὕτη γὰρ ἦν αὐτῶν τέχνη καὶ πα-

ὅπου βεβαίως ὅταν εἶδον ὅτι αὐτοὶ εἶχον παρρησίαν καὶ προκαλοῦσαν τὴν κρίσιν, τὴν ἀπέφυγον'. Ἡμᾶς μὲν λοιπὸν παρεδέχθησαν ὅτι μᾶς ἠδίκησαν καὶ ὅτι κακῶς μᾶς ἐσυκοφάντησαν καὶ ἐπεκύρωσαν ἀκόμη πῖο πολὺ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν καὶ ἀγάπην μαζί μας, ἐκείνους δὲ τοὺς ἀναιδεστάτους, ποὺ εἶχαν κοινωνίαν καὶ συμμετοχὴν εἰς τὴν κακουργίαν τοῦ Εὐσεβίου καθήρεσαν, αὐτοὶ δὲ ἦσαν: ὁ Θεόδωρος ἀπὸ τὴν Ἡράκλειαν, ὁ Νάρκισσος ἀπὸ τὴν Νερωνιάδα, ὁ Ἀκάκιος ἀπὸ τὴν Καισάρειαν, ὁ Στέφανος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης ἀπὸ τὴν Παννονίαν, καὶ ὁ Μηνόφαντος ἀπὸ τὴν Ἔφεσον καὶ ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὴν Λαοδικείαν. Καὶ ἀπέστειλαν γράμματα εἰς τοὺς ἐπισκόπους ὅλης τῆς οἰκουμένης καὶ εἰς τὴν παροικίαν ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀδικηθέντων τὰ κάτωθι:

Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Σαρδικῇ συγκληθείσης
συνόδου

37. Ἡ ἀγία σύνοδος, ἡ ὁποία μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ συνήχθη εἰς τὴν Σαρδικὴν ἀπὸ ἐπισκόπους τῆς Ρώμης καὶ Ἰσπανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Καμπανίας, Καλαβρίας, Ἀπουλίας, Ἀφρικῆς, Σαρδινίας, Παννονίων, Μυσίων, Δακίας, Νωρικού, Σισκίας, Δαρδανίας, τῆς ἄλλης Δακίας, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ἀχαΐας, Ἡπείρων, Θράκης καὶ Ροδόπης καὶ Παλαιστίνης καὶ Ἀραβίας, καὶ Κρήτης καὶ Αἰγύπτου πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ πρὸς ὅλην τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ποὺ παροικεῖ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, χαίρειν ἐν Κυρίῳ.

Καὶ πρὶν μὲν νὰ λάβωμεν τὰ γράμματα τῆς εὐσεβείας σας δὲν ἠγνοοῦσαμεν ἀλλὰ μᾶς ἦτο φανερόν, ὅτι οἱ προστάται τῆς μισητῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν πολλὰ καὶ φοβερὰ ἐπένοησαν, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν παντελεῆ καταστροφὴν τῆς ψυχῆς των παρὰ τῆς Ἐκκλησίας. Διότι αὐτὴ ἦτο ἡ τέχνη των καὶ ἡ

νουργία, ταύτης αἰεὶ τῆς θανατηφόρου γεγόνασι προθέσεως,
 ὅπως πάντας τοὺς ὁποιδήποτε τυγχάνοντας τῆς ὀρθῆς δό-
 ξης καὶ τὴν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίαν κατέ-
 5 χοντας τὴν παρὰ τῶν πατέρων αὐτοῖς παραδοθεῖσαν σπου-
 δάζειν ἐλαύνειν καὶ διώκειν. Τοὺς μὲν γὰρ πλαστοῖς ἐγκλή-
 μασιν ὑπέβαλλον, ἄλλους εἰς ἐξορισμὸν ἀπέστειλλον, ἄλλους
 ἐν αὐταῖς ταῖς τιμωρίαις κατεπόνουν. Ἀμέλει καὶ τοῦ ἀδελ-
 φοῦ καὶ συνεπισκόπου ἡμῶν Ἀθανασίου τὴν καθαρότητα βία
 καὶ τυραννίδι συλλαβέσθαι ἐσπούδασαν, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε
 10 ἐπιμελῆς οὔτε μετὰ πίστεως οὔθ' ὄλως δικαία γέγονεν ἡ παρ'
 ἐκείνων κρίσις. Διόπερ οὐδὲ θαρροῦντες οἷς ἐδραματούργη-
 σαν οὐδὲ οἷς ἐθρύλησαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ θεωροῦντες, ὡς
 οὐ δύνανται περὶ τούτων ἀποδείξεις ἔχειν ἀληθεῖς, παρόντες
 εἰς τὴν Σερδῶν πόλιν οὐκ ἠθέλησαν εἰς τὴν σύνοδον πάντων
 15 τῶν ἁγίων ἐπισκόπων ἀπαντῆσαι. Ἐκ δὴ τούτου φανερὰ καὶ
 δικαία καθέστηκεν ἡ κρίσις τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου
 ἡμῶν Ἰουλίου. Οὐ γὰρ ἀσκεπτὶ βεβούλευται, ἀλλὰ καὶ μετ'
 ἐπιμελείας ὥρισεν, ὥστε μηδὲ ὄλως διστάσαι περὶ τῆς κοινω-
 νίας τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀθανασίου. Εἶχε γὰρ ἐπισκόπων
 20 ὀγδοήκοντα ἀληθεῖς μάρτυρας, εἶχε καὶ τοῦτο δίκαιον, ὅτι
 διὰ τῶν ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν πρεσβυτέρων ἑαυτοῦ
 καὶ διὰ γραμμάτων μεθώδευσε τοὺς περὶ Εὐσέβιον τοὺς οὐκ
 ἐπὶ κρίσει, ἀλλ' ἐπὶ βίᾳ μᾶλλον ἐπερειδομένους. Ὅθεν οἱ παν-
 ταχοῦ πάντες ἐπίσκοποι τὴν κοινωνίαν Ἀθανασίου ἐβεβαίω-
 25 σαν διὰ τὴν καθαρότητα αὐτοῦ. Κακείνο δὲ ὑμῶν ἡ ἀγάπη
 συνοράτω. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον τὴν ἐν Σαρδικῇ
 συναχθεῖσαν παρεγένετο, τότε δὴ, καθὰ προείπομεν, καὶ διὰ
 γραμμάτων καὶ διὰ ἀγράφων ἐντολῶν ὑπεμνήσθησαν οἱ τῆς
 Ἐφῶας καὶ ἐκλήθησαν παρ' ἡμῶν ὥστε παρεῖναι. Ἀλλ' ἐκεῖ-

πανουργία των, πάντοτε αὐτὴν τὴν θανατηφόρον πρόθεσιν εἶχον, ὅπως ὅλους ἐκείνους ποὺ ὄπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκωνται καὶ ποὺ φρονοῦν τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ κατέχουν τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν παρέδωσαν εἰς αὐτοὺς οἱ πατέρες, φροντίζουν νὰ ἀπομακρύνουν καὶ νὰ καταδιώκουν. Διότι διέβαλλον ἄλλους μὲν μὲ φανταστικὰ ἐγκλήματα, ἄλλους δὲ ἀπέστειλαν εἰς ἔξορίαν, ἄλλους δὲ μὲ τοιαύτας τιμωρίας ἐβασάνιζαν. Βεβαίως καὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου μας Ἀθανασίου τὴν καθαρότητα ἐφρόντισαν νὰ κηλιδώσουν μὲ βίαν καὶ τυρανίαν, διὰ τοῦτο οὔτε προσεκτικὴ οὔτε σταθερά, οὔτε καθ' ὀλοκληρίαν δικαία ὑπῆρξεν ἡ κρίσις ἀπ' ἐκείνους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν ἦσαν βέβαιοι δι' ὅσα δραματικὰ ἔπραξαν, οὔτε δι' ὅσα διεδόθησαν ἐναντίον του, ἰὰλλ' ἐπειδὴ ἀντελαμβάνοντο, ὅτι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἔχουν ἀληθεῖς ἀποδείξεις δι' ὅλα αὐτά, ἐνῶ παρευρίσκοντο εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερδῶν, δὲν ἠθέλησαν νὰ παραστοῦν εἰς τὴν σύνοδον ὄλων τῶν ἀγίων ἐπισκόπων. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν κατέστη φανερὰ καὶ δικαία ἡ κρίσις τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου μας Ἰουλίου. Διότι δὲν ἀπεφάσισε χωρὶς νὰ σκεφθῆ, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς καθώρισεν, ὥστε μηδὲν νὰ ἀντιβάλλη κανεὶς διὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀδελφοῦ μας Ἀθανασίου. Διότι εἶχε ὀγδοήκοντα ἐπισκόπους ἀληθινούς μάρτυρας, εἶχε καὶ τοῦτο τὸ δίκαιον, ὅτι μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς μας, τοὺς πρεσβυτέρους του καὶ μὲ γράμματα ἀπέδειξε μεθοδικὰ ὅτι οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον δὲν ἐστηρίζοντο εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν βίαν. Ὅθεν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἀνεγνώρισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν τοῦ Ἀθανασίου διὰ τὴν ἀθωότητά του. Ἄς προσέξῃ ἡ ἀγάπη σας καὶ ἐκεῖνο. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀγίαν σύνοδον ποὺ συνεκλήθη εἰς τὴν Σαρδικὴν παρουσιάσθη καὶ ὁ Ἀθανάσιος, τότε λοιπὸν, καθὼς εἶπομεν πρὶν, καὶ διὰ γραμμάτων καὶ προφορικῶν ἐντολῶν ἐγίναν ὑπομνήσεις εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς καὶ προσεκλήθησαν ἀπὸ ἡμᾶς νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν σύνοδον. Ἄλλ' ἐκεῖ-

νοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καταγινωσκόμενοι ἀπρεπέσι χρώμε-
 νοι προφάσεσι φυγοδικεῖν ἤρξαντο. Ἀξίουν γὰρ τὸν ἀθῶον
 ὡς ὑπεύθυνον ἀπὸ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἐκβάλλεσθαι οὐ
 συνορῶντες ὡς ἀπρεπές, μᾶλλον δὲ ἀδύνατον ἦν τοῦτο. Καὶ
 5 τὰ ὑπομνήματα δὲ τὰ ἐν τῷ Μαρεώτῃ γενόμενα ὑπὸ παμπο-
 νήρων καὶ ἐξωλεστάτων τιῶν νεωτέρων, οἷς οὐκ ἂν τις ἐπί-
 στευσεν οὐδὲ τὸν τυχόντα βαθμὸν τοῦ κλήρου, συνέστηκε κατὰ
 μονομέρεια πεπράχθαι. Οὔτε γὰρ ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Ἀθανά-
 σιος ὁ ἐπίσκοπος οὔτε Μακάριος ὁ πρεσβύτερος ὁ κατηγο-
 10 ρούμενος ὑπ' αὐτῶν παρῆν. Καὶ ὅμως ἡ παρ' αὐτῶν ἐρώτησις,
 μᾶλλον δὲ ὑποβολὴ ἢ γενομένη πάσης αἰσχύνῃς ἦν μεστή.
 Πῆ μὲν γὰρ ἐθνικοί, πῆ δὲ κατηχούμενοι ἠρωτῶντο, οὐχ ἵνα
 ἅπερ ἴσασιν εἴπωσιν, ἀλλ' ἵνα ἅπερ παρ' αὐτῶν μεμαθήκασι
 ψεύσωνται. Καὶ γὰρ καὶ ὑμῶν τῶν πρεσβυτέρων φροντιζόν-
 15 των ἐπὶ τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ ὑμετέρου ἐπισκόπου καὶ βουλομένων
 παρεῖναι ἐπὶ τῇ ἐξετάσει καὶ τὴν ἀλήθειαν δεῖξαι καὶ τὰ ψευ-
 δῆ διελέγξαι οὐδεὶς λόγος γέγονεν· οὐκ ἐπέτρεψαν γὰρ ὑμᾶς
 παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὕβρεως ἐξέβαλον. Καὶ εἰ καὶ τὰ μά-
 λιστα φανερὰ πᾶσι καθέστηκε καὶ ἐκ τούτων ἡ συκοφαντία,
 20 ὅμως ἀναγινωσκομένων τῶν ὑπομνημάτων εὗρομεν αὐτὸν
 τὸν παμπόνηρον Ἰσχύραν τὸν ἐπὶ τῇ συκοφαντίᾳ μισθὸν παρ'
 αὐτῶν λαβόντα τὸ δοκοῦν ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς διελέγχοντα
 ἑαυτοῦ τὴν συκοφαντίαν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰσχύρας ἐν αὐτοῖς τοῖς
 ὑπομνήμασι διελάλησε κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, ἐν ἧ Ἐπισκοπῶν
 25 ἐληλυθέναι εἰς τὸ κελλίον ἑαυτοῦ διεβεβαιοῦτο, νοσοῦντα τότε
 κατακεῖσθαι ἑαυτόν, καίτοι τῶν περὶ Εὐσέβιον γράφαι τολ-
 μησάντων ἐστάναι τότε τὸν Ἰσχύραν καὶ προσφέρειν, ὅτε Μα-
 κάριος ἐπέστη.

38. Κακείνη δὲ πᾶσι φανερὰ καθέστηκεν ἡ συκοφαντία καὶ

νοι, ἐπειδὴ ἠλέγχοντο ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των καὶ ἐχρησιμοποιοῦν ἀδικαιολογήτους προφάσεις ἤρχισαν νὰ φυγοδικοῦν. Διότι εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀποκόψωμεν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας κοινωνίαν τὸν ἀθῶον ὡς ἔνοχον, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνωνται ὅτι τοῦτο ἦτο ἀπρεπὲς καὶ μᾶλλον ἀδύνατον. Καὶ τὰ ὑπομνήματα δὲ ποὺ ἔγιναν εἰς τὸν Μαρεώτην ἀπὸ μερικοὺς παμπονήρους καὶ πολὺ διεφθαρμένους νεωτέρους, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν θὰ ἐνεπιστεῦετο κανεὶς οὔτε τὸν πιὸ ἀσήμαντον βαθμὸν τοῦ κλήρου, συνετάγησαν μονομερῶς. Διότι οὔτε ὁ ἀδελφός μας Ἀθανάσιος, ὁ ἐπίσκοπος, οὔτε ὁ πρεσβύτερος Μακάριος, ὁ κατηγορούμενος ἀπ' αὐτοὺς, ἦσαν παρόντες. Καὶ ὅμως ἡ ὑπ' αὐτῶν γενομένη ἐρώτησις, ἢ καλλίτερα ἡ ὑποβολή ἦτο πλήρης ἐντροπῆς. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ εἰδωλολάτραι, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ κατηχούμενοι ἐρωτῶντο, ὄχι διὰ νὰ εἰποῦν αὐτὰ ποὺ ἐγνώριζαν, ἀλλὰ διὰ νὰ καταθέσουν ψευδῶς αὐτὰ ἀκριβῶς ποὺ εἶχαν μάθει ἀπ' ἐκείνους. Ἐξ ἄλλου οὐδεὶς λόγος ἔγινε διὰ σᾶς τοὺς πρεσβυτέρους ποὺ ἐφροντίζατε κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἰδικοῦ σας ἐπισκόπου καὶ ἠθέλατε νὰ εἰσθε παρόντες κατὰ τὴν ἀνάκρισιν καὶ νὰ ἀποδείξετε τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ἐλέγξετε τὰς ψευδεῖς καταγγελίας των. Διότι δὲν σᾶς ἐπέτρεψαν νὰ εἰσθε παρόντες, ἀλλὰ σᾶς ἐξεδίωξαν μὲ ὕβρεις. Ἄν καὶ ἔγιναν ἀπολύτως φανερά εἰς ὅλους καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀπεδείχθη καὶ ἡ συκοφαντία, ἐν τούτοις ὅταν ἀνεγνώσαμεν τὰ ὑπομνήματα διεπιστώσαμεν ὅτι ὁ παμπόνηρος αὐτὸς Ἰσχύρας ἔλαβε ἀπ' αὐτοὺς διὰ μισθὸν τῆς συκοφαντίας του τὸ φαινομενικὸν ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς ποὺ ἀποδεικνύει τὴν συκοφαντίαν του. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Ἰσχύρας εἰς τὰ ἴδια τὰ ὑπομνήματά του διεκήρυξε καὶ διεβεβαίωνεν ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, ποὺ ὁ Μακάριος εἶχεν ἔλθει, ἦτο κατάκοιτος ὡς ἀσθενὴς εἰς τὸ ἰδικὸν κελλίον, καίτοι οἱ παρὶ τὸν Εὐσέβιον ἐτόλμησαν νὰ γράψουν τότε ὅτι ὁ Ἰσχύρας ἴστατο ὀρθὸς καὶ προσέφερε θυσίαν, ὅταν προσῆλθεν ὁ Μακάριος.

38. Καὶ ἐκείνη ἡ συκοφαντία καὶ ἡ σκευωρία ἔγινε φανερά εἰς

διαβολή, ἣν ἠτιάσαντο μετὰ ταῦτα. Ἐφασαν γὰρ καὶ κατε-
 βόησαν φόνον δεδρακέναί τὸν Ἄθανάσιον, καὶ ὡς Ἀρσένιον
 τινα Μελιτιανὸν ἐπίσκοπον ἀνηρηκέναί, ἐφ' ᾧ προσποιητῶ
 στεναγμῶ καὶ πεπλασμένοις δάκρυσιν ὑπεκρίνοντο καὶ ἤξιουν
 5 τοῦ ζῶντος ὡς τεθνηκός τὸ σῶμα ἀποδοθῆναι. Ἄλλ' οὐκ
 ἄγνωστα γέγονε τὰ σοφίσματα τούτων. Ἐγνώσαν γὰρ ἅπαν-
 τες ζῆν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετάζεσθαι. Καὶ ἐπει-
 δὴ ἐώρων ἑαυτοὺς οἱ πρὸς πάντα εὐχερεῖς διελεγχομένους ἐπὶ
 τοῖς ψεύσμασι τούτοις (αὐτὸς γὰρ ζῶν ὁ Ἀρσένιος ἐδείκνυεν
 10 ἑαυτὸν μὴ ἀνηρηθῆναι μηδὲ τεθνηκέναί), ὅμως οὐχ ἠσύχασαν,
 ἀλλ' ἐτέρας συκοφαντίας πρὸς ταῖς προτέραις συκοφαντίαις
 ἐπεζήτουν, ἵνα πάλιν μηχανησάμενοι διαβάλωσι τὸν ἄνθρω-
 πον. Τί οὖν, ἀγαπητοί; Οὐκ ἐταράχθη ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν Ἄθα-
 νάσιος, ἀλλὰ πάλιν πολλῇ παρηρησία χρώμενος προεκαλεῖτο
 15 καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτούς. Καὶ ἡμεῖς δὲ ἠρόμεθα καὶ προετρε-
 πόμεθα ἔλθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν κρίσιν καί, εἴπερ δύνανται, διε-
 λέγξαι. Ὡ τῆς πολλῆς πλεονεξίας· ὦ τῆς δεινῆς ὑπερηφανεί-
 ας· μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, ὦ κακῆς καὶ ὑπευθύνου
 συνειδήσεως· τοῦτο γὰρ πᾶσι πεφανέρωται. Ὅθεν, ἀγαπητοί
 20 ἀδελφοί, ὑπομνησόμεθα καὶ προετρεπόμεθα ὑμᾶς πρὸ πάν-
 των τὴν ὀρθὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας κατέχειν.
 Πολλὰ μὲν γὰρ καὶ δεινὰ καὶ χαλεπὰ πεπόνθατε, πολλὰς δὲ
 ὕβρεις καὶ ἀδικίας ὑπέμεινεν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλ'
 («Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται»). Διόπερ κἂν ἔτι
 25 ποιεῖν τολμήσωσι καθ' ὑμῶν, ἢ θλίψις ἀντὶ χαρᾶς ὑμῖν ἔστω·
 τὰ γὰρ τοιαῦτα παθήματα μέρος ἐστὶ μαρτυρίου καὶ αἱ τοιαῦ-
 ται ὑμῶν ὁμολογίαι καὶ αἱ βάσανοι οὐκ ἄμισθαι τυγχάνουσιν,
 ἀλλ' ἀπολήψεσθε παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰ ἔπαθλα. Διότι μάλιστα
 ἀγωνίζεσθε ὑπὲρ τῆς ὑγιαίνουσης πίστεως καὶ τῆς καθαρότη-

ὄλους, ὕστερα ἀπ' αὐτὰ πού ἐπενόησαν. Διότι εἶπαν καί διε-
 λάλησαν ὅτι ὁ Ἀθανάσιος διέπραξε φόνον καί ὅτι ἐπίσης ἐθα-
 νάτωσε κάποιον Ἀρσένιον Μελιτιανὸν ἐπίσκοπον, διὰ τὸν ὁ-
 ποῖον μὲ ὑποκριτικούς στεναγμούς καί προσποιητὰ δάκρυα
 ὑπεκρίνοντο καί ἐζήτουν νὰ τοὺς ἀποδοθῆ τὸ σῶμα τοῦ ζων-
 τανοῦ Ἀρσενίου ὡς ἀποθανόντος. Ἀλλὰ δὲν ἔμειναν ἄγνωστα
 τὰ ἐπινοήματα αὐτῶν. Διότι ὄλοι ἐγνώριζον ὅτι ζῆ ὁ ἄνθρω-
 πος καί ὅτι συνυπολογίζεται μεταξύ τῶν ζωντανῶν. Καί ἐπει-
 δὴ ἔβλεπον τοὺς ἑαυτοῦς των νὰ ἀποδεικνύονται καθ' ὅλα ὅτι
 εὐκόλως ψεύδονται (διότι ὁ ἴδιος ὁ Ἀρσένιος ὡς ζωντανὸς
 ἀπεδείκνυε τὸν ἑαυτόν του νὰ μὴν ἔχη φονευθῆ καί νὰ μὴ ἔχη
 ἀποθάνει), ὁμως δὲν ἠσύχασαν· ἀλλ' ἐπεζήτησαν ἄλλας συ-
 κοφαντίας μαζί μὲ τὰς προηγουμένας, διὰ νὰ κατηγορήσουν
 τὸν ἄνθρωπον, κατασκευάζοντες πάλιν σκευωρίας. Λοιπὸν τί
 ἐπηκολούθησε, ἀγαπητοί μου; Ὁ ἀδελφός μας Ἀθανάσιος δὲν
 ἐταράχθη, ἀλλά, χρησιμοποιῶντας πάλιν τὸ μεγάλο του θάρ-
 ρος, προκαλοῦσεν αὐτοὺς νὰ ἀποδείξουν καί αὐτὰς τὰς κατη-
 γορίας. Καί ἡμεῖς δὲ νῦχθήθημεν καί προετρέψαμεν αὐτοὺς νὰ
 προσέλθουν εἰς τὴν δίκην καί, ἂν ἠμποροῦσαν, νὰ ἀποδείξουν
 τὰς κατηγορίας των. Ὡ τῆς πολλῆς πλεονεξίας· ὦ τῆς φοβερᾶς
 ὑπερηφανίας· ἢ καλλίτερα, ἐὰν πρέπει νὰ εἴπωμεν τὴν ἀλή-
 θειαν, ὦ τῆς κακῆς καί ἐνόχου συνειδήσεως· διότι τοῦτο εἰς
 ὄλους ἐγινε φανερόν. Ὅθεν, ἀγαπητοί ἀδελφοί, σᾶς ὑπενθυ-
 μίζομεν καί σᾶς προτρέπομεν πρὸ πάντων νὰ κρατῆτε τὴν
 ὀρθόδοξον πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Διότι πολλὰ μὲν
 κακὰ καί φοβερὰ ἐπάθατε, πολλὰς δὲ προσβολὰς καί ἀδικίας
 ὑπέστη ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλ' «Αὐτὸς πού θὰ ὑπομείνῃ
 μέχρι τέλους, θὰ σωθῆ»¹. | Διότι καί ἂν ἀκόμη τολμήσουν νὰ
 κάνουν κάτι ἐναντίον σας ὡς εἶναι διὰ σᾶς ἀντὶ χαρᾶς ἢ θλίψις·
 διότι τὰ παθήματα αὐτὰ εἶναι ἓνα μέρος μαρτυρίου καί αὐταὶ
 αἱ ὁμολογίαι σας καί οἱ βασανισμοὶ δὲν θὰ εἶναι χωρὶς μισθόν,
 ἀλλὰ θὰ λάβετε ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰ βραβεῖα. Καί τοῦτο, διότι
 ἀγωνίζεσθε κυρίως χάριν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καί τῆς ἀθωώ-

τος τοῦ ἐπισκόπου ὑμῶν Ἀθανασίου τοῦ συλλειτουργοῦ ἡμῶν. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἡμεῖς παρεσιωπήσαμεν οὐδὲ ἡμελήσαμεν τῆς ὑμῶν ἀμεριμνίας χάριν, ἀλλ' ἐφροντίσαμεν καὶ πεποιήκαμεν, ἅπερ ὁ τῆς ἀγάπης λόγος ἀπαιτεῖ. Συμπάσχομεν γὰρ τοῖς
 5 πάσχουσιν ἀδελφοῖς ἡμῶν, καὶ τὰ ἐκείνων παθήματα ἴδια ἠγοούμεθα [καὶ τοῖς δάκρυσιν ὑμῶν τὰ ἡμέτερα δάκρυα συνεμίξαμεν, οὐχ ὑμεῖς δὲ μόνοι πεπόνθατε, ἀδελφοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι συλλειτουργοὶ ἡμῶν ταῦτα ἐλθόντες ἀπωδύρα-
 το.

10 39. Διόπερ] ἀνηγέκαμεν τοίνυν καὶ ἠξιώσαμεν τοὺς εὐσεβεστάτους καὶ θεοφιλεστάτους βασιλέας, ὅπως ἢ φιλανθρωπία αὐτῶν καὶ τοὺς ἔτι κάμνοντας καὶ πιεζομένους ἀνεθῆναι κελεύση, καὶ προστάξωσι μηδένα τῶν δικαστῶν, οἷς περὶ μόνων τῶν δημοσίων μέλειν προσήκει, μήτε κρίνειν κληρικοὺς
 15 μήτε ὄλως τοῦ λοιποῦ προφάσει τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιχειρεῖν τι κατὰ τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' ἵνα ἕκαστος χωρὶς τινος διωγμοῦ, χωρὶς τινος βίας καὶ πλεονεξίας, ὡς εὔχεται καὶ βούλεται, ζῆ καὶ μεθ' ἡσυχίας καὶ εἰρήνης τὴν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν πίστιν μετέρχηται. Γρηγόριος μέντοι ὁ παρανόμως παρὰ τῶν
 20 αἵρετικῶν λεγόμενος κατασταθῆναι καὶ εἰς τὴν ὑμετέραν πόλιν παρ' αὐτῶν ἀποσταλεῖς, καὶ τοῦτο γὰρ γινωσκέτω ὑμῶν ἢ ὁμοψυχία, ὅτι κρίσει τῆς ἱερᾶς πάσης συνόδου καθηρέθη, εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδεπώποτε οὐδὲ ὡς ἐπίσκοπος ὄλως γενόμενος ἐνομίσθη. Χαίρετε τοίνυν ἀπολαμβάνοντες ἑαυτῶν τὸν
 25 ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μετ' εἰρήνης αὐτὸν ἀπελεύσαμεν. Ὅθεν καὶ παραινοῦμεν πᾶσι τοῖς ἢ διὰ φόβον ἢ διὰ περιδρομὴν τινων κοινωνήσασι Γρηγορίῳ, ἵνα νῦν ὑπομνησθέντες καὶ προτραπέντες καὶ ἀναπεισθέντες παρ' ἡμῶν παύσωνται τῆς πρὸς ἐκεῖνον μυσαρᾶς κοινωνίας καὶ λοιπὸν
 30 ἑαυτοὺς συνάψωσι τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

τητος τοῦ ἐπισκόπου σας καὶ συλλειτουργοῦ μας Ἀθανασίου. Ἄλλωστε οὔτε ἡμεῖς παρεσιωπήσαμεν οὔτε ἡμελήσαμεν κάθε μέριμναν πρὸς χάριν σας, ἀλλ' ἐφροντίσαμεν καὶ ἐκάναμεν ὅλα ὅσα ὁ λόγος τῆς ἀγάπης ἐπιβάλλει. Διότι συμπάσχουμεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τοὺς ἀδελφούς που πάσχουν, καὶ τὰ παθήματα ἐκείνων θεωροῦμεν ὡς ἰδικά μας· [καὶ μετὰ τὰ δάκρυά σας ἀνεμίξαμεν τὰ ἰδικά μας δάκρυα, ἔτσι δὲν εἶχατε παθήματα μόνον σεῖς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι συλλειτουργοὶ μας, που προσῆλθον ἐδῶ, καὶ ἐθρηνοῦσαν ὅτι ἔπαθον τὰ ἴδια.

39. Διὰ τοῦτο] λοιπὸν ἀνεφέραμεν καὶ ἐζητήσαμεν ἀπὸ τοὺς εὐσεβεστάτους καὶ θεοφιλεστάτους βασιλεῖς ὅπως ἡ φιλανθρωπία των διατάξη νὰ ἀπαλλαγοῦν αὐτοὶ που ἀκόμη ὑποφέρουν καὶ καταπιέζονται, καὶ νὰ προστάξουν, ὥστε κανεὶς ἀπὸ τοὺς δικαστάς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀρμόζει μόνον περὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων νὰ ἐνδιαφέρωνται, νὰ μὴ δικάζη κληρικούς οὔτε ποτὲ νὰ ἐπιχειρῇ κάτι μετὰ δικαιολογίαν τὴν εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν, ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὁ καθένας ἐλεύθερος, χωρὶς κανένα διωγμὸν, χωρὶς καμίαν βίαν καὶ πλεονεξίαν, ὅπως ἐπιθυμεῖ καὶ θέλει, νὰ ζῆ, καὶ μετὰ ἡσυχίαν καὶ εἰρήνην νὰ ἀκολουθῇ τὴν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν πίστιν. Ὁ Γρηγόριος λοιπὸν, ὁ ὁποῖος ἐχειροτονήθη παρανόμως ἀπὸ τοὺς αἵρετικούς καὶ λέγεται ὅτι ἀπεστάλη ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν σας, διότι καὶ τοῦτο ἄς γνωρίζη ἡ ὁμοφροσύνη σας, ὅτι δι' ἀποφάσεως ὀλοκλήρου τῆς ἱεραῆς συνόδου καθηρέθη, ἂν καὶ βέβαια οὐδέποτε ἐνομίσθη ὅτι ἐγίνε ποτὲ ἐπίσκοπος. Χαίρετε λοιπὸν ἔχοντες ἰδικόν σας πάλιν τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον· διότι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἡμεῖς ἀφήσαμεν μετὰ εἰρήνην αὐτὸν ἐλεύθερον. Ὅθεν καὶ συμβουλευόμεν ὅλους ἐκείνους που ἦ ἀπὸ φόβον ἢ ἀπὸ πίεσιν κάποιων ἐπεκοινώνησαν μετὰ τὸν Γρηγόριον, ὅπως τώρα, ἀφοῦ τοὺς ὑπεμνήσαμεν καὶ τοὺς προετρέψαμεν καὶ τοὺς ἐπέισαμεν, νὰ διακόψουν τὴν σιχαμερὰν κοινωνίαν μετὰ ἐκεῖνον, καὶ τοῦ λοιποῦ προσέλθουν εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν.

40. Ἐπειδὴ δὲ ἔγνωμεν ὅτι καὶ Ἀφθόνιος καὶ Ἀθανάσιος ὁ
 Καπίτωνος καὶ Παῦλος καὶ Πλουτίων οἱ συμπρεσβύτεροι
 ἡμῶν συσκευὴν καὶ αὐτοὶ πεπόνθασιν ὑπὸ τῶν περὶ Εὐσέβιον,
 ὥστε τοὺς μὲν ἔξορισμοῦ πειραθῆναι, τοὺς δὲ καὶ θανάτων
 5 ἀπειλὰς διαπεφευγέναι, τούτου ἕνεκεν καὶ περὶ τούτου δηλῶ-
 σαι ὑμῖν ἀναγκαῖον ἠγησάμεθα, ἵνα γινώσκητε ὅτι καὶ τού-
 τους ἀπεδεξάμεθα καὶ ἀθῶους ἀπελύσαμεν εἰδότες ὅτι πάντα
 τὰ παρὰ τῶν Εὐσέβιον κατὰ τῶν ὀρθοδόξων γενόμενα ἐπὶ δό-
 ξῃ καὶ συστάσει τῶν συσκευασθέντων ὑπ' αὐτῶν γέγονεν.
 10 Ἐπρεπε μὲν οὖν τὸν ὑμέτερον ἐπίσκοπον, τὸν συλλειτουργὸν
 ἡμῶν Ἀθανάσιον, περὶ αὐτῶν ὡς περὶ ἰδίων ὑμῖν δηλῶσαι,
 ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ πλείονος μαρτυρίας καὶ τὴν ἁγίαν σύνοδον
 ἠθέλησεν ὑμῖν γράφαι, διὰ τοῦτο οὐκ ἀνεβαλλόμεθα, ἀλλὰ καὶ
 σημᾶναι ὑμῖν ἐσπουδάσαμεν, ἵν' ὥσπερ ἡμεῖς οὕτω καὶ ὑμεῖς
 15 αὐτοὺς ἀποδέξησθε. Ἀξιοὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐπαίνου, ὅτι διὰ τὴν
 εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν καὶ αὐτοὶ ἠξιώθησαν παρὰ τῶν αἰρετι-
 κῶν ὕβριν ὑπομεῖναι. [Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ παρὰ τῆς ἁγίας συνό-
 δου δογματισθέντα κατὰ Θεοδώρου καὶ Ναρκίσσου καὶ Στε-
 φάνου καὶ Ἀκακίου καὶ Μηροφάντου καὶ Οὐρσακίου καὶ Οὐ-
 20 ἀλεντος καὶ Γεωργίου, τῶν προΐσταμένων τῆς ἀρειανῆς αἰ-
 ρέσεως καὶ πλημμελησάντων καθ' ὑμῶν καὶ κατὰ τῶν ἄλλων
 ἐκκλησιῶν, γνῶσεσθε ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων. Ἀπεστείλαμεν
 γὰρ ὑμῖν, ἵνα καὶ ἡ ὑμέτερα θεοσέβεια σύμφηφος τοῖς παρ'
 ἡμῶν ὀρισθεῖσι γένηται καὶ ἐκ τούτου γνῶτε ὅτι ἡ Καθολικὴ
 25 Ἐκκλησία οὐ παρορᾷ τοὺς εἰς αὐτὴν πλημμελοῦντας.

41. Ἡ ἁγία σύνοδος ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν ἐν Σαρδικῇ συναχθεῖ-
 σα τοῖς κατ' Αἴγυπτον καὶ Λιβύην ἐπισκόποις καὶ συλλει-
 τουργοῖς, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

40. Ἐπειδὴ δὲ ἐμάθαμεν ὅτι καὶ ὁ Ἀφθόνιος καὶ ὁ Ἀθανάσιος, ὁ ἐπίσκοπος Καπίτωνος, καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πλουτίων, οἱ συμπρεσβύτεροί μας, ὑπέστησαν καὶ αὐτοὶ συκοφαντίας ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, ὥστε οἱ μὲν νὰ δοκιμάσουν τὴν ἐξορίαν, οἱ δὲ νὰ διαφύγουν καὶ ἀπειλὰς θανάτων, ἔνεκα τούτου ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ σᾶς γνωρίσωμεν καὶ τοῦτο, διὰ νὰ γνωρίζετε ὅτι καὶ αὐτὸ ἐδέχθημεν καὶ τοὺς ἀπηλλάξαμεν, ἐπειδὴ γνωρίζομεν ὅτι ὅλα, ὅσα ἔγιναν ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων, ἔγιναν μὲ τὴν γνώμην καὶ μὲ μαρτυρίας αὐτῶν ποὺ ἔκαναν τὰς σκευωρίας. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ ἰδικὸς μας ἐπίσκοπος καὶ συλλειτουργὸς μας Ἀθανάσιος, νὰ σᾶς φανερῶσθαι δι' αὐτοὺς ὡσὰν ἰδικούς του, ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος ἤθελε νὰ σᾶς γράψῃ διὰ περισσοτέρας ἀποδείξεις, διὰ τοῦτο δὲν ἀνεβάλλομεν, ἀλλὰ ἐφροντίσαμεν νὰ σᾶς ἐξηγήσωμεν νὰ τοὺς δεχθῆτε καὶ σεῖς ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡμεῖς. Διότι καὶ αὐτοὶ εἶναι ἄξιοι ἐπαίνου, διότι καὶ αὐτοί, διὰ τὴν εὐσέβειάν των εἰς τὸν Χριστόν, ἠξιώθησαν νὰ ὑποστοῦν ὕβρεις ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς. [Ποῖα δὲ εἶναι τὰ ὅσα ἀπεφασίσθησαν ἀπὸ τὴν ἱερὰν σύνοδον ἐναντίον τοῦ Θεοδώρου καὶ τοῦ Ναρκίσσου καὶ τοῦ Στεφάνου καὶ τοῦ Ἀκακίου καὶ τοῦ Μηνοφάντου καὶ τοῦ Οὐρσακίου καὶ τοῦ Οὐάλεντος καὶ τοῦ Γεωργίου, τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως, καὶ ἐκείνων ποὺ διέπραξαν σφάλματα ἐναντίον σας καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, θὰ μάθετε ἀπὸ τὰ ὅσα σχετικὰ προσαρτῶνται εἰς τὸ τέλος. Διότι σᾶς τὰ ἀπεστείλαμεν διὰ νὰ γίνῃ καὶ ἡ ἰδική σας θεοσέβεια σύμφωνος μὲ ὅσα ὠρίσαμεν ἡμεῖς καὶ νὰ μάθετε ἀπὸ αὐτὸ ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν παραμελεῖ ἐκείνους ποὺ διαπράττουν εἰς αὐτὴν σφάλματα].

41. Ἡ ἁγία σύνοδος ποὺ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ συνεκλήθη εἰς τὴν Σαρδικήν, πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῶν περιοχῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ συλλειτουργούς, ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Καὶ πρὶν μὲν λαβεῖν τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας ὑμῶν. . .

(Καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ἴσην κατὰ πάντα τῆς πρὸ αὐτῆς ἦτοι τῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας πλὴν τῶν πρὸς τὸ τέλος σεσημειωμένων κατελείφθη ἄγραφος διὰ τὸ μὴ δευτερωθῆναι καὶ τὴν
5 σπουδὴν καὶ τὰ χάρτα).

42. Ἡ ἀγία σύνοδος ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν ἐν Σαρδικῇ συναχθεῖσα τοῖς ἀπανταχοῦ ἐπισκόποις καὶ συλλειτουργοῖς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πολλὰ μὲν καὶ πολλάκις ἐτόλμησαν οἱ Ἀρειομανῖται κατὰ
10 τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῶν τὴν πίστιν φυλαττόντων τὴν ὀρθὴν νόθον γὰρ ὑποβάλλοντες διδασκαλίαν τοὺς ὀρθοδόξους ἐλαύνειν ἐπειράθησαν· τοσοῦτον δὲ λοιπὸν κατεπανέστησαν κατὰ τῆς πίστεως, ὡς μηδὲν τὴν εὐσέβειαν τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων λαθεῖν. Τοιγαροῦν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ συνεργούσης
15 καὶ αὐτοὶ οἱ εὐσεβεστάτοι βασιλεῖς συνήγαγον ἡμᾶς ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων καὶ τὴν ἀγίαν ταύτην σύνοδον ἐν τῇ Σερδῶν πόλει γενέσθαι δεδώκασιν, ἵνα πᾶσα μὲν διχόνοια περιαιρεθῇ, πάσης δὲ κακοπιστίας ἐξελασθείσης ἢ εἰς Χριστὸν εὐσέβεια μόνῃ παρὰ πάντων φυλάττηται. Ἦλθον γὰρ
20 καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Ἑώας ἐπίσκοποι προτραπέντες καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων, μάλιστα δι' ἅπερ ἐθρύλουν πολλάκις περὶ τῶν ἀγαπητῶν ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ συλλειτουργῶν Ἀθανασίου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Μαρκέλλου ἐπισκόπου τῆς Ἀγκυρογαλατίας. Ἴσως γὰρ καὶ εἰς ὑμᾶς ἔφθασαν
25 αὐτῶν αἱ διαβολαί, ἴσως καὶ τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς ἐπεχείρησαν παρασαλεῦσαι, ἵνα κατὰ μὲν τῶν ἀθῶων ἃ λέγουσι πιστεύσητε, τὴν δὲ τῆς μοχθηρᾶς αὐτῶν αἰρέσεως ὑπόνοιαν ἐπικρύψωσιν. Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πολὺ ταῦτα ποιεῖν συνεχώρησαν. Ἔστι γὰρ ὁ προῖστάμενος τῶν ἐκκλησιῶν Κύριος ὁ ὑπὲρ τούτων καὶ
30 πάντων ἡμῶν θάνατον ὑπομείνας καὶ δι' ἑαυτοῦ τὴν εἰς οὐρα-

Καὶ πρὶν μὲν λάβωμεν τὰ γράμματα τῆς εὐλαβείας σας. . .

(Καὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ καθ' ὅλα ἡ αὐτὴ μὲ τὴν πρὸ αὐτῆς γραφείσαν ἦτοι πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκτὸς τῶν ὄσων ἔχουν σημειωθῆ εἰς τὸ τέλος, παρελείφθη ἄγραφος διὰ νὰ μὴ γραφῆ ἐκ δευτέρου καὶ διὰ τὸν κόπον καὶ διὰ τὸν χάρτην ποῦ θὰ ἀπαιτηθῆ).

42. Ἡ ἁγία σύνοδος, ποῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ συνεκλήθη εἰς τὴν Σαρδικὴν, πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ἐπισκόπους καὶ συλλειτουργοὺς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πολλὰ μὲν καὶ πολλὰς φορές οἱ Ἀρειομανῖται ἐτόλμησαν ἐναντίον τῶν πιστῶν ποῦ φυλάττουν τὴν ὀρθὴν πίστιν· διότι ἐνῶ προτείνουν κακόδοξον διδασκαλίαν προσεπάθησαν νὰ παρασύρουν εἰς αὐτὴν τοὺς ὀρθοδόξους. Τόσον δὲ πολὺ ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῆς πίστεως, ὥστε οὔτε τὴν εὐσέβειαν καὶ προσοχὴν τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων νὰ ἠμποροῦν νὰ διαφύγουν. Μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ λοιπὸν συνεργοῦσαν καὶ αὐτοὶ οἱ εὐσεβέστατοι βασιλεῖς μᾶς συνεκάλεσαν ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ πόλεις καὶ διέταξαν νὰ συγκληθῆ ἡ ἁγία ταύτη σύνοδος εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερδῶν, διὰ νὰ ἀπομακρυνθῆ μὲν κάθε διχόνοια, ἀφοῦ ἐκδιωχθῆ κάθε κακοπιστία, διαφυλάσσειται δὲ ἀπὸ ὅλους μόνον ἡ εὐσέβεια εἰς τὸν Χριστόν. Διότι προσῆλθον καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, κατόπιν προτροπῆς καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοὺς εὐσεβεστάτους βασιλεῖς, πρὸ παντὸς δι' ἐκεῖνα ποῦ πολλὰς φορές διελάλουν διὰ τοὺς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς μας καὶ συλλειτουργοὺς Ἀθανάσιον, ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, καὶ Μάρκελλον, ἐπίσκοπον τῆς Ἀγκυρογαλατίας. Διότι ἴσως ἔφθασαν καὶ εἰς σᾶς αἱ συκοφανταί των, καὶ ἴσως ἐπεδίωξαν νὰ διαταράξουν καὶ τὰς ἰδικὰς σας ἀκοάς, διὰ νὰ πιστεῦσετε μὲν ὅσα λέγουν ἐναντίον τῶν ἁθῶων, νὰ ἀποκρύψουν δὲ τὴν ἐκδίωξιν τῆς πονηρᾶς των αἰρέσεως. Ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπετράπη διὰ πολὺν χρόνον νὰ διαπράττουν αὐτά. Διότι ὑπάρχει ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐκκλησιῶν ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἔθα-

νὸν ἄνοδον πᾶσιν ἡμῖν δεδωκώς. Πάλαι μὲν οὖν γραφάντων
 τῶν περὶ Εὐσέβιον Ἰουλίῳ τῷ συλλειτουργῷ ἡμῶν τῷ τῆς
 Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ κατὰ τῶν προειρημένων συλ-
 λειτουργῶν ἡμῶν, λέγομεν δὴ Ἀθανασίου καὶ Μαρκέλλου καὶ
 5 Ἀσκληπᾶ, ἔγραψαν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων μερῶν ἐπίσκοποι
 μαρτυροῦντες μὲν τῇ καθαρότητι τοῦ συλλειτουργοῦ ἡμῶν
 Ἀθανασίου, τὰ δὲ παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον γεγόμενα μηδὲν
 ἕτερον ἢ ψευδοῦ καὶ συκοφαντίας εἶναι μεστά. Καὶ εἰ καὶ τὰ
 μάλιστα ἐκ τοῦ κληθέντος αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν
 10 καὶ συλλειτουργοῦ Ἰουλίου μὴ ἀπαντῆσαι, καὶ ἐκ τῶν γραφέν-
 των παρὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰουλίου φανερὰ τούτων ἢ συκοφαντία πέ-
 φηεν (ἦλθον γὰρ ἄν, εἴπερ ἐθάρρουν οἷς ἔπραξαν καὶ πεποιή-
 κασιν κατὰ τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν), ὅμως καὶ ἐξ ὧν πεποιή-
 κασιν ἐν ταύτῃ τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ φανερωτέραν τὴν
 15 ἑαυτῶν συσκευὴν ἀπέδειξαν. Ἀπαντήσαντες γὰρ εἰς τὴν Σερ-
 δῶν πόλιν, ἰδόντες τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἀθανάσιον καὶ Μάρ-
 κελλον καὶ Ἀσκληπᾶν καὶ τοὺς ἄλλους ἐφοβήθησαν εἰς κρίσιν
 ἐλθεῖν, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις κλη-
 θέντες οὐκ ἐπήκουσαν ταῖς κλήσεσι, καίτοι πάντων ἡμῶν τῶν
 20 συνελθόντων ἐπισκόπων καὶ μάλιστα τοῦ εὐγηροτάτου Ὀσί-
 ου τοῦ καὶ διὰ τὸν χρόνον καὶ τὴν ὁμολογίαν καὶ διὰ τὸ τοσοῦ-
 τον κάματον ὑπομεμενηκένοι πάσης αἰδοῦς ἀξίου τυγχάνον-
 τος ἀναμενόντων καὶ προτρεπομένων αὐτοὺς εἰσελθεῖν εἰς τὴν
 κρίσιν, ἢ ἄπερ ἀπόντων τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν ἐθρόλησαν
 25 καὶ ἔγραψαν κατ' αὐτῶν, ταῦτα παρόντες ἐλέγξαι δυναθῶσιν.
 Ἄλλ' οὐκ ἦλθον κληθέντες, καθάπερ προείπομεν, δεικνύον-
 τες καὶ ἐκ τούτων τὴν συκοφαντίαν ἑαυτῶν καὶ μονονουχί
 τὴν ἐπιβουλήν καὶ συσκευὴν, ἣν πεποιήκασιν, βοῶντες διὰ τῆς

νατώθη χάριν αὐτῶν καὶ ὄλων ἡμῶν καὶ ὁ ὁποῖος διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ του ἐπέτρεψε εἰς ὄλους ἡμᾶς τὴν ἄνοδον εἰς τοὺς οὐρανούς. Οἱ μὲν περὶ τὸν Εὐσέβιον, λοιπόν, ἀφοῦ ἔγραψαν παλαιότερα πρὸς τὸν Ἰούλιον τὸν συλλειτουργὸν μας, τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων, ἐναντίον τῶν συλλειτουργῶν μας, λέγομεν δηλαδὴ τοῦ Ἀθανασίου καὶ τοῦ Μαρκέλλου καὶ Ἀσκληπᾶ, καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας ἐπίσκοποι ἔγραψαν καὶ ἐβεβαίωσαν ὅτι ὁ μὲν Ἀθανάσιος ὁ συλλειτουργὸς μας εἶναι ἀθῶος, τὰ ὅσα δὲ ἔγιναν ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Εὐσεβίου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ γεμάτα ἀπὸ ψεύδη καὶ συκοφαντίας. Καὶ ἂν μάλιστα, ἐνῶ αὐτοὶ ἐκλήθησαν ἀπὸ τὸν ἀγαπητόν μας καὶ συλλειτουργὸν Ἰούλιον, δὲν προσῆλθον, καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἐγράφησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἰούλιον ἀπεδείχθη φανερὰ ἡ συκοφαντία αὐτῶν (διότι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἔλθουν, ἐὰν βεβαίως εἶχον τὸ θάρρος δι' ὅσα διέπραξαν καὶ ἐνήργησαν ἐναντίον τῶν συλλειτουργῶν μας), ὅμως καὶ ἀπ' ὅσα ἔχουν κάμει εἰς αὐτὴν τὴν ἱεράν καὶ μεγάλην σύνοδον, ἀπέδειξαν ἀκόμη πιὸ φανεράν τὴν σκευωρίαν αὐτῶν. Διότι ὅταν προσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερδῶν καὶ εἶδον τοὺς ἀδελφούς μας Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελλον καὶ Ἀσκληπᾶν καὶ τοὺς ἄλλους, ἐφοβήθησαν νὰ προσέλθουν εἰς ἐξέτασιν, καὶ ἐνῶ ἐκλήθησαν ὄχι μίαν, οὔτε δύο, ἀλλὰ πολλὰς φορές, δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὰς προσκλήσεις, καίτοι ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἐπίσκοποι ποὺ συνήλθομεν καὶ πρὸ πάντων ὁ ὑπέργηρος Ὅσιος, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ ἐτύγχανε ἄξιος παντὸς σεβασμοῦ καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του καὶ διὰ τὸν τόσον μεγάλον κόπον ποὺ ὑπέφερον, ἀνεμένομεν καὶ τοὺς προετρέπαμεν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἐξέτασιν, διὰ νὰ ἡμπορέσουν οἱ παρόντες νὰ ἀποδείξουν αὐτὰ ποὺ διέδωσαν καὶ ἔγραψαν ἐναντίον τῶν συλλειτουργῶν μας ἐνῶ ἦσαν ἀπόντες. Ἀλλὰ ἂν καὶ ἐκλήθησαν δὲν προσῆλθον, ὅπως προείπομεν, ἀποδεικνύοντες καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὴν συκοφαντίαν των καὶ σχεδὸν τὴν μηχανορραφίαν καὶ τὴν σκευωρίαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν κάνει, ἐπιβεβαιώ-

παραιτήσεως. Οἱ γὰρ θαρροῦντες οἷς λέγουσι τούτοις καὶ εἰς πρόσωπον συστήναι δύνανται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀπήντησαν, νομίζομεν λοιπὸν μηδένα ἀγνοεῖν, κἂν ἐκεῖνοι πάλιν κακουγεῖν ἐθέλωσιν, ὅτι μηδὲν ἔχοντες κατὰ τῶν συλλειτουργῶν ἡ-
5 μῶν ἐλέγξει, τούτους μὲν διαβάλλουσιν ἀπόντας, παρόντας δὲ φεύγουσιν.

43. Ἐφυγον γάρ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, οὐ μόνον διὰ τὴν τούτων συκοφαντίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ τοὺς ἐπὶ διαφοροῖς ἐγκαλοῦντας αὐτοῖς ἐθεώρουν ἀπαντήσαντας. Δεσμὰ γὰρ ἦν καὶ σίδη-
10 ρα προφερόμενα· ἀπ' ἐξοριστίας ἐπανελθόντες ἄνθρωποι καὶ παρὰ τῶν ἔτι κατεχομένων εἰς ἐξοριστίαν ἐλθόντες ἦσαν συλλειτουργοί, συγγενεῖς καὶ φίλοι δὲ τῶν δι' αὐτῶν ἀποθανόντων παρεγένοντο. Καὶ τὸ μέγιστον, ἐπίσκοποι παρῆσαν, ὧν ὁ μὲν τὰ σίδηρα καὶ τὰς ἀλύσεις προέφερεν, ἃς δι' αὐτοὺς ἐφό-
15 ρεσεν, οἱ δὲ τὸν ἐκ τῆς διαβολῆς αὐτῶν θάνατον ἐμαρτύραντο. Εἰς τοσοῦτον γὰρ ἔφθασαν ἀπονοίας, ὡς καὶ ἐπισκόπους ἐπιχειρεῖν ἀνελεῖν, καὶ ἀνεῖλον ἄν, εἰ μὴ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἀπέθανεν οὖν ὁ συλλειτουργὸς ἡμῶν ὁ μακαρίτης Θεόδουλος φεύγων αὐτῶν τὴν διαβολήν, κεκέλευστο γὰρ ἐκ δια-
20 βολῆς αὐτῶν ἀποθανεῖν. Ἄλλοι δὲ πληγὰς ξιφῶν ἐπεδείκνυντο, ἄλλοι δὲ λιμὸν ὑπομεμενηκέναι παρ' αὐτῶν ἀπωδύροντο. Καὶ ταῦτα οὐχ οἱ τυχόντες ἐμαρτύρουν ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐκκλησῖαι ὅλαι ἦσαν, ὑπὲρ ὧν οἱ ἀπαντήσαντες καὶ πρεσβεύοντες ἐδίδασκον στρατιώτας ξιφῆρεις, ὄχλους μετὰ ῥοπάλων, δι-
25 καστῶν ἀπειλάς, πλαστῶν γραμμάτων ὑποβολὰς (ἀνεγνώσθη γὰρ γράμματα τῶν περὶ Θεόγνιον πλαττομένων κατὰ τῶν

νοντες με την παραίτησίν των. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὸ θάρρος δι' ὅσα αὐτοὶ λέγουν ἠμποροῦν νὰ τὰ ὑποστηρίξουν αὐτοπροσώπως. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ δὲν προσῆλθον, νομίζομεν λοιπὸν ὅτι κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ, καὶ ἂν πάλιν ἐκεῖνοι θέλουν νὰ ἐγκληματοῦν, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ ἀποδείξουν ἐναντίον τῶν συλλειτουργῶν μας, διαβάλλουν μὲν αὐτοὺς ἀπόντας, ἀποφεύγουν δὲ αὐτοὺς παρόντας.

43. Διότι, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, διέφυγον οἱ συκοφαντούμενοι ἀπὸ αὐτοὺς ὄχι μόνον διὰ τὴν συκοφαντίαν τούτων, ἀλλὰ καὶ διότι εἶχον ὑπ' ὄψιν των καὶ ἐκείνους ποὺ τοὺς κατηγοροῦσαν διὰ διάφορα παραπτώματα, πῶς τοὺς συμπεριεφέρθησαν ὅταν προσῆλθον. Διότι δεσμὰ καὶ σίδηρα ἦσαν τὰ ὅσα παρουσίασαν. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἐπανῆλθον ἀπὸ τὴν ἐξορίαν καὶ ὅσοι ἦλθον ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ ἐκρατοῦντο ἀκόμη εἰς τὴν ἐξορίαν, ἦσαν συλλεργοί, συγγενεῖς δὲ καὶ φίλοι ἐκείνων ποὺ ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἀπέθανον ἦσαν αὐτοὶ ποὺ παρουσιάσθησαν. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἦσαν παρόντες ἐπίσκοποι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ μὲν παρουσίασε τὰ σίδηρα καὶ τὰς ἀλυσίδας, τὰ ὁποίας ἐφόρεσεν ἐξ αἰτίας των, οἱ δὲ ἐμαρτύρουν τὸν θάνατον εἰς τὸν ὁποῖον κατεδικάσθησαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Διότι ἔφθασαν εἰς τέτοιο σημεῖον παραφροσύνης, ὥστε νὰ ἐπιχειροῦν νὰ θανατώσουν καὶ ἐπισκόπους, καὶ θὰ τοὺς ἐθανάτωναν, ἐὰν δὲν εἶχον καταφέρει νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ χέρια των. Ἀπέθανε λοιπὸν ὁ συλλεργὸς μας μακαρίτης Θεόδουλος, καθὼς προσεπάθει νὰ διαφύγῃ τὰς συκοφαντίας των, διότι εἶχεν ἐκδοθῆ διαταγή ἐξ αἰτίας τῆς διαβολῆς νὰ θανατωθῆ. Ἄλλοι δὲ ἐπεδείκνυον τὰς πληγὰς ἀπὸ τὰ ξίφη, ἄλλοι δὲ ἐθρήνουν διὰ τὴν πείναν καὶ κακουχίας ποὺ ὑπέφερον ἐξ αἰτίας αὐτῶν. Καὶ αὐτὰ ἐμαρτυροῦσαν ὄχι τυχαῖοι ἄνθρωποι, ἀλλ' ὅλοι αἱ ἐκκλησίαι, ὑπὲρ τῶν ὁποίων αὐτοὶ ποὺ προσῆλθον καὶ ἐμεσίτευον ἐδίδασκον ὅτι στρατιῶται μὲ ξίφη, ὄχλοι μὲ ρόπαλα, δικασταὶ μὲ ἀπειλὰς ἀναφοραὶ μὲ πλαστὰ γράμματα (διότι ἀνεγνώσθησαν γράμματα πλαστὰ ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Θεόγνιον ἐναντίον τῶν συλ-

συλλειτουργῶν ἡμῶν ᾽Αθανασίου καὶ Μαρκέλλου καὶ ᾽Ασκλη-
 πᾶ, ἵνα καὶ βασιλέας κατ' αὐτῶν κινήσωσι, καὶ ταῦτα ἤλεγ-
 ξαν οἱ γενόμενοι τότε διάκονοι Θεογνίου), πρὸς τούτων παρ-
 θένων γυμνώσεις, ἐμπρησμοὺς ἐκκλησιῶν, φυλακὰς κατὰ τῶν
 5 λειτουργῶν, καὶ ταῦτα πάντα δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ διὰ τὴν δυσώ-
 νυμον αἵρεσιν τῶν ᾽Αρειομανιτῶν. Οἱ γὰρ παραιτούμενοι τὴν
 πρὸς τούτους κοινωνίαν ἀνάγκην εἶχον πειραῖσθαι τούτων. Ταῦ-
 τα τοίνυν συνορῶντες εἰς στενὸν εἶχον τὰ τῆς προαιρέσεως
 ἠσχύνοντο μὲν γὰρ ὁμολογεῖν ἃ δεδράκασι, διὰ δὲ τὸ μὴ δύ-
 10 νασθαι λοιπὸν ταῦτα κρύπτεσθαι ἀπήνησαν εἰς τὴν Σεροδῶν
 πόλιν, ἵνα διὰ τῆς ἀφίξεως ὑπόνοιαν ὡς μὴ πλημμελήσαντες
 δόξωσιν ἀποφέρεσθαι. Ἰδόντες δὲ τοὺς παρ' αὐτῶν συκοφαν-
 τηθέντας καὶ τοὺς παρ' αὐτῶν παθόντας, τοὺς κατηγοροὺς,
 τοὺς ἐλέγχους πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες ἐλθεῖν οὐκ ἐβούλοντο
 15 κληθέντες, καίτοι τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν ᾽Αθανασίου καὶ
 Μαρκέλλου καὶ ᾽Ασκληπᾶ πολλῇ τῇ παρρησίᾳ χρωμένων,
 ἀποδουρομένων καὶ ἐπικειμένων καὶ προκαλουμένων αὐτοὺς
 καὶ ἐπαγγελλομένων μὴ μόνον ἐλέγχειν τὴν συκοφαντίαν,
 ἀλλὰ καὶ δεικνύναι, ὅσα κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἐπλημμέ-
 20 λησαν. Οἱ δὲ τοσοῦτω φόβῳ τοῦ συνειδότος κατεσχέθησαν,
 ὡς φεύγειν αὐτοὺς καὶ διὰ τῆς φυγῆς τὴν συκοφαντίαν ἐαν-
 τῶν ἐλέγξαι καὶ ἅπερ ἐπλημμέλησαν, διὰ τὸν δρασμὸν ὁμολο-
 γῆσαι.

44. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοίνυν οὐ μόνον ἐκ τῶν προτέρων, ἀλ-
 25 λά καὶ ἐκ τούτων αὐτῶν ἡ κακοτροπία δείκνυται καὶ συκο-
 φαντία, ὅμως ἵνα μηδὲ ἐκ τῆς φυγῆς πρόφασιν τινα ἐτέρας κα-
 κουργίας πορίσασθαι δυναθῶσιν, ἐσκεψάμεθα κατὰ τὸν τῆς ἀλη-
 θείας λόγον τὰ παρ' ἐκείνων δραματουρηθέντα ἐξετάσαι. Καὶ

λειτουργῶν μας Ἀθανασίου καὶ Μαρκέλλου καὶ Ἀσκληπᾶ, διὰ νὰ παρακινήσουν καὶ τοὺς βασιλεῖς ἐναντίον αὐτῶν, καὶ αὐτὰ ἀπέδειξαν ὡς πλαστὰ οἱ διάκονοι τοῦ Θεογνίου ποὺ ἦλθαν τότε), ἐπὶ πλέον τούτων παρθένων γυμνώσεις, ἐκκλησιῶν ἐμπρησμοί, λειτουργῶν φυλακίσεις, καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ τὴν κατηραμένην αἴρεσιν τῶν Ἀρειομα- νιτῶν. Διότι ὅσοι ἀπέφευγον τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτοὺς, εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποστοῦν τὰς δοκιμασίας τούτων. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν των ἐκεῖνοι εὐρέθησαν εἰς στενόχωρον θέσιν περὶ τοῦ τί νὰ προτιμήσουν. Διότι ἐντρέποντο μὲν νὰ ὁμολογήσουν αὐτὰ ποὺ εἶχαν διαπρά- ξει, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤμποροῦσαν ἄλλο νὰ κρύπτονται μετὰ ἀπὸ αὐτά, προσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερδῶν, διὰ νὰ δώσουν τὴν ἐντύπωσιν μὲ τὴν ἀφίξιν των ὅτι δὲν διέπραξαν τίποτε τὸ ἄξιόποινον. Ὅταν ὅμως εἶδον ἐκείνους ποὺ αὐτοὶ εἶχαν συκο- φαντήσει καὶ εἶχον πάθει ἀπ' αὐτοὺς, δηλαδὴ τοὺς κατηγο- ρους των, ἔχοντες ἐνώπιόν των τοὺς ἐλέγχους τῶν ὄσων διέ- πραξαν, ἂν καὶ ἐκλήθησαν δὲν ἤθελαν νὰ προσέλθουν, καίτοι οἱ συλλειτουργοὶ μας Ἀθανάσιος καὶ Μάρκελλος καὶ Ἀσκλη- πᾶς μὲ πολλὴν παρρησίαν διετραγωδοῦσαν καὶ προέτρεπον καὶ προκαλοῦσαν αὐτοὺς καὶ διεβεβαίωσαν ὄχι μόνον νὰ ἀνα- τρέψουν τὴν συκοφαντίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποδείξουν, ὅσα ἐγ- κλήματα εἰς βᾶρος τῶν ἐκκλησιῶν εἶχον ἐκεῖνοι διαπράξει. Αὐτοὶ δὲ κατελήφθησαν ἀπὸ τόσον μεγάλον φόβον τῆς συνει- δήσεως, ὥστε αὐτοὶ νὰ ἀποφεύγουν, ἀλλὰ διὰ τῆς φυγῆς των νὰ ἀποδεικνύουν τὴν συκοφαντίαν των καὶ διὰ τῆς ἀποδρά- σεώς των νὰ ὁμολογοῦν τὰ ὅσα ἐγκλημάτησαν.

44. Ἄν καὶ πολὺ περισσότερον, λοιπὸν, ἀποδεικνύεται ἡ ἀ- χρεΐότης καὶ ἡ συκοφαντία των ὄχι μόνον ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἐδῶ, ὅμως, διὰ νὰ μὴ ἤμπορέσουν νὰ ἐξεύ- ρουν οὔτε ἀπὸ τὴν φυγὴν των κάποιαν πρόφασιν δι' ἄλλην κακουργίαν, ἐσκέφθημεν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ ὅσα διεπράχθη- σαν ἀπὸ ἐκείνους σύμφωνα μὲ τὴν λογικὴν τῆς ἀληθείας. Καὶ

τοῦτο προθέμενοι εὐρομεν αὐτοὺς καὶ ἐκ τῶν πραχθέντων συ-
 κοιφάντας καὶ μηδὲν ἕτερον ἢ ἐπιβουλὴν κατὰ τῶν συλλειτουρ-
 γῶν ἡμῶν πεποιηκότας. Ὅν γὰρ ἔλεγον παρὰ Ἀθανασίου
 πεφονεῦσθαι Ἀρσένιον, οὗτος ζῆ καὶ ἐν τοῖς ζῶσι ἐξετάζε-
 5 ται ἀπὸ δὲ τούτου καὶ τὰ περὶ τῶν ἄλλων θρυληθέντα παρ'
 αὐτῶν φαίνεται πλάσματα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ ποτηρίου
 ἐθρύλουν, ὡς θλασθέντος παρὰ Μακαρίου τοῦ πρεσβυτέρου Ἀ-
 θανασίου, ἐμαρτύρησαν μὲν οἱ παρεγειόμενοι ἀπὸ τῆς Ἀλεξαν-
 δρείας καὶ Μαρεώτου καὶ τῶν τόπων, ὅτι μηδὲν τούτων πέ-
 10 πρακται. Καὶ οἱ ἐπίσκοποι δὲ γράφοντες οἱ ἀπὸ τῆς Αἰγύ-
 πτου πρὸς Ἰούλιον τὸν συλλειτουργὸν ἡμῶν ἰκανῶς διεβεβαι-
 οῦντο μηδὲ ὑπόνοιαν ὄλως τοιαύτην ἐκεῖ γεγενῆσθαι. Ἄλλως
 τε ἂ λέγουσιν ὑπομνήματα ἔχειν κατ' αὐτοῦ, κατὰ μονομέρει-
 αν συνέστηκε γεγενῆσθαι. Καὶ ὁμως καὶ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι
 15 τούτοις ἐθνικοὶ καὶ κατηχούμενοι ἠρωτῶντο, ἐξ ὧν εἷς κα-
 τηχούμενος ἐρωτώμενος ἔφασκεν ἔνδον εἶναι, ὅτε ὁ Μακά-
 ριος ἐπέστη τῷ τόπῳ, καὶ ἕτερος ἐρωτώμενος ἔλεγε τὸν θρυ-
 λούμενον παρ' αὐτῶν Ἰσχύραν νοσοῦντα τότε κατακεῖσθαι
 ἐν κελλίῳ, ὡς ἀπὸ τούτου φαίνεσθαι μηδὲ ὄλως γεγενῆσθαι τι
 20 τῶν μυστηρίων διὰ τὸ τοὺς κατηχουμένους ἔνδον εἶναι καὶ
 τὸν Ἰσχύραν μὴ παρεῖναι, ἀλλὰ νοσοῦντα κατακεῖσθαι. Καὶ
 γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ παμπόνηρος Ἰσχύρας ψευδάμενος ἐπὶ τῷ
 εἰρηκέναι κεκαυκέναι τὸν Ἀθανάσιον τινὰ τῶν θείων βιβλίων
 καὶ διελεγχθεὶς ὠμολόγησε κατ' ἐκεῖνο καιροῦ νοσεῖν ὅτε
 25 Μακάριος παρῆν, καὶ κατακεῖσθαι, ὡς καὶ ἐκ τούτου συκοφάν-
 την αὐτὸν εἶναι. Ἀμέλει τῆς συκοφαντίας ταύτης μισθὸν αὐ-
 τῷ τῷ Ἰσχύρα δεδώκασιν ἐπισκοπῆς ὄνομα τῷ μηδὲ πρεσβυ-
 τέρω τυγχάνοντι. Ἀπαντήσαντες γὰρ δύο πρεσβύτεροι σὺν
 Μελιτίῳ ποτὲ γενόμενοι, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀλε-

ἐνῶ ἔθέσαμεν ὡς σκοπόν, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὄσων διέπραξαν εὐρομεν αὐτοὺς συκοφάντας καὶ ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ἔκαναν παρὰ μόνον νὰ σκευωροῦν ἐναντίον τῶν συλλειτουργῶν μας. Διότι αὐτὸν τὸν Ἄρσένιον ποὺ ἔλεγον ὅτι εἶχε φονευθῆ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον, αὐτὸς εἶναι ζωντανὸς καὶ μεταξὺ τῶν ζωντανῶν ὑπολογίζεται. Ἀπὸ αὐτό, βέβαια, καὶ ὅσα ἀπ' αὐτοὺς διεδόθησαν διὰ τοὺς ἄλλους φαίνονται ὅτι εἶναι πλαστά. Ἐπειδὴ δὲ διέδιδον καὶ διὰ τὸ ἱερὸν ποτήριον ὅτι τὸ ἔσπασεν ὁ πρεσβύτερος τοῦ Ἀθανασίου Μακάριος, ἐμαρτύρησαν μὲν αὐτοὶ ποὺ ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὸν Μαρεώτην καὶ τὰς ἐπαρχίας, ὅτι τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει διαπραχθῆ. Καὶ οἱ ἐπίσκοποι, ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, γράφοντες πρὸς τὸν συλλειτουργὸν μας Ἰούλιον, τὸν διεβεβαίωσαν ἐπαρκῶς ὅτι οὔτε κἂν τέτοια ὑπόνοια δὲν ἐδημιουργήθη ἐκεῖ. Ἄλλωστε, αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα ποὺ λέγουν ὅτι στρέφονται ἐναντίον τοῦ συνετάγησαν μονομερῶς. Καὶ ὁμως εἰς τὰ ὑπομνήματα αὐτὰ ἠρωτῶντο εἰδωλολάτραι καὶ κατηχούμενοι, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς κατηχούμενος ἐρωτώμενος ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἐντὸς τῆς οἰκίας ὁ Ἰσχύρας, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ τόπον ἐκεῖ ὁ Μακάριος, καὶ ἄλλος ἐρωτώμενος ἔλεγεν τὸ διαδοθὲν ἀπ' αὐτοὺς ὅτι ὁ Ἰσχύρας τότε ἦτο κατάκοιτος εἰς τὸ κελλί του ὡς ἀσθενής, καθὼς φαίνεται ἀπ' αὐτὸ ὅτι κανένα ἐκ τῶν μυστηρίων δὲν ἔγινε, διότι οἱ κατηχούμενοι ἦσαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ, καὶ ὁ Ἰσχύρας δὲν ἦτο παρῶν, ἀλλὰ κατάκοιτος ἀσθενής. Διότι καὶ αὐτὸς ὁ παμπόνηρος Ἰσχύρας, ἀπεδείχθη ψευδόμενος μὲ τὸ νὰ λέγη ὅτι ὁ Ἀθανάσιος εἶχε καύσει μερικὰ ἱερὰ βιβλία καὶ ὅταν ἐξετάσθη παρεδέχθη ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ὅταν ὁ Μακάριος ἦτο παρῶν, ὁ Ἰσχύρας ἦτο ἀσθενής καὶ κατάκοιτος, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου αὐτὸς ἦτο συκοφάντης. Βεβαίως διὰ τὴν συκοφαντίαν ταύτην ἔδωσαν μισθὸν εἰς αὐτὸν τὸν Ἰσχύραν, τίτλον ἐπισκοπῆς, χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε κἂν πρεσβύτερος. Διότι δύο πρεσβύτεροι, ποὺ προσῆλθον καὶ ποὺ ἦσαν κάποτε μὲ τὸν Μελίτιον, τῶρα δὲ εἶναι μὲ τὸν Ἀθανάσιον, γενόμενοι δεκτοί

ξάνδρου τοῦ γενομένου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας δεχθέντες
 καὶ νῦν σὺν Ἀθανασίῳ ὄντες ἐμαρτύρησαν μηδεπώποτε τοῦ-
 τον πρεσβύτερον Μελιτίου γεγενῆσθαι μηδὲ ὄλως ἐσχηκέναι
 Μελίτιον εἰς τὸν Μαρεώτην ἐκκλησίαν ἢ λειτουργόν. Καὶ ὁ-
 5 μως τὸν μηδὲ πρεσβύτερον τυγχάνοντα νῦν ὡς ἐπίσκοπον
 ἤγαγον, ἵνα τῷ ὀνόματι τούτῳ δόξωσι τῇ συκοφαντίᾳ κατα-
 πλήττειν τοὺς ἀκούοντας.

45. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ συλλειτουργοῦ
 Μαρκέλλου καὶ ἠδρέθη τῶν περὶ Εὐσέβιον ἢ κακοτεχνία. Ἐ-
 10 γὰρ ὡς ζητῶν ὁ Μάρκελλος εἶρηκε, ταῦτα ὡς ὁμολογούμενα
 διαβεβλήκασιν. Ἀνεγνώσθη γοῦν τὰ ἐξῆς καὶ τὰ πρὸ αὐτῶν τῶν
 ζητημάτων, καὶ ὀρθὴ ἢ πίστις τοῦ ἀνδρὸς εὐρέθη. Οὐτε γὰρ
 ἀπὸ τῆς ἀγίας Μαρίας, ὡς αὐτοὶ διεβεβαιώσαντο, ἀρχὴν ἐδί-
 δου τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ οὔτε τέλος ἔχειν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ,
 15 ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλείαν ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον εἶναι τὴν
 τούτου ἔγραφε. Καὶ Ἀσκληπᾶς δὲ ὁ συλλειτουργὸς προήνεγ-
 κεν ὑπομνήματα γενόμενα ἐν Ἀντιοχείᾳ παρόντων τῶν κατη-
 γόρων καὶ Εὐσεβίου τοῦ ἀπὸ Καισαρείας· καὶ ἐκ τῶν ἀποφά-
 σεων τῶν δικασάντων ἐπισκόπων ἔδειξεν ἑαυτὸν ἀθῶον εἶναι.
 20 Εἰκότως οὖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, καλούμενοι πολλάκις οὐχ
 ὑπήκουσαν, εἰκότως ἔφυγον. Ὑπὸ γὰρ τοῦ συνειδότης ἐλα-
 νόμενοι φηγῆ τὰς συκοφαντίας ἑαυτῶν ἐβεβαίωσαν καὶ πι-
 στευθῆναι κατ' αὐτῶν πεποιήκασιν, ἃ παρόντες οἱ κατηγο-
 ροῦντες ἔλεγον καὶ ἐπεδείκνυον. Ἔτι τοίνυν πρὸς τούτοις πᾶσι
 25 καὶ τοὺς πάλαι καθαιρεθέντας καὶ ἐκβληθέντας διὰ τὴν Ἀ-
 ρείου αἴρεσιν οὐ μόνον ἐδέξαντο, ἀλλὰ καὶ εἰς μείζονα βαθμὸν
 προήγαγον, διακόνους μὲν εἰς πρεσβυτέριον, ἀπὸ δὲ πρεσβυτέ-
 ρων εἰς ἐπισκόπους, δι' οὐδὲν ἕτερον ἢ ἵνα τὴν ἀσέβειαν
 διασπείρωι καὶ πλατῦναι δυνηθῶσι καὶ τὴν εὐσεβῆ διαφθείρω-
 30 σι πιστῶν.

ὑστερον ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἀλέξανδρον, ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας, ἐμαρτύρησαν, ὅτι αὐτὸς (ὁ Ἰσχύρας) οὐδέποτε εἶχε γίγει πρεσβύτερος τοῦ Μελίτιου, οὔτε ποτὲ ὁ Μελίτιος εἶχεν εἰς τὸν Μαρεώτην ἐκκλησίαν ἢ λειτουργὸν του καὶ ὅμως αὐτόν, πού οὐδέποτε ἔγινε πρεσβύτερος, τῶρα προήγαγον εἰς ἐπίσκοπον, διὰ νὰ προσδώσουν νομιμοφάνειαν μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὴν συκοφαντίαν καὶ νὰ προκαλέσουν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀκούοντας.

45. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ συλλειτουργοῦ Μαρκέλου καὶ ἀπεκαλύφθησαν τὰ τεχνάσματα τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον. Διότι αὐτὰ πού ὁ Μαρκέλλος διετύπωσεν ἀναζητῶν τὴν ἀλήθειαν, αὐτὰ ἐκεῖνοι διέβαλλον ὅτι ἦσαν ὁμολογία του. Ἀνεγνώσθησαν λοιπὸν καὶ τὰ ἐξῆς ἀπὸ τὰ ὅσα προέτασεν αὐτὸς εἰς τὰ ἀναζητούμενά του, καὶ εὐρέθη ἡ πίστις τοῦ ἀνδρὸς ὀρθή. Διότι δὲν ἔλεγεν ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἀγίαν Μαρίαν, ὅπως ἰσχυρίζοντο αὐτοί, οὔτε ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἔχει τέλος, ἀλλ' ἔγραψεν ὅτι ἡ βασιλεία του εἶναι ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος. Καὶ ὁ Ἀσκληπᾶς δὲ ὁ συλλειτουργὸς προσεκόμισεν ὑπομνήματα, πού ἔγιναν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν κατηγορῶν καὶ τοῦ ἀπὸ Καισαρείας Εὐσεβίου. Καὶ ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπισκόπων πού ἔκαναν τὴν δίκην, ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι ἀθῶος. Εὐλόγως λοιπὸν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, αὐτοί, ἃν καὶ ἐκαλοῦντο, δὲν ὑπήκουσαν, εὐλόγως δὲ καὶ διέφυγον. Διότι πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των διὰ τῆς φυγῆς ἐπεβεβαίωσαν τὰς συκοφαντίας των καὶ συνετέλεσαν, ὥστε νὰ γίνουν πιστευτὰ εἰς βᾶρος των ὅσα παρόντες οἱ κατήγοροὶ των ἔλεγον καὶ ἐπεδείκνυον. Ἐπὶ πλέον λοιπὸν τούτων, ἀκόμη καὶ εἰς ὅλους ἐκείνους πού παλαιότερα καθηρέθησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν διὰ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, ὄχι μόνον δὲν τοὺς ἐδέχθησαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς προήγαγον εἰς μεγαλυτέρους βαθμούς, τοὺς μὲν διακόνους εἰς πρεσβυτέρους, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους εἰς ἐπισκόπους, ὄχι διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ νὰ ἡμπορέσουν νὰ διαδώσουν καὶ νὰ διευρύνουν τὴν ἀσέβειάν των καὶ νὰ διαστρεβλώσουν τὴν εὐσεβῆ πίστιν.

46. Εἰσὶ δὲ τούτων μετὰ τοὺς περὶ Εὐσέβιον νῦν ἔξαρχοι Θεόδωρος ὁ ἀπὸ Ἑρακλείας, Νάρκισσος ὁ ἀπὸ Νερωονιάδος τῆς Κιλικίας, Στέφανος ὁ ἀπὸ Ἀντιοχείας, Γεώργιος ὁ ἀπὸ Λαοδικείας, Ἀκάκιος ὁ ἀπὸ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Μηνόφαντος ἀπὸ Ἐφέσου τῆς Ἀσίας, Οὐρσάκιος ὁ ἀπὸ Σιγγιδόνου τῆς Μυσίας, Οὐάλης ἀπὸ Μουρσῶν τῆς Παννονίας. Καὶ γὰρ οὗτοι τοὺς σὺν αὐτοῖς ἐλθόντας ἀπὸ τῆς Ἑώας οὐκ ἐπέτρεπον οὔτε εἰς τὴν ἅγιαν σύνοδον εἰσελθεῖν οὔτε ὄλως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ παραβάλλειν. Καὶ ἐρχόμενοι δὲ εἰς τὴν Σαρδικὴν κατὰ τόπους συνόδους ἐποιοῦντο καθ' ἑαυτοὺς καὶ συνθήκας μετὰ ἀπειλῶν, ὥστε ἐλθόντας αὐτοὺς εἰς τὴν Σαρδικὴν μηδὲ ὄλως εἰς τὴν κρίσιν ἐλθεῖν μηδ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθεῖν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἀλλὰ μόνον ἐλθόντας καὶ ἀφοσιώσει τὴν ἐπιδημίαν ἑαυτῶν ἐπιδειξαμένους ταχέως φυγεῖν. Ταῦτα γὰρ γινῶναι δεδονήμεθα παρὰ τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν Ἀρείου ἀπὸ Παλαιστίνης καὶ Ἀστερίου ἀπὸ Ἀραβίας τῶν ἐλθόντων σὺν αὐτοῖς καὶ ἀναχωρησάντων ἀπὸ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν. Οὗτοι γὰρ ἐλθόντες εἰς τὴν ἅγιαν σύνοδον τὴν μὲν βίαν ἦν ἔπαθον ἀπωδύραντο, οὐδὲν δὲ παρ' αὐτοῖς ὀρθὸν ἔλεγον πράττεσθαι, προστιθέντες καὶ τοῦτο ὡς ἄρα εἶεν ἐκεῖ πολλοὶ τῆς ὀρθῆς ἀντιποιοῦμενοι δόξης καὶ κωλυόμενοι παρ' αὐτῶν ἐλθεῖν ἐνταῦθα διὰ τὸ ἀπειλεῖν καὶ ἐπαγγέλλεσθαι κατὰ τῶν βουλομένων ἀναχωρεῖν ἀπ' αὐτῶν. Τούτου γοῦν ἕνεκα καὶ ἐν ἐνὶ οἴκῳ πάντας μείναι ἐσπούδασαν μηδὲ τὸ βραχύτατον ἰδιάζειν αὐτοὺς ἐπιτρέψαντες.

47. Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἔδει παρασιωπῆσαι οὐδὲ ἀνεκδιηγῆτους ἕῃσαι τὰς συσκοφαντίας, τὰ δεσμά, τοὺς φόρους, τὰς πληγὰς, τὰ περὶ τῶν πλαστῶν ἐπιστολῶν, τὰς αἰκίας, τὰς γυμνώσεις τῶν παρθένων, τὰς ἐξοριστίας, τὰς καταλύσεις τῶν ἐκκλη-

46. Ἐκ τούτων δὲ εἶναι, μετὰ ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, οἱ τωρινοὶ ἑξαρχοί, ὁ Θεόδωρος ἀπὸ τὴν Ἡράκλειαν, ὁ Νάρκισσος ἀπὸ τὴν Νερωνιάδα τῆς Κιλικίας, ὁ Στέφανος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Γεώργιος ἀπὸ τὴν Λαοδικεῖαν, ὁ Ἀκάκιος ἀπὸ τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ὁ Μηνόφαντος ἀπὸ τὴν Ἔφεσον τῆς Ἀσίας, ὁ Οὐρσάκιος ἀπὸ τὴν Σιγγιδόνα τῆς Μυσίας, ὁ Οὐάλης ἀπὸ τὰς Μούρσας τῆς Παννονίας. Καὶ διότι αὐτοί, ἐκείνους ποὺ ἦλθαν μαζί με αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν δὲν ἐπέτρεπον οὔτε εἰς τὴν ἱεράν σύνοδον νὰ προσέλθουν, οὔτε καθόλου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ νὰ πλησιάζουν. Καὶ ἐνῶ δὲ ἐπρόκειτο νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Σαρδικήν, συνεκάλουν κατὰ τόπους συνόδους μόνοι των, καὶ ἔκαναν συμφωνίας με ἀπειλὰς, ὥστε ὅταν αὐτοὶ ἔλθουν εἰς τὴν Σαρδικήν, νὰ μὴ προσέλθουν καθόλου εἰς τὴν ἀνάκρισιν, οὔτε ὅλοι μαζί νὰ συνέλθουν εἰς τὴν ἱεράν σύνοδον, ἀλλὰ μόνον, ἀφοῦ ἔλθουν καὶ τυπικὰ ἐπιδείξουν τὴν παρουσίαν των, ἀμέσως νὰ φύγουν. Διότι αὐτὰ ἤμπορέσαμεν νὰ πληροφορηθῶμεν ἀπὸ τοὺς συλλειτουργοὺς μας Ἄρειον ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην καὶ Ἀστέριον ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν, οἱ ὅποιοι ἦλθαν μαζί με αὐτοὺς καὶ ἀπεχώρησαν ἀπ' αὐτοὺς διὰ τὴν ἀπιστίαν ἐκείνων. Διότι αὐτοὶ ὅταν ἦλθον εἰς τὴν ἱεράν σύνοδον, διεκτραγωδοῦσαν μὲν τὴν βιαιότητα ποὺ ὑπέστησαν, ἔλεγον δὲ ὅτι τίποτε ὀρθὸν δὲν πράττουν αὐτοί, καὶ προσέθετον καὶ τοῦτο ὅτι ἴσως νὰ ὑπάρχουν ἐκεῖ πολλοί, ποὺ ὁμολογοῦν τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ ἐμποδίζονται ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἔλθουν ἐδῶ, διότι ἀπειλοῦν καὶ τρομοκρατοῦν ὅσους θέλουν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ κοντὰ τους. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπὸν ἐφρόντισαν νὰ μείνουν ὅλοι εἰς μίαν οἰκίαν χωρὶς νὰ ἐπιτρέψουν εἰς αὐτοὺς οὔτε κατ' ἐλάχιστον νὰ εὔρεθοῦν μόνοι των.

47. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἔπρεπε νὰ παρασιωπήσωμεν, οὔτε νὰ ἀφήσωμεν ἀπεριγράπτους τὰς συκοφαντίας των, τὰ δεσμά, τοὺς φόνους, τὰς πληγὰς, τὰ σχετικὰ με τὰς πλαστὰς ἐπιστολάς, τὰς σωματικὰς κακώσεις, τὰς ἀπογυμνώσεις τῶν παρθένων, τὰς ἐξορίας, τὰς καταστροφὰς τῶν ἐκκλησιῶν, τοὺς ἐμ-

σιῶν, τοὺς ἐμπρησμούς, τὰς μεταθέσεις ἀπὸ μικρῶν πόλεων εἰς μείζονας παροικίας, καὶ πρό γε πάντων, τὴν κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐπαναστάσαν δυσὼνυμον ἀρειανὴν αἵρεσιν δι' αὐτῶν, τούτου ἔνεκεν τοὺς μὲν ἀγαπητοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ
 5 συλλειτουργοὺς Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελλον καὶ Ἀσκληπῆαν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς συλλειτουργοῦντας τῷ Κυρίῳ ἁθῶους καὶ καθαροὺς εἶναι ἀπεφηνάμεθα γράφαντες καὶ εἰς τὴν ἐκάστου παροικίαν, ὥστε γινώσκειν ἐκάστης ἐκκλησίας τοὺς λαοὺς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὴν καθαρότητα καὶ τοῦτον μὲν ἔχειν
 10 ἐπίσκοπον καὶ προσδοκᾶν, τοὺς δὲ εἰς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν ἐπελθόντας δίκην λύκων, Γρηγόριον τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Βασίλειον τὸν ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ Κωντιανὸν τὸν ἐν Γάζῃ τούτους μὴδὲ ἐπισκόπους ὀνομάζειν μὴδὲ ὄλως κοινωσίαν τινὰ πρὸς αὐτοὺς ἔχειν μὴδὲ δέχεσθαι τινα παρὰ τούτων γράμματα μὴδὲ
 15 γράφειν πρὸς αὐτούς. Τοὺς δὲ γε περὶ Θεόδωρον καὶ Νάρκισσον καὶ Ἀκάκιον καὶ Στέφανον καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ Μηνόφαντον καὶ Γεώργιον, εἰ καὶ φοβηθεῖς μὴ παρεγένετο ἀπὸ τῆς Ἐώας, ὅμως διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου καθηρῆσθαι αὐτὸν καὶ διὰ τὸ εἶναι καὶ αὐτὸν καὶ τού-
 20 τους τῆς Ἀρείου μανίας καὶ διὰ τὰ ἐπενεχθέντα αὐτοῖς ἐγκλήματα τούτους παμψηφεί καθεῖλεν ἡ ἅγια σύνοδος ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς. Καὶ ἐκρίναμεν μὴ μόνον αὐτοὺς ἐπισκόπους μὴ εἶναι, ἀλλὰ μὴδὲ κοινωσίας μετὰ τῶν πιστῶν αὐτοὺς καταξιοῦσθαι. Τοὺς γὰρ χωρίζοντας τὸν Υἱὸν καὶ ἀπαλλοτριῶντας
 25 τὸν Λόγον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς χωρίζεσθαι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας προσήκει καὶ ἀλλοτριῶς εἶναι τοῦ Χριστιανῶν ὀνόματος. Ἔστωσαν τοίνυν ὑμῖν, ἀνάθεμα διὰ τὸ «Κεκαπηλευκέναι τὸν λόγον» τῆς ἀληθείας· ἀποστολικόν ἐστι παράγγελμα· «Ἐἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω».

1. Πρβλ. Ματθ. 7, 15

2. Β' Κορ. 2, 17

πρησμούς, τὰς μεταθέσεις τῶν ἰδικῶν των ἀπὸ μικρὰς πόλεις εἰς μεγαλυτέρας ἐπαρχίας, καὶ πρὸ πάντων βεβαίως τὴν ἐπαναστατήσασαν ἐναντίον τῆς ὀρθῆς πίστεως κατηραμένην ἀρειανὴν αἵρεσιν ἐξ αἰτίας αὐτῶν, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, τοὺς μὲν ἀγαπητοὺς ἀδελφούς μας καὶ συλλειτουργοὺς Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελλον καὶ Ἀσκληπᾶν καὶ ἐκείνους ποὺ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἶναι συλλειτουργοὶ τοῦ Κυρίου, ἀπεφάνθημεν ὅτι εἶναι ἁθῶοι καὶ καθαροὶ πάσης κατηγορίας, καὶ ἐγράψαμεν καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ καθενός, ὥστε τὸ ποιμνιον κάθε μιᾶς ἐκκλησίας νὰ γνωρίζῃ τὴν ἁθώτητα τοῦ ἰδικοῦ του ἐπισκόπου καὶ τοῦτον μὲν νὰ ἔχουν ἐπίσκοπον καὶ νὰ τὸν προσμένουν, ἐκείνους δὲ ποὺ ὡς λύκοι εἰσέβαλον εἰς τὰς ἐκκλησίας¹, ὅπως τὸν Γρηγόριον εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, τὸν Βασίλειον εἰς τὴν Ἀγκυραν καὶ τὸν Κιυντιανὸν εἰς τὴν Γάζαν, τούτους οὔτε ἐπισκόπους νὰ ὀνομάζουν, οὔτε νὰ ἔχουν οἰαδήποτε πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν, οὔτε νὰ δέχεται κανεὶς γράμματα ἀπ' αὐτοὺς, οὔτε νὰ γράφουν πρὸς αὐτοὺς. Βεβαίως τοὺς περὶ τοὺς Θεόδωρον καὶ Νάρκισσον καὶ Ἀκάκιον καὶ Στέφανον καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ Μηνόφαντον καὶ Γεώργιον, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ δὲν προσῆλθεν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, διότι ἐφοβήθη, ὅμως ἐπειδὴ εἶχε παλαιότερον καθαιρεθῆ ἀπὸ τὸν μακαρίτην Ἀλέξανδρον, καὶ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς καὶ ἐκεῖνοι ἀνήκουν εἰς τὴν μανίαν τοῦ Ἀρείου καὶ δι' ὅσα ἐγκλήματα αὐτοὶ διέπραξαν, αὐτοὺς ἡ ἱερὰ σύνοδος παμψηφεί καθήρεσεν ἀπὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ των ἀξιώματος. Καὶ ἀπεφασίσαμεν ὅχι μόνον νὰ μὴν εἶναι αὐτοὶ ἐπίσκοποι, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀξιῶνται οὔτε εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς πιστοὺς. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ χωρίζουν τὸν Υἱὸν καὶ ἀποξενώνουν τὸν Λόγον ἀπὸ τὸν Πατέρα πρέπει νὰ ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ν' ἀποξενώνονται τοῦ ὀνόματος τῶν Χριστιανῶν. Λοιπὸν, ὅς εἶναι αὐτοὶ διὰ σᾶς ἀφωρισμένοι, διότι «Ἔχουν νοθεύσει καὶ ἐμπορεύονται τὸν λόγον»² τῆς ἀλήθειας· εἶναι ἀποστολικὸν παράγγελμα· «Ἐὰν κάποιος κηρύττῃ εἰς σᾶς Εὐαγγέλιον διάφορον ἀπ' ἐκεῖνο ποὺ ἐδιδάχθητε καὶ πα-

Τούτοις μηδένα κοινωνεῖν παραγγείλατε· «Οὐδεμία γὰρ κοι-
 νωνία φωτὶ πρὸς σκότος». Τούτους πάντας μακρὰν ποιεῖτε.
 «Οὐδεμία γὰρ συμφωνία Χριστῶ πρὸς Βελίαν». Καὶ φυλά-
 ξασθε, ἀγαπητοί, μήτε γράφειν πρὸς αὐτοὺς μήτε γράμ-
 5 ματα παρ' αὐτῶν δέχεσθαι. Σπουδάσατε δὲ μᾶλλον καὶ
 ὑμεῖς, ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, («Ὡς τῷ πνεύματι παρόν-
 τες») τῇ συνόδῳ ἡμῶν συνεπιψηφίσασθαι δι' ὑπογραφῆς ὑμε-
 τέρας ὑπὲρ τοῦ παρὰ πάντων τῶν πανταχοῦ συλλειτουργῶν
 τὴν ὁμοφωνίαν διασώζεσθαι. Ἡ θεία πρόνοια καθωσιωμέ-
 10 νους ὑμᾶς καὶ εὐθυμοῦντας διαφυλάττει, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.
 Ὅσιος ἐπίσκοπος ὑπέγραψα, καὶ οὕτω πάντες.

48. Ταῦτα γράψασα ἢ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος ἀπέστειλε καὶ πρὸς
 τοὺς μὴ δυνηθέντας ἀπαντῆσαι, καὶ γεγόνασι καὶ αὐτοὶ σύμ-
 ψηφοι τοῖς κριθεῖσι. Τῶν δὲ ἐν τῇ συνόδῳ γραφάντων καὶ
 15 τῶν ἄλλων ἐπισκόπων τὰ ὀνόματά ἐστι τάδε:

Ὅσιος ἀπὸ Σπανίας, Ἰούλιος Ῥώμης δι' Ἀρχιδάμου καὶ
 Φιλοξένου πρεσβυτέρων, Πρωτογένης Σερδικῆς, Γαυδέντιος,
 Μακεδόنيος, Σεβῆρος, Πραιτέξτατος, Οὐρσίκιος, Λούκιλλος,
 Εὐγένιος, Βιτάλιος, Καλεπόδιος, Φλωρέντιος, Βάσσος, Βι-
 20 κέντιος, Στερκόριος, Παλλάδιος, Δομιτιανός, Χαλβῆς, Γε-
 ρόντιος, Προτάσιος, Εὐλόγιος, Πορφύριος, Διόσκουρος, Ζώ-
 σιμος, Ἰαννουάριος, Ζώσιμος, Ἀλέξανδρος, Εὐτύχιος, Σω-
 κράτης, Διόδωρος, Μαρτύριος, Εὐθήριος, Εὐκαρπος, Ἀθηνό-
 δωρος, Εἰρηναῖος, Ἰουλιανός, Ἀλύπιος, Ἰωνᾶς, Ἀέτιος,
 25 Ῥεστοῦτος, Μαρκελλῖνος, Ἀπριανός, Βιτάλιος, Οὐάλης, Ἐρ-
 μογένης, Κάστος, Δομετιανός, Φουρτοννάτιος, Μᾶρκος, Ἀν-
 νιανός, Ἡλιόδωρος, Μουσαῖος, Ἀστέριος, Παρηγόριος, Πλού-

1. Γαλ. 1, 9

2. Β' Κορ. 6, 14

3. Β' Κορ. 6, 15

ρελάβετε ἀπὸ ἐμέ, ὅς εἶναι ἀναθεματισμένος»¹. Πρὸς αὐτοὺς παραγγεῖλατε κανεῖς νὰ μὴ ἐπικοινωνῇ· «Διότι οὐδεμία ἐπικοινωνία ὑπάρχει μεταξύ φωτὸς καὶ σκότους»². Ὅλους αὐτοὺς νὰ τοὺς κρατῆτε μακρὰν σας. «Διότι οὐδεμία συμφωνία ἤμπορεῖ ν' ὑπάρχη μεταξύ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Σατανᾶ»³. Καὶ νὰ φυλάγεσθε, ἀγαπητοί, οὔτε νὰ γράφετε πρὸς αὐτοὺς οὔτε νὰ δέχεσθε γράμματα ἀπ' αὐτοὺς. Φροντίσατε δὲ μᾶλλον καὶ σεῖς, ἀδελφοί καὶ συλλειτουργοί, «Ὡς νὰ εἴσθε πνευματικὰ παρόντες»⁴ νὰ ἐπικυρώσετε μὲ τὴν ψῆφον σας καὶ νὰ συμφωνήσετε μὲ τὴν σύνοδόν μας διὰ τῆς ὑπογραφῆς σας ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ὁμοφωνίας ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀπανταχοῦ σειλλειτουργοὺς. Εὐχομαι ἡ θεία πρόνοια νὰ σᾶς διαφυλάττῃ ἀφωσιωμένους εἰς τὸν Χριστὸν καὶ χαρουμένους, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Ὅσιος ὁ ἐπίσκοπος ὑπέγραψα, καὶ κατόπιν ἔτσι ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι.

48. Ἀφοῦ ἔγραψεν αὐτὰ ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος ἀπέστειλε γράμματα καὶ πρὸς ἐκείνους ποὺ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ προσέλθουν, καὶ ἔγιναν καὶ αὐτοὶ σύμφωνοι μὲ τὰ ἀποφασισθέντα. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν ποὺ ἔγραψαν εἰς τὴν Σύνοδον καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ὅσιος, ἀπὸ Σπανίας, Ἰούλιος Ρώμης διὰ τῶν πρεσβυτέρων Ἀρχιδάμου καὶ Φιλοξένου, Πρωτογένης Σερδικῆς, Γαυδέντιος, Μακεδόνιος, Σεβῆρος, Πραιτέξτατος, Οὐρσίκιος, Λούκιλλος, Εὐγένιος, Βιτάλιος, Καλεπόδιος, Φλωρέντιος, Βάσσος, Βικέντιος, Στερκόριος, Παλλάδιος, Δομιτιανός, Χαλβῆς, Γερόντιος, Προτάσιος, Εὐλόγιος, Πορφύριος, Διόσκορος, Ζώσιμος, Ἰανουάριος, Ζώσιμος, Ἀλέξανδρος, Εὐτύχιος, Σωκράτης, Διόδωρος, Μαρτύριος, Εὐθήριος, Εὐκαρπος, Ἀθηνόδωρος, Εἰρηναῖος, Ἰουλιανός, Ἀλύπιος, Ἰωνᾶς, Ἀέτιος, Ρεστοῦτος, Μαρκελλῖνος, Ἀπριανός, Βιτάλιος, Οὐάλης, Ἐρμογένης, Κάστος, Δομετιανός, Φουρτουνάτιος, Μᾶρκος, Ἀννιανός, Ἡλιόδωρος,

ταρχος, Ὑμέναιος, Ἀθανάσιος, Λούκιος, Ἀμάντιος, Ἄρειος,
 Ἀσκλήπιος, Διονύσιος, Μάξιμος, Τρύφων, Ἀλέξανδρος,
 Ἀντίγονος, Αἰλιανός, Πέτρος, Σύμφορος, Μουσώνιος, Εὐτυ-
 5 Σαπρίκιος.

49.

Γ α λ λ ί α ς

Μαξιμιανός, Βηρίσσιμος, Βήκτουρος, Βαλεντίνος, Δησιδέ-
 ριος, Εὐλόγιος, Σαρβάτιος, Δυσκόλιος, Σουπερίωρ, Μερκού-
 ριος, Δικλοπετός, Εὐσέβιος, Σεβηρίνος, Σάτυρος, Μαρτίνος,
 10 Παῦλος, Ὀπτατιανός, Νικάσιος, Βίκτωρ, Σεμπρόνιος,
 Βαλεριανός, Πάκατος, Ἰεσσής, Ἀρίστων, Σιμπλίκιος, Με-
 τιανός, Ἀμαντος, Αἰμιλλιανός, Ἰουστινιανός, Βικτωρῖνος,
 Σατορνίλος, Ἀβουνδάντιος, Δωνατιανός, Μάξιμος,

Ἄ φ ρ ι κ ῆ ς

15 Νέσσος, Γράτος, Μεγάσιος, Κολδαῖος, Ῥογατιανός, Κονσόρ-
 τιος, Ῥουφῖνος, Μαννῖνος, Κεσσιλιανός, Ἐρεννιανός, Μαρια-
 νός, Οὐαλέριος, Δυνάμιος, Μυζόνιος, Ἰοῦστος, Κελεστίνος,
 Κυπριανός, Βίκτωρ, Ὀνορᾶτος, Μαρῖνος, Παντάγαθος,
 Φήλιξ, Βαῦδιος, Λίβερ, Καπίτων, Μινερβάλης, Κόσμος, Βί-
 20 κτωρ, Ἐσπερίων, Φήλιξ, Σεβηριανός, Ὀπτάντιος, Ἐσπερος,
 Φιδέντιος, Σαλούστιος, Πασχάσιος.

Α ἰ γ ὑ π τ ο υ

Λιβούρνιος, Ἀμάντιος, Φήλιξ, Ἰσχυράμμων, Ῥωμῆλος, Τι-
 βερῖνος, Κονσόρτιος, Ἡρακλείδης, Φορτουνάτιος, Διόσκορος,
 25 Φορτουνατιανός, Βλαστάμμων, Δάτυλλος, Ἀνδρέας, Σερῆνος,
 Σερῆνος, Ἄρειος, Θεόδωρος, Εὐαγόρας, Ἡλίας, Τιμόθεος,
 Ὠρίων, Ἀνδρόνικος, Παφνούτιος, Ἐρμίας, Ἀραβίων, Ψενό-
 σιρις, Ἀπολλώνιος, Μοῦις, Σαραπάμπων, Φίλων, Φίλιππος,
 Ἀπολλώνιος, Παφνούτιος, Παῦλος, Διόσκορος, Νειλάμμων,
 30 Σερῆνος, Ἀκύλας, Ἀωτᾶς, Ἀρποκρατίων, Ἰσαάκ, Θεόδω-

Μουσαῖος, Ἀστέριος, Παρηγόριος, Πλούταρχος, Ὑμέναιος, Ἀθανάσιος, Λούκιος, Ἀμάντιος, Ἄρειος, Ἀσκληπίος, Διονύσιος, Μάξιμος, Τρύφων, Ἀλέξανδρος, Ἀντίγονος, Αἴλιανός, Πέτρος, Σύμφωρος, Μουσώνιος, Εὐτυχός, Φιλολόγιος, Σπουδάσιος, Ζώσιμος, Πατρικίος, Ἀδόλιος, Σαπρίκιος.

49.

Γ α λ λ ί α ς

Μαξιμιανός, Βηρίσσιμος, Βήκτουρος, Βαλεντίνος, Δησιδέριος, Εὐλόγιος, Σαρβάτιος, Δυσκόλιος, Σουπερίωρ, Μερκούριος, Δικλοπετός, Εὐσέβιος, Σεβηρίνος, Σάτυρος, Μαρτίνος, Παῦλος, Ὀπτατιανός, Νικάσιος, Βίκτωρ, Σεμπρώνιος, Βαλεριανός, Πάκατος, Ἰεσοῆς, Ἀρίστων, Σιμπλίκιος, Μετιανός, Ἀμαντος, Αἰμιλλιανός, Ἰουστινιανός, Βικτωρίνος, Σατορνίλος, Ἀβουνδάντιος, Δωνατιανός, Μάξιμος.

Ἀ φ ρ ι κ ῆ ς

Νέσσοσ, Γράτος, Μεγάσιος, Κολδαῖος, Ρογατιανός, Κονσόρτιος, Ρουφῖνος, Μαννῖνος, Κεσσιλιανός, Ἐρεννιανός, Μαριανός, Οὐαλέριος, Δυνάμιος, Μυζόνιος, Ἰουῆστος, Κελεστίνος, Κυπριανός, Βίκτωρ, Ὀνοροῦτος, Μαρίνος, Παντάγαθος, Φήλιξ, Βαῦδιος, Λίβερ, Καπίτων, Μινερβάλης, Κόσμος, Βίκτωρ, Ἐσπερίων, Φήλιξ, Σεβηριανός, Ὀπτάντιος, Ἐσπερος, Φιδέντιος, Σαλούστιος, Πασχάσιος,

Α ἰ γ ὑ π τ ο υ

Λιβούρνιος, Ἀμάντιος, Φήλιξ, Ἰσχυράμμων, Ρωμῦλος, Τιβερίνος, Κονσόρτιος, Ἡρακλείδης, Φορτουνάτιος, Διόσκορος, Φορτουνατιανός, Βλαστάμμων, Δάτυλλος, Ἀνδρέας, Σερῆνος, Ἄρειος, Θεόδωρος, Εὐαγόρας, Ἡλίας, Τιμόθεος, Ὠρίων, Ἀνδρόνικος, Παφνούτιος, Ἐρμίας, Ἀραβίων, Ψενόσιρις, Ἀπολλώνιος, Μοῦις, Σαραπάμπων, Φίλων, Φίλιππος, Ἀπολλώνιος, Παφνούτιος, Παῦλος, Διόσκορος, Νειλάμμων, Σερῆνος, Ἀκύλας, Ἀωτᾶς, Ἀρποκρατίων, Ἰσαάκ, Θεόδωρος, Ἀπολλῶς,

ρος, Ἀπολλῶς, Ἀμμωνιανός, Νεῖλος, Ἡράκλειος, Ἀρείων,
 Ἀθάς, Ἀρσένιος, Ἀγαθάμμων, Θέων, Ἀπολλώνιος, Ἡλίας,
 Παννινούθιος, Ἀνδραγάθιος, Νεμεσίων, Σαραπίων, Ἀμμώ-
 5 νιος, Ἀμμώνιος, Ξένων, Γερόντιος, Κόιντος, Λεωνίδης, Σε-
 μπρωνιανός, Φίλων, Ἡρακλείδης, Ἰέρακος, Ροῦφος, Πασό-
 φιος Μακεδόνιος, Ἀπολλόδωρος, Φλαβιανός, Ψάης, Σύρους,
 Ἀπφοῦς, Σαραπίων, Ἡσαΐας, Παφνούτιος, Τιμόθεος, Ἐλου-
 ρίων, Γάιος, Μουσαῖος, Πιστός, Ἡρακλάμμων, Ἡρων, Ἡ-
 λίας, Ἀνάγαμφος, Ἀπολλώνιος, Γάιος, Φιλοτάς, Παῦλος,
 10 Τιθόης, Εὐδαίμων, Ἰούλιος.

50. Οἱ ἐν τῷ καναλίῳ τῆς Ἰταλίας.

Προβάτιος, Βιάτωρ, Φακουνδῖνος Ἰωσῆς, Νουμήδιος, Σπη-
 ράντιος, Σεβῆρος, Ἡρακλειανός, Φανστῖνος, Ἀντωνῖνος, Ἡ-
 ράκλειος, Οὐιτάλιος, Φήλιξ, Κρησπῖνος, Παυλιανός,

15

Κύπρου

Αὐξίβιος, Φώτιος, Γηράσιος, Ἀφροδίσιος, Εἰρηνικός, Νου-
 νέχιος, Ἀθανάσιος, Μακεδόνιος, Τριφύλλιος, Σπυριδῶν, Νορ-
 βανός, Σωσικράτης,

Παλαιστίνης

20 Μάξιμος, Ἀέτιος, Ἀρειος, Θεοδόσιος, Γερμανός, Σιλουανός,
 Παῦλος, Κλαύδιος, Πατρίκιος, Ἐλπίδιος, Γερμανός, Εὐσέβιος,
 Ζηνόβιος, Παῦλος, Πέτρος.

Οἱ μὲν οὖν τοῖς ὑπὸ τῆς συνόδου γραφεῖσιν ὑπογράψαν-
 τες οὗτοι, ἕτεροι δὲ πλεῖστοί εἰσιν οἱ καὶ πρὸ ταύτης τῆς συνό-
 25 δου γράψαντες ὑπὲρ ἡμῶν ἀπὸ τε τῆς Ἀσίας καὶ Φρυγίας καὶ
 Ἰσαυρίας, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπιστολαῖς ἐμ-
 φέρεται, ἐγγὺς ξγ', ὁμοῦ τμδ'.

51. Ταῦτα μαθὼν ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς Κωνστάντιος
 μετεπέμψατο ἡμᾶς γράψας ἰδίᾳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἑαυτοῦ τὸν

Ἀμμωνιανός, Νεῖλος, Ἡράκλειος, Ἀρείων, Ἀθάς, Ἀρσένιος, Ἀγαθάμμων, Θέων, Ἀπολλώνιος, Ἡλίας, Παννινούθιος, Ἀνδραγάθιος, Νεμεσίων, Σαραπίων, Ἀμμώνιος, Ἀμμώνιος, Ξένων, Γερόντιος, Κόϊντος, Λεωνίδης, Σεμπρωνιανός, Φίλων, Ἡρακλείδης, Ἰέρακυσ, Ροῦφος, Πασόφιος, Μακεδόνιος, Ἀπολλόδωρος, Φλαβιανός, Ψάης, Σύρους, Ἀπφοῦς, Σαραπίων, Ἡσαΐας, Παφνούτιος, Τιμόθεος, Ἐλουρίων, Γάϊος, Μουσαΐος, Πιστός, Ἡρακλάμμων, Ἡρων, Ἡλίας, Ἀνάγαμφος, Ἀπολλώνιος, Γάϊος, Φιλοτάς, Παῦλος, Τιθόης, Εὐδαίμων, Ἰούλιος.

50. Οἱ ἐν τῷ καναλίῳ τῆς Ἰταλίας

Προβάτιος, Βιάτωρ, Φακουνδίνος, Ἰωσῆς, Νουμήδιος Σπηράντιος, Σεβῆρος, Ἡρακλειανός, Φαυστίνος, Ἀντωνίνος, Ἡράκλειος, Οὐιτάλιος, Φήλιξ, Κρησπίνος, Παυλιανός.

Κύπρου

Αὐξίβιος, Φώτιος, Γηράσιος, Ἀφροδίσιος, Εἰρηνικός, Νουνέχιος, Ἀθανάσιος, Μακεδόνιος, Τριφύλλιος, Σπυρίδων, Νορβανός, Σωσικράτης.

Παλαιστίνης

Μάξιμος, Ἀέτιος, Ἄρειος, Θεοδόσιος, Γερμανός, Σιλουανός, Παῦλος, Κλαύδιος, Πατρικίος, Ἐλπίδιος, Γερμανός, Εὐσέβιος, Ζηνόβιος, Παῦλος, Πέτρος.

Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ὑπέγτασαν ὅσα ἐγράφησαν ὑπὸ τῆς συνόδου, περισσότεροι δὲ ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς συνόδου ἔγραψαν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἀπὸ τὴν Φρυγίαν καὶ ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀναφέρονται εἰς τὰς ἰδίας ἐπιστολάς των περὶ τοῦ ἐξήκοντα τρία καὶ συνολικὰ τριακόσια τεσσαράκοντα τέσσερα.

51 Ὅταν λοιπὸν ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς ἔμαθεν αὐτά, μᾶς προσεκάλεσε δι' ἐπιστολῆς ποὺ ἀπηύθηνε κυρίως πρὸς τὸν

μακαρίτην Κώνσταντα, πρὸς δὲ ἡμᾶς καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ταῦτα:

Κωνστάντιος Νικητῆς Αὔγουστος ᾽Αθανασίῳ.

Ἐπὶ πολὺ σὲ κλυδωνίζεσθαι καὶ χειμάζεσθαι τοῖς τῆς
 5 θαλάττης ἀγροῖσι κύμασιν οὐκ ἀφῆκεν ἢ τῆς ἡμετέρας ἡμερό-
 τητος φιλανθρωπία. Γυμνωθέντα σε τῆς πατρῶας ἐστίας καὶ
 στερηθέντα τῶν ἰδίων καὶ πλανώμενον ἐν θηριώδεσιν ἀνοδίαις
 οὐ παρῆκεν ἢ ἀκάματος ἡμῶν εὐσέβεια. Καὶ εἰ καὶ τὰ μάλι-
 στα ἐπιπολὺν ὑπερεθέμην γράψαι τὴν πρόθεσιν τῆς ἐμῆς δια-
 10 νοίας προσδοκῶν αὐθαίρετόν σε παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς καὶ
 τῶν καμάτων αἰτεῖν θεραπείαν, ὅμως, ἐπειδὴ ἴσως ὁ φόβος
 τὴν προαίρεσιν τῆς προθέσεως ἐνεπόδισε, διὰ τοῦτο δωρεὰς
 πληρέστατα γράμματα πρὸς τὴν σὴν στερρότητα διεπεμψά-
 μεθα, ἵνα ἀφόβως ταῖς ἡμετέραις προσόψεις ταχεῖαν τὴν σαν-
 15 τοῦ παρουσίαν παρασχεῖν σπουδᾶσης, ὑπὲρ τοῦ τῆς σαντοῦ ἐ-
 πιθυμίας ἀπολαύσας καὶ πειραθεὶς ἡμῶν τῆς φιλανθρωπίας
 τοῖς ἰδίοις ἀποκατασταθῆς. Τούτου γὰρ ἔνεκα καὶ τὸν δε-
 σπότην μου καὶ ἀδελφόν μου Κώνσταντα τὸν Νικητὴν Αὔ-
 γουστον ὑπὲρ σοῦ παρεκάλεσα, ἵνα τοῦ ἔλθειν ἐξουσίαν σοι
 20 δῶ, ἐπὶ τῷ ἀμφοτέρων ἡμῶν ἐπινευόντων τῇ πατρίδι ἀπο-
 κατασταθῆς ἔχων τοῦτο τῆς ἡμῶν χάριτος ἐνέχυρον.

Ἐπιστολὴ δευτέρα

Εἰ καὶ τὰ μάλιστα διὰ προτέρων γραμμάτων ἐδηλώσαμεν,
 ὅπως ἀμερίμνως εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτάτον παραγένῃ διὰ τὸ
 25 μάλιστα βούλεσθαι ἡμᾶς ἀποστεῖλαί σε εἰς τὰ ἴδια, ὅμως καὶ
 νῦν καὶ ταῦτα τὰ γράμματα πρὸς τὴν σὴν στερρότητα δεδώ-
 καμεν, δι' ὧν προτρεπόμεθα, χωρὶς τινος ἀπιστίας καὶ φόβου
 ἐπιβῆναί σε δημοσίοις ὀχήμασι καὶ σπουδάσαι πρὸς ἡμᾶς,
 ἵνα ὧν ἐπιθυμῆς ἀπολαῦσαι δυννηθῆς.

1. Τίτλος βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων

2. Ἡ σὴ στερρότης = προσωπική τιμητική

ἀδελφόν του, τὸν μακαρίτην Κώνσταντα, πρὸς ἡμᾶς δὲ καὶ μία καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

Κωνστάντιος Νικητῆς Αὐγουστος πρὸς τὸν Ἀθανάσιον.

Δὲν σὲ ἄφησε νὰ κλυδωνίζεσαι καὶ νὰ ταλαιπωρῆσαι ἐπὶ πολὺν χρόνον μέσα εἰς τὰ ἄγρια κύματα ἢ φιλανθρωπία τῆς ἡμετέρας ἡμερότητας¹. Οὐτε σὲ ἐγκατέλιπεν ἢ ἀκούραστος εὐσέβειά μας ὅταν ἀπεμακρύνθης ἀπὸ τὴν πατρικὴν ἐστίαν καὶ ὅταν ἐστερήθης τοὺς ἰδικούς σου καὶ περιεπλανάσου ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους τόπους. Ἄν καὶ ἀνέβαλα διὰ πάρα πολὺν χρόνον νὰ γράψω μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν, ὅτι σὺ θὰ ἐρχόσουν πρὸς ἡμᾶς μόνος σου διὰ νὰ ζητήσης θεραπείαν ἀπὸ τὰς ταλαιπωρίας, ὅμως, ἐπειδὴ ἐνδέχεται ὁ φόβος νὰ ἡμπόδισε τὸν σκοπὸν τῆς προθέσεώς σου, διὰ τοῦτο ἀπεστείλαμεν πρὸς τὴν σὴν στερρότητα² γράμματα γεμάτα δωρεῶν, διὰ νὰ σπεύσης ἀφόβως νὰ παρουσιασθῆς ἐνώπιόν μας, ἱκανοποιῶν τὴν ἐπιθυμίαν σου καὶ ἀποκτῶν πείραν τῆς φιλανθρωπίας μας καὶ νὰ ἀποκατασταθῆς εἰς τὴν θέσιν σου. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ λοιπόν, παρεκάλεσα ὑπὲρ σοῦ τὸν δεσπότην μου καὶ ἀδελφόν μου Κώνσταντα, τὸν Νικητὴν Αὐγουστον, νὰ σοῦ παραχωρηθῆ δηλαδή ἡ ἐξουσία καὶ μὲ τὴν ἔγκρισιν καὶ τῶν δύο μας νὰ ἀποκατασταθῆς εἰς τὴν πατρίδα σου, ἔχων ὡς ἐνέχυρον τῆς χάριτος ἡμῶν αὐτὸ τὸ γράμμα.

Ἐ π ι σ τ ο λ ῆ δ ε υ τ έ ρ α

Ἄν καὶ πολὺ περισσότερον διὰ τῶν προηγουμένων γραμμάτων ἐδηλώσαμεν ὅτι εὐχαρίστως ἀπεφασίσαμεν, ἐπειδὴ πολὺ θέλομεν νὰ σὲ ἀποστείλωμεν εἰς τὴν θέσιν σου, ὅμως καὶ τώρα αὐτὰ τὰ γράμματα ἐδώσαμεν εἰς τὴν σὴν στερρότητα, μὲ τὰ ὅποια σὲ προτρέπομεν χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν καὶ φόβον, νὰ ἐπιβιβασθῆς εἰς δημόσια ὀχήματα καὶ νὰ σπεύσης νὰ ἔλθης πρὸς ἡμᾶς, διὰ νὰ ἡμπορέσης νὰ ἀπολαύσης αὐτὰ ποὺ ἐπιθυμεῖς.

Ἐπιστολή τρίτη

Ἦνίκα ἐν τῇ Ἐδέσση διετρίβομεν, παρόντων τῶν σῶν
 πρεσβυτέρων ἤρρεσεν, ὅπως ἀποσταλέντος πρεσβυτέρου πρὸς
 σὲ ἐλθεῖν εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτάτον σπουδάσης ἐπὶ τῷ, ἰδόντα
 5 σε, τὴν ἡμετέραν πρόσοψιν εὐθέως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν
 ὁδεύσης. Ἄλλ' ἐπειδὴ πλεῖστος χρόνος παρῆλθεν, ἀφ' οὗ
 γράμματα δεξάμενος παρ' ἡμῶν οὐκ ἀπήνησας, διὰ τοῦτο
 καὶ νῦν ὑπομνήσαι σε ἐσπουδάσαμεν, ἵνα καὶ νῦν τὴν σὴν πα-
 ρουσίαν ταχεῖαν ποιῆσαι πρὸς ἡμᾶς σπουδάσης καὶ οὕτω δυ-
 10 νηθῆς τῇ τε πατρίδι σου ἀποκατασταθῆναι καὶ τῆς εὐχῆς σου
 ἐπιτυχεῖν. Πρὸς δὲ πληρεστέρα διήγησιν Ἀχιτᾶν τὸν διάκο-
 νον ἀπεστείλαμεν, παρ' οὗ δυνήσῃ μαθεῖν τῆς τε ἡμετέρας
 ψυχῆς τὴν προαίρεσιν καὶ ὅτι τούτων ὧν εὐχῆ τυχεῖν δυνήσῃ.

52. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τοιαῦτα γράφει, ἐγὼ δὲ δεξάμενος
 15 ἀνῆλθον εἰς τὴν Ῥώμην συντάξασθαι τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ ἐπι-
 σκόπῳ· ἐν τῇ Ἀκυλία γὰρ ἤμην, ὅτε ταῦτα ἐγράφη. Καὶ ἡ μὲν
 Ἐκκλησία πάσης χαρᾶς πεπλήρωτο, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἰού-
 λιος συγχαίρων τῇ ἐπανόδῳ γράφει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ
 διερχομένους ἡμᾶς οἱ ἐπίσκοποι καθεξῆς μετ' εἰρήνης προέ-
 20 πεμψαν. Καὶ ἔστι τὰ γραφέντα ταῦτα:

Ἰούλιος πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ λαῷ παροικοῦντι
 Ἀλεξάνδρειαν.

Συγχαίρω καὶ γὰρ ὑμῖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὅτι τὸν καρπὸν
 τῆς ἑαυτῶν πίστεως ἐπ' ὀφθαλμῶν λοιπὸν ὁρᾶτε. Τοῦτο γὰρ
 25 καὶ ἀληθῶς ἂν τις ἴδοι γενόμενον ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεπι-
 σκόπου μου Ἀθανασίου, ὃν διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου καὶ
 διὰ τὰς ὑμετέρας εὐχὰς Θεὸς ὑμῖν ἀποδίδωσιν. Ἐκ δὴ τού-
 του συνορᾶν ἔστι καθαρὰς ὑμᾶς καὶ μεστὰς ἀγάπης αἰεὶ τὰς
 εὐχὰς ἀνενηνοχέειν πρὸς τὸν Θεόν. Μνήμονες γὰρ ὄντες τῶν

Ἐπιστολὴ τρίτη

Ὅταν διεμέναμεν εἰς τὴν Ἔδεσσαν, καὶ ἐνῶ οἱ ἰδικοὶ σου πρεσβύτεροι ἦσαν παρόντες, ἀπεφασίσαμεν, ὅπως ἀποστείλωμεν πρεσβύτερον πρὸς σέ, διὰ νὰ σπεύσης νὰ ἔλθῃς ἐνώπιόν μας διὰ νὰ μᾶς ἰδῆς καὶ νὰ πορευθῆς ἀμέσως διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, ἀφ' ὅτου ἔλαβες τὰ γράμματά μας καὶ δὲν μᾶς ἀπήντησες, διὰ τοῦτο ἐφροντίσαμεν καὶ τώρα νὰ σοῦ ὑπενθυμίσωμεν διὰ νὰ σπεύσης καὶ τώρα νὰ ἔλθῃς τὸ ταχύτερον πρὸς ἡμᾶς καὶ νὰ ἡμπορέσης ἔτσι νὰ ἀποκατασταθῆς εἰς τὴν πατρίδα σου καὶ νὰ ἐπιτύχῃς τὴν ἐπιθυμίαν σου. Καὶ διὰ πληρεστέραν ἐνημέρωσιν ἀπεστείλαμεν τὸν διάκονον Ἀχιτᾶν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἡμπορέσης νὰ μάθῃς καὶ τὴν ἰδικὴν μας ψυχικὴν διάθεσιν, καὶ ὅτι ἐκεῖνα πού εὔχεται θὰ ἡμπορέσης νὰ τὰ ἐπιτύχῃς.

52. Ὁ μὲν λοιπὸν βασιλεὺς τοιαῦτα γράφει, ἐγὼ δὲ μόλις ἔλαβα τὰ γράμματα, μετέβην εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἐπίσκοπον, διότι ἡμουν εἰς τὴν Ἀκυλίαν ὅταν ἐγράφησαν αὐτά. Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία ἐγέμισεν ἀπὸ χαράν, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἰούλιος ἔγραψε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ τὴν συγχαρῆ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου. Καὶ ἐνῶ ἡμεῖς διερχόμεθα οἱ ἐπίσκοποι μᾶς προέπεμψαν ἐν συνεχείᾳ μὲ εἰρήνην. Καὶ τὰ γραφέντα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἰούλιος πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ τὸν λαὸν πού κατοικεῖ εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, χαίρω καὶ ἐγὼ μαζί σας, ὅτι τὸν καρπὸν τῆς πίστεώς σας θὰ βλέπετε τοῦ λοιποῦ μὲ τὰ μάτια σας. Διότι τοῦτο ἀληθῶς θὰ ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδῆ ὅτι ἐγινε διὰ τὸν ἀδελφόν καὶ συνεπίσκοπόν μου Ἀθανάσιον, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς σᾶς ἀποδίδει διὰ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου του καὶ διὰ τὰς εἰδικὰς σας προσευχάς. Ἀπ' αὐτὸ δὲ ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ ὅτι αἱ προσευχαὶ σας πού ἀπηυθύνετε πρὸς τὸν Θεὸν ἦσαν πάντοτε καθαραὶ καὶ γεμάται ἀπὸ ἀγάπην. Διότι μὲ τὸ

οὐρανίων ἐπαγγελιῶν καὶ τῆς πρὸς αὐτὰς ἀγωγῆς, ἦν ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ προειρημένου ἀδελφοῦ μου ἐπαιδεύθητε, ἔγνωτε ἀληθῶς καὶ κατὰ τὴν προσοῦσαν ὑμῖν ὀρθὴν πίστιν κατειλήφατε, ὡς οὐκ ἂν εἰς τέλος ἀφ' ὑμῶν ἀποσχοινοισθῆσεται
 5 οὗτος, ὃν ἐν ταῖς θεοσεβεστάταις ὑμῶν ψυχαῖς ἀεὶ ὡς παρόντα ἐσχῆκατε. Οὐκοῦν οὐ πολλῶν μοι χρεῖα λόγων πρὸς ὑμᾶς ἐπιστέλλονται. Ὅσα γὰρ ὑμῖν ἂν λεχθῆ παρ' ἐμοῦ, ταῦθ' ἢ ὑμετέρα πίστις προῦλαβε καὶ πεπλήρωκε κατὰ Θεοῦ χάριν τὰ τῆς κοινῆς πάντων ἡμῶν εὐχῆς. Συγχαίρω τοίνυν ὑμῖν, πάλιν
 10 γὰρ ἔρῳ, ὅτι τὰς ψυχὰς ἀκαταμαχίτους ἐν τῇ πίστει τετηρήκατε, καὶ αὐτῷ δὲ τῷ ἀδελφῷ μου Ἀθανασίῳ οὐκ ἔλαττον συγχαίρω, ὅτι καίπερ πολλὰ πάσχων λυπηρὰ οὐδεμίαν ὥραν ἐπιλήσμων γέγονε τῆς ὑμετέρας ἀγάπης καὶ τοῦ ὑμετέρου πόθου. Εἰ γὰρ καὶ τῷ σώματι πρὸς καιρὸν ἔδοξεν ἀφ' ὑμῶν
 15 ἀφελκυσθῆναι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι διαπαντὸς ὡς συνῶν ὑμῖν διῆγεν.

53. Ἐπανέρχεται τοίνυν πρὸς ὑμᾶς λαμπρότερος νῦν, ἢ ὅτε παρ' ὑμῶν ἀπεδήμησεν. Εἰ γὰρ καὶ τὰς τιμίας ὕλας, χρυσὸν δὴ καὶ ἄργυρον, εἰς καθαρότητα τὸ πῦρ δοκιμάζει, τί ἂν τις
 20 εἴποι κατ' ἀξίαν τοῦ τοσοῦτου ἀνδρός, ὃς κινδύνους τοσοῦτων θλίψεων νικήσας ἀποδίδεται ὑμῖν ἀθῶος οὐ παρ' ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάσης τῆς συνόδου ἀποδειχθείς; Ὑποδέξασθε τοίνυν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μετὰ πάσης τῆς κατὰ Θεὸν δόξης καὶ χαρᾶς τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν. Ἀθανάσιον μετὰ τούτων,
 25 οἷτινες αὐτῷ καὶ τῶν τοσοῦτων καμάτων κοινωνοὶ γέγονασι καὶ χαίρετε τῶν εὐχῶν ἑαυτῶν ἀπολαύοντες, οἱ τὸν ποιμένα τὸν ὑμέτερον, ἴν' οὕτως εἴπω, ποθοῦντα καὶ διψῶντα τὴν ὑμετέραν θεοσεβείαν, σωτηρίοις γραφαῖς ἐθρέψατε καὶ ἐποτίσατε. Καὶ γὰρ τῆς ἐπὶ ξένης αὐτοῦ διατριβῆς ὑμεῖς πα-
 30 ραμυθία γέγονατε καὶ διωκόμενον ἐθάλπυατε ταῖς πιστοτάταις

νά ἐνθυμῆσθε τὰς οὐρανίους ἐπαγγελίας καὶ τὴν σχετικὴν πρὸς αὐτὰς ἐκπαίδευσιν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθητε ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ προλεχθέντος ἀδελφοῦ μου, ἐμάθατε καλὰ καὶ κατὰ τὴν ἰδικὴν σας οἰκείαν ὀρθὴν πίστιν κατενοήσατε, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀποχωρισθῆ ἕως τοῦ τέλους ἀπὸ σᾶς, αὐτὸν ποὺ πάντοτε εἶχατε ὡς παρόντα εἰς τὰς θεοσεβεστάτας ψυχὰς σας. Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς γράψω πολλὰ λόγια. Διότι ὅσα καὶ ἂν σᾶς εἰπῶ ἐγώ, αὐτὰ ἢ ἰδικὴ σας πίστις τὰ ἐπρόλαβε καὶ ἐκάλυψε μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὅσα ἢ προσευχὴ ὄλων μας ἐζητοῦσεν. Διότι πάλιν θὰ εἰπῶ, σᾶς συγχαίρω λοιπὸν διότι διετηρήσατε τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα τῆς πίστεως, καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον συγχαίρω ὅχι ὀλιγώτερον, διότι ἂν καὶ ὑπέφερε πολλὰ λυπηρὰ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐλησμόνησε τὴν ἀγάπην σας καὶ τὴν μεγάλην σας ἐπιθυμίαν. Διότι καὶ ἂν ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι ἐχωρίσθη σωματικῶς ἀπὸ σᾶς, ὁμῶς πνευματικὰ ἔζη ὡσὰν νὰ ἦτο πάντοτε μαζί σας.

53. Τώρα λοιπὸν ἐπιστρέφει πρὸς σᾶς ἐνδοξότερος, παρὰ τότε, ὅταν ἀνεχώρησεν ἀπὸ σᾶς. Διότι, ἂν τὸ πῦρ δοκιμάζει καὶ ἀποδεικνύη τὴν γνησιότητα τῶν συστατικῶν τῶν μετάλλων, δηλ. τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, τί θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ τόσο σπουδαίου αὐτοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς κινδύνους τῶν θλίψεων, ἀποδίδεται τώρα ἀθῶος, ἀποδειχθεὶς ὅχι μόνον ἀπὸ σᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὅλην τὴν σύνοδον ἀθῶος; Λοιπὸν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὑποδεχθῆτε μὲ ὅλην τὴν κατὰ Θεὸν τιμὴν καὶ χαρὰν τὸν ἐπίσκοπόν σας Ἀθανάσιον μαζί μὲ αὐτούς, ποὺ μαζί του συνέπαθον καὶ ποὺ τόσους πολλοὺς κόπους συνυπέφερον καὶ χαίρετε ἀπολαμβάνοντες τοὺς καρποὺς τῶν εὐχῶν σας, σεῖς, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, ποὺ τὸν ποιμένα σας, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμοῦσε καὶ ἐδιψοῦσε τὴν ἰδικὴν σας εὐσέβειαν, μὲ τὰ σωτήρια γράμματα ἐθρέψατε καὶ ἐποτίσατε. Καὶ διότι κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν ξένην σεῖς τὸν παρηγορήσατε καὶ ὅταν κατεδιώκετο τὸν περιεθάλψατε μὲ τὰς εὐσεβεστάτας ψυ-

ἑαυτῶν ψυχαῖς καὶ διανοαῖς. Ἐμὲ δὲ ἤδη εὐφραίνει ἐννοού-
 μενον καὶ προορῶντα τῷ λογισμῷ τὴν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ ἐκά-
 στου ὑμῶν χαρὰν καὶ τοῦ πλήθους τὰς θεοσεβεστάτας ἀπαν-
 τήσεις καὶ τὸ ἔνδοξον τῆς τῶν συντρεχόντων ἑορτῆς. Καὶ τίς
 5 ἐκείνη ἢ ἡμέρα ὑμῖν καὶ ποία ἔσται, ἐπανερχομένου μὲν τοῦ
 ἀδελφοῦ μου, παυομένων δὲ τῶν προγενομένων καὶ τῆς πολυ-
 τιμῆτος καὶ κατ' εὐχὴν ἐπανόδου εἰς εὐφροσύνην τινὰ πληρε-
 στάτης χαρᾶς συναπτύσης τοὺς πάντας; Ἡ τοιαύτη δὲ χα-
 ρὰ κατὰ τὸ μέγιστον μέχρις ἡμῶν φθάνει, εἰ θεόθεν καὶ τοῦτο
 10 συγχωρεῖσθαι συνέστηκεν, ὅπως εἰς γνῶσιν τοῦ τηλικούτου
 ἀνδρὸς ἐλθεῖν δυναθῶμεν. Εἰς εὐχὴν δὴ οὖν τὴν ἐπιστολὴν τε-
 λειῶσαι καλόν. Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ καὶ ὁ τούτου Υἱὸς
 ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διηνεκῆ τὴν χά-
 ριν ὑμῖν παράσχοι διδοὺς ἔπαθλον τῇ θαυμαστῇ ὑμῶν πίστει,
 15 ἣν περὶ τὸν ἐπίσκοπον ὑμῶν ἐνδόξῳ μαρτυρία ἐνεδείξασθε,
 ἵνα ὑμῖν τε καὶ τοῖς μεθ' ὑμᾶς ἐνταῦθα καὶ ἐν τῷ μέλλοντι
 τὰ βελτίονα νέμοι, ἃ («Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε
 καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς
 ἀγαπῶσιν αὐτόν») διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι'
 20 οὗ τῷ παντοκράτορι Θεῷ ἢ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν. Ἐρρωῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι, ἀγαπητοὶ ἀδελ-
 φοί.

54. Μετὰ τούτων ἐλθόντα με γνησίως ἐώρακεν ὁ βασιλεὺς
 καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐκκλησίαν γράφας
 25 τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ λαοῖς ταῦτα:

Νικητῆς Κωνσταντίου Μέγιστος Σεβαστὸς ἐπισκόποις
 καὶ πρεσβυτέροις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Οὐκ ἀπελείφθη τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ὁ αἰδεσιμώτατος
 Ἀθανάσιος. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τῇ κατὰ ἀνθρώπους
 30 δοκιμασίᾳ ὑπεβλήθη, ὁμοῦς τὴν ὀφειλομένην παρὰ τῆς παντε-

χάς και καρδίας σας. Ἐγὼ δὲ τώρα εὐφραίνομαι σκεπτόμενος και προβλέπων νοερῶς τὴν χαρὰν τοῦ καθενός σας διὰ τὸν γυρισμόν του και τοῦ εὐσεβεστάτου πλήθους τὴν ὑποδοχὴν και τὴν λαμπρότητα τῆς ἑορτῆς ποὺ κάνουν ὅσοι σπεύδουν εἰς αὐτήν. Καὶ ποία θὰ εἶναι ἐκείνη ἡ ἡμέρα και τί λογῆς θὰ εἶναι, ὅταν θὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἀδελφός μου και παύσουν ὅλα ὅσα ἔγιναν εἰς τὸ παρελθόν, και ἐπανέλθῃ και ἡ ἐπιθυμητὴ πολυτιμος εἰρήνη ποὺ θὰ γεμίσῃ χαρὰν και θὰ συνδέσῃ ὅλους; Ἡ χαρὰ σας δὲ αὐτὴ κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος της φθάνει μέχρις ἡμῶν, ἂν και τοῦτο εἶναι ἐπιτρεπτόν ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ γνωρίσωμεν ἕνα τέτοιον ἄνδρα. Καλὸν εἶναι λοιπὸν νὰ τελειώσωμεν τὴν ἐπιστολὴν με τὴν εὐχὴν. Ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ και ὁ Υἱὸς αὐτοῦ ὁ Κύριος και Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶθε νὰ παράσχη εἰς σᾶς παντοτινὴν τὴν χάριν βραβεύων τὴν ἀξιοθαύμαστον πίστιν σας, τὴν ὁποίαν με λαμπρὰν μαρτυρίαν ἐδείξατε πρὸς τὸν ἐπίσκοπόν σας, και νὰ ἀπονέμη και εἰς σᾶς και εἰς ἐκείνους ποὺ εἶναι μαζί σας και εἰς τὸ μέλλον ὅ,τι καλλίτερον ἀπὸ «ἐκεῖνα ποὺ μάτι ἀνθρώπου δὲν εἶδε και αὐτὶ δὲν ἤκουσε και ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἐφαντάσθη, τὰ ὁποῖα ἐτοίμασεν ὁ Θεὸς εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν»¹ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Παντοκράτορα Θεὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Εὐχομαι εἰς τὸν Κύριον νὰ ὑγιαίνετε ὅλοι σας, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

54. Ὅταν μαζί με αὐτοὺς ἦλθον εἰς τὸν βασιλέα, ὁ βασιλεὺς με εἶδε με συμπάθειαν και με ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα και τὴν ἐκκλησίαν, ἀφοῦ ἔγραψεν εἰς τοὺς ἐπισκόπους και τοὺς πρεσβυτέρους και τὸν λαὸν τὰ ἑξῆς:

Νικητῆς Κωνσταντῖος Μέγιστος Σεβαστὸς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους και τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν ἐγκατελείφθη ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὁ αἰδεσιμώτατος Ἀθανάσιος. Ἀλλ' ἂν και δι' ὀλίγον χρόνον ὑπεβλήθη εἰς ἀνθρώπινους δοκιμασίας, ἐν τούτοις ἔλαβε τὴν ψῆφον ποὺ ἤξι-

φόρου προνοίας ἀπηνέγκατο ψῆφον ἀπολαβὼν βουλήσει τοῦ
 κρείττονος καὶ κρίσει ἡμετέρα τὴν πατρίδα ὁμοῦ καὶ τὴν ἐκ-
 κλησίαν, ἧς θείῳ νεύματι προστάτης ἐτύγχανε. Τούτω τὰ
 ἀκόλουθα ἔδει παρὰ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξαι πραότητος, ὥστε
 5 πάντα τὰ πρὸ τούτου κατὰ τῶν αὐτῶ κεκοινωνηκότων ὠρι-
 σμένα νῦν ἀμνηστία παραδοθῆναι πᾶσαν τε ὑποψίαν τὴν κατ'
 αὐτῶν σχολάσαι τοῦ λοιποῦ. Τὴν ἀτέλειαν, ἧς ἔτυχον πάλα
 οἱ ἅμα αὐτῶ κληρικοί, τούτοις βεβαιωθῆναι προσηκόντως.
 Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦτο τῇ εἰς αὐτὸν χάριτι προστιθέναί ἐδικαιώ-
 10 σαμεν, ὥστε πάντας τοὺς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου γινώσκειν ἐν-
 δεδόσθαι τὸ ἄφοβον πᾶσι τοῖς αὐτῶ προστιθεμένοις εἴτε ἐπι-
 σκόποις εἴτε κληρικοῖς. Ἰκανὸν δὲ γνώρισμα τῆς ἐκάστου
 ὀρθῆς προαιρέσεως ἔσται ἢ πρὸς τοῦτον ἔνωσις. Ὅσοι γὰρ ἂν
 τῆς καλλίονος ὁμοῦ κρίσεώς τε καὶ μοίρας γενόμενοι τὴν τού-
 15 του ἔλονται κοινωνίαν, τούτους πάντας ἐκελεύσαμεν καθ'
 ὁμοιότητα τῆς φθανούσης προνοίας καὶ νῦν τῆς ὑφ' ἡμῶν βου-
 λήσει τῆς κρείττονος παρασχεθείσης χάριτος ἀπολαύειν. Ὁ
 Θεὸς ὑμᾶς διαφυλάττοι.

Ἐπιστολὴ δευτέρα

20 Νικητὴς Κωνσταντῖος Μέγιστος Σεβαστὸς τῶ λαῶ τῆς
 κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καθολικῆς ἐκκλησίας.

55. Σκοπὸν ποιούμενοι τὴν ὑμετέραν ἐν ἅπασιν εὐνομίαν εἰ-
 δότες τε ὡς ἐπὶ πολὺ τῆς τοῦ ἐπισκοποῦντος προνοίας ἐστέ-
 ρησθε, Ἀθανάσιον τὸν ἐπίσκοπον, ἄνδρα τοῖς πᾶσι διὰ τε τὴν
 25 προσοῦσαν ὀρθότητα καὶ διὰ τὴν τῶν οἰκείων ἡθῶν εὐτροπίαν
 γνῶριμον, πάλιν πρὸς ὑμᾶς ἀποστεῖλαι ἐδικαιώσαμεν. Τοῦ-
 τον συνήθως καὶ προσηκόντως ὑποδεξάμενοι καὶ ταῖς πρὸς

ζεν ἀπὸ τὴν πάνσοφον θείαν πρόνοιαν μὲ τὴν θέλησιν τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τὴν ἰδικὴν μας κρίσιν καὶ ἀποκαθίσταται συγχρόνως εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας κατὰ θείαν χάριν ἦτο προστάτης. Εἰς τοῦτον ἔπρεπε ἀπὸ τὴν ἡμετέραν πραότητα νὰ παρασχεθοῦν ὅλα τὰ ἐπακόλουθα, ὥστε ὅλα ὅσα εἶχον καθορισθῆ προηγουμένως ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἐπικοινωνήσει μὲ αὐτόν, τώρα νὰ ἀμνηστευθοῦν καὶ νὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ κάθε ὑπόνοια ἐναντίον των. Ἡ κάθε εἶδους στέρησις ποὺ εἶχαν ὑποστῆ παλαιότερα οἱ κληρικοὶ ποὺ ἦταν μαζί του, εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ παρασχεθῆ ἡ διαβεβαίωσις κατὰ τὸν πλέον προσήκοντα τρόπον, ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτο ἐθεωρήσαμεν δίκαιον νὰ προστεθῆ πρὸς χάριν του, ὥστε νὰ γνωρίζουν ὅλοι ὅσοι ἀνήκουν εἰς τὸν ἱερόν κατάλογον ὅτι ἔχει παραχωρηθῆ ἡ ἐλευθερία εἰς ὅλους νὰ προστεθοῦν εἰς αὐτόν ἀφόβως εἴτε ἐπίσκοποι εἶναι εἴτε ἀπλοῖ κληρικοί. Ἄρκετόν δὲ γνώρισμα τῆς ὀρθῆς διαθέσεως τοῦ καθενὸς θὰ εἶναι ἡ ἔνωσις μὲ αὐτόν. Διότι ὅσοι προτιμοῦν τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτόν, ἀφοῦ ἔτυχε νὰ ἔχουν καλλιτέραν κρίσιν καὶ μοῖραν μαζί, ὅλους αὐτοὺς τοὺς διετάξαμεν, ὅπως ἀκριβῶς φθάνει ἡ πρόνοια, καὶ τώρα σύμφωνα μὲ τὴν θέλησίν μας, νὰ ἀπολαμβάνουν τῆς καλλιτέρας χάριτος ποὺ τοὺς παρεσχέθη. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σᾶς διαφυλάττη.

Ἐπιστολὴ δευτέρα

55. Νικητῆς Κωνστάντιος Μέγιστος Σεβαστὸς πρὸς τὸν λαὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἐχοντες ὡς σκοπὸν τὴν καθ' ὅλα ἰδικὴν σας ὑπακοὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ γωνρίζοντες ὅτι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐστερήθητε τῆς ἐπισκοπικῆς προνοίας, τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, ἀνδρα εἰς ὅλους γνωστὸν διὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν του καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους τῶν ἡθῶν, ἐθεωρήσαμεν δίκαιον πάλιν νὰ ἀποστείλωμεν αὐτόν πρὸς σᾶς. Ἀφοῦ ὑποδεχθῆτε αὐτόν μὲ τὰς συνηρισμένας καὶ δεούσας τιμάς, καὶ ἀφοῦ ἐκάνατε αὐτόν

Θεὸν εὐχαῖς βοηθὸν προστησάμενοι τὴν ὑμῖν τε πρέπουσαν καὶ ἡμῖν ἀρίστην ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας θεσμὸν διαρκῆ φυλάττειν σπουδάσατε. Οὐδὲ γὰρ εὐλογόν ἐστι διχονοίαν τινα ἢ στάσιν ἐν ὑμῖν κινήθῃναι ὑπεναντίον τῆς τῶν ἡμετέρων καιρῶν εὐμοιρίας. Καὶ τοῦτο μὲν ἀπειναι ἀφ' ὑμῶν παντελῶς βουλόμεθα, τὸ δὲ ταῖς εὐχαῖς ὑμᾶς διαρκῶς αὐτῷ, ὡς προείρηται, προστάτη καὶ ἐπικούρῳ χρωμένους πρὸς τὸ θεῖον ἐμμένειν συνήθως παραινοῦμεν, ὡς ἂν τῆς τοιαύτης ὑμῶν προθέσεως εἰς τὰς ἀπάντων εὐχὰς διαβαινώσης καὶ οἱ ἐκ τῶν ἔθνῶν τῇ τῶν εἰδώλων πλάνῃ ἔτι καὶ νῦν προσανέχοντες ἐπὶ τὴν τῆς ἱερᾶς θρησκείας ἐπίγνωσιν προθυμότατα σπεύδοιεν, ἀγαπητοί. Καὶ αὐθις οὖν παραινοῦμεν τοῖς προειρημένοις ἐμμένειν, τὸν δὲ ἐπίσκοπον ψήφῳ τοῦ κρείττονος καὶ ἡμετέρα γνώμη ἀπεσταλμένον ἠδέως δέξασθε καὶ πάση ψυχῇ καὶ γνώμῃ ἀσπαστὸν ἠγήσασθε. Τοῦτο γὰρ καὶ ὑμῖν πρέπει καὶ τῇ ἡμετέρα πραότητι προσήκειν συνέστηκεν. Ὑπὲρ γὰρ τοῦ πᾶσαν ἀνασόβης καὶ στάσεως πρόφασιν περιαιρεθῆναι τῶν ἐθελοκακία χρωμένων, τοῖς παρ' ὑμῖν δικασταῖς διὰ γραμμάτων προσετάξαμεν ἅπαντες οὓς ἂν στασιώδεις καταμάθοιεν τῇ τῶν νόμων ὑποβάλλειν ἐκδικία. Ἀμφοτέρω τούτων συνορῶντες καὶ τὴν ἡμετέραν μετὰ τοῦ κρείττονος γνώμην καὶ τὸν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ τῆς ὁμονοίας λόγον καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀτάκτων τιμωρίαν τὰ πρέποντα καὶ ἀρμόζοντα τῷ τῆς ἱερᾶς θρησκείας θεσμῷ διαφυλάττοντες τὸν προειρημένον διὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἄγοντες τὰς εὐχὰς ἅμα αὐτῷ ὑπὲρ τε ἑαυτῶν καὶ τῆς τοῦ βίου παντὸς εὐνομίας τῷ τῶν ὄλων Πατρὶ Θεῷ ἀναπέμπειν σπουδάσατε.

56. Ταῦτα γράψας ἐκέλευσε καὶ τὰ πρότερον παρ' αὐτοῦ

προστάτην σας με τὰς προσευχὰς σας πρὸς τὸν Θεόν, φροντίσατε νὰ διατηρήσετε τὴν ἀρίστην ὁμόνοιαν ποὺ ἀρμόζει εἰς σᾶς καὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ τὴν σύμφωνα μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας διαρκῆ εἰρήνην. Διότι δὲν εἶναι λογικὸν νὰ ὑπάρχη κάποια διχόνοια ἢ διάστασις ἀνάμεσά σας, ποὺ νὰ στρέφεται ἐναντίον τῆς εὐημερίας τῶν ἡμερῶν μας. Καὶ ἐπιθυμοῦμεν μὲν νὰ λείπη τοῦτο τελείως ἀπὸ σᾶς, συμβουλευόμεν δὲ νὰ παραμείνη διαρκῶς προστάτης καὶ βοηθός, ὅπως προελέχθη, μετὰ τὰς συνεχεῖς προσευχὰς σας πρὸς τὸν Θεόν, ὡσὰν ἡ τοιαύτη πρόθεσις σας, ἀγαπητοί, ποὺ διαβαίνει εἰς τὰς προσευχὰς ὄλων ποὺ προσφέρονται διὰ τοὺς εἰδωλολάτραις ἐκείνους ποὺ ἀκόμη καὶ τώρα ζοῦν εἰς τὴν πλάνην τῶν εἰδώλων, νὰ σπεύσουν μετὰ μεγάλην προθυμίαν νὰ γνωρίσουν τὴν ἱερὰν θρησκείαν μας. Καὶ πάλιν λοιπὸν σᾶς προτρέπομεν νὰ μείνετε σταθεροὶ εἰς ὅσα ἐλέχθησαν προηγουμένως, τὸν ἐπίσκοπον δὲ ποὺ σᾶς ἀπεστάλη μετὰ τὴν ψῆφον τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τὴν σύμφωνον γνώμην μας νὰ δεχθῆτε εὐχαρίστως καὶ μετὰ ὅλην τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιάν σας νὰ τὸν θεωρήσετε ὡς εὐπρόσδεκτον. Διότι αὐτὸ ἀρμόζει καὶ εἰς σᾶς καὶ εἶναι σύμφωνον μετὰ τὴν ἰδικὴν μας πραότητα. Διότι διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία δικαιολογία ἀναταραχῆς καὶ ἀναστατώσεως ἐκείνων, ποὺ μετὰ τὴν θέλησίν των ἐμμένουν εἰς τὴν κακίαν, διετάξαμεν μετὰ γράμματά μας εἰς τοὺς δικαστάς, νὰ ἐκδικάζουν σύμφωνα μετὰ τοὺς νόμους, ὅλους ἐκείνους ποὺ θὰ μάθουν ὅτι στασιάζουν. Ἐχοντες λοιπὸν ὑπὲρ ὅσων καὶ τὰ δύο καὶ τὴν ἰδικὴν μας γνώμην σύμφωνον μετὰ τὴν τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τὸν ὑπὲρ ὑμῶν λόγον καὶ πρὸς χάριν καὶ τῆς ὁμονοίας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιβάλλωνται τὰ ἀρμόζοντα διὰ τὴν τιμωρίαν τῶν ἀτάκτων, φροντίσατε νὰ διαφυλάσσετε ἕτσι τὸν θεσμόν τῆς ἱερᾶς θρησκείας, διὰ τὸν ὁποῖον ἀνεφέραμεν προηγουμένως, καὶ μετὰ κάθε σεβασμὸν καὶ τιμὴν νὰ προσεύχεσθε εἰς τὸν Πατέρα ὄλων καὶ Θεὸν συγχρόνως ὑπὲρ τῆς εὐνομίας τῶν ἰδίων προσωπικῶς καὶ τοῦ βίου ὄλου.

56. Ἀφοῦ ἔγραψεν αὐτὰ διέταξε νὰ ἀκυρωθοῦν τὰ ὅσα ἔγρα-

γραφέντα κατ' ἐμοῦ ἐκ διαβολῆς τῶν περὶ Εὐσέβιον ἀναιρεθῆναι καὶ ἀφανισθῆναι ἀπὸ τῶν τάξεων τοῦ τε δονκὸς καὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀποσταλεῖς Εὐσέβιος ὁ δεκουρίων ἔλαβεν αὐτὰ ἀπὸ τῶν τάξεων. Καὶ ἔστι τὰ γραφέντα ταῦτα:

5 Νικητῆς Κωνστάντιος Αὐγουστος Νεστορίῳ.

Τῷ δὲ αὐτῷ τύπῳ καὶ τοῖς ἐν Αὐγουσταμνικῇ καὶ Θηβαῖδι καὶ Λιβύαις ἡγεμόσιν.

Εἴ τί ποτε πρὸ τούτου ἐπὶ βλάβῃ καὶ ὕβρει τῶν κοινω-
 νούντων Ἀθανασίῳ τῷ ἐπισκόπῳ προσταχθὲν εὐρίσκεται,
 10 ταῦτα νῦν ἀπαλειφθῆναι βουλόμεθα. Καὶ γὰρ καὶ τὴν ἀλει-
 τουργησίαν, ἣν εἶχον οἱ αὐτοῦ κληρικοί, τοὺς αὐτοὺς πάλιν
 τὴν αὐτὴν θέλομεν ἔχειν. Ταύτην δὲ τὴν ἡμετέραν πρόσταξιν
 φυλαχθῆναι βουλόμεθα, ὥστε ἀποδοθέντος Ἀθανασίου τοῦ
 ἐπισκόπου τῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ ἔχειν τὴν
 15 ἀλειτουργησίαν, ἣν αἰεὶ εἶχον, ἣν καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ ἔχου-
 σιν, ἵν' οὕτως ἔχοντες καὶ αὐτοὶ χαίρωσι.

57. Προπεμφθεὶς οὕτω καὶ διερχόμενος τὴν Συρίαν συνέτυ-
 χον τοῖς κατὰ Παλαιστίνην ἐπισκόποις. Καὶ σύνοδον ποιήσαν-
 τες ἐν Ἱερουσαλὴμ γνησίως ἡμᾶς ἀπεδέξαντο καὶ αὐτοὶ μετ'
 20 εἰρήνης προέπεμψαν καὶ ἔγραψαν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς
 ἐπισκόπους ταῦτα:

Ἡ ἁγία σύνοδος ἣ ἐν Ἱεροσολύμοις συναχθεῖσα τοῖς ἐν
 Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύαις συλλειτουργοῖς καὶ τοῖς ἐν Ἀλεξαν-
 δρεῖα πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ λαῷ, ἀγαπητοῖς καὶ
 25 ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Κατ' ἀξίαν τῷ τῶν ὄλων Θεῷ εὐχαριστεῖν οὐκ ἀρκοῦμεν,
 ἀγαπητοί, ἐφ' οἷς θαυμασίως ἐποίησε πάντοτε, ἐποίησε δὲ

1. Δεκουρίων· ἀξίωμα ρωμαϊκὸν πολλαπλοῦς ἀποστολῆς. Ἡ ὑπηρεσία του περιελάμβανε τὴν ἀγορανομίαν, ἀστυνομίαν, δικαιοσύνην, δημόσια οἰκονομικά, διοίκησιν πόλεων καὶ ἑδαφῶν. Ἀξίωμα μὲ βαρείας εὐθύνας. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ὁ δεκουρίων ὑπηρετεῖ εἰς τὸ παλάτιον ὡς θαλαμηπόλος. Ἐν τῷ στρατῷ δεκουρίωνες ἔλέγοντο οἱ τρεῖς ἐκλεγέντες διοικηταὶ τῶν τριῶν ἰλῶν.

ψε προηγουμένως ἐναντίον μου, ἀπὸ συκοφαντίαν τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον, καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν ἀπὸ τὰς τάξεις καὶ τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ ἐπάρχου τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀφοῦ ἀπεστάλη ὁ δεκουρίων Εὐσέβιος παρέλαβεν αὐτὰ ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν εἶναι τὰ ἑξῆς:

Νικητῆς Κωνστάντιος Αὐγούστος πρὸς Νεστόριον.

Μὲ τὸν ἴδιον δὲ τύπον καὶ πρὸς τοὺς εἰς τὴν Αὐγουσταμνικὴν καὶ Θηβαΐδα καὶ Λιβύην ἡγεμόνας.

Ἐὰν εὐρίσκεται κάπου διάταγμα ποὺ ἐξεδόθη κάποτε πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ, πρὸς βλάβην καὶ προσβολὴν ἐκείνων ποὺ ἐπικοινωνοῦσαν μὲ τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, αὐτὸ τῶρα ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀκυρωθῇ. Διότι καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοὺς φόρους, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ κληρικοὶ αὐτοῦ, ἐπιθυμοῦμεν νὰ τὴν ἔχουν καὶ πάλιν. Αὐτὴν τὴν προσταγὴν μας ἐπιθυμοῦμεν νὰ τηρῆτε, ὥστε μόνις ἐπιστρέψῃ ὁ Ἀθανάσιος, ὁ ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ ἔχουν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπικοινωνοῦν μὲ αὐτὸν τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοὺς φόρους, τὴν ὁποίαν πάντοτε εἶχον, ὅπως τὴν ἔχουν καὶ οἱ ὑπόλοιποι κληρικοί, διὰ νὰ χαίρουν καὶ αὐτοὶ ποὺ θὰ ἀπολαμβάνουν αὐτά.

57. Ἀφοῦ προεπέμφην μὲ τοιαύτας τιμὰς καὶ ἐνῶ διερχόμουν ἀπὸ τὴν Συρίαν συνήντησα τοὺς ἐπισκόπους τῆς Παλαιστίνης. Αὐτοὶ δὲ ἀφοῦ συνεκάλεσαν σύνοδον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μᾶς ὑπεδέχθησαν προθύμως καὶ οἱ ἴδιοι μᾶς κατευώδωσαν μὲ εἰρήνην καὶ ἔγραψαν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἐπισκόπους τὰ ἑξῆς:

Ἡ ἁγία σύνοδος ποὺ συνεκλήθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς συλλειτουργοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Λιβύην καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ περιποθήτους ἀδελφούς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἀγαπητοί, δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Θεὸν τῶν ὅλων ὅπως ἀξίζει, δι' ὅσα θαυμάσια ἔκαμε πάντοτε, ἔκαμεν δὲ καὶ τῶρα μὲ τὸ νὰ ἀποδώσῃ εἰς σᾶς καὶ τὴν ἰδικὴν

καὶ νῦν μετὰ τῆς ὑμετέρας ἐκκλησίας τὸν ποιμένα ὑμῶν καὶ
κύριον καὶ συλλειτουργὸν ἡμῶν Ἐθανάσιον ἀποδοὺς ὑμῖν.
Τίς γὰρ ἤλπισέ ποτε ταῦτα ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, ἃ νῦν ὑμεῖς ἔργω
ἀπολαμβάνετε; Ἐληθῶς αἱ προσευχαὶ ὑμῶν εἰσηκούσθησαν
5 παρὰ τῷ τῶν ὄλων Θεῷ τῷ κηδομένῳ τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας
καὶ ἐπιδόντι ὑμῶν τὰ δάκρυα καὶ τοὺς ὀδυρομῶν καὶ διὰ τοῦτο
τῶν δεήσεων ὑμῶν ἐπακούσαντι. Ἦτε γὰρ «Ὡς πρόβατα
ἔρριμμένα καὶ ἐσκυλμένα μὴ ἔχοντα ποιμένα» διὰ τοῦτο ἐπε-
σκέψατο ὑμᾶς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν οὐρανόθεν, ὁ τῶν ἰδίων προ-
10 βάτων κηδόμενος, ἀποδοὺς ὑμῖν ὃν ἐπιθυμεῖτε. Ἴδου γὰρ καὶ
ἡμεῖς πάντα ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης πράττοντες
καὶ τῇ ὑμετέρᾳ συμπνέοντες ἀγάπῃ προλαβόντες αὐτὸν ἡσπα-
σάμεθα, καὶ κοινωνήσαντες δι' αὐτοῦ ὑμῖν ταύτας τὰς προσρή-
σεις διαπεμπόμεθα καὶ τὰς εὐχαριστηρίους ἡμῶν εὐχὰς, ἵν'
15 εἰδῆτε τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς αὐτὸν καὶ ἡμᾶς
ἠνωσθαι. Ὀφείλετε δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τῶν θεοφιλε-
στάτων βασιλέων εὐχεσθαι, οἵτινες καὶ αὐτοὶ γνόντες τὸν πό-
θον ἡμῶν τὸν περὶ αὐτὸν καὶ τὴν αὐτοῦ καθαρότητα ἀποκα-
ταστήσαι αὐτὸν ὑμῖν μετὰ πάσης τιμῆς κατηξίωσαν. Ὑπτίαις
20 οὖν ὑποδεξάμενοι αὐτὸν χερσὶ καὶ τὰς ὀφειλομένας περὶ τού-
του εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀναπέμψαι τῷ ταῦτα ὑμῖν χαρισα-
μένῳ Θεῷ σπουδάσατε, ὑπὲρ τοῦ διαπαντός ὑμᾶς χαίρειν σὺν
Θεῷ καὶ δοξάζειν ἡμῶν τὸν Κύριον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυ-
ρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

25 Τῶν δὲ ὑπογραφάντων τὰ ὀνόματα, εἰ καὶ φθάσας ἐδήλω-
σα, ἀλλὰ καὶ νῦν ἔγραφα· εἰσὶ γὰρ Μάξιμος, Ἀέτιος, Ἀρειος,
Θεόδωρος, Γερμανός, Σιλουανός, Παῦλος, Πατρίκιος, Ἐλπί-
διος, Γερμανός, Εὐσέβιος, Ζηνόβιος, Παῦλος, Μακρίνος,
Πέτρος, Κλαύδιος.

30 58. Ταῦτα βλέποντες Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης κατέγνωσαν

σας ἐκκλησίαν τὸν ποιμένα σας κύριον καὶ συλλειτουργὸν μας Ἀθανάσιον. Διότι ποῖος ἤλπιζέ ποτε ὅτι θὰ ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια αὐτά, τὰ ὁποῖα σεῖς τώρα ἀπολαμβάνετε στὴν πραγματικότητα; Ἀληθῶς αἱ προσευχαί σας εἰσηκούσθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, ὁ ὁποῖος μεριμνᾷ διὰ τὰς ἐκκλησίας του καὶ ἐπρόσεξε τὰ δάκρυά σας καὶ τοὺς ὄδυμους σας καὶ διὰ τοῦτο ἐπήκουσε τὰς δεήσεις σας. Διότι εἴσθε «Ὡσὰν πρόβατα παραμελημένα καὶ ἐγκαταλελειμμένα ποὺ δὲν ἔχουν ποιμένα»¹. Διὰ τοῦτο σᾶς ἐπεσκέφθη ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ ὁποῖος μεριμνᾷ διὰ τὰ ἰδικὰ του πρόβατα, καὶ σᾶς ἔδωσε αὐτὸν ποὺ ἐπιθυμεῖτε. Διότι ἰδοὺ καὶ ἡμεῖς, ποὺ κάνομεν τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ συμφωνοῦμεν μὲ τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην, ἀφοῦ ἐπρολάβαμεν ἠσπάσθημεν αὐτόν, καὶ ἀφοῦ ἐπικοινωνήσαμεν δι' αὐτοῦ μαζί σας, σᾶς ἀποστέλλομεν ταύτας τὰς προσρήσεις καὶ τὰς εὐχαριστηρίους εὐχάς μας, διὰ νὰ γνωρίζετε ὅτι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἠνωμένοι μὲ αὐτόν μὲ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης. Ὅφειλετε δὲ νὰ εὐχεσθε καὶ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τῶν θεοφιλεστάτων βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ὅταν ἔμαθον οἱ ἴδιοι τὸν πόθον σας δι' αὐτόν, ἐθεώρησαν ἄξιον νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἀθωότης του μὲ ὄλας τὰς τιμὰς. Ἀφοῦ, λοιπόν, ὑποδεχθῆτε αὐτόν μὲ ὑψωμένας τὰς χεῖρας σας, σπεύσατε νὰ ἀναπέμψετε τὰς ὀφειλομένας δι' αὐτόν εὐχαριστηρίους εὐχάς πρὸς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος σᾶς ἐχάρισε αὐτά, διὰ νὰ χαίρεσθε σεῖς παντοτινὰ σὺν Θεῷ καὶ νὰ δοξάζετε τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ Κύριον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Τὰ ὀνόματα δὲ ἐκείνων ποὺ ὑπέγραψαν, ἂν καὶ σᾶς τὰ ἔχω δηλώσει, καὶ τώρα σᾶς γράφω ξανά· αὐτὰ δὲ εἶναι: Μάξιμος, Ἀέτιος, Ἄρειος, Θεόδωρος, Γερμανός, Σιλουανός, Παῦλος, Πατρίκιος, Ἐλπίδιος, Γερμανός, Εὐσέβιος, Ζηνόβιος, Παῦλος, Μακρίνος, Πέτρος, Κλαύδιος.

58. Βλέποντες αὐτὰ ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης μετενόησαν

λοιπὸν ἑαυτῶν καὶ ἀνελθόντες εἰς τὴν Ῥώμην ἐξωμολογή-
σαντο καὶ αὐτοὶ μεταγινώσκοντες συγγνώμην τε ἤτήσαντο
καὶ ἔγραψαν πρὸς Ἰούλιον τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρεσβυτέρας
Ῥώμης καὶ πρὸς ἡμᾶς ταῦτα. Τὰ μέντοι ἀντίγραφα ἀπε-
5 στάλη μοι παρὰ Παυλίνου τοῦ ἐπισκόπου Τριβέρων.

Ἑρμηνεία ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ τῆς πρὸς
Ἰούλιον ἐπιστολῆς περὶ τῆς μετανοίας
Οὐρσακίου καὶ Οὐάλεντος

Κυρίῳ μακαριωτάτῳ πάπα Ἰουλίῳ Οὐρσάκιος καὶ Οὐ-
10 ἄλης.

Ἐπειδὴ συνέστηκεν ἡμᾶς πρὸ τούτου πολλά τε καὶ δεινὰ
περὶ Ἀθανασίου τοῦ ἐπισκόπου διὰ γραμμάτων ὑποβεβληκέ-
ναι γράμμασί τε τῆς σῆς χρηστότητος μεθοδευθέντες τοῦ
πράγματος χάριν, περὶ οὗ ἔδηλώσαμεν, οὐκ ἠδυνήθημεν λό-
15 γον ἀποδοῦναι, ὁμολογοῦμεν παρὰ τῇ σῇ χρηστότητι παρόν-
των τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν πάντων τῶν πρεσβυτέρων ὅτι πάντα
τὰ πρὸ τούτου ἐλθόντα εἰς ἀκοὰς ἡμῶν περὶ τοῦ ὀνόματος
τοῦ προειρημένου Ἀθανασίου ψευδῆ καὶ πλαστὰ ἐστὶ πάση τε
δυνάμει ἀλλότρια αὐτοῦ τυγχάνει. Διὰ τε τοῦτο ἠδέως ἀντι-
20 ποιούμεθα τῆς κοινωνίας τοῦ προειρημένου Ἀθανασίου, μά-
λιστα ὅτι ἡ θεοσέβειά σου κατὰ τὴν ἔμφυτον ἑαυτῆς καλο-
κἀγαθίαν τῇ πλάνῃ ἡμῶν κατηξίωσε συγγνώμην δοῦναι.
Ὅμολογοῦμεν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι, ἂν ποτε ἡμᾶς οἱ Ἀνατολικοὶ
θελήσωσιν ἢ καὶ αὐτὸς Ἀθανάσιος κακοτρόπως περὶ τούτου
25 εἰς κρίσιν καλέσαι, μὴ ἀπέρχεσθαι παρὰ γνώμην τῆς σῆς δια-
θέσεως. Τὸν δὲ αἵρετικὸν Ἄρειον καὶ τοὺς ὑπερασπίζοντας
αὐτοῦ τοὺς λέγοντας· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, καὶ ὅτι ἐκ
τοῦ μὴ ὄντος ὁ Υἱός ἐστι· καὶ τοὺς ἀρνούμενους τὸν Χριστὸν
Θεὸν εἶναι Θεοῦ Υἱὸν πρὸ αἰώνων, καθὼς καὶ ἐν τῷ προτέρῳ
30 λιβέλλῳ ἑαυτῶν ἐν τῇ Μεδιολάνῳ ἐπιδεδώκαμεν, καὶ νῦν καὶ

καὶ ἀνελθόντες εἰς τὴν Ρώμην ἐξωμολογήθησαν, καὶ οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ μετεμελήθησαν, ἐζήτησαν συγγνώμην καὶ ἔγραψαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης Ἰούλιον καὶ πρὸς ἡμᾶς τὰ ἐξῆς. Τὰ ἀντίγραφα λοιπὸν τῶν ἐπιστολῶν ἀπεστάλησαν εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὸν Παυλῖνον, τὸν ἐπίσκοπον Τριβέρων.

Ἑρμηνεία ἐκ τοῦ Ρωμαϊκοῦ τῆς πρὸς τὸν Ἰούλιον ἐπιστολῆς τοῦ Οὐρσακίου καὶ Οὐάλεντος περὶ τῆς μετανοίας των

Πρὸς τὸν κύριον μακαριώτατον Πάπαν Ἰούλιον Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης.

Ἐπειδὴ συνέβη εἰς ἡμᾶς παλαιότερον νὰ κατηγορήσωμεν διὰ πολλὰ καὶ φοβερὰ μὲ γράμματα τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, ἀφοῦ δὲ μὲ γράμματα τῆς σῆς χρηστότητος κατετοπίσθημεν περὶ τοῦ πράγματος, περὶ τοῦ ὁποίου ἤδη ἐδηλώσαμεν, δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἀποδώσωμεν λόγον, ὁμολογοῦμεν εἰς τὴν σὴν χρηστότητα ἐπὶ παρουσίᾳ ὄλων τῶν ἀδελφῶν μας τῶν πρεσβυτέρων, ὅτι ὅλα ὅσα ἠκούσαμεν προηγουμένως περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ προαναφερθέντος Ἀθανασίου εἶναι πλαστά καὶ ψευδῆ καὶ τυγχάνουν ἀπολύτως ξένα πρὸς αὐτόν. Διὰ τοῦτο εὐχαρίστως ἐπιζητοῦμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μὲ τὸν προλεχθέντα Ἀθανάσιον, πρὸ πάντων διότι ἡ θεοσέβειά σου, σύμφωνα μὲ τὴν καλοκαγαθίαν αὐτῆς, κατέδεχθη νὰ μᾶς συγχωρήσῃ διὰ τὴν πλάνην μας. Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι, ἂν κάποτε οἱ Ἀνατολικοὶ θελήσουν ἢ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀθανάσιος, νὰ ἐπαναφέρουν εἰς κρίσιν τὸ θέμα τοῦτο κατὰ τρόπον ἀντικανονικόν, νὰ μὴ προσέλθωμεν χωρὶς τὴν ἰδικήν σας συγκατάθεσιν. Τὸν αἰρετικὸν δὲ Ἄρειον καὶ τοὺς ὑπερασπιστάς του ποὺ λέγουν· ὅτι ὑπῆρξε κάποτε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχεν ὁ Υἱός, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ἐκείνους ποὺ ἀρνοῦνται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, Θεοῦ Υἱὸς πρὸ αἰώνων, ὅπως ἐπιδώσαμεν εἰς τὸν παλαιότερον λίβελλον μας εἰς τὰ Μεδιόλανα, καὶ τώρα καὶ πάντοτε ἀναθε-

αὐτοὺς ἀναθεματίζομεν. Ταῦτα δὲ τῇ χειρὶ ἑαυτῶν γράψαντες
 ὁμολογοῦμεν πάλιν ὅτι τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, καθὰ προείπο-
 μεν, καὶ τοὺς ταύτης αὐθέντας κατεκρίναμεν εἰς τὸν αἰῶνα.
 Ἐγὼ Οὐρσάκιος τῇ ὁμολογίᾳ μου ταύτῃ παρῶν ὑπέγραφα·
 5 ὁμοίως καὶ Οὐάλης.

Κυρίῳ ἀδελφῷ Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ Οὐρσάκιος καὶ Οὐ-
 ἄλης ἐπίσκοποι.

Ἀφορμὴν εὐρόντες διὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συμπρεσβυτέρου
 ἡμῶν Μουσαίου ἐρχομένου πρὸς τὴν σὴν ἀγάπην, ἀδελφὲ
 10 ἀγαπητέ, δι' αὐτοῦ σε καὶ πάνυ προσαγορεύομεν ἀπὸ τῆς
 Ἀκυλῆς καὶ εὐχόμεθα ὑγιαίνοντά σε τὰ γράμματα τὰ ἡμέτε-
 ρα ἀναγνῶναι. Δώσεις γὰρ καὶ ἡμῖν θαρρεῖν, ἐὰν καὶ σὺ ἐν τῷ
 γράφειν τὴν ἀμοιβὴν ἡμῖν ἀποδῶς. Γίνωσκε γὰρ ἡμᾶς εἰρή-
 νην ἔχειν μετὰ σοῦ καὶ κοινωνίαν ἔχειν ἐκκλησιαστικὴν, καὶ
 15 τούτου γνώρισμα ἢ διὰ τούτων τῶν γραμμάτων προσηγορία.
 Ἡ θεία πρόνοιά σε διαφυλάττοι, κύριε ἀγαπητέ ἀδελφέ.

Τὰ μὲν οὖν γραφέντα ταῦτα, καὶ αὕτη τῶν ἐπισκόπων ἡ
 ψῆφος καὶ κρίσις ὑπὲρ ἡμῶν. Ὅτι δὲ οὐ κεχαρισμένα πεποιή-
 κασιν οὐδὲ ἀναγκαζόμενοι παρά τινος, βούλομαι συγχωρῶν-
 20 των ὑμῶν ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς διηγήσασθαι τὸ πρᾶγμα, ἵνα γνῶ-
 τε ὡς οἱ μὲν ἐπίσκοποι ὀρθῶς καὶ δικαίως βουλόμενοι τοιαῦ-
 τα ἔγραψαν, ὁ δὲ Οὐάλης καὶ Οὐρσάκιος κἂν ὀψέ ποτε τὴν
 ἀλήθειαν ὡμολόγησαν.

59. Πέτρος παρ' ἡμῖν πρὸ μὲν τοῦ διωγμοῦ γέγονεν ἐπίσκο-
 25 πος, ἐν δὲ τῷ διωγμῷ καὶ ἐμαρτύρησεν. Οὗτος Μελίτιον ἀπὸ
 τῆς Αἰγύπτου λεγόμενον ἐπίσκοπον ἐπὶ πολλαῖς ἐλεγχθέντα
 παρανομίαις καὶ θυσίᾳ ἐν κοινῇ συνόδῳ τῶν ἐπισκόπων κα-
 θεῖλεν. Ἀλλὰ Μελίτιος οὐ πρὸς ἑτέραν σύνοδον κατέφυγεν

ματίζομεν. Αὐτὰ δὲ ἀφοῦ ἐγράψαμεν ἰδιοχείρως, ὁμολογοῦμεν πάλιν ὅτι, ὅπως προείπαμεν, καταδικάζομεν εἰς τὸν αἰῶνα τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν καὶ τοὺς ἡγέτας αὐτῆς. Ἐγὼ δὲ Οὐρσάκιος ὑπέγραψα τὴν ὁμολογίαν μου αὐτὴν αὐτοπροσώπως· ὁμοίως καὶ ὁ Οὐάλης.

Πρὸς τὸν κύριον ἀδελφὸν Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον οἱ Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης ἐπίσκοποι.

Λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἄφιξιν τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συμπρεσβυτέρου μας Μουσαίου πρὸς τὴν ἀγάπην σου, ἀγαπητὲ ἀδελφέ, σοῦ ἀπευθύνομεν θερμὸν χαιρετισμὸν ἀπὸ τὴν Ἀκυλίην καὶ εὐχόμεθα νὰ ἀναγνώσῃς τὰ ἰδικὰ μας γράμματα μὲ ὑγείαν. Διότι θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃς νὰ ἔχωμεν τὸ θάρρος νὰ ἀναμένωμεν, ὅτι, ἐὰν καὶ σὺ μᾶς γράψῃς, θὰ μᾶς ἀνταποδώσῃς τὴν ἀμοιβὴν τῆς συγγνώμης. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν μαζί σου εἰρήνην καὶ ἐκκλησιαστικὴν κοινωσίαν, καὶ ἀπόδειξις αὐτοῦ εἶναι ὁ χαιρετισμὸς μας διὰ τῶν γραμμάτων αὐτῶν. Εἴθε, ἡ θεία πρόνοια νὰ σὲ διαφυλάττῃ, κύριε ἀγαπητὲ ἀδελφέ.

Καὶ ὅσα μὲν λοιπὸν ἐγράφησαν εἶναι αὐτά, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ψῆφος καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν ἐπισκόπων ὑπὲρ ἡμῶν. Ὅτι δὲ δὲν ἔκαναν διὰ νὰ μᾶς χαρισθοῦν οὔτε πιεζόμενοι ἀπὸ κάποιον, ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς διηγηθῶ τὸ πρᾶγμα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, διὰ νὰ γνωρίσετε ὅτι οἱ μὲν ἐπίσκοποι ὀρθῶς καὶ δικαίως σκεπτόμενοι ἔγραψαν αὐτά, ὁ δὲ Οὐάλης καὶ ὁ Οὐρσάκιος, ἂν καὶ κάπως βραδέως, ὡμολόγησαν τὴν ἀλήθειαν.

59. Ὁ Πέτρος πρὸ μὲν τοῦ διωγμοῦ ἐγένετο ἐπίσκοπος παρ' ἡμῖν, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ διωγμοῦ ἐμαρτύρησεν. Αὐτὸς καθήρεσεν τὸν Μελίτιον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, τὸν λεγόμενον ἐπίσκοπον, ὁ ὁποῖος ἀπεδείχθη ἔνοχος πολλῶν παρανομιῶν καὶ διὰ θυσίαν εἰς τὰ εἶδωλα, εἰς σύνοδον ὄλων τῶν ἐπισκόπων. Ἀλλ' ὁ Μελίτιος δὲν προσέφυγεν εἰς ἄλλην σύνοδον, οὔτε

οὐδὲ ἐσπούδασεν ἀπολογήσασθαι τοῖς μετὰ ταῦτα, σχίσμα δὲ
 πεποίηκε καὶ ἀντὶ Χριστιανῶν Μελιτιανοὶ μέχρι νῦν οἱ τῆς
 ἐκείνου μερίδος ὀνομάζονται. Εὐθύς τε τοὺς ἐπισκόπους λοι-
 δορεῖν ἤρξατο καὶ πρῶτον αὐτὸν Πέτρον καὶ τὸν μετ' αὐτὸν
 5 Ἀχιλλᾶν διέβαλε καὶ μετὰ Ἀχιλλᾶν Ἀλέξανδρον. Τοῦτο δὲ
 πανούργως ἔπραττε μαθὼν καὶ παρὰ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ἴν',
 ἐπειδὴ διὰ τὴν καθαίρεσιν ἠσχύνετο, κἂν ταῖς διαβολαῖς ἀπα-
 τῆσαι πως τοὺς ἀκεραίους δυνηθῆ. Ταῦτα δὲ πράττοντος τοῦ
 Μελιτίου γέγονε καὶ ἡ ἀρειανὴ αἵρεσις. Ἄλλ' ἐν τῇ συνόδῳ
 10 τῇ κατὰ Νίκαιαν ἡ μὲν αἵρεσις ἀνεθεματίσθη καὶ οἱ Ἀρειανοὶ
 ἐξεβλήθησαν, οἱ δὲ Μελιτιανοὶ ὅπωςδήποτε ἐδέχθησαν· οὐ
 γὰρ ἀναγκαῖον νῦν τὴν αἰτίαν ὀνομάζειν. Οὔπω γὰρ πέντε μῆ-
 νες παρῆλθον, καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Ἀλέξανδρος τετελεύτη-
 κεν, οἱ δὲ Μελιτιανοὶ δέον ἠρεμεῖν καὶ χάριν ἔχειν, ὅτι κἂν ὁ-
 15 λως ἐδέχθησαν, οἱ δὲ κατὰ τοὺς κύνας οὐκ ἐπιλαθόμενοι ὦν
 ἐξήρασαν πάλιν τὰς ἐκκλησίας ἐτάραττον. Εὐσέβιος τοίνυν
 τοῦτο μαθὼν καὶ προϊστάμενος τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως πέμπει
 καὶ ὠνεῖται τοὺς Μελιτιανοὺς ἐπὶ πολλαῖς ἐπαγγελίαις. Καὶ
 γίνεται μὲν αὐτῶν κρύφα φίλος, συντάττεται δὲ αὐτοῖς εἰς ὃν
 20 ἐβούλετο καιρόν. Τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν προσέπεμπε προτρέπων
 δέξασθαι με τοὺς περὶ Ἀρειον, καὶ ἀγράφως μὲν ἠπεῖλει, γρά-
 φων δὲ ἡξιό. Ἐπειδὴ δὲ ἀντέλεγον· ἴμῃ χρῆναι φάσκων
 δεχθῆναι τοὺς αἵρεσιν ἐφευρόντας κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ ἀνα-
 θεματισθέντας παρὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, ποιεῖ καὶ
 25 βασιλέα μοι γράψαι τὸν μακαρίτην Κωνσταντῖνον ἀπειλῆν
 ἔχοντα, εἰ μὴ λάβοιμι τοὺς περὶ Ἀρειον, ταῦτά με παθεῖν, ἃ
 πρότερον καὶ νῦν πέπονθα. Τὸ τοίνυν μέρος τῆς ἐπιστολῆς
 ἐστὶ τοῦτο, καὶ παλατῖνοι Συγκλήτιος καὶ Γαυδέντιος ἦσαν οἱ
 κομίσαντες τὰ γράμματα:

1. Πρβλ. Β' Βασ. 15, 1 ἔ.

2. Πρβλ. Β' Πέτρ. 2, 22

ἐφρόντισε νὰ ἀπολογηθῆ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα, ἐδημιούργησε δὲ σχῆμα καὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν μερίδα ἐκείνου μέχρι τῶρα ὀνομάζονται ἀντὶ Χριστιανῶν, Μελιτιανοί. Καὶ ἀμέσως ἤρχισε νὰ ὑβρίζῃ τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρῶτον διέβαλεν αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Πέτρον καὶ τὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὸν Ἀχιλλᾶν καὶ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ἀλέξανδρον. Τοῦτο δὲ ἔκανε μὲ δολιότητα, τὴν ὁποίαν ἔμαθεν ἀπὸ τὸν Ἀβεσσαλώμ¹, διὰ νὰ ἡμπορέσῃ, ἐπειδὴ ἐντρέπετο διὰ τὴν καθαίρεσιν, νὰ ἐξαπατήσῃ κάπως τοὺς ἀπονηρεύτους, ἔστω καὶ μὲ τὰς συκοφαντίας. Καὶ ὅταν ἔκανε αὐτὰ ὁ Μελίτιος ἐνεφανίσθη καὶ ἡ ἀρειανὴ αἵρεσις. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἡ μὲν αἵρεσις ἀνεθεματίσθη καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ δὲ Μελιτιανοὶ ἐγένοντο ὅπως δὴποτε δεκτοί· πάντως δὲ εἶναι ἀναγκαῖον τῶρα νὰ εἴπωμεν τὸν λόγον. Διότι ἀκόμη δὲν ἐπέρασαν πέντε μῆνες, καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Ἀλέξανδρος ἀπέθανεν, οἱ δὲ Μελιτιανοί, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἡρεμοῦν καὶ νὰ ἔχουν χάριν, διότι τοὺς ἔκαναν τοῦλάχιστον δεκτοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, αὐτοὶ δὲ ὅπως οἱ κύνες ποὺ δὲν ἐλησμόνησαν ὅσα ἐξέρασαν², πάλιν κατετάρασσον τὰς ἐκκλησίας. Ὁ Εὐσέβιος, λοιπὸν, ποὺ ἦτο καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀρειανῆς αἱρέσεως, μόλις ἔμαθε αὐτό, στέλλει καὶ ἐξαγοράζει τοὺς Μελιτιανοὺς μὲ πολλὰς ὑποσχέσεις. Καὶ ἔγινε μὲν κρυφὰ φίλος των, συνέπραττε δὲ μὲ αὐτοὺς εἰς κάθε εὐκαιρίαν ποὺ ἤθελεν. Κατ' ἀρχὴν μὲν λοιπὸν ἔστειλεν ἀπεσταλμένους νὰ μὲ προτρέψουν νὰ δεχθῶ τοὺς περὶ τὸν Ἄρειον, καὶ προφορικῶς μὲν μὲ ἀπειλοῦσε, γραπτῶς δὲ ἀπαιτοῦσε νὰ τοὺς δεχθῶ. Ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ἀντετασσόμην λέγων ὅτι δὲν πρέπει νὰ δεχθῶ ἐκείνους ποὺ ἐφεῦρον τὴν αἵρεσιν ἐναντίον τῆς ἀληθείας καὶ ποὺ ἀνεθεματίσθησαν ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον³, πείθει καὶ τὸν βασιλέα, τὸν μακαρίτην Κωνσταντῖνον, νὰ μοῦ γράψῃ καὶ νὰ μὲ ἀπειλήσῃ, ὅτι, ἐὰν δὲν δεχθῶ τοὺς περὶ τὸν Ἄρειον, θὰ πάθω τὰ ἴδια, ποὺ πρωτύτερα καὶ τῶρα ἔχω πάθει. Τὸ μέρος λοιπὸν τῆς ἐπιστολῆς εἶναι αὐτό, καὶ παλατιανοὶ ἦσαν αὐτοὶ ποὺ προσεκόμισαν τὰ γράμματα, οἱ Συγκλήτιος καὶ Γαυδέντιος:

Μέρος ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως
Κωνσταντίνου

... Ἐχον τοίνυν τῆς ἐμῆς βουλήσεως τὸ γνῶρισμα ἅπασιν
τοῖς βουλομένοις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἀκώλυτον
5 παράσχου τὴν εἴσοδον. Ἐὰν γὰρ γνῶ ὡς κεκώλυκας τινὰς
αὐτῶν τῆς Ἐκκλησίας μεταποιουμένους ἢ ἀπειρξας τῆς εἰσό-
δου, ἀποστελῶ παραχρῆμα τὸν καὶ καθαιρήσοντά σε ἐξ ἐμῆς
κελεύσεως καὶ τῶν τόπων μεταστήσοντα. . .

10 60. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ βασιλέα γράφων ἔπειθον ἡμεμίαν
εἶναι κοινωμίαν τῇ χριστομάχῳ αἰρέσει πρὸς τὴν καθολικὴν
ἐκκλησίαν, τότε λοιπὸν Εὐσέβιος τὸν καιρὸν ὃν συνεφώνησε
μετὰ τῶν Μελιτιανῶν προφέρων γράφει καὶ πείθει τούτους
πλάσασθαι πρόφασιν, ἣν ὡσπερ κατὰ Πέτρου καὶ Ἀχιλλᾶ
15 καὶ Ἀλεξάνδρου μεμελετήκασιν, οὕτω καὶ καθ' ἡμῶν ἐπινοή-
σωσι καὶ θρυλήσωσι. Πολλὰ μὲν οὖν ζητήσαντες καὶ μὴ εὐρόν-
τες ὕστερον μετὰ γνώμης τῶν περὶ Εὐσέβιον συντιθέασιν καὶ
πλάττονται πρώτην κατηγορίαν διὰ Ἰσιῶνος καὶ Εὐδαίμονος
καὶ Καλλινίκου περὶ στιχαρίων λινῶν, ὡς ἐμοῦ κανόνα τοῖς
20 Αἰγυπτίοις ἐπιβαλόντος καὶ πρώτους αὐτοὺς ἀπαιτήσαντος.
Ἄλλὰ πρεσβυτέρων ἡμετέρων εὐρεθέντων ἐκεῖ καὶ βασι-
λέως ἀκούοντος κατεγνώσθησαν. Οἱ μὲν οὖν πρεσβύτεροι ἦ-
σαν Ἄπις καὶ Μακάριος, ὁ δὲ βασιλεὺς γράφει καταγινώσκων
μὲν Ἰσιῶνος, κελεύων δὲ ἐμὲ ἀπαντῆσαι πρὸς αὐτόν. Καὶ τὰ
25 μὲν γραφέντα ἐστὶ ταῦτα.

Ὁ δὲ Εὐσέβιος μαθὼν πείθει περιμένειν αὐτούς. Καὶ ἐλ-
θόντος μου κατηγοροῦσι πάλιν Μακαρίου μὲν περὶ ποτηρίου,
ἐμὲ δὲ οὐ τὴν τυχοῦσαν διαβολήν, ἀλλὰ τὴν ἀνωτάτω πασῶν.
Ὅτι δὴ κατὰ βασιλέως γενόμενος ἔπεμψα γλωσσόκομον χρυ-

Μέρος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως
Κωνσταντίνου

Ἔχων λοιπὸν τῆς ἰδικῆς μου θελήσεως τὴν ἀπόδειξιν, θὰ ἐπιτρέπης νὰ εἰσέρχωνται ἀνεμποδίστως εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν. Διότι ἐὰν μάθω ὅτι ἔχεις ἐμποδίσει μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ἀντιποιηθοῦν τὴν ἐκκλησίαν ἢ ὅτι ἠμπόδισες τὴν εἴσοδον, θὰ ἀποστείλω ἀμέσως ἀντιπρόσωπον νὰ σὲ καθαιρέσῃ κατόπιν διαταγῆς μου καὶ νὰ σὲ μεταθέσῃ εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν.

60. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅταν ἔγραφα πρὸς τὸν βασιλέα προσεπάθουν νὰ τὸν πείσω ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία κοινωμία τῆς χριστομάχου αἰρέσεως μὲ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τότε λοιπὸν ὁ Εὐσέβιος γράφει καὶ πείθει αὐτοὺς νὰ προφασισθοῦν τὸν χρόνον ποὺ συνεφώνησε μὲ τοὺς Μελιτιανούς, διὰ νὰ ἐπινοήσουν καὶ ἐναντίον μας καὶ νὰ διαδώσουν ἴψευδεις κατηγορίας ἔτσι ὅπως εἶχαν σχεδιάσει καὶ κατὰ τοῦ Πέτρου καὶ Ἀχιλλᾶ καὶ Ἀλεξάνδρου. Ἀφοῦ, λοιπὸν, ἐζήτησαν πολλὰ καὶ δὲν εὔρον τίποτε, ὕστερα μὲ σύμφωνον γνώμην τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον συνθέτουν καὶ ἐπινοοῦν τὴν πρώτην κατηγορίαν μὲ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Ἰσίωνος καὶ τοῦ Εὐδαίμονος καὶ τοῦ Καλλινίκου περὶ λινῶν στιχαρίων, ὅτι ἐγὼ ἐπέβαλα κανόνα εἰς τοὺς κληρικοὺς τῆς Αἰγύπτου καὶ ὅτι τὸ πρῶτον ἀπήτησα ἀπ' αὐτοὺς νὰ τηρήσουν τὸν κανόνα αὐτόν· ἀλλ' ὅταν παρευρέθησαν καὶ ἰδικοὶ μας πρεσβύτεροι ἐκεῖ καὶ ὁ βασιλεὺς ἔμαθε σχετικῶς αὐτοὶ κατεκρίθησαν. Οἱ μὲν λοιπὸν πρεσβύτεροι ἦσαν ὁ Ἄπις καὶ ὁ Μακάριος, ὁ δὲ βασιλεὺς γράφει διὰ νὰ κατακρίνῃ τὸν Ἰσίωνα, νὰ διατάξῃ δὲ εἰς ἐμὲ νὰ μεταβῶ εἰς αὐτόν. Καὶ αὐτὰ μὲν εἶναι τὰ ὅσα ἐγράφησαν.

Μόλις ὁ Εὐσέβιος ἔμαθεν αὐτὰ πείθει αὐτοὺς νὰ περιμένουν. Καὶ ὅταν ἦλθα ἐγὼ κατηγοροῦν πάλιν τὸν μὲν Μακάριον ὅτι ἔσπασε τὸ ἅγιον ποτήριον, ἐμὲ δὲ ὄχι μίαν τυχαίαν κατηγορίαν, ἀλλὰ τὴν ἀνωτέραν ἀπ' ὅλας. Ὅτι δηλαδὴ ἐστράφην ἐναν-

σίον Φιλονμένω τινί. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς καὶ περὶ ταύτης, ἐν τῇ Ψαμαθία ἤκουσεν ἡμῶν, αὐτοὶ δὲ συνήθως καταγνωσθέντες ἐρρίφησαν. Καὶ γράφει τοῖς λαοῖς ἐπανερχομένων ἡμῶν ταῦτα:

5 61. Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς τῷ λαῷ τῷ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καθολικῆς ἐκκλησίας.

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, προσαγορεύω ὑμᾶς ἐπικαλούμενος τὸν Θεὸν τὸν τῆς ἐμῆς βουλήσεως μέγιστον μάρτυρα καὶ τὸν τοῦ ἡμετέρου νόμου μονογενῆ δημιουργόν, ὃς καὶ τῆς ζωῆς
10 προκαθέζεται τῶν ἀπάντων καὶ τὰς διχονοίας μισεῖ. Πλὴν τί ἂν εἴποιμι; Ὅτι καλῶς ὑγιαίνομεν; Ἄλλ' ἐξῆν καλλίονος ἀπολαῦσαι τῆς εὐρωστίας, εἰ ὑμᾶς αὐτοὺς ἀμοιβαδὶς ἠγαπᾶτε ἀποσεισάμενοι τὰ μίση, δι' ὧν ταῖς τῶν ἐρεσχηλούντων τρικυμῖαις τὸν λιμένα τῆς ἀγάπης ἐγκατελίπομεν.

15 Φεῦ τῆς ἀτοπίας ταύτης· ὄσα καθ' ἐκάστην ἡμέραν συμπτώματα τοῦ συγκεχυμένου φθόνου κινεῖται. Οὕτω πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ μετωκίσθησαν αἱ δυσφημίαι. Ποῦ τοίνυν τῆς δικαιοσύνης ἢ πίστις ἀνακεχώρηκεν; Ὅπου γε εἰς τοσοῦτον τῇ τοῦ σκότους ἀχλύϊ περιβεβλήμεθα οὐ μόνον διὰ τὴν πολύ-
20 πλοκον πλάνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τῶν ἀχαρίστων ἐλαττώματα. Τῶν μὲν τὴν ἄνοιαν βραβεύοντων ἀνεχόμεθα, τῶν δὲ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν διακρονομένων αἰσθανόμενοι παρενθυμούμεθα. Τί τὸ δεινὸν τοῦτο τῆς ἡμετέρας κακίας; Τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἐλέγχομεν, ἀλλ' ἐπόμεθα τῷ ληστηρίῳ, δι' οὗ ὁδὸν
25 τινα ἑαυτῇ, ἢ οὕτως εἶπω, ἢ τῆς ἀπωλείας ἀπάτη μηδενὸς ἀντικειμένον ῥαδίως εἰργάσατο. Ἐὰρ οὐδεμία ἐστὶν αἴσθησις οὐδὲ κατὰ χάριν τῆς κοινῆς ἀπάντων φύσεως, εἴ γε τῶν τοῦ νόμου προσταγμάτων ἡμελήσαμεν. Ἄλλ' ἐρεῖ τις· κατὰ φύσιν ἢ ἀγάπη ἐξευρίσκεται. Τί οὖν ὅτι ἡμεῖς καὶ τὸν τοῦ Θε-
30 οῦ νόμον πρὸς τῇ εὐφυΐᾳ σχόντες ἀνεχόμεθα τῆς ὀχλήσεως καὶ τοῦ θορύβου τῶν ἐχθρῶν πυρσοῖς τισιν, ὡς ἔοικεν, ἐξα-

τίον τοῦ βασιλέως ἐπειδὴ δῆθεν ἔστειλα εἰς κάποιον Φιλού-
μενον κιβώτιον γεμάτον ἀπὸ χρυσόν. Ὁ μὲν λοιπὸν βασιλεὺς
ἤκουσεν ἡμᾶς καὶ περὶ τῆς συκοφαντίας αὐτῆς εἰς τὴν Ψαμα-
θίαν, αὐτοὶ δὲ ἀπεπέμφθησαν κατακριθέντες ὡς συνήθως. Καὶ
γράφει πρὸς τοὺς λαούς, ἐνῶ ἡμεῖς ἐπιστρέφωμεν, τὰ ἐξῆς:

61. Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς πρὸς τὸν λαὸν τῆς κα-
θολικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, σᾶς χαιρετίζω, ἐπικαλούμενος τὸν
Θεόν, μέγιστον μάρτυρα τῆς ἰδικῆς μου θελήσεως καὶ τὸν μο-
νογενῆ νομοθέτην τοῦ ἰδικοῦ μου νόμου, ὁ ὁποῖος προΐσταται
καὶ τῆς ζωῆς ὅλων καὶ μισεῖ τὰς διχονοίας. Πλήν ὅμως τί ἤμπο-
ρῶ νὰ εἰπῶ; Ὅτι καλῶς ὑγιαίνομεν; Ἀλλὰ θὰ ἦτο δυνατόν
νὰ ἀπολαύσωμεν καλλιτέρας σωματικῆς εὐεξίας, ἐὰν σεῖς ἀγα-
πούσατε ἀμοιβαίως ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ἀφοῦ ἀποβάλλετε τὰ
μίσση, διὰ τῶν ὁποίων ἐγκαταλίπομεν τὸν λιμένα τῆς ἀγάπης
ἐξ αἰτίας τῶν ταραχῶν ποὺ προκαλοῦν αἱ μωρολογίαι.

Ἀλλοίμονόν μας διὰ τὴν ἀτοπίαν αὐτήν. Πόσαι ἐκδηλώσεις
καθ' ἐκάστην ἡμέραν τοῦ συγκεχυμένου φθόνου προκαλοῦνται.
Ἔτσι αἱ δυσφημίαι μετετοπίστησαν πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ.
Ποῦ λοιπὸν ἀνεχώρησεν ἡ πίστις εἰς τὴν δικαιοσύνην; Μάλι-
στα ἔχομεν περιβληθῆ τὴν σκοτεινότητα τοῦ σκότους ὄχι μό-
νον διὰ τὴν πολύπλοκον πλάνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἐλαττώμα-
τα τῶν ἀχαρίστων. Καὶ ἀνεχόμεθα ἐκείνους ποὺ βραβεύουν
τὴν μωρίαν, ἀδιαφοροῦμεν δὲ δι' ἐκείνους ποὺ αἰσθανόμεθα ὅτι
ἀποκρούουν τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Τί φοβερὸν εἶναι
αὐτὸ τῆς κακίας μας; Τοὺς ἐχθροὺς δὲν ἐλέγχομεν, ἀλλ' ἀκο-
λουθοῦμεν τὰ ἴχνη συμμορίας τῶν ληστῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ
ἀπάτη, χωρὶς τὴν ἀντίδρασιν κανενός, εὐκόλως κατειργάσθη
διὰ τὸν ἑαυτὸν της, διὰ νὰ εἰπῶ ἔτσι, τὴν ὁδὸν τῆς ἀπω-
λείας. Ἄρα δὲν ὑπάρχει καμμία αἰσθησις, οὔτε χάριν τοῦ κοι-
νοῦ συμφέροντος ὅλων, ἐὰν δηλαδὴ παρημελήσαμεν τὴν ἐφαρ-
μογὴν τῶν νόμων; Ἀλλὰ θὰ εἰπῆ κανεὶς ἡ ἀγάπη ἀνακαλύ-
πτεται φυσιολογικά. Διατί λοιπὸν ἡμεῖς, ποὺ ἔχομεν μαζί με

πτομένων; Καὶ οὐχ ὁρῶμεν ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐδὲ αἰσθάνομεθα, καίτοι ταῖς τοῦ νόμου αἰσθήσεσιν ὄντες πεφραγμένοι. Ὅπόση ἄρα πτόησις τὴν ἡμετέραν ζωὴν κατείληφεν, ὅπου γε ἡμῶν ἑαυτῶν οὕτως ἀμελοῦμεν καὶ ταῦτα ὑπομιμνήσκοντος τοῦ
 5 Θεοῦ; Εἶτα οὐκ ἔστιν ἀφόρητον τὸ κακόν; Οὐ πολεμίους ἠγεῖσθαι προσήκει τούτους, οὐ τὸν οἶκον καὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ; Ἐμπαροινούσιν ἡμῖν καὶ ἐγκαλοῦσί γε οἱ πανώλεις ἐκεῖνοι καὶ ἐπιπλήσσουσιν ἐκ τῶν ἐνατίων ἡμῖν.

62. Μεθ' ὅσης δὲ ἀπονοίας τοῦτο πράττουσιν, ὑμᾶς αὐτοὺς
 10 ἐννοεῖν ἀξιῶ. Οἱ γὰρ μωροὶ ἐπὶ τῆς γλώττης κειμένην ἔχουσι τὴν κακίαν. Οὗτοι γοῦν μολιβδίνας τινὰς ὀργὰς ἐπιφέρονται, ὡς ἑαυτοὺς μὲν κατ' ἀντίδοσιν πλήττειν, ἡμᾶς δὲ πρὸς κέρδος τῆς οἰκείας κολάσεως ἀπάγειν. Καὶ ὁ μὲν καλῶς διδάξας πολέμιος κρίνεται, ὁ δὲ τὴν τοῦ φθόνου κακίαν προβεβλημέ-
 15 νος ἐκεῖνος τὴν τοῦ λαοῦ ἡμερότητα οὐ δεόντως καταλαμβάνει, πορθεῖ, καταναλίσκει, καὶ ἑαυτὸν κακοθελεῖ ἐγκωμιάω κοσμεῖ καὶ συντίθησι, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἀνατρέπει καὶ τὴν πίστιν ἀπατᾷ, μέχρις οὗ τῷ οἰκείῳ συνειδῶτι φωλεὸν καὶ κρυπτηρίαν ἐπιζητήσας εὖρη. Αὕτη γοῦν αὐτοὺς ἢ σκαιότης ἀ-
 20 θλίους ποιεῖ, ὅταν προπετῶς ἑαυτοὺς ἀναξίους ὄντας ἀποδέχωνται λέγοντες· Ἐπεὶ τῶν κακῶν ἐκεῖνος πρεσβύτερός ἐστι καὶ ἐκεῖνος παῖς, ἐμοῦ ἄπτεται ἢ τιμῇ, ἐμοὶ ὀφείλεται, ἐκείνου περιαιρεθῆ, ἐπεὶ αὐτὸς ἐμαντῶ ἀφαρπάσας ἅπαντας ἐπ' ἐξουσίας ἀπολέσαι πειράσομαι. Λαμπρά τις ἢ τῆς μανίας
 25 ἐκβόησις, τάγματα καὶ συλλόγους ἢ, ἴν' οὕτως εἶπω, ἀρχιαιρεσίαν τῶν ἀτόπων τούτων συστημάτων ἰδεῖν. Ὡς τῆς ἀτοπίας

τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀνεχόμεθα τὴν ἐνόχλησιν καὶ τὸν θόρυβον ποῦ προκαλοῦν οἱ ἐχθροί, ποῦ, ὅπως φαίνεται, ἀνάβουν ὡσάν πυρσοί; Καὶ ἐνῶ ἔχομεν ὀφθαλμοὺς δὲν βλέπομεν, οὔτε αἰσθανόμεθα, καίτοι εἴμεθα περιωρισμένοι ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις τοῦ νόμου. Πόσον μεγάλη, ἄρα γε, ἀπογοήτευσις ἔχει καταλάβει τὴν ζωὴν μας, ὥστε νὰ ἀμελοῦμεν ἔτσι τὴν ἰδίαν μας τὴν ζωὴν, ὅταν μάλιστα μᾶς ὑπομιμνήσκη αὐτὰ ὁ Θεός; Ἔπειτα, δὲν εἶναι ἀνυπόφορον τὸ κακόν; Δὲν ἀρμόζει αὐτοὶ νὰ θεωροῦνται ἐχθροὶ ὄχι μόνον τοῦ οἴκου, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ; Ἀσχημονοῦν εἰς βᾶρος μας καὶ μάλιστα μᾶς κατηγοροῦν αὐτοὶ οἱ ἀρρωστημένοι καὶ μᾶς ἐπιπλήττουν μὲ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιπάλων μας.

62. Μὲ πόσῃν δὲ παραφροσύνῃν πράττουν τοῦτο, ζητῶ ἀπὸ σᾶς νὰ ἐννοήσετε. Διότι οἱ ἀνόητοι ἔχουν τὴν κακίαν ἐπάνω εἰς τὴν γλῶσσαν των¹. Αὐτοὶ λοιπὸν μέμφονται μερικὰς καλὰς ἐκδηλώσεις, βλάπτουν μὲν ἔτσι κατ' ἀνταπόδοσιν τοὺς ἑαυτοὺς των, προκαλοῦν δὲ εἰς ἡμᾶς κέρδος διὰ τῆς τιμωρίας των. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ποῦ ἐδίδαξε τὸν πόλεμον καλῶς κατακρίνεται, ἐκεῖνος ὅμως ποῦ εἶναι προσβεβλημένος ἀπὸ τὴν κακίαν τοῦ φθόνου, δὲν ἀπολαμβάνει ὅπως πρέπει τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ προσβάλλει, καταστρέφει, καὶ μὲ κακόφημα ἐγκώμια κατακοσμεῖ καὶ συνθέτει τὸν ἑαυτὸν του, τὴν ἀλήθειαν δὲ ἀνατρέπει καὶ τὴν πίστιν διαστρέφει, μέχρις ὅτου ἀφοῦ ἐπιζητήσῃ νὰ εὕρη εἰς τὴν συνείδησίν του φωλεὰν καὶ κρύπτῃν. Αὕτῃ λοιπὸν ἡ βαναυσότης κάνει αὐτοὺς ἀθλίους, ὅταν ἐνῶ εἶναι ἀνάξιοι ἀποδέχονται τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ αὐθάδειαν λέγοντες: "Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς κακοὺς· ἐκεῖνος εἶναι μεγαλύτερος καὶ ὁ ἄλλος μικρότερος, ἢ ἰδική μου τιμὴ θίγεται, εἰς ἐμὲ ἀνήκει τοῦτο, ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ ἀφαιρεθῇ, ἐπειδὴ, ἀφοῦ ἐγὼ ἀρπάζω διὰ τὸν ἑαυτὸν μου τὴν ἐξουσίαν, θὰ ἐπιχειρήσω ὄλους νὰ τοὺς ἐξοντώσω". Εἶναι σαφὴς ἢ κάποια προβολὴ τῆς μανίας, τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς τάγματα καὶ συναθροίσεις στρατιωτῶν ἢ διὰ νὰ εἴπω ἔτσι, τὴν συνέλευσιν πρὸς ἀνάδειξιν

ἡμῶν, ἴν' οὕτως εἶπω, ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἀνοίας
 ἐστὶν ἐπίδειξις. Εἶτα οὐκ αἰδοῦνται; οὐκ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ψέ-
 γουσιν οὐδὲ τὰς ψυχὰς δάκνονται, ἵνα νῦν γοῦν καταντικρὸν
 τῆς ἀπάτης καὶ τῆς ἐρεσχηλίας ἄξιόν τι φρονεῖν δόξωσι; Βία
 5 μόνη ἐστὶ τοῦ φθόνου τοῖς ἰδίους ἐπερειδομένη φαρμάκοις. Οὐ-
 δὲν ἴσχυσαν οἱ πονηροὶ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ὑμῶν, ἐμοὶ πι-
 στεύσατε, ἀδελφοί. Οὐδὲν ἕτερον ἐσπουδάκασιν, ἢ ἵνα κατα-
 τρίψαντες τοὺς ἡμετέρους χρόνους μηδεμίαν χώραν ἐν τῇ ζωῇ
 ταύτῃ μεταμελείας ἔχωσιν, ἐπικουρήσατε τοίνυν ὑμῖν αὐτοῖς,
 10 παρακαλῶ, τὸ φίλτρον τὸ ἡμέτερον ἀγαπήσατε καὶ παντὶ σθένει
 διώξατε τοὺς τὴν τῆς ἡμετέρας ὁμονοίας χάριν ἀφανίζειν ἐπι-
 θυμοῦντας καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀπιδόντες ὑμᾶς αὐτοὺς ἀγαπᾶ-
 τε. Ἐγὼ γὰρ τὸν ὑμέτερον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον ἀσμένως
 προσηκάμην οὕτω τε προσεφθεγξάμην ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν
 15 Θεοῦ ὄντα πεπεισμένον. Ὑμέτερόν ἐστι ταῦτα συνιέναι, οὐκ
 ἐμὸν κρίνειν. Τὴν γὰρ παρ' ἐμοῦ πρόσρησιν αὐτὸν Ἀθανάσιον
 ὑμῖν διακονῆσαι τὸνα ἰδεσιμώτατον ἀναγκαῖον ἡγησάμην ἐν-
 νοῶν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐπιεικειᾶς αὐτοῦ, ἣτις οὐκ ἀναξίως
 τῆς εἰρηρικῆς μου πίστεως εἰς τὸ ἀγαθὸν τῆς σωτηριώδους
 20 γνώμης κατέχεται διαπαντός καὶ ἔξει τὸν προτρέποντα λογι-
 σμόν. Ὁ Θεὸς ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

63. Τούτων οὕτω πραχθέντων πρὸς ὀλίγον ἡσυχάσαντες οἱ
 Μελιτιανοὶ παροξύνονται πάλιν, καὶ ταύτην ὕστερον τίθενται
 βουλήν σπουδάζοντες ἀρέσαι τοῖς μισθωσαμένοις αὐτούς.
 25 Μαρεώτης χώρα τῆς Ἀλεξανδρείας ἐστὶν ἐν ταύτῃ σχίσμα
 Μελίτιος οὐκ ἡδονήθη ποιῆσαι. Τῶν τοίνυν ἐκκλησιῶν ἐν
 ὠρισμένοις τόποις οὐσῶν καὶ τῶν πρεσβυτέρων πάντων ἐν

νέων ἀρχῶν τῶν παραδόξων τούτων μεθόδων. Ὡς τῆς ἀνοησίας μας, διὰ τὸ νὰ εἶπω ἔτσι, ποὺ εἶναι διὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπίδειξις μωρίας. Ἐπειτα δὲν ἐντρέπονται; Δὲν εἶναι λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ κατακρίνουν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ δαγκῶνουν τὰς ψυχὰς των, διὰ τὸ νὰ φανοῦν τώρα ὅτι σκέπτονται κάτι ἀξιόλογον, ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀπάτην καὶ τὴν μωρολογίαν; Μόνον ἡ βία εἶναι ἐκείνη, ποὺ στηρίζεται εἰς τὸ ἴδιον τὸ δηλητήριον τοῦ φθόνου. Τίποτε δὲν κατάφεραν οἱ πονηροὶ ἐναντίον τοῦ ἐπισκόπου σας, πιστέψατέ με, ἀδελφοί. Διὰ τίποτε δὲν ἐφρόντισαν, παρὰ μόνον, ἀφοῦ σπαταλήσουν τὸν χρόνον μας, νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν δυνατότητα μετανοίας κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Βοηθήσατε λοιπὸν σεῖς τοὺς ἑαυτοὺς σας, παρακαλῶ, ἀγαπήσατε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἰδικῆς μας ἀγάπης καὶ ἀποδιώξατε μὲ ὅλην τὴν δύναμιν, ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐξαφανίζουσιν τὸ χάρισμα τῆς ἰδικῆς μας ὁμοιότητος καὶ ἀγαπᾶτε, προσβλέποντες πρὸς τὸν Θεόν, τοὺς ἑαυτοὺς σας. Διότι ἐγὼ τὸν ἰδικόν σας ἐπίσκοπον, τὸν Ἀθανάσιον, εὐχαρίστως προσεδέχθην καὶ ἔτσι τὸν προσεφώνησα, πεπεισμένος ὅτι εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ σαῶς ἐξαρτᾶται νὰ κατανοήσετε αὐτὰ· δὲν εἶναι ἰδική μου ἡ κρίσις. Διότι ἐθεώρησα ἀναγκαῖον, κατὰ τὴν προσφώνησίν μου, πρὸς αὐτόν, νὰ τονίσω ὅτι ὁ αἰδεσιμώτατος Ἀθανάσιος πρέπει νὰ σαῶς διακονῇ, ἐπειδὴ ἠννόησα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀγαθότητός του, ἡ ὁποία ἐπαξίως ἀντιλαμβάνεται τὴν εἰρηνικὴν μου πίστιν εἰς τὴν ὠφελιμότητα τῆς σωτηριώδους ἀποφάσεως καὶ θὰ ἔχη διὰ παντὸς μαζί του τὸν συμβουλευόντα λογισμὸν. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σαῶς διαφυλάξῃ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

63. Ἐνῶ ἔτσι ἔγιναν αὐτὰ οἱ Μελιτιανοὶ ἀφοῦ ἠσύχασαν δι' ὀλίγον ἐξεγείρονται πάλιν, καὶ μετὰ ἀποφασίζουσιν νὰ γίνουν ἀρεστοὶ εἰς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐμίσησαν. Μαρεώτης εἶναι περὶ τῆς Ἀλεξανδρείας· εἰς αὐτὴν ὁ Μελίτιος δὲν κατώρθωσε νὰ κἀνῃ σχίσμα. Ἐνῶ λοιπὸν αἱ ἐκκλησίαι ἦσαν εἰς ὠρισμένας περιοχὰς καὶ ὅλοι οἱ πρεσβύτεροι συνηθοῦντο εἰς αὐτάς

αὐταῖς συναγόντων τῶν τε λαῶν εἰρηνευόντων Ἰσχύρας τις οὕτω λεγόμενος, οὐ κληρικός, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον πονηρός, ἐπεχειρεῖ τοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ κώμῃ πλανᾶν λέγων εἶναι τινὰ ἑαυτὸν κληρικόν. Τοῦτο μαθὼν ὁ τῶν τόπων πρεσβύτερος περι-
 5 ερχομένῳ μοι τὰς ἐκκλησίας ἀναγγέλλει. Καὶ ἀποστέλλω σὺν αὐτῷ Μακάριον πρεσβύτερον καλέσαι τὸν Ἰσχύραν. Εὐρόν-
 τες δὲ αὐτὸν νοσοῦντα καὶ κατακείμενον ἐν κελλίῳ ἐντέλλον-
 ται τῷ πατρὶ αὐτοῦ παραγγεῖλαι τῷ υἱῷ μηδὲν τι τοιοῦτον ἐπιχειρεῖν, οἷον εἴρηται κατ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ἀναστὰς ἀπὸ τῆς
 10 νόσου καὶ κωλυόμενος ἀπὸ τῶν ἰδίων καὶ τοῦ πατρὸς κατα-
 φεύγει πρὸς τοὺς Μελιτιανούς. Κακεῖνοι κοινοῦνται τοῖς περὶ Εὐσέβιον καὶ λοιπὸν συντίθενται παρ' αὐτῶν ἡ συκοφαντία ὅτι δὴ ποτήριον μὲν Μακάριος κατέαξεν, Ἀρσένιος δὲ τις ἐπίσκοπος ἐφονεύθη παρ' ἡμῶν. Καὶ τὸν μὲν Ἀρσένιον κρύ-
 15 πτουςιν ὑπὲρ τοῦ μὴ φαινόμενον αὐτὸν ὡς ἀναιρεθέντα νομί-
 ζεσθαι καὶ χεῖρα, φησίν, ὡς συγκοπέντος αὐτοῦ περιέφερον, τὸν δὲ Ἰσχύραν, ὃν οὐκ ἤδεισαν, ἄρχονται θρυλεῖν ὡς πρεσβύ-
 τερον, ἵνα καὶ περὶ ποτηρίου λέγων πλανᾶν δύνηται. Ὁ μὲν οὖν Ἰσχύρας μεμφομένων αὐτὸν τῶν ἰδίων ἤλθε πρὸς ἡμᾶς
 20 ἀποδουρόμενος καὶ λέγων μηδὲν μὲν γεγενῆσθαι παρὰ Μακα-
 ρίου, οἷον ἐθρούλησαν, ὑποβεβλήσθαι δὲ ἑαυτὸν παρὰ τῶν Με-
 λιτιανῶν πλάσασθαι τοιαύτην λαιδορίαν. Καὶ γράφει ταῦτα:

64. Τῷ μακαρίῳ πάπα Ἀθανασίῳ Ἰσχύρας ἐν Κυρίῳ χαίρειν

Ἐπειδὴ προσῆλθόν σοι, κύριε ἐπίσκοπε, βουλόμενος τῆς
 25 Ἐκκλησίας εἶναι, ἠτιάσω δέ με ἐφ' οἷς πρότερον ἐφθεγξάμην,
 ὡς ἐμοῦ ἀπὸ προαιρέσεως εἰς τοῦτο παρελθόντος, τούτου ἐνε-
 κεν ταύτην τὴν ἀπολογίαὶν ἐγγράφως σοι ἐπιδίδωμι, ἵν' εἰδένα'

καὶ οἱ λαοὶ εἰρήνευον, κάποιος Ἰσχύρας, ποῦ ἐλέγετο ἔτσι, ὄχι κληρικός, ἀλλὰ πονηρὸς κατὰ τὸν χαρακτῆρα, προσεπάθει νὰ παραπλανήσῃ αὐτοὺς ποῦ ἦταν εἰς τὴν ἰδικὴν του κώμην, λέγων ὅτι ἦτο κάποιος καὶ αὐτὸς κληρικός. Ὅταν δὲ ἔμαθεν αὐτὸ ὁ πρεσβύτερος τῶν περιοχῶν ἐκείνων μου τὸ ἀνήγγειλεν, ὅταν ἐπέρασα ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας ἐκείνας. Καὶ τότε ἀποστέλλω μαζί με αὐτὸν τὸν πρεσβύτερον Μακάριον νὰ καλέσουν τὸν Ἰσχύραν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν εὔρον ἀσθενῆ καὶ κατάκοιτον εἰς τὸ κελλίον, εἰδοποιοῦν τὸν πατέρα του νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τὸν υἱὸν του νὰ μὴ ἐπιχειρῆ τίποτε τὸ παρόμοιον, ὡσὰν αὐτὸ ποῦ λέγεται εἰς βάρους του. Ἄλλ' αὐτὸς μόλις ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν του καὶ ἐπειδὴ παρεμποδίζετο ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του καὶ τὸν πατέρα του κατέφυγεν εἰς τοὺς Μελιτιανούς. Καὶ ἐκεῖνοι ἀνακοινῶνουν εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ κατόπιν κατασκευάζεται ἀπὸ αὐτοὺς ἡ συκοφαντία ὅτι ὁ μὲν Μακάριος ἔσπασε τὸ ποτήριον, κάποιος δὲ Ἀρσένιος, ἐπίσκοπος ἐθανατώθη ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ τὸν μὲν Ἀρσένιον κρύπτουν, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται αὐτὸς καὶ νὰ πιστευθῆ ὅτι ἐφονεύθη καὶ λέγουν ὅτι περιέφερον ἓνα χέρι, ὅτι δῆθεν ἀπεκόπη ἀπὸ αὐτόν, τὸν Ἰσχύρα δὲ, τὸν ὁποῖον πρωτύτερα δὲν ἐγνώριζαν, ἤρχισαν νὰ τὸν διαφημίζουν ὡς πρεσβύτερον, διὰ νὰ δύναται νὰ παραπλανᾷ τοὺς ἀνθρώπους, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ποτηρίου. Ὁ μὲν λοιπὸν Ἰσχύρας, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι κατέκρινον αὐτὸν ἦλθε πρὸς ἡμᾶς ὀδυρόμενος καὶ λέγων ὅτι τίποτε δὲν ἔχει γίνει ἀπὸ τὸν Μακάριον, ὡσὰν ἐκεῖνο τὸν ὁποῖον διέδωσαν, ὅτι ὁ ἴδιος ὑπεχρεώθη ἀπὸ τοὺς Μελιτιανούς νὰ κατασκευάσῃ τοιαύτην συκοφαντίαν καὶ γράφει τὰ ἑξῆς:

64. Πρὸς τὸν μακάριον πάπαν Ἀθανάσιον, ὁ Ἰσχύρας ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐπειδὴ προσῆλθον εἰς σέ, κύριε ἐπίσκοπε, ἐπιθυμῶν νὰ προσχωρήσω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐσὺ δὲ με κατηγορήσες δι' ὅσα εἶπα πρωτύτερα, ὅτι δῆθεν αὐτὸ προῆλθε ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου πρόθεσιν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ σου ἐπιδίδω αὐτὴν τὴν

ἔχοις ὅτι βίας μοι γενομένης καὶ πληγῶν ἐπιτεθεισῶν ἀπὸ
 Ἰσαὰκ καὶ Ἡρακλείδου καὶ Ἰσαὰκ τοῦ τῆς Λητοῦς καὶ ὑπὸ
 τῶν σὺν αὐτοῖς. Ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν Θεὸν εἰς τοῦτο λαμβά-
 νων ἀπολογοῦμαι ὅτι οὐδὲν ὦν ἐκεῖνοι εἰρήκασι σύννοιά σε
 5 πεποικημένοι. Οὔτε γὰρ ποτηρίου κλάσις γέγονεν οὔτε τῆς ἀ-
 γίας τραπέζης καταστροφή γεγένηται, ἀλλὰ ταῦτα πάντα
 ἐκεῖνοι βίαν ἐπιθέντες μοι εἰς τοῦτο παρώρμησάν με. Ταῦτα
 δὲ ἀπελογησάμην σοι καὶ ἐγγράφως ἐπιδέδωκα αἰρούμενος
 καὶ ἐπιδικαζόμενος εἶναι τῶν ὑπὸ σὲ συναγομένων. Ἐρρω-
 10 σθαί σε εὐχομαι ἐν Κυρίῳ.

Ἐπιδέδωκα δὲ τήνδε μου τὴν χεῖρά σοι τῷ ἐπισκόπῳ Ἀ-
 θανασίῳ ἐπὶ παρουσία τῶν πρεσβυτέρων Ἀμμωνᾶ Δικέλλης,
 Ἡρακλείου Φάσκω, Βόκκονος Χενεβρί, Ἀχιλλᾶ Μυρσίνης,
 Διδύμου Ταφοσίρεως καὶ Ἰούστου ἀπὸ Βωμοθέου, καὶ δια-
 15 κόνων ἀπὸ μὲν Ἀλεξανδρείας Παύλου καὶ Πέτρου καὶ Ὀλυμ-
 πίου, ἀπὸ δὲ Μαρεώτου Ἀμμωνίου καὶ Πιστοῦ καὶ Δημη-
 τρίου καὶ Γαῖου.

65. Ταῦτα γράψαντος καὶ Ἰσχύρα ὁμῶς πάλιν τὴν τοιαύτην
 κατηγορίαν θρυλοῦσι μὲν πανταχοῦ, ἀναφέρουσι δὲ καὶ τῷ
 20 βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ. Κἀκεῖνος περὶ μὲν τοῦ ποτηρίου φθά-
 σας ἦν ἀκούσας αὐτὸς ἐν τῇ Ψαμαθία παρόντων ἡμῶν καὶ κα-
 ταγνοὺς τῆς συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν, γράφει δὲ εἰς τὴν Ἀν-
 τιόχειαν Δαλματίῳ τῷ κήνσωρι ἀκοῦσαι περὶ τῆς τοῦ φόνου
 δίκης. Ὁ τοίνυν κήνσωρ ἐπιστέλλει μοι παρασκευάσασθαί
 25 πρὸς ἀπολογίαν τοῦ ἐγκλήματος. Ἐγὼ δὲ δεξάμενος τὰ τοιαῦ-
 τα γράμματα, καίτοι τὴν ἀρχὴν μὴδὲ προσποιούμενος διὰ τὸ
 εἰδέναι μὴδὲν αὐτοὺς λέγειν ἀληθές, ὁμῶς, ἐπειδὴ βασιλεὺς
 κεκίνητο, γράφω τοῖς συλλειτουργοῖς εἰς Αἴγυπτον καὶ πέμ-

1. Τιμητῆς παρὰ Ρωμαίους. Θεσμὸς ἀρχόντων ἐν Ρώμῃ, ἐχόντων ὡς ἔργον τὴν ἀπογραφὴν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς περιουσίας των. Ἐπίσης ἀνετίθετο εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀνακριτοῦ ἐπὶ ἐγκληματικῶν

ἀπολογία ἐγγράφως διὰ νὰ γνωρίζης ὅτι ἡσκήθη βία ἐπάνω μου καὶ ὅτι μὲ προεκάλεσαν πληγὰς οἱ Ἰσαὰκ καὶ Ἡρακλείδης καὶ Ἰσαὰκ ὁ τῆς Λητοῦς καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ ἦσαν μαζί μὲ αὐτούς. Ἐγὼ δὲ ἐπικαλούμενος πρὸς τοῦτο ὡς μάρτυρα τὸν Θεὸν ὁμολογῶ ὅτι δὲν γνωρίζω νὰ ἔχῃς κάνει σὺ τίποτε ἀπ' ὅσα ἐκεῖνοι ἔχουν εἶπει ὅτι ἔκανες. Διότι οὔτε ποτηρίου θραῦσις ἔχει γίνει, οὔτε καταστροφή τῆς ἁγίας Τραπέζης ἐπισυνέβη, ἀλλ' ὅλα αὐτὰ ἐκεῖνοι μὲ ἐξηνάγκασαν νὰ εἰπῶ ἀφοῦ ἡσκησαν βίαν ἐπάνω μου. Αὐτὰ δὲ ὡμολόγησα εἰς σέ καὶ ἐγγράφως ἐπέδωκα, προτιμήσας νὰ εἶμαι ὑπὸ κρίσιν μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ συνέρχονται ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν σου. Εὐχομαι νὰ ὑγιαίνῃς ἐν Κυρίῳ.

*Ἐγὼ δὲ ἐπιδώσει τὴν παροῦσαν ἀπολογία μου εἰς τὰ χέρια σου εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν πρεσβυτέρων, Ἀμωνᾶ Δικέλλης, Ἡρακλείου Φάσκω, Βόκκονος Χε νεβρί, Ἀχιλλᾶ Μυρσίνης, Διδύμου Ταφοσίρεως καὶ Ἰούστου ἀπὸ Βωμοθέου καὶ διακόνων ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν Παύλου, Πέτρου καὶ Ὀλυμπίου, ἀπὸ δὲ τὸν Μαρεώτην Ἀμμωνίου καὶ Πιστοῦ καὶ Δημητρίου καὶ Γαίου.

65. Καὶ παρ' ὅτι ὁ Ἰσχύρας ἔγραψε αὐτὰ, ἐν τούτοις αὐτοὶ πάλιν αὐτὴν τὴν κατηγορίαν διαδίδουν μὲν παντοῦ, ἀναφέρουν δὲ καὶ εἰς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον. Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἤκουσε περὶ τοῦ ποτηρίου ὁ ἴδιος ὅταν ἔφθασε εἰς τὴν Ψαμάθιαν, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμεθα παρόντες, καὶ ἀντιληφθῆς τὴν συκοφαντίαν τῶν ἐχθρῶν, γράφει εἰς τὴν Ἀντιόχειαν πρὸς τὸν Δαλμάτιον τὸν κήνσωρα¹ νὰ διεξαγάγῃ ἀνακρίσεις διὰ τὴν δίκην περὶ τοῦ φόνου. Ὁ κήνσωρ λοιπὸν μὲ εἰδοποίησε νὰ ἐτοιμάσω τὴν ἀπολογία μου περὶ τοῦ ἐγκλήματος. Ἐγὼ δὲ ὅταν ἔλαβα τὰ γράμματα αὐτά, καίτοι κατ' ἀρχὰς οὔτε νὰ προσποιηθῶ ἐσκέφθην, ἐπειδὴ ἐγνώριζα ὅτι αὐτοὶ τίποτε ἀληθὲς δὲν λέγουν, ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς προέβη ἤδη εἰς ἐνεργείας. ἔγραψα εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς

πράξεων, ὁπότε προσδιώριζον τὴν ἐπιβλητέαν ποινὴν εἰς τὸν κατηγορούμενον ὡς ἐνταῦθα.

πω διάκονον βουλόμενος μαθεῖν περὶ Ἄρσενίου· οὐ γὰρ ἐω-
 ράκειν τὸν ἄνθρωπον ἔτεσί που πέντε ἢ ἕξ. Καὶ τί γάρ; Ἴνα
 μὴ τελείως τὰ τούτων λέγω, ἐγνώσθη κρυπτόμενος ὁ Ἄρσέ-
 νιος τὴν μὲν ἀρχὴν ἐν Αἰγύπτῳ, λοιπὸν δὲ καὶ ἐν Τύρῳ πάλιν
 5 κρυπτόμενον αὐτὸν εὔρον οἱ ἡμέτεροι. Καὶ τό γε θαυμαστὸν
 οὐδ' εὔρεθεις ὠμολόγει αὐτὸς εἶναι Ἄρσένιος, ἕως ἐν δικα-
 στηρίῳ ἐπὶ Παύλου τοῦ τηνικαῦτα ἐπισκόπου τῆς Τύρου
 ἠλέγχθη καὶ καταισχυνθεὶς λοιπὸν οὐκ ἠρνήσατο. Τοῦτο δὲ
 ἐποίει φυλάττων τὴν πρὸς τοὺς περὶ Εὐσέβιον συνθήκη, ἵνα
 10 μὴ ὡς εὔρεθέντος λοιπὸν ἐκείνων τὸ δρᾶμα διαλυθῆ, ὅπερ καὶ
 γέγονε. Γράψαντος γάρ μου τῷ βασιλεῖ ὅτι Ἄρσένιος εὔρέ-
 θη, καὶ ὑπομνήσαντος αὐτὸν περὶ ὧν ἤκουσεν ἐν τῇ Ψαμα-
 θία Μακαρίου τοῦ πρεσβυτέρου χάριν, ἔπαυσε μὲν τὸ δικα-
 στήριον τοῦ κήσωρος, ἔγραψε δὲ καταγινώσκων τὴν συκο-
 15 φαντίαν τῶν καθ' ἡμῶν γενομένων καὶ τοὺς περὶ Εὐσέβιον
 ἐρχομένους εἰς τὴν Ἀνατολὴν καθ' ἡμῶν ἐκέλευσεν ὑποστρέ-
 ψαι. Ὅτι μὲν οὖν κατηγόρησαν ὡς ἀναιρεθέντος Ἄρσενίου,
 ἵνα μὴ ταῖς παρὰ τῶν πολλῶν γραφείσαις ἐπιστολαῖς χρήσω-
 μαι, ἀρκεῖ μόνον τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου Θεσσαλο-
 20 νίκης παραθέσθαι· ἀπὸ γὰρ ταύτης καὶ τὰς τῶν ἄλλων γινῶ-
 ναι δυνατόν. Ἐκεῖνος τοίνυν εἰδὼς ὅσα μὲν ἐθρόλησε καθ' ἡ-
 μῶν Ἀρχάφ ὁ καὶ Ἰωάννης περὶ φόνου, καὶ μαθὼν ὅτι ζῆ
 Ἄρσένιος, γράφει ταῦτα:

66. Κυρίῳ ἀγαπητῷ νίῳ καὶ ὁμοψύχῳ συλλειτουργῷ Ἀθα-
 25 νασίῳ Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Συγχαίρω τῷ βελτίστῳ Σαραπίωνι οὕτως ἱεροῖς ἑαυτὸν
 ἤθεσι κοσμεῖν ἀγωνιζομένῳ καὶ τὴν τε τοῦ πατρὸς μνήμην
 ἐγκωμιαστικώτερον ἐπαύξοντι. («Ἐτελεύτησε γάρ»), ὡς που

εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπέστειλα διάκονον, ἐπειδὴ ἤθελα νὰ μάθω διὰ τὸν Ἀρσένιον· διότι δὲν εἶχον ἴδει τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ πέντε ἢ ἕξ περίπου χρόνια. Καὶ τί συνέβη; Διὰ νὰ μὴ τὰ λέγω λεπτομερῶς, ἀπεκαλύφθη ὅτι ὁ Ἀρσένιος ἐκρύπτετο κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατόπιν δὲ εἰς τὴν Τύρον εὔρον αὐτὸν νὰ κρύπτεται πάλιν οἱ ἰδικοί μας. Καὶ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οὔτε τότε, πού ἀνευρέθη, ὡμολόγησεν ὅτι εἶναι ὁ Ἀρσένιος ἕως ὅτου ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ δικαστήριον ἐπὶ Παύλου, πού ἦτο τότε ἐπίσκοπος τῆς Τύρου, καὶ ἐπειδὴ κατεντράπη, δὲν ἠρνήθη ἄλλο τὴν ἀποκάλυψίν του. Ἐκανε δὲ τοῦτο ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κρατήσῃ τὴν συμφωνίαν πού εἶχε κάνει μὲ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, διὰ νὰ μὴ διαλυθῇ πλέον ἡ σκευωρία ἐκείνων μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἔγινε. Διότι ὅταν ἔγραψα εἰς τὸν βασιλέα ὅτι εὐρέθη ὁ Ἀρσένιος καὶ τὸν ὑπενθύμισα δι' ὅσα ἤκουσεν εἰς τὴν Ψαμάθιαν ὑπὲρ τοῦ πρεσβυτέρου Μακαρίου, διέκοψε μὲν τὰς ἀνακρίσεις τοῦ κήνσωρος, ἔγραψε δὲ διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν συκοφαντίαν τῶν ὄσων ἔγιναν ἐναντίον μας καὶ διέταξε τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, πού ἤρχοντο εἰς τὴν Ἀνατολήν διὰ νὰ καταθέσουν ἐναντίον μας, νὰ γυρίσουν πίσω. Καὶ ὅτι μὲν λοιπὸν αὐτοὶ κατηγόρησαν ὅτι ἐφονεύθη ὁ Ἀρσένιος, διὰ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν τὰς ἀπὸ πολλοὺς γραφεύσας ἐπιστολάς, εἶναι ἀρκετὸν νὰ παραθέσω μόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου τῆς Θεσσαλονίκης. Διότι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν θὰ ἠμπορέσετε νὰ ἀντιληφθῆτε τὸ περιεχόμενον καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστολῶν. Ἐκεῖνος μὲν λοιπὸν ἐπειδὴ ἐγνώριζε ὅσα διέδωσεν ἐναντίον μας ὁ Ἀρζάφ, ὁ καὶ Ἰωάννης ἀποκαλούμενος, περὶ τοῦ φόνου, καὶ μόλις ἔμαθεν ὅτι ζῆ ὁ Ἀρσένιος ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

66. Πρὸς τὸν Κύριον ἀγαπητὸν υἱὸν καὶ ὁμόψυχον συλλειτουργὸν Ἀθανάσιον, Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Συγχαίρω τὸν ἀγαθώτατον Σαραπίωνα, ὁ ὁποῖος ἀγωνίζεται ἔτσι, ὥστε νὰ κοσμή τὸν ἑαυτὸν του μὲ ἱεροὺς τρόπους συμπεριφορᾶς καὶ ὁ ὁποῖος αὐξάνει ἐγκωμιαστικώτερον καὶ

ἡ ἱερά φησι Γραφή, «ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ὡς οὐκ ἀπέθανε», κατέλιπε γὰρ τῷ βίῳ μνημόσυνον. Ὅπως μὲν οὖν διεκείμεθα περὶ τὸν μνήμης ἄξιον Σώζοντα, οὐδ' αὐτὸς ἄγνοεῖς, δέσποτα, τὴν περὶ ἐκεῖνον ἱεράν μνήμην καὶ τὴν προσοῦσαν τῷ νεω-
 5 τέρω ἐπιείκειαν. Μίαν μόνην τὴν διὰ τοῦ νεωτέρου τούτου ἐδεξάμην παρὰ τῆς σεμνότητός σου ἐπιστολήν. Ἐδήλωσα οὖν σοι αὐτὸ τοῦτο, ἵν' εἰδέναι ἔχοις, δέσποτα. Ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν καὶ συνδιάκονος Μακάριος εὐφρανέ με ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως γράφας, ὅπως Ἀρχὰφ ὁ συκοφάντης ἠσχημόνησε τὸν
 10 ζῶντα ὡς φονευθέντα παρὰ πᾶσι κηρύξας. Ὅτι γὰρ τὴν ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσιν αὐτῷ ἄξιαν εἰσπραξίν κομιεῖται παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ μετὰ τοῦ ὁμοτρόπου στίφους, αἱ ἀψευδεῖς ἀναφωνοῦσι Γραφαί. Ὁ τῶν ὄλων διατηροῖή σε ἐπὶ μήκιστον Δεσπότης, κύριε πάντων χάριν χρηστότατε.

15 67. Ὅτι δὲ ἐκρύπτετο Ἀρσένιος διὰ τοῦτο, ἵνα θάνατον οὗτοι πλάσωνται, τοῦτο μαρτυροῦσιν οἱ σὺν αὐτῷ διατρίψαντες· ζητοῦντες γὰρ αὐτὸν εὗρομεν τοῦτον, καὶ ἔγραψε <ὁ Πίννης> πρὸς Ἰωάννην τὸν ὑποκρινόμενον τὴν τοιαύτην συκοφαντίαν ταῦτα:

20 Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Ἰωάννη Πίννης πρεσβύτερος μονῆς Πτεμενκῶρκεως τοῦ Ἀντεπολίτου νομοῦ χαίρειν.

Γινώσκεις σε θέλω ὅτι ἀπέστειλε Ἀθανάσιος εἰς τὴν Θηβαΐδα διάκονον ἑαυτοῦ ἐρευνῆσαι πάντα ἕνεκεν Ἀρσενίου. Καὶ πρῶτον μὲν εὑρεθέντες Πεκύσιος πρεσβύτερος καὶ Σιλ-
 25 βανὸς ὁ ἀδελφὸς Ἡλία καὶ Ταπενακεραμεὺς καὶ Παῦλος μοναχὸς ἀπὸ Ὑψηλῆς ὁμολόγησαν ὅτι παρ' ἡμῖν ἐστὶν Ἀρσένιος, ἡμεῖς δὲ μαθόντες πεποιήκαμεν αὐτὸν ἐμβληθῆναι εἰς πλοῖον καὶ πλεῦσαι εἰς τὰ κάτω μέρη μετὰ Ἡλία μοναχοῦ. Καὶ ἐξαίφνης μετὰ ταῦτα πάλιν ἀνελθὼν ὁ διάκονος μετὰ τι-

τὴν μνήμην τοῦ πατρός. «Διότι ἀπέθανε», καθὼς ἀναφέρει κά-
που ἢ ἁγία Γραφή, «ὁ πατήρ του καὶ εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ ἀπέθα-
νε»¹, διότι ἄφησεν ἀνάμνησιν εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ μὲ ποῖον τρό-
πον λοιπὸν ἐκτιμούσαμεν τὸν ἄξιον καλῆς φήμης Σώζοντα,
οὔτε σὺ ὁ ἴδιος ἀγνοεῖς, δέσποτα, τὴν περὶ ἐκείνου ἱεράν μνή-
μην καὶ τὴν ὑπάρχουσαν ἐκτίμησιν πρὸς τὸν νεώτερον. Μὲ τὸν
νεώτερον αὐτὸν μίαν μόνον ἐπιστολὴν ἐλάβομεν ἀπὸ τὴν σε-
βασμιότητά σου. Σοῦ ἐδήλωσα λοιπὸν αὐτό, διὰ νὰ γνωρίζης
δέσποτα. Ὁ ἀγαπητός μας συνδιάκονος Μακάριος μὲ ἐχαροποίη-
σε, ὅταν ἔγραψεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ὁ συκο-
φάντης Ἀρχάφ ἐφέρθη ἀπρεπῶς, διακηρύξας εἰς ὅλους τὸν ζῶν-
τα (Ἀρσένιον) ὡς θανατωθέντα. Διότι δι' ὅσα ἐτόλμησε νὰ
κάνη θὰ λάβῃ τὴν ἀνταμοιβὴν του ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν μα-
ζὶ μὲ τοὺς ὁμοδόξους ὀπαδοὺς, διακηρύσσουν αἱ θεῖαι Γραφαί.
Εἶθε ὁ Δεσπότης τῶν ὅλων νὰ σὲ διαφυλάττῃ εἰς ὅσον τὸ δυνα-
τὸν μακρότερον χρόνον, κύριε τιμιώτατε, πρὸς χάριν ὅλων.

67. Ὅτι δὲ διὰ τοῦτο ἐκρύπτετο ὁ Ἀρσένιος δηλαδὴ διὰ νὰ
παρουσιάσουν αὐτοὶ πλαστὰ τὸν θάνατόν του, αὐτὸ μᾶς τὸ
ἀποκαλύπτουν ἐκεῖνοι ποὺ ἦσαν μαζί του. Διότι ἀναζητοῦντες
αὐτόν, τὸν ἀνεύρομεν, καὶ ἔγραψε [ὁ Πίννης] πρὸς τὸν Ἰωάν-
νην ποὺ ὑπεκρίνετο τὴν συνομωσίαν αὐτὴν τὰ ἐξῆς:

Πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, ὁ Πίννης, ὁ πρεσβύ-
τερος τῆς μονῆς Πτεμενκύρκεως τοῦ νομοῦ Ἀντεοπολίτου, χαί-
ρειν.

Θέλω νὰ γνωρίζης σὺ ὅτι ὁ Ἀθανάσιος ἀπέστειλεν εἰς Θη-
βαῖδα τὸν διάκονόν του διὰ νὰ ἐρευνήσῃ δι' ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ
τὸν Ἀρσένιον. Καὶ πρῶτον μὲν ἀφοῦ ἀνευρέθησαν ὁ πρεσβύ-
τερος Πεκύσιος καὶ ὁ Σιλβανός, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἡλίου καὶ ὁ Τα-
πενακεραμεὺς καὶ ὁ μοναχὸς Παῦλος ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν, ὡμο-
λόγησαν ὅτι ὁ Ἀρσένιος εἶναι μαζί μας, ἐμεῖς δέ, μόλις ἐμάθαμεν
αὐτό, ὑπεχρεώσαμεν αὐτόν νὰ ἐπιβιβασθῆ εἰς πλοῖον καὶ νὰ
πλεύσῃ εἰς τὰ κάτω μέρη μαζί μὲ τὸν μοναχὸν Ἡλίαν. Καὶ ξα-
φνικὰ μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὁ διάκονος ἀφοῦ πάλιν ἀνέβῃ μαζί μὲ

νων ἐπιστάς ἐν τῇ μονῇ ἡμῶν ἔνεκεν τοῦ αὐτοῦ Ἀρσενίου αὐτὸν μὲν οὐχ εὔρηκεν διὰ τὸ ἀπεσταλκέναι ἡμᾶς αὐτόν, ὡς προείπομεν, ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν, ἐμὲ δὲ μετὰ τοῦ μοναχοῦ τοῦ παραλαβόντος αὐτὸν Ἡλία κατήνεγκαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ προσήνεγκάν με τῷ δουκί, καὶ οὐκ ἴσχυσα ἀρνήσασθαι, ἀλλ' ὡμολόγησα, ὅτι ζῆ καὶ οὐκ ἀνηρέθη. Τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὁ παραλαβὼν αὐτὸν μοναχὸς ὡμολόγησε. Διὰ τοῦτο ταῦτά σοι γνωρίζω, πάτερ, ἵνα μὴ δόξη σοι κατηγορεῖσθαι Ἀθανασίου· εἶπον γὰρ ὅτι ζῆ καὶ παρ' ἡμῖν ἦν κρυπτόμενος. Καὶ ἐγνωρίσθη πάντα ταῦτα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ οὐκέτι δύναται κρυβῆναι τοῦτο. Παφνούτιος μοναχὸς τῆς αὐτῆς μονῆς ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν πολλὰ σε ἀσπάζομαι, ἐρῶσθαί σε εὔχομαι.

68. Ἡ δὲ καὶ βασιλεὺς ἔγραψε μαθὼν ὅτι εὔρέθη Ἀρσένιος ζῶν, ἔστι ταῦτα:

15 Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς τῷ πάπα Ἀθανασίῳ.

Τοῖς παρὰ τῆς σῆς συνέσεως ἐντυχὼν γράμμασι ταύτης γνώμης αὐτὸς ἐγενόμην, ὡς ἀντιγράφων τῇ σῇ στερερότητι προτρέψασθαί σε. Ὅπως πρὸς εὐταξίαν καὶ οἶκτον τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν ἄγειν σπουδάσης. Ταῦτα γὰρ μάλιστα προηγούμενα ἐν τῇ ἐμαντοῦ ψυχῇ κατέχω, ὡς ἀλήθειάν τε ἀσκεῖν καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ δικαιοσύνην ἀεὶ φυλάττειν καὶ τούτοις μάλιστα χαίρειν τοῖς ὀρθῆν ὁδὸν τοῦ βίου πορευομένοις. Περὶ δὲ ἐκείνων τῶν πάσης ἀρεᾶς ἀξίων, τῶν Μελιτιανῶν δηλαδὴ τῶν σκαιοτάτων καὶ ἀθεμίτων οἵτινες τῇ ἐμπληξίᾳ λοιπὸν ἀπονεναρχήκασιν καὶ μόνον φθόνῳ καὶ ζάλῃ καὶ θορύβοις τὰ ἄτοπα κινουῦσιν τὴν ἀθέμιτον αὐτῶν διάνοιαν ἐπιδεικνύοντες, ταῦτα φθέγγομαι. Ὅρας γὰρ, ὅπως οἱ ἄνδρες, οὓς ἐκεῖνοι ξίφει ἀνηρεῖσθαι ἔφασκον, ἐν μέσοις νῦν εἰσὶ καὶ τῆς ζωῆς ἀπολαύουσι.

μερικούς ἐστάθη εἰς τὴν μονὴν μας ἕξ αἰτίας τοῦ ἰδίου τοῦ Ἄρσενίου, καὶ αὐτὸν μὲν δὲν εὔρεν διότι τὸν εἶχομεν ἡμεῖς ἀποστείλει, ὅπως προείπομεν, εἰς τὰ κάτω μέρη, ἐμὲ δὲ μαζὶ μὲ τὸν μοναχὸν Ἡλίαν, ποὺ παρέλαβεν αὐτόν, μετέφεραν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ μὲ παρουσίασαν εἰς τὸν δοῦκα, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῶ, ἀλλ' ὠμολόγησα ὅτι ζῆ καὶ δὲν ἐφονεύθη. Τὰ ἴδια δὲ ὠμολόγησε καὶ ὁ μοναχός, ποὺ παρέλαβεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο σοῦ γνωρίζω αὐτά, πάτερ, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι πρέπει νὰ κατηγορήσης τὸν Ἀθανάσιον. Διότι εἶπον ὅτι ζῆ καὶ ὅτι κρύπτεται εἰς ἡμᾶς. Καὶ ὅλα αὐτὰ ἔγιναν γνωστὰ εἰς τὴν Αἴπτον καὶ δὲν ἤμποροῦν πλέον νὰ ἀποκρυβοῦν. Ἐγὼ ὁ Παφνούτιος, μοναχὸς τῆς μονῆς αὐτῆς, ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν, πολλοὺς χαιρετισμοὺς σοῦ στέλλω καὶ εὔχομαι νὰ ὑγιαίνης.

68. Αὐτὰ δὲ ποὺ ἔγραψε καὶ ὁ βασιλεὺς, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ἀνευρέθη ὁ Ἄρσένιος ζῶν, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς πρὸς τὸν πάπαν Ἀθανάσιον.

Ὅταν ἀνέγνωσα τὰ γράμματα ποὺ ἡ σύνεσις σου ἀπέστειλεν εἰς ἐμέ, ἐσχημάτισα ὁ ἴδιος αὐτὴν τὴν γνώμην, νὰ ἀποστείλω γράμμα εἰς τὴν σὴν στερρότητα καὶ νὰ σὲ προτρέψω νὰ φροντίσης νὰ καθοδηγήσης πρὸς τὴν εὐταξίαν καὶ τὴν θεῖαν εὐσπλαχνίαν τὸν λαόν. Διότι αὐτὰ πρὸ πάντων κατέχω, ὡς καὶ προηγουμένως, εἰς τὴν ψυχὴν μου, καὶ νὰ ὑπηρετῶ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ διαφυλάττω πάντοτε εἰς τὴν διάνοιάν μου τὴν δικαιοσύνην καὶ μὲ αὐτὰ κυρίως νὰ χαίρω δι' ὅσους βαδίζουν τὸν ὀρθὸν δρόμον τῆς ζωῆς. Δι' ἐκείνους δὲ ποὺ εἶναι ἄξιοι πάσης κατάρτας, δηλαδὴ τοὺς Μελιτιανούς, τοὺς βαναύσους καὶ παρανόμους, ποὺ ἔχουν λοιπὸν ἀπονακρωθῆ ἀπὸ τὴν παραφροσύνην των καὶ παρακινουῦνται μόνον ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ ζάλην καὶ θορύβους εἰς ἀτόπους ἐνεργείας, ἐπιδεικνύοντες τὰς ἀνόμους αὐτῶν σκέψεις, θὰ εἰπῶ τὰ ἑξῆς: Διότι, ὅπως βλέπεις, οἱ ἄνδρες, διὰ τοὺς ὁποίους ἐκεῖνοι ἔλεγον ὅτι ἐφονεύθησαν μὲ ξίφος, εἶναι τώρα μεταξύ τῶν ζώντων καὶ ἀ-

Πρὸς δὴ ταῦτα τί ἂν γένοιτο πρόκριμα χειρὸν οὕτω φανερώς
 καὶ σαφῶς ἐπιφερόμενον τῇ ἐκείνων δίκῃ, ἢ τὸ τούτους, οὓς
 ἀνηρῆσθαι ἔλεγον, ζῆν τε καὶ τοῦ βίου ἀπολαύειν, οἵτινες δη-
 λονότι καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν φθέγξασθαι δυνήσονται; Προσέκειτο
 5 δὲ καὶ τοῖς παρὰ τῶν Μελιτιανῶν ἐκείνων καὶ τοῦτο. Διεβε-
 βαιοῦντο γὰρ ἀθεμίτῳ ὁρμῇ ἐπεισελθόντα σε καὶ ἀρπάσαντα
 ποτήριον ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ ἀποκείμενον τόπῳ κεκλακέναι, οὗ
 πράγματος ἀληθῶς οὐδὲν μείζον ἦν ἔγκλημα οὔτε τηλικούτον
 ἀτόπημα, εἰ τοῦτο οὕτω πεπραῆχθαι τε καὶ ἡμαρτῆσθαι συνές
 10 βαιεν. Ἄλλὰ γὰρ τίς ἡ κατηγορία αὕτη; Τίς δὲ ἡ μετάβασι-
 καὶ ποικιλία τοῦ πράγματος, ὡς νῦν εἰς ἕτερον πρόσωπον τὴν
 κατηγορίαν τοῦ ἐγκλήματος τούτου μετάγειν; Ὅπερ δηλονότι
 πράγμα αὐτοῦ τοῦ φωτὸς ὡς εἰπεῖν ἐστι τηλαυγέστερον, ὅτι
 τῇ σῆ συνέσει ἐπιβουλεῦσαι ἐσπούδαζον. Μετὰ δὴ ταῦτα τίς
 15 ἂν ἐκείνοις τοῖς ἀνθρώποις τοῖς τσαῦτα εἰς βλάβην ἀναπλα-
 σαμένοις ἀκολουθῆσαι ἐθελήσειεν; Ὅταν μάλιστα αὐτοὶ ἑαυ-
 τοὺς εἰς ὄλεθρον ἄγωσι καὶ συνορῶσιν ὅτι πεπλασμένων καὶ
 ψευδῶν πραγμάτων εἰσὶ κατήγοροι; Ὡς ἔφην τοίνυν, τίς ἂν
 ἐκείνοις ἐξακολουθήσειε καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας προηγῆς
 20 ἀπέλθοι; Εἰς ἐκείνην δηλαδὴ εἰς ἣν ἐκεῖνοι μόνοι τὴν ἐλπίδα
 τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπικουρίας ἔχειν οἴονται. Εἰ γὰρ βού-
 λοντο ἐπὶ καθαρὰν ἐλθεῖν συνείδησιν καὶ ὑπομνησθῆναι τῆς
 ἀρίστης γνώμης καὶ ἐπὶ τὴν ὑγιαίνουσαν ἐλθεῖν διάνοιαν, ῥα-
 δίως γνῶσονται οὐδεμίαν αὐτοῖς ὑπάρχειν ἐπικουρίαν παρὰ
 25 τῆς προνοίας, ἐπειδὴπερ τοιούτων εἰσὶ ζηλωταὶ καὶ ἐπὶ τῷ
 οἰκείῳ ὄλεθρῳ πειράζονται. Ταύτην δὴ οὖν οὐ τραχύτητά τινα
 ἀλλὰ ἀλήθειαν δικαίως ἂν εἴποιμι. Τὸ τελευταῖον δὲ καὶ τοῦ-

πολαμβάνουν τὴν ζωὴν. Δι' ὅλα αὐτὰ λοιπόν, ποία πρόκρισις θὰ ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ χειροτέρα, ποὺ νὰ ἐκφέρεται ἔτσι φανερά καὶ καθαρά κατὰ τὴν δίκην ἐκείνων; ἀπὸ τὸ ὅτι, αὐτοὺς ποὺ ἔλεγον ὅτι ἔχουν φονευθῆ καὶ νὰ ζοῦν καὶ νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν ζωὴν των, οἱ ὅποιοι δηλαδὴ ἤμποροῦν νὰ ὁμιλοῦν ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ των; Πρὸς ἐκείνους δὲ τοὺς Μελιτιανούς ἦτο καὶ τοῦτο. Διότι διεβεβαίωσαν ὅτι σὺ ἀφοῦ εἰσέβαλες μὲ παράνομον ὀργὴν καὶ ἤρπασες τὸ ποτήριον ποὺ εὕρισκετο εἰς τὸν ἀγιώτατον τόπον τῆς ἀγίας ἹΤραπέζης, τὸ ἔσπασες, τοῦ ὁποίου πράγματος δὲν ὑπάρχει, πράγματι, μεγαλύτερον ἔγκλημα, οὔτε μεγαλύτερον ἀτόπημα, ἐὰν συνέβαινε νὰ ἔχη ἔτσι διαπραχθῆ καὶ τελεσθῆ ἀμάρτημα ἱτέτιο. Ἄλλ' ὅμως ποία εἶναι ἡ κατηγορία αὐτή; Ποία δὲ εἶναι ἡ μετάθεσις καὶ ἡ ποικιλία τοῦ πράγματος, ὅπως τώρα νὰ μεταθέτουν τὴν κατηγορίαν τοῦ ἐγκλήματος τούτου εἰς ἄλλο πρόσωπον; Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δηλαδὴ εἶναι, οὕτως εἶπεῖν, καὶ αὐτοῦ τοῦ φωτὸς φωτεινότερον, διότι ἐσχεδιάζον νὰ συκοφαντήσουν τὴν σεβασμιότητά σου. Μετὰ λοιπόν ἀπὸ αὐτά, ποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ θελήσῃ νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ἐπενόησαν τόσα πολλὰ διὰ νὰ βλάψουν; Ὅταν μάλιστα οἱ ἴδιοι ὀδηγοῦν τοὺς ἑαυτοῦς των εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ ἀντιλαμβάνονται ὅτι εἶναι κατήγοροι πλαστῶν καὶ ψευδῶν κατηγοριῶν; Ὅπως εἶπον λοιπόν, ποῖος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκείνους καὶ νὰ ὀδηγηθῆ κατὰ πρόσωπον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς καταστροφῆς; εἰς ἐκείνην δηλαδὴ εἰς τὴν ὁποίαν μόνον ἐκεῖνοι νομίζουν ὅτι ἤμποροῦν νὰ ἔχουν ἐλπίδα σωτηρίας καὶ βοηθείας. Διότι ἐὰν θέλουν νὰ ἔχουν καθαρὰν συνείδησιν καὶ νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν μνήμην των τὴν καλυτέραν γνώμην καὶ νὰ σκέπτωνται ὀρθά, εὐκόλως θὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία βοήθεια εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν, διότι εἶναι ζηλωταὶ τοιούτων ἔργων καὶ ἀπεργάζονται τὴν καταστροφὴν των. Αὐτὴν λοιπόν ὄχι σκληρότητα, ἀλλά, θὰ ἤμποροῦσα νὰ τὴν εἰπῶ δικαίως, ἀλήθειαν. Τελευταῖον δὲ

το προστίθῃμι, ὅτιπερ βουλόμεθα δημοσίᾳ παρὰ τῆς σῆς συνέσεως πολλάκις ἀναγνωσθῆναι ταῦτα, ὡς ἂν ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἀπάντων γνῶσιν ἔλθοι καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἐκείνων ἀφικέσθαι⁴ δυναθείη, οἷτινες οὕτω πράττουσιν, οὕτως ἀναστρέφουσιν, ὡς ταῦτα ἅπερ παρ' ἡμῶν δι' εὐθείας λέγεται λόγῳ τῇ τῆς ἀληθείας εἰρησθαι πράξει. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν τούτῳ τῷ πράγματι τηλικούτον ἐστὶν ἀτόπημα, γνωσκέτωσαν οὕτω με κεκρικέναι καὶ ταύτης εἶναι τῆς προαιρέσεως· εἴ τι τοιοῦτον κινοῖεν, μηκέτι λοιπὸν κατὰ τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀλλὰ κατὰ τοὺς δημοσίους νόμους αὐτόν με δι' ἔμαντοῦ τῶν πραγμάτων ἀκροασόμενον καὶ λοιπὸν εὐρήσοντα αὐτὸς ὅτι μὴ μόνον κατὰ τοῦ ἀνθρώπινου γένους λησταί τινες ὄντες, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς θείας διδασκαλίας φαίνονται. Ὁ Θεός σε διαφυλάξει, ἀδελφὲ ἀγαπητέ.

69. Ὑπὲρ δὲ τοῦ καὶ πλέον δειχθῆναι τὴν πονηρίαν τῶν συσκοφαντῶν, ἰδοὺ καὶ ἔγραψεν Ἀρσένιος μετὰ τὸ εὐρεθῆναι κρυπτόμενον αὐτόν. Ὡς γὰρ Ἰσχύρας ἔγραψεν ὁμολογῶν τὴν συσκοφαντίαν, οὕτως Ἀρσένιος γράφων ἐλέγχει πλέον ἐκείνων τὴν κακοήθειαν.

Ἀθανασίῳ μακαρίῳ πάπα Ἀρσένιος ἐπίσκοπος τῶν ποτε ὑπὸ Μελίτιον τῆς Ὑψηλιτῶν πόλεως ἅμα πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐν Κυρίῳ πλεῖστα χαίρειν.

... Καὶ ἡμεῖς ἀσπαζόμενοι τὴν εἰρήνην καὶ ἔνωσιν πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἧς σὺ κατὰ χάριν Θεοῦ προϊστάσαι, προσηρημένοι τε τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον ὑποτάσσεσθαι, γράφομέν σου, ἀγαπητέ πάπα, ὁμολογοῦντες ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ λοιποῦ μὴ κοινωνήσειν τοῖς ἔτι σχίζουσι καὶ μηδέπω εἰρηνεύουσι πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπισκόποις τε καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνους μῆτε συνθέσθαι αὐτοῖς βουλομένοις τι ἐν συνόδῳ μῆτε

προσθέτω καὶ αὐτό, τὸ ὅτι ἐπιθυμοῦμεν πολλὰς φορὰς νὰ ἀναγνωρισθοῦν δημοσίᾳ ἀπὸ τὴν σεβασμιότητά σου ταῦτα, διὰ νὰ καταστῆ δυνατὸν ἀπ' ἐδῶ νὰ γίνουιν γνωστὰ εἰς ὅλους καὶ μάλιστα νὰ ἠμπορέσουιν νὰ φθάσουιν εἰς τὰ αὐτὰ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι πράττουιν ἔτσι, συμπεριφέρονται ἔτσι, ὥστε αὐτὰ ποὺ λέγονται ἀπὸ ἡμᾶς ἀπ' εὐθείας μὲ λόγια, νὰ ἐπιτελοῦνται ἀληθινὰ εἰς τὴν πράξιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸ πρᾶγμα τοῦτο ὑπάρχει τέτοιο μεγάλο ἀτόπημα, ἅς γνωρίζουιν ὅτι ἔχω ἀποφασίσει καὶ εἰς αὐτό· ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι ἐὰν ἀνακινήσουιν κάτι τέτοιο, δὲν θὰ ἐκδικάζωνται πλέον σύμφωνα μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικούς νόμους, ἀλλὰ μὲ τοὺς δημοσίους νόμους. Ἐγὼ δὲ ἀφοῦ ἀκούσω τὰς ὑποθέσεις καὶ εὐρῶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτοὺς ἐνόχους θὰ βάλλω ἀναλόγους τιμωρίας διότι ὄχι μόνον ἀπεδείχθησαν ὅτι εἶναι λησταὶ εἰς βάρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῆς ἰδίας τῆς θείας διδασκαλίας. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ διαφυλάξῃ, ἀγαπητὲ ἀδελφέ!

69. Καὶ διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ἀκόμη πιὸ πολὺ ἡ πονηρία τῶν συκοφαντῶν, ἰδοὺ τὶ ἔγραψεν ὁ Ἀρσένιος ὅταν ἀνευρέθη κρυπτόμενος. Διότι ὅπως ὁ Ἰσχύρας ἔγραψεν ὁμολογῶν τὴν συκοφαντίαν, ἔτσι καὶ ὁ Ἀρσένιος δι' ἐπιστολῆς του ἐλέγχει περισσότερον τὴν κακοήθειαν ἐκείνων.

Πρὸς τὸν μακάριον πάπαν Ἀθανάσιον, ὁ Ἀρσένιος ἐπίσκοπος (κάποτε τῶν ὑπὸ τὸν Μελίτιον) τῶρα τῆς πόλεως τῶν Ὑψηλιτῶν καὶ συγχρόνως πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐν Κυρίῳ πλεῖστα χαίρειν.

. . . Καὶ ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἔνωσιν πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας σὺ προϊστάσαι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἐπροτιμήσαμεν νὰ ὑποταχθῶμεν καὶ εἰς ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, σύμφωνα μὲ τὸν παλαιὸν τύπον, σοῦ γράφομεν, ἀγαπητὲ πάπα, ὁμολογοῦντες ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ὅτι δὲν θὰ ἐπικοινωνήσωμεν μὲ αὐτοὺς ποὺ ἀκόμη καὶ τώρα σχίζουιν καὶ οὐδέποτε εἰρηνεύουιν μὲ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς δια-

γράμματα εἰρηρικὰ ἀποστέλλειν μήτε δέξασθαι παρ' αὐτῶν
 μηδ' αὖ δίχα γνώμης σου τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου
 ὄρον τινά ἐκφέρειν περὶ ἐπισκόπων ἢ περὶ δόγματος ἑτέρου
 κοινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, ἀλλ' εἶκειν πᾶσι τοῖς προτετυπωμέ-
 5 νοις κανόσι καθ' ὁμοιότητα τῶν ἐπισκόπων Ἀμμωνιανοῦ καὶ
 Τυράννου καὶ Πλουσιανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων. Πρὸς
 ταῦτα οὖν ἀξιοῦμεν τὴν σὴν χρησιότητα μὲν ἡμῖν διὰ τάχους
 ὡσαύτως τε καὶ τοῖς συλλειτουργοῖς περὶ ἡμῶν ὅτι εἴημεν
 ἤδη ἐπὶ τοῖς προειρημένοις ὄροις εἰρηνεύσαντες πρὸς τὴν Κα-
 10 θολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐνωθέντες τοῖς συλλειτουργοῖς ἐπὶ
 τῶν τόπων· πιστεύομεν δέ, ὡς αἱ εὐχαί σου ἐνεργήσουσιν εὐ-
 πρόσδεκτοι οὔσαι, ὥστε τὴν τοιαύτην εἰρήνην βεβαίαν καὶ
 ἀδιάλυτον εἶναι μέχρι τέλους κατὰ τὸ βούλημα τοῦ δεσπότη
 τῶν ἀπάντων Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Τὸ
 15 ὑπὸ σέ ἱερατεῖον ἡμεῖς καὶ οἱ σὺν ἡμῖν προσαγορευόμεν. Ὅσον
 δὲ οὐδέπω Θεοῦ ἐπιτρέποντος ἀπαντήσομεν πρὸς τὴν σὴν
 χρησιότητα. Ἀρσένιος ἐρρωσθαί σε εὐχομαι ἐν Κυρίῳ πολ-
 λοῖς χρόνοις, μακαριώτατε πάπα.

70. Μείζων δὲ καὶ φανερώτερος ἔλεγχος τῆς καθ' ἡμῶν συκο-
 20 φαντίας ἢ μετάνοια Ἰωάννου, καὶ τούτου μάρτυς ὁ θεοφιλέ-
 στατος καὶ μακαρίας μνήμης βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Εἰδὼς
 γάρ, ἃ περ Ἰωάννης κατ' αὐτοῦ κατηγορήσε, καὶ δεξάμενος
 γράμματα μεταγινώσκοντος αὐτοῦ ἔγραψε ταῦτα:

Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς Ἰωάννη.

25 Πάνν μοι καταθύμια γέγονε τὰ παρὰ τῆς σῆς φρονήσεως
 γράμματα. Ἐγνων γὰρ ἐξ αὐτῶν, ἃ μάλιστα γινῶναι ἐπόθουν,

κόνους, μήτε νὰ συντασσωμεθα μὲ αὐτοὺς ποὺ ἐπιθυμοῦν κάτι εἰς σύνοδον, οὔτε νὰ ἀποστείλλωμεν εἰρηνικὰ γράμματα οὔτε νὰ δεχώμεθα ἀπ' αὐτοὺς, οὔτε νὰ ἐκφέρωμεν κανέναν ὄρον, χωρὶς τὴν γνώμην σου, τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως, οὔτε περὶ ἐπισκόπων ἢ περὶ ἄλλου γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος, ἀλλὰ νὰ ὑπακούωμεν εἰς ὅλους τοὺς κανόνας, ποὺ ἔχουν προκαθορισθῆ ὁμοίως μὲ τοὺς ἐπισκόπους Ἀμμωνιανόν, καὶ Τύραννον καὶ Πλουσιανόν καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους. Σύμφωνα πρὸς αὐτὰ λοιπὸν ζητοῦμεν ἀπὸ τὴν χρηστότητά σου νὰ ἀπαντήσετε μὲν εἰς ἡμᾶς ταχέως καὶ ἐπίσης δὲ νὰ γράψετε καὶ εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς δι' ἡμᾶς, ὅτι τώρα εἴμεθα, σύμφωνα μὲ τοὺς ὄρους ποὺ προείπομεν, εἰς εἰρηνικὰς σχέσεις μὲ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἠνωμένοι μὲ τοὺς συλλειτουργοὺς τῶν διαφόρων περιοχῶν. Πιστεύομεν δὲ ὅτι αἱ εὐχαί σου εἶναι εὐπρόσδεκτοι καὶ ὅτι θὰ συντελέσουν, ὥστε ἡ εἰρήνη αὐτὴ νὰ εἶναι βεβαία καὶ ἀδιάλυτος μέχρι τέλους, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Δεσπότη ὅλων Θεοῦ δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἡμεῖς καὶ ὅσοι εἶναι μαζί μας χαιρετίζομεν τὸ ὑπὸ σὲ ἱερατεῖον. Ἐφ' ὅσον δὲ ὁ Θεὸς ἐπιτρέψει, ἀφοῦ ἕως τώρα δὲν ἔγινεν αὐτό, θὰ συναντήσωμεν τὴν χρηστότητά σου. Ἐγὼ δ' Ἀρσένιος σοῦ εὐχομαι νὰ ὑγιαίνης ἐν Κυρίῳ χρόνια πολλά, μακαριώτατε πάπα.

70. Μεγαλύτερος δὲ καὶ φανερώτερος ἔλεγχος τῆς συκοφαντίας ἐναντίον μας εἶναι ἡ μετάνοια τοῦ Ἰωάννου, καὶ μάρτυς τούτου ὁ θεοφιλέστατος καὶ μακαρίας μνήμης Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζε αὐτά, ποὺ ὁ Ἰωάννης κατηγορήσεν εἰς βάρος του, καὶ ἀφοῦ ἔλαβε γράμματά του ὅτι αὐτὸς μετεμελήθη, ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς πρὸς τὸν Ἰωάννην.

Πολλὴν μεγάλην εὐχαρίστησιν μοῦ προσέφεραν τὰ γράμματα, ποὺ ἔστειλεν ἡ φρόνησίς σου. Διότι ἔμαθον ἀπ' αὐτά, ἐκεῖνα ποὺ πάρα πολὺ ἐπιθυμοῦσα νὰ μάθω· ὅτι σὺ μὲν ἀπέβα-

πᾶσαν μὲν μικροφυχίαν ἀποτεθεῖσθαι σε, τῇ δὲ Ἐκκλησίᾳ,
 ὡς προσῆκον ἦν, κεκοινωνηκέναι καὶ Ἀθανασίῳ τῷ αἰδεσι-
 μωτάτῳ ἐπισκόπῳ ὡς τὰ μάλιστα εἰς ὁμόνοιαν ἔλθειν. Εὐ ἴσθι
 τοίνυν, ὡς ἔνεκά γε τούτων πάνυ σε ἐπαινέσας ἔχω, ὅτι πᾶ-
 5 σαν ἀφείδς ἀψιμαχίαν, ὃ τῷ Θεῷ φίλον ἦν, πεποίηκας τῆς
 πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐνώσεως ἀντιλαμβανόμενος. Ἴνα τοίνυν
 καὶ ὧν ἐπιθυμείς τετυχηκέναι δοκοίης, ἐπιστρέψαι σοι δεῖν
 ᾗθήθην ὀχλήματος ἐπιβῆναι δημοσίου καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον
 τῆς ἐμῆς ἡμερότητας σπουδάσαι. Σὸν λοιπὸν ἔστω μηδὲν μελ-
 10 λῆσαι, ἀλλὰ τῆς ἐπιστολῆς σοι ταύτης ὀχλήματος δημοσίου
 ἐξουσίαν χορηγούσης εὐθέως πρὸς ἡμᾶς ἀφικέσθαι, ἵνα καὶ
 τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλήσης τὴν σουτοῦ καὶ θεασάμενος ἡμᾶς τῆς
 προσηκούσης ἀπολαύσης εὐφροσύνης. Ὁ Θεὸς σε διαφυλά-
 ξει, ἀδελφεῖ ἀγαπητέ.

15 71. Οὕτω μὲν οὖν τέλος ἔσχεν ἡ συσκευή, καὶ οἱ Μελιτιανοὶ
 καταισχυθέντες ἀπεστράφησαν, οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον οὐδ' οὐ-
 τως ἠρέμησαν. Ἐμελλε γὰρ αὐτοῖς οὐ τῶν Μελιτιανῶν, ἀλλὰ
 τῶν περὶ Ἀρειοῦ καὶ ἐφοβοῦντο, μὴ πανσαμένων ἐκείνων μη-
 κέτι τοὺς ὑποκρινομένους εὖρωσι, δι' ὧν τούτους εἰσαγαγεῖν
 20 δύνωνται. Παροξύνουσι τοίνυν πάλιν τοὺς Μελιτιανούς καὶ πεί-
 θουσι τὸν βασιλέα σύνοδον αὐθις ἐν Τύρῳ κελεῦσαι γενέσθαι.
 Καὶ κόμης Διονύσιος ἀποστέλλεται καὶ στρατιῶται δορυφόροι
 δίδονται τοῖς περὶ Εὐσέβιον. Καὶ ὁ μὲν Μακάριος δέσμιος
 διὰ στρατιωτῶν πέμπεται εἰς Τύρον, ἐμοὶ δὲ γράφει καὶ ἀνάγ-
 25 κην ἐπιτίθουσιν, ὥστε καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἀποστέλλεσθαι. Τὴν
 μὲν οὖν πᾶσαν συσκευὴν γινῶναι δυνατόν, ἐξ ὧν ἔγραψαν οἱ
 ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου· πῶς δὲ παρ' αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς συνε-
 τέθη, ἀναγκαῖον ἂν εἶη λέγειν· καὶ γὰρ ἐντεῦθεν θεωρεῖν τὴν
 κακοήθειαν καὶ τὴν πανουργίαν τὴν καθ' ἡμῶν γενομένην
 30 ἔξεστιν. Ἐπίσκοποι εἰσιν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πεντα-

λες κάθε μικροψυχίαν, ὅτι ἤρχισες τὴν κοινωνίαν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως ἦτο πρέπον, καὶ ὅτι ἀπεκατέστησες πλήρη ὁμόνοιαν μὲ τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον. Γνώριζε, λοιπόν, καλὰ, ὅτι ἐξ αἰτίας βεβαίως αὐτῶν, σοῦ ἔχω πάρα πολὺ ἐπαινέσει, διότι, ἀφοῦ ἄφησες κάθε ἀψιμαχίαν, πρᾶγμα ποῦ ἀρέσει εἰς τὸν Θεόν, ἀντήλλαξες αὐτὴν μὲ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ νὰ φαίνεσαι λοιπόν ὅτι ἔχεις ἐπιτύχει αὐτὰ ποῦ ἐπιθυμεῖς ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ σοῦ ἐπιτρέψω νὰ ἐπιβιβασθῆς εἰς δημόσιον ὄχημα καὶ νὰ σπεύσης εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ἡμερότητός μου. Σὺ λοιπόν, ἄς μὴ φροντίζης διὰ τίποτε, ἀλλ' ἀφοῦ ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ σοῦ παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ χρησιμοποιοῦν ὄχημα καὶ νὰ ἔλθῃς ἀμέσως πρὸς ἡμᾶς, διὰ νὰ ἐκπληρώσης τὴν ἐπιθυμίαν σου καὶ ἀφοῦ ἰδῆς ἡμᾶς, νὰ ἀπολαύσης τὴν προσήκουσαν χαρὰν. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ διαφυλάξῃ, ἀγαπητὴ ἀδελφέ.

71. Ἔτσι μὲν λοιπόν ἡ σκευωρία ἐπῆρε τέλος, καὶ οἱ Μελιτιανοὶ κατεντροπιασμένοι ἐξηναγκάσθησαν εἰς ἐπιστροφὴν, οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐσέβιον οὔτε ἔτσι ἠρέμησαν. Διότι αὐτοὺς δὲν τοὺς ἐνδιέφερον οἱ Μελιτιανοί, ἀλλὰ οἱ περὶ τὸν Ἄρειον καὶ ἐφοβοῦντο μήπως, μόλις ἠσυχάσουν ἐκεῖνοι, δὲν εὔρουν πλέον τοὺς ὑποκριτάς, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ δύνανται νὰ εἰσαγάγουν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο λοιπόν παροτρύνουν πάλιν τοὺς Μελιτιανούς καὶ πείθουν τὸν βασιλέα νὰ διατάξῃ νὰ συγκληθῆ πάλιν σύνοδος εἰς Τύρον. Καὶ ἀποστέλλεται πρὸς τοῦτο ὁ κόμης Διονύσιος καὶ δίδονται στρατιῶται συνοδοὶ εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον. Καὶ ὁ μὲν Μακάριος δεμένος ἀποστέλλεται μὲ συνοδείαν στρατιωτῶν εἰς Τύρον, εἰς ἐμὲ δὲ γράφει καὶ μὲ ὑποχρεώνει παρὰ τὴν θέλησίν μας νὰ ἀποσταλῶμεν ἐκεῖ. Τὴν μὲν λοιπόν ὄλην σκευωρίαν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσῃ κανεὶς ἀπ' ὅσα ἔγραψαν οἱ ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου. Πῶς λοιπόν ἀπ' ἀρχῆς κατεσκευάσθη αὐτὴ ἀπ' αὐτούς, θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ εἰπῶ. Διότι καὶ ἀπ' αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν κακοήθειαν καὶ τὴν πανουργίαν των ἐναντίον

πόλει ἐγγὺς ἑκατόν. Οὐδεὶς τούτων ἡμᾶς ἠτιᾶτο, οὐ πρεσβύτερος ἐμέμφετο, οὐ τῶν λαῶν τις κατελάλει, ἀλλ' οἱ Μελιτιανοὶ οἱ ἀπὸ Πέτρον ἐκβληθέντες καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἦσαν οἱ τὴν ἐπιβουλήν μερισάμενοι. Καὶ οἱ μὲν τὸ κατηγορεῖν, οἱ δὲ τὸ δι-
 5 κάζειν ἑαυτοῖς ἐξεδίκουν. Ἡμεῖς μὲν οὖν παρητούμεθα τοὺς περὶ Εὐσέβιον ὡς ἐχθροὺς διὰ τὴν αἵρεσιν ὄντας, ἔπειτα τὸν λεγόμενον κατήγορον μὴ εἶναι πρεσβύτερον ὄλως ἐδείκνυμεν οὕτως. Ὅτε Μελίτιος ὑπεδέχθη, ὡς μήποτ' ὄφελε, γινώσκων αὐτοῦ τὴν πανουργίαν ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος ἀπή-
 10 τησεν αὐτὸν βρέβιον, ὃν ἔλεγεν ἔχειν ἐπισκόπων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ εἰ ἔχει τινὰς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὁ πάπας Ἀλέξανδρος, ἵνα μὴ Μελίτιος λαβὼν τὴν τῆς ἐκκλησίας παρρησίαν πωλήσῃ πολλοὺς καὶ ψεύσῃται καθ' ἡμέραν ὑπο-
 15 βάλλων οὕς βούλεται. Τῶν μὲν οὖν ἐν Αἰγύπτῳ πεποίηκε τὸ βρέβιον τοῦτο:

Βρέβιον

δοθεν παρὰ Μελιτίου Ἀλεξάνδρω
 τῷ ἐπισκόπῳ

20 Ἐγὼ Μελίτιος ἐν Λυκῶ, Λούκιος ἐν Ἀντινόου, Φασιλεὺς ἐν Ἐρμουπόλει, Ἀχιλλεὺς ἐν Κουσαῖς, Ἀμμώνιος ἐν Διοσπόλει, < . . . . . > ἐν Πτολεμαῖδι, Παχύμης ἐν Τεντύραις, < . . . . . > ἐν Μαξιμιανουπόλει, Θεόδωρος ἐν Κόπτῳ, < . . . . . > ἐν Θηβαῖδι, Κάλῃς ἐν Ἐρμεθί, Κόλλουθος ἐν τῇ ἄνω
 25 Κυνῶ, Πελάγιος ἐν Ὀξυρύγχῳ, Πέτρος ἐν Ἡρακλέους, Θέων ἐν Νειλουπόλει, Ἰσαὰκ ἐν Κλεοπατρίδι, Μέλας ἐν Ἀρσενοίτῃ,

1. Βρέβιον· βιβλίον εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται ἐν συντομίᾳ τὰ κινή-
 τὰ καὶ ἀκίνητα ἐκκλησίας τινος ἢ μονῆς. Ἐπίσης καὶ κατάλογος δωρητῶν
 μονῶν ἢ ἐκκλησιῶν

μας. Οί ἐπίσκοποι εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Λιβύην καὶ τὴν Πεντάπολιν εἶναι περίπου ἑκατόν. Κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν μᾶς κατηγορήσεν, οὔτε κανεὶς πρεσβύτερος, οὔτε κανεὶς ἐκ τῶν λαϊκῶν μᾶς ἑκακολόγησε, ἀλλ' οἱ Μελιτιανοὶ ποὺ εἶχαν ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸν Πέτρον καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἦσαν αὐτοὶ ποὺ εἶχαν ἐπιμερισθῆ τὴν συκοφαντίαν. Καὶ διεκδικοῦσαν οἱ μὲν τὸν ρόλον τοῦ κατηγοροῦ οἱ δὲ τοῦ δικαστοῦ. Ἡμεῖς μὲν λοιπὸν ἐζητήσαμεν νὰ ἐξαιρεθοῦν ὡς ἐχθροὶ οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον, ἐπειδὴ ἦσαν αἰρετικοί, ἔπειτα ἀπεδείξαμεν πλήρως ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἐλέγετο κατήγορος δὲν ἦτο κἂν πρεσβύτερος. Ὄταν ὁ Μελίτιος ἐδέχθη αὐτόν, ὡς μὴ ὤφειλε, γνωρίζων τὴν πανουργίαν τοῦ ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος, ἀπήτησεν ἀπὸ αὐτὸν ὀνομαστικὸν κατάλογον¹, τῶν κανονικῶς χειροτονηθέντων κληρικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἔλεγεν ὅτι ἔχει εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπισκόπους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀλεξανδρείαν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ἂν ἔχη καὶ μερικοὺς ἄλλους εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν. Τοῦτο δὲ τὸ ἔκανε ὁ πάππας Ἀλέξανδρος, ἵνα μὴ ὁ Μελίτιος, ἀφοῦ λάβῃ τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἐπίσκοπος, χειροτονήσῃ πολλοὺς ἐπὶ χρήμασιν· καὶ ψεύδεται συνεχῶς, παρουσιάζων ὡς κληρικοὺς αὐτοὺς, ποὺ ἐκεῖνος θέλει. Συνέταξε λοιπὸν διὰ τοὺς κληρικοὺς τῆς Αἰγύπτου τὸν ἐξῆς κατάλογον.

Κατάλογος ὀνομαστικὸς
δοθεὶς ἀπὸ τὸν Μελίτιον εἰς τὸν ἐπίσκοπον
Ἀλέξανδρον

Ἐγὼ Μελίτιος ἐν Λυκῶ, Λούκιος ἐν Ἀντινόου, Φασιλεὺς ἐν Ἐρμουπόλει, Ἀχιλλεὺς ἐν Κουσαῖς, Ἀμμώνιος ἐν Διοσπόλει, (. . . . .) ἐν Πτολεμαῖδι, Παχύμης ἐν Τεντύραις, (. . . . .) ἐν Μαξιανουπόλει, Θεόδωρος ἐν Κόπτω, (. . . . .) ἐν Θηβαῖδι, Κάλης ἐν Ἐρμεθί, Κόλλουθος ἐν τῇ ἄνω Κυνῶ, Πελάγιος ἐν Ὄξυρύγχω, Πέτρος ἐν Ἡρακλέους, Θέων ἐν Νειλουπόλει, Ἰσαὰκ ἐν Λητοῦς, Ἡρακλείδης ἐν Νικίους, Ἰσαὰκ ἐν Κλεο-

<.....> ἐν Ἡλίους, Ἀμῶς ἐν Λεόντων, Ἰσίων ἐν Ἀθρι-
 βί, <.....> ἐν Φαρβεθῶ, Ἀρποκρατίων ἐν Βουβάστω,
 Μωσῆς ἐν Φακουσαῖς, Καλλίνικος ἐν Πηλουσίῳ, Εὐδαίμων
 ἐν Τάνει, Ἐφραῖμ ἐν Θμονί, <.....> ἐν Σαί, Ἐρμαίων ἐν
 5 Κυνῶ καὶ Βούσιρι, Σωτήριχος ἐν Σεβεννύτω, Πιρινούθης ἐν
 Φθενεγύ, Κρόνιος ἐν Μετήλι, Ἀγαθάμμων ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων
 χώρα, ἐν Μέμφι Ἰωάννης (κελευσθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως
 εἶναι μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου).

Οἱ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ οὗτοι, τῶν δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἶχε
 10 κληρικῶν Ἀπολλώνιος πρεσβύτερος, Εἰρηναῖος πρεσβύτερος,
 Διόσκορος πρεσβύτερος, Τύραννος πρεσβύτερος.

Διάκονοι

Τιμόθεος διάκονος, Ἀντίνοος διάκονος, Ἡφαιστίων διά-
 κονος καὶ Μακάριος πρεσβύτερος τῆς Παρεμβολῆς.

15 72. Τούτους Μελίτιος καὶ παρόντας παρέδωκεν Ἀλεξάνδρῳ
 τῷ ἐπισκόπῳ. Τοῦ δὲ λεγομένου Ἰσχύρα οὐτ' ἐμνημόνευσεν
 οὔτε ὄλως ἐν τῷ Μαρεώτῃ ἐσχηκέναι <πρεσβύτερον> πώποτε
 ὠμολόγησε. Καὶ ὅμως καὶ οἱ ἐχθροὶ οὐκ ἀφίσταντο καὶ ὁ μὴ
 πρεσβύτερος ὡς πρεσβύτερος ἐπλάττετο. Κόμης γὰρ ἦν ὁ
 20 ἀναγκάζων καὶ στρατιῶται εἶλκον ἡμᾶς. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ
 χάρις τοῦ Θεοῦ νενίκηκεν· οὔτε γὰρ Μακάριον ἤλεγξαν περὶ
 τοῦ ποτηρίου, ἀλλὰ καὶ Ἀρσένιος, ὃν ἐθρόλησαν ἀνηρεῖσθαι
 παρ' ἡμῶν, εἰστήκει ζῶν καὶ δεικνύων τὴν ἐκείνων συκοφαν-
 τίαν. Μὴ δυνηθέντων τοίνυν ἐκείνων ἐλέγξαι τὸν Μακάριον
 25 οἱ περὶ Εὐσέβιον ἐχαλέπαινον ὡς ἀπολέσαντες ὅπερ ἐθήρενον,
 καὶ πείθουσι τὸν κόμητα τὸν σὺν αὐτοῖς Διονύσιον, ἵν' εἰς τὸν
 Μαρεώτην ἀποστείλῃ, μὴ ἄρα τι δυνηθῶσιν εὐρεῖν ἐκεῖ κατὰ
 τοῦ πρεσβυτέρου, μᾶλλον δὲ ἵνα ἀπελθόντες καττύσωσιν ἀπόν-
 των ἡμῶν, ὡς βούλονται. Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ σπουδαζόμενον αὐ-

πατρίδι, Μέλας ἐν Ἀρσενοίτῃ, (. . . .) ἐν Ἡλίου, Ἀμὰς ἐν Λεόντων, Ἰσίων ἐν Ἀθριβί, (. . . .) ἐν Φαρβεθῶ, Ἀρποκρατίων ἐν Βουβάστῳ, Μωσῆς ἐν Φακουσαῖς, Καλλίνικος ἐν Πηλουσίῳ, Εὐδαίμων ἐν Τάνει, Ἐφραὶμ ἐν Θμουί, (. . . .) ἐν Σαί, Ἐρμαίων ἐν Κυνῶ καὶ Βούσιρι, Σωτήριχος ἐν Σεβεννύτῳ, Πιρινούθης ἐν Φθενεγύ, Κρόνιος ἐν Μετήλι, Ἀγαθάμμων ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων χώρα, Ἰωάννης ἐν Μέμφι (διαταχθεὶς ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ εἶναι μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον).

Ἐν Αἰγύπτῳ μὲν ἦσαν οὗτοι, ἐκ τῶν κληρικῶν δὲ ποὺ ἦσαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἦσαν οἱ ἐξῆς:

Ἀπολλώνιος πρεσβύτερος, Εἰρηναῖος πρεσβύτερος, Διόσκορος πρεσβύτερος, Τύραννος πρεσβύτερος,

Δ ι ά κ ο ν ο ι

Τιμόθεος διάκονος, Ἀντίνοος διάκονος, Ἡφαιστίων διάκονος καὶ Μακάριος πρεσβύτερος τῆς Παρεμβολῆς.

72. Αὐτοὺς ὁ Μελίτιος καὶ παρόντας παρέδωκεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ λεγόμενον Ἰσχύραν οὔτε ἐμνημόνευσε, οὔτε καθόλου ὠμολόγησεν ὅτι εἶχεν ποτὲ αὐτὸν πρεσβύτερον εἰς τὸν Μαρεώτην. Καὶ ὁμως καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν παρητοῦντο καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑπῆρξε πρεσβύτερος, παρουσιάζετο ψευδῶς ὡς πρεσβύτερος, διότι ὁ κόμης μᾶς ἐξηνάγκαζε καὶ οἱ στρατιῶται μᾶς ἔσυραν. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνίκησεν· διότι οὔτε τὸν Μακάριον ἐνοχοποίησαν περὶ τοῦ ποτηρίου, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀρσένιος, διὰ τὸν ὁποῖον διέδιδον ὅτι εἶχε φνευθῆ ἀπὸ ἐμέ, παρίστατο ζωντανὸς καὶ ἀπεκάλυπτε τὴν συκοφαντίαν ἐκείνων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκεῖνοι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀποδείξουν τὴν ἐνοχὴν τοῦ Μακαρίου οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον ἐστενοχωροῦντο, διότι ἔχασαν ἐκεῖνο, ποὺ ἐπεδίωκον, καὶ πείθουν τὸν κόμητα Διονύσιον, ποὺ ἦτο μαζί τους, νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸν Μαρεώτην, μήπως καὶ κατορθώσουν νὰ εὔρουν κάτι ἐναντίον τοῦ πρεσβυτέρου, μᾶλλον δέ, ἀφοῦ ἀπέλθουν, νὰ δολοπλοκήσουν, ὅπως ἐπιθυμοῦν, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ εἴμεθα ἀπόντες. Διό-

τοῖς. Ἀμέλει λεγόντων ἡμῶν περιττὴν μὲν εἶναι τὴν εἰς τὸν
 Μαρεώτην ἀποδημίαν, ἃ γὰρ ἐκ πολλοῦ χρόνου μεμελετήκασι,
 μὴ προφασίζέσθωσαν ἐνδεῶς εἰρηκέναι μηδὲ ὑπερτιθέσθω-
 σαν, ἃ γὰρ ἐνόμιζον ἔχειν εἰρήκασιν καὶ λοιπὸν ἀποροῦντες
 5 προφασίζονται· ἢ εἰ χρεῖα καὶ τοῦ Μαρεώτου, τοὺς γοῦν ὑπό-
 πτους μὴ πέμπεσθαι. Ὁ μὲν κόμης περὶ τῶν ὑπόπτων ἐπέι-
 θετο, ἐκεῖνοι δὲ πάντα μᾶλλον ἢ τοῦτο πεποιήκασιν. Οὓς γὰρ
 παρητούμεθα διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, οὗτοι σπουδαίως ἀπῆλ-
 θον, Διόγνιος, Μάρης, Θεόδωρος, Μακεδόνιος, Οὐρσάκιος,
 10 καὶ Οὐάλης. Πάλιν τε γράμματα πρὸς τὸν ἑπαρχον τῆς Αἰ-
 γύπτου, καὶ στρατιωτικὴ δορυφορία, καὶ τό γε θαυμαστὸν καὶ
 πάσης ὑπεροφίας γέμον, Μακάριον μὲν τὸν κατηγορούμενον
 πεποιήκασι διὰ στρατιωτῶν ἀπομεῖναι, τὸν δὲ κατήγορον
 μεθ' ἑαυτῶν ἀπήγαγον. Τίς οὖν λοιπὸν, ἐκ τούτων οὐ θεωρεῖ
 15 τὴν συσκευὴν; τίς οὐ συνορᾷ λευκῶς τῶν περὶ Εὐσέβιον τὴν
 πονηρίαν; Εἰ γὰρ κρίσεως ἦν ἐν τῷ Μαρεώτῃ χρεῖα, ἔδει καὶ
 τὸν κατηγορούμενον ἀποστέλλεσθαι, εἰ δὲ μὴ κρίσεως ἔνεκεν
 ἀπήρχοντο, διὰ τί τὸν κατήγορον ἐπήγοντο; Καὶ γὰρ ἤρκει
 ὅτι μὴ ἀπέδειξεν. Ἀλλὰ τοῦτο πεποιήκασιν, ἵν' ἐπειδὴ πα-
 20 ρόντα τὸν πρεσβύτερον οὐκ ἤλεγξαν, τοῦτον ἀπόντα συσκευά-
 σονται καὶ τυρεύσωσιν, ἅπερ αὐτοῖς ἐδόκει. Καὶ γὰρ τοὺς
 πρεσβυτέρους τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς χώρας πάσης μεμ-
 ψαμένους, ὅτι μόνοι παρεγένοντο, καὶ ἀξιοῦντας κἄν αὐτοὺς
 παρεῖναι οἷς ἔπραττον (εἰδέναι γὰρ ἔλεγον καὶ τὸ πρᾶγμα καὶ
 25 τὰ κατὰ τὸν λεγόμενον Ἰσχύραν) οὐκ ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ τὸν
 μὲν ἑπαρχον τῆς Αἰγύπτου Φιλάργιον παραβάτην καὶ στρα-

τι αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο ποῦ ἀπησχόλει αὐτούς. Βέβαια, ἡμεῖς ἐλέγομεν ὅτι εἶναι περιττὴ ἢ μετάβασις εἰς τὸν Μαρεώτην, διότι ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἔχουν σχεδιάσει πρὸ πολλοῦ χρόνου, ἄς μὴ προφασίζονται ὅτι τὰ ἔχουν εἶπει, χωρὶς λόγον, οὔτε νὰ τὰ ἀνακοινώσουν, καθ' ὅσον αὐτὰ ποῦ ἐνόμιζον ὅτι ἤξεύρουν τὰ ἔχουν εἶπει, εἰς τὴν συνέχειαν ὁμως προφασίζονται ὅτι τὰ ἀγνοοῦν ἢ ἔαν εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ σταλοῦν ὅπωςδὴποτε νὰ μὴ σταλοῦν εἰς τὸν Μαρεώτην τουλάχιστον αὐτοὶ ποῦ εἶναι ὑποπτοι. Ὁ μὲν κόμης ἐπέισθη νὰ μὴ σταλοῦν οἱ ὑποπτοι ἐκεῖνοι δὲ κάθε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ ἔκαμαν. Διότι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἐζητήσαμεν νὰ ἐξαιρεθοῦν, διότι ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, αὐτοὶ γρήγορα ἀνεχώρησαν, ὁ Διόγνιος, ὁ Μάρις, ὁ Θεόδωρος, ὁ Μακεδόσιος, ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης. Καὶ πάλιν δὲ στέλλονται γράμματα πρὸς τὸν ἑπαρχον τῆς Αἰγύπτου καὶ στρατιωτικὴ συνοδία καὶ τὸ πολὺ θαυμαστὸν καὶ πλῆρες ἀπὸ κάθε ὑπεροψίαν, ἐξηνάγκασαν τὸν μὲν κατηγορούμενον Μακάριον νὰ παραμείνῃ ὑπὸ στρατιωτικὴν ἐπιτήρησιν, τὸν δὲ κατήγορον ἐπῆραν μαζί των. Ποῖος λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ δὲν βλέπει τὴν σκευωρίαν; Ποῖος δὲν βλέπει καθαρὰ τὴν πονηρίαν τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον; Διότι ἔαν ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἀνάκρισις εἰς τὸν Μαρεώτην, ἔπρεπε νὰ ἀποσταλῆ ἐκεῖ καὶ ὁ κατηγορούμενος, ἔαν δὲ δὲν μετέβησαν ἐκεῖ διὰ λόγους ἀνακρίσεως, διατὶ τότε ἐπῆραν καὶ τὸν κατήγορον; Διότι καὶ μόνο αὐτὸ ἦτο ἀρκετὸν ὅτι δὲν ἀπεδείχθη τίποτε. Ἄλλ' ἔκαναν αὐτό, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποδείξουν ἔνοχον τὸν πρεσβύτερον, ἐνῶ ἦτο παρών, ἔπλασαν εἰς βάρος του σκευωρίας καὶ συκοφαντίας, ἐνῶ εἶναι ἀπών, ὅπως εἰς αὐτούς ἐφαίνετο καλόν. Διότι ἐμέμφθησαν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ὅλης τῆς χώρας, ὅτι μόνοι τοὺς προσῆλθον, καὶ ἐζητοῦσαν νὰ εἶναι τουλάχιστον παρόντες, ὅταν ἔπραττον αὐτὰ (διότι ἔλεγον ὅτι ἐγνώριζον καὶ τὴν περίπτωσιν καὶ τὸν λεγόμενον Ἰσχύραν), δὲν ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ τὸν μὲν ἑπαρχον τῆς Αἰγύπτου Φιλάγριον, παραβάτην τῶν καθηκόντων του, καθὼς καὶ στρατιώτας εἰδωλολάτραις εἶχον

τιώτας ἔθνικοὺς εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐξετάζοντας ἅ μηδὲ κατηγουμένους ἔπρεπε θεωρεῖν, τοὺς δὲ κληρικοὺς οὐ συνεχώρησαν, ἵνα μὴ κἀκεῖ ὡσπερ ἐν τῇ Τύρῳ τοὺς διελέγχοντας αὐτοὺς ἔχωσιν.

5 73. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτω λαθεῖν ἠδυνήθησαν. Συνορῶντες γὰρ οἱ πρεσβύτεροι τῆς πόλεως καὶ τοῦ Μαρεώτου τὰς κακουργίας αὐτῶν ἔγραψαν καὶ διεμαρτύρατο ταῦτα:

Θεογνίῳ, Μάρι καὶ Μακεδονίῳ, Θεοδώρῳ καὶ Οὐρσακίῳ καὶ Οὐάλεντι τοῖς ἀπὸ Τύρου ἐλθοῦσιν ἐπισκόποις παρὰ τῶν
10 πρεσβυτέρων καὶ διακόνων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον.

Ἐπρεπεν ὑμᾶς ἐρχομένους καὶ ἄγοντας μεθ' ἑαυτῶν τὸν κατήγορον ἀγαγεῖν καὶ Μακάριον τὸν πρεσβύτερον. Αἱ γὰρ κρίσεις οὕτω συνίστανται κατὰ τὰς ἀγίας Γραφάς, ὥστε τὸν
15 κατήγορον μετὰ τοῦ κατηγορουμένου ἐστάναι. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε Μακάριον ἠγάγετε οὔτε ὁ αἰδεσιμώτατος ἡμῶν ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος μεθ' ὑμῶν εἰσηλθεν, ἠξιώσαμεν κἄν αὐτοὶ παρεῖναι ἐν τῇ κρίσει, ἵνα παρόντων ἡμῶν ἀσφαλῆς ἡ ἐξέτασις γένηται καὶ πεισθῶμεν καὶ ἡμεῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ τοῦτο συνε-
20 χωρήσατε, ἀλλὰ μόνοι μετὰ τοῦ ἐπάρχου τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ κατηγόρου ἠθελήσατε πράττειν ἅ βούλεσθε, ὁμολογοῦμεν ὅτι ὑποψίαν εἶδομεν ἐν τῷ πράγματι πονηρᾶν, καὶ ἐθεωρήσαμεν ὅτι συσκευὴ καὶ ἐπιβουλὴ μόνον ἐστὶν ἡ εἴσοδος ὑμῶν. Διὰ τοῦτο ταύτην ὑμῖν ἐπιδίδομεν τὴν ἐπιστολὴν μαρτύριον
25 ἐσομένην εἰς ἀληθινὴν σύνοδον, ἵνα γνωσθῇ πάσιν ὅτι κατὰ μονομέρειαν, ἅπερ ἠθελήσατε, ἐπράξατε καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ συσκευὴν ἠθελήσατε συνθεῖναι καθ' ἡμῶν. Τούτων δὲ τὰ ἴσα ἐπιδεδώκαμεν καὶ Παλλαδίῳ τῷ κουριώσῳ τοῦ Αὐγούστου,

1. Ὁ ἔχων τὴν γενικὴν φροντίδα - ἐπιμέλειαν τινος, ὁ πολυπράγμων, ὁ καταδότης, ὁ πληροφοριοδότης.

μαζί των, ὅταν ἐξήταζον αὐτά, τὰ ὁποῖα οὔτε οἱ κατηχούμενοι ἔπρεπε νὰ βλέπουν, τοὺς δὲ κληρικούς δὲν ἐπέτρεψαν νὰ παρευρίσκωνται, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἔχουν καὶ ἐκεῖ, ὅπως εἰς τὴν Τύρον, παρόντας, ὥστε νὰ τοὺς ἀποδεικνύουν συκοφάντας.

73. Ἄλλ' οὔτε ἔτσι ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγουν τῆς προσοχῆς. Διότι, βλέποντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς πόλεως καὶ τοῦ Μαρεώτου τὰς κακουργίας αὐτῶν ἔγραψαν πρὸς αὐτοὺς καὶ διεμαρτυρήθησαν τὰ ἑξῆς:

Πρὸς τὸν Θεόγνιον, τὸν Μάριν καὶ τὸν Μακεδόنيον, Θεόδωρον καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα, τοὺς ἐπισκόπους ποὺ ἦλθον ἀπὸ τὴν Τύρον, οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον.

Ἐπρεπε σεῖς, ἀφοῦ ἦλθατε καὶ ἐφέρατε μαζί σας τὸν κατηγοροῦν, νὰ φέρετε καὶ τὸν πρεσβύτερον Μακάριον. Διότι αἱ ἀνακρίσεις διεξάγονται ἔτσι σύμφωνα μὲ τὰς ἀγίας Γραφάς, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ εἶναι παρῶν ὁ κατηγοροῦν μαζί μὲ τὸν κατηγορούμενον. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε τὸν Μακάριον ἐφέρατε, οὔτε ὁ αἰδεσιμώτατος ἐπίσκοπός μας ἦλθε μαζί σας, ἐζητήσαμεν τοῦλάχιστον νὰ εἴμεθα οἱ ἴδιοι παρόντες εἰς τὴν ἀνάκρισιν, διὰ νὰ γίνῃ, ἐπὶ παρουσίᾳ μας, ἡ ἐξέτασις ἀσφαλῆς καὶ νὰ πεισθοῦμεν καὶ ἡμεῖς. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἐπετρέψατε τοῦτο, ἀλλ' ἠθελήσατε μόνοι σας, μαζί μὲ τὸν ἑπαρχον τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸν κατηγοροῦν νὰ πράξετε αὐτὰ ποὺ θέλετε, ὁμολογοῦμεν ὅτι διεπιστώσαμεν πονηρὰν ὑποψίαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν καὶ ἔθεωρήσαμεν ὅτι ἡ εἴσοδός σας εἰς τὴν πόλιν γίνεται μόνον διὰ σκευωρίαν καὶ συκοφαντίαν. Διὰ τοῦτο σᾶς ἐπιδίδομεν ταύτην τὴν ἐπιστολήν, ἡ ὁποία θὰ χρησιμεύσῃ ὡς μαρτύριον μιᾶς ἀληθινῆς συνόδου, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸν εἰς ὅλους ὅτι μονομερῶς ἐπράξατε, αὐτὰ ποὺ ἠθέλατε, καὶ ὅτι δὲν ἠθελήσατε τίποτε ἄλλο παρά μόνον νὰ κατασκευάσετε σκευωρίαν ἐναντίον μας. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ἐπιστολῶν ἐπεδώσαμεν ἀντίγραφα καὶ εἰς τὸν Παλλάδιον, τὸν κουριῶσον ¹ τοῦ Αὐγούστου, διὰ νὰ μὴν ἀποκρυβοῦν ἀπὸ

ἵνα μὴ κρυβῆ παρ' ὑμῶν. Ἐπεὶ γὰρ ἐπράξατε, τοιαῦτα λοιπὸν ἡμᾶς ὑποπτεῦειν καὶ λογίζεσθαι ποιεῖ περὶ ὑμῶν.

Διονύσιος πρεσβύτερος, ἐπιδέδωκα, Ἀλέξανδρος πρεσβύτερος, Νειλαρᾶς πρεσβύτερος, Λόγγος πρεσβύτερος, Ἀφθόνιος πρεσβύτερος, Ἀθανάσιος πρεσβύτερος, Ἀμύντιος πρεσβύτερος, Πιστὸς πρεσβύτερος, Πλουτίων πρεσβύτερος, Διόσκορος πρεσβύτερος, Ἀπολλώνιος πρεσβύτερος, Σεραπίων πρεσβύτερος, Ἀμμώνιος πρεσβύτερος, Γάιος πρεσβύτερος, Ῥῖνος πρεσβύτερος, Αἰθαλῆς πρεσβύτερος.

10

Διάκονοι

Μαρκελλῖνος διάκονος, Ἀππιανὸς διάκονος, Θέων διάκονος, Τιμόθεος διάκονος, καὶ Τιμόθεος ἄλλος διάκονος.

74. Τὰ μὲν τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως κληρικῶν γράμματά τε καὶ ὀνόματα ταῦτα, ἃ δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Μαρεώτου κληρικοὶ ἔγραψαν γινώσκοντες τὸν τρόπον τοῦ κατηγοροῦ καὶ ἐν τῇ περιόδῳ σὺν ἐμοὶ ὄντες ἔστι ταῦτα:

Τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τῶν μακαρίων ἐπισκόπων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας οἱ κατὰ Μαρεώτην πάντες πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

20 Εἰδότες τὸ γεγραμμένον, ὅτι: «Ἐγὼ εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου λέγειν», καὶ ὅτι: «Μάρτυς ψευδῆς οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται», ἃ εἶδομεν, μαρτυροῦμεν, μάλιστα ὅτι ἀναγκαίαν ἡμῶν ἐποίησεν εἶναι τὴν μαρτυρίαν ἢ γενομένη συσκευὴ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν Ἀθανασίου. Θαυμάζομεν γὰρ πῶς ὄλως Ἰσχύρας κἂν εἰς μέτρον τῆς ἐκκλησίας ἐμετρήθη, περὶ οὗ πρῶτον διηγήσασθαι ἀναγκαῖον ἠγοῦμεθα. Ἰσχύρας οὐδέποτε λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας γέγονεν, ἀλλ' ἑαυτὸν μὲν πρὸ τούτου ἐφήμιση Κολλούθου πρεσβύτερον, οὐκ ἔσχε δὲ τὸν πειθόμενον αὐτῷ εἰ μὴ μόνον τοὺς συγγενεῖς ἑαυτοῦ. Οὔτε γὰρ ἐκκλησίαν ἔσχε

1. Παρ. 25, 7

2. Παρ. 19, 5

σᾶς. Διότι αὐτὰ ποὺ ἐπράξατε, μᾶς κάνουν νὰ ὑποπτευώμεθα καὶ νὰ κάνωμεν διὰ σᾶς τοιαύτας σκέψεις.

Διονύσιος πρεσβύτερος, ἐπέδωσα, Ἀλέξανδρος πρεσβύτερος, Νειλαρᾶς πρεσβύτερος, Λόγγος πρεσβύτερος, Ἀφθόνιος πρεσβύτερος, Ἀθανάσιος πρεσβύτερος, Ἀμύντιος πρεσβύτερος, Πιστὸς πρεσβύτερος, Πλουτίων πρεσβύτερος, Διόσκουρος πρεσβύτερος, Ἀπολλώνιος πρεσβύτερος, Σεραπίων πρεσβύτερος, Ἀμμώνιος πρεσβύτερος, Γάϊος πρεσβύτερος, Ρῖνος πρεσβύτερος, Αἰθαλῆς πρεσβύτερος

Δ Ι Α Κ Ο Ν Ο Ι

Μαρκελλῖνος διάκονος, Ἀππιανὸς διάκονος, Θέων διάκονος, Τιμόθεος διάκονος καὶ Τιμόθεος ἄλλος διάκονος.

74. Καὶ τὰ μὲν τῶν κληρικῶν τῆς πόλεως γράμματα καὶ ὀνόματα εἶναι αὐτά, ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἔγραψαν καὶ οἱ κληρικοὶ ἀπὸ τὸν Μαρεώτην, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον τὸν τρόπον μὲ τὸ ὅποιον ἐνεργοῦσεν ὁ κατήγορος καὶ οἱ ὅποιοι ἦσαν μαζί μας εἰς τὴν περιοδείαν εἶναι τὰ ἑξῆς:

Πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον τῶν μακαρίων ἐπισκόπων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὅλοι οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἀπὸ τὸν Μαρεώτην ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐπειδὴ γνωρίζομεν τὸ ρητὸν τῆς Γραφῆς ὅτι: «Αὐτὰ ποὺ εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου λέγε»¹ καὶ ὅτι: «Ὁ ψευδομάρτυς δὲν θὰ μείνη ἀτίμωρητος»², αὐτὰ ποὺ εἶδομεν, μαρτυροῦμεν, πρὸ πάντων διότι κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν μαρτυρίαν μας ἡ γενομένη σκευωρία ἐναντίον τοῦ ἐπισκόπου μας Ἀθανασίου. Διότι ἀποροῦμεν πῶς ὁ Ἰσχύρας συγκατηριθμήθη εἰς τοὺς κληρικοὺς τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τοῦ ὁποίου θεωροῦμεν ἀναγκαῖον πρῶτον νὰ ἐξιστορήσωμεν. Ἡ Ἰσχύρας οὐδέποτε ἔγινε λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ ἴδιος μὲν πρωτύτερα διεφῆμισε τὸν ἑαυτόν του ὡς πρεσβύτερον τοῦ Κολλούθου, δὲν εὔρεν ὅμως κανένα νὰ τὸν πιστεύσῃ, εἰ μὴ μόνον τοὺς συγγενεῖς του. Διότι οὔτε ἐκκλησίαν εἶχε ποτέ, οὔτε ἀπλῶς κληρικὸς ἐθεωρήθη ἀπὸ τοὺς

ποτὲ οὔτε ὄλως κληρικὸς ἐνομίσθη παρὰ τοῖς ὀλίγον διεστῶ-
 σιν ἀπὸ τῆς κώμης αὐτοῦ πλὴν μόνοις, ὡς προείπομεν, τοῖς
 συγγενέσιν ἑαυτοῦ. Ἄλλὰ καὶ ὁμῶς τοιαύτην ἑαυτῷ προσηγο-
 ρίαν ἐπιφημίσας ἐπὶ τῆς συνόδου τῆς συγκροτηθείσης ἐν Ἄλε-
 5 ξανδρεία ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ὁσίου καθηρέθη
 καὶ λαϊκὸς συνήχθη καὶ οὕτως ἔμεινε τὸν ἑξῆς χρόνον ἐκπε-
 σῶν καὶ τῆς ψευδοῦς ὑπονοίας τοῦ πρεσβυτερίου. Περὶ γὰρ
 τῶν ἡθῶν αὐτοῦ περιττόν ἡγοῦμεθα λέγειν δυναμένων πάντων
 εἰδέναί τὰ τοιαῦτα. Ἐπειδὴ δὲ περὶ κλάσεως ποτηρίου καὶ
 10 τραπέζης ἐσυκοφάντησεν ἡμῶν τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον,
 καὶ περὶ τούτου διηγῆσασθαι ὑμῖν ἀναγκαῖον ἠπειχθημεν.
 Φθάσαντες γὰρ εἶπομεν ἐκκλησίαν αὐτὸν μηδέποτε ἐσχηκέναι
 ἐν τῷ Μαρεώτῃ, ὡς δὲ ἐπὶ Θεοῦ μάρτυρος, οὐδὲ ποτήριον
 κέκλασται οὐδὲ τράπεζα ἀνετράπη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν
 15 οὐδὲ παρ' ἄλλου τινὸς τῶν συνόντων αὐτῷ, ἀλλὰ πάντα ἐστὶ
 τὰ λεγόμενα συκοφαντία. Καὶ ταῦτα λέγομεν οὐ μακρὰν τοῦ
 ἐπισκόπου ἀπόντες, πάντες γὰρ σὺν αὐτῷ ἐσμεν, ὅταν περιο-
 δεύῃ τὸν Μαρεώτην· καὶ οὐδέποτε μόνος περιέρχεται, ἀλλὰ
 μετὰ πάντων ἡμῶν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν διακόνων καὶ
 20 λαῶν ἱκανῶν. Διὸ καὶ ὡς συμπαρόντες αὐτῷ ἐν πάσῃ περιο-
 δεΐᾳ, ἣ πεποιήται πρὸς ἡμᾶς, ταῦτα λέγομεν καὶ μαρτυροῦμεν
 ὅτι οὔτε ποτήριον κατέαγεν οὔτε τράπεζα ἀνετράπη, ἀλλὰ
 πάντα ψεύδεται, ὡς καὶ αὐτὸς διὰ τῆς ἑαυτοῦ χειρὸς μαρτυ-
 ρεῖ. Θελήσαντα γὰρ αὐτὸν συναχθῆναι μετὰ τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν
 25 μετὰ Μελιτιανῶν καὶ τοιαῦτα φημίσαι κατὰ τοῦ ἐπισκόπου
 ἡμῶν Ἀθανασίου οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, καίτοι γράφαντα καὶ
 ἰδία χειρὶ ὁμολογήσαντα μηδὲν τούτων γεγενῆσθαι, ἀλλ' ὑπο-
 βεβληῆσθαι ὑπὸ τινων ταῦτα εἰπεῖν.

75. Διὸ καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ Θεόγνιον καὶ Θεόδωρον καὶ Μά-
 30 ριν καὶ Μακεδόنيον καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα εἰς τὸν Μα-

ὀλίγον μόνον ἀπέχοντας ἀπὸ τὴν κωμόπολιν του, ἐκτὸς μόνον, ὅπως προείπομεν, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του. Ἄλλ' ἂν καὶ τοιαύτην προσωινμίαν εἰς τὸν ἑαυτὸν του διεφήμισεν, εἰς τὴν συγκροτηθεῖσαν σύνοδον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατρὸς μας Ὁσίου καθηρέθη καὶ ἐχαρακτηρίσθη λαϊκὸς καὶ ἔτσι ἔμεινε καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα χρόνον ὡς ἐκπεσὼν καὶ μὲ τὴν ψευδῆ ὑπόνοιαν ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τοῦ πρεσβυτερίου. Διότι περὶ τοῦ ἡθους του θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ὀμιλήσωμεν, δεδομένου ὅτι ὅλοι ἠμποροῦν νὰ γνωρίζουν τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ ἐσυκοφάντησε τὸν ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον, ὅτι δηλαδὴ ἔσπασε τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ τὴν ἀγίαν τράπεζαν, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον καὶ δι' αὐτὰ νὰ σᾶς διηγηθῶμεν. Διότι, ὅταν προσήλθομεν εἶπομεν ὅτι αὐτὸς οὐδέποτε εἶχεν ἐκκλησίαν εἰς τὸν Μαρεώτην, ὡσὰν νὰ ἔχωμεν δὲ τὸν Θεὸν μάρτυρα, βεβαιοῦμεν ὅτι οὔτε ποτήριον ἔσπασεν οὔτε τράπεζαν ἀνετράπη ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπόν μας, οὔτε ἀπὸ κανένα ἄλλον ἐκ τῶν κληρικῶν ποὺ ἦσαν μαζί του, ἀλλ' ὅλα τὰ λεγόμενα εἶναι συκοφαντία. Καὶ λέγομεν αὐτὰ, ὄχι εὐρισκόμενοι μακρὰν τοῦ ἐπισκόπου, ἀπόντες, ἀφοῦ ὅλοι καὶ ἡμεθα μαζί του ὅταν περιώδευε τὸν Μαρεώτην, καὶ οὐδέποτε περιώδευε μόνος του, ἀλλὰ μαζί μὲ ὅλους ἡμᾶς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ἀρκετοὺς λαϊκούς. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς συνοδεύοντες αὐτόν εἰς κάθε περιοδεῖαν ποὺ εἶχε κάνει πρὸς ἡμᾶς, αὐτὰ λέγομεν καὶ μαρτυροῦμεν, ὅτι οὔτε ποτήριον ἔσπασε, οὔτε τράπεζα ἀνετράπη, ἀλλὰ ὅλα εἶναι ψεύδη, ὅπως καὶ αὐτὸς ἰδιοχείρως μαρτυρεῖ. Διότι ὅταν αὐτὸς ἠθέλησε νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του μαζί μὲ τοὺς Μελιτιανούς καὶ μετὰ τὰ ὅσα διέδωσεν ἐναντίον τοῦ ἐπισκόπου μας Ἀθανασίου, δὲν ἐγένετο δεκτός, καίτοι ἔγραψεν ἰδιοχείρως καὶ ὠμολόγησεν ὅτι τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει γίνῃ, ἀλλ' ὅτι ὑπεχρεώθη ἀπ' ἄλλους νὰ εἶπῃ αὐτὰ ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου.

75. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἦλθον οἱ περὶ τὸν Θεόγνιον καὶ Θεόδωρον καὶ Μάριν καὶ Μακεδόنيον καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα

ρεώτην οὐδὲν εὐρόντες ἀληθές, ἀλλὰ μέλλοντος τοῦ πράγμα-
 τος ἐλέγχεσθαι ὅτι συκοφαντίαν εἰργάσαντο κατὰ τοῦ ἐπισκό-
 που ἡμῶν Ἀθανασίου αὐτοὶ οἱ περὶ Θεόγνιον ἐχθροὶ τυγχά-
 νοντες τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τινὰς Ἀρειομανίτας πεποιή-
 5 κασιν εἰπεῖν, ἅπερ ἤθελον. Οὐ γάρ τις τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ἐπι-
 σκόπου εἶρηκεν, ἀλλ' αὐτοὶ τῷ φόβῳ τοῦ ἐπάρχου τῆς Αἰγύ-
 πτου Φιλαγρίου καὶ ταῖς ἀπειλαῖς καὶ τῇ προστασίᾳ τῶν
 Ἀρειομανιτῶν, ἅπερ ἠθέλησαν, πεποιήκασιν. Καὶ γὰρ ἐλθόν-
 τας ἡμᾶς ἐλέγξει τὴν συκοφαντίαν οὐκ ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ
 10 ἀπέρριπτον μὲν ἡμᾶς, οὓς δὲ ἤθελον συσκευαζόμενοι προσε-
 δέχοντο καὶ συνετίθεντο αὐτοῖς διὰ τὸν φόβον τοῦ ἐπάρχου
 Φιλαγρίου, δι' ὃν οὔτε παρεῖναι ἡμᾶς ἐπέτρεψαν, ἵνα κἂν τοὺς
 ὑποβαλλομένους ὑπ' αὐτῶν δυνηθῶμεν ἐλέγξει, εἰ τῆς Ἐκ-
 κλησίας εἰσὶν ἢ Ἀρειομανῖται. Οἴδατε δέ, ἀγαπητοὶ πατέ-
 15 ρες, καὶ ὑμεῖς, ὡς διδάσκετε ἡμᾶς, ὅτι ἐχθρῶν οὐκ ἰσχύει
 μαρτυρία. Καὶ ὅτι μὲν ἀληθεύομεν, μαρτυρεῖ μὲν καὶ ἡ χεὶρ
 Ἰσχύρα, μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὰ πράγματα αὐτά, ὅτι ἡμῶν μὲν
 μηδὲν συνειδότην τοιοῦτόν τι γεγενῆσθαι Φιλάγριον παρέλα-
 βον μεθ' ἑαυτῶν, ἵνα τῷ φόβῳ τοῦ ξίφους καὶ ταῖς ἀπειλαῖς
 20 ἃ βούλονται συσκευάσωνται. Ταῦτα ὡς ἐπὶ Θεοῦ μαρτυροῦ-
 μεν, ταῦτα ὡς εἰδότες καὶ ἐσομένην κρίσιν παρὰ Θεοῦ λέγο-
 μεν, θέλοντες μὲν ἐλθεῖν πάντες πρὸς ὑμᾶς, ἀρκεσθέντες δὲ
 τοῖς ἐξ ἡμῶν, ἵνα τὰ γράμματα τὴν τῶν μὴ παραγενομένων
 παρουσίαν ἀποπληρώσῃ.

25 Ἰγγένιος πρεσβύτερος ἐρρωσθαι ὑμᾶς εὐχομαι ἐν Κυρίῳ,
 ἀγαπητοὶ πατέρες, Θεῶν πρεσβύτερος, Ἀμμωνᾶς πρεσβύτε-
 ρος, Ἡράκλειος πρεσβύτερος, Βόκκων πρεσβύτερος, Τρύφων
 πρεσβύτερος, Πέτρος πρεσβύτερος, Ἰέραξ πρεσβύτερος, Σα-

εἰς τὸν Μαρεώτην δὲν εὔρον τίποτε ἀληθινόν, ἀλλ' ἐνώ ἐπρόκειτο νὰ ἐκδικασθῆ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐσυκοφάντησαν τὸν ἐπίσκοπόν μας Ἀθανάσιον, αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Θεόγνιον, ἐχθροὶ ὄντες, ἐξηνάγκασαν τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ μερικοὺς Ἀρειομανίτας νὰ εἴπουν, αὐτὰ ποὺ ἤθελαν. Διότι οὐδεὶς ἐκ τοῦ λαοῦ κατέθεσεν ἐναντίον τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλ' αὐτοί, διὰ τὸν φόβον τοῦ ἐπάρχου τῆς Αἰγύπτου Φιλαγρίου καὶ διὰ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὴν προστασίαν τῶν Ἀρειομανιτῶν ἔκαναν, ὅσα ἤθελαν μόνοι τους. Καὶ ὅταν ἡμεῖς ἤλθομεν νὰ ἐλέγξωμεν τὴν συκοφαντίαν δὲν μᾶς ἐπέτρεψαν, ἀλλ' ἡμᾶς μὲν ἐξεδίωξαν, αὐτοὺς δέ, ποὺ ἤθελαν νὰ σκευωρήσουν, ἐδέχοντο καὶ συνεφώνησαν μαζί τους, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου τοῦ ἐπάρχου Φιλαγρίου, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν μᾶς ἐπέτρεψαν οὔτε νὰ παρευρεθῶμεν, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν ν' ἀποδείξωμεν ἐάν, αὐτοὺς ποὺ αὐτοὶ παρουσίασαν ὡς μάρτυρας, εἶναι τουλάχιστον γνήσια μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἢ εἶναι Ἀρειομανῖται. Γνωρίζετε δέ, ἀγαπητοὶ πατέρες, καὶ σεῖς, ὅπως μᾶς διδάσκετε, ὅτι δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν μαρτυρία τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἡμεῖς λέγομεν τὴν ἀλήθειαν, μαρτυρεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἰδιόχειρος μαρτυρία τοῦ Ἰσχύρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ μαρτυροῦν καὶ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, ὅτι ἐνώ ἡμεῖς γνωρίζομεν κατὰ συνείδησιν ὅτι τίποτε τὸ παρόμοιον δὲν εἶχε γίνεῖ, αὐτοὶ δὲ παρέλαβον μαζί των τὸν Φιλάγριον, διὰ νὰ σκευωρήσουν, αὐτὰ ποὺ θέλουν, μὲ τὸν φόβον τοῦ ξίφους καὶ τὰς ἀπειλὰς. Αὐτὰ ὡς εὐρισκόμενοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μαρτυροῦμεν καὶ λέγομεν ἐπειδὴ γνωρίζομεν αὐτὰ καθὼς καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, θέλομεν μὲν ὅλοι νὰ ἔλθωμεν πρὸς σᾶς, ἀρκούμεθα δὲ εἰς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας, ποὺ θὰ ἔλθουν, διὰ νὰ ἀναπληρώσουν μὲ τὰ γράμματα τὴν παρουσίαν καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἡμποροῦν νὰ προσέλθουν.

Ἰγγένιος πρεσβύτερος εὔχομαι νὰ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοὶ πατέρες, Θέων πρεσβύτερος, Ἀμμωνᾶς πρεσβύτερος, Ἡράκλειος πρεσβύτερος, Βόκκων πρεσβύτερος, Τρύφων πρεσβύτερος, Πέτρος πρεσβύτερος, Ἰέραξ πρεσβύτερος, Σα-

ραπίων πρεσβύτερος, Μᾶρκος πρεσβύτερος, Πτολλαρίων πρεσβύτερος, Γάιος πρεσβύτερος, Διόσκορος πρεσβύτερος, Δημήτριος πρεσβύτερος, Θύρσος πρεσβύτερος.

Διάκονοι

5 Πιστὸς διάκονος, Ἀπολλῶς διάκονος, Σεραῶς διάκονος, Πιστὸς διάκονος, Πολύνικος διάκονος, Ἀμμώνιος διάκονος, Μαῦρος διάκονος, Ἡφαιστος διάκονος, Ἀπολλῶς διάκονος, Μετωπᾶς διάκονος, Ἀπολλῶς διάκονος, Σεραπᾶς διάκονος, Μελίφθογγος διάκονος, Λούκιος διάκονος, Γρηγοῦρας διάκο-
10 νος,

76. Οἱ αὐτοὶ πρὸς τὸν κουριῶσον καὶ Φιλάργριον τότε λεγόμενον ἔπαρχον Αἰγύπτου

Φλαβίῳ Φιλαργίῳ καὶ Φλαβίῳ Παλλαδίῳ δονκιναρίῳ πα-
15 λατίνῳ κουριώσῳ καὶ Φλαβίῳ Ἀντωνίνῳ βιάρχῳ κεντηναρίῳ τῶν κυρίων μου τῶν λαμπροτάτων ἐπάρχων τοῦ ἱεροῦ πραιτωρίου παρὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων τοῦ Μαρεώτου, νομοῦ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ὑπὸ τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον διὰ τῶν ἐξῆς ὑπογραφόντων
20 τάδε μαρτυρούμενοι ἐπιδιδόαμεν:

Ἐπειδὴ Θεόγνιος καὶ Μάρις καὶ Μάκεδόνιος καὶ Θεόδωρος καὶ Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης ὡς ἀποσταλέντες ὑπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῶν συνελθόντων ἐν τῇ Τύρῳ ἀπήντησαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ παροικίᾳ φάσκοντες ἐντολὰς εἰληφέναι, ὡς ζητῆ-

1. Ἐκ τοῦ λατινικοῦ *ducemarius* = ἀρχηγὸς διακοσίων ἀνδρῶν. Τίτλος ἀξιωματικοῦ τοῦ Ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ἐπίστετε δηλοῖ καὶ τὸν ἐκπρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος - βασιλέως.

2. Ὁ ἔχων τὴν ἐπιμελητείαν τοῦ στρατεύματος. Αὐτὸς ποὺ φροντίζει διὰ τὸν ἀνεφοδιασμόν τῶν στρατιωτῶν

3. Στρατιωτικὸς βαθμὸς, καθιερωθεὶς ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶ-

ραπίων πρεσβύτερος, Μᾶρκος πρεσβύτερος, Πτολλαρίων πρεσβύτερος, Γάϊος πρεσβύτερος, Διόσκορος πρεσβύτερος, Δημήτριος πρεσβύτερος, Θύρσος πρεσβύτερος.

Διάκονοι

Πιστὸς διάκονος, Ἀπολλῶς διάκονος, Σερρᾶς διάκονος, Πιστὸς διάκονος, Πολύνικος διάκονος, Ἀμμώνιος διάκονος, Μαῦρος διάκονος, Ἡφαιστος διάκονος, Ἀπολλῶς διάκονος, Μετωπᾶς διάκονος, Ἀπολλῶς διάκονος, Σεραπᾶς διάκονος, Μελίφθογος διάκονος, Λούκιος διάκονος, Γρηγορᾶς διάκονος.

76. Οἱ αὐτοὶ πρὸς τὸν κουριῶσον (φροντιστήν) καὶ Φιλάγριον τότε λεγόμενον ἑπαρχὸν τῆς Αἰγύπτου

Πρὸς τὸν Φλάβιον Φιλάγριον καὶ Φλάβιον Παλλάδιον, τὸν δουκινάριον¹ παλατῖνον κουριῶσον καὶ τὸν Φλάβιον Ἀντωνῖνον, τὸν βίαρχον² κεντηνάριον³, τοὺς κυρίους μου τοὺς λαμπροτάτους ἑπάρχους τοῦ ἱεροῦ πραιτωρίου⁴, ἐκ μέρους τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων τοῦ Μαρεῶτου, νομοῦ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὑπὸ τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Ἀθανάσιον· οἱ ὑπογράφωντες κατωτέρω, βεβαιοῦμεν ὡς μάρτυρες τὰ ἐξῆς καὶ ἐπιδίδομεν.

Ἐπειδὴ ὁ Θεόγνιος καὶ ὁ Μάρις καὶ ὁ Μακεδόσιος καὶ ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ὡς ἀπεσταλμένοι ἀπ' ὅλους τοὺς ἐπισκόπους ποὺ συνῆλθον εἰς τὴν Τύρον, προσῆλθον εἰς τὴν ἰδικὴν μας παροικίαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἔχουν λάβει ἐντολὰς νὰ ἐξετάσουν μερικὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, μετα-

νος, ὁ ἑκατόνταρχος (ἐκ τῆς λατινῆς λέξεως *centuria* = ἑκατονταρχία).

4. Πραιτώριον ἐλέγετο ἀρχικῶς ἡ σκηνὴ τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὰ στρατόπεδα, κατόπιν δὲ ὁ τόπος τῆς μονίμου διαμονῆς τοῦ αὐτοκράτορος - στρατηγοῦ. Ἐπίσης οὕτως ἐχαρκτηρίζοντο καὶ τὰ διοικητήρια καὶ δικαστικὰ μέγαλα τῶν Ρωμαίων διοικητῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

- σαί τινα ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἐν οἷς ἔλεγον καὶ περὶ πο-
 τηρίου Κυριακοῦ κεκλασμένου ὑποβληθέντος αὐτοῖς ὑπὸ Ἰσχύ-
 ρα, ὃν ἤγαγον μεθ' ἑαυτῶν, λέγοντος ἑαυτὸν εἶναι πρεσβύτε-
 ρον, ὃς οὐκ ἔστι πρεσβύτερος — ὑπὸ γὰρ Κολλούθου τοῦ πρε-
 5 σβυτέρου φαντασθέντος ἐπισκοπὴν καὶ ὕστερον ὑπὸ κοινῆς
 συνόδου Ὁσίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων κελευσθέντος
 πρεσβυτέρου εἶναι, καθὸ καὶ πρότερον ἦν, κατεστάθη καὶ
 κατὰ ἀκολουθίαν πάντες οἱ ὑπὸ Κολλούθου κατασταθέντες
 ἀνέδραμον εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, εἰς ὃν καὶ πρότερον ἦσαν, ὡς
 10 καὶ αὐτὸς Ἰσχύρας λαϊκὸς ὤφθη, ἣν τε λέγει ἔχειν ἐκκλησίαν,
 μηδὲ πώποτε ἐκκλησίαν γεγενῆσθαι, ἀλλ' οἰκητικὸν οἰκημά-
 τιον μικρὸν ὄρφανοῦ παιδίου Ἰσίωνος τοῦνομα—, καὶ διὰ τοι-
 οῦτο τῆδε τῆ διαμαρτυρία ἐχρησάμεθα ἐπορκίζοντές σε κατὰ
 τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ κατὰ τῶν δεσποτῶν ἡμῶν Κων-
 15 σταντίνου τοῦ Αὐγούστου, καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων Καισά-
 ρων παίδων αὐτοῦ ταῦτα αὐτὰ εἰς γνῶσιν ἀνενεγκεῖν τῆ εὐσε-
 βεία αὐτῶν. Οὔτε γὰρ πρεσβύτερός ἐστι τῆς Καθολικῆς Ἐκ-
 κλησίας οὔτε ἐκκλησίαν ἔχει οὔτε ποτὲ ποτήριον ἐκλάσθη,
 ἀλλὰ πάντα ψεύδεται καὶ πλάττεται.
- 20 Ὑπατεία Ἰουλίου Κωνσταντίου τοῦ λαμπροτάτου ἀδελ-
 φοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Αὐγού-
 στου καὶ Ρουφίνου Ἀλβίνου τῶν λαμπροτάτων, Θώβ δεκάτη.

77. Οἱ μὲν οὖν πρεσβύτεροι ταῦτα, ἃ δὲ καὶ οἱ ἐπίσκοποι οἱ
 μεθ' ἡμῶν ἐλθόντες εἰς τὴν Τύρον συνορῶντες τὴν συσκευὴν
 25 καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἔγραψαν καὶ διεμαρτύραντο, ἔστι ταῦτα:

Τοῖς ἐν Τύρῳ συνελθοῦσιν ἐπισκόποις, κυρίοις τιμιωτά-

1. Θώβ, ὄνομασία αἰγυπτιακῆς θεότητος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς σο-
 φίας. Ἐθεωρεῖτο δημιουργὸς τῶν πραγμάτων καὶ ἐφευρέτης τῆς γραφῆς,
 γεωγράφος καὶ τέλειος ρήτωρ. Προσέθεσε τὰς πέντε ἡμέρας εἰς τὸ τέλος τοῦ
 ἐκ 360 ἡμερῶν ἔτους τῶν Αἰγυπτίων. Διότι οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς γνωστόν, μό-
 λης ἐπὶ Πτολεμαίου Γ' Εὐεργέτου προσέθεσαν τὸ ἀνὰ τετραετίαν δίσεκτον.
 Ἐταυτίζετο πρὸς τὸν Ἑρμῆν τὸν Τρισμέγιστον τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἐορτὴ

ξὺ τῶν ὁποίων ἔλεγον καὶ περὶ τοῦ θραυσθέντος ποτηρίου τοῦ Κυρίου, πού τοὺς τὸ παρουσίασεν ὁ Ἰσχύρας, τὸν ὁποῖον ἔφερον μαζί των, καὶ ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι εἶναι πρεσβύτερος, χωρὶς ὁμως νὰ εἶναι πρεσβύτερος —διότι ἐχειροτονήθη ὡς πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Κολλούθου, ὁ ὁποῖος παρίστανε τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλ' ὕστερον ὑπὸ καθολικῆς συνόδου, ὑπὸ τὸν Ὅσιον καὶ τοὺς ἐπισκόπους του, διετάχθη νὰ εἶναι πρεσβύτερος, ὅπως ἦτο καὶ προηγουμένως, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅλοι ἐκεῖνοι πού ἐχειροτονήθησαν ἀπὸ τὸν Κόλλουθον ἐπανῆλθον εἰς τὴν τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκον καὶ πρότερον, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰσχύρας ἐθεάθη λαϊκός, καὶ ἡ ἐκκλησία τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι εἶχεν, οὐδέποτε εἶχε γίνει ἐκκλησία, ἀλλ' ἓνας μικρὸς κατῳκημένος χῶρος, ἐνὸς ὀρφανοῦ παιδιοῦ, λεγομένου Ἰσίωνος—, καὶ διὰ τοῦτο βεβαίως ἐχρησιμοποίησαμεν αὐτὴν τὴν διαμαρτυρίαν καὶ σὲ ἐξορκίζομεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ καὶ τῶν δεσποτῶν μας Κωνσταντίνου τοῦ Αὐγούστου καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων Καισάρων παιδῶν αὐτοῦ, νὰ φέρῃς αὐτὰ τὰ ἴδια εἰς γνῶσιν τῆς εὐσεβείας αὐτῶν. Διότι ὁ Ἰσχύρας δὲν εἶναι οὔτε πρεσβύτερος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, οὔτε ἐκκλησίαν ἔχει, οὔτε ποτὲ ποτήριον ἐθραύσθη, ἀλλ' ὅλα εἶναι ψεύδη καὶ ἐπινοήματα τῆς φαντασίας του.

Ἐπὶ ὑπατείας Ἰουλίου Κωνσταντίου τοῦ λαμπροτάτου πατρικίου ἀδελφοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Αὐγούστου καὶ Ρουφίνου Ἀλβίνου τῶν λαμπροτάτων, δεκάτη τοῦ Θῶβ¹.

77. Οἱ μὲν λοιπὸν πρεσβύτεροι ἔγραψαν ταῦτα· ἐκεῖνα δέ, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν καὶ διεμαρτυρήθησαν οἱ ἐπίσκοποι, πού ἦλθον μαζί μας εἰς τὴν Τύρον, βλέποντες τὴν σκευωρίαν καὶ τὴν συκοφαντίαν, ἦσαν τὰ ἑξῆς:

Πρὸς τοὺς κυρίους τιμιωτάτους ἐπισκόπους τῆς Καθολι-
 τοῦ Θῶβ ἦτο μία τῶν ἡμερομηνιῶν, ὅτε ἐτελοῦντο τὰ μνημόσυνα τῶν νεκρῶν, τῶν ὁποίων οὗτος ὠρίσθη καὶ κριτής. Πιθανῶς σημαίνει χρονικὴν περίοδον κατὰ τὴν ὀνομασίαν αἰγυπτιακῶν μηνῶν.

τοῖς οἱ ἀπ' Αἰγύπτου σὺν Ἀθανασίῳ ἐλθόντες τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Οὐδέτι νομίζομεν τὴν συσκευὴν ἄδηλον εἶναι τὴν παρὰ τῶν
 περὶ Εὐσέβιον καὶ Θεόγνιον καὶ Μάριν καὶ Νάρκισσον καὶ
 5 Θεόδωρον καὶ Πατρόφιλον ἡμῖν γιγνομένην. Καὶ κατ' ἀρχὴν
 μὲν γὰρ παρητούμεθα πάντες διὰ τοῦ συλλειτουργοῦ ἡμῶν
 Ἀθανασίου παρόντων αὐτῶν τὴν ἀκρόασιν γενέσθαι εἰδότες
 ὅτι καὶ ἐνὸς μόνου ἐχθροῦ παρουσία, μήτιγε πολλῶν, ταράττειν
 καὶ βλάπτειν δύναται τὴν ἀκρόασιν. Οἴδατε γὰρ καὶ ὑμεῖς
 10 αὐτοὶ τὴν ἔχθραν αὐτῶν, ἣν οὐ πρὸς ἡμᾶς μόνον ἐσχήκασι,
 ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ὀρθοδόξους, ὅτι διὰ τὴν Ἀρείου
 μανίαν καὶ τὴν ἀσεβῆ διδασκαλίαν ἐκείνου κατὰ πάντων ἐπι-
 φύονται καὶ πᾶσι συσκευάζονται. Ἐπειδὴ δὲ θαρροῦντες ἡμεῖς
 τῇ ἀληθείᾳ δεῖξαι τὴν συκοφαντίαν τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας
 15 ὑπὸ τῶν Μελιτιανῶν γινομένην ἠθελήσαμεν, οὐκ οἴδαμεν πῶς
 οἱ περὶ Εὐσέβιον ταράττειν τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα ἐπειρῶν-
 το καὶ ἐπὶ πολὺ ἐσπούδαζον τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα ἐκβάλ-
 λεσθαι, τοῖς μὲν ἀκεραίως δικάζουσιν ἀπειλοῦντες, τοὺς δὲ
 καὶ ὑβρίζοντες, μόνον ἵνα τὸ καθ' ἡμῶν σπουδαζόμενον αὐτοῖς
 20 γένηται. Καὶ ἴσως ἡ ἔνθεος ὑμῶν εὐλάβεια, κύριοι τιμιώτατοι,
 ἠγνόει τὴν γενομένην παρ' αὐτῶν συσκευήν, ἀλλὰ νῦν νομί-
 ζομεν φανερὰν γεγενῆσθαι αὐτήν. Ἴδου γὰρ φανερῶς αὐτοὶ
 τὴν συσκευὴν ἐνεδείξαντο. Τοὺς γὰρ ἐξ αὐτῶν ὑποπτευομένους
 ἀποστεῖλαι ἠθέλησαν εἰς τὸν Μαρεώτην, ἵνα ἀπόντων ἡμῶν
 25 καὶ ἐνταῦθα μενόντων τοὺς μὲν λαοὺς ταράξωσι, ἃ δὲ βού-
 λονται διαπράξωσι. Εἶδον γὰρ ὅτι οἱ Ἀρειομανῖται καὶ Κολ-
 λουθιανοὶ καὶ Μελιτιανοὶ ἐχθροὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας
 εἰσὶ διὰ τοῦτο ἐσπούδασαν ἀποστεῖλαι τούτους, ἵνα παρόν-
 των ἐχθρῶν καττύσωσι καθ' ἡμῶν, ἃ βούλονται. Καὶ γὰρ οἱ

κῆς Ἐκκλησίας, πού συνῆλθον εἰς τὴν Τύρον, καὶ προσῆλθον, μαζί με τὸν Ἀθανάσιον, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι ἄγνωστος ἡ συκοφαντία πού ἐγένεεν ἐναντίον μας ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ τὸν Θεόγνιον καὶ τὸν Μάριν καὶ τὸν Νάρκισσον καὶ τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Πατρόφιλον. Διότι κατ' ἀρχὰς μὲν ὅλοι ἐζητήσαμεν διὰ τοῦ συλλειτουργοῦ μας Ἀθανασίου νὰ μὴ γίνῃ ἡ ἀνάκρισις ἐπὶ παρουσίας αὐτῶν, ἐπειδὴ ἐγνωρίζομεν ὅτι καὶ ἐνὸς μόνοῦ ἐχθροῦ ἡ παρουσία ἐκ τῶν πολλῶν ἐχθρῶν, κατὰ τὴν ἀκροαματικὴν διαδικασίαν, ἠμπορεῖ νὰ διαταράξῃ καὶ νὰ βλάβῃ τὴν ἀνάκρισιν. Διότι καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε τὴν ἐχθραν αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἔχουν ὄχι μόνον πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ὁρθοδόξους, ὅτι διὰ τὴν μανίαν τοῦ Ἀρείου καὶ τὴν ἀσεβῆ διδασκαλίαν ἐκείνου ἐξεγείρονται ἐναντίον ὅλων καὶ ὅλους τοὺς διαβάλλουν. Ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς, βασιζόμενοι εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἠθελήσαμεν ν' ἀποδείξωμεν τὴν συκοφαντίαν πού ἐγένεεν ἀπὸ τοὺς Μελιτιανούς ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, δὲν γνωρίζομεν πῶς καὶ διατί αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιφέρουν σύγχυσιν εἰς τὰ ὅσα λέγομεν ἡμεῖς καὶ ἐφρόντιζον ἐπὶ πολὺν καιρὸν νὰ ἀπορρίψουν τὰ ὅσα ἡμεῖς λέγομεν, ἀπειλοῦντες μὲν τοὺς ἀκεραίους δικαστάς, ὑβρίζοντες δὲ τοὺς ἄλλους, μόνον διὰ νὰ γίνῃ εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνο πού ἐπεδίωκον. Καὶ ἴσως ἡ εὐλάβειά σας πρὸς τὸν Θεόν, τιμιώτατοι κύριοι, νὰ ἀγνοοῦσε τὴν σκευωρίαν πού ἐγένεεν ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ τώρα νομίζομεν ὅτι αὐτὴ ἐγινε φανερά. Διότι αὐτοὶ πλέον ἔδειξαν φανερά τὴν σκευωρίαν των. Διότι ἠθέλησαν νὰ στείλουν εἰς τὸν Μαρεώτην ὅσους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἦσαν ὑποπτοί, διὰ νὰ τρομοκρατήσουν μὲν τοὺς λαούς, ὅταν ἡμεῖς θὰ ἀπουσιάζωμεν καὶ ἐκεῖνοι θὰ παραμένουν ἐδῶ, νὰ διαπράξουν δὲ ἐκεῖνα πού θέλουν. Διότι γνωρίζουν ὅτι οἱ Ἀρειομανῖται καὶ Κολουθιανοὶ καὶ Μελιτιανοὶ εἶναι ἐχθροὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας· διὰ τοῦτο ἐφρόντισαν ν' ἀποστείλουν αὐτούς, ὥστε νὰ ραδιουργήσουν ἐναντίον μας, αὐτὰ πού θέλουν, παρόντων τῶν ἐχθρῶν. Διότι καὶ οἱ ἐδῶ

ἐνταῦθα Μελιτιανοὶ ἀπέστειλαν ἐξ ἑαυτῶν τινὰς καὶ πρὸ τεσσάρων μὲν ἡμερῶν ὥσπερ εἰδότες τοῦτο τὸ σκέμμα γιγνόμενον ἔσεσθαι, καθ' ἑσπέραν δὲ δύο βηριδαρίους πρὸς τὸ καὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου Μελιτιανούς συναγαγεῖν εἰς τὸν Μαρεώτην, διὰ
 5 τὸ μὴ εἶναι ἐκεῖ μηδένα καθόλου, καὶ Κολλουθιανούς καὶ Ἀρειομανίτας ἀπὸ ἄλλων τόπων καὶ καττύσαι καθ' ἡμῶν αὐτοὺς λέγειν. Οἴδατε γὰρ καὶ ὑμεῖς, ὅτι αὐτὸς Ἰσχύρας ὠμολόγησεν ἐφ' ὑμῶν οὐ πλέον ἐπτὰ συναγομένων ἔχειν. Ἐπεὶ οὖν μετὰ τὸ αὐτοὺς κατασκευάσαι, ὅπερ βούλονται, καὶ ἀποστεῖλαι
 10 τοὺς ὑπόπτους ἠκούσαμεν ὅτι καθ' ἕκαστον ὑμῶν περιερχόμενοι ἀπαιτοῦσιν ὑπογραφήν πρὸς τὸ δοκεῖν τῇ πάντων ὑμῶν σκέψει γεγενῆσθαι, τούτου ἕνεκεν γράψαι ὑμῖν ἠπειχθημεν καὶ ἐπιδοῦναι τόδε τὸ μαρτύριον, μαρτυρόμενοι μὲν ὅτι συσκευαζόμεθα καὶ πάσχομεν ὑπ' αὐτῶν καὶ δι' αὐτῶν ἐπιβου-
 15 λήν, ἀξιοῦντες δὲ ὅπως ἐν νῶ λαβόντες τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ καταγνόντες ὅτι χωρὶς ἡμῶν ἀπέστειλαν οὓς ἠθέλησαν, μὴ ὑπογράψητε, ἵνα μὴ, ἅπερ αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς καττύουσι, ταῦτα ὡς παρ' ὑμῶν γιγνόμενα λέγωσι. Καὶ γὰρ πρέπει τοὺς ἐν Χριστῷ ἀνθρώπους μὴ εἰς ἀνθρώπινα βλέπειν, ἀλλὰ τὴν
 20 ἀλήθειαν πάντων προκρίνειν. Καὶ μήτε ἀπειλήν ἢ χρώνται πρὸς πάντας μήτε συσκευὴν φοβηθῆτε, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Θεόν. Ἐδει γάρ, εἴπερ ἦν ὄλωσ ἀκόλουθον εἰς τὸν Μαρεώτην ἀποσταλῆναι, καὶ ἡμᾶς συμπαρεῖναι, ἵνα τοὺς μὲν ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας ἐλέγξωμεν, τοὺς δὲ ξένους ἀποδείξωμεν, καὶ κα-
 25 θαρὰ τοῦ πράγματος ἡ ἔρευνα γένηται. Οἴδατε γὰρ ὅτι οἱ περὶ Εὐσέβιον ἐκάττυσαν ἐπιστολήν ἐπιδοθῆναι ὡς ἀπὸ Κολλουθιανῶν καὶ Μελιτιανῶν καὶ Ἀρειανῶν γραφεῖσαν καθ' ἡμῶν καὶ δῆλον ὅτι αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας οὐδὲν

1. Βηριδάριος καὶ βερεδάριος, ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως *veredarius* - ii, ὁ ἀγγαρος, ὁ διὰ τῆς τῶν ἵππων ἀμοιβῆς πορευόμενος δημόσιος ταχυδρόμος, ἦτοι ὁ ἐφιππος ταχυδρόμος, ὁ ἀγγελιαφόρος.

Μελιτιανοὶ ἀπέστειλαν μερικοὺς ἰδικούς των, πρὸ τεσσάρων μὲν ἡμερῶν, ὡσὰν νὰ ἐγνώριζον ὅτι αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ ἐπακολουθοῦσε καὶ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν δὲ ἀπέστελλον δύο βηριδαρίους¹ διὰ νὰ συγκεντρώσουν Μελιτιανούς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὸν Μαρεώτην, ἐπειδὴ δὲν ἦτο ἐκεῖ οὔτε εἰς, καὶ Κολλουθιανούς καὶ Ἀρειομανίτας ἀπὸ ἄλλας περιοχὰς καὶ ἔπειθον αὐτοὺς νὰ ραδιοργήσουν καὶ νὰ καταθέσουν ἐναντίον μας. Διότι γνωρίζετε καὶ σεῖς, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἰσχύρας ὠμολόγησεν ἐνώπιόν σας ὅτι δὲν ἔχει νὰ συγκεντρώσῃ περισσοτέρους τῶν ἐπτὰ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἠκούσαμεν ὅτι αὐτοὶ ἀφοῦ ἐσκευώρησαν ἐκεῖνα ποὺ ἤθελον, καὶ ἀπέστειλαν τοὺς ὑπόπτους νὰ περιέρχωνται ἀπὸ τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς καὶ νὰ ἀπαιτοῦν ὑπογραφὴν, καὶ τοῦτο διὰ νὰ φανῇ ὅτι ἔχει γίνεαι ἀπὸ συμφώνου γνώμης ὅλων σας, διὰ τοῦτο ἐλάβομεν τὴν ἀπόφασιν νὰ σᾶς γράψωμεν καὶ νὰ σᾶς ἐπιδώσωμεν αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἀπόδειξιν, διαμαρτυρόμενοι μὲν ὅτι συκοφαντούμεθα καὶ ὑποφέρομεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν των, καὶ νὰ σᾶς ζητήσωμεν δὲ ὅπως ἀφοῦ λάβετε ὑπ' ὄψιν σας τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ καταδικάσετε αὐτούς, διότι ἀπέστειλαν χωρὶς ἡμᾶς αὐτοὺς ποὺ ἤθελαν, νὰ μὴ ὑπογράψετε διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οἱ ἴδιοι ἐραδιούργησαν, αὐτὰ ἔγιναν ἀπὸ σᾶς. Διότι οἱ Χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ βλέπουν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ νὰ προτιμοῦν πρὶν ἀπ' ὅλα τὴν ἀλήθειαν. Καὶ μήτε ἀπειλήν, τὴν ὁποῖαν χρησιμοποιοῦν δι' ὅλους, μήτε συκοφαντίαν νὰ φοβῆσθε, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Θεόν. Διότι ἔπρεπε, ἐὰν βεβαίως ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαῖον, νὰ ἀποσταλοῦν ἀνακριταὶ εἰς τὸν Μαρεώτην καὶ νὰ συμπαριστάμεθα καὶ ἡμεῖς διὰ νὰ ἐλέγξωμεν μὲν τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀποδείξωμεν δὲ τοὺς ξένους αὐτῆς καὶ ἔτσι νὰ γίνῃ ἡ ἔρευνα τῆς ὑποθέσεως καθαρὰ. Διότι γνωρίζετε ὅτι οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον κατεσκεύασαν ἐπιστολὴν διὰ νὰ ἐπιδοθῇ ἐναντίον μας, ὡς δῆθεν γραφεῖσα ἀπὸ τοὺς Κολλουθιανούς καὶ Μελιτιανούς καὶ Ἀρειανούς καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲν ἀληθινὸν

ἀληθές περὶ ἡμῶν, ἀλλὰ πάντα καθ' ἡμῶν λέγουσιν. Ὁ δὲ νόμος τοῦ Θεοῦ οὔτε ἐχθρὸν μάρτυρα οὔτε κριτὴν εἶναι βούλεται. Λοιπὸν ὡς ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως λόγον μέλλοντες διδόναι λαβόντες τὸ μαρτύριον τοῦτο καὶ γνόντες συσκευὴν τὴν καθ' ἡμῶν γενομένην παρακληθέντες φυλάξασθε μηδὲν τι καθ' ἡμῶν πρᾶξαι μηδὲ συνάρασθαι τῇ τῶν περὶ Εὐσέβιον σκέψει. Καὶ γὰρ πάλιν οἴδατε, ὡς προείπομεν, ὡς ἐχθροὶ εἰσιν ἡμῶν, καὶ διὰ τί Εὐσέβιος ὁ τῆς Καισαρείας ἐχθρὸς γέγονεν ἀπὸ πέρυσιν.

10 Ἐρρωσθαι ὑμᾶς εὐχόμεθα, κύριοι ποθεινότατοι.

78. Φλαβίῳ Διονυσίῳ τῷ λαμπροτάτῳ κόμητι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς Αἰγύπτου Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐλθόντων εἰς Τύρον.

Οὐκέτι νομίζομεν τὴν συσκευὴν ἄδηλον εἶναι τὴν παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον καὶ Θεόγνιον καὶ Μάριν καὶ Νάρκισσον καὶ Θεόδωρον καὶ Πατρόφιλον ἡμῖν γιγνομένην. Κατ' ἀρχὴν μὲν γὰρ παρητούμεθα πάντες διὰ τοῦ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἀθανασίου παρόντων αὐτῶν τὴν ἀκρόασιν γενέσθαι εἰδότες ὅτι καὶ ἐνὸς μόνου ἐχθροῦ παρουσίᾳ, μήτιγε πολλῶν, ταράττειν καὶ βλάπτειν δύναται τὴν ἀκρόασιν. Φανερὰ γὰρ ἐστὶν ἢ ἐχθρα αὐτῶν, ἣν οὐ πρὸς ἡμᾶς μόνον ἐσχήκασιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ὀρθοδόξους, ὅτι κατὰ πάντα ἐπιφύονται καὶ πᾶσι συσκευάζονται. Ἐπειδὴ δὲ θαρροῦντες ἡμεῖς τῇ ἀληθείᾳ δεῖξαι τὴν συκοφαντίαν τὴν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Μελιτιανῶν γενομένην ἠθελήσαμεν, οὐκ οἴδαμεν πῶς αὐτοὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον ταράττειν τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα ἐπειρῶντο καὶ ἐπὶ πολὺ ἐσπούδαζον τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα ἐκβάλλεσθαι, τοῖς μὲν ἀκεραίως δικάζουσιν ἀπειλοῦντες, τοὺς δὲ καὶ ὑβρίζοντες, μόνον ἵνα τὸ καθ' ἡμῶν σπουδαζόμενον αὐτοῖς γένηται. Καὶ ἴσως ἢ χρηστότης σου ἡγνῶει τὴν

15
20
25
30

λέγουν δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅλα ὅσα λέγουν εἶναι ἐναντίον μας. Ὁ δὲ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν θέλει ὁ ἐχθρὸς νὰ γίνεται οὔτε μάρτυς οὔτε δικαστής. Λοιπὸν ὅπως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως πρόκειται νὰ δώσετε λόγον, ἀφοῦ λάβετε τὴν ἀπόδειξιν αὐτὴν καὶ γνωρίσετε τὴν σκευωρίαν, πού ἔγινεν ἐναντίον μας, παρακαλεῖσθε νὰ προφυλαχθῆτε νὰ μὴ κάνετε τίποτε ἐναντίον μας, οὔτε νὰ συμπράξετε, συμφωνοῦντες μὲ τὴν γνώμην τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον. Διότι καὶ πάλιν γνωρίζετε, ὅπως προείπομεν, ὅτι εἶναι ἐχθροὶ μας, καὶ διατι ὁ Εὐσέβειος Καισαρείας ἔγινεν ἀπὸ πέρυσιν ἐχθρὸς.

Σᾶς εὐχόμεθα νὰ ὑγιαίνετε, ποθηνότατοι κύριοι.

78. Πρὸς τὸν Φλάβιον Διονύσιον, τὸν λαμπρότατον κόμητα, οἱ ἐπίσκοποι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Αἰγύπτου, πού ἦλθον εἰς τὴν Τύρον.

Δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀκόμη ἄγνωστος ἡ σκευωρία, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐναντίον μας ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ Θεόγνιον καὶ Μάριν καὶ Νάρκισσον καὶ Θεόδωρον καὶ Πατρόφιλον. Ἀρχικῶς μὲν ἐζητήσαμεν ὅλοι διὰ τοῦ συλλειτουργοῦ μας Ἀθανασίου νὰ ἐξαιρεθοῦν αὐτοὶ καὶ ἡ ἀνάκρισις νὰ γίνῃ ὄχι ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν, διότι ἐγνωρίζαμεν, ὅτι καὶ ἐνὸς μόνου ἐχθροῦ ἡ παρουσία, καὶ ὄχι βεβαίως πολλῶν, ἠμπορεῖ νὰ διαταράξῃ καὶ νὰ βλάβῃ τὴν ἀνάκρισιν. Διότι εἶναι φανερὰ ἡ ἐχθρα τῶν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουν μόνον πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ὀρθοδόξους, διότι εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἐπιτίθενται καὶ ἐναντίον ὅλων συνομοτοῦν. Ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς, βασιζόμενοι εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἠθελήσαμεν νὰ ἀποδείξωμεν τὴν συκοφαντίαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς Μελιτιανούς, δὲν ἐγνωρίζομεν διὰ ποῖον λόγον αὐτοὶ, οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον, προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιφέρουν σύγχυσιν εἰς ὅσα ἡμεῖς λέγομεν καὶ ἐφρόντιζον ἐπὶ πολὺν καιρὸν ν' ἀπορρίψουν τὰ ὅσα ἡμεῖς λέγομεν, ἀπειλοῦντες μὲν τοὺς ἀκεραίους δικαστάς, ὑβρίζοντες δὲ τοὺς ἄλλους, μὲ μόνον σκοπὸν νὰ τοὺς γίνῃ ἐκεῖνο πού ἐπεδίωκον. Καὶ ἴσως ἡ ἀγαθότης σου νὰ ἀγνοοῦσε τὴν

καθ' ἡμῶν γινομένην παρ' αὐτῶν συσκευήν, ἀλλὰ νῦν νομίζο-
 μεν φανεράν αὐτὴν γεγενῆσθαι. Ἴδου γὰρ φανερώς αὐτοὶ τὴν
 συσκευὴν ἐνεδείξαντο. Τοὺς γὰρ ἐξ ἑαυτῶν ὑποπτενομένους
 ἀποστεῖλαι ἠθέλησαν εἰς τὸν Μαρεώτην, ἵνα ἀπόντων ἡμῶν
 5 καὶ ἐνταῦθα μενόντων τοὺς μὲν λαοὺς ταράξωσιν, ἃ δὲ βού-
 λονται διαπράξωσιν. Εἰδότες γὰρ ὅτι Ἀρειομανῖται καὶ Κολ-
 λουθιανοὶ καὶ Μελιτιανοὶ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶ, διὰ
 τοῦ ἐσπούδασαν ἀποστεῖλαι τούτους, ἵνα παρόντων ἐχθρῶν
 καττύσωσι καθ' ἡμῶν, ἃ βούλονται. Καὶ γὰρ ἤδη οἱ ἐνταῦθα
 10 Μελιτιανοὶ ἀπέστειλαν ἐξ αὐτῶν τινὰς καὶ πρὸ τεσσάρων μὲν
 ἡμερῶν ὥσπερ εἰδότες τοῦτο τὸ σκέμμα γενόμενον ἔσσεσθαι
 καθ' ἐσπέραν δὲ δύο βηριδαρίους πρὸς τὸ καὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύ-
 πτου Μελιτιανοὺς συναγαγεῖν εἰς τὸν Μαρεώτην, διὰ τὸ μὴ
 εἶναι ἐκεῖ μηδένα καθόλου, καὶ Κολουθιανοὺς καὶ Ἀρειομα-
 15 νίτας ἀπ' ἄλλων τόπων καὶ καττύσαι καθ' ἡμῶν αὐτοὺς λέγειν·
 Οἶδε δέ σου ἡ χρηστότης ὅτι αὐτὸς <Ἰσχύρας> ὠμολόγησεν
 ἐπὶ σοῦ μὴ πλέον ἑπτὰ συναγομένων ἔχειν. Ἐπεὶ οὖν μετὰ τὸ
 αὐτοὺς κατασκευάσαι, ὅπερ βούλονται, καὶ ἀποστεῖλαι τοὺς
 ὑπόπτους ἠκούσαμεν ὅτι καθ' ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων πε-
 20 ριερχόμενοι ἀπαιτοῦσιν ὑπογραφὴν πρὸς τὸ δοκεῖν τῇ πάντων
 αὐτῶν σκέψει γενέσθαι, τούτου ἕνεκεν ἀνενεγκεῖν ἐπὶ τὴν σὴν
 λαμπρότητα ἠπείχθημεν καὶ ἐπιδοῦναι τότε τὸ μαρτύριον·
 μαρτυρούμενοι μὲν ὅτι συσκευαζόμεθα καὶ πάσχομεν ὑπ' αὐ-
 τῶν καὶ δι' αὐτῶν ἐπιβουλήν, ἀξιοῦντες δὲ ὅπως ἐν νῶ λαβῶν
 25 τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς εὐσεβεῖς ἐντολὰς τοῦ θεοφιλεστά-
 του βασιλέως ὡς καταγνοὺς ὅτι χωρὶς ἡμῶν οὐδ' ἠθέλησαν
 ἀπέστειλαν, μὴ ἀνάσχη αὐτῶν.

Ἀδαμάντιος ἐπίσκοπος ἐπιδέδωκα, Ἰσχύρας, Ἀμμων,

σκευωρίαν πού ἔγινεν ἐναντίον μας ἀπ' αὐτούς, ἀλλὰ τώρα νομίζομεν ὅτι αὐτὴ ἔγινε φανερά. Αὐτοὶ πλέον ἔδειξαν φανεράν τὴν σκευωρίαν των. Διότι ἠθέλησαν νὰ ἀποστείλουν εἰς τὸν Μαρεώτην, ὅσους ἀπ' αὐτούς ὑποπτεύοντο, διὰ νὰ τρομοκρατήσουν μὲν τοὺς λαούς, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ εἴμεθα ἀπόντες καὶ ἐκεῖνοι θὰ παραμένουν ἐδῶ, νὰ διαπράξουν δὲ αὐτὰ πού θέλουν. Διότι γνωρίζουν ὅτι οἱ Ἀρειομανῖται καὶ Κολλουθιανοὶ καὶ οἱ Μελιτιανοὶ εἶναι ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦτο ἐφρόντισαν νὰ ἀποστείλουν αὐτούς, ὥστε, παρόντων μόνον τῶν ἐχθρῶν, νὰ ραδιουργήσουν ἐναντίον μας, αὐτὰ πού θέλουν. Διότι καὶ οἱ ἐδῶ Μελιτιανοὶ ἀπέστειλαν μερικοὺς ἰδικούς των καὶ πρὸ τεσσάρων μὲν ἡμερῶν, ὡσὰν νὰ ἤξευραν ὅτι θὰ ἐπακολουθοῦσε τὸ ζήτημα τοῦτο, καὶ καθ' ἐκάστην ἑσπέραν δὲ ἀπέστελλον δύο ἐφίππους ταχυδρόμους διὰ νὰ συγκεντρώσουν εἰς τὸν Μαρεώτην Μελιτιανούς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, διότι δὲν ἦτο ἐκεῖ κανεὶς, καὶ Κολλουθιανούς καὶ Ἀρειομανίτας ἀπ' ἄλλας περιοχάς, καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ μηχανορραφήσουν καὶ νὰ καταθέσουν εἰς βάρους μας. Γνωρίζει δὲ ἡ ἀγαθότης σας ὅτι αὐτὸς [ὁ Ἰσχύρας] ὡμολόγησεν ἐνώπιόν σας ὅτι δὲν ἔχει συγκεντρωμένους περισσοτέρους ἀπὸ ἑπτὰ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἠκούσαμεν ὅτι μετὰ τὴν σκευωρίαν αὐτῶν, δι' ὅσα αὐτοὶ ἠθελον ἀπέστειλαν τοὺς ὑπόπτους νὰ περιέρχωνται τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς τοὺς ἐπισκόπους καὶ νὰ ἀπαιτοῦν ὑπογραφὴν μὲ σκοπὸν νὰ φανοῦν ὅτι ἔχουν γίνει ἀπὸ συμφώνου γνώμης ὄλων αὐτῶν, διὰ τοῦτο ἐλάβομεν τὴν ἀπόφασιν ν' ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν λαμπρότητά σου καὶ νὰ ἐπιδώσωμεν τὴν παροῦσαν ἀπόδειξιν, διαμαρτυρούμενοι μὲν ὅτι συκοφαντούμεθα καὶ πάσχομεν ἀπ' αὐτούς καὶ ἀπὸ τὴν σκευωρίαν των, καὶ νὰ σᾶς ζητήσωμεν δέ, ὅπως, ἀφοῦ ἐνστερνησῆτε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς εὐσεβεῖς ἐντολὰς τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως, μὴ ἀνεχθῆτε αὐτούς, καταδικάζοντες αὐτούς, διότι ἐν ἀπουσίᾳ μας ἀπέστειλαν εἰς τὸν Μαρεώτην αὐτούς πού ἐκεῖνοι ἠθελαν.

Ἄδαμάντιος ἐπίσκοπος ἐπέδωκα, Ἰσχύρας, Ἀμμων, Πέ-

Πέτρος, Ἀμμωνιανός, Τύραννος, Ταυρίνος, Σαραπάμμων,
 Αἰλουρίων, Ἀρποκρατίων, Μουσιῆς, Ὀπιᾶτος, Ἀνουβίων,
 Σαπρίων, Ἀπολλώνιος, Ἰσχυρίων, Ἀρβαιθίων, Ποτάμων,
 Παφνούτιος, Ἡρακλείδης, Θεόδωρος, Ἀγαθάμμων, Γάιος
 5 Πιστός, Ἀθάς, Νίκων, Πελάγιος, Θεών, Πανινούθιος, Νόννος,
 Ἀρίστων, Θεόδωρος, Εἰρηναῖος, Βλαστάμμων, Φίλιππος,
 Ἀπολλῶς, Διόσκορος, Τιμόθεος Διοσπόλεως, Μακάριος,
 Ἡρακλάμμων, Κρόνιος, Μοῦσις, Ἰάκωβος, Ἀρίστων, Ἀρτε-
 μίδωρος, Φινεές, Ψάις, Ἡρακλείδης.

10 79. Καὶ δεύτερον οἱ αὐτοὶ

Φλανίῳ Διονυσίῳ τῷ λαμπροτάτῳ κόμητι οἱ ἐν Τύρῳ
 ἀπ' Αἰγύπτου ἐλθόντες ἐπίσκοποι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Πολλὰς ὁρῶντες συσκευὰς καθ' ἡμῶν γινομένας καὶ ἐπι-
 βουλάς ἐκ συσκευῆς τῶν περὶ Εὐσέβιον καὶ Νάρκισσον καὶ
 15 Φλάκιλλον καὶ Θεόγνιον καὶ Μάρῳν καὶ Θεόδωρον καὶ Πατρό-
 φιλον, οὗς κατὰ τὴν ἀρχὴν θελήσαντες παραιτήσασθαι οὐκ
 ἐπετρέπημεν, ἀνάγκην ἔχομεν ἐπὶ τήνδε τὴν διαμαρτυρίαν ἐλ-
 θεῖν. Καὶ γὰρ πολλὴν ὑπὲρ Μελιτιανῶν ὁρῶμεν σπουδὴν γι-
 γνομένην, κατὰ δὲ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Αἰγύ-
 20 γύπτῳ δι' ἡμῶν ἐπιβουλήν. Ὅθεν ἐπιδίδομέν σου τήνδε τὴν
 ἐπιστολὴν ἀξιοῦντες ἐν νῷ σε λαβεῖν τὸν Θεὸν τὸν παντοκρά-
 τορα τὸν τὴν βασιλείαν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ θεοφιλεστάτου
 βασιλέως Κωνσταντίνου διαφυλάττοντα τηρῆσαι τὴν ἀκρόα-
 σιν τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων αὐτῷ τῷ εὐσεβεστάτῳ βασι-
 25 λεῖ. Καὶ γὰρ εὐλογον ἀποσταλέντα σε παρὰ τῆς βασιλείας
 αὐτοῦ καὶ ἡμῶν ἐπικαλεσαμένων τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ αὐτῷ
 τηρῆσαι τὸ πρᾶγμα. Οὐκέτι γὰρ φέρομεν συσκευαζόμενοι καὶ
 ἐπιβουλευόμενοι διὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον τῶν προειρημένων.

τρος, Ἀμμωνιανός, Τύραννος, Ταυρίνος, Σαραπάμμων, Αἰλουρίων, Ἀρποκρατίων, Μωϋσῆς, Ὀπτᾶτος, Ἀνουβίων, Σαπρίων, Ἀπολλώνιος, Ἴσχυρίων, Ἀρβαιθίων, Ποτάμων, Παφνούτιος, Ἡρακλείδης, Θεόδωρος, Ἀγαθάμμων, Γάϊος, Πιστός, Ἀθάς, Νίκων, Πελάγιος, Θέων, Πανινούθιος, Νόννος, Ἀρίστων, Θεόδωρος, Εἰρηναῖος, Βλαστάμμων, Φίλιππος, Ἀπολλῶς, Διόσκορος, Τιμόθεος Διοσπόλεως, Μακάριος, Ἡρακλάμμων, Κρόνιος, Μοῦις, Ἰάκωβος, Ἀρίστων, Ἀρτεμίδωρος, Φινεές, Ψαῖς, Ἡρακλείδης

79. Καὶ δεύτερον οἱ αὐτοί

Πρὸς τὸν Φλάβιον Διονύσιον τὸν λαμπρότατον κόμητα, οἱ ἐν Τύρῳ ἐπίσκοποι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἦλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Ἐπειδὴ βλέπομεν πολλὰς σκευωρίας καὶ συκοφαντίας νὰ γίνωνται ἐναντίον μας ἐκ συστήματος ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ τὸν Νάρκισσον καὶ τὸν Φλάκιλλον καὶ τὸν Θεόγνιον καὶ τὸν Μάριν καὶ τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Πατρόφιλον, τοὺς ὁποίους, ἐπειδὴ ἀρχικῶς ἐζητήσαμεν νὰ ἐξαιρεθοῦν, δὲν μᾶς ἐπετράπη, εἶναι ἀνάγκη νὰ προβῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν διαμαρτυρίαν. Διότι βλέπομεν νὰ καταβάλλεται μεγάλη μέριμνα ὑπὲρ τῶν Μελιτιανῶν καὶ νὰ γίνεται σκευωρία ἐναντίον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸς βλάβην μας. Ὅθεν σοῦ ἐπιδίδομεν αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἐπιστολήν, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ σκεφθῆς τὸν παντοκράτορα Θεόν, ὁ ὁποῖος διαφυλάττει τὴν βασιλείαν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ νὰ φροντίσης νὰ ἔχωμεν ἀκρόασιν ἀπὸ τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα διὰ νὰ ἐκθέσωμεν τὰ προβλήματα μας. Καὶ διότι εἶναι εὐκόλον εἰς σέ, ἀφοῦ ἀπεστάλης ἀπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ καὶ ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἐπεκαλέσθημεν τὴν εὐσέβειάν του, νὰ γνωστοποιήσης εἰς αὐτὸν τὸ θέμα μας. Διότι δὲν ἤμπορούσαμεν πλέον νὰ ὑποφέρωμεν νὰ σκευωροῦν καὶ νὰ μᾶς συκοφαντοῦν οἱ περὶ τὸν Εὐσέβειον προαναφερθέντες. Καὶ διὰ τοῦτο

Καὶ διὰ τοῦτο τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ βασιλεῖ
 τηρηθῆναι τὸ πρᾶγμα ἀξιούμεν, παρ' ᾧ δυνάμεθα καὶ τὰ δί-
 καια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἑαυτῶν παραθέσθαι. Πιστεύομεν
 γὰρ ὅτι ἡ εὐσέβεια αὐτοῦ ἀκούσασα οὐ καταγνώσεται ἡμῶν.
 5 Καὶ πάλιν οὖν ὀρκίζομέν σε τὸν παντοκράτορα Θεὸν καὶ τὸν
 εὐσεβέστατον βασιλέα ἀεὶ εἰς πολλὰς ἐτῶν περιόδους νικῶντα
 καὶ ὑγιαίνοντα μετὰ τῶν παίδων τῆς εὐσεβείας αὐτοῦ μηδὲν
 πλεον πρᾶξαι μηδὲ ἐπιτρέψαι τι σεαυτῷ ἐν τῇ συνόδῳ κινήσαι
 περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, ἀλλὰ τηρῆσαι τῇ εὐσεβείᾳ
 10 αὐτοῦ τὴν ἀκρόασιν. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν καὶ τοῖς κυρίοις μου
 ἐπισκόποις τοῖς Ὀρθοδόξοις ἐδηλώσαμεν.

80. Ταῦτα δεξάμενος Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος τῆς Θεσσα-
 λονίκης ἔγραψε Διονυσίῳ τῷ κόμητι ταῦτα:

Τῷ Δεσπότη μου Διονυσίῳ Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος.

15 Φανερὰν ὄρω κατὰ Ἀθανασίου συσκευὴν γενομένην. Πάν-
 τας γὰρ οὖς παρητήσατο, τούτους οὐκ οἶδα τί πεπονθότες
 ἀποστεῖλαι ἠθέλησαν μηδὲ σημάναντες ἡμῖν. Ἦν γὰρ δόξαν
 κατὰ τὸ αὐτὸ σκέψασθαι, τίνας δεήσει ἀποσταλῆναι. Συμ-
 βούλευσον οὖν μή τι προπετὲς γενέσθαι (ἐληλύθασιν γὰρ πρὸς
 20 μὲ τεθορυβημένοι λέγοντες ἤδη τὰ θηρία ἐσφριχθαι, καὶ μέλ-
 λειν ἐξορμᾶν). Περιηγήθησαν γὰρ ὡς Ἰωάννου τινὰς ἀποστεί-
 λαντος), μὴ προλαβόντες καττύσωσιν ὡς ἂν ἐθέλοιεν. Οἶδας
 γὰρ ὅτι καὶ Κολλουθιανοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθροὶ ὄντες καὶ
 Ἀρειανοὶ καὶ Μελιτιανοί, οὗτοι πάντες ἀλλήλοις σύμφηφοι
 25 γενόμενοι, δύνανται μεγάλα κακὰ ἐργάσασθαι. Σκέψαι οὖν τὸ
 συμφέρον, ἵνα μὴ ἀνακύψῃ τι σκυθρωπὸν καὶ αἰτία ὑποβλη-
 θῶμεν ὡς οὐ κατὰ τὸ δίκαιον κρίναντες. Κάκεινοι μάλιστα
 ὑφορῶνται, μὴ διοδεύοντες τὰς ἐκκλησίας, ὧν οἱ ἐπίσκοποι

παρακαλοῦμεν νὰ ἐνημερωθῆ διὰ τὸ θέμα μας ὁ εὐσεβέστατος καὶ θεοφιλέστατος βασιλεύς, εἰς τὸν ὁποῖον ἤμποροῦμεν νὰ ἐμπιστευθῶμεν καὶ τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἰδικά μας. Διότι πιστεύομεν ὅτι ἡ εὐσέβεια αὐτοῦ, ὅταν μᾶς ἀκούσῃ, δὲν θὰ μᾶς καταδικάσῃ. Καὶ πάλιν λοιπὸν σὲ ὀρκίζομεν εἰς τὸν παντοκράτορα Θεὸν καὶ τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, τὸν ὁποῖον εὐχόμεθα πάντοτε καὶ εἰς πολλὰς περιόδους ἐτῶν νὰ νικᾷ καὶ νὰ ὑγιαίνει μαζί με τὰ παιδιὰ τῆς εὐσεβείας του, νὰ μὴν πράξῃ πλέον καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέψῃ τίποτε εἰς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἀνακινήσῃ ἀπὸ τὰς ὑποθέσεις μας, ἀλλὰ νὰ ἐνημερώσῃ τὴν εὐσέβειαν αὐτοῦ. Περὶ τῶν ἰδίων ἐγνωρίσαμεν καὶ εἰς τοὺς κυρίους μου ἐπισκόπους τοὺς Ὁρθοδόξους.

80. Ὄταν ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἔλαβε γνῶσιν αὐτῶν ἔγραψεν εἰς τὸν Διονύσιον, τὸν κόμητα, τὰ ἑξῆς:

Πρὸς τὸν δεσπότην μου Διονύσιον ὁ ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος.

Βλέπω ὅτι ἡ ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου σκευωρία εἶναι φανερά. Διότι ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐζήτησε νὰ ἐξαιρεθοῦν, δὲν γνωρίζω τί ἔχουν πάθει καὶ ἠθέλησαν τούτους νὰ ἀποστείλουν χωρὶς νὰ μᾶς ἀνακοινώσουν τίποτε. Διότι κατὰ τὴν παράδοσιν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ σύσκεψις, διὰ νὰ ἀποφασισθῇ ποίους ἔπρεπε νὰ ἀποστείλουν. Συμβούλευσε λοιπὸν νὰ μὴ γίνῃ κάτι τὸ ἀπερίσκεπτον (διότι ἦλθον πρὸς ἐμὲ θορυβημένοι λέγοντες ἴσως τὰ θηρία ἔχουν δυναμώσει καὶ πρόκειται νὰ ἐξορμήσουν) διότι διεδόθη ὅτι ὁ Ἰωάννης ἔστειλε μερικούς), μήπως αὐτοὶ προλάβουν καὶ σκευωρήσουν, ὅπως θὰ ἠθελαν. Διότι γνωρίζεις ὅτι καὶ οἱ Κολλουθιανοὶ εἶναι ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ Ἀρειανοὶ καὶ οἱ Μελιτιανοὶ, ἀφοῦ ὅλοι ἔγιναν μεταξὺ τους σύμφωνοι, ἤμποροῦν νὰ πράξουν μεγάλα κακά. Σκέψου λοιπὸν τὸ συμφέρον, διὰ νὰ μὴ προκύψῃ κανένα δυσάρεστον καὶ γίνομεν αἰτία νὰ μᾶς κατηγορήσουν ὅτι δὲν ἐδικάσαμεν κατὰ τὸ δίκαιον. Καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ὑποψιάζονται μήπως, περιοδεύοντες τὰς ἐκκλησίας ἐκείνας, τῶν ὁποίων οἱ ἐπί-

εἰσιν ἐνταῦθα, φόβον ἐμποιήσαντες ταράξωσι πᾶσαν τὴν Αἴ-
 γυπτον ὡς τοῖς Μελιτιανοῖς παραδόντες. Ἐκ τοῦ πλείστου
 γὰρ τοῦτο συνορῶ γινόμενον.

81. Πρὸς ταῦτα Διονύσιος ὁ κόμης ἔγραψε τοῖς περὶ Εὐσέ-
 5 βιον ταῦτα:

... Ταῦτα ἦν ἃ νῦν διελεγόμην τοῖς κυρίοις μου τοῖς
 περὶ Φλάκιλλον, ὅτι Ἐθανάσιος ἐπιστὰς ἠτιάσατο· ὅς παρη-
 τησάμην, λέγων, ἑτούτους ἀποστέλλεσθαι καὶ βοῶν ὡς ἄδι-
 κούμενος καὶ περιγραφόμενος, ταῦτα καὶ ὁ κύριός μου τῆς
 10 ψυχῆς Ἐλέξανδρος ἀπέστειλε. Καὶ ἵνα γνῶτε ὅτι κατὰ λόγον
 ἔχει τὰ γραφέντα μοι παρὰ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, ὑπέταξα
 αὐτὰ ἀναγνωσθησόμενα ὑμῖν. Μέννησθε δὲ καὶ τῶν ἄνωθεν
 παρ' ἐμοῦ γραφέντων· ἐπέστειλα γὰρ ὑμῶν τῇ χρηστότητι,
 15 κύριοι, ὅτι χρὴ τοὺς ἀποστελλομένους κοινῇ κρίσει καὶ δόγμα-
 τι ἀποσταλῆναι. Ὅρατε τοίνυν, μὴ ἐγκλήματι ὑποπέση τὰ
 γινόμενα μηδὲ δικαίας μέμψεως ἀφορμὴν τοῖς βουλομένοις
 ἡμᾶς αἰτιάσασθαι δῶμεν. Ὡσπερ γὰρ βαρεῖσθαι τὸ μέος τῶν
 κατηγόρων οὐ προσήκει, οὕτως οὐδὲ τὸ τῶν φευγόντων. Νομί-
 ζω δὲ οὐ μικρὰν εἶναι ἀφορμὴν καθ' ἡμῶν μέμψεως, ὅταν
 20 φαίνεται ὁ κύριός μου Ἐλέξανδρος μὴ συναινῶν τοῖς πραττο-
 μένοις. . .

82. Τούτων οὕτω πραττομένων ἀνεχωρήσαμεν ἀπ' αὐτῶν
 ὡς («Ἀπὸ συνόδου τῶν ἀθετούντων»)· ἃ γὰρ ἐβούλοντο, ταῦτα
 καὶ ἔπραττον. Ὅτι μὲν οὖν τὰ πραττόμενα κατὰ μονομέρειαν
 25 οὐδεμίαν ἔχει δύναμιν, οὐδεὶς ἐστίν, ὅστις ἀγνοεῖ τῶν πάντων
 ἀνθρώπων. Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ θεῖος νόμος κελεύει, τοῦτο καὶ ὁ
 μακάριος ἀπόστολος πάσῃν τοιαύτην ἐπιβουλήν καὶ κρινό-
 μενος ἡξίου λέγων· «Ἐδει τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαίους

σκοποὶ εἶναι ἐδῶ, ἀφοῦ τοὺς ἐκφοβίσουν, ἀναταράξουν ὅλην τὴν Αἴγυπτον, ὡσάν νὰ παρέδωσαν αὐτὴν εἰς τοὺς Μελιτιανούς. Διότι βλέπω, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ γίνεται αὐτό.

81. Μετὰ ἀπ' αὐτὰ ὁ Διονύσιος ὁ κόμης ἔγραψε πρὸς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον τὰ ἑξῆς:

... Αὐτὰ ἦσαν ἐκεῖνα ποὺ διηγόμουν τώρα εἰς τοὺς κυρίους μου, τοὺς περὶ τὸν Φλάκιλλον, ὅτι μόλις ὁ Ἀθανάσιος ἐνεφανίσθη, διεμαρτύρετο λέγων, ὅτι αὐτοὺς ποὺ ἐζήτησα νὰ ἐξαιρεθοῦν αὐτοὶ ἀπεστάλησαν' καὶ ἐφώναζεν, ὅτι εἶναι ἀδικούμενος καὶ καταπιεζόμενος', αὐτὰ καὶ ὁ κύριος τῆς ψυχῆς μου Ἀλέξανδρος ἔγραψε δι' ἐπιστολῆς. Καὶ διὰ νὰ γνωρίσετε ὅτι ὅσα ἐγράφησαν πρὸς ἐμὲ ἀπὸ τὴν σεβασμιότητά του εἶναι λογικά, σᾶς τὰ ὑπέβαλα διὰ νὰ ἀναγνωσθοῦν. Νὰ ἐνθυμησθε δὲ καὶ ὅσα ἀνωτέρω ἐγράφησαν ἀπ' ἐμέ, διότι ἀπέστειλα πρὸς τὴν ἀγαθότητά σας, κύριοι, ὁδηγίας, ὅτι πρέπει, ἐκεῖνοι ποὺ ἀποστέλλονται, νὰ ἀποστέλλωνται κατόπιν κοινῆς ἀποφάσεως καὶ διαταγῆς. Προσέχετε λοιπὸν νὰ μὴ εἶναι ὑποπτα ἐγκλήματος τὰ ὅσα γίνονται, οὔτε νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν δικαίας μομφῆς εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ μᾶς κατηγορήσουν. Διότι ὅπως δὲν εἶναι πρέπον νὰ ἐπιβαρύνωμεν τὸ μέρος τῶν κατηγορῶν, ἔτσι δὲν πρέπει νὰ ἐπιβαρύνωμεν καὶ τὸ μέρος τῶν διωκομένων. Νομίζω δὲ ὅτι δὲν εἶναι μικρὰ ἡ ἀφορμὴ κατηγορίας ἐναντίον μας, ὅταν ὁ κύριός μου ὁ Ἀλέξανδρος δείχνη φανερὰ ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰ ὅσα πράττονται. . . .

82. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἔτσι ἐγίνοντο αὐτά, ἀνεχωρήσαμεν ἀπ' αὐτούς, ὡσάν «ἀπὸ τὴν σύνοδον τῶν παρανομούντων»¹, διότι αὐτὰ ποὺ ἤθελον ἐκεῖνοι αὐτὰ ἔκαμαν. Ὅτι μὲν τὰ ὅσα ἔγιναν εἶναι μονομερῆ καὶ οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχουν, δὲν ὑπάρχει κανεὶς, ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ποὺ νὰ ἀγνοῇ. Διότι αὐτὸ καθορίζει καὶ ὁ θεῖος νόμος, αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος, ὅταν ὑπέφερεν ἀπὸ μίαν παρομοίαν ἐπιβουλήν καὶ ἐπρόκειτο νὰ δικασθῆ, ἐζητοῦσε λέγων· «Ἐπρεπε οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τὴν

ἐπὶ σοῦ παρεῖναι καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν», ὅτε καὶ ὁ
 Φῆστος θελόντων τῶν Ἰουδαίων τοιαύτην ἐπιβολὴν ἐργάσα-
 σθαι, οἷαν νῦν καθ' ἡμῶν οὗτοι πεποιήκασιν, ἔλεγεν· «Οὐκ
 5 ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαι τινα ἄνθρωπον, πρὶν ἢ ὁ κα-
 τηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγοροὺς τόπον τε
 ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος». Ἄλλ' οἱ περὶ Εὐσέ-
 βιον καὶ τὸν νόμον παραποιεῖν ἐτόλμησαν καὶ πλεόν τῶν ἀδι-
 κούντων ἀδικώτεροι γέγονασιν. Οὐ γὰρ ἐξ ἀρχῆς κατὰ μόνας
 10 ἐπραξαν, ἀλλ' ὅτε παρόντων ἡμῶν ἠσθένησαν, τότε λοιπὸν
 ἐξελθόντες ὡς Ἰουδαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατὰ μόνας, ὅπως
 ἡμᾶς μὲν ἀπολέσωσι, τὴν δὲ αἴρεσιν εἰσαγάγωσιν, ὡς ἐκεῖνοι
 τὸν Βαραββᾶν ἠτήσαντο. Τούτου χάριν αὐτοὶ ταῦτα πάντα πε-
 ποιηκέναι δι' ἑαυτῶν ὠμολόγησαν.

83. Καὶ εἰ ἀρκεῖ ταῦτα πρὸς πᾶσαν ἀπολογίαν, ὅμως ὑπὲρ
 15 τοῦ καὶ πλεόν τούτων μὲν τὴν πονηρίαν δειχθῆναι, τῆς δὲ
 ἀληθείας τὴν ἐλευθερίαν, οὐδὲν ἐλύπει καὶ πάλιν ὑπομνήσαι
 καὶ δεῖξαι ὡς αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐναντία ἐπραξαν καὶ ὡς ἐν σκοτῶ
 βουλευόμενοι τοῖς ἑαυτῶν προσέκοπτον καὶ θέλοντες ἡμᾶς
 ἀνελεῖν ἑαυτοὺς ἔτρωσαν ὡς μαινόμενοι. Περὶ μυστηρίων γὰρ
 20 ἐρευνῶντες Ἰουδαίους ἀνέκρινον καὶ κατηγουμένους ἐξήτα-
 ζον· ποῦ ἦτε, ὅτε Μακάριος ἦλθε καὶ ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν;¹
 Κάκεῖνοι ἀπεκρίναντο ὅτι ἔνδον ὄντες ἐτυγχάνομεν². Οὐκοῦν
 οὐκ ἦν προσφορά, εἰ κατηγούμενοι ἔνδον ἦσαν. Ἐπειτα γρά-
 φαντες πανταχοῦ ὡς ἔστῶτος τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ἐπιτελοῦν-
 25 τος εἰσελθὼν Μακάριος ἀνέτρεψε πάντα³, ἀνέκρινον οὐδ' ἠβού-
 λοντο, ποῦ ἦν Ἰσχύρας, ὅτε Μακάριος ἐπέστη. Κάκεῖνοι πά-

1. Πράξ. 24, 19

2. Πράξ. 25, 16

3. Πρβλ. Ματθ. 26, 4

Ἰουδαίους νὰ ἐμφανισθοῦν ἐνώπιόν σου καὶ νὰ μὲ κατηγορήσουν, ἂν ἔχουν κάτι»¹, ὅταν καὶ ὁ Φῆστος, διαπιστώσας ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἤθελον νὰ κατασκευάσουν τοιαύτην συκοφαντίαν, ὁμοίαν πρὸς αὐτήν ποῦ τώρα αὐτοὶ ἐπενόησαν ἐναντίον μας, ἔλεγεν· «Δὲν ὑπάρχει συνήθεια εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ χαρίζονται εἰς κάποιον ἄνθρωπον, προτοῦ ὁ κατηγορούμενος ἔχει ἐνώπιόν του τοὺς κατηγοροὺς καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀπολογηθῆ διὰ τὸ ἔγκλημα ποῦ κατηγορεῖται»². Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον ἐτόλμησαν καὶ τὸν νόμον νὰ παραποιοῦν καὶ ἔγιναν ἀκόμη πιὸ ἄδικοι ἀπὸ τοὺς ἀδίκους. Διότι ὄχι μόνον ἀρχικῶς ἐνήργησαν μόνοι των, ἀλλ' ὅταν ἡμεῖς ἡμεθα παρόντες ἐκεῖνοι κατέστησαν ἀνίσχυροι, τότε λοιπὸν ἀφοῦ ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν συνεδρίαν, ἔλαβον³ ἀπόφασιν μόνοι των, ὅπως ἡμᾶς μὲν θανατώσουν, τὴν αἵρεσίν των δὲ ἐπιβάλουν, ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖνοι, οἱ Ἰουδαῖοι, ἐζήτησαν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Βαραββᾶ (καὶ τὴν θανάτωσιν τοῦ Χριστοῦ). Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὡμολόγησαν ὅτι διέπραξαν ὅλα αὐτά.

83. Ἄν καὶ εἶναι αὐτὰ ἀρκετὰ διὰ κάθε ἀπολογία, ὅμως διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ἡ μὲν πονηρία των ὅτι εἶναι ἐπὶ πλέον τούτων, ἡ δὲ ἐλευθερία τῆς ἀληθείας, δὲν μᾶς ἐλύπει καθόλου καὶ πάλιν νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν καὶ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι οἱ ἴδιοι τὰ ὅσα διέπραξαν ἦσαν ἐναντίον των, καὶ ὅτι ἐνῶ κατέστρωναν σχέδια εἰς τὰ σκοτεινά, προσέκοπταν ἐπάνω εἰς αὐτά, καὶ ἐνῶ ἤθελον νὰ μᾶς θανατώσουν, ἐπλήγωσαν, ὡσὰν μαινόμενοι, τοὺς ἰδίους ἑαυτοὺς των. Διότι, ἐνῶ ἐρευνούσαν περὶ ἱερῶν μυστηρίων, ἀνέκρινον Ἰουδαίους καὶ ἐξήταζον κατηχομένους· 'ποῦ ἦσθε, ὅταν ὁ Μακάριος ἦλθε καὶ ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν;'. Καὶ ἐκεῖνοι ἀπεκρίνοντο ὅτι 'ἔτυχε νὰ ἡμεθα μέσα εἰς τὸν ναόν'. Βεβαίως δὲν ἦτο ἡ στιγμή τῆς προσφορᾶς, ἂν οἱ κατηχομένοι ἦσαν ἐντός. Ἐπειτα ἀφοῦ ἔγραψαν παντοῦ ὅτι 'ὅταν ὁ πρεσβύτερος ἴστατο καὶ ἐτέλει τὸ μυστήριον, εἰσελθὼν ὁ Μακάριος ἀνέτρεψε τὰ πάντα', ἀνέκρινον ἐκείνους ποῦ ἤθελον ἐρωτῶντες, ποῦ ἦτο ὁ Ἰσχύρας, ὅταν εἰσέβαλεν ὁ Μακάριος. Καὶ

λιν ἀπεκρίναντο ὅτι ἐν κελλίῳ νοσῶν κατακείμενος ἦν. Οὐκοῦν
 οὐχ εἰστήκει ὁ κατακείμενος οὐδὲ προσέφευγεν ὁ ἐν κελλίῳ
 νοσῶν καὶ κατακείμενος. Πρὸς τούτοις λέγοντος τοῦ Ἰσχύρα
 κεκαῦσθαι βιβλία παρὰ Μακαρίου οἱ ὑποβληθέντες μάρτυρες
 5 ἔλεγον μηδὲν τι τοιοῦτον γεγενῆσθαι, ἀλλὰ ψεύδεσθαι τὸν
 Ἰσχύραν. Καὶ τὸ θαυμαστόν, γράψαντες πάλιν πανταχοῦ
 ἠφανίσθαι παρ' ἡμῶν τοὺς δυναμένους μαρτυρεῖν, τούτους
 φαινομένους ἀνέκρινον καὶ οὐκ ἠσχύνοντο βλέποντες ἑαυτοὺς
 συκοφάντας πανταχόθεν δεικνυμένους καὶ ταῦτα κατὰ μόνας
 10 πράττοντας ὡς ἠβούλοντο. Ἐνευον μὲν γὰρ τοῖς μάρτυσι, καὶ
 ὁ ἔπαρχος ἠπείλει, καὶ οἱ στρατιῶται ἔνυπτον, ὁ δὲ Κύριος
 τὴν ἀλήθειαν ἐξεκάλυπτε καὶ συκοφάντας αὐτοὺς ἐδείκνυε.
 Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὑπομνήματα ἔκρυψαν, καὶ αὐτοὶ μὲν ἔσχον
 αὐτά, παρήγγειλαν δὲ τοῖς γράφασιν ἀφανίσαι καὶ μηδενὶ τὸ
 15 σύνολον ἐκδοῦναι. Ἄλλ' ἐσφάλησαν καὶ ἐν τούτῳ· ὁ μὲν γὰρ
 γράφας αὐτὰ Ῥουφός ἐστιν ὁ νῦν ἐν τῇ Αὐγουσταμνικῇ σπε-
 κουλάτῳ καὶ δύναται μαρτυρῆσαι, οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον εἰς
 Ῥώμην αὐτὰ διὰ τῶν ἰδίων ἀπέστειλαν, καὶ Ἰούλιος ὁ ἐπίσκο-
 πος αὐτὰ μοι διεπέμψατο. Καὶ μαίνονται νῦν, ὅτι ἃ ἐκεῖνο⁶
 20 ἀποκρύπτειν ἐβούλοντο, ἡμεῖς ἔσχομεν καὶ ἀνέγνωμεν.

84. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συνθέντες εὐθὺς καὶ τὴν αἰτίαν,
 δι' ἣν ταῦτα ἔπραξαν, ἐφανέρωσαν. Ἀπερχόμενοι γὰρ ἀπή-
 γαγον μεθ' ἑαυτῶν τοὺς Ἀρειανούς εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, κά-
 κει τούτους εἰς κοινωνίαν ἐδέξαντο γράψαντες ἐπιστολὴν περὶ
 25 αὐτῶν, ἧς ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ μέρος ἐστὶ τοῦτο:

Ἡ ἁγία σύνοδος ἣ ἐν Ἱεροσολύμοις Θεοῦ χάριτι συνα-

1. Αὐγουσταμνική· ἀνατολική περιοχή τῆς κάτω Αἰγύπτου, καὶ δικαιοδοσία ἐπάρχου τῆς Αἰγύπτου.

ἐκεῖνοι πάλιν ἀπεκρίνοντο, ὅτι ἦτο ἀσθενῆς εἰς τὸ κελλίον του, κατάκοιτος. Ἀσφαλῶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ στέκεται ὁ κατάκοιτος, οὔτε νὰ προσφέρῃ θυσίαν ἀσθενῆς εἰς τὸ κελλίον καὶ κλινήρης. Ἐπὶ πλέον τούτων ὁ Ἰσχύρας ἔλεγεν ὅτι ἔχουν κατὰ βιβλία ἀπὸ τὸν Μακάριον, ἀλλ' οἱ μάρτυρες ποὺ ὑπεδείχθησαν ἔλεγον ὅτι δὲν ἔγινε τίποτε παρόμοιον καὶ ὅτι ὁ Ἰσχύρας ψεύδεται. Καὶ τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ εἶναι τοῦτο, ποὺ ἔγραψαν πάλιν παντοῦ ὅτι ἐξηφανίσασαν ἐκείνους ποὺ ἤμποροῦσαν νὰ καταθέσουν ὡς μάρτυρες, καὶ ὅταν αὐτοὶ ἐνεφανίζοντο τοὺς ἀνέκριναν καὶ δὲν ἐντρέποντο νὰ βλέπουν τοὺς ἑαυτοὺς των νὰ ἀποδεικνύονται ἀπὸ παντοῦ ὡς συκοφάνται καὶ νὰ κάνουν τὰ πάντα μόνοι των, ὅπως ἤθελον. Διότι εἰς μὲν τοὺς μάρτυρας ἔκαναν νοήματα καὶ ὁ ἔπαρχος τοὺς ἀπειλοῦσε καὶ οἱ στρατιῶται τοὺς συκοφαντοῦσαν, ὁ δὲ Κύριος ἀπεκάλυπτε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀπεδείκνυε αὐτοὺς συκοφάντας. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὑπομνήματα ἀπέκρυσαν καὶ οἱ ἴδιοι τὰ κατεκράτησαν παρήγγειλαν δὲ εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰ ἔγραψαν νὰ τὰ ἐξαφανίσουν καὶ νὰ μὴ τὰ ἐμφανίσουν εἰς κανένα ὀλόκληρα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο διέπραξαν σφάλμα. Διότι ὁ μὲν Ροῦφος, ποὺ τὰ ἔγραψε, εἶναι ὁ σημερινὸς σωματοφύλαξ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Αὐγουσταμνικὴν¹ καὶ ἤμπορεῖ νὰ μαρτυρήσῃ, οἱ δὲ περὶ τὸν Εὐσέβιον ἀπέστειλαν αὐτὰ εἰς τὴν Ρώμην, μὲ ἰδικούς των ἀνθρώπους καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἰούλιος μοῦ τὰ ἀπέστειλεν. Καὶ τώρα μαίνονται, διότι αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνοι ἤθελον νὰ ἀποκρύπτουν, ἡμεῖς τὰ κατέχομεν καὶ τὰ ἀνεγνώσαμεν.

84. Αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἀφοῦ κατεσκεύασαν, ἀμέσως ἀπεκάλυψαν καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν διέπραξαν αὐτά. Διότι, μὲ τὴν ἀναχώρησίν τους, ἐπῆραν μαζί τους εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ τοὺς Ἀρειανούς καὶ ἐκεῖ ἐδέχθησαν αὐτοὺς εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ἀφοῦ ἔγραψαν ἐπιστολὴν δι' αὐτοὺς, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ καὶ ἐν ἀπόσπασμα εἶναι τὸ ἑξῆς:

Ἡ ἀγία σύνοδος, ἡ ὁποία μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ συνεκλή-

χθεῖσα τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τοῖς
κατὰ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ Θηβαΐδα καὶ Λιβύην καὶ Πεν-
τάπολιν καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις καὶ πρεσβυ-
τέροις καὶ διακόνους ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

5 Πᾶσι μὲν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθοῦσιν ἐξ ἐπαρχιῶν
διαφόρων πρὸς τῇ μεγάλῃ πανηγύρει, ἣν ἐπὶ τῇ ἀφιερώσει
τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου σπουδῇ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέ-
ως Κωνσταντίνου τῶν πάντων βασιλεῖ Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ
αὐτοῦ κατασκευασθέντος ἐπετελέσαμεν, πλείονα θυμηδίαν
10 ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις παρέσχεν, ἣν ἐποίησεν αὐτός τε ὁ θεοφιλέ-
στατος βασιλεὺς διὰ γραμμάτων οἰκείων τοῦθ', ὅπερ ἐχρῆν,
παρορμήσας πάντα μὲν ἐξορίσαι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ
φθόνον καὶ πᾶσαν μακρὰν ἀπελάσαι βασκανίαν, δι' ἧς τὰ τοῦ
Θεοῦ μέλη πάσαι πρότερον διειστήκει, ἠπλωμένη δὲ καὶ εἰρη-
15 ναία ψυχῇ δέξασθαι τοὺς περὶ Ἄρειον, οὗς πρὸς τινὰ καιρὸν ὁ
μισόκαλος φθόνος ἔξω γενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας εἰργάσατο.
Ἐμαρτύρει δὲ τοῖς ἀνδράσιν ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς διὰ
τῆς ἐπιστολῆς πίστεως ὀρθοτομίαν, ἣν παρ' αὐτῶν πνθόμενος
αὐτός τε δι' ἑαυτοῦ παρὰ ζώσης φωνῆς αὐτῶν ἀκούσας ἀπε-
20 δέξατο ἡμῖν τε φανερὰν κατεστήσατο ὑποτάξας τοῖς ἑαυτοῦ
γράμμασιν ἔγγραφον τὴν τῶν ἀνδρῶν ὀρθοδοξίαν. . . . .

85. Τίς τούτων ἀκούων οὐ συνορᾷ τὴν συσκευήν; Οὐ γὰρ
ἐκρυψαν, ἀ ἔπραξαν, ἢ τάχα καὶ μὴ βουλόμενοι τὴν ἀλήθειαν
ὠμολόγησαν; Εἰ γὰρ ἐγὼ ἤμην ὁ κωλύων τοὺς περὶ Ἄρειον
25 εἰσελθεῖν, κάμου συσκευὴν παθόντος ἐδέχθησαν, τί ἕτερόν
ἐστιν, ἢ ὅτι ταῦτα δι' ἐκείνους γέγονε καὶ πάντα καθ' ἡμῶν

θη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόνους εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Θηβαΐδα καὶ τὴν Λιβύην καὶ τὴν Πεντάπολιν καὶ ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πρὸς ὅλους μὲν ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι συνήλθομεν ἀπὸ διαφόρους ἐπαρχίας διὰ τὴν μεγάλην πανήγυριν, τὴν ὁποίαν ἐπετελέσαμεν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς καθιερώσεως τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου, τοῦ βασιλέως τῶν πάντων Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, τὸ ὅποιον κατεσκευάσθη μὲ τὴν φροντίδα τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ μᾶς προσέφερε πολὺ μεγάλην ψυχικὴν χαρὰν, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέσχε καὶ ὁ ἴδιος ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς μὲ τὰ ἰδικά του γράμματα ποὺ ἔστειλε, πρᾶγμα ποὺ ἐχρειάζετο, προτιθέμενος μὲν νὰ ἀποβάλλῃ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κάθε φθόνον καὶ νὰ ἐκδιώξῃ μακρὰν κάθε κακολογίαν, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων παλαιότερον τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ εἶχον διαχωρισθῆ, νὰ γίνουν δὲ ἀποδεκτοὶ οἱ περὶ τὸν Ἄρειον μὲ ἡρεμον καὶ εἰρηνικὴν ψυχικὴν διάθεσιν, αὐτοί, τοὺς ὁποίους δι' ἄρκετον καιρόν, ὁ μισόκαλος φθόνος συνετέλεσεν νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐβεβαίωνε δὲ ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς δι' ἐπιστολῆς του διὰ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς πίστεώς των, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος μόνος του μόλις ἐπληροφόρηθη καὶ ἤκουσε διὰ ζώσης φωνῆς ἀπὸ αὐτούς, ἀπεδέχθη καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν κατέστησε φανεράν, παραθέτων εἰς τὰ γράμματά του ἐγγράφως τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν. . . . .

85. Ποῖος λοιπὸν ὅταν ἀκούῃ αὐτὰ δὲν βλέπει τὴν σκευωρίαν; Διότι δὲν ἀπέκρυσαν αὐτὰ ποὺ διέπραξαν, ἢ μήπως καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ὠμολόγησαν τὴν ἀλήθειαν; Διότι ἐὰν ἡμουν ἐγὼ ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἠμπόδιζε τοὺς περὶ τὸν Ἄρειον νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ παρεδέχθησαν ὅτι καὶ ἐγὼ ἐσυκοφαντήθην, τί ἄλλο εἶναι ἢ ὅτι αὐτὰ ἐγιναν δι' ἐκείνους καὶ διέπραξαν ὅλα αὐτὰ ἐναντίον μας καὶ ὅτι ἔχουν ἐπινοήσει τὴν

ἔπραξαν καὶ πέπλασται ποτηρίου κλάσις καὶ Ἄρσενίου φόνος, ἵνα μόνον τὴν ἀσέβειαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγάγωσι καὶ μὴ ὡς αἰρετικοὶ καταγνωσθῶσι; Τοῦτο γὰρ ἦν ὃ καὶ πρὸ τούτου γράφων ἐμοὶ βασιλεὺς ἠπειλήσε. Καὶ οὐκ ἠδέσθησαν τοῖς
 5 αὐτὰ γράφοντες καὶ λέγοντες τούτους ὀρθῶς φρονεῖν, οὐδὲ πᾶσα ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀνεθεμάτισε· καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὴν τηλικαύτην σύνοδον ἐν γωνίᾳ λύοντες τὸ ὄσον ἐπ' αὐτοῖς, οἱ πάντα λέγοντες καὶ πράττοντες εὐχερῶς. Καὶ ὁ μισθὸς δὲ τῆς συκοφαντίας ἔτι πλέον αὐτῶν τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἀσεβῆ
 10 πρόθεσιν δεικνυσιν. Ὁ Μαρεώτης, καθὰ προεῖπον, χώρα τῆς Ἀλεξανδρείας ἐστὶ καὶ οὐδέποτε ἐν τῇ χώρᾳ γέγονεν ἐπίσκοπος οὐδὲ χωρεπίσκοπος, ἀλλὰ τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπῳ αἱ ἐκκλησίαι πάσης τῆς χώρας ὑπόκεινται. Ἐκαστος δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἔχει τὰς ἰδίας κώμας μεγίστας καὶ ἀριθμῶ
 15 δέκα πού καὶ πλέον. Ἡ δὲ κώμη, ἔνθα οἰκεῖ ὁ Ἰσχύρας, βραχυτάτη καὶ ὀλίγων ἀνθρώπων ἐστίν, οὕτως ὡς μηδὲ τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖ γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ πλησίον κώμῃ. Καὶ ὁμοίως τὸν μηδὲ πρεσβύτερον ἐν τῇ τοιαύτῃ κώμῃ παρὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν ἔδοξαν δῆθεν ὀνομάζειν ἐπίσκοπον, εἰδότες μὲν
 20 καὶ αὐτοὶ τὸ ἄτοπον, ἀναγκαζόμενοι δὲ ὁμοίως διὰ τὴν τῆς συκοφαντίας ὑπόσχεσιν ὑπέμειναν καὶ τοῦτο ἵνα μὴ ἀγνωμονηθεῖς ὁ παμπόνηρος ἐκεῖνος ἐξείλη τὴν ἀλήθειαν καὶ δείξῃ τὴν πονηρίαν τῶν περὶ Εὐσέβιον. Ἀμέλει οὔτε ἐκκλησίαν οὔτε λαοὺς πειθόμενους ἔχει, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντων ὡς κύων διώκεται. Καὶ ὁμοίως πεποιήκασιν καὶ βασιλέα γράφαι τῷ καθολικῷ (πάντα γὰρ αὐτοῖς ἔξεστιν), ἐκκλησίαν αὐτῷ γενέσθαι, ἵνα ταύτην ἔχων ἀξιόπιστος φαίνεται περὶ ποτηρίου καὶ τραπέζης λέγων. Καὶ γὰρ εὐθὺς πεποιήκασιν αὐτὸν ὀνομασθῆναι

1. Καθολικὸς = ἀνώτερος οἰκονομικὸς ὑπάλληλος εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἑλληνορωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν ἐποχὴν. Τὰ καθήκοντά του συνίσταντο ἀρχικῶς εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀνοικτῶν γαιῶν, βραδύτερον ὁμοίως ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ὅλη διοίκησις τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων. Ὁ τίτλος τοῦ καθολικοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ ἦτο ὁ «διασημότατος», ἀπὸ δὲ τοῦ δ' αἰῶνος ἦτο «κόμης λαμπρότατος».

θραῦσιν τοῦ ποτηρίου καὶ τὸν φόνον τοῦ Ἄρσενίου, μόνον διὰ νὰ εἰσαγάγουν τὴν ἀσέβειαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ μὴ καταδικασθοῦν ὡς αἰρετικοί; Διότι αὐτὸ ἦτο ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς μὲ ἠπέιλησε, πρὶν ἅπ' αὐτό, μὲ τὰ γράμματά του. Καὶ δὲν ἐντράπησαν νὰ γράφουν τοιαῦτα καὶ νὰ λέγουν ὅτι φρονοῦν ὀρθά, αὐτοί, τοὺς ὁποῖους ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη σὺννοδος ἀνεθεμάτισε καὶ δὲν ἐφοβήθησαν νὰ καταργήσουν κρυφὰ μίαν τόσον σπουδαίαν σύνδον, ὅσον βεβαίως ἐξηρτᾶτο ἅπ' αὐτούς, οἱ ὁποῖοι λέγουν καὶ πράττουν τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν. Καὶ ἡ ἀμοιβὴ δὲ τῆς συκοφαντίας των ἀποδεικνύει ἀκόμη περισσότερον τὴν πονηρίαν των καὶ τὴν ἀσεβῆ πρόθεσίν των. Ὁ Μαρεώτης, καθὼς προεῖπον, εἶναι περιοχὴ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ οὐδέποτε εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐγένεεν ἐπίσκοπος ἢ χωρεπίσκοπος, ἀλλ' αἱ ἐκκλησίαι ὅλης τῆς περιοχῆς αὐτῆς ὑπάγονται εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ καθέννας δὲ ἐκ τῶν πρεσβυτέρων ἔχει τὰς ἰδικὰς του κωμοπόλεις, μεγάλας καὶ περισσοτέρας ἅπὸ τὰς δέκα περίπου. Ἡ κωμόπολις δὲ ὅπου κατοικεῖ ὁ Ἰσχύρας εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ μὲ ὀλίγους ἀνθρώπους, καὶ ἔτσι δὲν ἔχει γίνεαι ἐκεῖ ἐκκλησία, ἀλλ' εἰς τὴν γειτονικὴν κωμόπολιν. Καὶ ὅμως αὐτόν, πού δὲν ἦτο οὔτε πρεσβύτερος εἰς αὐτὴν τὴν κωμόπολιν, ἐθεώρησαν καλόν, παρὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν, νὰ τὸν ὀνομάσουν δῆθεν ἐπίσκοπον ἂν καὶ ἐγνώριζον καὶ οἱ ἴδιοι τὸ ἄτοπον, ὅμως ὑπέμεινον καὶ τοῦτο, διότι ἦσαν ἠναγκασμένοι, λόγῳ τῆς ὑποσχέσεως τὴν ὁποῖαν εἶχαν δώσει διὰ τὴν συκοφαντίαν, διὰ νὰ μὴ εἰπῆ τὴν ἀλήθειαν ὁ παμπόνηρος ἐκεῖνος, λόγῳ ἀγνωμοσύνης, καὶ ἀποδείξη τὴν πονηρίαν τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον. Βεβαίως δὲν ἔχει αὐτὸς οὔτε ἐκκλησίαν, οὔτε πιστοὺς πού νὰ τὸν ὑπακούουν, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐκδιώκεται ἅπ' ὅλους ὡς σκύλος. Καὶ ὅμως κατῶρθωσαν νὰ πείσουν καὶ τὸν βασιλέα νὰ γράψῃ εἰς τὸν καθολικὸν¹ (διότι ὅλα εἶναι ἐπιτρεπτά εἰς αὐτούς) νὰ γίνῃ δι' αὐτόν ἐκκλησία, ὥστε ἔχων αὐτὴν νὰ φαίνεται ἀξιόπιστος, ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς τραπέζης. Καὶ

καὶ ἐπίσκοπον, ἐπειδὴ μὴ ἔχων ἐκκλησίαν μηδὲ πρεσβύτερος ὅλως ὧν ἐδείκνυτο συκοφάντης καὶ πάντα πλαττόμενος. Ἀμέλει μὴ ἔχων λαοὺς μηδὲ τοὺς ἰδίους πειθομένους αὐτῷ ὥσπερ κενὸν τὸ ὄνομα οὕτω καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἄπρακτον κατέχει
5 ἔλεγχον τῆς παμπονήρου προαιρέσεως αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ Εὐσέβιον ἐπειδεικνύμενος ταύτην.

Ἐπιστολὴ τοῦ καθολικοῦ

Φλαύιος Ἰμέριος ἐξάκτορι Μαρεώτου χαίρειν.

Ἰσχύρα τοῦ πρεσβυτέρου δεηθέντος τῆς εὐσεβείας τῶν
10 δεσποτῶν ἡμῶν Σεβαστῶν καὶ Καισάρων ἐν τόπῳ Εἰρήνης Σεκονταροῦρον ἀνοικοδομηθῆναι ἐκκλησίαν προσέταξεν ἢ θειότης αὐτῶν ἢ τάχος τοῦτο πραχθῆναι. Φρόντισον τοίνυν προστυχῶν καὶ τῷ ἀντιτύπῳ τοῦ θείου γράμματος, ὃ μετὰ τοῦ οἰκείου σεβάσματος προέτακται καὶ τοῖς πραχθεῖσιν ἐπὶ
15 τῆς ἐμῆς καθοσιώσεως ὑπομνήμασιν, ἐν τάχει τὴν σύνοψιν ποιησάμενος εἰς τὴν τάξιν ἀνενεγκεῖν, ἵνα τὰ θειωδῶς προσταχθέντα ἐπὶ πέρας ἀχθῆναι δυναθῆ.

86. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὕτως ἐτύρενον καὶ τὰς συσκευὰς ἐπλαττον, ἡμεῖς δὲ ἀνελθόντες ἐδείξαμεν βασιλεῖ τὰς ἀδικίας τῶν
20 περὶ Εὐσέβιον, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἦν ὁ τὴν σύνοδον γενέσθαι κελεύσας καὶ κόμης αὐτοῦ καθηγεῖτο ταύτης. Ἐκεῖνος τοίνυν ἀκούσας καὶ κινήθεις ἔγραψε ταῦτα:

Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστὸς τοῖς ἐν Τύρῳ συνελθοῦσιν ἐπισκόποις.

25 Ἐγὼ μὲν ἀγνοῶ, τίνα ἐστὶ τὰ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας συνόδου μετὰ θοροῦβου καὶ χειμῶνος κριθέντα, δοκεῖ δέ πως ὑπό τιος

1. Ἐξάκτωρ = ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως exactor, oris, ὁ ἐπιστάτης, ὁ εἰσπράκτωρ.

2. Τίτλος ἀξιωματούχων, κατεχόντων ἀνώτερον δημόσιον λειτουργημα.

διότι γρήγορα κατάφεραν νὰ ὀνομασθῆ αὐτὸς καὶ ἐπίσκοπος, διότι μὴ ἔχων ἐκκλησίαν καὶ χωρὶς νὰ εἶναι οὔτε ἀπλῶς πρεσβύτερος, ἀπεδείκνυετο συκοφάντης καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἐπλαθε μὲ τὴν φαντασίαν. Χωρὶς νὰ ἔχη λοιπὸν οὔτε πιστούς, οὔτε ἰδικούς του, ποὺ νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι κενὸν τὸ ὄνομα (τοῦ ἐπισκόπου), ἔτσι καὶ ἡ ἐπιστολὴ ποὺ κατέχει καὶ ποὺ ἐπιδεικνύει, διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς παμπονήρου προθέσεως αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον, εἶναι ἀνίσχυρος.

Ἐπιστολὴ τοῦ καθολικοῦ

Φλάβιος Ἰμέριος πρὸς τὸν ἐπιμελητὴν¹ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Μαρεῶτου, χαίρειν.

Μετὰ τὴν παράκλησιν τοῦ πρεσβυτέρου Ἰσχύρα πρὸς τὴν εὐσέβειαν τῶν δεσποτῶν μας, Σεβαστῶν καὶ Καισάρων, νὰ ἀνοικοδομηθῆ ἐκκλησία εἰς τόπον ποὺ λέγεται Εἰρήνης Σεκονταρούρου, ἡ θειότης αὐτῶν διέταξε νὰ γίνῃ τοῦτο τὸ ταχύτερον. Φρόντισε λοιπὸν ἀφοῦ λάβῃς καὶ τὸ ἀντίγραφον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον μὲ τὸν ἀνάλογον σεβασμὸν προτάσσεται τῆς ἐπιστολῆς μας καί, ἀφοῦ συνοψίσῃς ταχέως τὰ πεπραγμένα εἰς ὅσα διελαμβάνομεν εἰς τὰς ἐπιστολάς τῆς ἐμῆς καθοσιώσεως² νὰ τὰ ἀναφέρῃς ὑπηρεσιακῶς, διὰ νὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἀχθοῦν εἰς πέρας τὰ ὅσα διετάχθησαν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας.

86. Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν κατὰ τοσοῦτον τρόπον ἐμηχανορραφοῦσαν καὶ ἐπινουῦσαν τὰς συκοφαντίας, ἡμεῖς δὲ ἀφοῦ ἀνήλθομεν ἀπεδείξαμεν εἰς τὸν βασιλέα τὰς ἀδικίας τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἦτο ἐκεῖνος ποὺ διέταξε νὰ γίνῃ σύνοδος καὶ ὁ κόμης αὐτοῦ προίστατο αὐτῆς. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὅταν ἤκουσεν αὐτὰ καὶ διεταράχθη ἔγραψε τὰ ἑξῆς:

Νικητῆς Κωνσταντῖνος Μέγιστος Σεβαστός, πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ποὺ συνῆλθον εἰς Τύρον.

Ἐγὼ μὲν ἀγνοῶ ποῖα εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑπὸ συνόδου σας ἀπεφασίσθησαν μὲ τόσον θόρυβον καὶ τόσην ψυχικὴν ἀνα-

ἀταξίας ταραχώδους ἢ ἀλήθεια διεστράφθαι, ὑμῶν δηλαδὴ
 διὰ τὴν πρὸς τοὺς πλησίον ἐρεσχελίαν, ἣν ἀήττητον εἶναι
 βούλεσθε, τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα μὴ συνορώντων. Ἐπιβ
 ἔσται τῆς θείας προνοίας ἔργον καὶ τὰ τῆς φιλονεικίας ταύτης
 5 κακὰ φανερώς ἀλόντα διασκεδάσαι καὶ ἡμῖν διαρρήδην ἐπι-
 δεῖξαι εἴ τινα τῆς ἀληθείας αὐτόθι συνελθόντες ἐποιήσασθε
 φροντίδα καὶ εἰ τὰ κεκοιμένα χωρὶς τινος χάριτος καὶ ἀπε-
 χθείας ἐκρίνατε. Τοιγαροῦν ἠπειγμένως πάντας ὑμᾶς πρὸς
 τὴν ἐμὴν συνελθεῖν εὐσέβειαν βούλομαι, ἵνα τὴν τῶν πεπρα-
 10 γμένων ὑμῖν ἀκρίβειαν δι' ὑμῶν αὐτῶν παραστήσητε. Τίνος
 δὲ ἔνεκεν ταῦτα γράψαι πρὸς ὑμᾶς ἐδικαίωσα καὶ ὑμᾶς πρὸς
 ἐμαυτὸν διὰ τοῦ γράμματος καλῶ, ἐκ τῶν ἐπομένων γνώσε-
 σθε. Ἐπιβαίνοντί μοι λοιπὸν τῆς ἐπωνύμου ἡμῶν καὶ πανευ-
 δαίμονος πατρίδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (συνέβαινε δὲ
 15 τηνικαῦτα ἐφ' ἵππου ὀχεῖσθαι) ἐξαίφνης Ἀθανάσιος ὁ ἐπί-
 σκοπος ἐν μέσῃ τῇ λεωφόρῳ μετὰ ἐτέρων τινῶν οὓς περὶ αὐ-
 τὸν εἶχεν, ἀπροσδόκητος οὕτω προσῆλθεν, ὡς καὶ παρῆλθεν
 ἐκπλήξεως ἀφορμὴν. Μαρτυρεῖ μοι γὰρ ὁ πάντων ἔφορος Θεὸς
 ὡς οὐδὲ ἐπιγνῶναι αὐτὸν ὅστις ἦν, παρὰ τὴν πρώτην ὄψιν
 20 ἠδυνήθη, εἰ μὴ τῶν ἡμετέρων τινές, καὶ ὅστις ἦν καὶ τὴν ἀδι-
 κίαν ἦν πέπονθε, διηγῆσασθαι πυνθανομένοις, ὥσπερ εἰκός,
 ἀπήγγειλαν ἡμῖν. Ἐγὼ μὲν οὖν οὔτε διηλέχθην αὐτῷ κατ'
 ἐκεῖνο καιροῦ οὔτε ὀμιλίας ἐκοινωνήσα. Ὡς δὲ ἐκεῖνος μὲν
 ἀκουσθῆναι ἠξίου, ἐγὼ δὲ παρητούμην καὶ μικροῦ δεῖ ἀπε-
 25 λαύνεσθαι αὐτὸν ἐκέλευον, μετὰ πλείονος παρηγορίας οὐδὲν ἕτε-
 ρον ἑαυτῷ παρ' ἡμῶν ἢ τὴν ὑμετέραν ἀφίξιν ἠξίωσεν ὑπάρξαι,
 ἵνα ὑμῶν παρόντων ἃ πέπονθεν ἀναγκαίως ἀποδύρασθαι δυνη-
 θῇ. Ὅπερ ἐπειδὴ εὐλογον εἶναι μοι καὶ τοῖς καιροῖς πρέπον
 κατεφαίνετο, ἀσμένως ταῦτα γραφῆναι πρὸς ὑμᾶς προέταξα,

ταραχήν. Φαίνεται δὲ πῶς ἀπὸ κάποιαν θορυβώδη ἀταξίαν ἢ ἀλήθεια ἔχει διαστραφῆ, σεῖς δηλαδὴ διὰ τῶν προστριβῶν πρὸς τοὺς πλησίον σας, πού θέλετε νὰ εἶναι ἀνίκητοι, δὲν ἀντιλαμβάνεσθε ποῖα εἶναι ἐκεῖνα πού ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλὰ θὰ εἶναι τῆς θείας προνοίας ἔργον νὰ διαλύσῃ καὶ τὰ ἐκ τῆς φιλονεικίας ταύτης προκύπτοντα φανερά κακὰ καὶ νὰ ἀποδειχθῆ σαφῶς εἰς ἡμᾶς, ἐὰν σεῖς, πού συνήλθατε αὐτοῦ, ἐφροντίσατε διὰ τὴν διακρίβωσιν τῆς ἀληθείας καὶ ἄν, τὰ ὅσα ἀπεφασίσθησαν, τὰ ἐκρίνατε χωρὶς συμπάθειαν καὶ ἀποστροφῆν. Λοιπὸν, ἐπιθυμῶ νὰ προσέλθετε σεῖς ἐπειγόντως ἐνώπιον τῆς ἐμῆς εὐσεβείας, διὰ νὰ ἐκθέσετε οἱ ἴδιοι προσωπικῶς τὴν ἀκρίβειαν τῶν πεπραγμένων σας. Διὰ ποῖον λόγον ἐθεώρησα δίκαιον νὰ σᾶς γράψω αὐτὰ καὶ σᾶς καλῶ ἐγγράφως νὰ παρουσιασθῆτε ἐνώπιόν μου, θὰ μάθετε ἀπὸ τὰ παρακάτω. Καθὼς λοιπὸν εἰσερχόμενον εἰς τὴν δμώνυμόν μου καὶ πανευδαίμονα πατρίδα, τὴν Κωνσταντινούπολιν (συνέβαινε μάλιστα νὰ εἰσέρχωμαι ἔφιππος) ξαφνικὰ ὁ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος εἰς τὸ μέσον τῆς λεωφόρου, μαζί μὲ μερικοὺς ἄλλους πού εἶχε μαζί του, παρουσιάσθη ἔτσι ἀπροσδόκητα, ὥστε νὰ μοῦ προκαλέσῃ ἀφορμὴν νὰ ἐκπλαγῶ. Διότι, μάρτυς μου ὁ Θεός, ὁ παντεπόπτης Θεός, ὅτι οὔτε νὰ γνωρίσω αὐτὸν ποῖος ἦτο ἠμπόρεσα ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐὰν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου ἀνθρώπους δὲν μὲ ἐπληροφόρουν καὶ ποῖος ἦτο καὶ νὰ μοῦ διηγηθοῦν τὴν ἀδικίαν τὴν ὁποίαν εἶχε πάθει. Καὶ ὡς ἦτο φυσικὸν τὰ ἀνήγγειλαν εἰς ἐμέ. Ἐγὼ μὲν λοιπὸν οὔτε συνωμίλησα μὲ αὐτὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, οὔτε καμμίαν ἄλλην ἐπικοινωνίαν εἶχα μαζί του. Καθὼς δὲ ἐκεῖνος ἐζητοῦσε νὰ τὸν ἀκούσω, ἐγὼ δὲ δὲν ἐδεχόμην καὶ παρ' ὀλίγον νὰ διατάξω νὰ τὸν ἀπομακρύνουν, ἐκεῖνος μὲ περισσότερον θάρρος δὲν ἐζητοῦσεν τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐμέ παρὰ μόνον νὰ δώσωμεν ἐντολήν νὰ ἀφίχθῃτε ἐδῶ σεῖς, διὰ νὰ δυνηθῆ, ἐπὶ παρουσίᾳ σας, νὰ ἐκθέσῃ τὰ ὅσα ἀναγκαστικὰ ἔπαθεν. Ἐπειδὴ αὐτὸ μοῦ ἐφάνη ὅτι ἦτο λογικὸν καὶ κατάλληλον εἰς τὴν περίστασιν, διέταξα εὐχαρί-

ἵνα πάντες, ὅσοι τὴν σύνοδον τὴν ἐν Τύρῳ γενομένην ἀνεπλη-
 ρώσατε, ἀνυπερθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ἐμῆς ἡμερότη-
 τος ἐπειχθῆτε τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδείξοντες τὸ τῆς ὑμετέρας
 κρίσεως καθαρὸν τε καὶ ἀδιάστροφον ἐπ' ἐμοῦ δηλαδή, ὃν τοῦ
 5 Θεοῦ εἶναι γνήσιον θεράποντα οὐδ' ἂν ὑμεῖς ἀρνηθεῖητε. Τοι-
 γαροῦν διὰ τῆς ἐμῆς πρὸς Θεὸν λατρείας τὰ πανταχοῦ εἰρη-
 νεύεται καὶ τῶν βαρβάρων αὐτῶν τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα γνησίως
 εὐλογοῦντων, οἳ μέχρι νῦν τὴν ἀλήθειαν ἠγνόουν· δῆλον δὲ ὅτι
 ὁ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοῶν οὐδὲ τὸν Θεὸν ἐπιγινώσκει. Πλὴν ὁ-
 10 μως, καθὰ προεῖρηται, καὶ οἱ βάρβαροι νῦν δι' ἐμὲ τὸν Θεοῦ
 θεράποντα γνήσιον ἐπέγνωσαν τὸν Θεὸν καὶ εὐλαβεῖσθαι με-
 μάθηκαν, ὃν ὑπερασπίζειν μου πανταχοῦ καὶ προνοεῖσθαι τοῖς
 ἔργοις αὐτοῖς ἤσθοντο· ὅθεν μάλιστα καὶ ἴσασι τὸν Θεόν, ὃν
 ἐκεῖνοι μὲν διὰ τὸν πρὸς ἡμᾶς φόβον εὐλαβοῦνται, ἡμεῖς δὲ
 15 οἱ τὰ ἅγια μυστήρια τῆς εὐμενείας αὐτοῦ δοκοῦντες προβάλ-
 λεσθαι (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμι φυλάττειν), ἡμεῖς, φημί, οὐδὲν πρᾶτ-
 τομεν ἢ τὰ πρὸς διχόνοιαν καὶ μῖσος συντείνοντα καὶ ἀπλῶς
 εἰπεῖν τὰ πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔχοντα τὴν ἀνα-
 φοράν. Ἀλλ' ἐπέιχθητε, καθὰ προεῖρηται, πρὸς ἡμᾶς, σπου-
 20 δάσατε πάντες ἢ τάχος πεπεισμένοι ὡς παντὶ σθένει κατορ-
 θῶσαι πειράσομαι, ὅπως ἐν τῷ νόμῳ Θεοῦ ταῦτα ἐξαιρέτως
 ἀδιάπτωτα φυλάττηται, οἷς οὔτε ψόγος οὔτε κακοδοξία τις
 δυνήσεται προσπλακῆναι, διασκεδασθέντων δηλαδή καὶ συν-
 τριβέντων ἄρδην καὶ παντελῶς ἀφανισθέντων τῶν ἐχθρῶν
 25 τοῦ νόμου, οἵτινες ἐπὶ προσχήματι τοῦ ἁγίου ὀνόματος ποι-
 κίλας καὶ διαφόρους βλασφημίας παρέχουσι.

87. Ταῦτα μαθόντες οἱ περὶ Εὐσέβιον καὶ εἰδότες ὁ πεποιή-
 χασι, τοὺς μὲν ἄλλους ἐπισκόπους ἐκώλυσαν ἀνέλθειν, αὐτοὶ

στως νὰ γραφοῦν αὐτὰ πρὸς σᾶς, ὥστε ὅλοι, ὅσοι ἀντικαταστήσατε τὴν σύνοδον ποὺ ἔγινεν εἰς τὴν Τύρον, νὰ παρουσιασθῆτε χωρὶς ἀναβολὴν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς ἀγαθότητός μου, διὰ νὰ ἀποδείξετε, μὲ τὰς ἰδίας σας τὰς πράξεις, τὸ ἀντικειμενικὸν τῆς κρίσεώς σας καὶ τὸ ἀδιάβλητον, εἰς ἐμὲ τὸν ὅποιον οὔτε σεῖς ἠμπορεῖτε νὰ ἀρνηθῆτε ὅτι εἶμαι γνήσιος θεράπων τοῦ Θεοῦ. Ὡστε λοιπὸν διὰ τῆς λατρείας μας πρὸς τὸν Θεὸν τὰ πάντα εἰρηνεύουν εἰς ὅλους τοὺς τόπους καὶ οἱ ἴδιοι οἱ βάρβαροι εἰλικρινῶς εὐλογοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ ποὺ μέχρι τώρα ἀγνοοῦσαν τὴν ἀλήθειαν. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὅποιος ἀγνοεῖ τὴν ἀλήθειαν, οὔτε τὸν Θεὸν γνωρίζει. Πλὴν ὅμως, καθὼς προελέχθη, καὶ οἱ βάρβαροι ἐξ αἰτίας ἐμοῦ, τοῦ θεράποντος τοῦ Θεοῦ, ἐγνώρισαν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ἔμαθον νὰ εὐλαβοῦνται αὐτόν, ποὺ μοῦ ὑπερασπίζεται παντοῦ, καὶ ἀντελήφθησαν ὅτι προνοεῖ δι' ὅλα τὰ δημιουργήματά του. Ἄπ' αὐτὸ μάλιστα ἐγνώρισαν καὶ τὸν Θεόν, τὸν ὅποιον ἐκεῖνοι μὲν εὐλαβοῦνται ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου των πρὸς ἡμᾶς, ἡμεῖς δὲ οἱ ὅποιοι νομίζομεν ὅτι προβάλλομεν τὰ ἅγια μυστήρια τῆς φιλανθρωπίας του (διότι δὲν ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι τὰ φυλάττομεν), ἡμεῖς, λέγω, δὲν πράττομεν τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον ὅσα συντελοῦν εἰς διχόνοιαν καὶ μῖσος καί, διὰ νὰ εἰπῶ γενικῶς, ὅλα ὅσα ἀναφέρονται εἰς καταστροφὴν τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ἄλλὰ, καθὼς προελέχθη, σπεύσατε νὰ ἔλθετε ἐνώπιόν μου, φροντίσατε ὅλοι νὰ πεισθῆτε τὸ συντομώτερον ὅτι θὰ προσπαθῆσω μὲ κάθε τρόπον νὰ κατορθώσω, μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ νὰ φιλάσσωνται ἀνεξαιρέτως ἀπαρβίαστα, εἰς τὰ ὅποια οὔτε κατάκρισις οὔτε καμμία κακοδοξία θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποδοθῇ ἀφοῦ δηλαδὴ θὰ ἔχουν διαλυθῆ καὶ συντρηβῆ πλήρως καὶ θὰ ἔχουν ἀφανισθῆ τελείως οἱ ἐχθροὶ τοῦ νόμου, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ ἁγίου ὀνόματος, ποικίλας καὶ διαφόρους βλασφημίας διαπράττουν.

87. Ὄταν ἔμαθον αὐτὰ οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον καί, γνωρίζοντες αὐτὰ ποὺ εἶχαν κάνει, ἠμπόδισαν τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους

δὲ μόνοι Εὐσέβιος, Θεόγνιος, Πατρόφιλος, ὁ ἕτερος Εὐσέβιος καὶ Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης ἀνελθόντες οὐκέτι περὶ ποτηρίου καὶ Ἀρσενίου ἔλεγον —παρρησίαν γὰρ οὐκ εἶχον—, ἄλλην δὲ πλάσαντες κατηγορίαν τὴν εἰς βασιλέα φθάνουσαν εἰρήκασιν
 5 αὐτῷ τῷ βασιλεῖ, ὅτι ἠπειλήσεν Ἀθανάσιος κωλύειν τὸν σῖτον τὸν εἰς τὴν πατρίδα σου πεμπόμενον ἀπὸ Ἀλεξανδρείας. Καὶ τοῦτο παρόντες μὲν Ἀδαμάντιος, Ἀνουβίων, Ἀγαθάμω-
 μων, Ἀρβεθίων, Πέτρος οἱ ἐπίσκοποι ἤκουσαν, ἔδειξε δὲ καὶ ὁ θυμὸς τοῦ βασιλέως. Ὁ γὰρ τοιαῦτα γράψας καὶ καταγι-
 10 νόσκων τῆς ἀδικίας αὐτῶν, ὡς ἤκουσε τὴν τοιαύτην διαβολὴν, εὐθὺς ἐπυρώθη καὶ ἀντὶ τῆς ἀκροάσεως εἰς τὰς Γαλλίας ἡμᾶς ἀπέστειλεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο μᾶλλον αὐτῶν δείκνυσι τὴν πονη-
 ρίαν· ὁ γὰρ μακαρίτης Κωνσταντῖνος ὁ νεώτερος ἀποστέλλων ἡμᾶς εἰς τὴν πατρίδα καὶ μεμνημένος ὧν ἔγραψεν ὁ πατὴρ αὐ-
 15 τοῦ, ἔγραψε καὶ αὐτὸς ταῦτα:

Κωνσταντῖνος Καῖσαρ τῷ λαῷ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πόλεως Ἀλεξανδρείας.

Οὐδὲ τὴν τῆς ὑμετέρας ἱεῤῥᾶς ἐννοίας ἀποπεφευγένοι γινώ-
 σιν οἶμαι, διὰ τοῦτο Ἀθανάσιον τὸν τοῦ προσκυνητοῦ νόμου
 20 ὑποφήτην πρὸς καιρὸν εἰς τὰς Γαλλίας ἀπεστάλθαι, ἵν', ἐπει-
 δὴ ἡ ἀγριότης τῶν αἰμοβόρων αὐτοῦ καὶ πολεμίων ἐχθρῶν εἰς κίνδυνον τῆς ἱεῤῥᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς ἐπέμεινε, μὴ ἄρα διὰ τῆς τῶν φαύλων διαστροφῆς ἀνήκεστα ὑποστῆ. Πρὸς τὸ διαπαῖ-
 ξαι τοίνυν ταύτην ἀφαιρεθεὶς τῶν φαρούγγων τῶν ἐπικειμένων
 25 αὐτῷ ἀνδρῶν ὑπ' ἐμοὶ διάγειν κεκέλευσται, οὕτως ὡς ἐν ταύ-
 τη τῇ πόλει, ἐν ἣ διέτριβε, πᾶσι τοῖς ἀναγκαίοις ἐμπλεονάζειν·
 εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτοῦ ἡ αἰόδιμος ἀρετὴ ταῖς θείαις πεποι-

νὰ ἔλθουν, αὐτοὶ δὲ μόνοι ὁ Εὐσέβιος, ὁ Θεόγνιος, ὁ Πατρόφιλος, ὁ ἕτερος Εὐσέβιος καὶ ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ἀφοῦ προσῆλθον, δὲν ἔλεγον τίποτε πλέον περὶ τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ Ἄρσενίου —διότι δὲν εἶχον τὸ θάρρος—, ἀλλ' ἀφοῦ ἐπενόησαν ἄλλην κατηγορίαν, πού θὰ ἤμποροῦσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν βασιλέα, εἶπον εἰς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα ὅτι 'ὁ Ἀθανάσιος ἠπέιλησεν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σῖτον, ὁ ὁποῖος στέλλεται ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρὸς τὴν πατρίδα σου'. Καὶ τοῦτο μὲν ἤκουσαν οἱ παρόντες ἐπίσκοποι Ἀδαμάντιος, Ἀνουβίων, Ἀγαθάμμων, Ἀρβεθίων καὶ Πέτρος, ἀπέδειξε δὲ καὶ ὁ θυμὸς τοῦ βασιλέως. Διότι αὐτός, πού ἔγραψε τοιαῦτα καὶ κατηγόρησε τὰς ἀδικίας αὐτῶν, μόλις ἤκουσε αὐτὴν τὴν συκοφαντίαν, ἀμέσως παρωργίσθη καὶ ἀντὶ ἀκροάσεως μᾶς ἀπέστειλεν εἰς τὰς Γαλλίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύει περισσότερον τὴν πονηρίαν των. Διότι ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος, ὁ νεώτερος, ὅταν μᾶς ἀπέστειλεν εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐνεθυμήθη ἐκεῖνα πού ἔγραψεν ὁ πατήρ του, ἔγραψε καὶ αὐτὸς τὰ ἑξῆς:

Κωνσταντῖνος ὁ Καῖσαρ πρὸς τὸν λαὸν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας.

Νομίζω ὅτι δὲν διαφεύγει τὴν γνῶσιν τῆς ἰδικῆς σας ἱερᾶς λογικῆς, διὰ τοῦτο τὸν Ἀθανάσιον, τὸν κήρυκα καὶ ἑρμηνευτὴν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη εἰς τὴν Γαλίαν δι' ὀλίγον καιρὸν, διὰ νὰ μὴ τυχὸν πάθῃ αὐτὸς ἀνεπανόρθωτα κακὰ ἐξ αἰτίας τῆς διαστροφῆς τῶν φαύλων ἐχθρῶν του, ἐπειδὴ ἡ ἀγριότης τῶν] αἰμοβόρων καὶ μαχητικῶν ἐχθρῶν του ἐπέμεινε νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ἱεράν αὐτοῦ κεφαλὴν. Διὰ νὰ ξεγελασθοῦν λοιπὸν αὐτοί, ἀφοῦ ἀφηρέθη ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ἐπιτιθεμένων ἐναντίον του ἀνδρῶν, διετάχθη νὰ διατελῇ ὑπ' ἐμέ, οὕτως ὥστε εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν διέμεινε, νὰ ἔχη εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλα τὰ ἀπαραίτητα, ἃν καὶ πρὸ πάντων, ἡ περίφημη ἀρετὴ του, πού ἔχει πεποιθήσιν εἰς τὴν θείαν προστασίαν, ἐξουδετερώνη καὶ τὰ βιά-

θυῖα βοηθείας καὶ τὰ τῆς τραχυτέρας τύχης ἄχθη ἔξουθενεῖ.
 Τοιγαροῦν εἰ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὴν προσφιλεστάτην ὑμῶν
 θεοσέβειαν ὁ δεσπότης ἡμῶν Κωνσταντῖνος ὁ Σεβαστός, ὁ
 ἐμὸς πατήρ, τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον τῷ ἰδίῳ τόπῳ παρασχεῖν
 5 προήρητο, ὅμως ἐπειδὴ ἀνθρωπίνῳ κλήρῳ προληφθεὶς πρὸ
 τοῦ τὴν εὐχὴν πληρῶσαι ἀνεπαύσατο, ἀκόλουθον ἠγησάμην
 τὴν προαίρεσιν τοῦ τῆς θείας μνήμης βασιλέως διαδεξάμενος
 πληρῶσαι. Ὅστις ἐπειδὴν τῆς ὑμετέρας τύχοι προσόψεως,
 ὄσης αἰδοῦς τετύχηκε, γνώσεσθε. Οὐ γὰρ θαυμαστόν, εἴ τι
 10 δ' ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ πεποιήκα· καὶ γὰρ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἢ τε τοῦ
 ὑμετέρου πόθου εἰκὼν καὶ τὸ τοῦ τηλικούτου ἀνδρὸς σχῆμα
 εἰς τοῦτο ἐκίνει καὶ προέτρεπεν. Ἡ θεία πρόνοια ὑμᾶς δια-
 φυλάξει, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί.

Ἐδόθη πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἰουλίῳ ἐν Τριβέροις.

15 **88.** Ταύτης τῆς αἰτίας οὔσης δι' ἣν ἀπεστάλημεν εἰς τὰς Γαλ-
 λίας, τί πάλιν οὐκ συνορᾷ τὴν μὲν τοῦ βασιλέως προαίρεσιν
 τὴν δὲ τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον φονικὴν ψυχὴν, καὶ ὅτι τοῦτο
 πεποιήκε βασιλεύς, ἵνα μὴ τινα μείζονα συσκευὴν βουλεύσων-
 ται; Ἐπήκουσε γὰρ ἀπλῶς. Αὕτη τῶν περὶ Εὐσέβιον ἢ
 20 προᾶξις, αὕτη τῆς καθ' ἡμῶν συσκευῆς ἢ μηχανῆς. Τίς ταῦ-
 τα συνορῶν οὐκ ἂν εἴποι μὴδὲ κατὰ χάριν ὑπὲρ ἡμῶν γεγε-
 νῆσθαι, ἀλλ' ὅτι δικαίως καὶ ἀκολούθως τὸ τοσοῦτον πλῆθος
 τῶν ἐπισκόπων καὶ ἰδία καὶ κοινῇ τοιαῦτα μὲν ὑπὲρ ἡμῶν ἔ-
 γραψε, τῆς δὲ συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν κατέγνωσαν; Τίς τὰ
 25 τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα θεωρήσας οὐκ ἂν εἴποι ὅτι καὶ Οὐάλης
 καὶ Οὐρσάκιος εἰκότως κατέγνωσαν ἑαυτῶν καὶ μεταγινώ-
 σκοντες τοιαῦτα καθ' ἑαυτῶν ἔγραψαν, μᾶλλον ἐλόμενοι πρὸς
 ὀλίγον αἰσχυνθῆναι ἢ αἰωνίως τὴν τῶν συκοφαντῶν ὑπομεῖ-
 ναι τιμωρίαν;

ρη τῆς πιὸ σκληρᾶς τύχης. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἂν καὶ ὁ δεσπότης μας Κωνσταντῖνος ὁ Σεβαστός, ὁ πατήρ μου, εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τὴν προσφιλεστάτην σας θεοσέβειαν, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν ἐπίσκοπον αὐτὸν τὸν ἰδικόν του τόπον, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον κλῆρον ἀνεπαύθη χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐθεώρησα ὑποχρέωσιν νὰ ἐκπληρώσω ἐγὼ τὴν πρόθεσιν τοῦ θείας μνήμης βασιλέως, ὅταν τὸν διεδέχθην. Αὐτὸς ὅταν παρουσιασθῆ ἐνώπιόν σας, θὰ μάθετε μὲ πόσον σεβασμὸν τὸν περιεποιήθην. Ἄλλωστε δὲν εἶναι τόσον ἀξιοθαύμαστον, ἔὰν ἔκανα κάτι ὑπὲρ αὐτοῦ. Διότι καὶ τὴν ἰδικήν μου ψυχὴν προέτρεπε καὶ παρεκίνει εἰς τοῦτο καὶ ἡ εἰκὼν τῆς ἀγάπης μας πρὸς σᾶς καὶ τὸ σχῆμα τοῦ τόσον σπουδαίου αὐτοῦ ἀνδρός. Εἶθε ἡ θεία πρόνοια, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, νὰ σᾶς διαφυλάξῃ. —

Ἐδόθη πρὸ δεκαπέντε καλανδῶν Ἰουλίῳν εἰς τὰ Τρέβερα.

88. Ὅταν αὕτη εἶναι ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἀπεστάλημεν εἰς τὰς Γαλλίας, ποῖος πάλιν δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν μὲν καλὴν προαίρεσιν τοῦ βασιλέως, τὴν δὲ φονικὴν ψυχὴν τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον, καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔκανε αὐτό, διὰ νὰ μὴ ἐπινοήσουν καμμίαν μεγαλυτέραν σκευωρίαν; Διότι ἀπλῶς μᾶς ἤκουσε καὶ μᾶς ἔδειξε κατανόησιν. Αὕτη εἶναι ἡ δραστηριότης τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον, αὕτη εἶναι ἡ ἐναντίον μας μηχανορραφία. Ποῖος, ὅταν βλέπῃ αὐτά, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ, ὅτι τίποτε δὲν ἔγινε χαριστικὸν δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅτι δικαίως καὶ κατὰ συνέπειαν τὸ τόσον μεγάλο πλῆθος τῶν ἐπισκόπων, καὶ κατ' ἰδίαν καὶ ἀπὸ κοινοῦ, ἔγραψαν μὲν τοιαῦτα ὑπὲρ ἡμῶν, κατεδίκασαν δὲ τὴν συκοφαντίαν τῶν ἐχθρῶν; Ποῖος, ὅταν ἐξετάσῃ τὰ τοιούτου εἶδους καὶ τόσα πολλά, δὲν θὰ εἰπῆ ὅτι ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Οὐρσάκιος δικαιολογημένα κατηγορήσαν τοὺς ἑαυτούς των καὶ, ἀφοῦ μετενόησαν, ἔγραψαν τοιαῦτα ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των, προτιμήσαντες νὰ ἐντραποῦν μᾶλλον δι' ὀλίγον παρὰ νὰ ὑπομείνουν αἰωνίως τὴν τιμωρίαν τῶν συκοφαντῶν;

89. Διὰ τοῦτο γὰρ δικαίως καὶ ἐκκλησιαστικῶς ποιοῦντες καὶ οἱ μακάριοι συλλειτουργοὶ ἡμῶν, ἐπειδὴ τινες ἀμφίβολα τὰ καθ' ἡμᾶς ἔλεγον καὶ ἀκυροῦν ἐβιάζοντο τὰ ὑπὲρ ἡμῶν κριθέντα, πάντα παθεῖν ὑπέμειναν νῦν καὶ ἐξορισθῆναι εἶλοντο
 5 ἢ λυομένας ἰδεῖν τὰς τῶν τοσοῦτων ἐπισκόπων κρίσεις. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τοὺς βουλευσαμένους καθ' ἡμῶν καὶ ἐθελήσαντας ἀνατρέψαι τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἄχρι λόγων ἦσαν ἐνστάντες οἱ ἀληθῶς ἐπίσκοποι ἢ οἱ τυχόντες ἦσαν ἄνδρες ἀλλὰ μὴ ἐπισήμων πόλεων καὶ κεφαλαὶ τοσοῦτων ἐκκλησιῶν, ἦν ἂν ὑποπτεύειν μὴ
 10 ἄρα κεχαρισμένα ποιοῦντες πάλιν ἐφιλονείκησαν καὶ νῦν αὐτοῖ· ὅτε δὲ καὶ λογισμοῖς ἔπειθον καὶ ἐξορισμὸν ὑπέμειναν καὶ Λιβηρίος ἐστὶν ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος· εἰ γὰρ καὶ εἰς τέλος οὐχ ὑπέμεινε τοῦ ἐξορισμοῦ τὴν θλίψιν, ὅμως διετίαν ἔμεινε ἐν τῇ μετοικίᾳ γιγνώσκων τὴν καθ' ἡμῶν συσκευὴν καὶ ἐπει-
 15 δὴ καὶ Ὅσιος ὁ μέγας ἐστί, καὶ οἱ τῆς Ἰταλίας καὶ οἱ τῶν Γαλλίων καὶ ἄλλοι ἀπὸ Σπανίων καὶ ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ οἱ τῆς Πενταπόλεως πάντες· εἰ γὰρ καὶ πρὸς ὀλίγον φοβηθεὶς τὰς ἀπειλὰς Κωνσταντίου ἔδοξεν ἐκείνοις μὴ ἀντιλέγειν, ἀλλ' ἡ πολλὴ βία καὶ τυραννικὴ ἐξουσία Κωνσταντίου
 20 καὶ αἱ πλεῖστα ὕβρεις καὶ πληγαὶ δείκνυσιν, ὅτι μὴ καταγνοὺς ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ γήρωσ οὐ φέρων τὰς πληγὰς πρὸς καιρὸν εἴξεν αὐτοῖς, δίκαιόν ἐστι πλέον πάντας ὡς πληροφορηθέντας μισεῖν καὶ ἀποστρέφεσθαι τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν βίαν τὴν καθ' ἡμῶν γενομένην διὰ τὸ μάλιστα δι' οὐδὲν
 25 ἕτερον ἢ διὰ τὴν ἀρειανὴν ἀσέβειαν ἡμᾶς ταῦτα πεπονθέναι.

90. Εἴ τις τοίνυν βούλεται τά τε καθ' ἡμᾶς μαθεῖν καὶ τὴν τῶν περὶ Εὐσέβιον συκοφαντίαν, ἐντυγχανέτω τοῖς γραφεῖσιν

89. Διότι διὰ τοῦτο καὶ οἱ μακάριοι συλλειτουργοὶ μας πράττοντες σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ἐπειδὴ μερικοὶ ἔλεγον ὅτι εἶναι ἀμφίβολα τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ ἐβιάζοντο νὰ ἀκυρώσουν τὰ ὅσα ἀπεφασίσθησαν ὑπὲρ ἡμῶν, τὰ πάντα τώρα ἐδέχθησαν νὰ πάθουν καὶ ἐπροτίμησαν νὰ ἐξορισθοῦν παρὰ νὰ ἰδοῦν νὰ καταργοῦνται αἱ ἀποφάσεις τόσων ἐπισκόπων. Ἐὰν λοιπόν, πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀπεφασίσθησαν ἐναντίον μας καὶ ἠθέλησαν νὰ ἀνατρέψουν τὰ ὅσα ἀπεφασίσθησαν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ συνεζήτησαν, ἦσαν αὐτοὶ ποὺ ἀντεστάθησαν, οἱ ἀληθινοὶ ἐπίσκοποι ἢ ἦσαν τυχόντες ἄνδρες, ἀλλὰ ἦσαν ἐπικεφαλῆς ἀνεπιστήμων πόλεων καὶ ἐκπρόσωποι τόσων ἐκκλησιῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποπτευθῆ κανεὶς μήπως ἐνεργοῦντες κατὰ χάριν πάλιν ἐφιλονείκησαν τώρα καὶ αὐτοί· ὅταν δὲ ἔπειθον μὲ τὴν λογικὴν καὶ ὑπέμειναν καὶ ἐξορίας καὶ ὁ Λιβέριος εἶναι ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης· διότι, καὶ ἂν τελικὰ αὐτὸς δὲν ὑπέμεινε τὴν θλίψιν τῆς ἐξορίας, ὅμως ἔμεινε ἐπὶ διετίαν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ ἐγνώρισε τὴν ἐναντίον μας συκοφαντίαν· καὶ ἐπειδὴ καὶ ὁ Ὅσιος ὁ μέγας εἶναι μεταξὺ ἐσῆς, καθὼς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν Γαλλιῶν, καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὴν Λιβύην, καὶ ὅλοι ἀπὸ τὴν Πεντάπολιν. Διότι ἂν δι' ὀλίγον φοβηθεὶς τὰς ἀπειλὰς τοῦ Κωνσταντίου ἐφάνη καλὸν εἰς ἐκείνους νὰ μὴ ἀντιλέγῃ, ἀλλ' ἠπολλὴ βία καὶ ἡ τυραννικὴ ἐξουσία τοῦ Κωνσταντίου καὶ αἱ πλεῖσται ὕβρεις καὶ πληγαὶ ἀποδεικνύουν ὅτι δὲν μᾶς κατεδίκασεν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ γήρατος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὰς πληγὰς πρὸς στιγμὴν ἠνέχθη αὐτούς, εἶναι δίκαιον πλεον ὅπως ὅλοι, μόλις μάθουν αὐτὰ, νὰ μισοῦν καὶ νὰ ἀποστρέφονται τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν βίαν, ποὺ ἐγινεν εἰς βάρος μας καὶ μάλιστα ἐπάθομεν αὐτὰ ὄχι διὰ τίποε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὴν ἀρειανὴν ἀσέβειαν.

90. Ἐὰν λοιπόν κάποιος θέλῃ νὰ μάθῃ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν συκοφαντίαν τῶν περὶ τὸν Εὐσέβιον, ἃς μελετή-

ὑπὲρ ἡμῶν καὶ μάρτυρας ἔχέτω οὐχ ἓνα ἢ δύο ἢ τρεῖς, ἀλλὰ
 τοσοῦτον πλῆθος ἐπισκόπων. Καὶ τούτων μάρτυρας πάλιν
 λαμβανέτω τοὺς περὶ Λιβέριον καὶ Ὅσιον καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς,
 οἵτινες ὄρωντες τὰ καθ' ἡμῶν γενόμενα πάντα παθεῖν ὑπέμει-
 5 ναν ἢ προδοῦναι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν κρίσιν. Τοῦτο
 δὲ καλῶς καὶ ὀσίως βουλευόμενοι πεποιθήκασιν· ἃ γὰρ οὗτοι
 πεπόνθασιν, δείκνυσι μὲν τὴν ἀνάγκην, ἣν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσκο-
 ποι πεπόνθασιν. Ἔστι δὲ ὑπομνήματα μὲν καὶ στηλογραφία
 κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως καὶ τῆς πονηρίας τῶν συκοφαν-
 10 τῶν, ὑπογραμμὸς δὲ καὶ τύπος τοῖς μετὰ ταῦτα γιγνομένοις
 («Ἀγωνίζεσθαι μὲν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας μέχρι θανάτου»), ἀπο-
 στρέφεσθαι δὲ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν χριστομάχον οὔσαν καὶ
 τοῦ ἀντιχρίστου πρόδρομον, μὴ πιστεύειν δὲ τοῖς καθ' ἡμῶν
 ἐπιχειροῦσι λέγειν. Ἀξιόπιστος γὰρ καὶ ἱκανὴ μαρτυρία τῶν
 15 τοιούτων καὶ τοσοῦτων ἐπισκόπων ἢ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπολογία
 καὶ ψῆφος.

ση τὰ ὅσα ἐγράφησαν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἄς ἔχη μάρτυρας ὄχι ἓνα ἢ δύο ἢ τρεῖς, ἀλλὰ τόσον πλῆθος ἐπισκόπων. Καὶ ἐκ τούτων πάλιν ἄς λαμβάνη μάρτυρας τοὺς περὶ τὸν Λιβέριον καὶ τὸν Ὅσιον καὶ ἐκείνους ποὺ εἶναι μαζί τους, οἱ ὁποῖοι βλέποντες τὰ ὅσα ἔγιναν ἐναντίον μας, ὑπέμειναν νὰ πάθουν τὰ πάντα, παρὰ νὰ προδώσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπόφασιν. Αὐτὸ δὲ ἀφοῦ τὸ ἀπεφάσισαν, καλῶς καὶ κανονικῶς ἔπραξαν. Διότι αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνοι ἔπαθαν, ἀποδεικνύουν τὴν καταπίεσιν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ὑπομνήματα καὶ συγγραφαὶ κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως καὶ τῆς πονηρίας τῶν συκοφαντῶν, ὑπογραμμὸς δὲ καὶ τύπος αὐτῶν, ποὺ ἔγιναν μετὰ ταῦτα εἶναι τὸ Γραφικόν· «Νὰ ἀγωνίζεσθε μὲν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας μέχρι θανάτου»¹, νὰ ἀποστρέφεσθε δὲ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἣ ὁποία εἶναι χριστομάχος καὶ πρόδρομος τοῦ ἀντιχρίστου, νὰ μὴ πιστεύετε δὲ εἰς ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ λέγουν ἐναντίον μας. Διότι ἀξιόπιστος ἰσχυρὰ μαρτυρία εἶναι ἡ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπολογία καὶ ἡ ψῆφος τῶν τοιούτων καὶ τόσων πολλῶν ἐπισκόπων.

---

1. Σοφ. Σειρ. 4, 28

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΝ
ΑΠΟΛΟΓΙΑ

5

1. Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε Χριστιανόν, καὶ ἐκ προγόνων
φιλόθεον ἐπιστάμενος, εὐθύμως τὰ περὶ ἑμαντοῦ νῦν ἀπολο-
γοῦμαι· τοῖς γὰρ τοῦ μακαρίου Παύλου λόγοις χρώμενος, αὐ-
τὸν σοι πρεσβευτὴν ὑπὲρ ἑμαντοῦ ποιοῦμαι· εἰδὼς αὐτὸν μὲν
10 κήρυκα τῆς ἀληθείας, σὲ δὲ τῶν αὐτοῦ ῥημάτων φιλήκοον, θεο-
φιλέστατε Αὔγουστε. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ
τῆς κατ' ἑμοῦ γενομένης συσκευῆς, αὐτάρκη τὰ γραφέντα
παρὰ τῶν τοσούτων ἐπισκόπων μαρτυρῆσαι τῇ σῇ εὐλαβείᾳ·
ικανὰ καὶ τὰ τῆς μετανοίας Οὐρσακίου καὶ Οὐάλεντος δεῖξαι
15 πᾶσιν, ὅτι μηδὲν ὧν ἐπέστησαν καθ' ἡμῶν εἶχεν ἀληθές. Τί
γὰρ τοσοῦτον ἄλλοι δύνανται μαρτυρεῖν, ὅσον οὗτοι γράφον-
τες εἰρήκασιν; Ἐφυσάμεθα, ἐπλασάμεθα, καὶ πάντα τὰ κατὰ
Ἀθανασίου συκοφαντίας γέμει. Προσθήκη δὲ πρὸς φανεράν
ἀπόδειξιν, εἰ καταξιώσειας μαθεῖν, ὅτι, παρόντων μὲν ἡμῶν,
20 οὐδὲν ἀπέδειξαν οἱ κατηγοροῦντες κατὰ Μακαρίου τοῦ πρε-
σβυτέρου· ἀπόντων δὲ ἡμῶν, κατὰ μόνας ἔπραξαν ἅπερ ἠθέ-
λησαν. Τὰ δὲ τοιαῦτα προηγουμένως μὲν ὁ θεῖος νόμος, ἔπει-
τα δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι νόμοι μηδεμίαν ἔχειν δύναμιν ἀπεφήναν-

---

1. Πρβλ. Πράξ. 26, 2

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΝ

1. Ἐπειδὴ ἀπὸ πολλὰ χρόνια γνωρίζω ὅτι εἶσαι Χριστιανὸς καὶ ὅτι ἐδιδάχθης ἀπὸ τοὺς προγόνους σου νὰ ἀγαπᾷς τὸν Θεόν, προθύμως ἀπολογοῦμαι ¹ διὰ τὰ ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ μου·διότι χρησιμοποιοῦν τοὺς λόγους τοῦ μακαρίου Παύλου, ὀρίζω αὐτὸν πρεσβευτὴν εἰς σέ ὑπὲρ ἐμοῦ· ἐπειδὴ γνωρίζω ὅτι αὐτὸς μὲν εἶναι κήρυξ τῆς ἀληθείας, σὺ δὲ ἀγαπᾷς νὰ ἀκούης τοὺς λόγους αὐτοῦ, θεοφιλέστατε Αὔγουστε. Περὶ μὲν λοιπὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ τῆς γενομένης ἐναντίον μου σκευωρίας, εἶναι ἄρκετὰ τὰ ὅσα ἐγράφησαν ἀπὸ τόσους ἐπισκόπους νὰ μαρτυρήσουν εἰς τὴν εὐσέβειάν σου· ἄρκετὰ εἶναι ἐπίσης τὰ ὅσα ἐξέθεσαν μετὰ τὴν μετάνοιάν των, ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς ὅλους, ὅτι τίποτε ἀπ' ὅσα μᾶς κατηγορήσαν δὲν ἦτο ἀληθές. Διότι τί πιὸ πολὺ ἤμποροῦν οἱ ἄλλοι νὰ μαρτυρήσουν, ἀπ' ὅσα αὐτοὶ γραπτῶς ἔχουν καταθέσει; Εἶπαμεν ψέμματα, ἐπενοήσαμεν πλαστά, καὶ ὅλαι αἱ κατηγορίαι ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου εἶναι γεμάται συκοφαντίας. Προστίθεται δὲ πρὸς φανεράν ἀπόδειξιν, ἐὰν θὰ ἤμποροῦσες νὰ ἀξιώσης νὰ μάθης, ὅτι, ὅταν ἡμεῖς ἡμεθα παρόντες, δὲν ἀπέδειξαν τίποτε εἰς βᾶρος τοῦ πρεσβυτέρου Μακαρίου οἱ κατήγοροί του· ὅταν ὁμως ἡμεθα ἀπόντες, αὐτοὶ μόνοι των διέπραξαν αὐτὰ, πού ἤθελαν. Ἀλλ' αὐτὰ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ θεῖος νόμος, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ ἰδικοὶ μας νόμοι ἀπεφάνθησαν ὅτι δὲν

το. Ἐκ τούτων οὖν οἶδας, ὅτι καὶ ἡ σὴ εὐλάβεια, φιλαλήθης οὖσα καὶ φιλόθεος, ἡμᾶς μὲν ἐλευθέρους ἀπὸ πάσης ὑποψίας συνορᾷ, τοὺς δὲ καθ' ἡμῶν γενομένους συκοφάντας ἀποφαίνει.

5 2. Περὶ δὲ τῆς διαβολῆς τῆς κατ' ἐμοῦ γενομένης παρὰ τῆ σῆ φιλανθρωπία διὰ τὸν εὐσεβέστατον Αὐγουστον καὶ μακαρίας μνήμης καὶ αἰωνίου Κώνσταντα τὸν ἀδελφόν σου (τοῦτο γὰρ οἱ ἐχθροὶ θρυλοῦσι, καὶ γράφαι τετολμήκασιν), ἱκανὰ τὰ πρῶτα δεῖξαι καὶ ταῦτα μὴ ἀληθῆ. Εἰ μὲν γὰρ ἄλλοι τινὲς
10 ἦσαν οἱ τοῦτο λέγοντες, δικάσιμον ἦν τὸ πρᾶγμα, χρεία τε πολλῆς ἀποδείξεως, καὶ τῶν εἰς πρόσωπον ἐλέγχων· εἰ δὲ οἱ τὰ πρῶτα πλάσαντες αὐτοὶ καὶ ταῦτα συνέθηκαν, πῶς οὐκ ἐξ ἐκείνων εἰκότως καὶ ταῦτα πεπλασμένα δείκνται; Διὰ τοῦτο γὰρ πάλιν κατὰ μόνας λαλοῦσι, νομίζοντες ὑφαρπάζειν δύνα-
15 σθαι τὴν σὴν θεοσέβειαν. Ἐσφάλησαν· οὐ γὰρ ὡς ἠθέλησαν ἤκουσας, ἀλλὰ τῆ μακροθυμίας δέδωκας καὶ ἡμῖν χώραν ἀπολογεῖσθαι. Τὸ γὰρ μὴ παραντίκα κινήθῃναι, καὶ τιμωρίαν ἀπαιτῆσαι, οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ, ὡς δίκαιον βασιλέα, περιμεῖναι καὶ τὴν τοῦ διαβληθέντος ἀπολογίαν· ἥς ἐὰν καταξιώσης ἀκοῦ-
20 σαι, τεθάρσηκα, ὡς καὶ ἐν τούτοις καταγνώσῃ τῶν προπετευσασμένων καὶ μὴ φοβηθέντων τὸν Θεόν, ἐντειλάμενον μηδὲν ψεῦδος ἀπὸ στόματος βασιλεῖ λέγεσθαι.

3. Αἰσχύνομαι μὲν οὖν ἀληθῶς καὶ ἀπολογούμενος περὶ τοιούτων, περὶ ὧν οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κατήγορον ἔτι παρόντων ἡμῶν μνημονεύσειν. Οἶδε γὰρ ἀκριβῶς, ὅτι τε αὐτὸς ψεύ-

ἔχουν καμμίαν ἰσχύν. Ἐπὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν γνωρίζεις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγαθότης σου, ἡ ὁποία εἶναι φιλαλήθης καὶ φιλόθεος ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡμεῖς μὲν εἴμεθα ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε ὑποψίαν, ἐκεῖνοι δὲ πού μᾶς κατηγορήσαν ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι συκοφάνται.

2. Σχετικὰ μὲ τὴν σκευωρίαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐναντίον μου, πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν σου ὅτι δῆθεν τὴν κατηγορήσα εἰς τὸν εὐσεβέστατον Αὐγουστον τὸν μακαρίας καὶ αἰωνίου μνήμης ἀδελφόν σου Κώνσταντα (διότι τοῦτο διαδίδουν καὶ ἐτόλμησαν νὰ γράψουν οἱ ἐχθροί μου), εἶναι ἀρκετὰ τὰ προηγούμενα διὰ νὰ ἀποδείξουν ὅτι καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι ἀληθῆ. Διότι ἐὰν μὲν ἦσαν κάποιοι ἄλλοι, πού λέγουν αὐτό, θὰ ἦτο τὸ θέμα δυνατὸν νὰ ἀχθῆ εἰς δίκην, καὶ θὰ ἐχρειάζετο προσπάθεια ἐπαρκοῦς ἀποδείξεως καὶ ἐλέγχου περὶ τῆς σοβαρότητος τοῦ προσώπου· ἐὰν δὲ αὐτοὶ πού ἐπενόησαν τὰ προηγούμενα εἶναι οἱ αὐτοὶ πού ἐσκηνοθέτησαν καὶ αὐτὰ, πῶς νὰ μὴ ἀποδεικνύωνται εὐλόγως ἀπὸ ἐκεῖνα ὅτι εἶναι καὶ αὐτὰ ἐπινοήματα συκοφαντικά; Διὰ τοῦτο πάλιν ὁμιλοῦν κατὰ μόνας, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι θὰ ἤμπορῶσιν νὰ ὑφαρπάσῃ μὲ τὸ μέρος των τὴν εὐνοίαν τῆς θεοσεβείας σου. Ἄλλ' ἐπλανήθησαν· διότι δὲν τοὺς ἤκουσες, ὅπως ἐκεῖνοι ἠθέλαν, ἀλλὰ μὲ τὴν μακροθυμίαν σου ἔδωσες εἰς ἡμᾶς τὴν δυνατότητα νὰ ἀπολογηθῶμεν. Διότι μὲ τὸ νὰ μὴ ἀνακινηθῆ ἀμέσως τὸ θέμα καὶ ἵνα μὴ ἀπαιτήσης τιμωρίαν, δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο, παρά, ὡς δίκαιος βασιλεύς, νὰ περιμένης καὶ τὴν ἀπολογίαν τοῦ συκοφαντηθέντος, τὴν ὁποίαν ἐὰν θεωρήσης δίκαιον νὰ ἀκούσης, εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ θὰ καταδικάσης τοὺς αὐθάδεις κατηγοροὺς μου, οἱ ὅποιοι δὲν φοβοῦνται τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔδωσεν ἐντολήν νὰ μὴ λέγη κανένας στόμα ψεῦδος εἰς τὸν βασιλέα.

3. Λοιπὸν ἀληθινά, ἐντρέπομαι μὲν καὶ νὰ ἀπολογηθῶ διὰ τοιαύτας κατηγορίας, διὰ τὰς ὁποίας νομίζω ὅτι οὔτε ὁ ἴδιος ἀκόμη ὁ κατήγορος θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὰς ἀναφέρῃ ἐπὶ παρουσίᾳ

δεται, καὶ οὔτε ἐμάνην ἐγώ, οὔτε τῶν φρενῶν ἐξέστηκα, ἵνα
 κἄν ὡς ἐνθυμηθεῖς τι τοιοῦτον ὑπονοηθῶ. Διὸ οὐδ' ἂν ἄλλοις
 ἐρωτῶσιν ἀπεκρινάμην, ἵνα μηδὲ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἀπολογίας
 οἱ ἀκούοντες κρεμωμένην ἔχωσι τὴν διάνοιαν· τῇ δὲ σῆ εὐ-
 5 λαβεῖα μεγάλη καὶ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἀπολογοῦμαι, καὶ τὴν
 χεῖρα ἐκτείνας, ὃ μεμάθηκα παρὰ τοῦ Ἐπιστολίου, «Μάρτυ-
 ρα τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τὴν ἐμαυτοῦ ψυχὴν» καί, ὡς
 γέγραπται ἐν ταῖς Βασιλικαῖς ἱστορίαις· «Μάρτυς Κύριος,
 καὶ μάρτυς ὁ Χριστὸς αὐτοῦ» (καμοὶ συγχώρησον εἰπεῖν),
 10 οὐδὲ πώποτε περὶ τῆς σῆς εὐσεβείας κακῶς ἐμνημόνευσα
 παρὰ τῷ ἀδελφῷ σου τῷ τῆς μακαρίας μνήμης Κώνσταντι,
 τῷ εὐσεβεστάτῳ Ἀγούστῳ· οὐ παρώξυνα τοῦτον, ὡς οἱ
 διαβεβλήκασιν· ἀλλ' εἴ ποτε καὶ εἰσελθόντων ἡμῶν πρὸς αὐτὸν
 ἐμνημόνευσεν αὐτὸς τῆς σῆς φιλανθρωπίας, ἐμνημόνευσε δὲ καὶ
 15 ὅτε οἱ περὶ Θάλασσον ἦλθον εἰς τὴν Πιτυβίωνα, καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ
 Ἀκυλητῆ διετρίβομεν· μάρτυς ὁ Κύριος, ὅπως ἐμνημόνευον
 ἐγὼ τῆς σῆς θεοσεβείας, καὶ ταῦτα ἔλεγον, ἅπερ ὁ Θεὸς ἀπο-
 καλύψει τῇ σῆ ψυχῇ, ἵνα καταγνῶς τῆς συκοφαντίας τῶν με-
 διαβαλόντων παρὰ σοί. Συγχώρησον εἰπόντι μοι ταῦτα, φι-
 20 λανθρωπότατε Ἀγούστε, καὶ πολλὴν μοι συγγνώμην δός. Οὐ
 γὰρ οὕτως ἦν εὐχερῆς ὁ φιλόχριστος ἐκεῖνος, οὐδὲ τηλικού-
 τος ἦμην ἐγώ, ἵνα περὶ τοιούτων ἐκοινολογοῦμεθα, καὶ ἀδελ-
 φὸν ἀδελφῷ διέβαλλον, ἢ παρὰ βασιλεῖ περὶ βασιλέως κακῶς
 μνημονεύσω. Οὐ μαίνομαι, βασιλεῦ, οὐδὲ ἐπελαθόμην τῆς θεί-
 25 ας φωνῆς λεγούσης· «Καί γε ἐν συνειδήσει σου βασιλέα μὴ
 καταράση, καὶ ἐν ταμείοις κοιτῶνός σου μὴ καταράση πλού-
 σιον· ὅτι πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ ἀποίσει σου τὴν φωνήν, καὶ ὁ
 τὰς πτέρυγας ἀπαγγελεῖ λόγον σου». Εἰ δὲ τὰ κατ' ἰδίαν λεγό-

1. Β' Κορ. 1, 23

2. Α' Βασ. 12, 5

3. Ἐκκλ. 10, 20

μας. Διότι γνωρίζει ακριβῶς, ὅτι καὶ αὐτὸς ψεύδεται, καὶ ἐγὼ δὲν ἐτρελλάθην, οὔτε ἔγινα ἔξω φρενῶν, διὰ νὰ καταστῶ ὑποπτος, ἀκόμη καὶ ἂν θὰ ἔβραζα κάτι παρόμοιον εἰς τὸν νοῦν μου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν μὲ ἐρωτοῦσαν ἄλλοι, δὲν ἀπεκρινόμουν, διὰ νὰ μὴ ἔχουν ἐξαρτωμένην τὴν διάνοιάν των ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπολογίας μου, ἐκεῖνοι ποῦ θὰ μὲ ἀκούουν· εἰς τὴν εὐσέβειάν σου ὁμως ἀπολογοῦμαι μὲ μεγάλην καὶ καθαρὰν φωνήν, καὶ ἀφοῦ τεντώσω τὸ χέρι, πράγμα ποῦ ἔχω μάθει ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. «Ἐπικαλοῦμαι μάρτυρα τὸν Θεόν, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ψυχῆς μου»¹ καὶ ὅπως ἔχει γραφῆ εἰς τὰς ἱστορίας τῶν Βασιλειῶν· «Μάρτυς ὁ Κύριος, καὶ μάρτυς ὁ Χριστὸς αὐτοῦ»² (καὶ εἰς ἐμὲ συγχώρησέ με νὰ εἰπῶ), ὅτι οὐδέποτε ἀνέφερα κάτι κακὸν διὰ τὴν εὐσέβειάν σου εἰς τὸν ἀδελφόν σου, τὸν μακαρίας μνήμης Κώνσταντα, τὸν εὐσεβέστατον Αὔγουστον· οὔτε ἐξώργισα αὐτόν, ὅπως αὐτοὶ μὲ κατηγορήσαν· ἀλλ' ἐὰν κάποτε ἡμεῖς προσήλθομεν εἰς αὐτόν αὐτὸς ἀνέφερε τὴν φιλανθρωπίαν σου, ἀνέφερε δὲ καὶ ὅταν οἱ περὶ τὸν Θάλασσον ἦλθον εἰς τὴν Πιτυβίωνα, καὶ ἡμεῖς διεμένομεν εἰς τὴν Ἀκυληϊάν· μάρτυς μου εἶναι ὁ Κύριος, πῶς ἐγὼ ἔκανα λόγον διὰ τὴν θεοσέβειάν σου, καὶ ἔλεγον αὐτά, τὰ ὅποια ὁ Θεὸς θὰ φανερώσῃ εἰς τὴν ψυχὴν σου, διὰ νὰ καταδικάσῃς τὴν συκοφαντίαν ἐκείνων ποῦ μὲ διέβαλον εἰς σέ. Συγχώρεσέ με, ποῦ εἶπα αὐτά, φιλανθρωπότατε Αὔγουστε, καὶ δῶσε μου πολλὴν συγγνώμην. Διότι δὲν ἦτο ἔτσι εὔκολος ὁ φιλόχριστος ἐκεῖνος, οὔτε ἐγὼ ἤμουν τόσον μεγάλος, διὰ νὰ κοινολογήσωμεν τὰ τοιαῦτα, ὅτι ἐγὼ ἐσυκοφάντησα ἀδελφὸν εἰς ἀδελφόν, ἢ ἐκακολόγησα βασιλέα εἰς βασιλέα. Δὲν ἐτρελλάθην, βασιλεῦ, οὔτε ἐλησμόνησα τὴν θείαν φωνήν, ποῦ λέγει· «Ἀκόμη καὶ μὲ τὴν σκέψιν σου βασιλέα νὰ μὴ δυσφημήσῃς, καὶ εἰς τὸ ὑπνοδωμάτιόν σου νὰ μὴ συκοφαντήσῃς πλούσιον, διότι πιθανὸν κάποιον πτηνὸν τοῦ ἀέρος νὰ μεταφέρῃ τὴν φωνήν καὶ ὅποιον ἔχει πτέρυγας δυνατὸν νὰ ἀναγγείλῃ τὸν λόγον σου»³. Ἐὰν δὲ ἐκεῖνα τὰ ὅποια λέγονται κατ' ἰδίαν ἐναντίον

μενα καθ' ὑμῶν τῶν βασιλέων οὐ κρύπτεται, πῶς οὐκ ἄπιστον εἶ παρόντος βασιλέως, καὶ τοσοῦτων ἐστώτων, ἔλεγον κατὰ σοῦ; Οὐ γὰρ μόνος ἐώρακά ποτε τὸν ἀδελφόν σου, οὐδὲ μόνω μοί ποτε ἐκεῖνος ὠμίλησεν· ἀλλ' αἰεὶ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἔνθα ἦν, καὶ ἄλλων τῶν ἐκεῖ παρατυγχανόντων εἰσηρχόμην· κοινῇ τε αὐτὸν ἐβλέπομεν, καὶ κοινῇ πάλιν ἀνεχωροῦμεν· δύναται Φουρτουνατιανὸς ὁ τῆς Ἀκυλητίας ἐπίσκοπος μαρτυρῆσαι περὶ τούτου, ἰκανὸς ἐστὶν ὁ Πατὴρ Ὁσίου εἰπεῖν, καὶ Κρισπῖνος ὁ τῆς Πατάβων, καὶ Λούκιλλος ὁ ἐν Βερωνί, καὶ Διονύσιος ὁ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Βικέντιος ὁ ἐν Καμπανίᾳ ἐπίσκοπος. Καὶ ἐπειδὴ τετελευτήκασιν Μαξιμῖνος ὁ Τριβέρεως, καὶ Προτάσιος ὁ τῆς Μεδιολάνου, δύναται καὶ Εὐγένιος ὁ γενόμενος μάγιστρος μαρτυρῆσαι· αὐτὸς γὰρ εἰστήκει πρὸ τοῦ βηλοῦ, καὶ ἤκουεν ἅπερ ἠξιοῦμεν αὐτόν, καὶ ἅπερ αὐτὸς κατηξίου λέγειν ἡμῖν. Ταῦτα τοίνυν εἰ καὶ ἰκανὰ πρὸς ἀπόδειξιν ἐστὶ, συγχώρησον ὁμῶς διηγήσασθαι καὶ τὸν λογισμὸν τῆς ἀποδημίας, ἵνα καὶ ἐκ τούτων καταγνῶς τῶν διαβαλλόντων ἡμᾶς μάτην.

4. Ἐξεληθὼν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, οὐκ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἀδελφοῦ σου, οὐδὲ πρὸς ἄλλους τινάς, ἢ μόνον εἰς τὴν Ῥώμην ἀνήλθον· καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ κατ' ἐμαντὸν παραθέμενος (τούτου γὰρ μόνου μοι φροντὶς ἦν), ἐσχόλαζον ταῖς συνάξεσι. Τῷ ἀδελφῷ σου οὐκ ἔγραψα, ἢ μόνον ὅτε οἱ περὶ Εὐσέβιον ἔγραψαν αὐτῷ κατ' ἐμοῦ, καὶ ἀνάγκην ἔσχον ἔτι ὢν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἀπολογῆσασθαι· καὶ ὅτε πυκτὰ τῶν θείων

1. Μάγιστρος = ἀξίωμα καὶ τίτλος παρὰ Ῥωμαίοις καὶ βυζαντινοῖς. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐδίδοτο εἰς διαφόρους ἀνωτάτους δημοσίους καὶ δημοτικούς ὑπαλλήλους (π.χ. ἐπὶ φόρων, ἐκπαιδεύσεως, ἡθῶν κ.λ.π.). Εἰς τὸ Βυζάντιον ὁ τίτλος ὑπέστη βασικὰς μεταβολάς. Ἀρχικῶς ὑπῆρχον μάγιστροι τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἐπαρχιῶν· βραδύτερον ἔλαβον νέα ὀνόματα καὶ δικαιοδοσία καὶ οἱ μάγιστροι ἀπέβησαν ἀπλῶς ἀνώτατοι αὐλικοὶ ἄρχοντες. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμῶς μάγιστρος ἀπέβη ἀπλοῦς τίτλος εὐνοουμένων προσώπων.

2. Βηλὸς = βᾶσις, τὸ κατώφλιον τῆς θύρας, οἰκία, κατοικία.

τῶν βασιλέων δὲν ἀπομένουν κρυπτὰ, πῶς νὰ μὴν εἶναι ἀπίστευτον ὅτι ἐγὼ ἔλεγα ἐναντίον σου, ἐὰν ὁ βασιλεὺς ἦτο παρῶν, καὶ τόσοι ἄλλοι παρίσταντο ἐκεῖ; Διότι μόνος μου οὐδέποτε εἶδον τὸν ἀδελφόν σου, οὔτε ἐκεῖνος ποτὲ ὠμίλησεν μόνον εἰς ἐμέ· ἀλλὰ πάντοτε μαζί μὲ τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως, ὅπου ἦτο, καὶ μαζί μὲ ἄλλους πού τυχεῶς παρευρίσκοντο ἐκεῖ, ἐπεσκεπτόμουν αὐτόν, ἀπὸ κοινοῦ ἐβλέπομεν αὐτόν καὶ ἀπὸ κοινοῦ πάλιν ἀνεχωρούσαμεν ἀπ' αὐτόν. Περὶ τούτου ἡμπορεῖ νὰ μαρτυρήσῃ ὁ Φουρτουνατιανός, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀκυληΐας, ἐπίσης ἡμπορεῖ νὰ εἰπῆ καὶ ὁ Πατὴρ Ὁσίου, ὁ Κρισπῖνος ὁ ἐπίσκοπος Πατάβων, καὶ ὁ Λούκιλλος ὁ ἐπίσκοπος Βερώνης, καὶ ὁ Διονύσιος ἐπίσκοπος Ληίδος, καὶ ὁ Βικέντιος ὁ ἐπίσκοπος Καμπανίας. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Μαξιμῖνος ὁ Τριβέρεως, καὶ ὁ Προτάσιος ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων ἔχουν ἀποθάνει, ἡμπορεῖ καὶ ὁ Εὐγένιος ὁ ὁποῖος ἔγινε μάγιστρος¹, νὰ μαρτυρήσῃ, διότι αὐτὸς ἐστέκετο πρὸ τῆς θύρας² τῆς αἰθούσης τῶν ἀκροάσεων καὶ ἤκουεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἡμεῖς ἐζητούσαμεν ἀπ' αὐτόν, καὶ ἐκεῖνα, πού αὐτὸς κατεδέχετο νὰ λέγῃ εἰς ἡμᾶς. Αὐτὰ λοιπόν, ἂν καὶ εἶναι ἀρκετὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, ἐπίτρεψέ μου νὰ διηγηθῶ καὶ τὸν λόγον τῆς ἐξορίας, διὰ νὰ κατακρίνης καὶ ἀπὸ αὐτά, ἐκείνους πού μᾶς κατηγοροῦν ἀδίκως.

4. Ὄταν δὲ ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, οὔτε εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἀδελφοῦ σου, οὔτε πρὸς ἄλλους τινὰς ἀνέβην, παρὰ μόνον εἰς τὴν Ρώμην· καὶ ἀφοῦ ἐξέθεσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτόν μου (διότι περὶ αὐτοῦ μόνον ἦτο ἡ φροντίς μου), παρηκολούθουν τὰς συνάξεις. Εἰς τὸν ἀδελφόν σου δὲν ἔγραψα, παρὰ μόνον ὅταν οἱ περὶ τὸν Εὐσέβιον ἔγραψαν εἰς αὐτόν ἐναντίον μου, καὶ ἠναγκάσθην, ἐνῶ ἀκόμη εὐρισκόμην εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, νὰ ἀπολογηθῶ· καὶ ὅταν ἐκεῖνος μοῦ ἔδωσεν ἐντολήν νὰ κατασκευάσω πίνακα³ τῆς Ἁγίας

3. Πυκτίον = πτυκτίον· ἀρχικῶς ἐσήμαινε σανίδα ἀλειμμένην διὰ γράψιμον ἢ ζωγράφισμα, πινακίδια. Κατόπιν τὰς πινακίδας διὰ γράψιμον, τὰ βιβλιαράκια, πού ἐδιπλώνοντο (ἐκλείοντο) ὡς βιβλίον, σημειωματάριον.

Γραφῶν κελεύσαντος αὐτοῦ μοι κατασκευάσαι, ταῦτα ποιή-
 σας ἀπέστειλα· χρηὴ γὰρ ἀπολογούμενόν με ἀληθεύειν τῇ σῆ
 θεοσεβείᾳ. Τριῶν τοίνυν ἐτῶν παρελθόντων, τετάρτῳ ἐνιαυ-
 τῷ γράφει κελεύσας ἀπαντῆσαί με πρὸς αὐτόν· ἦν δὲ ἐν τῇ
 5 Μεδιολάνῳ. Ἐγὼ δέ, διερωτῶν τὴν αἰτίαν (οὐ γὰρ ἐγίνωσκον,
 μάρτυς ὁ Κύριος), ἔμαθον ὅτι ἐπίσκοποι τινες, ἀνελθόντες,
 ἠξίωσαν αὐτόν γράφαι τῇ σῆ εὐσεβείᾳ, ὥστε σύνοδον γενέσθαι.
 Πίστευε, βασιλεῦ, οὕτω γέγονε, καὶ οὐ ψεύδομαι. Κατελθὼν
 τοίνυν εἰς τὴν Μεδιόλανον, εἶδον πολλὴν φιλανθρωπίαν· κατη-
 10 ξίωσε γὰρ ἰδεῖν με καὶ εἰπεῖν, ὅτι ἔγραψε καὶ ἀπέστειλε πρὸς
 σέ, ἀξιῶν σύνοδον γενέσθαι. Διάγοντα δέ με ἐν τῇ προειρημέ-
 νῃ πόλει, μετεπέμψατο πάλιν εἰς τὰς Γαλλίας, ἐκεῖ γὰρ καὶ
 ὁ Πατὴρ Ὁσίους ἤρχετο, ἵνα ἐκεῖθεν, εἰς τὴν Σαρδικὴν ὁδεύ-
 σωμεν. Μετὰ δὲ τὴν σύνοδον, ἐν τῇ Ναῖσσῳ μοι διάγοντι γρά-
 15 φει· καὶ ἀνελθὼν ἐν Ἀκυλητῆι λοιπὸν διέτριβον, ἔνθα με τὰ
 γράμματα τῆς σῆς θεοσεβείας κατέλαβεν. Κακεῖθεν κληθεὶς
 πάλιν παρὰ τοῦ μακαρίτου, καὶ ἀνελθὼν εἰς τὰς Γαλλίας, οὐ-
 τως ἦλθον παρὰ τὴν σὴν εὐσέβειαν.

5. Ποῖον τοίνυν τόπον, ἢ τίνα χρόνον φησὶν ὁ κατηγορός, ἐν
 20 ᾧ τοιαῦτά με εἰρηκέναι διέβαλλεν; ἢ τίνος παρόντος ἐμάνην
 φθέγξασθαι τοιαῦτα, οἷα ὡς εἰπόντος μου κατεπεύσατο; ἢ τίς
 ἐστὶν ὁ τούτῳ συνηγορῶν καὶ μαρτυρῶν; Ἄ γὰρ εἶδον οἱ
 ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ταῦτα καὶ λέγειν ὀφείλει, ὡς ἡ θεία Γραφή
 παρήγγειλεν. Οὐδένα μὲν οὖν οὗτος εὐρήσει μάρτυρα τῶν μὴ
 25 γενομένων· ἐγὼ δέ, ὅτι οὐ ψεύδομαι, μάρτυρα μετὰ τῆς ἀλη-
 θείας καὶ τὴν σὴν εὐσέβειαν ἔχω. Ἀξιῶ γὰρ, γινώσκων σε
 μνημονικώτατον, ἀναμνησθῆναι τῶν λόγων, ὧν ἀνέφερον τότε
 ὅτε κατηξίωσας ἰδεῖν με πρῶτον μὲν ἐν Βιμινακίῳ, δεύτερον

Γραφῆς, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ἔκανα τὸν ἀπέστειλα. Διότι πρέπει ἐφ' ὅσον ἀπολογοῦμαι, νὰ λέγω τὴν ἀλήθειαν εἰς τὴν εὐσέβειάν σου. Ἀφοῦ λοιπὸν παρῆλθον τρία ἔτη, κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος μου γράφει καὶ διατάσσει νὰ παρουσιασθῶ εἰς αὐτόν· ἦτο τότε εἰς τὰ Μεδιόλανα. Ἐγὼ δὲ ἀφοῦ διηρεύνησα νὰ μάθω τὴν αἰτίαν (διότι δὲν ἐγνώριζα, μάρτυς μου ὁ Κύριος), ἔμαθον ὅτι μερικοὶ ἐπίσκοποι, πού προσῆλθον, ἐζήτησαν ἀπὸ αὐτόν νὰ γράψῃ εἰς τὴν εὐσέβειάν σου, διὰ νὰ γίνῃ σύνοδος. Πίστευε, βασιλεῦ, ὅτι ἔτσι ἔγινε καὶ δὲν ψεύδομαι. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθον εἰς τὰ Μεδιόλανα, διεπίστωσα πολλὴν φιλανθρωπίαν· διότι κατεδέχθη νὰ μὲ ἰδῆ καὶ νὰ εἰπῆ ὅτι ἔγραψε καὶ ἀπέστειλε γράμματα πρὸς σέ, ἀξιῶν νὰ γίνῃ σύνοδος. Ἐνῶ δὲ εὕρισκόμενον εἰς τὴν πόλιν, πού ἀνέφερα ἄνωτέρω, ἔστειλε καὶ μὲ ἐκάλεσε πάλιν εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι ἐκεῖ θὰ προσήρχετο καὶ ὁ Πατὴρ Ὁσῖος, διὰ νὰ κατευθυνθῶμεν ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Σαρδικήν. Μετὰ δὲ τὴν σύνοδον, καὶ ἐνῶ εὕρισκόμενον εἰς Ναῖσσόν, μου γράφει πάλιν· καὶ ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Ἀκυληίαν διέμενα ἐκεῖ μέχρι ὅτου μὲ εὔρον τὰ γράμματα τῆς θεοσεβείας σου. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, προσκληθεὶς πάλιν ἀπὸ τὸν μακαρίτην καὶ ἀνελθὼν εἰς τὴν Γαλλίαν, παρουσιάσθην ἔτσι εἰς τὴν εὐσέβειάν σου.

5. Εἰς ποῖον λοιπὸν μέρος ἢ κατὰ ποῖον χρόνον λέγει ὁ κατηγορὸς μου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἔχω εἶπει τοιαῦτα πράγματα ὡς μὲ συκοφαντεῖ; Ἡ ἐνώπιον τίνος ἐγὼ ἐτρελλάθην καὶ εἶπα τέτοια πράγματα, ὡσὰν ἐκεῖνα πού ψευδῶς κατήγγειλε ὅτι εἶπον ἐγώ; Ἡ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συνηγορεῖ μὲ αὐτόν καὶ μαρτυρεῖ; Διότι αὐτὰ πού εἶδον τὰ μάτια του, αὐτὰ ὀφείλει καὶ νὰ λέγῃ, καθὼς καὶ ἡ ἁγία Γραφή παραγγέλλει¹. Αὐτὸς μὲν λοιπὸν δὲν θὰ εὔρη κανένα μάρτυρα διὰ νὰ καταθέσῃ δι' ὅσα δὲν ἔγιναν· ἐγὼ δέ, ὅτι δὲν ψεύδομαι, ἔχω μάρτυρα μαζί μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εὐσέβειάν σου. Διότι ἔχω τὴν ἀξίωσιν, ἐπειδὴ σέ γνωρίζω ὅτι ἔχεις ἰσχυρὰν μνήμην, νὰ ἐνθυμηθῆς τοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους σοῦ ἀνέφερα τότε, ὅταν κατεδέχθης νὰ μὲ ἰδῆς πρῶτον μὲν εἰς Βιμινάκιον, δεύτε-

δὲ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας, καὶ τρίτον ἐν Ἀντιοχείᾳ· εἰ κἄν τῶν περὶ Εὐσέβιον τῶν με λυπησάντων κακῶς ἐμνημόνευσα παρὰ σοί, εἰ διέβαλλόν τινας τῶν ἀδικησάντων με. Εἰ δὲ μηδὲ καθ' ὧν ἔδει με λέγειν τούτους διέβαλον ποίαν 5 εἶχον μανίαν βασιλέα βασιλεῖ διαβάλλειν, καὶ ἀδελφὸν ἀδελφῷ συγκροῦσαι; Παρακαλῶ, ἢ παρόντα με ποιήσον ἐλεγχθῆναι, ἢ κατάγνωθι τῶν διαβολῶν· καὶ μίμησαι τὸν Δαυὶδ λέγοντα· «Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον, τοῦτον ἐξεδιώκον». Τὸ μὲν γὰρ ὅσον εἰς αὐτοὺς ἦκε ἐφόνευσαν· «Στόμα γὰρ 10 καταψευσάμενον ἀνεῖλε ψυχὴν». Ἡ δὲ σὴ μακροθυμία νενίκηκε, παρασχοῦσα παρησίαν ἀπολογίας, ἵνα καὶ καταγνωσθῆναι δυναθῶσιν, ὡς φιλόνοικοι καὶ συκοφάνται. Περὶ μὲν τοῦ εὐσεβεστάτου σου ἀδελφοῦ τοῦ τῆς μακαρίας μνήμης ταῦτα δύνασαι γὰρ κατὰ τὴν δοθεῖσάν σοι σοφίαν παρὰ Θεοῦ 15 προλαμβάνειν τὰ πολλὰ ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων, καὶ γινώσκειν τὴν πλασθεῖσαν κατηγορίαν.

6. Περὶ δὲ τῆς ἐτέρας διαβολῆς, εἰ ἔγραψα τῷ τυράννῳ (τοῦτο γὰρ οὐδὲ λέγειν βούλομαι), παρακαλῶ, ὡς θέλεις καὶ δι' ὧν ἂν δοκιμάσης, ἐξέταξε καὶ ἀνάκρινε· ἢ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς 20 διαβολῆς ἐξίστησί με, καὶ εἰς πολλὴν ἀσάφειαν ἄγει. Καὶ πίστευε, θεοφιλέστατε βασιλεῦ, πολλάκις κατ' ἑμαυτὸν λογιζόμενος ἠπίστων, εἰ ἄρα τις ἐφάνη τοσοῦτον, ὥστε καὶ τοιαῦτα ψεύσασθαι. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐθρυσλεῖτο καὶ τοῦτο, καὶ ὡς αὐτοὶ ἐπιδεδωκότες ἀντίγραφον ἐπιστολῆς 25 ἐκαυχῶντο, ἐξιστάμην μειζόνως, καὶ ἀύπνους νύκτας διατελῶν, ὡς πρὸς παρόντας τοὺς κατειπόντας ἐμαχόμεν· καὶ κραυ-

1. Ψαλμ. 100, 5

2. Σοφ. Σολ. 1, 11

3. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Μ. Ἀθανάσιος χαρακτηρίζει πλαστὴν καὶ ἐπιχειρεῖ ν' ἀποδείξῃ ἐφεξῆς τὰ πάντα ὡς συκοφαντικὰ εἰς βάρος τοῦ ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν του.

ρον δὲ εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας, καὶ τρίτον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀνέφερα εἰς σέ κάτι κακὸν διὰ τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, οἱ ὅποιοι μὲ ἐλύπησαν, ἢ ἔὰν διέβαλλον μερικούς ποὺ μὲ ἠδίκησαν. Ἐὰν δὲ οὔτε ἐκείνους κατηγορήσω, τοὺς ὁποίους θὰ ἔπρεπε νὰ κατηγορήσω, ποῖαν τρέλλαν θὰ εἶχον νὰ κατηγορήσω βασιλέα εἰς ἄλλον βασιλέα, καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι αἰτία νὰ συγκρουσθῇ ἀδελφὸς μὲ ἀδελφόν; Παρακαλῶ λοιπὸν ἢ νὰ μὲ καλέσης καὶ παρόντα νὰ μὲ ἐλέγξης ἢ νὰ καταδικάσης τὰς ἐναντίον μου κατηγορίας· καὶ νὰ μιμηθῆς τὸν Δαυΐδ ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἐκείνον τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος κατακρίνει κρυφίως τὸν πλησίον του, τοῦτον ἐγὼ ἐξεδίωκον ἀπὸ κοντά μου»¹. Διότι ὅσον μὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτοὺς ἐφόνευσαν· «Διότι τὸ στόμα ποὺ λέγει ψεύδη ἐπιφέρει θάνατον εἰς τὴν ψυχὴν»². Ἄλλ' ἢ μακροθυμία σου ἔχει νικήσει, μὲ τὸ νὰ παράσχη τὴν δυνατότητα νὰ ἀπολογηθῶ, διὰ νὰ καταστῇ δυνατόν νὰ καταδικασθοῦν, διότι ἔτσι θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἀγαποῦν τὰς ἔριδας καὶ ὅτι εἶναι συκοφάνται μας. Αὐτὰ μὲν περὶ τοῦ εὐσεβεστάτου ἀδελφοῦ σου, τοῦ μακαρίας μνήμης, διότι ἤμπορεῖς, κατὰ τὴν σοφίαν ποὺ σοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὀλίγα νὰ ἀντιληφθῆς τὰ πολλὰ καὶ νὰ γνωρίσης τὴν ἐπινοηθεῖσαν κατηγορίαν.

6. Διὰ τὴν ἄλλην δὲ συκοφαντίαν, ἔὰν ἔγραψα εἰς τὸν τύραννον (διότι δὲν θέλω οὔτε τὸ ὄνομά του νὰ εἰπῶ), παρακαλῶ, ὅπως θέλεις, καὶ μὲ ὁποιοῦνδήποτε τρόπον θέλεις νὰ δοκιμάσης, ἐξέταζε καὶ ἀνάκρινε· διότι ἢ ὑπερβολικὴ συκοφαντία μὲ κάνει νὰ ἐξανίσταμαι καὶ μὲ ὀδηγεῖ εἰς πολλὴν ἀσάφειαν. Καὶ πίστευε, θεοφιλέστατε βασιλεῦ, ὅτι πολλάκις ἐνῶ ἐσκεπτόμουν κατ' ἰδίαν, δὲν ἤμποροῦσα νὰ πιστέψω, ἔὰν πράγματι, παρουσιάσθῃ κάποιος τέτοιος ἄνθρωπος, ποὺ νὰ εἰπῇ τέτοια ψεύδη. Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ τῶν Ἀρειανῶν διεδίδετο καὶ αὐτό, ὅτι αὐτοὶ δηλαδὴ ἦσαν, ποὺ εἶχαν ἐπιδώσει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς³ καὶ ἐκαυχῶντο, ἀποροῦσα ἀκόμη πλεονεχθῆναι καὶ ἔμενα ἐπὶ νύκτας ἄγρυπνος, δίδων μάχην πρὸς τοὺς κατηγοροὺς μου ὡς

γῆν ἑξαπιναίως ἠφίειν μεγάλην, καὶ ἠὺχόμεν ἑυθὺς, στενάζων
 μετὰ δακρῶν, εὐρεῖν τὰς σὰς ἀκοὰς εὐμενεῖς. Ἄλλὰ καὶ οὕτω
 τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου ταύτας εὐρών, πάλιν ἀπορῶ, ποίαν ἀρ-
 χὴν τῆς ἀπολογίας ποιήσομαι· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐπιβάλωμαι λέ-
 5 γειν, ἐμποδιζομαι διὰ τὴν τοῦ πράγματος ἔκκληξιν. Ὅλωσ
 μὲν γὰρ περὶ τοῦ μακαρίτου σου ἀδελφοῦ πρόφασις ἦν πιθανὴ
 τοῖς συκοφάνταις, ὅτι τε κατηξιούμεθα βλέπειν αὐτόν, καὶ
 περὶ ἡμῶν ἠξίου γράφειν πρὸς τὴν σὴν ἀδελφικὴν διάθεσιν,
 καὶ παρόντας μὲν ἐτίμα πολλάκις καὶ ἀπόντας δὲ μετεπέμπε-
 10 το· τὸν δὲ διάβολον Μαγνέντιον, μάρτυς ὁ Κύριος, καὶ μάρτυς
 ὁ Χριστὸς αὐτοῦ, οὔτε γινώσκω, οὔτε ὅλωσ ἠπιστάμην αὐτόν.
 Ποία τοίνυν συνήθεια τῷ μὴ γινωσκομένῳ πρὸς τὸν μὴ γι-
 νώσκοντα; ποία με πρόφασις εἴλκε γράφαι τῷ τοιούτῳ; Ποῖον
 προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς ἔτασσον, γράφων αὐτῷ; Ὅτι· Τὸν
 15 τιμῶντά με, οὗ τῶν εὐεργεσιῶν οὐκ ἂν ποτε ἐπιλαθοίμην, τοῦ-
 τον φονεύσας καλῶς ἐποίησας; καὶ ἀποδέχομαί σε τοὺς γνω-
 ρίμους ἡμῶν Χριστιανούς καὶ πιστοτάτους ἄνδρας ἀνελόντα;
 Καὶ ἀποδέχομαί σε σφάξαντα τοὺς ἐν Ῥώμῃ γνησίως ἡμᾶς
 ὑποδεξαμένους, τὴν μακαρίαν σου θεῖαν τὴν ἀληθῶς Εὐτρό-
 20 πιον, καὶ Ἀβουτήριον τὸν γνήσιον ἐκείνον, καὶ Σπειράντιον
 τὸν πιστότατον, καὶ ἄλλους πολλοὺς καλοὺς.

7. Ἄρ' οὐχὶ καὶ τὸ μόνον ὑποπτεύειν παρὶ τούτων τὸν κα-
 τήγορον, ἐστὶ μανικόν; Τί γάρ με πάλιν θαρρεῖν ἐπειθεν αὐτῷ;
 Ποίαν αὐτοῦ διάθεσιν ἔβλεπον ἀσφαλῆ; Ὅτι τὸν ἴδιον δεσπό-

1. Μαγνέντιος· ἦτο ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων τοῦ αὐτοκράτορος
 τῆς Δύσεως Κώνσταντος, καὶ ἐδολοφόνησε τὸν Κώνσταντα εἰς τὰ Πυρηναιᾶ
 ὄρη τὸ 350 καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Ἐναντίον του ἐξεστράτευσεν ὁ Κων-
 στάντιος, ἀδελφὸς τοῦ Κώνσταντος καὶ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος
 καὶ μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν Φράγκων καὶ Ἀλαμανῶν κατενίκησε καὶ ἐφόνευσεν
 τὸν Μαγνέντιον τὸ 353. Ἐκτοτε ὁ Κωνσταντῖος ἀπέβη μονοκράτωρ ὁλο-
 κλήρου τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς.

2. Πρόκειται περὶ τῆς θείας τοῦ Κώνσταντος καὶ Κωνσταντίου καὶ

νὰ ἦσαν παρόντες· καὶ ξαφνικὰ ἄφηνα δυνατὴν κραυγὴν καὶ ηὐχόμεον ἀμέσως, μὲ στεναγμούς καὶ δάκρυα, νὰ εὕρω τὰς ἀκοάς σας εὐμενεῖς. Ἄλλὰ ἂν καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εὕρον αὐτὰς ἔτσι ὅπως ηὐχόμεον, πάλιν ἀπορῶ πῶς νὰ κάνω τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπολογίας μου, διότι ὅσες φορές καὶ ἂν ἐπιβάλλωμαι νὰ εἰπῶ, ἐμποδίζομαι ἀπὸ τὴν ἔκπληξιν τοῦ πράγματος τούτου. Διότι ἡ περὶ τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ σου δικαιολογία ἐνεφανίζετο ἐντελῶς πιθανῆ εἰς τοὺς συκοφάντας, καὶ διότι εἶχομεν τὴν δυνατότητα νὰ βλέπωμεν αὐτόν, καὶ διότι αὐτὸς κατεδέχετο νὰ γράφῃ δι' ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀδελφικὴν σου διάθεσιν, καὶ ὅταν μὲν ἡμεθα παρόντες πολλάκις μᾶς ἐτίμα, καὶ ὅταν δὲ ἡμεθα ἀπόντες, ἔστειλε καὶ μᾶς ἐκάλει νὰ τὸν ἐπισκεπτώμεθα· τὸν διάβολον ὅμως Μαγνέντιον¹, μάρτυς μου ὁ Κύριος καὶ ὁ Χριστὸς αὐτοῦ, οὔτε τὸν γνωρίζω, οὔτε τὸν ἐγνώριζον καθόλου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λοιπὸν ποία σχέσις ὑπάρχει εἰς ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἄγνωστος πρὸς ἐκεῖνον ποὺ δὲν τὸν γνωρίζει; Ποία δικαιολογία θὰ μὲ παρέσυρε νὰ γράψω εἰς ἕνα τέτοιον ἄγνωστον; Ποῖον πρόλογον θὰ προέτασσον εἰς ἐπιστολὴν ποὺ θὰ ἔγραφα πρὸς αὐτόν; Ὅτι· ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μὲ ἐτίμα, καὶ τοῦ ὁποίου οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὰς εὐεργεσίας, τοῦτον καλὰ ἔκανες καὶ ἐφόνευες; Καὶ ὅτι ἀποδέχομαι σέ, ὁ ὁποῖος ἐφόνευες τοὺς γνωστούς μας Χριστιανούς καὶ πιστοτάτους ἄνδρας; Καὶ ὅτι ἀποδέχομαι σέ, ὁ ὁποῖος ἔσφαξες ἐκείνους ποὺ μᾶς ὑπεδέχθησαν εἰλικρινῶς εἰς τὴν Ρώμην, τὴν μακαρίαν σου θεῖαν, τὴν ἀληθινὰ Εὐτρόπιον², καὶ τὸν Ἀβουτήριον, τὸν πραγματικὸν ἐκεῖνον Χριστιανόν, καὶ τὸν Σπειράντιον τὸν πιστότατον, καὶ πολλοὺς ἄλλους καλοὺς Χριστιανούς.

7. Ἄρα γε καὶ μόνον νὰ ὑποπτεύεται ὁ κατήγορος δι' αὐτὰ δὲν εἶναι τρέλλα; Διότι τί θὰ μὲ ἔπειθεν νὰ ἐλπίζω πάλιν εἰς αὐτόν; Ποίαν διάθεσίν του ἔβλεπον νὰ εἶναι ἀσφαλῆς; Τὸ ὅτι

ἀδελφῆς τοῦ πατρὸς τοῦ .Κωνσταντίνου, ἡ ὁποία διέμενεν εἰς Ρώμην μετὰ τοῦ υἱοῦ .βαβυλίου. Καὶ ταύτην ἐφόνευσεν ὁ Μαγνέντιος.

την, ἀνεῖλε, καὶ περὶ τοὺς ἑαυτοῦ φίλους ἄπιστος γέγονε, καὶ ὄρκους μὲν παρέβη, εἰς δὲ τὸν Θεὸν ἠσέβησε, φαρμακοὺς καὶ ἐπαιδοὺς ἐπινοῶν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ κρίσεως; Ποίω δὲ συνειδῶτι χαίρειν ἔλεγον τούτῳ, οὗ ἡ μανία καὶ ἡ ὠμότης οὐκ
 5 ἐμὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην ἐλόπησε; Μεγάλην γε χάριν καὶ πολλὴν ἐκ τούτων ὄφειλον τούτῳ, ὅτι ὁ μὲν μακαρίτης ἀδελφός σου τὰς ἐκκλησίας ἀναθημάτων ἐπλήρωσεν, οὗτος δὲ αὐτὸν ἀποστέλλοντα πεφόνευκε. Καὶ οὔτε ταῦτα βλέπων ὁ μιαρὸς ἠδέσθη, οὔτε τὴν δοθεῖσαν χάριν τῷ
 10 μακαρίτῃ διὰ τοῦ βαπτίσματος πεφόβηται· ἀλλ' ὡς δαίμων τις ἀλάστωρ καὶ διαβολικός, ἐμάνη κατ' αὐτοῦ. Τῷ μὲν οὖν μακαρίτῃ τοῦτο γέγονεν εἰς μαρτύριον· ἐκεῖνος δὲ λοιπὸν ὡς δέσμιος κατὰ τὸν Κάϊν στένων καὶ τρέμων ἐδιώκετο, ἵνα καὶ τὸν Ἰούδαν ἐν τῷ θανάτῳ μιμήσῃται, δῆμιος καθ' ἑαυτοῦ γι-
 15 νόμενος, καὶ διπλῆν ἐποίησται καθ' ἑαυτοῦ τὴν τιμωρίαν ἐν τῇ μετὰ ταῦτα κρίσει.

8. Τοιούτῳ με φίλον ὁ διαβαλὼν ἐνόμισε γεγενῆσθαι· ἢ τάχα οὐδὲ νενόμικεν, ἀλλ' ὡς ἐχθρὸς ἀπιθάνως ἐπλάσατο· οἶδε γὰρ ἀκριβῶς, ὅτι κατεψεύσατο. Ἐβουλόμην δὲ αὐτόν, ὅστις ἐστίν,
 20 ἐνταῦθα παρεῖναι, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐρωτῆσαι (ἅ γὰρ ὡς Θεοῦ παρόντος λαλοῦμεν, τοῦτο ὄρκον ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ) πότερος ἡμῶν ἔχαιρε, τοῦ μακαρίτου Κώνσταντος ζῶντος, καὶ τίς μᾶλλον ἠύχετο· καὶ ἡ πρώτη διαβολὴ δείκνυσι, καὶ παντὶ τοῦτο δῆλόν ἐστιν. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς οἶδεν ἀκρι-
 25 βῶς, ὅτι τῶν οὕτω διακειμένων, καὶ εἴ τις ἠγάπα τὸν μακαρίτην Κώνσταντα, οὐκ ἐγίγνετο φίλος τῷ κατ' ἐκείνου γενομένῳ· εἰ δὲ ἄλλως διέκειτο ἢ ὡς ἡμεῖς, φοβοῦμαι, μὴ ἅπερ ὁ μισῶν ἐκεῖνον ἐντεθύμῃται, ταῦτα κατεψεύσατο κατ' ἐμοῦ.

ἐθανάτωσε τὸν ἴδιον τὸν κύριόν του, καὶ ἔγινεν ἄπιστος καὶ εἰς τοὺς φίλους του, καὶ παρέβη μὲν τοὺς ὅρκους του, ἠσέβησε δὲ πρὸς τὸν Θεόν, ἀφοῦ ἐπενόησε μάγους καὶ γόητας ἐναντίον τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ; Μὲ ποίαν δὲ συνείδησιν θὰ ἔλεγον εἰς αὐτὸν τὸ χαίρειν, τοῦ ὁποίου ἡ μανία καὶ ἡ σκληρότης ὄχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ καὶ ὄλην μας τὴν οἰκουμένην ἐλύπησε; Βεβαίως μεγάλην καὶ πολλὴν χάριν ὤφειλα εἰς αὐτόν, διότι ὁ μὲν μακαρίτης ἀδελφός σου ἐγέμισε τὰς ἐκκλησίας μὲ ἀφιερῶματα, αὐτὸς δέ, αὐτὸν τὸν ἴδιον, πού τὰ ἀπέστειλε τὸν ἐφόνευσε. Καὶ οὔτε ἐντράπηκεν ὁ ἀχρεῖος, πού ἔβλεπεν αὐτά, οὔτε ἐφοβήθη τὴν χάριν, πού ἐδόθη εἰς τὸν μακαρίτην διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλ' ὡσὰν κάποιος μισσμένος δαίμων καὶ καταστροφικός, ἐξεμάνη ἐναντίον του. Εἰς μὲν λοιπὸν τὸν μακαρίτην τοῦτο ἐγινεν εἰς ἀπόδειξιν τῆς πίστεώς του· ἐκεῖνος δὲ εἰς τὸ ἐξῆς ὡσὰν δέσμιος τοῦ φόνου, ὅπως ὁ Κάϊν κατεδιώκετο στενάζων καὶ τρέμων, διὰ νὰ μιμηθῇ καὶ τὸν Ἰούδαν μὲ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, γενόμενος ὁ ἴδιος δῆμιος τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ νὰ ὑποστῇ τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ διπλῆν, κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα κρίσιν.

8. Μὲ τοιοῦτον λοιπὸν ὁ συκοφάντης μὲ ἐνόμισεν ὅτι εἶχον γίνεαι φίλος ἢ ἴσως οὔτε ἐνόμισεν, ἀλλ' ὡς ἐχθρός μου ἐφαντάσθη τὰ ἀπίθανα· διότι ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ἔλεγε ψέματα. Θὰ ἠθελα δέ, ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὐτός, νὰ παρευρίσκηται ἐδῶ, καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας (διότι αὐτὰ πού λέγομεν, τὰ λέγομεν ὡσὰν ὁ Θεὸς νὰ εἶναι παρών, καὶ τοῦτο ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἔχομεν ὡς ὅρκον), ποῖος ἐξ ἡμῶν ἔχαιρε, ὅταν ἔζη ὁ Κώνστας καὶ ποῖος περισσότερον ηὔχετο· καὶ ἡ πρώτη συκοφαντία ἀποδεικνύει καὶ εἰς τὸν καθένα τοῦτο εἶναι φανερόν. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτὸς γνωρίζῃ ἀκριβῶς, ὅτι ἀπὸ τοὺς ἔχοντας τοιαύτας διαθέσεις, καὶ ἂν κάποιος ἀγαποῦσε τὸν Κώνσταντα, δὲν θὰ ἐγίνετο φίλος μὲ ἐκεῖνον πού ἐστράφη ἐναντίον του· ἐὰν δὲ εἶχεν ἄλλας διαθέσεις διαφορετικὰς ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μας, φοβοῦμαι, μήπως αὐτὸς πού ἐμίσει ἐκεῖνον, αὐτὰ εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του, καὶ τὰ ἴδια κατηγορήσεν ἐναντίον μου.

9. Ἐγὼ μὲν οὖν, ἐπὶ τούτῳ ξενιζόμενος, ὅσα χρὴ λέγειν ἀπο-
 λογούμενον, ἀπορῶ· καὶ μόνον ἑμαντοῦ μυρίου κατανηφί-
 ζομαι θανάτους, εἰ καὶ ὅλως κὰν ὑποψία τις εἰς ἐμὲ περὶ
 τούτου γένηται· σοὶ δέ, φιλάληθες βασιλεῦ, θαρρῶν ἀπολο-
 5 γοῦμαι· παρακαλῶ, καθὰ προεῖπον, ἐξέταξε· καὶ μάλιστα μάρ-
 τυρας ἔχων τοὺς ἀποσταλέντας ποτὲ παρ' ἐκείνου πρὸς σέ
 πρέσβεις· εἰσὶ δὲ Σαρβάτιος καὶ Μάξιμος οἱ ἐπίσκοποι, καὶ
 οἱ σὺν αὐτοῖς· καὶ Κλημέντιος καὶ Βάλης. Μάθε, παρακαλῶ,
 εἰ γράμματά μοι κεκομίσασιν· ταῦτα γὰρ παρεῖχε πρόφασιν
 10 κἀμοὶ τοῦ γράφειν ἐκείνῳ. Εἰ δὲ μὴ ἔγραφε, μηδὲ ἐγίνωσκέ
 με, πῶς ἔγραφον ἐγὼ μὴ ἐπιστάμενος αὐτόν; Ἐρώτησον εἰ
 μὴ, ἑωρακῶς τοὺς περὶ Κλημέντιον, ἐμνήσθην τοῦ τῆς μακα-
 ρίας μνήμης, καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐν δάκρυσί μου τὰ
 ἱμάτια διέβρεχον, ἐνθυμούμενος τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν
 15 φιλόχριστον αὐτοῦ ψυχὴν. Μάθε πῶς, ἀκούσας περὶ τῆς ὠμό-
 τητος τοῦ θηρίου, καὶ ἰδὼν τοὺς περὶ Βάλεντα διὰ τῆς Λιβύης
 ἐλθόντας, ἐφοβούμην μὴ κἀκεῖνος πειράσῃ τολμῆσαι, καὶ ὡς
 ληστής φονεύσῃ τοὺς ἀγαπῶντας καὶ μνημονεύοντας τοῦ μα-
 καρίου· ὧν ἑμαντὸν οὐδενὸς εἶναι δεύτερον τίθημι.
- 20 10. Τοῦτο οὖν δεδιὼς φρονοῦντας ἐκείνους, καὶ οὐ μᾶλλον
 ηὐχόμεν περὶ τῆς σῆς φιλανθρωπίας; Καὶ τὸν μὲν φονεύσαν-
 τα ἐκείνον ἠγάπων, εἰς σέ δὲ τὸν ἀδελφὸν ὄντα, καὶ ἐκδικοῦν-
 τα τὸν ἐκείνου θάνατον ἐλπούμην; Ἄλλ' ἐκείνου μὲν τῆς πα-
 ρανομίας ἐμνημόνευον, τῆς δὲ σῆς εὐεργεσίας ἐπελανθανόμεν,
 25 ἣν καὶ μετὰ θάνατον τοῦ μακαρίτου τοιαύτην ἔσεσθαι περὶ
 ἐμέ, οἷα ἦν καὶ περιόντος ἐκείνου, διὰ γραμμάτων δηλῶσαι
 κατηξίωσας; Ποίοις ὄμμασι τὸν ἀνδροφόνον ἔβλεπον; Ἡ

9. Ἐγὼ μὲν λοιπόν, παραξενευόμενος μὲ αὐτό, δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο, ἀπ' ὅσα πρέπει νὰ εἰπῶ ἀπολογούμενος παρὰ μόνον ὅτι ὁ ἴδιος καταδικάζω τὸν ἑαυτὸν μου εἰς μυρίους θανάτους, ἐὰν ἔστω καὶ κάποια ὑποψία γεννηθῆ περὶ αὐτοῦ εἰς ἐμέ. Εἰς σὲ δέ, πού ἀγαπᾷς τὴν ἀλήθειαν, βασιλεῦ, μὲ θάρρος ἀπολογοῦμαι. Παρακαλῶ, ὅπως προεῖπα, ἐξέταζε καὶ μάλιστα ὅταν ἔχῃς τοὺς μάρτυρας ἐκείνους πού ἀπεστάλησαν κάποτε ἀπ' ἐκείνους ὡς πρέσβεις πρὸς σέ. Εἶναι δὲ ὁ Σαρβάτιος καὶ ὁ Μάξιμος οἱ ἐπίσκοποι, καὶ αὐτοὶ πού εἶναι μαζί των· καὶ ὁ Κλημέντιος καὶ ὁ Βάλης. Μάθε, παρακαλῶ, ἐὰν ἔχουν φέρῃ εἰς ἐμέ γράμματα· διότι αὐτὰ θὰ παρῆχον καὶ εἰς ἐμέ πρόφασιν νὰ γράψω εἰς ἐκείνους. Ἐὰν δὲ δὲν ἔστειλε γράμματα, σημαίνει, ὅτι δὲν μὲ ἐγνώριζε, πῶς λοιπόν θὰ ἔγραφον ἐγὼ χωρὶς νὰ γνωρίζω αὐτόν; Ἐρώτησε ἐὰν, βλέποντας τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Κλήμεντος, δὲν ἀνέφερα τὸν μακαρίας μνήμης Κώνσταντα, καὶ κατὰ τὸ Γραφικόν, καὶ μὲ τὰ δάκρυά μου ἂν δὲν κατέβρεχον τὰ ἐνδύματά μου¹, ὅταν ἐνεθυμήθην τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν φιλόχριστον ψυχὴν του. Μάθε πῶς, ὅταν ἤκουσα διὰ τὴν σκληρότητα τοῦ θηρίου καὶ μόλις εἶδα τοὺς περὶ τὸν Βάλεντα νὰ ἔρχονται διὰ μέσου τῆς Λιβύης, ἐφοβούμην μήπως καὶ ἐκεῖνος τολμήσῃ νὰ δοκιμάσῃ καὶ ὡς ληστής φονεύσῃ ἐκείνους πού ἀγαποῦν καὶ μνημονεύουν τὸν μακάριον ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου εἰς κατωτέραν μοῖραν κανενός.

10. Ἐπειδὴ λοιπόν ἐφοβούμην ὅτι ἐκεῖνοι θὰ ἐσκέπτοντο αὐτό, δὲν ηὐχόμουν περισσότερο διὰ τὴν φιλανθρωπίαν σου; Καὶ ἐκείνους μὲν πού ἐφόνευσεν τὸν ἀγαποῦσα, σὲ δὲ πού εἶσαι ὁ ἀδελφός του, καὶ πού θέλεις ἐκδίκησιν διὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἐλυπόμουν. Ἄλλ' ἐκείνους μὲν τὴν παρανομίαν ἀνέφερα, τὴν ἰδικὴν σου δὲ εὐεργεσίαν ἐλησμόνησα, ἣ ὁποία καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ ἴδια πρὸς ἐμέ, ὅπως ἦτο καὶ ὅταν ἐκεῖνος ἔζη καὶ κατεδέχθη νὰ ἐκδηλώσῃς διὰ τῶν πρὸς ἐμέ γραμμάτων σου; Μὲ ποῖα μάτια νὰ ἔβλεπον

πῶς οὐχ, ὑπὲρ σῆς σωτηρίας εὐχόμενος, ἐνόμιζον καὶ τὸν μα-
 καρίτην ἐκείνον ὄραν; Ἄδελφοὶ γὰρ διὰ τὴν φύσιν ἀλλήλων
 εἰσὶ κατοπιτρα. Διὰ τοῦτο καὶ σὲ βλέπων ἐν ἐκείνῳ, οὐ ποτε ἂν
 διέβαλον· κἀκεῖνον ἐν σοὶ πάλιν ὄρων, οὐ ποτε ἂν ἔγραφα τῷ
 5 κατ' ἐκείνου γενομένῳ, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τῆς σῆς σωτηρίας
 ἠϋχόμην. Καὶ μάρτυρες τούτων προηγουμένως μὲν ὁ Κύριος,
 ὁ ἐπακούσας καὶ χαρισάμενος ὀλόκληρόν σοι τὴν ἐκ προγόνων
 βασιλείαν· μάρτυρες δὲ καὶ οἱ τότε παρόντες, Φιληκῆσιμος
 ὁ γενόμενος δούξ τῆς Αἰγύπτου, καὶ Ρουφῖνος, καὶ Στέφα-
 10 νος, ὧν ὁ μὲν καθολικός, ὁ δὲ μάγιστρος, ἦν ἐκεῖ· καὶ Ἀστέ-
 ριος ὁ κόμης, καὶ Παλλάδιος ὁ γενόμενος τοῦ παλατίου μά-
 γιστρος, Ἀντίοχος τε καὶ Εὐάγριος οἱ ἀγεντισηρίβους. Μόνον
 γὰρ ἔλεγον· Εὐξόμεθα περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ εὐσεβεστάτου
 Αὐγούστου Κωνσταντίου· καὶ πᾶς ὁ λαὸς εὐθὺς μιᾷ φωνῇ ἐβόα·
 15 Χριστέ, βοήθει Κωνσταντίῳ· καὶ διέμενεν οὕτως εὐχόμενος.

11. Ὅτι μὲν οὖν μήτε ἔγραψα ποτε ἐκείνῳ, μήτε ἐδεξάμην
 ποτὲ παρ' αὐτοῦ, μάρτυρα τὸν Θεόν καὶ τὸν τούτου Λόγον
 τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
 20 ἐπεκαλεσάμην· τὸν δὲ κατειπόντα, καὶ περὶ τούτου συγχώ-
 ρησον ἐρωτηθῆναι δι' ὀλίγων, πόθεν εἰς τοῦτο παρῆλθεν; Ἐπι-
 στολῆς ἀντίγραφα φήσειεν ἔχειν; Τοῦτο γὰρ ἀπέκαμον οἱ
 Ἀρειανοὶ θρυλοῦντες. Πρῶτον μὲν οὖν κἂν τὰ γράμματα τοῖς
 ἡμετέροις ὅμοια δεικνύη, οὐπω τε ἀσφαλὲς ἔχει· πλαστογρά-
 25 φοι γὰρ εἰσιν οἵτινες καὶ τὰς ὑμῶν τῶν βασιλέων χεῖρας πολ-
 λάκις ἐμιμήσαντο· καὶ οὐχ ἡ μίμησις παρέχει τοῖς γράμμασι
 τὸ κῦρος, εἰ μὴ καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα γράφειν εἰωθότες μαρτυ-

1. Καθολικός = ἀνώτερος οικονομικὸς ὑπάλληλος εἰς τὴν Αἰγύπτου κατὰ τὴν ἑλληνορρωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν ἐποχὴν. Ἀρχικῶς ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν κρατικῶν γαιῶν, κατόπιν διὰ τὴν ὄλην διοίκησιν τῶν οικονομικῶν πραγμάτων.

2. Οἱ ἀγεντισηρίβους ἦσαν κυβερνητικοὶ πράκτορες συχνὰ ἐπίσημοι κατάσκοποι καὶ μυστικὴ ἀστυνομία.

τὸν φονέα τοῦ ἀνδρός; Ἡ πῶς, ἐνῶ ηὐχόμεον διὰ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν, νὰ μὴ νομίζω ὅτι βλέπω καὶ ἐκεῖνον τὸν μακαρίτην; Διότι οἱ ἀδελφοὶ διὰ τὴν φυσικὴν των σχέσιν εἶναι μεταξύ των κάτοπτρα. Διὰ τοῦτο καὶ βλέποντας σὲ εἰς ἐκεῖνον, οὐδέποτε θὰ ἠμποροῦσα νὰ σὲ διαβάλω· καὶ πάλιν βλέποντας, ἐκεῖνον εἰς σέ, οὐδέποτε θὰ ἠμποροῦσα νὰ γράψω εἰς ἐκεῖνον πού ἔγινε φονεὺς του ἀλλὰ μᾶλλον ηὐχόμεον περὶ τῆς ἰδικῆς σου σωτηρίας. Καὶ μάρτυρες αὐτῶν εἶναι κατὰ πρῶτον μὲν ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἐπήκουσε τὰς δεήσεις καὶ ἐχάρισε εἰς σὲ ὀλόκληρον τὴν ἐκ τῶν προγόνων σου βασιλείαν· ἔπειτα δὲ μάρτυρες εἶναι καὶ ἐκεῖνοι πού ἦσαν τότε παρόντες, ὁ Φιληκήσιμος, ὁ ὁποῖος ἔγινε δούξ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Ρουφῖνος, καὶ ὁ Στέφανος, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἦτο καθολικός¹, ὁ δὲ μάγιστρος, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖ, καὶ ὁ κόμης Ἀστέριος, καὶ ὁ Παλλάδιος, ὁ ὁποῖος ἔγινε μάγιστρος τοῦ παλατίου, καὶ ὁ Ἀντίοχος καὶ ὁ Εὐάγριος, οἱ κυβερνητικοὶ πράκτορες². Διότι ἔλεγον μόνον· Ἄς εὐχηθῶμεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ εὐσεβεστάτου Αὐγούστου Κωνσταντίου· καὶ ὅλος ὁ λαὸς μὲ μίαν φωνὴν ἀμέσως ἐφώναζε· Χριστέ, βοήθει τὸν Κωνστάντιον· καὶ ἐξηκολούθει ἔτσι προσευχόμενος.

11. Ὅτι μὲν λοιπὸν οὔτε ἔγραψα ποτὲ εἰς ἐκεῖνον, οὔτε ἔλαβα ποτὲ ἀπ' αὐτὸν γράμματα, ἐπεκαλέσθην μάρτυρα τὸν Θεόν, καὶ τὸν Λόγον αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἄς μοῦ συγχωρηθῆ καὶ διὰ τὸν κατήγορον πού ἐζήτησα νὰ ἐρωτηθῆ δι' ὀλίγων, ἀπὸ ποῦ ὠδηγήθη εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειάν του; Δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει ἀντίγραφα ἐπιστολῆς; Διότι οἱ Ἀρειανοὶ ἐκουράσθησαν νὰ διαδίδουν τοῦτο. Πρῶτον μὲν λοιπὸν καὶ ἂν ἀκόμη ἐπιδεικνύη τὰ γράμματα ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά μου, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθές· διότι εἶναι πλαστογράφοι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι πολλάκις ἐμιμήθησαν τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα καὶ ὑμῶν τῶν βασιλέων· καὶ βεβαίως ἡ μίμησις δὲν παρέχει τὸ κῦρος εἰς τὰ γράμματα ἂν καὶ αὐτοὶ πού συνηθίζουν νὰ γράφουν τὰ τοιαῦ-

ρῶσι ταῖς ἐπιστολαῖς. Τοῦτο τοίνυν καὶ τοὺς διαβαλόντας πάλιν ἐρωτῆσαι βούλομαι, τίς ὁ παρασχὼν ταῦτά ποτε, καὶ πόθεν εὐρέθη ταῦτα· καὶ γὰρ κἀγὼ τοὺς γράφοντας εἶχον, κἀκεῖνος πάλιν τοὺς λαμβάνοντας παρὰ τῶν κομιζόντων καὶ ἐπι-
 5 διδόντας αὐτῷ. Οἱ μὲν οὖν ἡμέτεροι πάρεσι· καταξίωσον δὲ κἀκεῖνους καλέσαι· ζῆν γὰρ πάντως ἔξεστιν αὐτούς· καὶ μάθε περὶ τούτων τῶν γραμμάτων, ἐξέτασον ὡς ἀληθείας σοι συμπαρούσης· αὕτη γὰρ βασιλέων, καὶ μάλιστα Χριστιανῶν, ἐστὶ φυλακτήριον· μετὰ ταύτης βασιλεύειν ὑμᾶς ἐστὶν ἀσφαλές,
 10 λεγούσης τῆς θείας Γραφῆς· (᾿Ελεημοσύνη καὶ ἀλήθεια, φυλακὴ βασιλεῖ, καὶ περικυκλώσει ἐν δικαιοσύνῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ). Ταύτην προλαβὼν ᾿Οροβάβελ ὁ σοφὸς νενίκηκε· καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐφώνησε· «Μεγάλῃ ἢ ἀλήθεια καὶ ὑπερισχύει».

12. Εἰ μὲν οὖν παρ' ἄλλοις ἤμην διαβληθεὶς, τὴν σὴν εὐσέ-
 15 βειαν ἐπεκαλούμην, ὡς ὁ ᾿Απόστολος ἐπεκαλέσατο τότε τὸν Καίσαρα, καὶ πέπανται τῶν ἐχθρῶν ἢ κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλή· ἐπειδὴ δὲ παρὰ σοὶ τετολμήκασι κατειπεῖν, τίνα ἀπὸ σοῦ ἐπικαλέσομαι; Τὸν Πατέρα τοῦ λέγοντος· (᾿Εγὼ εἰμι ἢ ἀλήθεια), ἵνα σου τὴν καρδίαν εἰς εὐμένειαν κλίνῃ. Δέσποτα παντοκρά-
 20 τορ, βασιλεῦ τῶν αἰώνων, ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ᾿Ιησοῦ Χριστοῦ, σὺ διὰ τοῦ σοῦ Λόγου τὴν βασιλείαν ταύτην τῷ σῷ θεράποντι Κωνσταντίῳ δέδωκας· σὺ λάμπρον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα, γνοὺς τὴν καθ' ἡμῶν συκοφαντίαν, εὐμενῶς μὲν αὐτὸς δέξηται τὴν ἀπολογίαν· πάντας δὲ ποιήσῃ γνῶναι, ὅτι
 25 αἱ ἀκοαὶ αὐτοῦ ἠσφαλίσθησαν ἐν ἀληθείᾳ. Καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον· Μόνα βασιλεῖ («δεκτὰ χεῖλη δίκαιά») ἐστὶν. Οὕτω γὰρ καὶ κατορθοῦσθαι τὸν θρόνον τῆς βασιλείας διὰ Σολομῶν-

1. Παρμ. 20, 28

2. Πρβλ. Α' Ἔσδρ. 3, 12

3. Πρβλ. Πράξ. 25, 11

4. Ἰω. 14 6

5. Παρμ. 1 13

τα δὲν ἐπιβεβαιώσουν τὰς ἐπιστολάς. Αὐτὸ λοιπὸν θέλω νὰ ἐρωτήσω πάλιν τοὺς συκοφάντας μου, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τοῖς ἐπρομήθευσε κάποτε αὐτά, καὶ ἀπὸ ποῦ εὐρέθησαν αὐτά; Διότι καὶ ἐγὼ εἶχον αὐτοὺς ποὺ γράφουν, καὶ ἐκεῖνος πάλιν αὐτοὺς ποὺ ἐλάμβανον ἀπὸ τοὺς κομιστὰς καὶ τὰ παρέδιδον εἰς αὐτόν. Λοιπὸν οἱ μὲν ἰδικοί μας εἶναι παρόντες· καταδέξου δὲ καὶ ἐκείνους νὰ καλέσης. Διότι εἶναι δυνατὸν αὐτοὶ νὰ ζοῦν· καὶ μάθε δι' αὐτὰ τὰ γράμματα καὶ ἐξέτασε, ἐν ὧσιν ἔχεις τὴν ἀλήθειαν μαζί σου· διότι αὕτη εἶναι τὸ φυλακτήριον τῶν βασιλέων καὶ μάλιστα τῶν Χριστιανῶν. Τὸ πιὸ ἀσφαλὲς εἶναι νὰ βασιλεύετε σεῖς μαζί με τὴν ἀλήθειαν, καθὼς καὶ ἡ θεία Γραφή λέγει· «Ἐλεημοσύνη καὶ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀσφαλὲς φρουρὰ τοῦ βασιλέως καὶ (αὐτὰ) περιφρουροῦν με δικαιოსύνην τὸν θρόνον αὐτοῦ»¹. Ἐχων αὐτὴν ὁ σοφὸς Ζοροβάβελ ἐνίκησε, καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἀνεφώνησε· «Ἡ ἀλήθεια εἶναι μεγάλη καὶ ὑπερνικᾷ»².

12. Ἐὰν μὲν λοιπὸν με εἶχον συκοφαντήσει εἰς ἄλλους, θὰ ἐπεκαλούμην τὴν ἰδικὴν σου εὐσέβειαν, ὅπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐπεκαλέσθη τότε τὸν Καίσαρα³, καὶ ἀμέσως ἔπαυσεν ἡ ἐναντίον του ἐπιβουλή τῶν ἐχθρῶν του· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτολμησαν εἰς σέ νὰ με κατηγορήσουν, ποῖον ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ σέ ἤμπορῶ νὰ ἐπικαλεσθῶ; Τὸν Πατέρα τοῦ λέγοντος· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁴, διὰ νὰ σοῦ κἀνῃ τὴν καρδίαν σου εὐμενῆ. Δέσποτα παντοκράτωρ, βασιλεῦ τῶν αἰώνων, ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σὺ διὰ τοῦ Λόγου σου ἔδωσες τὴν βασιλείαν ταύτην εἰς τὸν ἰδικόν σου θεράποντα Κωνσταντῖον· σὺ φώτισε τὴν καρδίαν του, ὥστε, ἀφοῦ ἀντιληφθῆ τὴν ἐναντίον μου συκοφαντίαν, νὰ δεχθῆ ὁ ἴδιος τὴν ἀπολογίαν μου με εὐμένειαν· νὰ κἀνῃ δὲ ὅλοι νὰ γνωρίσουν, ὅτι αἱ ἄκοαί του ἔχουν ἀσφαλισθῆ με τὴν ἀλήθειαν. Καὶ σύμφωνα με τὸ Γραφικόν· μόνον «δίκαια χεῖλη εἶναι δεκτά»⁵ εἰς τὸν βασιλέα. Διότι ἔτσι ἔκανες νὰ λεχθῆ καὶ διὰ τὸν θρόνον σου ὅτι κατορθώνει ὅ,τι καὶ ὁ θρόνος τῆς βασιλείας τοῦ Σολομῶντος⁶. Λοιπὸν

τος λεχθῆναι πεποίηκας. Οὐκοῦν ὄλωσ ἐρώτησον, μαθέτωσαν οἱ κατειρηκότες, ὅτι σοι μέλει περὶ τῆς ἀληθείας μαθεῖν. Καὶ εἰ μὴ τῷ χρώματι τοῦ προσώπου δείξουσι τὴν συκοφαντίαν· τοῦτο γὰρ τοῦ συνειδότος ἔλεγχός ἐστι, καὶ γέγραπται· «Καρ-
 5 δίας εὐφραιομένης πρόσωπον θάλλει· ἐν δὲ λύπαις οὔσης σκυθροπάξει»). Οὕτω τοὺς μὲν ἐπιβουλεύσαντας τῷ Ἰωσήφ ἢ συνειδήσις ἤλεγξε· τοῦ δὲ Λάβαν ἢ κατὰ τοῦ Ἰακώβ πονηρία ἐκ τοῦ προσώπου δέδεικται. Ὁρᾶς γοῦν ἐκείνων μὲν τὴν ὑποψίαν, φευγόντων καὶ κρυπτομένων, ἡμῶν δὲ τὴν ἐλευθερίαν
 10 ἀπολογουμένων. Οὐ γὰρ περὶ κτημάτων νῦν ἢ κρίσις, ἀλλὰ περὶ δόξης τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ λίθω κρουόμενος ζητεῖ τὸν ἰατρόν· τῶν δὲ λίθων ὀξύτερα τὰ ἐκ τῆς διαβολῆς ἐστι πλήγματα· («Ρόπαλόν ἐστι ἢ διαβολή, καὶ μάχαιρα, καὶ τόξενμα ἀκιδωτόν»), ὡς εἶπε Σολομών· καὶ ταῦτα μόνῃ ἢ ἀλήθεια ἰᾶσθαι
 15 δύναται· ταύτης δὲ παρορωμένης, αὐξάνει δεινότερον τὰ τραύματα.

13. Διὰ ταῦτα πάντα τὰ πανταχοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν τετάρακται. Καὶ προφάσεις μὲν ἐπενόησαν, ἐπίσκοποι δὲ τηλικούτοι καὶ πολυετεῖς ἐξωρίσθησαν, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ κοινω-
 20 νίαν. Καὶ εἰ μὲν μέχρι τοσοῦτου τοῦτο ἐγίγνετο, προσδοκίαι τις ἦν ἀγαθή· φιλάνθρωπος γὰρ εἶ· ἵνα δὲ μὴ καὶ μετὰ ταῦτα διαβῆ τὸ κακόν, κρατεῖτω ἢ ἀλήθεια παρὰ σοί· καὶ μὴ ἀφῆς ὑπόνοιαν κατὰ πάσης Ἐκκλησίας γενέσθαι, ὡς τοιαῦτα βου-
 λευομένων καὶ γραφόντων τῶν Χριστιανῶν, καὶ μάλιστα τῶν
 25 ἐπισκόπων. Ἡ εἰ μὴ βούλει ἀνακρίνειν, δίκαιον καὶ ἡμᾶς πιστεύεσθαι μᾶλλον ἀπολογουμένους ἢ τοὺς διαβάλλοντας. Οὐ-

1. Παρμ. 15, 13

2. Πρβλ. Γεν. 42, 21

3. Πρβλ. Γεν. 31, 5

4. Πρβλ. Παρμ. 25, 18

ἀπλῶς ἐρώτησε καὶ ἄς μάθουν καὶ οἱ κατήγοροί μου, ὅτι σὺ ἐνδιαφέρεσαι νὰ μάθης διὰ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ μὲ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου των θὰ ἀποκαλύψουν τὴν συκοφαντίαν, διότι αὐτὸ θὰ εἶναι ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως, καθὼς ἔχει γραφῆ· «Ὅταν ἡ καρδιά εὐφραίνεται λάμπει τὸ πρόσωπον· ὅταν ὁμως εἶναι λυπημένη τὸ πρόσωπον εἶναι μελαγχολικόν, σκυθρωπόν»¹. Ἔτσι, ἐκείνους μὲν ποὺ ἠθέλησαν νὰ κάνουν κακὸν εἰς τὸν Ἰωσήφ τοὺς ἠλεγξεν ἡ συνειδήσις², ἡ δὲ κατὰ τοῦ Ἰακώβ πονηρία τοῦ Λάβαν ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ προσώπου του³. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι εἶναι ὑποπτοί, ἐκείνοι ποὺ φεύγουν καὶ κρύπτονται, ἐνῶ ἡμεῖς μὲ παρρησίαν ἀπολογούμεθα, διότι δὲν αἰσθανόμεθα ἔνοχοι. Διότι ἡ κρίσις τώρα δὲν εἶναι περὶ περιουσιακῶν πραγμάτων, ἀλλὰ περὶ τῆς δόξης τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κτυπημένος ἀπὸ πέτραν ζητεῖ τὸν ἰατρόν· ἀλλὰ τὰ πλήγματα τῆς συκοφαντίας εἶναι πιὸ βαθειὰ ἀπὸ τὰ πλήγματα τῶν λίθων· «Ἡ συκοφαντία εἶναι ρόπαλον σκληρὸν καὶ μαχαίρι κοφτερόν καὶ βέλος αἰχμηρόν», ὅπως εἶπεν ὁ Σολομών⁴. Καὶ τὰ τραύματα αὐτὰ μόνον ἡ ἀλήθεια ἠμπορεῖ νὰ τὰ θεραπεύσῃ· ὅταν δὲ αὕτη παραβλέπεται καὶ ἀγνοεῖται, τὰ τραύματα γίνονται χειρότερα.

13. Δι' ὅλα αὐτὰ ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι τῶν Ἐκκλησιῶν συνεταράχθησαν. Καὶ ἐκείνοι μὲν ἐπενόησαν πολλὰς δικαιολογίας, οἱ ἐπίσκοποι δὲ τόσον σπουδαῖοι καὶ μὲ μακρὰν θητείαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐξωρίσθησαν, διὰ τὸν λόγον ὅτι εἶχον μὲ ἐμὲ κοινωνίαν. Καὶ ἂν μὲν αὐτὸ ἐγένετο μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου, ὑπῆρχε κάποια καλὴ ἐλπίς· διότι εἶσαι φιλόανθρωπος· διὰ νὰ μὴ συνεχισθῇ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα τὸ κακόν, ἄς ἐπικρατῇ ἡ ἀλήθεια εἰς τὰς ἐνεργείας σου καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃς νὰ δημιουργηθῇ ὑπόνοια ἐναντίον ὀλοκλήρου τῆς ἐκκλησίας, ὅτι δηλαδὴ τοιαύτας συκοφαντίας ἐκτοξεύουν καὶ γράφουν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν καὶ μάλιστα ἐναντίον τῶν ἐπισκόπων. Ἡ ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ κάνῃς ἀνακρίσεις, εἶναι δίκαιον ἡμεῖς ἀπολογούμενοι νὰ γίνωμεν πιστευτοί, παρὰ οἱ συκοφάνται. Διότι αὐτοὶ μὲν

τοι μὲν γάρ, ὡς ἐχθροί, πονηρεύονται, ἡμεῖς δὲ ἀγωνιῶντες τὰς ἀποδείξεις παρέχομεν. Ἄλλὰ δὲ θαυμάζω, πῶς ἡμεῖς μὲν μετ' εὐλαβείας φθεγγόμεθα, ἐκεῖνοι δὲ τοσαύτην ἔσχον ἀναισχυντίαν, ὡς καὶ ψεύσασθαι βασιλεῖ. Ἄλλ' ἐξέτασον διὰ τὴν
 5 ἀλήθειαν, καὶ ὥσπερ γέγραπται, ἐρευνῶν ἐρευνήσον παρόντων ἡμῶν, πόθεν ταῦτα λέγουσιν, ἢ πόθεν ἠύρεθη τὰ γράμματα. Ἄλλ' οὔτε τῶν ἡμετέρων τις ἐλεγχθήσεται, οὔτε τῶν ἐκείνου φήσειέ τις· πέπλασται γάρ. Καὶ πλέον οὐδὲν τάχα προσήκει ζητεῖν, οὐδὲ γὰρ βούλονται, ἵνα μὴ καὶ ὁ ταύτας γράψας,
 10 ἐξ ἀνάγκης εὐρεθῆ. Ἰσασι γὰρ αὐτὸν οἱ διάβολοι μόνοι, καὶ ἄλλος οὐδεὶς.

14. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κατειρήκασιν, ὡς δὴ συνάξεως ἐκεῖ γενομένης, πρὶν αὐτὴν τελειωθῆναι· φέρε καὶ περὶ τούτου πάλιν ἀπολογήσομαι τῇ σῇ εὐσεβείᾳ· εἰς
 15 ταῦτα γὰρ ἡμᾶς ἔλκουσιν οἱ φιλέχθρως διακείμενοι πρὸς ἡμᾶς. Ναὶ γέγονεν, ὁμολογῶ· καὶ γὰρ καὶ τὰ πρῶτα λέγων οὐκ ἐψευσάμην, καὶ τοῦτο νῦν οὐκ ἀρνήσομαι. Ἄλλ' ἄλλως πάλιν ἢ ὡς αὐτοὶ κατειρήκασιν ἔστι τὸ πρᾶγμα. Καὶ μοι συγχώρησον εἰπεῖν οὐκ ἐγκαινίων ἡμέραν ἐπετελέσαμεν, θεοσεβέστατε
 20 Αὔγουστε· τοῦτο γὰρ ἀθέμιτον ἦν ἀληθῶς πρὸ τῆς σῆς προστάξεως ποιῆσαι· οὐδὲ ἐκ παρασκευῆς εἰς τοῦτο παρήλθομεν οὐδὲ ἐπίσκοπός τις οὐδὲ ἄλλος κληρικὸς εἰς τοῦτο κέκληται, ἔλειπε δὲ πολλὰ καὶ τῷ ἔργῳ. Ἄλλ' οὐδὲ ἐκ παραγγελίας γέγονεν ἢ σύναξις, ἵνα πρόφασιν εὕρωσιν οὗτοι τοῦ κατειπεῖν.
 25 Ἄλλὰ τὸ γεγόμενον ἴσασι πάντες· ἄκουσον δὲ ὅμως τῇ σαυτοῦ ἐπιεικείᾳ καὶ μακροθυμίᾳ. Ἐορτὴ μὲν γὰρ ἦν τὸ Πάσχα, ὁ δὲ λαὸς πάνυ πολὺς καὶ τοσοῦτος ἦν, ὅσον ἂν εὔξαιντο κατὰ πόλιν εἶναι Χριστιανῶν φιλόχριστοι βασιλεῖς. Τῶν τοίνυν ἐκκλησιῶν ὀλίγων καὶ βραχυτάτων οὐσῶν, θόρυβος ἦν οὐκ ὀ-

ὡς ἐχθροὶ πονηρεύονται, ἡμεῖς δὲ μὲ ἀγωνίαν παρέχομεν τὰς ἀποδείξεις. Ἄλλ' ὅμως ἀπορῶ, πῶς ἡμεῖς μὲν μὲ τόσῃν εὐλάβειαν ἀπολογούμεθα, ἐκεῖνοι δὲ ἔχουν τόσῃν πολλὴν ἀναισχυντίαν, ὥστε νὰ ψεύδωνται καὶ εἰς τὸν βασιλέα. Ἄλλ' ἐξέτασε διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅπως ἔχει γραφῆ, συνεχῶς καὶ συστηματικὰ¹ ἐξερεύνησε, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ εἴμεθα παρόντες, ἀπὸ ποῦ ἔμαθον καὶ τὰ λέγουν αὐτά, ἢ ἀπὸ ποῦ εὐρέθησαν τὰ γράμματα. Ἄλλ' οὔτε ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας θὰ ἀποδειχθῆ κανεὶς ἔνοχος, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του θὰ εἰπῆ κανεὶς τίποτε, διότι ὅλα εἶναι πλαστά. Καὶ ἐπὶ πλέον ἴσως τίποτε ἄλλο δὲν πρέπει νὰ ζητοῦν, οὔτε νὰ θέλουν, διὰ νὰ μὴ εὐρεθῆ εἰς δύσκολον θέσιν καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔγραψεν αὐτά. Διότι μόνον οἱ συκοφάνται γνωρίζουν αὐτόν, καὶ κανεὶς ἄλλος.

14. Ἐπειδὴ καὶ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν κατηγόρησαν, διὰ τὴν σύναξιν ποὺ ἔγινεν ἐκεῖ, πρὶν αὐτὴ τελειωθῆ, ἃς ἀπολογηθῶ καὶ πάλιν δι' αὐτὸ εἰς τὴν εὐσέβειάν σου· διότι εἰς αὐτὰ μᾶς δυσφημοῦν ἐκεῖνοι ποὺ διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς. Ναὶ ἔγινεν αὐτό, τὸ ὁμολογῶ· διότι καὶ ὅταν ἔλεγα τὰ προηγούμενα δὲν ἔλεγα ψέματα, καὶ τώρα δὲν θὰ ἀρνηθῶ τοῦτο. Ἄλλὰ διαφορετικὰ ἔχει τώρα τὸ πρᾶγμα ἀπ' ὅ,τι τὸ παρουσίασαν αὐτοί. Καὶ ἐπίτρεψέ με νὰ εἰπῶ, ὅτι δὲν ἐτελέσαμεν τὰ ἐγκαίνια, θεοσεβέστατε βασιλεῦ· διότι τοῦτο ἦτο, πράγματι, παράνομον νὰ κάνωμεν πρὸ τῆς ἰδικῆς σου διαταγῆς· οὔτε κατόπιν προετοιμασίας προσήλθομεν εἰς τοῦτο· οὔτε κανεὶς ἐπίσκοπος οὔτε ἄλλος κληρικὸς εἶχε κληθῆ εἰς τοῦτο· ἔλλειπον δὲ καὶ πολλὰ ἄλλα διὰ τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ. Ἄλλ' οὔτε κατὰ παραγγελίαν ἔγινεν ἡ σύναξις, διὰ νὰ ἔχουν αὐτοδικαιολογίαν νὰ κατηγορήσουν. Αὐτὸ ποὺ ἔγινε τὸ γνωρίζουν ὅλοι. Ἄλλ' ὅμως ἄκουσε καὶ κρῖνε κατὰ τὴν ἐπιείκειάν σου καὶ μακροθυμίαν σου. Διότι τότε μὲν ἦτο ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ὃ δὲ λαὸς ἦτο τόσος πολὺς ὅσος θὰ ηὔχοντο νὰ ἦτο εἰς κάθε πόλιν οἱ φιλόχριστοι βασιλεῖς τῶν Χριστιανῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν αἱ ἐκκλησῖαι ἦσαν ὀλίγαι καὶ πάρα πολὺ μικραί, ἔγινε

λίγος, ἀξιούντων ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ συνελθεῖν, κἀκεῖ πάν-
 τας εὔχεσθαι ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας· ὅπερ καὶ γέγονεν. Ἄλλ'
 ἐμοῦ παρακαλοῦντος τέως ἐπισχεῖν, καὶ ὅπως δήποτε μετὰ
 θλίψεως ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις συναχθῆναι, οὐχ ὑπήκου-
 5 σαν, ἀλλ' ἔτοιμοι γεγόνασιν ἐξελθεῖν τὴν πόλιν, εἰς τοὺς ἐρή-
 μους τόπους ἐν ἡλίῳ συνελθεῖν, βέλτιον ἡγούμενοι κάματον
 ἐνεγκεῖν ὁδοῦ, ἢ μετὰ λύπης τὴν ἐορτὴν ποιῆσαι.

15. Πίστευε γάρ, βασιλεῦ, καὶ περὶ τούτου πάλιν μάρτυρα
 δέξαι τὴν ἀλήθειαν· ὅτι ἐν ταῖς συνάξεσι τῆς Τεσσαρακοστῆς,
 10 διὰ τὸ τῶν τόπων στενὸν καὶ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν λαῶν, πλεῖ-
 στα παιδιά, καὶ οὐκ ὀλίγαι νεώτεραι γυναῖκες, πλεῖσταί τε
 γραῖδες, καὶ οὐκ ὀλίγοι νεανίσκοι θλιβέντες ἀπηρέχθησαν εἰς
 τοὺς οἴκους· καὶ τοῦ Θεοῦ παρασχόντος, τέθνηκε μὲν οὐδεὶς·
 πάντες δὲ ἐγόγγυσαν, καὶ ἠξίωσαν διὰ τὴν μεγάλην ἐκκλησί-
 15 αν. Εἰ δὲ καὶ ἐν ταῖς προεόρτοις τοιαύτη γέγονε θλίψις, τί ἂν
 ἐγεγόνει ἐν αὐτῇ τῇ ἐορτῇ; Πάντως πάντα ἔτι τούτων χαλε-
 πώτερα. Ἄλλ' οὐκ ἔπρεπεν ἀντὶ χαρᾶς λύπην, ἀντ' εὐφροσύ-
 νης πένθος, ἀντὶ τῆς ἐορτῆς κλαυθμὸν τοῖς λαοῖς γενέσθαι·
 εἰδὼς καὶ μάλιστα τύπον ἔχειν τῶν Πατέρων. Ὁ γὰρ μακα-
 20 ρίτης Ἀλέξανδρος, στενῶν ὄντων τῶν ἄλλων τόπων, καὶ οἰκο-
 δομῶν τὴν τότε μείζονα νομιζομένην ἐκκλησίαν τὴν καλουμέ-
 νην Θεωνᾶ, συνῆγεν ἐκεῖ διὰ τὸ πλῆθος, καὶ συνάγων οὐκ ἡμέ-
 λει τῆς οἰκοδομῆς. Τοῦτο καὶ ἐν Τριβέροις, καὶ ἐν Ἀκυληῖα
 γενόμενον ἐώρακα· κἀκεῖ γὰρ ἐν ταῖς ἐορταῖς διὰ τὸ πλῆθος,
 25 ἔτι τῶν τόπων οἰκοδομουμένων, συνῆγον ἐκεῖ· καὶ οὐχ εὖρον
 τοιοῦτον κατήγορον. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακαρίτης σου ἀδελφός,
 ἐν Ἀκυληῖα, τοιαύτης οὔσης συνάξεως, συνήχθη. Οὕτω κἀγὼ

θόρυβος πολὺς, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐζήτουν νὰ συνέλθωμεν εἰς μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ ἐκεῖ ὅλοι νὰ εὐχηθοῦμεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας σου· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινεν. Ἄλλ' ἐνῶ ἐγὼ παρεκάλουν προηγουμένως νὰ συγκρατηθοῦν καὶ ἔστω καὶ με στενοχωρίας εἰς τὰς ἄλλας ἐκκλησίας νὰ συναχθοῦν, δὲν με ὑπήκουσαν, ἀλλ' ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν πόλιν, εἰς τοὺς ἐρήμους τόπους νὰ συνέλθουν με ἥλιον, νομίζοντες ὅτι ἦτο καλλίτερον νὰ ὑποφέρουν τὸν κόπον τῆς ὁδοιπορίας, παρὰ νὰ τελέσουν τὴν ἑορτὴν με τὴν λύπην.

15. Διότι πίστευσε, βασιλεῦ, καὶ δι' αὐτὸ δέξου μάρτυρα πάλιν τὴν ἀλήθειαν· ὅτι κατὰ τὰς συνάξεις τῆς τεσσαρακοστῆς, καὶ ἐπειδὴ οἱ χῶροι τῶν συνάξεων ἦσαν στενοὶ καὶ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ πολυάριθμον, πάρα πολλὰ παιδιὰ καὶ ὄχι ὀλίγα νεώτεροι γυναῖκες, καὶ πάρα πολλὰ ἠλικιωμένοι καὶ ὄχι ὀλίγοι νεαροί, ἐπειδὴ συνεθλίβησαν ἀπὸ τὸν συνωστισμόν, μετεφέρθησαν εἰς τὰς οἰκίας των. Καὶ με τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀπέθανε κανεὶς, ἀλλ' ὅλοι ἐγόγγυσαν, καὶ ἐζήτησαν μεγαλύτεραν ἐκκλησίαν. Καὶ ἂν δέ κατὰ τὰ προεόρτια ἔγινε τὴν μεγάλη θλίψις, τί θὰ συνέβαινε κατὰ τὴν ἰδίαν τὴν ἑορτὴν; Πάντως ὅλα θὰ ἦσαν ἀκόμη χειρότερα ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ συμβῆ εἰς τοὺς λαοὺς ἀντὶ χαρᾶς λύπη, ἀντὶ εὐθυμίας πένθος, ἀντὶ τῆς πανηγυρικῆς ἑορτῆς θρῆνος, ὅταν μάλιστα ἐγνώριζα ὅτι εἶχον τὸ ὑπόδειγμα τῶν πατέρων. Διότι ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος ὅταν ἦτο στενοὶ οἱ ἄλλοι χῶροι καὶ ὅταν ἀνοικοδομοῦσε τὴν ἐκκλησίαν ποὺ τότε ἐνομίζετο ἡ μεγαλύτερα, καὶ ἐλέγετο ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεωνᾶ, ἐκεῖ ἔκανεν τὰς συνάξεις λόγῳ τοῦ πλήθους καὶ ἐνῶ ἔκανε τὰς συνάξεις ἐκεῖ δὲν παραμελοῦσε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας. Τὸ ἴδιον εἶδα νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰ Τρέβιρα καὶ εἰς τὴν Ἀκυληϊαν· διότι καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰς ἑορτάς, λόγῳ τοῦ πλήθους, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη ἀνοικοδομοῦντο αἱ ἐκκλησίαι, συνεκεντρῶνοντο ἐκεῖ· καὶ δὲν εὐρέθη κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ δι' αὐτό. Ἄλλὰ καὶ ὁ μακαρίτης ὁ ἀδελφός σου, εἰς τὴν Ἀκυληϊαν, καθὼς ἔγινε μία συνα-

πεποίηκα, καὶ γέγονεν οὐκ ἐγκαίνια, ἀλλὰ σύναξις εὐχῆς. Σὺ μὲν οὖν, εὖ οἶδα, ὅτι, φιλόθεος ὢν, τῶν μὲν λαῶν ἀποδέχῃ τὴν προθυμίαν, καὶ συγγινώσκεις ἐμοί, μὴ κωλύσαντι τοσοῦτου λαοῦ τὰς εὐχάς.

5 16. Ἐγὼ δὲ τὸν κατειπόντα πάλιν περὶ τούτου ἐρωτῆσαι βούλομαι· ποῦ νόμιμον ἦν εὐχεσθαι τὸν λαόν, ἐν ἐρήμοις ἢ ἐν οἰκοδομουμένῳ τόπῳ τῆς εὐχῆς; Ποῦ πρέπον ἦν καὶ ὅσιον ἐπακοῦσαι τὸν λαὸν τὸ Ἄμῆν; ἐν ἐρήμοις, ἢ ἐν τῷ ἤδη λεχθέντι Κυριακῶ; Σὺ δέ, θεοφιλέστατε βασιλεῦ, ποῦ τοὺς λα-

10 οὺς ἂν ἤθελες ἐκτεῖναι τὰς χεῖρας καὶ εὐξασθαι περὶ σοῦ; ἔνθα καὶ Ἑλληνες ἴστανται παρερχόμενοι, ἢ ἐν τῷ ἐπωνύμῳ σου τόπῳ, ὃν ἤδη, μᾶλλον δὲ καὶ ἅμα τῷ θεμελίῳ, Κυριακὸν πάντες ὀνομάζουσιν; Οἶδα, ὅτι τὸν σὸν τόπον προκρίνεις· μειδιᾶς γάρ, καὶ τοῦτο μειδιῶν σημαίνει. Ἄλλ' ἔδει, φησὶν

15 ὁ κατειπὼν, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦτο γενέσθαι. Μικραὶ μὲν οὖν καὶ στεναὶ πᾶσαι, καθὰ προεῖπον, πρὸς τοὺς λαοὺς εἰσιν. Ἐπειτα δὲ πῶς ἔπρεπε γενέσθαι τὰς εὐχάς; Καὶ πῶς ἦν βέλτιον κατὰ μέρος καὶ διηρημένως τὸν λαὸν μετ' ἐπικινδύνου συνοχῆς, ἢ ὄντος ἤδη τόπου τοῦ δυναμένου δέξασθαι πάντας,

20 συνελθεῖν καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μετὰ συμφωνίας τῶν λαῶν γενέσθαι τὴν φωνήν; Τοῦτο βέλτιον ἦν· τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ὁμοφροσύνην ἐδείκνυε τοῦ πλήθους· οὕτω καὶ ταχέως ὁ Θεὸς ἐπακούει. Εἰ γὰρ κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, «ἐὰν δύο συμφωνήσαιεν περὶ παντός, οἳ ἂν αἰτήσωνται, γε-

25 νήσεται αὐτοῖς), τί, ἐὰν τοσοῦτων λαῶν συνελθόντων μία γένηται φωνή, λεγόντων τῷ Θεῷ τὸ Ἄμῆν; Τίς γοῦν οὐκ ἐθαύμασε; Τίς οὐκ ἐμακάρισέ σε βλέπων τὸν τοσοῦτον λαὸν ἐν ἐνὶ συνελθόντα τόπῳ; Πῶς ἔχαιρον οἱ λαοὶ βλέποντες ἀλλή-

ξις, προσῆλθε καὶ αὐτός. Ἔτσι λοιπὸν ἔκανα καὶ ἐγώ, καὶ δὲν ἔγιναν ἐγκαίνια ἀλλὰ σύναξις διὰ προσευχὴν. Σὺ μὲν λοιπὸν, γνωρίζω καλά, ὅτι, ἐπειδὴ εἶσαι φιλόθεος, ἀποδέχεσαι μὲν τὴν παράκλησιν τῶν λαῶν, θὰ δώσης δὲ συγγνώμην εἰς ἐμέ, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόδισα τὰς προσευχὰς τόσοῦ πλήθους λαοῦ.

16. Ἐγὼ δὲ πάλιν θέλω νὰ ἐρωτήσω τὸν κατήγορον διὰ τὸ ἔξις· ποῦ ἦτο νόμιμον νὰ προσεύχεται ὁ λαὸς εἰς ἐρήμους ἢ εἰς χῶρον ποῦ ἀνοικοδομεῖται ναὸς προσευχῆς; Ποῦ εἶναι πρέπον καὶ ἐπιτρεπτόν νὰ ἀκούσῃ ὁ λαὸς τὸ Ἄμην; Εἰς τὰς ἐρήμους ἢ εἰς τὸν ἤδη ἀναφερθέντα ναὸν τοῦ Κυρίου; Σὺ δέ, θεοφιλέστατε βασιλεῦ, ποῦ θὰ ἤθελες νὰ συγκεντρώνωνται οἱ λαοὶ διὰ νὰ ὑψώνωνται χέρια καὶ νὰ εὐχωνται διὰ σέ, ἐκεῖ, ὅπου στέκονται καὶ οἱ ἔθνικοί, ὅταν περνοῦν ἀπὸ κοντά, ἢ τὸν χῶρον ποῦ φέρει τὸ ὄνομά σου, τὸν ὅποιον ἤδη, ἢ καλλίτερα συγχρόνως μὲ τὴν θεμελίωσίν του, ὅλοι ὀνομάζουν Κυριακόν; Γνωρίζω, ὅτι προτιμᾷς τὸν ἰδικόν σου τόπον· διότι χαμογελάς, καὶ μὲ τὸ νὰ χαμογελάς εὐνοεῖς αὐτό. Ἄλλ' ἔπρεπε, λέγει ὁ κατήγορος, νὰ γίνῃ αὐτὸ μέσα εἰς τὰς ἐκκλησίας. Εἶναι ὅμως μικραὶ καὶ ὄλαι στεναί, καθὼς προεῖπα, διὰ νὰ χωρέσουν τοὺς πιστοὺς. Ἐπειτα δὲ πῶς ἔπρεπε νὰ γίνωνται αἱ προσευχαί; Καὶ πῶς ἦτο καλλίτερα, κατὰ μέρος καὶ χωριστὰ μὲ ἐπικίνδυνον συνωστισμόν διὰ τοὺς πιστοὺς ἢ ἀφοῦ ὑπάρχει χῶρος, ὁ ὅποιος ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ ὅλους, νὰ συνέλθουν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ γίνωνται αἱ προσευχαί μὲ τὴν αὐτὴν φωνὴν καὶ μὲ συμφωνίαν τῶν πιστῶν; Αὐτὸ ἦτο τὸ καλλίτερον. Διότι αὐτὸ ἀπεδείκνυε τὴν ὁμόφωνον συμφωνίαν τοῦ πλήθους· ἔτσι ὁ Θεὸς εἰσακούει ἀμέσως τὴν δέησιν. Διότι ἐὰν κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἰδίου τοῦ Σωτῆρος, «ἐὰν δύο συμφώνουν διὰ κάθε πρᾶγμα, τὸ ὅποιον θὰ ζητήσουν ἐκ τοῦ Θεοῦ, θὰ γίνῃ εἰς αὐτούς»¹, τί θὰ συμβῆ, ἂν τόσοι πολλοὶ λαοὶ συνέλθουν μαζί, καὶ γίνῃ μία φωνὴ ποῦ θὰ ἀπευθύνουν πρὸς τὸν Θεὸν τὸ Ἄμην; Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἐθαύμαζε; Ποῖος δὲν θὰ σὲ ἐμακάριζε, βλέπων τόσοσόν πολὺ λαὸν νὰ ἔχη συγκεντρωθῆ εἰς ἓνα χῶρον; Πῶς

λους τὸ πρότερον ἐν διηρημένοις συννερχόμενοι τόποις; Τοῦτο πάντα ἠῤῥφρανε, καὶ μόνον τὸν διαβαλόντα ἐλύπησε.

17. Τὴν γοῦν ἑτέραν καὶ ὑπολειπομένην ἀντιλογία ἀυτοῦ βούλομαι προλαβεῖν. Ὁ μὲν γὰρ κατειρηκῶς φησιν· Οὐπω
 5 τετελείωτο τὸ ἔργον, καὶ οὐκ ἐχορῆν εὐχὰς γενέσθαι· ὁ δὲ Κύριος εἶπε· «Σὺ δέ, ὅταν προσεύχη, εἴσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου, καὶ ἀπόκλεισον τὰς θύρας». Τί τοίνυν φήσειεν ὁ κατήγορος; Μᾶλλον δὲ τί ἂν εἴποιεν οἱ φρόνιμοι καὶ ἀληθῶς Χριστιανοί; Τούτους γὰρ ἐρώτησον, βασιλεῦ· ἐπειδὴ γέγραπται περὶ
 10 μὲν ἐκείνων, ὅτι· «Ὁ μωρὸς μωρὰ λαλήσει), περὶ δὲ τούτων· «Παρὰ παντὸς φρονίμου συμβουλίαν λάμβανε». Τῶν ἐκκλησιῶν στενῶν οὐσῶν, καὶ τῶν λαῶν τοσούτων ὄντων, καὶ βουλομένων εἰς τὰς ἐρήμους ἀπελθεῖν, τί ποιεῖν ἐχορῆν; Ἡ μὲν γὰρ ἐρημος ἄθυρος, καὶ τῶν βουλομένων δίοδος ἔστιν, ὁ δὲ
 15 Κυριακὸς τόπος καὶ τετείχισται καὶ τεθύρωται, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν εὐσεβῶν καὶ τῶν βεβήλων δείκνυσιν. Ἐρα, βασιλεῦ, οὐ μετὰ τῆς σῆς εὐσεβείας πᾶς ὅστισοῦν φρόνιμος ἐπινεύει τούτῳ; Ἰσασι γάρ, ὅτι ὧδε μὲν νόμιμος εὐχή, ἐκεῖ δὲ ἀταξίας ὑποψία· εἰ μὴ ἄρα, τόπων μὴ ὄντων, μόνον τὴν ἐρημίαν
 20 ἂν οἰκοῖεν οἱ εὐχόμενοι, ὥσπερ ἦν ὁ Ἰσραήλ· ἀλλὰ κακείνοις τῆς σκηνῆς γενομένης περιώριστο λοιπὸν τῆς εὐχῆς ὁ τόπος. Ὡ Δέσποτα καὶ ἀληθῶς βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ μονογενές, Λόγος καὶ Σοφία τοῦ Πατρὸς, ἐπειδὴ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ὁ λαὸς ἠῤῥατο, καὶ διὰ σοῦ τὸν σὸν
 25 Πατέρα τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν παρεκάλεσε, περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ σοῦ θεράποντος τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίου, κατηγοροῦμαι. Ἀλλὰ τῇ σῇ ἀγαθότητι χάρις, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς σοῖς νόμοις διαβέβλημαι. Μειζόνως γὰρ ἂν διεβλήθην,

1. Ματθ. 6, 6

2. Ἦσ. 32, 6

3. Τωβ. 4, 18

δὲν θὰ ἔχαιρον οἱ λαοὶ βλέποντες συγκεντρωμένους ὄλους μαζί, ἐκείνους ποὺ ἦσαν πρὶν εἰς διηρημένους χώρους; Αὐτὸ ὄλους τοὺς ἔχαροποίησε καὶ μόνον τὸν συκοφάντην ἐλύπησε.

17. Τὴν ἄλλην λοιπὸν ἀντιλογία ἀυτοῦ ποὺ ἔχει ὑπολειφθῆ θέλω νὰ προλάβω. Διότι ὁ μὲν κατήγορος λέγει· «Δὲν ἔχει ἀκόμη τελειώσει τὸ ἔργον καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνωνται προσευχαὶ εἰς αὐτό»· ὁ δὲ Κύριος εἶπε· «Σὺ δὲ ὅταν προσεύχεσαι, εἰσελθε εἰς τὸ δωμάτιόν σου καὶ κλείσε τὰς θύρας»¹. Λοιπὸν τί ἤμπορεῖ νὰ εἰπῆ ὁ κατήγορος; Μᾶλλον δὲ τί θὰ ἔλεγον οἱ συνετοὶ καὶ ἀληθινοὶ Χριστιανοί; Αὐτοὺς πρέπει νὰ ἐρωτήσης, βασιλεῦ· ἐπειδὴ ἔχει γραφῆ δι' ἐκείνους μὲν, ὅτι· «Ὁ ἀνόητος ἀνόητα θὰ εἰπῆ»², διὰ τούτους δὲ· «Νὰ λαμβάνης συμβολὴν ἀπὸ κάθε φρόνιμον»³. Ἐφ' ὅσον αἱ ἐκκλησίαι ἦσαν στεναί, καὶ οἱ λαοὶ ἦσαν τόσοι πολλοί, καὶ ἤθελαν νὰ πηγαίνουν εἰς τὰς ἐρήμους, τί ἔπρεπε νὰ κάνωμεν; Διότι ἡ μὲν ἔρημος εἶναι χωρὶς θύρας καὶ διάδρομος νὰ περνοῦν ὅσοι θέλουν, ὁ ἀφιερωμένος δὲ εἰς τὸν Κύριον χώρος ἔχει καὶ τείχη καὶ θύρας, καὶ ἀποδεικνύει ἔτσι τὴν διαφορὰν τῶν εὐσεβῶν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Ἄρα, βασιλεῦ, κάθε φρόνιμος ἄνθρωπος δὲν συμφωνεῖ μαζί μὲ τὴν εὐσέβειάν σου εἰς αὐτό; Διότι ὄλοι γνωρίζουν ὅτι ἐδῶ μὲν γίνεται ἡ κανονικὴ προσευχή, ἐκεῖ δὲ εἰς τὸν ἄθυρον καὶ ἔρημον χώρον ὑπάρχει ὑπόνοια ἀταξίας. Ἐκτὸς λοιπὸν καὶ ἂν δὲν ὑπάρχουν κανονικοὶ χώροι λατρείας, ὅποτε οἱ προσευχόμενοι θὰ κατέφευγον μόνοι τῶν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Ἰσραὴλ· ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους, ἀφ' ὅτου ἔγινεν ἡ σκηνή, περιωρίσθη κατόπιν καὶ ὁ χώρος τῆς προσευχῆς. Ὡ Δέσποτα καὶ ἀληθινὲ βασιλεῦ τῶν βασιλευόντων Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, μονογενές, Λόγε καὶ Σοφία τοῦ Πατρός, ἐπειδὴ ὁ λαὸς προσηυχήθη εἰς τὴν ἰδικὴν σου φιλανθρωπίαν, καὶ διὰ μέσου σου, παρεκάλεσε τὸν Πατέρα σου, τὸν Θεὸν τῶν πάντων, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἰδικοῦ σου θεράποντος, τοῦ εὐσεβεστάτου Κωνσταντίου, κατηγοροῦμαι δι' αὐτό. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνεκτικότητα τῆς ἀγαθότητός σου, ἔχω συκοφαντηθῆ καὶ διὰ παρακοὴν τῶν

καὶ ἦν ἀληθῶς ἔγκλημα, εἰ ὃν ὠκοδόμησε τόπον ὁ βασιλεὺς
 παρηρόμεθα, καὶ ἔρημον ἐζητοῦμεν εἰς εὐχὴν. Πῶς ἂν ὁ κα-
 τήγορος ἐφλυάρησε τότε! πῶς ἂν ἦν πιθανὸς λέγων· Ἐξου-
 θένησέ σου τὸν τόπον· παρὰ γνώμην ἐστὶν αὐτοῦ τὸ γινόμενον·
 5 ἐγέλασε παρερχόμενος· ἔδειξε τὴν ἔρημον πληροῦσαν τοῦ
 τόπου τὴν χρεῖαν· θέλοντας εὔξασθαι λαοὺς κεκώλυκε. Ταῦτα
 ἠθέλεν εἰπεῖν, ταῦτα ἐζήτει καὶ μὴ εὐρὼν ἄχθεται, καὶ λοιπὸν
 λόγους πλάττει. Ταῦτα γὰρ εἰ ἔλεγεν, ἐδυσώπει καμὲ· ὥσπερ
 νῦν ἀδικεῖ, τὸν διαβόλου τρόπον ἀναλαβὼν, καὶ παρατηρού-
 10 μενος τοὺς προσευχομένους· διὸ καὶ ἐσφάλῃ παραγνοῦς τὸ
 τοῦ Δανιήλ· ἐνόμισε γὰρ ὁ ἄμαθής, ὅτι καὶ ἐπὶ σοῦ τὰ τῶν Βα-
 βυλωνίων κρατεῖ, καὶ οὐκ ἔγνω, ὅτι φίλος εἶ τοῦ μακαρίου
 Δανιήλ· καὶ τὸν αὐτὸν αὐτῷ Θεὸν προσκυνεῖς, καὶ οὐ κωλύεις,
 ἀλλὰ θέλεις πάντα εὔχεσθαι, εἰδὼς, ὅτι πάντων ἐστὶν εὐχὴ,
 15 σφῆξεσθαί σε καὶ βασιλεύειν ἐν εἰρήνῃ διαπαντός.

18. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ταῦτα πρὸς τὸν κατειπὸντα ἀποδύρο-
 μαί· σὺ δέ, θεοφιλέστατε Αὔγουστε, ζήσεως πολλαῖς ἐτῶν
 περιόδοις, καὶ τὰ ἐγκαίνια ἐπιτελέσειας. Αἱ γὰρ γενόμεναι
 παρὰ πάντων περὶ τῆς σῆς σωτηρίας εὐχαὶ οὐκ ἐμποδίζουσι
 20 τὴν τῶν ἐγκαινίων πανήγυριν. Μὴ τοῦτο ψευδέσθωσαν οἱ
 ἄμαθεῖς· ἀλλὰ παρὰ μὲν τῶν Πατέρων μαθέτωσαν, ἀναγνώ-
 τωσαν δὲ καὶ τὰς Γραφάς· μᾶλλον δὲ παρὰ σοῦ μαθέτωσαν,
 φιλόλογος γὰρ εἶ, ὅτι καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ ἱερεὺς, καὶ
 οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ Ζοροβάβελ, ὁ Σαλαθιήλ ὁ σοφός, καὶ
 25 Ἔσδρας ὁ ἱερεὺς καὶ τοῦ νόμου γραμματεὺς, τοῦ ἱεροῦ μετὰ
 τὴν αἰχμαλωσίαν οἰκοδομουμένον, καὶ ἐνστάσης τῆς Σκηνο-

ἰδικῶν σου νόμων. Διότι θὰ μὲ κατηγοροῦσαν ἀκόμη περισσότερον, καὶ τότε θὰ ἦτο πράγματι ἔγκλημα, ἐὰν τὸν χῶρον, ποὺ ἀνοικοδόμησεν ὁ βασιλεὺς ἀφήναμεν, καὶ ἀνεζητούσαμεν εἰς τὴν ἔρημον χῶρον προσευχῆς. Πῶς θὰ ἤμποροῦσε τότε ὁ κατήγορος νὰ διαδίδῃ! Πῶς θὰ ἐγένετο πιστευτὸς λέγων αὐτὰ· περιφρόνησε τὸν τόπον σου· αὐτὸ ποὺ ἔκανε εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν γνώμην σου, διότι περνῶντας ἐγέλασε· ἔδειξεν ὅτι ἡ ἔρημος ἠμπορεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀνάγκην τοῦ χώρου τῆς προσευχῆς· ἠμπόδισε τοὺς πιστοὺς ποὺ ἤθελαν νὰ προσεύχῃθουν. Αὐτὰ ἤθελε νὰ εἰπῇ, αὐτὰ ἐζήτηι· καὶ μὴ εὐρίσκων προφάσεις χτενοχωρεῖται, καὶ ἐπινοεῖ κατόπιν φανταστικούς λόγους. Διότι, ἐὰν ἔλεγε αὐτὰ, θὰ ἔκανε καὶ ἐμὲ νὰ ἐντραπῶ· ὅπως ἀκριβῶς τώρα ἀδικεῖ μεταχειριζόμενος τὴν μέθοδον τοῦ διαβόλου, καὶ παρακολουθεῖ αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται. Διὰ τοῦτο καὶ ἔσφαλε παρερμηνεύσας τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Δανιήλ¹· διότι ἐνόμισεν ὁ ἀμαθής, ὅτι συμβαίνουν καὶ ἐπὶ τῆς ἰδικῆς σου βασιλείας τὰ ὅσα συνέβαινον καὶ ἐπὶ τῶν Βαβυλωνίων, καὶ δὲν ἔμαθε ὅτι εἶσαι φίλος τοῦ μακαρίτου Δανιήλ· καὶ ὅτι προσκυνεῖς τὸν ἴδιον Θεὸν μὲ αὐτόν, καὶ δὲν ἐμποδίζεις, ἀλλὰ θέλεις ὅλοι νὰ προσεύχωνται, ἐπειδὴ γνωρίζεις, ὅτι εὐχὴ ὅλων εἶναι, νὰ εἶσαι σῶος καὶ νὰ βασιλεύῃς πάντοτε μὲ εἰρήνην.

18. Ἐγὼ μὲν λοιπὸν αὐτὰ θρηνηλογῶ πρὸς τὸν κατήγορον· σὺ δέ, θεοφιλέστατε Αὔγουστε, εἶθε νὰ ζήτησης πολλὰς περιόδους ἐτῶν, καὶ νὰ ἐπιτελέσῃς τὰ ἐγκαίνια. Διότι αἱ προσευχαὶ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ ὅλους διὰ τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν δὲν ἐμποδίζουν τὴν πανήγυριν τῶν ἐγκαινίων. Ἄς μὴ διαψεύδουν αὐτὸ οἱ ἀμαθεῖς, ἀλλ' ἄς μάθουν μὲν ἀπὸ τοὺς πατέρας, ἄς ἀναγνώσουν δὲ καὶ τὰς Γραφάς· καλλίτερα δὲ ἄς μάθουν ἀπὸ σέ, διότι εἶσαι φίλος τῆς μαθήσεως, ὅτι καὶ ὁ Ἰησοῦς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ ἱερεὺς, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ὁ Ζοροβάβελ, ὁ Σαλαθιήλ ὁ σοφός, καὶ ὁ Ἔσδρας ὁ ἱερεὺς καὶ ἐρμηνευτὴς τοῦ Νόμου, καὶ ἐνῶ ἀνοικοδομεῖτο ὁ ναὸς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἐπέ-

πηγίας (έορτή δὲ ἦν αὐτὴ καὶ πανήγυρις καὶ εὐχὴ μεγάλη ἐν τῷ Ἰσραήλ), συνήγαγον τὸν λαὸν ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ εὐρύχωρον τοῦ πρώτου πυλῶνος τοῦ πρὸς τῇ ἀνατολῇ, καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ ἠτοίμασαν, κάκει προσήνεγκαν, κάκει τὴν 5 έορτὴν ἐπετέλεσαν. Καὶ λοιπὸν οὕτω τὰς κατὰ Σάββατον καὶ νουμηνίαν προσέφερον θυσίας, καὶ οἱ λαοὶ τὰς εὐχὰς αὐτῶν ἀνέφερον. Καὶ φανερῶς φησιν ἡ Γραφή, ὅτι ταῦτα ἐγίνετο, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ οὐπω ᾠκοδόμητο· ἀλλὰ μᾶλλον τούτων οὕτως εὐχομένων ὁ οἶκος προέκοπτεν ὁ οἰκοδομούμενος· καὶ 10 οὔτε διὰ τὴν προσδοκίαν τῶν ἐγκαινίων ἐκωλύθησαν αἱ εὐχαί, οὔτε διὰ τὰς γενομένας συνόδους τῶν εὐχῶν ἐμπεπόδισται τὰ ἐγκαίνια· ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς οὕτως ἠῦχετο· καὶ ὅτε τετέλεστο πᾶς ὁ οἶκος ἐποίησαν τὰ ἐγκαίνια, καὶ προσήνεγκαν εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν, καὶ πάντες ἐώρτασαν ἐπὶ τῇ τελεσιουργίᾳ. Τοῦ- 15 το δὲ πάλιν ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος καὶ οἱ ἄλλοι πατέρες πεποιήκασι· συναγαγόντες γὰρ καὶ τελειώσαντες τὸ ἔργον, ἠῦχαρίστησαν τῷ Κυρίῳ, ἐγκαίνια ἐπιτελέσαντες. Τοῦτο καὶ σὲ ποιεῖν πρέπει, φιλομαθέστατε βασιλεῦ· ἔτοιμος γὰρ ὁ τόπος προαγνισθεῖς ταῖς προγενομέναις εὐχαῖς, ζητῶν παρου- 20 σίαν τῆς σῆς εὐσεβείας· τοῦτο γὰρ αὐτῷ λείπει πρὸς τὸν τέλειον κόσμον. Τοῦτο μὲν οὖν πληρώσειας, καὶ τὴν εὐχὴν ἀποδοίης τῷ Κυρίῳ, ᾧ καὶ τὸν οἶκον πεποιήκας· τοῦτο γὰρ πάντων ἐστὶν εὐχή.

19. Δὸς δὴ, καὶ τὴν ἄλλην ἴδωμεν διαβολήν, καὶ συγχώρησον 25 ἀπολογήσασθαι καὶ περὶ αὐτῆς. Τετολμήκασι γὰρ καὶ τοῦτο διαβάλλειν, ὡς ἀντιστάντος ἐμοῦ τοῖς σοῖς προστάγμασιν, ὥστε μὴ ἐξελθεῖν τὴν ἐκκλησίαν. Ἐκείνους μὲν οὖν θαυμάζω μὴ ἀποκάμνοντας ταῖς συκοφανταῖς· ἐγὼ δὲ ὁμως οὐδὲ

1. Πρβλ. Β' Ἑσρδ. 3, 1 ἔ.

κειτο ἡ Σκηνοπηγία (αὐτὴ δὲ ἦτο ἑορτὴ καὶ πανήγυρις καὶ μεγάλη προσευχὴ εἰς τὸν Ἰσραήλ), συνεκέντρωσαν ὅλον τὸν λαὸν μαζὶ εἰς τὴν εὐρύχωρον αὐλὴν τῆς πρώτης πύλης τοῦ ναοῦ, ποῦ ἔβλεπε πρὸς ἀνατολάς, καὶ ἠτοίμασαν τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκεῖ προσέφεραν, καὶ ἐκεῖ ἐτέλεσαν τὴν ἑορτὴν¹. Καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔτσι προσέφερον θυσίας κατὰ τὰ Σάββατα καὶ τὰς πρώτας τοῦ κάθε μηνὸς θυσίας. Καὶ καθαρὰ λέγει ἡ Γραφή ὅτι ἐγίνοντο αὐτά, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνοικοδομηθῆ. Καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ἔτσι προσηύχοντο, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ μᾶλλον προχωροῦσε καὶ ἀνοικοδομεῖτο συνεχῶς. Καὶ οὔτε αἱ προσευχαὶ ἠμποδίσθησαν, λόγῳ τῆς ἀναμονῆς τῶν ἐγκαινίων, οὔτε τὰ ἐγκαινία ἠμποδίσθησαν, λόγῳ τῶν γενομένων συνάξεων διὰ τὰς προσευχάς. Ἄλλὰ καὶ ὁ λαὸς ἔτσι προσηύχετο· καὶ ὅταν ἐτελείωσεν ὅλος ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἐτέλεσαν τὰ ἐγκαινία καὶ προσέφεραν θυσίας κατὰ τὸν ἐγκαινιασμόν, καὶ ὅλοι ἐώρτασαν κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἐγκαινίων. Τὸ ἴδιον δὲ πάλιν ἔκαναν καὶ ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος καὶ οἱ ἄλλοι πατέρες· διότι μόλις ἐτελείωσαν τὸ ἔργον καὶ συνεκέντρωσαν τὸν λαὸν ηὐχαρίστησαν τὸν Κύριον, διὰ τῆς ἐπιτελέσεως τῶν ἐγκαινίων. Αὐτὸ πρέπει καὶ σὺ νὰ κάνης, φιλομαθέστατε βασιλεῦ· διότι ὁ τόπος εἶναι ἕτοιμος, ἀφοῦ ἐξηγνίσθη ἐκ τῶν προτέρων μὲ τὰς γενομένας ἀπὸ πρὶν προσευχάς, ζητεῖ τώρα τὴν παρουσίαν τῆς εὐσεβείας σου· διότι τοῦτο λείπει ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τελειοποιήσεως τοῦ διακόσμου αὐτοῦ. Εἶθε λοιπὸν νὰ ἐκπληρώσης αὐτὸ καὶ νὰ ἀποδώσης τὴν εὐχὴν εἰς τὸν Κύριον, πρὸς χάριν τοῦ ὁποίου καὶ ἀνοικοδόμησες αὐτὸν τὸν οἶκον· διότι αὐτὸ εἶναι εὐχὴ ὅλων.

19. Εὐδόκησε λοιπὸν νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ἄλλην συκοφαντίαν καὶ συγχώρησέ με ποῦ θὰ ἀπολογηθῶ καὶ δι' αὐτήν. Διότι ἐτόλμησαν νὰ μὲ κατηγορήσουν καὶ δι' αὐτό, ὅτι ἐγὼ ἀντεστάθην εἰς τὰς ἰδικάς σου διαταγάς, ὥστε νὰ μὴ ἐξέλθῃ ἡ ἐκκλησία πρὸς ὑποδοχὴν σου. Ἐκείνους μὲν λοιπὸν θαυμάζω ποῦ δὲν κουράζονται νὰ εὐρίσκουν συκοφαντίας, ἀλλ' ἐγὼ

οὕτως ἀποκάμνω, χαίρω δὲ μᾶλλον ἀπολογούμενος. Ὅσω γὰρ ἀπολογίαί πολλαί, τοσοῦτω καὶ πλέον ἐκεῖνοι δύνανται καταγινώσκεισθαι. Οὐκ ἀντέστην προστάγματι τῆς σῆς εὐσεβείας, μὴ γένοιτο! Οὐ γὰρ τηλικούτος ἤμην, ἵνα καὶ λογιστῆ
 5 πόλεως ἀντιστῶ, μήτιγε τηλικούτω βασιλεῖ, καὶ περὶ τούτου τοσοῦτων πλείστων παρ' ἐμοῦ λόγων· πᾶσα γὰρ ἡ πόλις μοι μαρτυρεῖ. Συγχώρησον δὲ ὁμως καὶ τοῦτο πάλιν ἐξ ἀρχῆς διηγήσασθαι τὸ πρᾶγμα· καὶ γὰρ ἀκούσας, θαυμάσεις, εὖ οἶδ' ὅτι, τῶν ἐχθρῶν τὴν εὐχέρειαν. Μοντάνος ὁ παλατινὸς ἦλθε
 10 κομίζων ἐπιστολήν, ὡς ἐμοῦ γράφαντος, ἵνα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔλθω· καὶ ἃ νομίζω λείπειν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ταῦτα πληρωθῆναι δυνηθῆ. Τῇ μὲν οὖν σῆ εὐσεβείᾳ χάρις, ὅτι κατηξίωσεν, ὡς ἐμοῦ γράφαντος, ἐπινεῦσαι, καὶ τῆς ὁδοῦ πρόνοιαν πεποίηκεν ὑπὲρ τοῦ ταύτην ἔλθεῖν, καὶ ἀκμητὶ διανῦσαί
 15 με· τοὺς δὲ ψευσαμένους τὰς σὰς ἀκοὰς τεθαύμακα πάλιν μὴ φοβηθέντας, ὅτι τὸ ψεῦδος ἰδιὸν ἐστι τοῦ διαβόλου καὶ οἱ ψευδόμενοι ἀλλότριοί εἰσι τοῦ λέγοντος· («Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια»). Οὐ γὰρ ἔγραφα, οὐδὲ τοιαύτην ἐπιστολήν εὐρεῖν ὁ κατήγορος δυνήσεται. Εἰ καὶ ἔδει με γράφειν καθημέραν, ἵνα τὴν ἀγαθὴν
 20 σου πρόσοψιν θεωρῶ· ἀλλ' οὕτε τὰς ἐκκλησίας καταλιμπάνειν ὄσιον, οὐδὲ δι' ὄχλου τῇ σῆ εὐσεβείᾳ γίνεσθαι δίκαιον ἦν· μάλιστα ὅτι καὶ ἀπόντων ἡμῶν ἐπινεύεις ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἀξιώσειςιν. Ἄ μὲν οὖν ἐκέλευσε Μοντάνος, κέλευσον ἀναγνώναί με· ἔστι γὰρ ταῦτα. . .

25 **20.** Πόθεν δὲ ἄρα καὶ ταύτην τὴν ἐπιστολήν εὗρον οἱ κατειρηκότες; Ἐβουλόμην παρ' αὐτῶν ἀκοῦσαι, τίς αὐτοῖς καὶ ταύτην ἐπιδέδωκε. Ποίησον αὐτοὺς ἀποκρίνασθαι. Δυνήση γὰρ ἐκ τούτου μαθεῖν, ὅτι καὶ ταύτην ἔπλασαν, ὥσπερ κἀκείνην ἐθρού-

οὔτε ἔτσι κουράζομαι, μάλλον δὲ χαίρω, ὅταν ἀπολογοῦμαι. Διότι ὅσον περισσότεραι εἶναι αἱ ἀπολογίαι, τόσοι περισσότεροι ἐκείνοι ἠμποροῦν νὰ καταδικάζωνται. Δὲν ἀντεστάθην εἰς τὰς διαταγὰς τῆς εὐσεβείας σου, μὴ γένοιτο! Διότι δὲν ἤμουν τόσον ἰσχυρὸς διὰ νὰ ἀντισταθῶ εἰς τὸν ἐπιμελητὴν τῆς πόλεως, οὔτε ἀκόμη εἰς τόσον ἰσχυρὸν βασιλέα, καὶ δι' αὐτὸ δὲν χρειάζονται περισσότερα ἰδικὰ μου λόγια· διότι ὁλόκληρος ἡ πόλις βεβαιώνει διὰ τὰ λεγόμενά μου. Ἐπίτρεψε δὲ νὰ διηγηθῶ καὶ πάλιν ἀπ' ἀρχῆς τὴν ὑπόθεσιν· διότι καὶ ὅταν ἀκούσης, γνωρίζω καλά, ὅτι θὰ ἀπορήσης διὰ τὴν ἐπιπόλαιον συμπεριφορὰν τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Μοντάνος ὁ παλατιανὸς ἦλθε κομίζων ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν δῆθεν ἔγραψα ἐγὼ, διὰ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ αὐτὰ, ποὺ νομίζω ὅτι λείπουν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, νὰ ἠμπορέσουν νὰ συμπληρωθοῦν. Μὲ τὴν χάριν λοιπὸν τῆς εὐσεβείας σου, ἡ ὁποία κατεδέχθη νὰ συμφωνήσῃ ὅτι ἐγὼ ἔγραψα τὴν ἐπιστολήν, ἐπρονόησε καὶ διὰ τὴν ὁδὸν ποὺ θὰ ἀκολουθοῦσα νὰ ἔλθω, καὶ νὰ τὴν διανύσω ἀκόπως· ἐθαύμασα δὲ πάλιν ἐκείνους ποὺ δὲν ἐφοβήθησαν νὰ ψευθοῦν εἰς τὰς ἀκοάς σου, διότι τὸ ψεῦδος εἶναι ἴδιον τοῦ διαβόλου καὶ οἱ ψευδόμενοι εἶναι ξένοι πρὸς τὸν λέγοντα· «Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια¹. Διότι δὲν ἔγραψα, οὔτε θὰ ἠμπορέσῃ ὁ κατηγορὸς νὰ ἀνεύρη τοιαύτην ἐπιστολήν. Ἐὰν καὶ ἔπρεπε νὰ γράφω καθημερινῶς διὰ νὰ ἐπικοινωνῶ μὲ τὸ ἀγαθὸν σου πρόσωπον· ἀλλ' οὔτε νὰ ἐγκαταλείπω τὰς ἐκκλησίας εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸν θεῖον νόμον, οὔτε νὰ προκαλῶ ἐνόχλησιν εἰς τὴν εὐσεβειάν σου εἶναι δίκαιον· μάλιστα δὲ καὶ ὅταν ἡμεῖς εἴμεθα ἀπόντες, νὰ συμφωνῆς μὲ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀξιώσεις. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ποὺ διέταξεν ὁ Μοντάνος, δῶσε ἐντολήν εἰς ἐμὲ νὰ ἀναγνώσω· διότι αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς. . .

20. Ἐπὶ ποῦ ἄρα γε οἱ κατηγοροὶ εὔρον καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν; Θὰ ἤθελα νὰ ἀκούσω ἀπὸ αὐτοὺς, ποῖος τοὺς ἐπέδωκε καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν. Ὑποχρέωσέ τους νὰ ἀποκριθοῦν. Διότι ἀπ' αὐτὸ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ μάθῃς, ὅτι καὶ αὐτὴν ἐπλα-

λησαν περὶ τοῦ δυσωνύμου Μαγνητίου. Καταγνωσθέντες δὲ καὶ περὶ ταύτης, εἰς ποίαν ἄρα μετὰ ταῦτα πάλιν ἔλκουσιν ἡμᾶς ἀπολογία; Τοῦτο γὰρ μεμελετήκασι, καὶ ταύτην ἔχουσιν, ὡς ὄρω, σπουδῆν, πάντα κινεῖν καὶ θορυβεῖν. Τάχα λέγοντες πολλὰ παροξύνουσί ποτε καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους καὶ ἀποστρέφεται καὶ μισεῖν δίκαιόν ἐστιν, ὅτι, οἳοί εἰσι, τοιούτους καὶ τοὺς ἀκούοντας αὐτῶν ὑπολαμβάνουσι, καὶ νομίζουσι δύνασθαι τὰς διαβολὰς ἰσχύειν καὶ παρὰ σοί. Ἰσχυσε γὰρ ποτε ἡ τοῦ Δωῆκ κατὰ τῶν ἱερέων τοῦ Θεοῦ·

10 ἀλλ' ὁ ἀκούσας Σαοὺλ ἦν ὁ ἄδικος. Καὶ Ἰεζάβελ δὲ διαβαλοῦσα ἠδυνήθη βλάψαι τὸν θεοσεβέστατον Ναβουθαί· ἀλλὰ καὶ Ἀχαάβ ὁ πονηρὸς καὶ ἀποστάτης ὁ ἀκούων. Ὁ δὲ ἀγιώτατος Δαυῖδ, οὗ μιμητὴν εἶναί σε προσήκει, καὶ πάντες εὐχονται, τοὺς τοιούτους οὔτε προσίεται, ἀλλὰ καὶ ὡς λυσσῶντας κύνας

15 ἀπεστρέφετο, λέγων· «Τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίδωκον». Ἐφύλαττε γὰρ τὴν λέγουσαν ἐντολήν· «Οὐ παραδέξῃ ἀκοὴν ματαίαν». Μάταια δὲ καὶ τὰ τούτων ἐστὶ παρὰ σοί· ἤτησας γὰρ, ὡς ὁ Σολομών, καὶ σὺ παρὰ Κυρίου, καὶ εἰληφέναι πίστευε, τὸ μάταιον λόγον καὶ ψευδῆ

20 μακρὰν ἀπὸ σοῦ γενέσθαι προσήκειν.

21. Διὰ τοῦτο τοίνυν καὶ γὰρ, ἐπειδὴ ἐκ διαβολῆς ἦν ἐπιστολή, καὶ οὐκ εἶχεν οὐδὲ τοῦ ἐλθεῖν πρόσταξιν, ἔγνω, ὅτι προαίρεσις οὐκ ἦν τῆς σῆς εὐσεβείας ἐλθεῖν ἡμᾶς παρὰ σέ. Τὸ γὰρ μὴ κελεῦσαι πάντως ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ γράφαι ὡς ἐμοῦ γράψαντος, καὶ θέλοντος διορθώσασθαι τὰ δοκοῦντα λείπειν, καίτοι

25 μηδενὸς λέγοντος, φανερόν ἦν παρὰ γνώμην εἶναι τῆς σῆς ἡμερότητος τὴν κομισθεῖσαν ἐπιστολήν. Τοῦτο πάντες ἔγνωσαν τοῦτο καὶ γράφων ἐδήλωσα· καὶ οἶδε Μοντάνος, ὅτι οὐ τὸ ἐλ-

1. Πρβλ. Α' Βασ. 22, 9

2. Πρβλ. Γ' Βασ. 20, 7

3. Ψαλμ. 100, 5

4. *Εξ. 23, 1

5. Πρβλ. Παρμ. 24, 22 ε.

στογράφησαν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκείνην διέδωσαν διὰ τὸν κακόφημον Μαγνέντιον. Ἐάν δὲ καταδικασθοῦν καὶ δι' αὐτάς, εἰς ποίαν ἄρα ἄλλην ἀπολογίαὶν θὰ μᾶς παρασύρουν πάλιν; Διότι αὐτὸ τὸ ἔχουν μελετήσῃ καί, καθὼς βλέπω, ἔχουν αὐτὴν τὴν πρόθεσιν νὰ ἀνακινήσουν τὰ πάντα καὶ νὰ θορυβήσουν. Καὶ λέγοντες πολλά, ἴσως κάποτε νὰ σᾶς ἐρεθίσουν ἐναντίον μας· ἀλλ' αὐτοὺς εἶναι δίκαιον νὰ ἀποστρέφεται καὶ νὰ μισῇ κανεῖς, διότι, ὅποιοι εἶναι αὐτοί, τέτοιους θεωροῦν καὶ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀκούουν, καὶ νομίζουν ὅτι ἡμποροῦν νὰ ἔχουν ἰσχὺν αἰ συκοφαντία καὶ εἰς σέ. Διότι ἴσχυσε κάποτε ἡ συκοφαντία τοῦ Δωῆκ ἐναντίον τῶν ἱερέων τοῦ Θεοῦ¹. ἀλλ' ἄδικος ἦτο ὁ Σαοῦλ ποὺ ἤκουσε αὐτὴν. Καὶ ἡ Ἰεζάβελ δὲ κατῶρθωσε νὰ βλάβῃ τὸν θεοσεβέστατον Ναβουθαί, ἀφοῦ τὸν διέβαλεν². Καθὼς καὶ ὁ Ἀχαάβ, ὁ πονηρὸς καὶ ἀποστάτης, ὁ ὁποῖος τὴν ἤκουσεν. Ὁ δὲ Δαυὶδ ὁ ἀγιώτατος, τοῦ ὁποῖου ἀρμόζει σὺ νὰ εἶσαι μιμητὴς καὶ ὅλοι τὸ εὐχονται, τοὺς τοιοῦτους συκοφάντας οὔτε τοὺς ἐπλησίαζεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπεστρέφετο ὡς λυσσασμένους σκύλους, λέγων· «Ἐκεῖνον ποὺ κατηγορεῖ κρυφίως τὸν πλησίον του αὐτὸν ἐξεδίωκον ἀπὸ κοντὰ μου»³. Διότι ἐτήρει τὴν ἐντολὴν ποὺ ἔλεγε· «Δὲν θὰ ἀποδεχθῆς ψευδῆ φήμην»⁴. Καὶ ὅσα λέγουν αὐτοὶ εἰς σέ εἶναι συκοφαντικά. Διότι καὶ σὺ ἐζήτησες, ὅπως καὶ ὁ Σολομών, ἀπὸ τὸν Κύριον, καὶ πίστευε ὅτι θὰ λάβῃς, ἀρμόζει δὲ νὰ ἀποδιώξῃς ἀπὸ κοντὰ σου μακρὰν κάθε συκοφαντικὸν καὶ ψευδῆ λόγον⁵ . . .

21. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ ἡ ἐπιστολὴ εἶναι συκοφαντικὴ καὶ δὲν περιεῖχε διαταγὴν νὰ ἔλθω, ἀντελήφθην, ὅτι δὲν ἦτο ἰδικὴ σου ἐπιθυμία νὰ ἔλθω πρὸς τὴν εὐσέβειάν σου. Διότι τὸ νὰ μὴ δώσης ἐντολὴν νὰ ἔλθω ἀλλὰ καὶ νὰ γράψῃς ὅτι δῆθεν ἐγὼ ἔγραψα, πῶς θέλω νὰ διορθώσω ἐκεῖνα ποὺ νομίζω ὅτι λείπουν, παρ' ὅτι κανεῖς δὲν λέγει κάτι τέτοιο, ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ προσκομισθεῖσα ἐπιστολὴ ἦτο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀγαθότητός σου. Τοῦτο τὸ ἐγνώριζαν ὅλοι· καὶ αὐτὸ σοῦ ἐδήλωσα ὅταν σοῦ ἔγραφα· καὶ ὁ Μοντάνος γνωρίζει ὅτι δὲν ἤρ-

θεῖν παρητούμην, ἀλλὰ τὸ ὡς ἐμοῦ γράφαντος ἔλθειν ἀπρεπὲς ἡγούμην, ἵνα μὴ καὶ ἐν τούτῳ πρόφασιν εὕρωσιν οἱ συκοφάνται πάλιν, ὡς ὀχληροῦ γενομένου μου τῇ σῆ θεοσεβείᾳ. Ἄμελει παρεσκευασάμην, καὶ τοῦτο οἶδεν αὐτός, ἵνα, ἐὰν γράψαι
 5 καταξιώσης, εὐθὺς ἐξέλθω, καὶ φθάσω τῇ προθυμίᾳ τὸ προσταχθέν. Οὐ γὰρ ἐμαινόμεν ἀντειπεῖν τοιούτῳ σου προστάγματι. Μὴ γραψάσης τοίνυν ὄντως τῆς σῆς εὐσεβείας, πῶς ἀντέστην μὴ κελευσθείς; Ἡ πῶς λέγουσιν, οὐκ ἐπέισθην, καίτοι προστάξεως μὴ οὔσης; Πῶς οὐ συκοφαντία καὶ τοῦτο τῶν ἐχθρῶν
 10 πλαττόντων τὸ μὴ γενόμενον ὡς γενόμενον; Φοβοῦμαι μὴ καὶ νῦν, ἀπολογουμένου μου, θρυλήσωσιν ὡς μὴ ἀξιώσαντος ἀπολογήσασθαι· οὕτως ἐγὼ μὲν εὐχερῆς εἰμι παρ' αὐτοῖς εἰς τὸ κατηγορεῖσθαι παρ' αὐτῶν· αὐτοὶ δὲ ταχεῖς εἰς τὸ συκοφαντεῖν καὶ καταφρονεῖν τῆς Γραφῆς λεγούσης· «Μὴ ἀγάπα κα-
 15 ταλαεῖν, ἵνα μὴ ἐξαρθῆς».

22. Μοντάνου τοίνυν ἀποδημήσαντος, ἦλθε Διογένης ὁ νοτάριος μετὰ ἕξ καὶ εἴκοσι μῆνας· καὶ οὔτε αὐτὸς ἐπιστολὴν ἀπεδίδου, οὔτε ἐωράκαμεν ἀλλήλους, οὔτε ὡς προστάξεως οὔσης ἐνετείλατό μοι· ἀλλὰ καὶ ὅτε Συριανὸς ὁ στρατηλάτης εἰσηλ-
 20 θεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐπειδὴ παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐθρυλεῖτό τινα, καὶ ἅπερ ἐβούλοντο, ἐπηγγέλλοντο γίνεσθαι, ἠρώτων εἰ γράμματα ἔχει περὶ ὧν θρυλοῦσι· γράμματα γὰρ ἀπήτον, ὁμολογῶ, τῆς προστάξεως. Ἐπειδὴ δὲ μὴ ἔχειν ἔλεγεν, ἠξίουν κἂν αὐτὸν Συριανόν, ἢ τὸν ἑπαρχον τῆς Αἰγύπτου Μά-
 25 ξιμον γράψαι μοι περὶ τούτων. Τοῦτο δὲ οὕτως ἀπήτον, ἐπειδὴ γράψασά μοι ἦν ἡ σῆ φιλανθρωπία, ὥστε παρὰ μηδενός με ταράττεσθαι, μηδὲ ἀνέχεσθαι τῶν θελόντων ἡμᾶς πτοεῖν, ἀλλὰ μένειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀμερίμνως. Οἱ μὲν οὖν κομίσαντες τὴν τοιαύτην ἐπιστολὴν εἰσι Παλλάδιος, ὁ γενόμενος τοῦ

1. Παρμ. 20, 13

2. Νοτάριος = (ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως notarius = σημειογράφος, ταχυγράφος, γραμματεὺς, ὑπογραφεύς). Ἐνταῦθα μᾶλλον αὐτοκρατορικός γραμματεὺς.

νούμην νὰ ἔλθω, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι εἶναι ἀνάρμοστον νὰ ἔλθω, ὡσάν δῆθην νὰ τὸ ἔγραψα ἐγώ, διὰ νὰ μὴ εὗρουν καὶ εἰς αὐτὸ πάλιν δικαιολογίαν οἱ συκοφάνται, ὅτι γίνομαι ἐνοχλητικὸς εἰς τὴν θεοσέβειάν σου. Βεβαίως εἶχα προετοιμασθῆ καὶ τὸ γνωρίζει αὐτός, ὥστε, ἐὰν καταδεχθῆς νὰ μοῦ γράψης ἀμέσως νὰ ξεκινήσω καὶ νὰ φθάσω μὲ προθυμίαν εἰς τὴν διαταγὴν σου. Διότι δὲν ἤμουν τρελλὸς νὰ ἀντιταχθῶ εἰς τοιαύτην διαταγὴν σου. Ἄφοῦ λοιπὸν ἡ εὐσέβειά σου πράγματι δὲν ἔγραψε, πῶς ἀντέδρασα χωρὶς νὰ διαταχθῶ; Ἡ πῶς λέγουν ὅτι δὲν ὑπήκουσα, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε διαταγή; Πῶς καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι συκοφαντία, ὅταν οἱ ἐχθροὶ μου ἐμφανίζουσιν ψευδῶς ὅτι ἔγινε αὐτὸ ποῦ δὲν ἔγινε; Φοβοῦμαι μήπως καὶ τῶρα ποῦ ἀπολογοῦμαι διαδώσουν ὅτι δὲν κατεδέχθην νὰ ἀπολογηθῶ. Ἔτσι ἐγὼ μὲν προσφέρομαι εὐκόλα εἰς αὐτοὺς νὰ κατηγοροῦμαι ἀπὸ τοὺς ἰδίους, αὐτοὶ δὲ εἶναι γρήγοροι εἰς τὸ νὰ συκοφαντοῦν καὶ νὰ περιφρονοῦν τὴν Γραφὴν ποῦ λέγει· «Μὴν ἀρέσκῃς νὰ συκοφαντῆς, διὰ νὰ μὴν ἀποδοκιμασθῆς¹.

22. Ὄταν λοιπὸν ἀπεδήμησεν ὁ Μοντάνος, ἦλθε ὁ Διογένης ὁ νοτάριος² ὕστερα ἀπὸ εἴκοσιν ἕξ μῆνας· καὶ οὔτε αὐτὸς μοῦ ἐπέδωσεν ἐπιστολὴν, οὔτε ἔκτοτε εἶδομεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, οὔτε μὲ εἰδοποίησεν ὅτι ὑπῆρχε διαταγή. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὁ στρατηλάτης Συριανὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἐπειδὴ διεδίδοντο μερικὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς καὶ ὑπέσχοντο ὅτι θὰ γίνουσιν ἐκεῖνα ποῦ ἠθελαν, ἠρώτησα ἐὰν ἔχη γράμματα δι' ὅσα ἐκεῖνοι διαδίδουσιν· διότι ὁμολογῶ, ὅτι ἐζητοῦσα γράμματα περιέχοντα διαταγὴν σου. Ἐπειδὴ δὲ μοῦ ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔχει, ἐζήτησα τοῦλάχιστον ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Συριανόν, ἢ τὸν ἑπαρχὸν τῆς Αἰγύπτου Μάξιμον νὰ μοῦ γράψουν δι' αὐτό. Ἐζήτησα δὲ τοῦτο ἔτσι, διότι ἡ φιλανθρωπία σου μοῦ ἔγραψε νὰ μὴ μὲ ἀνησυχῆ κανεὶς, οὔτε νὰ ἀνέχωμαι ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ μᾶς τρομοκρατήσουν, ἀλλὰ νὰ παραμένωμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀμέριμοι. Ἐκεῖνοι μὲν, λοιπὸν, ποῦ ἐκόμισαν τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἦσαν ὁ Παλλάδιος, ὁ ὁποῖος

παλατίου μάγιστρος, καὶ Ἀστέριος ὁ γενόμενος δοῦξ Ἀρμενίας. Τὸ δὲ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς συγχώρησον ἀναγνώ-
ναί με· ἔστι γὰρ τοῦτο:

23. Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς οὕτως ἔχον
Κωνσταντίου Νικητῆς Ἀγούστου Ἀθανασίῳ.

Εὐχθεθαί με αἰεὶ ὥστε πάντα αἴσια ἀποβαίνειν τῷ ποτε ἀδελφῷ ἐμῷ Κώνσταντι, οὐδὲ τὴν σὴν ὑπερέβη σύνεσιν. Ὅν-
τινα ἐπειδὴ ἐξ ἀπάτης ἀτοπωτάτων ἀνηρῆσθαι ἔγνω, πόση εἰμὶ
περιβληθεὶς στυγνότητι, εὐχερῶς ἢ ὑμετέρα φρόνησις δυνή-
σεται κρίνειν. Καὶ ἐπειδὴ τινές εἰσιν, οἵτινες ἐν τῷ παρόντι
καιρῷ τῷ οὕτω διακριτικῷ δράματι καταπτοεῖν σε πειράζου-
σι, διὰ τοῦτο τὰ παρόντα ταῦτα γράμματα πρὸς τὴν σὴν τι-
μιότητα στείλαι ἔκρινα· προτρέπων σε ἵνα, ὥσπερ πρέπει ἐπι-
σκόπῳ, εἰς τὴν κεχρεωστημένην θρησκείαν συντρέχειν διδά-
ξιας τὸν δῆμον, καὶ μετ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἔθος, ταῖς εὐχαῖς
σχολάσειας· ἡμῖν γὰρ τοῦτο ἀρέσκει τό, σὲ κατὰ τὴν ἡμετέ-
ραν βούλησιν, ἐν παντὶ καιρῷ ἐν τῷ σῷ τόπῳ, ἐπίσκοπον εἶναι
βουλόμεθα.

Καὶ ἄλλη χειρὶ.

Ἡ θεότης φυλάξειέ σε πολλοῖς ἐνιαυτοῖς, πάτερ προσφι-
λέστατε.

24. Περὶ ταύτης, ἐκεῖνοι μὲν καὶ τοῖς δικασταῖς εἰρήκασιν·
ἐγὼ δὲ ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ἔχων, ἄρ' οὐκ εἰκότως ἀπήτουν
γράμματα, καὶ οὐ προσεῖχον προφάσεις ἀπλῶς; Ἐκεῖνοι
δὲ μὴ δεικνύοντες πρόσταγμα τῆς σῆς εὐσεβείας, οὐκ ἀντικρυς
ἐναντία ταύτης τῆς ἐπιστολῆς ἔπραττον; Ἐγὼ δέ, ὅτι γράμμα-
τα οὐ παρεῖχον, οὐκ ἀκολούθως ἠγούμην ἐκτὸς αὐτῶν εἶναι τὰς
φάσεις· τοῖς τοιούτοις γὰρ μὴ προσέχειν με προσέταττεν ἢ ἐ-

ἔγινε μάγιστρος τοῦ παλατίου, καὶ ὁ Ἀστέριος, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἡγεμῶν τῆς Ἀρμενίας. Τὸ ἀντίγραφον δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἐπίτρεπέ μου νὰ ἀναγνώσω· διότι εἶναι τὸ ἐξῆς:

23. Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἐξῆς

Κωνστάντιος Νικητῆς Αὐγουστος πρὸς τὸν Ἀθανάσιον.

Μὲ τὸ νὰ εὐχῶμαι πάντοτε, ὥστε τὰ πάντα νὰ ἀποβαίνουν εὐχάριστα εἰς τὸν μακαρίτην ἀδελφόν μου Κώνσταντα, οὔτε τὴν ἰδικὴν σου φρόνησιν ὑπερέβη. Ἐπειδὴ ἔμαθα ὅτι αὐτὸς ἐφονεύθη μὲ δόλον ἀπὸ τοὺς πλέον κακῆς ποιότητος δολοφόνους, ἡ φρόνησίς σου θὰ ἠμπορέσῃ νὰ κρίνῃ εὐκολὰ πόση εἶναι ἡ λύπη ποὺ μὲ ἔχει καταλάβει. Καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν προσπαθοῦν νὰ σὲ καταστρέψουν μὲ τὸ τόσον πολυδάκρυτον αὐτὸ δρᾶμα, διὰ τοῦτο ἐθεώρησα καλὸν νὰ ἀποστείλω πρὸς τὴν ἐντιμότητά σου τὰ παρόντα γράμματα καὶ νὰ σὲ προτρέψω, ἵνα διδάξῃς, ὅπως πρέπει εἰς ἐπίσκοπον, τὸν λαὸν νὰ προσέρχεται εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς καθιερωμένης θρησκείας, καὶ νὰ παρευρίσκεσαι μαζί του, ὡς εἶναι συνήθεια εἰς τὰς προσευχάς. Διότι αὐτὸ ἀρέσει εἰς ἡμᾶς, νὰ εἶσαι, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μας, ἐπίσκοπος διὰ παντὸς χρόνου εἰς τὸν τόπον σου.

Καὶ δι' ἄλλης χειρός.

Εἶθε ἡ θεότης νὰ σὲ διαφυλάξῃ ἐπὶ πολλὰ χρόνια προσφιλέστατε πάτερ.

24. Περὶ αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς ἀνέφεραν καὶ ἐκεῖνοι μὲν εἰς τοὺς δικαστάς, ἐγὼ δὲ κατέχων αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν, δὲν ἐζήτησαν, ἄρα εὐλόγως, νὰ μοῦ δείξουν γράμματα καὶ δὲν ἔδιδα προσοχὴν εἰς ἀπλᾶς δικαιολογίας; Ἐκεῖνοι δὲ μὴ ἔχοντες νὰ μοῦ παρουσιάσουν διαταγὴν τῆς ἰδικῆς σου εὐσεβείας, δὲν ἔπραττον ἐντελῶς ἀντίθετα πρὸς αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν; Ἐγὼ δέ, ἐπειδὴ δὲν εἶχον εἰς τὰς χεῖράς των γράμματα, ἐνόμιζον ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ των δὲν ἦσαν σύμφωνα χωρὶς αὐτά. Διότι ἡ ἐπιστολή

πιστολή τῆς σῆς φιλανθρωπίας. Δικαίως οὖν τοῦτο ἐποίουν, θεοφιλέστατε Ἀγγοστε, ἵνα, ὡσπερ ἔχων ἐπιστολάς εἰσηλθόν εἰς τὴν πατρίδα, οὕτως ἔχων πρόσταξιν ἀπ' αὐτῆς ἐξέλθω καὶ μὴ ὡς φυγὼν τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπεύθυνός ποτε γένωμαι, 5 ἀλλ' ὡς κελευσθεὶς ἔχω πρόφασιν τῆς ἀναχωρήσεως. Τοῦτο καὶ οἱ λαοὶ πάντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ πλεῖστον δὲ τῆς πόλεως μέρος μετ' αὐτῶν, ἵνα μὴ λέγω πλέον, ἀπελθόντες πρὸς Συριανόν, ἠξίουν· ἐκεῖ δὲ ἦν καὶ ὁ ἑπαρχος τῆς Αἰγύπτου Μάξιμος. Ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν ἡ γράψαι καὶ ἀποστεῖλαι μοι, 10 ἢ μηκέτι διοχλεῖν ταῖς Ἐκκλησίαις, ἕως ἂν αὐτοὶ οἱ λαοὶ περὶ τούτου πρεσβεύωνται παρὰ σοί. Ἐπὶ πολὺ τοίνυν αὐτῶν ἀξιούντων, συνιδὼν Συριανὸς τὸ εὐλογον, διεβεβαιώσατο μαρτυρόμενος τὴν σὴν σωτηρίαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ παρῆν τότε καὶ Ἰλάριος, μηκέτι μὲν διοχλεῖν, ἀναφέρειν δὲ ἐπὶ τὴν σὴν θεοσέ- 15 βειαν. Τοῦτο οἶδεν ἡ τάξις τοῦ δονκόσ, καὶ ἡ τάξις τοῦ ἐπάρχου τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὁ πρύτανις δὲ τῆς πόλεως ἔχει τὰς φωνάς, καὶ δύνασαι μαθεῖν, ὅτι οὔτε ἐγώ, οὔτε τις ἕτερος ἀντιλέγων ἦν τῇ σῇ προστάξει.

25. Πάντες δὲ ἠξίουν γράμματα δειχθῆναι τῆς σῆς εὐσεβείας. 20 Καὶ φάσις μὲν γὰρ μόνη παρὰ βασιλέως τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν τοῖς γραφομένοις, ὅταν μάλιστα ταύτην ὁ κομίζων θαρροῖ καὶ γραφῇ προσταχθέν· ἐπειδὴ δὲ οὔτε φανερῶς ἔλεγον εἶναι πρόσταγμα, οὔτε, ὅπερ ἠξίουν, ἐγγράφως ἐπέστελλον, ἀλλ' ὡς ἀφ' ἐναυτῶν πάντα πράττοντες ἦσαν, ὁμολογῶ, καὶ τοῦτο 25 λέγω μετὰ παρρησίας, ὑποπιτος ἐγενόμην εἰς αὐτούς. Πολλοὶ

τῆς φιλάνθρωπίας σου μὲ ἐπρόσταζε νὰ μὴ προσέχω εἰς τὰ τοιαῦτα λόγια των. Δικαίως λοιπὸν ἔκανα αὐτό, θεοφιλέστατε Αὐγουστε, ὥστε, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν εἶχον ἐπιστολάς, ἐπέστρεψα εἰς τὴν πατρίδα ἀπὸ τὴν ἐξορίαν, ἔτσι πάλιν ἔχων διαταγὴν σου νὰ ἐξέλθω ἀπ' αὐτὴν, ὥστε νὰ μὴ γίνω ὑπεύθυνος, ὅτι δῆθεν ἐγκατέλειψα τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ νὰ ἔχω δικαιολογίαν ὅτι κατ' ἀνάγκην καὶ κατόπιν διαταγῆς ἀνεχώρησα. Τοῦτο δὲ ὀλόκληρος ὁ λαὸς μαζί μὲ τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως, διὰ νὰ μὴ εἰπῶ περισσότερον τούτου, ἀφοῦ ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὸν Συριανὸν ἐζήτησαν νὰ γίνῃ· ἐκεῖ δὲ ἦτο παρῶν καὶ ὁ ἑπαρχος τῆς Αἰγύπτου Μάξιμος. Ἡ δὲ ἀξίωσις ὄλων αὐτῶν ἦτο ἢ νὰ γράψῃς καὶ νὰ μοῦ στείλῃς διαταγὴν ἢ ἄλλως νὰ μὴ ἐνοχλοῦν τοῦ λοιποῦ τὰς Ἐκκλησίας, μέχρις ὅτου οἱ ἴδιοι οἱ πιστοὶ ἀποστείλουν πρεσβείαν δι' αὐτὸ πρὸς σέ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλοι αὐτοὶ ἐπέμενον δι' αὐτὸ ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὁ Συριανὸς ἀναγνωρίσας τὸ δίκαιον τούτων, διεβεβαίωσεν ἐπικαλεσθεὶς ὡς μάρτυρα εἰς τὸν ὄρκον του τὴν ἰδικὴν σου σωτηρίαν, καὶ εἰς αὐτὸ ἦτο παρῶν καὶ ὁ Ἰλάριος, ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ κανεὶς εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ὅτι θὰ ἀναφέρῃ τὸ ζήτημα εἰς τὴν θεοσέβειάν σου. Τοῦτο γνωρίζει καὶ ἡ στρατιωτικὴ φρουρὰ τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ ἐπαρχου τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὁ πρῶτος δὲ ἠγεμὼν τῆς πόλεως γνωρίζει τὰ διαδόσεις, καὶ ἠμπορεῖς νὰ μάθῃς, ὅτι οὔτε ἐγώ, οὔτε κανεὶς ἄλλος θὰ ὑπῆρχε πού θὰ ἔφερεν ἀντιρρήσεις εἰς τὴν ἰδικὴν σου προσταγὴν.

25. Ὅλοι λοιπὸν ἐζήτησαν νὰ ἐπιδειχθοῦν γράμματα τῆς εὐσεβείας σου. Διότι καὶ μόνη ἡ διεβεβαίωσις τοῦ βασιλέως ἔχει τὴν ἰδίαν δύναμιν μὲ τὴν γραπτῶς παρεχομένην, ὅταν μάλιστα αὐτὸς πού μεταφέρει αὐτὴν ἐνθαρρύνεται καὶ μὲ γραπτὴν διαταγὴν· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ δὲν ἔλεγον καθαρὰ ὅτι εἶναι διαταγή, οὔτε ἐκεῖνο πού ἐζήτησαν τὸ ἀπέστελλον ἐγγράφως, ἀλλ' ἐφαινοντο ὡσὰν νὰ ἔπραττον ὅλα αὐτὰ μόνον ἀπὸ τοὺς ἑαυτῶν, ὁμολογῶ, καὶ λέγω αὐτὸ μὲ ὄλην τὴν παρρησίαν, ὅτι

γὰρ ἦσαν οἱ περὶ αὐτοὺς Ἀρειανοί, τούτοις τε συνήσθιον, καὶ
 μετὰ τούτων ἐβουλεύοντο· καὶ οὐδὲν μὲν μετὰ παρρησίας
 ἔπραττον, ἐνέδρας δὲ καὶ δόλους ἐπιχειρεῖν ἐμελέτων κατ'
 ἐμοῦ. Καὶ οὐδὲν μὲν ὡς βασιλέως προστάξαντος ἐποίουν, ὡς
 5 δὲ παρ' ἐχθρῶν ἀξιούμενοι, ἤλεγχον ἑαυτούς. Τοῦτο γὰρ με
 καὶ μᾶλλον ἀπαιτεῖν γράμματα παρ' αὐτῶν ἠνάγκαζον, ἐπει-
 δὴ καὶ ὑποπτα ἦν ἅπερ ἐπεχείρουν καὶ ἐσκέπτοντο· καὶ ὅτι
 ἀπρεπὲς ἦν, μετὰ τοσούτων γραμμάτων εἰσελθόντα με, χωρὶς
 γραμμάτων ἀναχωρῆσαι τῆς Ἐκκλησίας. Συριανοῦ τοίνυν
 10 ἐπαγγειλαμένου, συνήγοντο πάντες ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ
 χαρᾶς καὶ ἀμεριμνίας. Ἀλλὰ μετὰ κ' καὶ γ' ἡμέρας τῆς ἐπαγ-
 γελίας ἐπέρχεται μετὰ στρατιωτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἡμεῖς
 μὲν ἠὺχόμεθα συνήθως· οὕτω γὰρ ἐωράκασιν οἱ εἰσελθόντες,
 ἐπειδὴ παννουχὶς ἦν ἐσομένης συνάξεως. Τοιαῦτα δὲ γέγονε
 15 τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, οἷα ἤθελον καὶ ἐπηγγέλλοντο, πρὶν γενέσθαι
 οἱ Ἀρειανοί· αὐτοὺς γὰρ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἦλθεν ὁ στρατη-
 λάτης· καὶ αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἑξαρχοὶ καὶ σύμβουλοι τῆς τοιαύτης
 ἐφόδου. Καὶ τοῦτο οὐκ ἄπιστον, θεοφιλέστατε Αὔγουστε· οὐ
 γὰρ ἔλαθον, ἀλλὰ πανταχοῦ κεκήρυκται. Ἐγὼ τοίνυν θεωρῶν
 20 τὴν ἔφοδον, παρακαλέσας πρότερον ἀναχωρῆσαι τοὺς λαούς,
 τότε καὶ γὰρ μετ' αὐτούς, τοῦ Θεοῦ καλύπτοντος καὶ ὀδηγοῦν-
 τος (καὶ τοῦτο γὰρ οἱ τότε μοι συνόντες ἐωράκασιν), ἀνεχώ-
 ρησα· καὶ ἐξ ἐκείνου κατ' ἑμαυτὸν ἔμεινα, ἔχων παρρησίαν
 καὶ ἀπολογίαν προηγουμένως μὲν πρὸς τὸν Θεόν, ἔπειτα δὲ
 25 καὶ πρὸς τὴν σὴν εὐσέβειαν, ὅτι οὐκ ἔφυγον καταλείψας τοὺς
 λαούς, ἀλλὰ μάρτυρα τῆς διώξεως ἔχω τὴν ἔφοδον τοῦ στρα-

1. Πρόκειται περὶ τῆς εἰσβολῆς τὴν ὁποίαν διεξοδικώτερον ἀναφέρει
 εἰς τὸ Περὶ τῶν διαβαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ κεφ. 24 ἔ.

τοὺς ὑποπτεύθην. Διότι τοὺς περιέβαλλον πολλοὶ Ἀρειανοί, καὶ συνέτρωγον μὲ αὐτοὺς καὶ συνεσκέπτοντο μαζί των, καὶ δὲν ἔκαναν τίποτε μὲ παρρησίαν, ἀλλ' ἐσχεδιάζον νὰ στήσουν ἐνέδρας καὶ νὰ ἐπινοήσουν δόλους ἐναντίον μου. Καὶ δὲν ἔκαναν τίποτε ποὺ νὰ δείχνη ὅτι ἦτο προσταγὴ τοῦ βασιλέως, ἔδειχναν δὲ ὅτι ἐνεργοῦσαν κατόπιν ἀπαιτήσεως τῶν ἐχθρῶν μου. Διότι τοῦτο μὲ ἠνάγκασε νὰ ἀπαιτῶ μᾶλλον γράμματα ἀπ' αὐτοὺς, ἐπειδὴ καὶ ὅσα ἐπεχείρουν ἦσαν ὑποπτα καὶ ὅσα ἐσκέπτοντο νὰ κάνουν· καὶ ἔλεγον ὅτι ἦτο ἀπρεπές, ἐνῶ τότε ἐπέστρεψα ἀπὸ τὴν ἐξορίαν μὲ τόσα πολλὰ γράμματα, τῶρα νὰ ἀναχωρήσω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν χωρὶς γράμματα, ἦτοι γραπτὴν διαταγὴν. Ὅταν λοιπὸν ὁ Συριανὸς ὑπεσχέθη αὐτὰ συνεκεντρώθησαν ὅλοι εἰς τὰς ἐκκλησίας μὲ χαρὰν καὶ χωρὶς ἀνησυχίας. Ἀλλὰ μετὰ εἴκοσι τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τότε ποὺ εἶχε δώσει τὴν ὑπόσχεσιν, εἰσβάλλει μαζί μὲ στρατιώτας εἰς τὴν ἐκκλησίαν¹ καθ' ὃν χρόνον ἡμεῖς προσηυχόμεθα ὡς συνήθως· διότι ἔτσι εἶχον ἴδει ἐκεῖνοι ποὺ εἰσηλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ καὶ ἐκείνην τὴν νύκτα εἶχε γίνοι ὄλονύκτιος σύναξις, ἔγιναν δὲ τέτοια πράγματα τὴν νύκτα ἐκείνην, ὅπως ἀκριβῶς ἠθελον καὶ διεκήρυττον νὰ γίνουσι οἱ Ἀρειανοί· διότι ἔχων αὐτοὺς μαζί του ἦλθεν ὁ στρατηλάτης· καὶ αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἐπικεφαλῆς καὶ οἱ σύμβουλοι τῆς τοιαύτης εἰσβολῆς. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπίστευτον, θεοφιλέστατε Αὔγουστε· διότι δὲν διέφυγον τῆς προσοχῆς κανενὸς καὶ πανταχοῦ εἶχε διακηρυχθῆ αὐτό. Ἐγὼ λοιπὸν ὅταν εἶδον τὴν εἰσβολὴν, ἀφοῦ παρεκάλεσα νὰ ἀφήσουν πρῶτα νὰ ἀποχωρήσουν οἱ πιστοί, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐγώ, ἀνεχώρησα μὲ τὴν προστασίαν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Θεοῦ (διότι καὶ τοῦτο εἶχαν ἴδει αὐτοί, ποὺ ἦσαν τότε μαζί μου)· καὶ ἔκτοτε ἔμεινα μόνος, ἔχων παρρησίαν καὶ δυνατότητα ἀπολογίας πρῶτον μὲν πρὸς τὸν Θεόν, ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὴν εὐσέβειάν σου, ὅτι δὲν ἔφυγα, ἐγκαταλείψας τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ μάρτυρα τῆς ἐκδιώξεώς μου ἔχω τὴν εἰσβολὴν τοῦ στρατηλάτου, διὰ τὴν ὁποῖαν μάλιστα καὶ

τηλάτου· ὃν μάλιστα καὶ πάντες ἐθαύμασαν. *Ἐδει γὰρ ἢ μὴ ἐπαγγείλασθαι, ἢ, ἐπαγγειλάμενον, μὴ ψεύσασθαι.

26. Τί τοίνυν οὕτως ἐβουλεύοντο, ἢ διὰ τί μετὰ δόλου ἐνε-
 δρεύειν ἐπεχείρουν, ἐξὸν καὶ κελεύσαι, καὶ γράφαι; Βασιλέως
 5 γὰρ πρόσταξις μεγάλην ἔχει παρορησίαν. Ἄλλὰ τὸ βούλεσθαι
 λαθεῖν λευκοτέραν ἐποίει τὴν ὑποψίαν τοῦ μὴ ἔχειν αὐτοὺς
 πρόσταγμα. Τί δὲ ἄτοπον ἀπήτουν, βασιλεῦ φιλάληθες; Πῶς
 οὐκ εὐλογον ἐπισκόπῳ τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν ἂν τις εἴποι; Οἴ-
 10 δας, ἀναγνοὺς τὰς Γραφάς, ἡλίκον ἐστὶ δὴ ἔγκλημα κατα-
 λιμπάνειν ἐπίσκοπον τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀμελεῖν τῶν τοῦ Θε-
 οῦ ποιμνίων. Ποιμένων γὰρ ἀπουσία πρόφασιν ἐφόδον τοῖς
 λύκοις παρέχει κατὰ τῆς ἀγέλης. Τοῦτο δὲ ἐζήτουν οἱ Ἀρειανοί,
 καὶ οἱ ἄλλοι πάντες αἵρετικοί, ἵνα τῇ ἡμῶν ἀπουσίᾳ χώ-
 15 ραν εὖρωσιν ἀπατᾶν τοὺς λαοὺς εἰς ἀσέβειαν. Εἰ τοίνυν ἡμῶν
 φυγῶν, ποίαν ἀπολογίαν εἶχον παρὰ τοῖς ἀληθινοῖς ἐπισκό-
 ποις, μᾶλλον δὲ παρὰ τῷ πεπιστευκότῳ τὴν ἀγέλην; *Ἔστι δὲ
 οὗτος ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, ὁ ἀληθινὸς παμβασιλεὺς καὶ
 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Πῶς οὐκ ἂν
 τις εὐλόγως τὴν ἀμέλειαν τῶν λαῶν εἰς ἐμὲ μετήνεγκε; Πῶς
 20 δὲ καὶ οὐκ ἂν ἐμέμπατο καὶ ἡ σὴ εὐσέβεια δικαίως λέγουσα.
 Διὰ τί, μετὰ γραμμάτων εἰσελθὼν, χωρὶς γραμμάτων ἀνα-
 χωρεῖς, καὶ κατέλειπας τοὺς λαοὺς; Πῶς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ λαὸς
 εἰκότως ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τὴν ἑαυτῶν ἀμέλειαν ἔρριψαν εἰς
 ἐμέ, λέγοντες· Ὁ ἐπισκεπτόμενος ἡμᾶς ἔφυγε, καὶ ἡμελήθη-
 25 μεν, οὐκ ὄντος τοῦ ὑπομμνήσκοντος; Εἰ ταῦτα ἔλεγον, τί ἂν
 ἀπεκρινάμην; Τοιαύτην γὰρ μέμψιν ἔσχον διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ
 καὶ οἱ ποιμένες τῶν παλαιῶν. Τοῦτο γινώσκων καὶ ὁ μακά-
 ριος ἀπόστολος Παῦλος ἐκάστῳ ἡμῶν διὰ τοῦ μαθητοῦ πα-

ὄλοι ἐξεπλάγησαν. Διότι ἔπρεπεν ἢ νὰ μὴ ὑποσχεθῆ ἢ ἀφοῦ ὑπεσχέθη νὰ μὴ ψευσθῆ.

26. Διατί λοιπὸν ἔτσι ἀπεφάσισαν, ἢ διατί μὲ δόλον ἐπεχείρησαν νὰ στήσουν παγίδα, χωρὶς διαταγὴν σου καὶ γράμματά σου; Διότι ἡ προσταγὴ τοῦ βασιλέως ἔχει μεγάλην ἰσχύν. Ἄλλὰ τὸ νὰ θέλουν νὰ διαφύγουν τῆς προσοχῆς τοὺς ἔκανε πρὸ φανεράν τὴν ὑποψίαν ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶχον προσταγὴν σου. Τί τὸ ἄπρεπον ἐζήτουν, βασιλεῦ, σὺ ποὺ ἀγαπᾷς τὴν ἀλήθειαν; Πῶς δὲν εἶναι λογικὸν εἰς τὸν ἐπίσκοπον νὰ ἔχη τοιαύτην ἀξίωσιν θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶπῃ κανεὶς; Γνωρίζεις, ἀφοῦ μελετᾷς τὰς Γραφάς, πόσον μέγαλον ἔγκλημα εἶναι νὰ ἀφήνη ὁ ἐπίσκοπος τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου. Διότι ἡ ἀπουσία τῶν ποιμένων παρέχει εὐκαιρίαν εἰς τοὺς λύκους νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῆς ἀγέλης. Τοῦτο ἄλλωστε ἐπεζήτουν οἱ Ἀρειανοί, καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι αἰρετικοί, διὰ νὰ εὔρουν εὐκαιρίαν κατὰ τὴν ἀπουσίαν μας νὰ παραπλανήσουν τοὺς λαοὺς εἰς τὴν ἀσέβειαν. Ἐὰν λοιπὸν ἐγὼ ἔφευγα, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἔχω ἐνώπιον τῶν πραγματικῶν ἐπισκόπων, μᾶλλον δὲ ἐνώπιον ἐκείνου ποὺ μοῦ ἐνεπιστεύθη τὸ ποίμνιον; Εἶναι δὲ αὐτός, αὐτὸς ποὺ κρίνει ὅλην τὴν γῆν, ὁ ἀληθινὸς βασιλεὺς τῶν πάντων καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Πῶς δικαίως δὲν θὰ ἀπέδιδε κανεὶς εἰς ἐμέ τὴν ἀδιαφορίαν διὰ τὸ ποίμνιον; Πῶς δέ, δὲν θὰ μὲ ἐμέμφετο δικαίως καὶ ἡ ἰδική σου εὐσέβεια λέγουσα· Διατί, ἐνῶ ἐπέστρεψες εἰς τὴν ἐκκλησίαν σου μὲ γράμματα, ἀναχωρεῖς χωρὶς γράμματα καὶ ἐγκαταλείπεις ἔτσι τοὺς λαοὺς; Πῶς δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ λαός, εὐλόγως, δὲν θὰ μὲ καταλογίση ἀμέλειαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως λέγων· Ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἐπεσκέπτετο ὡς ἐπίσκοπος ἔφυγε, καὶ παρημελήθημεν, καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς πιά νὰ μᾶς ἐνθυμῆται; Ἐὰν μοῦ ἔλεγον αὐτά, τί θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἀποκριθῶ; Διότι τοιαύτην κατηγορίαν ἤκουσαν καὶ οἱ ποιμένες τῶν ἀρχαίων διὰ στόματος τοῦ Ἰεζεκιήλ¹. Τοῦτο γνωρίζων καὶ ὁ μακάριος Ἀπόστολος

ρήγγειλε, λέγων· «Μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου». Τοῦτο κἀγὼ φοβούμενος οὐκ ἤθελον φυγεῖν, ἀλλὰ πρόσταξιν ἔχειν, εἵπερ ἦν βούλημα τῆς σῆς εὐσεβείας. Ἐλλ' οὔτε ἔλαβον ὅπερ
 5 εὐλόγως ἀπήτουν, ἀλλὰ καὶ νῦν μάτην κατηγορήθην παρὰ σοί· οὔτε γὰρ ἀντέστην προστάγματι τῆς σῆς εὐσεβείας, οὔτε νῦν εἰς Ἁλεξάνδρειαν εἰσελθεῖν πειράσω, ἕως ἢ σὴ φιλανθρωπία τοῦτο βούληται. Καὶ τοῦτο δὲ προλαβὼν εἴρηκα, ἵνα μηδὲ περὶ τοῦτο πάλιν οἱ συκοφάνται πρόφασιν εὗρωσι κατειπεῖν
 10 ἡμῶν.

27. Ταῦτα συνορῶν, οὐ κατεγίνωσκον ἔμαντοῦ, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἔχων τὴν ἀπολογία, ἠπειγόμενην πρὸς τὴν σὴν εὐσέβειαν, εἰδὼς τὴν σὴν φιλανθρωπίαν, διὰ μνήμης τε ἔχων τὰς σὰς ἀφενδεῖς ὑποσχέσεις, καὶ θαρρῶν, ὅτι, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν ταῖς
 15 θείαις Παροιμίαις· «Παρὰ φιλανθρώπῳ βασιλεῖ δεκτοί εἰσιν οἱ δίκαιοι λογισμοί». Ἦδη δὲ τῆς ὁδοῦ μου ἐπιβάντος, καὶ τὴν ἔρημον ἐξελθόντος, ἀκοή τις γέγονεν ἐξαίφνης, ἣτις ἄπιστος μὲν εἶναι κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐδόκει, μετὰ δὲ ταῦτα ἀληθῆς ἐδείχθη. Ἐθρουλεῖτο γὰρ πανταχοῦ, ὅτι Λιβέριος ὁ τῆς Ῥώμης
 20 ἐπίσκοπος, καὶ ὁ τῶν Σπανιῶν Ὅσιος ὁ μέγας, Παυλῖνός τε ὁ τῶν Γαλλιῶν, καὶ Διονύσιος καὶ Εὐσέβιος οἱ τῆς Ἰταλίας, Λουκίφερός τε ἀπὸ Σαρδηνίας, καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπίσκοποι, καὶ πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι ἐξωρίσθησαν, ὅτι μὴ ἠνέσχοντο καθ' ἡμῶν ὑπογράψαι. Καὶ οὗτοι μὲν ἐξωρίσθησαν, Οὐϊκέντιος
 25 δὲ ὁ τῆς Καπύης, καὶ Φουρτουνατιανὸς ὁ τῆς Ἀκυλίας, Ἡρέμιός τε ὁ τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ πάντες οἱ κατὰ τὴν Δύσιν ἐπίσκοποι, βίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καὶ πλείστην ἀνάγκην

1. Α' Τιμ. 4, 14.

2. Πρβλ. Παρμ. 16, 13

Παῦλος παρήγγειλεν εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς διὰ στόματος τοῦ μαθητοῦ του λέγων· «Μὴ παραμελῆς τὸ χάρισμά σου, ποῦ σοῦ ἐδόθη, μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων»¹. Τοῦτο ἐπειδὴ ἐφοβούμην καὶ ἐγώ, δὲν ἤθελον νὰ φύγω, ἀλλὰ μόνον ἂν εἶχα ἰδικόν σου πρόσταγμα, καὶ ἐφ' ὅσον βεβαίως αὐτὸ ἦτο θέλημα τῆς εὐσεβείας σου. Ἄλλ' οὔτε ἔλαβον ἐκεῖνο ποῦ δικαίως ἐζήτηουν, ἀλλὰ καὶ τώρα ἀδίκως κατηγορήθην εἰς σέ· διότι οὔτε ἀντεστάθην εἰς προσταγὴν τῆς εὐσεβείας σου, οὔτε τώρα θὰ ἐπιχειρήσω νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μέχρις ὅτου ἡ ἰδική σου φιλάνθρωπία θελήσει τοῦτο. Καὶ τοῦτο ἐπρόλαβα καὶ εἶπα ἀπὸ πρὶν, διὰ νὰ μὴ εὔρουν οἱ συκοφάνται οὔτε δι' αὐτὸ δικαιολογίαν καὶ μᾶς κατηγορήσουν πάλιν.

27. Αὐτὰ ἀντιλαμβανόμενος, δὲν κατεδίκασα τὸν ἑαυτόν μου, ἀλλ' ἔχων καὶ αὐτὴν τὴν ἀπολογία, ἐπισπεύδω νὰ τὴν ὑποβάλω πρὸς τὴν εὐσέβειάν σου, ἐπειδὴ γνωρίζω τὴν φιλάνθρωπίαν σου καὶ ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὰς εἰλικρινεῖς ὑποσχέσεις σου, καὶ ἐπειδὴ νομίζω ὅτι θὰ εὔρω ἀνταπρόκρισιν κατὰ τὸ γραμμένον εἰς τὰς ἱεράς Παροιμίας· «Ὅτι οἱ δίκαιοι στοχασμοὶ εἶναι εὐπρόσδεκτοι ἀπὸ φιλάνθρωπον βασιλέα»². Ὅταν πλέον ἐπῆρα τὸν δρόμον μου καὶ ἐξῆλθα εἰς τὴν ἔρημον, ξαφνικὰ κάποια διάδοσις ἠκούσθη, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὴν μὲν ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἀπίστευτος, κατόπιν ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ἀληθής. Δηλαδή παντοῦ διεδίδετο, ὅτι ὁ Λιβέριος, ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης, καὶ ὁ Ὅσιος, ὁ μέγας ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἰσπανίας, καὶ ὁ Παυλῖνος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Εὐσέβιος, οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἰταλίας, καὶ ὁ Λουκίφερος ἀπὸ τὴν Σαρδηνίαν καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐξωρίσθησαν, διότι δὲν ἐδέχθησαν νὰ ὑπογράψουν ἐναντίον μας. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἐξωρίσθησαν, ὁ δὲ Οὐϊκέντιος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καπύης, καὶ ὁ Φουρτουνατιανός, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀκυληίας, καὶ ὁ Ἡρέμιος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὴν Δύσιν ὄχι μόνον βίαν ἀσυνήθιστον, ἀλλὰ

καὶ δεινὰς ὕβρεις πεπόνθασιν, ἕως ἐπαγγείλωνται μὴ κοινο-
νεῖν ἡμῖν. Εἶτα, θαυμαζόντων ἡμῶν καὶ διαπορούντων ἐπὶ
τούτοις, ἰδοὺ πάλιν ἕτερα τὶς κατέλαβεν ἀκοή περὶ τῶν κατ'
Αἴγυπτον καὶ τὰς Λιβύας· ὅτι οἱ μὲν ἐπίσκοποι ἐγγυὺς ἐνενή-
5 κοντα ἐδιώχθησαν, αἱ δὲ Ἐκκλησίαι τοῖς ὁμολογοῦσι τὰ Ἀρεί-
ου παρεδόθησαν· καὶ ἐξωρίσθησαν μὲν δέκα καὶ ἕξ, τῶν δὲ ἄλ-
λων οἱ μὲν ἐφυγαδεύθησαν, οἱ δὲ ἠναγκάσθησαν ὑποκρίνα-
σθαι. Τοσοῦτος γὰρ ἐλέγετο διωγμὸς ἐκεῖ, ὥς, ἐν Ἀλεξαν-
δρεία εὐχομένων τῶν ἀδελφῶν ἐν τῷ Πάσχα καὶ ταῖς Κυρια-
10 καῖς ἐν ἐρήμῳ τόπῳ πλησίον τοῦ κοιμητηρίου, τὸν στρατη-
λάτην μετὰ πλήθους στρατιωτῶν πλεῖον τρισχιλίων, ὄπλα καὶ
ξίφη γυμνὰ καὶ βέλη φερόντων, ἐπελθεῖν κατὰ τῶν Χριστια-
νῶν, καὶ λοιπὸν τοιαῦτα γενέσθαι, οἷα ἂν γένοιτο ἐκ τοιαύτης
ἐπιδρομῆς κατὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν, οὐδὲν πλεον ποιούν-
15 των ἢ εὐχομένων τῷ Θεῷ. Διηγεῖσθαι δὲ αὐτὰ νῦν ἴσως ἀπρε-
πές, μὴ ἄρα καὶ μόνον τούτων ἢ μνήμη δάκρυα πᾶσι κινήσῃ.
Καὶ γὰρ τοσαύτη ἦν ἡ ὠμότης, ὥς παρθένους μὲν γυμνοῦσθαι,
τῶν δὲ ἀποθανόντων ἐκ τῶν πληγῶν μηδὲ τὰ σώματα παρατὰ
δοθῆναι εἰς ταφήν, ἀλλ' ἕξω ῥιπτεῖσθαι τοῖς κυσίν, ἕως μετὰ
20 πολλῆς ζημίας κεκρυμμένως κλέψωσιν οἱ οἰκεῖοι τὰ τῶν ἰδίων
σώματα, καὶ πολὺς κάματος γένηται τοῦ μηδένα γνῶναι περὶ
τούτων.

28. Τὰ δὲ ἄλλα τὰ γενόμενα ἴσως μὲν ἄπιστα νομισθήσεται,
καὶ πάντα ἐκπλήξει διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ μύθους. Ἄναγ-
25 καῖον δὲ ὁμῶς εἰπεῖν, ἵνα ἡ σὴ φιλόχριστος σπουδὴ καὶ θεο-
σέβεια μάθῃ, ὥς αἱ καθ' ἡμῖν διαβολαὶ καὶ συκοφανταὶ δι'

καὶ ὑπερβολικοὺς ἔξαναγκασμοὺς καὶ φοβερὰς ὕβρεις ὑπέστησαν, μέχρι ποῦ διατάσσονται νὰ μὴ ἔχουν κοινωνίαν μαζί μας. Ἐπειτα, ἐνῶ ἡμεῖς ἐμένομεν ἐκπληκτοὶ καὶ ἠπορούσαμεν δι' ὅλα αὐτά, ἰδοὺ πάλιν ἄλλη διάδοσις ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκοήν μας διὰ τοὺς εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην ἐπισκόπους· ὅτι δηλαδὴ ἐνενήκοντα μὲν περίπου ἐπίσκοποι ἐξεδιώχθησαν, αἱ δὲ ἐκκλησίαι παρεδόθησαν εἰς ἐκείνους ποῦ ἀναγνωρίζουν τὰ δόγματα τοῦ Ἀρείου· καὶ ἐξ αὐτῶν μὲν ἐξωρίσθησαν δέκα ἕξ, ἐκ τῶν ἄλλων δέ, οἱ μὲν ἐφυγαδεύθησαν, οἱ δὲ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκρίνονται. Διότι ἐλέγετο ὅτι ἐγινε τόσος μεγάλος διωγμὸς ἐκεῖ, ὥστε, ἐνῶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν προσηύχοντο οἱ ἀδελφοὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα καὶ τὰς Κυριακάς, εἰς ἔρημον τόπον πλησίον τοῦ κοιμητηρίου, ὁ στρατηλάτης μὲ πλῆθος στρατιωτῶν περισσότερον ἀπὸ τρεῖς χιλιάδας, ποῦ ἔφερον ὅπλα καὶ γυμνὰ ξίφη καὶ βέλη, ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, καὶ κατόπιν ἔγιναν τοιαῦτα πράγματα, τὰ ὅποια θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἐγίνοντο κατὰ μίαν τοιαύτην ἐπιδρομὴν, ἐναντίον γυναικῶν καὶ παιδῶν, ποῦ δὲν ἔκαναν τίποτε περισσότερον παρὰ νὰ προσεύχωνται εἰς τὸν Θεόν. Τὸ νὰ διηγοῦμαι δὲ τώρα αὐτὰ ἴσως εἶναι ἀπρεπές, μήπως καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησις αὐτῶν προκαλέσῃ δάκρυα εἰς ὅλους. Διότι ἦτο τόση ἡ σκληρότης των, ὥστε παρθένοι μὲν νὰ ἀπογυμνωθοῦν, τὰ σώματα δὲ ἐκείνων ποῦ ἀπέθανον ἀπὸ τὰς πληγὰς, νὰ μὴ παραδοθοῦν πρὸς ἐνταφιασμόν, ἀλλὰ νὰ ἀπορρίπτωνται ἔξω εἰς τοὺς σκύλους, μέχρις ὅτου, μὲ πολλοὺς κινδύνους καὶ κρυφίως, οἱ συγγενεῖς τῶν νεκρῶν ἀπετόλμησαν νὰ κλέψουν τὰ σώματα τῶν ἰδικῶν των, καὶ κατεβλήθη μεγάλη προσπάθεια νὰ μὴ μάθη κανεὶς τίποτε δι' αὐτά.

28. Διὰ τὰ ἄλλα δὲ ποῦ ἔγιναν ἴσως μὲν θεωρηθοῦν ἀπίστευτα, καὶ προκαλέσουν εἰς ὅλους ἐκπληξιν λόγῳ τῆς μεγάλης βδελυγμίας των. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν δι' αὐτά, διὰ νὰ μάθη ἡ φιλόχριστος φροντίς σου καὶ ἡ θεοσέβειά σου, ὅτι αἱ διαβολαὶ καὶ συκοφανταὶ ἐναντίον μας δὲν ἔγιναν διὰ

οὐδὲν ἕτερον γεγόνασιν ἢ ἵνα ἡμᾶς μὲν ἐκβάλωσι τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν δὲ ἰδίαν ἀσέβειαν ἀντεισενεγκεῖν δυνηθῶσι. Τῶν γὰρ ἀληθινῶν καὶ πολυετῶν ἐπισκόπων τῶν μὲν ἐξορισθέντων, τῶν δὲ φυγαδευθέντων, ἔθνηκοι λοιπόν, κατηχούμενοι, καὶ οἱ τὰ
 5 πρῶτα τῆς βουλῆς ἔχοντες, καὶ οἱ ἐν πλούτῳ διαβόητοι ἀντὶ Χριστιανῶν εὐσεβῆ πίστιν παραγγέλλονται παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ὁμιλήσωσι. Καὶ οὐκέτι μὲν, ὡς παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, εἴ τίς ἐστιν «ἀνεπίληπτος», ἐζητεῖτο· ὡς δὲ ὁ ἀσεβέστατος Ἱεροβοὰμ πεποίηκεν, ὁ πλεῖον διδούς χρυσίον ὀνομά-
 10 σθη ἐπίσκοπος. Καὶ οὐ διέφερεν αὐτοῖς, εἰ κἂν ἔθνηκος ἐτύγχανε, μόνον εἰ χρυσίον παρεῖχε. Καὶ οἱ μὲν ἀπὸ Ἀλεξάνδρου ἐπίσκοποι, μονάζοντες καὶ ἀσκηταί, ἐξωρίσθησαν· οἱ δὲ σοφοὶ περὶ τὰς διαβολὰς διέφθειραν, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, τὴν ἀποστολικὴν διάταξιν, καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐμίαναν. Μεγάλα γε
 15 ἐκέρδησαν αὐτῶν αἱ συκοφανταί, ἵνα ἐξῆ αὐτοῖς παρανομεῖν, καὶ τοιαῦτα πράττειν ἐν τοῖς σοῖς καιροῖς· ὥστε κατ' αὐτῶν εἶναι τὸ γεγραμμένον· «Οὐαὶ δι' οὗς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν».

29. Τοιούτων οὖν ὄντων τῶν θρυλουμένων, καὶ τῶν πραγμά-
 20 των ἄνω καὶ κάτω πάντων ἀνατετραμμένων, ὁμῶς οὐκ ἀπέστην ἐγὼ τῆς προθυμίας, ἀλλὰ πάλιν εἰχόμεν τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν σὴν εὐσέβειαν· καὶ τοῦτο μᾶλλον σπουδαιότερον ἔπρατον, θαρρῶν, ὅτι παρὰ γνώμην μὲν τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπράτετο ταῦτα· εἰ μάθοι δὲ ἡ σὴ φιλανθρωπία τὰ γενόμενα, κωλύ-
 25 σει τοῦ λοιποῦ γενέσθαι· μὴ γὰρ εἶναι θεοσεβοῦς βασιλέως θέλειν ἐξορίζεσθαι ἐπισκόπους, καὶ γυμνοῦσθαι παρθένοισι, ἢ ὅλως τὰς ἐκκλησίας ταράττεσθαι. Ἀλλὰ τοιαῦτα λογιζο-

1. Πρβλ. Α' Τιμ. 3, 2

2. Πρβλ. Γ' Βασ. 12, 32

3. Πρβλ. Ρωμ. 2, 24

κανένα άλλον λόγον παρά μόνον διὰ νὰ μᾶς ἐκδιώξουν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ εἰσαγάγουν τὴν ἰδικήν των ἀσεβειαν. Διότι ἀπὸ τοὺς ἀληθινούς καὶ διατελέσαντας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπισκόπους ἄλλοι μὲν ἐξωρίσθησαν, ἄλλοι δὲ ἔφυγον κρυφίως, ὁπότε εἰδωλολάτραι, κατηχούμενοι καὶ ἐκείνοι πού εἶνα πρωτοστάται εἰς τὰς ἀποφάσεις, καὶ οἱ φημισμένοι διὰ τὸ πλοῦτον των, ἀντὶ τῶν Χριστιανῶν μὲ εὐσεβῆ πίστιν, διατάσσονται ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς νὰ συναθροίζωνται. Καὶ δὲν ἐλάμβανετο μὲν πλέον ὑπ' ὄψιν ὅ,τι παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, ἔὰν δηλαδή ἦτο κάποιος «ἄμεμπτος»¹, ἀνεζητεῖτο. Ἄλλ' ὅπως ἔκανε ὁ ἀσεβέστατος Ἱεροβοάμ², ὅποιος δηλαδή ἔδιδε περισσότερο χρυσίον, ὠνομάζετο ἐπίσκοπος. Καὶ δὲν ἐνδιέφερον αὐτούς, ἔὰν αὐτὸς συνέβαινε νὰ εἶναι ἀκόμη καὶ εἰδωλολάτρης, ἀλλὰ μόνον ἔὰν προσέφερε χρυσίον. Καὶ ὅσοι μὲν ἐπίσκοποι ἔγιναν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον, οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἀσκηταί, ἐξωρίσθησαν· οἱ δὲ σοφοὶ εἰς τὰς διαβολὰς διέφθειρον, ὅσον ἐξηρτᾶτο ἀπ' αὐτούς, τὴν ἀποστολικὴν διάταξιν, καὶ ἐμόλυνον τὰς ἐκκλησίας. Βεβαίως αἱ συκοφανταὶ των τοὺς ἐπέφεραν πολλὰ κέρδη, διὰ νὰ ἡμποροῦν αὐτοὶ νὰ παρανομοῦν καὶ νὰ πράττουν τοιαῦτα κατὰς τὰς ἡμέρας σας· ὥστε νὰ ἔχη ἐφαρμογὴ εἰς αὐτούς τὸ γραφικὸν χωρίον· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται εἰς τὰ ἔθνη»³.

29. Ἐνῶ λοιπὸν τοιαῦτα ἦσαν τὰ ὅσα διεδίδοντο, καὶ τὰ πράγματα εἶχον γίνεαι ὅλα ἄνω κάτω, ὅμως ἐγὼ δὲν ἔχασα τὴν προθυμίαν μου ἀλλὰ συνέχισα πάλιν τὴν πορείαν πρὸς τὴν εὐσεβειάν σου· καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανα μὲ πολὺ μεγάλην σπουδὴν, ἐπειδὴ εἶχα τὴν πεποίθησιν ὅτι αὐτὰ ἐγίνοντο χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἰδικῆς σου εὐσεβείας· καὶ ἔὰν δὲ ἡ ἰδική σου φιλανθρωπία ἐμάνθανε τὰ ὅσα ἐγίνοντο, θὰ ἐνεργοῦσε νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ἐπαναληφθοῦν εἰς τὸ ἐξῆς αὐτά. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θέλῃ θεοσεβῆς βασιλεὺς νὰ ἐξορίζωνται ἐπίσκοποι, καὶ νὰ ἀπογυμνώνωνται παρθένοι ἢ γενικῶς νὰ διαταράσσωνται αἱ ἐκκλησῖαι. Ἄλλ' ἐνῶ ἡμεῖς ἐσκεπτόμεθα τοιαῦτα καὶ ἐβια-

μένους ἡμᾶς καὶ σπεύδοντας ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἰδοὺ πάλιν τρίτη
 τις κατέλαβεν ἀκοή, ὅτι γέγραπται τοῖς ἐν Αὐξοῦμει τυράννοις,
 ὥστε Φρουμέντιον τὸν ἐπίσκοπον τῆς Αὐξοῦμεως ἐκεῖθεν
 ἀχθῆναι, καὶ ἐμὲ μὲν μέχρι τῆς βαρβάρων ζητεῖσθαι, καὶ εἰς
 5 τὰ λεγόμενα Κομεντάρια τῶν ἐπάρχων παραπέμπεσθαι, τοὺς
 δὲ λαοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς πάντας ἀναγκάζεσθαι κοινωνεῖν
 τῇ ἀρειανῇ αἰρέσει· ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσωσιν, ἀποθνήσκειν τοὺς
 τοιοῦτους. Καὶ ὅτι οὐ λόγῳ μόνον ἐθρουλεῖτο ταῦτα, ἀλλὰ δὲ
 αὐτοῖς ἔργοις ἐδείκνυτο· ἐπειδὴ συνεχώρησεν ἡ σὴ φιλανθρω-
 10 πία, ἰδοὺ καὶ ἡ ἐπιστολή· ταύτην γὰρ ἐκεῖνοι συνεχῶς ἀνεγί-
 νωσκον, ἀπειλοῦντες ἐκάστῳ θάνατον.

30. Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς

Νικητῆς Κωνσταντίου Μέγιστος Σεβαστὸς Ἀλεξανδεῦσιν.

Ἡ μὲν πόλις τὸ πάτριον σχῆμα φυλάττουσα, καὶ τῆς τῶν
 15 οἰκιστῶν ἀρετῆς μεμνημένη, πειθηνίαν ἑαυτὴν συνήθως καὶ
 νῦν παρέσχηκεν· ἡμεῖς δέ, εἰ μὴ καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἀποκρύ-
 ψαιμεν εὐνοία τῇ περὶ τὴν πόλιν τὴν ὑμετέραν, οὐ τὰ τυχόντα
 πλημμελεῖν συνεισόμεθα. Ὡς μὲν γὰρ σωφροσύνης ἴδιον, κο-
 σμίαν ἑαυτῷ διὰ πάντων ἄγειν βασιλείας δὲ τῆς ἀρετῆς (δότε
 20 δὲ εἰπεῖν) τῆς ὑμετέρας πρὸ ἀπάντων ἀσπάζεσθαι· πρώτους
 μὲν σοφίας ἐξηγητὰς καταστάντας, πρώτους δὲ Θεὸν συνιέν-
 τας, οἳ καὶ τῶν ἐξηγητῶν τοὺς ἄκρους εἴλεσθε, καὶ τὴν ἡμετέ-
 ραν ψῆφον ἐκόντες ἐστέρξατε, τὸν μὲν, ἀπατεῶνα καὶ φένακα
 δικαίως ἀποστραφέντες, τοῖς δὲ σεμνοῖς καὶ παντὸς ἐπέκεινα
 25 θαύματος δεόντως προσθέμενοι. Καίτοι τίς ἀγνοεῖ καὶ τῶν τὰς

1. Κομεντάριον· λατ. λ. commentarium - ii = ὑπόμνημα, ἀπομνημονεύ-
 ματα. Ἐδῶ ἴσως τὰ ἐπίσημα βιβλία τῶν ἐπάρχων.

ζόμεθα καθ' ὁδόν, ἰδοὺ πάλιν ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκοάς μας μία τρίτη διάδοσις, ὅτι ἐστάλησαν γράμματα εἰς τοὺς τυράννους τῆς Αὐξούμεως, ὥστε νὰ ἀπαχθῇ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Φρουμέντιος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Αὐξούμεως καὶ νὰ ἀναζητήσουν ἐμὲ μέχρι τῆς χώρας τῶν Βαρβάρων, διὰ νὰ μὲ συλλάβουν, καὶ εἰς τὰ λεγόμενα Κομεντάρια¹ τῶν ἐπάρχων νὰ μὲ παραπέμψουν πρὸς ἐξέτασιν, τοὺς δὲ λαοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς νὰ ἀναγκάσουν νὰ ἔλθουν εἰς κοινωσίαν μὲ τὴν ἄρειανὴν αἴρεσιν, καὶ ἂν δὲ δὲν ὑπακούσουν, νὰ τοὺς θανατώσουν. Καὶ ὅμως δὲν διεδίδοντο αὐτὰ μόνον μὲ λόγια εἰς αὐτοὺς, ἀλλ' ἀπεδεικνύοντο καὶ μὲ ἔργα· ἐπειδὴ ἡ φιλανθρωπία σου ἐπέτρεψε νὰ γίνουν ὅλα αὐτὰ, ἰδοὺ καὶ ἡ σχετικὴ ἐπιστολή σου· διότι ἐκεῖνοι συνεχῶς ἀνεγίγνωσκον αὐτήν, καὶ ἀπειλοῦσαν τὸν καθένα μὲ θάνατον.

30. Ἄντίγραφον ἐπιστολῆς
Νικητῆς Κωνσταντίου Μέγιστος Σεβαστός,
πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς

Ἡ μὲν λοιπὸν πόλις, ἡ ὁποία διατηρεῖ πιστὰ τὴν παράδοσιν τῶν πατέρων καὶ ἐνθυμεῖται καλὰ τὴν ἀρετὴν τῶν κατοίκων της, παρεῖχε συνήθως καὶ παρέχει καὶ τώρα τὸν ἑαυτὸν της παράδειγμα πειθαρχίας. Ἡμεῖς δέ, ἂν καὶ δὲν ἠθέλαμεν νὰ ἀποκρύψωμεν τὸν Ἀλέξανδρον, λόγῳ τῆς εὐνοίας μας πρὸς τὴν πόλιν σας, θὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι ἐσφάλαμεν περισσότερον ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Διότι ὅπως μὲν εἶναι γνώρισμα ἰδιαίτερον τῆς σωφροσύνης νὰ ἔχη κανεὶς διὰ τὸν ἑαυτὸν του κοσμίαν διαγωγὴν εἰς κάθε περίπτωσιν, (ἐπιτρέψατέ μου νὰ εἰπῶ), ἡ ἀρετὴ τῆς βασιλείας σας εἶναι νὰ ἐναγκαλίζεται τὰς ἀπόψεις, πρὶν ἂπ' ὅλα, ἐκείνων ποὺ κατέστησαν πρῶτοι μὲν ἐξηγηταὶ τῆς σοφίας, ἐγνώρισαν δὲ πρῶτοι τὸν Θεόν, καὶ τῶν ὁποίων σεῖς ἐπροτιμήσατε ἐκ τῶν ἐξηγητῶν τοὺς ἀρίστους καὶ ἀνεχθήκατε οἰκειοθελῶς τὴν διαταγὴν μου, ἀφοῦ ἀπεδοκιμάσατε μὲν δικαίως τὸν ἀπατεῶνα καὶ ἀγύρτην, ἐτάχθητε δέ, ὡς ἔπρεπε, μὲ τοὺς συνετοὺς κατὰ τρόπον ποὺ ξεπερνᾷ τὸ θαῦμα. Ἄν καὶ

ἐσχατιὰς οἰκούντων τὴν ἐπὶ τοῖς πραχθεῖσι φιλοτιμίαν! οἷς οὐκ
 ἴσμεν καὶ τί δεῖ παραβάλλεσθαι ὡς συμβέβηκεν. Ἐτύφλωτ-
 τον μὲν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν κατὰ τὴν πόλιν· ἐπεκράτει δὲ
 ἀνὴρ βαράθρων ἀπὸ ἐσχάτων ὀρμώμενος, ὥσπερ ἐν σκότῳ
 5 τοὺς τῆς ἀληθείας ἐφιεμένους πρὸς τὸ ψεῦδος ἀπατῶν, λόγον
 μὲν ἔγκαρπον οὐδέποτε παρασχόμενος, τεθρειαίας δὲ καὶ τήν-
 ἄλλως τὰς ψυχὰς λυμαινόμενος· οἱ μὲν κόλακες ἐβρόν και ἐκρό-
 τουν, ἐξεπλήττοντο, οὓς ἔτι γρούζειν εἰκὸς ὑπὸ ὀδόντα· οἱ δὲ
 πλεῖστοι τῶν ἀφελεστέρων, πρὸς τὸ τούτων ἕζων σύνθημα·
 10 τὰ δὲ πράγματα κατὰ ῥοῦν ἐφέρετο ὥσπερ ἐν κατακλυσμῶ,
 πάντων ἄρδην ὀλιγωρουμένων. Ἠγεῖτο δὲ ἀνὴρ τοῦ πλήθους
 (πῶς ἂν ἀληθέστερον αὐτὸ εἴποιμι;) οὐδὲν τῶν βαναύσων δια-
 φέρων, τοῦτο μόνον τῇ πόλει συναράμενος, τὸ μὴ βαράθρων
 ᾄσαι τοὺς ἐν αὐτῇ. Ἄλλ' ὁ γενναῖος καὶ λαμπρὸς οὐδὲ κρίσιν
 15 ἔμεινε κατ' αὐτοῦ, φυγὴν ἐν δίκῃ καταγνοῦς· ὡς ἔστι γε καὶ
 ὑπὲρ τῶν βαρβάρων ὑφελέσθαι, μὴ τινὰς αὐτῶν δυσσεβεῖν
 ἀναπέιση, καθάπερ ἐν δράματι πρὸς τοὺς πρώτους ἐντυγχά-
 νοντας ὀλοφυρόμενος. Τούτῳ μὲν οὖν μακρὰν χαίρειν εἰρή-
 σεται· ὑμᾶς δὲ με χρὴ μετ' ὀλίγων τάττειν, μᾶλλον δὲ μόνους
 20 πρὸ τῶν ἄλλων σεμνύνειν, οἷς τοσοῦτον ἀρετῆς καὶ νοῦ περιέ-
 στιν, ὅσον αἱ πράξεις κηρύττουσι, μικροῦ πᾶσαν τὴν οὖσαν
 ὑμνούμεναι. Εἴγε τῆς σωφροσύνης! Εἰ γὰρ ἀγγέλων ἀκροα-
 σαίμην τοσοῦτων καὶ δευτέρου διεξιόντων τὰ ὑμέτερα καὶ
 σεμνυόντων, ᾧ καὶ τοὺς πρότερον ἀποκρύψαντες φιλοτιμία,
 25 καὶ τοῖς νῦν τε καὶ ὕστερον παράδειγμα καλὸν ἐσόμενοι· μόνου

δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἀπ' ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν εἰς τὰ πέρατα τῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ νὰ ἀγνοῇ τὴν προθυμίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν δι' ὅσα διεπράχθησαν! τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζομεν μὲ τί πρέπει νὰ τὰ παραβάλωμεν διὰ νὰ μάθωμεν πῶς συνέβησαν. Διότι οἱ περισσότεροὶ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἔπαθον τύφλωσιν· διότι ἐπεβάλλετο εἰς αὐτοὺς κάποιος ἄνδρας, ὁ ὁποῖος προερχόμενος ἀπὸ τὰ κατώτατα στρώματα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνοι ποὺ ἀγαποῦν νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸ σκότος, ἐξαπατᾷ καὶ παρασύρει πρὸς τὸ ψεῦδος, καὶ ὁ ὁποῖος οὐδέποτε μὲν προσέφερε καρποφόρον λόγον, μὲ σοφιστίας καὶ ματαιολογίας δὲ βλάπτει τὰς ψυχὰς· οἱ μὲν κόλακες ἐφώναζον καὶ ἔθορυβοῦσαν καὶ προκαλοῦσαν κατάπληξιν, ἀκόμη καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ συνηθίζουν νὰ μουρμουρίζουν πίσω ἀπὸ τὰ δόντια τους· οἱ πῖο πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς ἀφελεῖς ἔζοῦσαν σύμφωνα μὲ τὸ σύνθημα ἐκείνων· τὰ δὲ πράγματα εἶχαν πάρει τὴν ἐξέλιξιν των, ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τὸν κατακλισμὸν τὰ ὕδατα ὀδηγοῦνται πρὸς τὸν κατήφορον, ἐνῶ ὅλοι παρημελοῦντο πλήρως. Ἐπικεφαλῆς δὲ τοῦ πλήθους (πῶς θὰ ἤμποροῦσα νὰ ἀποκαλέσω αὐτὸν καλλίτερον), ἦτο κάποιος ποὺ δὲν διέφερεν εἰς τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀγροίκους, καὶ τοῦτο μόνον εὔχομαι διὰ τὴν πόλιν, νὰ μὴ ἐξοντώσῃ τοὺς κατοίκους τῆς. Ἄλλ' ὁ γενναῖος καὶ λαμπρὸς αὐτὸς ἐπικεφαλῆς δὲν παρέμεινεν οὔτε τὴν ἐναντίον του κατηγορίαν νὰ γνωρίσῃ καὶ κατεδικάσθῃ ὡς φυγόδικος κατὰ τὴν δίκην· ὅπως εἶναι βέβαιον ἐπροτίμησε νὰ ταχθῇ μὲ τοὺς βαρβάρους, μήπως κατορθώσῃ νὰ πείσῃ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν νὰ ἀσεβήσουν, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ δράματα προσπαθεῖ ὁ ἡθοποιὸς νὰ συγκινήσῃ ἐκείνους ποὺ προσέρχονται πρῶτοι. Εἰς αὐτὸν μὲν λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ λεχθῇ νὰ χαίρεται μακρὰν τῆς χώρας του, σᾶς δὲ πρέπει νὰ κατατάσσωμεν μεταξὺ τῶν ὀλίγων, μᾶλλον δὲ νὰ ἐπαινώμεν ὡς τοὺς μόνους ἐνώπιον τῶν ἄλλων, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὑπερέχετε τόσον πολὺ διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς νοημοσύνης, ὅσον περισσότερο τὰ ἔργα σας μαρτυροῦν, καὶ ἐξυμνοῦνται σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Εὔγε εἰς τὴν σωφροσύνην σας! Διότι ἐὰν θὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀκούσω τόσους ἀγγελιοφόρους καὶ νὰ ἀναφέρουν κατόπιν τὰ ὅσα σᾶς ἀφοροῦν, καὶ νὰ σᾶς ἐπαινοῦν, μὲ τὸ νὰ ἀποκρύψετε τοὺς προηγούμενους διὰ λόγους φιλοτιμίας, καὶ εἰς τοὺς σημερινούς καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα θὰ εἴσθε καλὸν ὑπόδειγμα. Ἀφοῦ δὲ ἐπροτιμήσατε μόνοι σας

τε καὶ τοῖς ἔθεσι λόγων καὶ ἔργων ἡγεμόνα τὸν τελειότατον
 τῶν ὄντων ἐλόμενοι, καὶ οὐδὲ πρὸς βραχὺ διστάσαντες, ἀλλ'
 ἀνδρείως μεταθέμενοι καὶ τοῖς ἄλλοις προσθέμενοι, ἀπὸ τῶν
 χαμαὶ τούτων καὶ περιγείων πρὸς τὰ κατουράνια ἐπειχθέντες,
 5 ξεναγοῦντος ἐπ' αὐτὰ τοῦ σεμνοτάτου Γεωργίου, ἀνδρὸς τοι-
 αῦτα παντὸς μᾶλλον ἡκριβωκότος· δι' ὃν καὶ κατὰ τὸν ὕστε-
 ρον βίον, μετὰ καλῆς ἐλπίδος διάξετε, καὶ τὸν ἐν τῷ παρόντι
 μετὰ ῥαστώνης βιώσεσθε. Εἴη δὲ κοινῇ πάντας τοὺς κατὰ τὴν
 πόλιν, ὡσπερ ἱερᾶς ἀγκύρας, τῆς τούτου φωνῆς ἐξηρητῆσθαι,
 10 ἵνα μὴ τομῶν ἢ καύσεων δεηθῶμεν, κατὰ τῶν τὰς ψυχὰς λε-
 λωβημένων· οἷς ὅτι μάλιστα παραινοῦμεν ἀφίστασθαι τῆς Ἀ-
 θανασίου σπουδῆς, καὶ μηδὲ μεμνῆσθαι τῆς περιττῆς ἐκείνης
 ἀδολεσχίας, ἣ λήσουσι τοῖς ἐσχάτοις ἔνοχοι ὄντες κινδύνοις,
 ὧν οὐκ ἴσμεν εἴ τις τῶν πάνυ δεινῶν ἐξαιρήσεται τοὺς στασιά-
 15 ζοντας. Καὶ γὰρ ἄτοπον τὸν μὲν ὄλεθρον Ἀθανάσιον γῆν πρὸ
 γῆς ἀπεληλαῖσθαι, καὶ τοῖς αἰσχίστοις ἀλόντα, ὡς ποτε ἂν
 ἐκεῖνος τὴν ἀξίαν ἐκτίσειε, καὶ εἰ δυνατόν τις τοῦ ζῆν προσα-
 φέληται· τοὺς δὲ ἐκείνου κόλακας καὶ θεραπευτὰς ἀγύρτας
 τινάς, καὶ τοιούτους ἀνθρώπους, οἷους ὀνομάζειν αἰσχύνη,
 20 περιορᾶν σφαδάζοντας, οὓς πάλαι τεθνάναι διηγόρευται τοῖς
 δικασταῖς. Καὶ ἴσως οὐδέπω τεθνήξονται, ἦν μή, τῶν φθασάν-
 των ἀποστάντες πλημμελημάτων, ὅπερ ποτε μεταθῶνται· ὧν
 ὁ μοχθηρότατος Ἀθανάσιος ἡγεῖτο, καὶ τῇ κοινῇ πολιτεία λυ-
 μαινόμενος, καὶ τοῖς ἀγιωτάτοις δυσσεβεῖς καὶ ἐναγεῖς προσ-
 25 ἀγων τὰς χεῖρας.

ἐκείνον ποῦ εἶναι ἀνώτερος ἡγεμῶν καὶ εἰς τὰ ἦθη καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰ ἔργα καὶ δὲν ἐδιστάσατε οὔτε πρὸς στιγμήν, ἀλλὰ μὲ γενναῖον φρόνημα μετατιθέμενοι καὶ προστιθέμενοι εἰς τοὺς ἄλλους, μετεστράφητε ἀπὸ τὰ χαμηλὰ καὶ ἐπίγεια αὐτῶν εἰς τὰ ἐπουράνια, πρὸς τὰ ὁποῖα σᾶς ξεναγεῖ ὁ σεμνότατος Γεώργιος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀνὴρ, ποῦ ἔχει ἐξακριβώσει αὐτὰ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον· καὶ διὰ τὸν ὁποῖον, κατὰ τὴν μετέπειτα ζωὴν, θὰ ζήσετε μὲ καλὰς ἐλπίδας, καὶ κατὰ τὸν παρόντα χρόνον θὰ περάσετε χωρὶς στενοχωρίας. Εἴθε δὲ ὅλοι μαζί οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως νὰ ἐξαρτᾶσθε, ὡσάν ἀπὸ ἱερὰν ἄγκυραν, ἀπὸ τοὺς λόγους του, διὰ νὰ μὴ χρειασθῶμεν ἐγχειρήσεις καὶ καυτηριασμούς, εἰς αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ψυχὰς διεφθαρμένας, πρὸς τοὺς ὁποῖους μάλιστα συμβουλευόμεν νὰ ἀποφεύγουν τὴν συναναστροφήν μὲ τὸν Ἀθανάσιον καὶ οὔτε νὰ ἐνθυμοῦνται τὴν περιττὴν ἐκείνην πολυλογίαν, ἄλλως δὲν θὰ ἀντιληφθοῦν πῶς θὰ εἶναι ἔνοχοι ἐσχάτων κινδύνων, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζομεν ἂν κανεὶς θὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀπειθεῖς ἐκ τῶν τρομερῶν δεινῶν. Καὶ διότι εἶναι ἄτοπον νὰ ἐξορίζεται ὁ ὀλέθριος Ἀθανάσιος ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἐφ' ὅσον συνελήφθη νὰ διαπράττῃ τὰ αἰσχιστά, ἕως ὅτου καὶ ἐκείνος κάποτε ἐκτίσῃ τὴν ποινὴν του, κατὰ τὴν ἀξίαν του, ἀκόμη καὶ ἂν κανεὶς ἀφαιρέσῃ τὸ δέκατον τῆς ζωῆς του. Τοὺς κόλακας δὲ ἐκείνου καὶ μερικοὺς ἀγύρτας μάγους καὶ παρομοίους ἀνθρώπους, ποῦ τοὺς ταιριάζει ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἐντροπῆς, νὰ παραμελοῦνται ὅταν σφαδάζουν, διὰ τοὺς ὁποῖους παλαιότερον εἶχε δοθῆ ἔντολή εἰς τοὺς δικαστὰς νὰ τοὺς θανατώσουν. Καὶ ἴσως δὲν θὰ ἀποθάνουν ποτέ, ἐὰν δὲν ἀποκηρύξουν τὰ πλημμελήματα των τὰ ὁποῖα διέπραξαν, ἀφοῦ κάποτε μετανοήσουν. Τούτων δὲ ἐπικεφαλῆς ἦτο ὁ μοχθηρότατος Ἀθανάσιος, ὁ ποῖος ἀτιμάζει τὴν χριστιανικὴν ζωὴν, καὶ εἰς τὰ ἀγιώτατα τῆς ἐκκλησίας προσάγει τὰς ἀσεβεῖς καὶ βδελυρὰς χεῖρας του.

31. Ἄ δὲ καὶ Φρουμεντίου χάριν τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀὐξούμεως γέγραπται τοῖς ἐκεῖ τυράννοις, ἔστι ταῦτα:

Νικητῆς Κωνσταντίου Μέγιστος Σεβαστὸς Ἀἴζανᾶ καὶ 5 Σαζανᾶ.

Πάνυ διὰ φροντίδος καὶ διὰ σπουδῆς τῆς μεγίστης ἡμῖν ἔστιν ἡ τοῦ κρείττονος γνῶσις. Δεῖ γὰρ οἶμαι τὸ κοινὸν τῶν ἀνθρώπων γένος τῆς ἴσης ἐν τοῖς τοιούτοις ἀξιοῦσθαι κηδεμονίας, ὡς ἂν μέχρι τῆς ἐλπίδος τὸν βίον διάγοιεν, τὰ τοιαῦτα 10 περὶ τοῦ Θεοῦ γινώσκοντες, καὶ μηδὲν διαφωνοῦντες περὶ τὴν τοῦ δικαίου καὶ ἀληθοῦς ἐξέτασιν. Τῆς αὐτῆς τοίνυν προνοίας ἀξιοῦντες ὑμᾶς, καὶ τῶν ἴσων Ῥωμαίοις μεταδιδόντες, ἐν τι μετ' αὐτῶν δόγμα κρατεῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κελεύομεν. Οὐκοῦν Φρουμέντιον τὸν ἐπίσκοπον ἐκπέμπετε τὴν ταχίστην 15 εἰς Αἴγυπτον παρὰ τὸν σεμνότατον Γεώργιον τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς κατ' Αἴγυπτον, οἱ τοῦ χειροτονεῖν καὶ κρίνειν τὰ τοιαῦτα κύριοι μᾶλλον εἰσιν. Ἴστε γὰρ δήπου καὶ μέμνησθε, εἰ μὴ λίαν τὰ παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενα μόνοι ἀγνοεῖν προσποιεῖσθε, ὅτι τὸν Φρουμέντιον τοῦτον εἰς ταύτην τὴν 20 τάξιν τοῦ βίου κατέστησεν Ἀθανάσιος, μυρίοις ἔνοχος ὢν κακοῖς· ὅς οὐδὲν τῶν ἐπιφερομένων ἐγκλημάτων αὐτῷ δικαίως ἔσχεν ἐπιλύσασθαι, ἀντίκα τῆς μὲν καθέδρας ἐκπέπτωκε, καὶ τοῦ βίου τοῦ πάντη διαμαρτῶν ἀλάται, ἀπ' ἄλλης εἰς ἄλλην γῆν μετανιστάμενος, ὥσπερ ἐκ τούτου τὸ κακὸς εἶναι 25 διαφευξόμενος. Εἰ μὲν οὖν ἐτοιμῶς ὑπακούσειεν ὁ Φρουμέντιος, εὐθύνας τῆς ὄλης καταστάσεως δώσων, δῆλος ἔσται παρὰ

31. Ἐκεῖνα δὲ ποὺ ἔχουν γραφῆ
περὶ τοῦ Φρουμεντίου, ἐπισκόπου τῆς
Αὐξούμεως πρὸς τοὺς ἐκεῖ τυράννους
εἶναι τὰ κάτωθι:

Νικητῆς Κωνστάντιος Μέγιστος Σεβαστός,
πρὸς τὸν Ἀϊζανᾶν καὶ Σαζανᾶν.

Σκοπὸς μας εἶναι ἡ ἀπόκτησις τῆς καλλιτέρας γνώσεως, διὰ τῆς ὑπερβολικῆς φροντίδος καὶ τῆς μεγίστης προσπαθείας μας. Διότι νομίζω ὅτι ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος πρέπει νὰ τυγχάνη ἴσως ἐπιμελοῦς φροντίδος εἰς τὰ τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐλπίζουν, εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα ποὺ θὰ ζήσουν, νὰ περάσουν τὴν ζωὴν των, γνωρίζοντες τὰ θέματα ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν Θεόν, καὶ χωρὶς διαφωνίας ὡς πρὸς τὴν ἐξακριβωσιν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀληθοῦς. Ἐπειδὴ λοιπὸν νομίζομεν ὅτι καὶ σεῖς ἀξίζετε νὰ τύχετε τῆς αὐτῆς ἴσης φροντίδος μὲ τοὺς ἄλλους Ρωμαίους, ὀρίζομεν νὰ ἐπικρατῆ καὶ εἰς σᾶς, ὅπως καὶ εἰς ἐκείνους, ἐν δόγμα πίστεως εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ἀποστείλατε λοιπὸν τὸ ταχύτερον τὸν ἐπίσκοπον Φρουμέντιον εἰς τὴν Αἴγυπτον πρὸς τὸν σεμνότατον ἐπίσκοπον Γεώργιον καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ εἶναι εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἶναι ἀρμόδιοι πιὸ πολὺ νὰ χειροτονοῦν καὶ νὰ κρίνουν τὰς τοιαύτας ἐνεργείας. Διότι ὅπωςδήποτε γνωρίζετε καὶ ἐνθυμεῖσθε, ἐκτὸς ἐὰν μόνοι σεῖς προσποιῆσθε ὅτι ἀγνοεῖτε ἐντελῶς τὰ ὅσα ἀπ' ὅλους ὁμολογοῦνται, ὅτι αὐτὸν τὸν Φρουμέντιον ἐγκατέστησεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο τοῦ βίου ὁ Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνοχος πλείστων ὄσων κακῶν. Αὐτὸς δέ, ἐπειδὴ δὲν προσῆλθε νὰ ἀπολογηθῆ, δι' ὅσα δικαίως ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν ἐγκλήματα, ἀμέσως μὲν ἔγινεν ἔκπτωτος τοῦ θρόνου του, καὶ ἀποτυχὼν εἰς τὴν ζωὴν του ἐντελῶς, περιπλανᾶται, μετακινούμενος ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην χώραν, προσπαθῶν μὲ τοῦτο ν' ἀποφύγη νὰ εἶναι κακός. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Φρουμέντιος ὑπακούσῃ προθύμως, καὶ ἀποδεχθῆ τὴν ἀπόδοσιν τῶν εὐθυνῶν τῆς ὅλης κατα-

πάντων τῷ τῆς Ἐκκλησίας νόμῳ καὶ τῇ κρατούσῃ πίστει
κατ' οὐδὲν διαφωνῶν· κριθεὶς τε καὶ δοὺς πείραν ἑαυτοῦ τοῦ
παντὸς βίου, καὶ λόγον τούτου παρασχόμενος παρὰ τῶν τὰ
τοιαῦτα κρινόντων. Καὶ καταστήσεται παρ' αὐτῶν, εἰ μέλλοι
5 τῷ ὄντι κατὰ τὸ δίκαιον ἐπίσκοπος εἶναι δοκεῖν. Εἰ δὲ ἀναβάλ-
λοῖτο καὶ φεύγοι τὴν κρίσιν, εὐδηλον δήπουθεν, ὅτι τοῖς Ἀ-
θανασίου τοῦ πονηροτάτου λόγοις ἠγμένος δυσσεβεῖ περὶ τὸ
θεῖον, οὕτω προσηρημένος ὡς ἐκεῖνος ἀπεδείχθη πονηρὸς ὢν.
Καὶ δέος μὴ, διαβάς εἰς Αὐξουμιν, διαφθείρῃ τοὺς παρ' ὑμῖν,
10 λόγους ἐναγεῖς καὶ δυσσεβεῖς παρεχόμενος, μὴ μόνον τὰς ἐκ-
κλησίας συγχέων καὶ θορυβῶν, καὶ βλασφημῶν εἰς τὸν κρείτ-
τονα, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατὰ τὸ ἔθνος ἐκ τούτων ἀνατροπὴν καὶ
ἀνάστασιν παντελῆ προξενῶν. Ἴσμεν δέ, ὅτι, προσμαθῶν τι
καὶ μέγα καὶ κοινὸν ὄφελος ἐκ τῆς τοῦ σεμνοτάτου Γεωργίου
15 συνουσίας ἀπονάμενος, καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσο τὰ τοιαῦτα παι-
δεύειν ἄκρως ἴσασι, τὴν αὐτὴν ἐπανήξει, πάντα τὰ τῶν ἐκκλη-
σιαστικῶν εἰς ἄκρον ἠκριβωκῶς. Ὁ Θεὸς ὑμᾶς διαφυλάττοι,
ἀδελφοὶ τιμώτατοι.

32. Ταῦτα ἀκούων ἐγώ, καὶ σχεδὸν βλέπων ἀφ' ὧν οἱ ἀπαγ-
20 γέλλοντες ὠδύροντο, ὁμολογῶ, πάλιν εἰς τὴν ἔρημον ὑπέστρε-
ψα, τοῦτο λογισάμενος, ὅπερ καὶ ἡ σὴ θεοσέβεια συνορᾷ· ὅτι,
εἰ ζητούμεθα, ἵνα εὐρεθέντες παραπεμφθῶμεν πρὸς τοὺς ἐπάρ-
χους, κώλυσις ἐστὶ τοῦ μὴ παρὰ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ἐλθεῖν.
Καὶ εἰ οἱ μὴ θελήσαντες ὑπογράψαι καθ' ἡμῶν, τοιαῦτα καὶ
25 τσαῦτα πεπόνθασιν, οἳ τε μὴ θέλοντες τῶν λαϊκῶν κοινωνεῖν

στάσεως, θὰ καταστῆ φανερόν ἀπ' ὅλους ὅτι εἰς οὐδέν διαφω-
νεῖ μὲ τὸν νόμον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν πίστιν.
Ἄφοῦ δὲ κριθῆ καὶ δώση ἀποδείξεις περὶ τῆς ὅλης ζωῆς του,
καὶ ἀφοῦ ὑποσχεθῆ περὶ τούτου διὰ λόγου εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔ-
χουν τὴν δυνατότητα νὰ κρίνουν διὰ τὰ τοιούτου εἶδους θέ-
ματα, τότε θὰ ἀποκατασταθῆ ἀπ' αὐτοὺς, ἐὰν πράγματι πρό-
κειται σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιον νὰ θεωρηθῆ ὅτι εἶναι ἐπίσκοπος.
Ἐὰν δὲ οὗτος ἀναβάλη καὶ ἀποφύγη τὴν κρίσιν θὰ εἶναι ὀλο-
φάνερον ὅτι ἀκολουθεῖ τοὺς λόγους τοῦ πονηροτάτου Ἀθανα-
σίου καὶ ἀσεβεῖ πρὸς τὸ θεῖον, ἔτσι δὲ θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι καὶ
αὐτὸς εἶναι, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι πονηρός.
Καὶ ὑπάρχει φόβος μήπως, ἀφοῦ περάσῃ εἰς Αὐξουμιν, δια-
φθείρῃ αὐτοὺς ποὺ εἶναι μαζί σας, μεταδίδων λόγους μολυσμέ-
νους καὶ ἀσεβεῖς, καὶ προκαλῶν σύγχυσιν καὶ ἀναστάτῳσιν
εἰς τὰς ἐκκλησίας ὄχι μόνον μὲ τὰς βλασφημίας εἰς τὰ θεῖα, ἀλλὰ
καὶ μεταξύ τῶν πολιτῶν τοῦ ἔθνους προξενῶν μὲ αὐτὰ γενι-
κὴν ἀναστάτῳσιν καὶ ἀνατροπὴν. Γνωρίζομεν δέ, ὅτι, ἐφ' ὅσον
μάθει κάτι ἐπὶ πλέον ἐκ τῆς συναναστροφῆς μὲ τὸν σεμνότα-
τον Γεώργιον, θὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην ὠφέλειαν πρὸς τὸ κοινὸν
συμφέρον, καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν, ὅσοι γνωρίζουν καλὰ ὅτι αὐτὰ
συντελοῦν πάρα πολὺ εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν, θὰ ἐπιστρέ-
ψῃ εἰς αὐτήν, ἀφοῦ ἐξακριβώσῃ ἀπολύτως τὰ ἐκκλησιαστικὰ
πράγματα. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σᾶς διαφυλάττῃ, τιμιώτατοι ἀδελ-
φοί.

32. Ὅταν λοιπὸν ἐγὼ ἤκουσα αὐτὰ καὶ ἔβλεπα ἀπὸ αὐτὰ ὅτι
ἔθρηνοῦσαν αὐτοὶ ποὺ μοῦ τὰ ἀνήγγειλαν, ὁμολογῶ, ὅτι ἐπέ-
στρεψα πάλιν εἰς τὴν ἔρημον, ἐπειδὴ ἀνελογίσθην, αὐτὸ ποὺ
καὶ ἡ ἰδική σου θεοσέβεια ἀντιλαμβάνεται, διότι, ἐὰν μᾶς ἀνα-
ζητοῦν διὰ νὰ μᾶς παραπέμψουν εἰς τοὺς ἐπάρχους, ἀφοῦ
μᾶς εὔρουν, τοῦτο εἶναι ἐμπόδιον νὰ μὴ κατορθώσωμεν νὰ
προσέλθωμεν πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν σου. Καὶ ἐάν, αὐτοὶ ποὺ
δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑπογράψουν ἐναντίον μας ἔπαθον τόσα πολ-
λὰ καὶ τέτοια δεινὰ, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν λαϊκῶν δὲν ἠθέλησαν νὰ

τοῖς Ἀρειανοῖς ἐκελεύσθησαν ἀποθνήσκειν· οὐκ ἀμφίβολον,
 ὅτι πάντως ἐπινοηθήσονται παρὰ τῶν συκοφαντῶν καινότεροι
 καὶ μύριοι θάνατοι κατ' ἑμοῦ· καὶ μετὰ θάνατον κινήσουσι
 λοιπὸν οἷς βούλονται καὶ ἃ βούλονται πράγματα οἱ ἐχθροί,
 5 ψευδόμενοι καθ' ἡμῶν μειζόνως, ὡς μηκέτι ἔχοντες τοὺς ἐλέγ-
 χοντας αὐτούς. Οὐ γὰρ τὴν σὴν εὐσέβειαν δεδιῶς ἔφευγον (οἶ-
 दा γὰρ σου τὴν ἀνεξικακίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν), ἀλλ' ὁρῶν
 ἐκ τῶν γινομένων τὸν θυμὸν τῶν ἐχθρῶν, καὶ λογιζόμενος,
 ὅτι φοβούμενοι μήποτε ἐλεγχθῶσιν ἐφ' οἷς ἔπραξαν παρὰ γνώ-
 10 μην τῆς σῆς καλοκάγαθίας, πάντα πράξουσιν ὥστε καὶ ἀπο-
 κτεῖναι. Ἴδου γὰρ ἡ μὲν σὴ φιλανθρωπία μόνον ἔξω τῶν πό-
 λεων καὶ τῆς ἐπαρχίας προσέταξεν ἐκβάλλεσθαι τοὺς ἐπισκό-
 πους, οἱ δὲ θαυμαστοί, πλέον τι τῆς σῆς προστάξεως τολμῶν-
 τες, ὑπὲρ τρεῖς ἐπαρχίας εἰς ἐρήμους καὶ ἀήθεις καὶ φοβε-
 15 ροὺς τρόπους ἐξώρισαν γέροντας ἀνθρώπους καὶ πολυτετεῖς
 ἐπισκόπους. Οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς Λιβύης εἰς τὴν μεγάλην Ὀα-
 σιν, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Θηβαΐδος εἰς τὴν Ἀμμωνιακὴν τῆς Λιβύης
 ἀπεστάλησαν. Καὶ οὐ δεδιῶς πάλιν ἀποθανεῖν, ἔφευγον· μὴ
 20 τηρός ἐστι παράγγελμα, διωκομένους μὲν ἡμᾶς φεύγειν, ζη-
 τουμένους δὲ κρύπτεσθαι, καὶ μὴ εἰς προὔπτον κίνδυνον ἑαυ-
 τοὺς ἐκδιδόναι, μηδὲ φαινομένους πλέον ἐκκαίειν τὸν θυμὸν
 τῶν διωκόντων. Ἴσον γὰρ ἐστι τὸ φονεύειν ἑαυτὸν, καὶ διδό-
 ναι πάλιν ἑαυτὸν τοῖς ἐχθροῖς εἰς τὸ φονεύειν. Τὸ δὲ φεύγειν,
 25 ὡς παρήγγειλεν ὁ Σωτήρ, γινώσκειν ἐστὶ τὸν καιρὸν, καὶ ἀλη-
 θῶς κήδεσθαι τῶν διωκόντων, ἵνα μή, καὶ μέχρις αἵματος

ἔχουν κοινωνίαν μὲ τοὺς Ἀρειανούς, ἐδόθη ἐντολὴ νὰ θανατω-
 θοῦν, δὲν εἶναι ἀμφίβολον, ὅτι ὅπωςδὴποτε θὰ ἐπινοηθοῦν ἀπὸ
 τοὺς συκοφάντας νεώτεροι καὶ χιλιάδες θάνατοι ἐναντίον μου.
 Καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου λοιπὸν οἱ ἐχθροὶ μου θὰ παρακινή-
 σουν ἐκείνους ποὺ θέλουν καὶ ὅσα πράγματα θέλουν, ψευδό-
 μενοι πολὺ περισσότερον ἐναντίον μου, καθ' ὅσον δὲν θὰ ἔ-
 χουν πλέον ἐκείνους ποὺ θὰ τοὺς ἐλέγξουν. Διότι δὲν ἔφευγον
 ἐπειδὴ ἐφοβήθην τὴν εὐσέβειάν σου (διότι γνωρίζω τὴν ἀνεξι-
 κακίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν σου), ἀλλὰ διότι ἔβλεπον τὸν
 θυμὸν τῶν ἐχθρῶν μου ἀπ' ὅσα ἔγιναν, καὶ ἀνελογιζόμην ὅτι
 ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο μήπως ἐλεγχθοῦν δι' ὅσα ἔπραξαν παρὰ
 τὴν γνώμην τῆς καλοκαγαθίας σου, θὰ πράξουν τὰ πάντα,
 ὥστε νὰ φθάσουν καὶ μέχρι νὰ φονεύσουν. Διότι ἰδού, ἡ μὲν
 φιλανθρωπία σου διέταζεν νὰ ἐκβάλλωνται οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ
 τὰς πόλεις καὶ τὰς ἐπαρχίας, οἱ ἀξιοθαύμαστοι δὲ αὐτοί, ποὺ
 ἐτόλμησαν νὰ πράξουν κάτι περισσότερον ἀπ' ὅσα καθώρι-
 ζεν ἡ διαταγὴ σου, ἐξώρισαν γέροντας ἀνθρώπους καὶ ἐπισκό-
 πους μὲ πολυετῆ θητείαν εἰς πέραν ἀπὸ τρεῖς ἐπαρχίας, εἰς
 ἐρήμους, εἰς παραξένους καὶ φοβεροὺς τόπους. Ἔτσι οἱ προερ-
 χόμενοι μὲν ἀπὸ τὴν Λιβύην ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν μεγάλην Ἰου-
 σιαν, οἱ προερχόμενοι δὲ ἀπὸ τὴν Θηβαΐδα ἀπεστάλησαν εἰς
 τὴν Ἀμμωνιακὴν τῆς Λιβύης. Καὶ δὲν ἔφυγον πάλιν ἐπειδὴ
 ἐφοβήθην μήπως ἀποθάνω ἄς μὴ μὲ κατηγορήσῃ κανεὶς
 ἀπ' αὐτοὺς διὰ δειλίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι παράγγελμα τοῦ
 Σωτῆρος, ὅταν μὲν μᾶς καταδιώκουν νὰ φεύγωμεν, ὅταν δὲ
 μᾶς ἀναζητοῦν νὰ κρυπτόμεθα, καὶ νὰ μὴ ἐκθέτωμεν τοὺς ἑαυ-
 τοὺς μας εἰς βέβαιον κίνδυνον, οὔτε μὲ τὴν ἐμφάνισίν μας νὰ
 ἐξάπτωμεν τὸν θυμὸν τῶν διωκτῶν μας. Διότι εἶναι τὸ ἴδιον
 νὰ φονεύῃ κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ παραδίδῃ πάλιν τὸν
 ἑαυτὸν του εἰς τοὺς ἐχθροὺς νὰ τὸν φονεύσουν. Τὸ νὰ ἀποφεύ-
 γῃς δὲ τὸν κίνδυνον, καθὼς παρήγγειλεν ὁ Σωτὴρ, εἶναι ὡς νὰ
 γνωρίζῃς τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ νὰ ἐκδηλώνης τὸ πραγμα-
 τικόν σου ἐνδιαφέρον πρὸς τοὺς διώκτας, διὰ νὰ μὴ φθάσουν

φθάσαντες, ὑπεύθυνοι γένωνται τῷ «Μὴ φονεύσης»), εἰ καὶ τὰ
 μάλιστα καὶ τὸ παθεῖν ἡμᾶς διαβάλλοντες βούλονται. Ἄ γὰρ
 καὶ νῦν πάλιν πεποιήκασι, δείκνυσιν αὐτῶν ταύτην εἶναι τὴν
 σπουδὴν, καὶ μαιφόνον τὴν προαίρεσιν. Ἀκούσας δέ, εὖ οἶδ',
 5 ὅτι, θεοφιλέστατε Ἀὔγουστε, θαυμάσεις· καὶ γὰρ ἄξιον ἀλη-
 θῶς ἐκπλήξεως τὸ τόλμημα. Ἠλίκον δι' ἐστὶ τοῦτο, ἄκουσον
 ἐν βραχεῖ λόγῳ.

33. Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς
 Χριστός, ἄνθρωπος γενόμενος δι' ἡμᾶς, καὶ καταργήσας τὸν
 10 θάνατον, ἐλευθερώσας τε τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς
 φθορᾶς, ἐχαρίσατο πρὸς τοῖς ἄλλοις πᾶσι καὶ εἰκόνα τῆς τῶν
 ἀγγέλων ἀγιότητος ἔχειν ἡμᾶς ἐπὶ γῆς τὴν παρθενίαν. Τὰς
 γοῦν ταύτην ἐχούσας τὴν ἀρετὴν νύμφας τοῦ Χριστοῦ καλεῖν
 εἶωθεν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ταύτας δὲ Ἕλληνες ὀρῶντες,
 15 ὡς ναὸν οὔσας τοῦ Λόγου θαυμάζουσι· παρ' οὐδενὶ γὰρ ἀλη-
 θῶς τοῦτο τὸ σεμνὸν καὶ οὐράνιον ἐπάγγελμα κατορθοῦται
 ἢ παρὰ μόνοις ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς. Μάλιστα γὰρ καὶ τοῦτο
 μέγα τεκμήριόν ἐστι τοῦ παρ' ἡμῖν εἶναι τὴν ὄντως καὶ ἀλη-
 θῆ θεοσέβειαν. Ταύτας πρὸ τῶν ἄλλων καὶ ὁ τῆς μακαρίας
 20 μνήμης ὁ εὐσεβέστατός σου πατὴρ Κωνσταντῖνος ὁ Αὔγου-
 στος ἐτίμα· ταύτας καὶ ἡ σὴ εὐσέβεια γράφουσα πολλάκις
 τιμίας καὶ ἀγίας ὠνόμασεν. Ἀλλὰ νῦν οἱ θαυμαστοὶ Ἀρειανοὶ
 οἱ καὶ ἡμᾶς διαβάλλοντες, δι' οὓς καὶ πλείστοι τῶν ἐπισκόπων
 ἐπεβουλεύθησαν, ὑπουργοὺς ἔχοντες καὶ ὑπακούοντας αὐτοὺς
 25 τοὺς δικαστάς, ταύτας γυμνώσαντες, ἐποίησαν ἐπὶ τῶν κα-
 λουμένων ἐρμηταρίων κρεμασθῆναι, καὶ τοσοῦτον αὐτῶν τρί-
 τον ἔξεσαν τὰς πλευράς, ὅσον οὐδὲ οἱ ἀληθῶς κακοῦργοι πώ-
 ποτε πεπόνθασιν. Πιλᾶτος μὲν οὖν, καθικετεύων τοῖς τότε Ἰου-
 δαίοις, λόγῃ μίαν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος ἐνυξεν· οὗτοι δὲ καὶ

1. *Εξ. 20, 15

2. Ἐρμητάρια· πάσσαλοι εἰς τοὺς ὁποίους προσέδενον τοὺς καταδί-
 κους καὶ τοὺς ἐξυλοκόπουν ἢ τοὺς ἔκαιον.

νά χύσουν αἷμα καὶ γίνουιν ἔνοχοι παραβάσεως τῆς ἐντολῆς «Μὴ φονεύσης»¹, ἂν καὶ διαβάλλοντες ἡμᾶς ὑπερβολικὰ ἐπιθυμοῦν νὰ κακοπάθωμεν. Διότι αὐτὰ ποὺ τώρα πάλιν ἔκαναν, ἀποδεικνύουιν ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ φροντίς των καὶ ἡ αἰμοχαρὴς διάθεσίς των. Γνωρίζω καλὰ δέ, θεοφιλέστατε Αὐγουστε, ὅτι ἂν μοῦ ἀκούσης θ' ἀπορήσης. Διότι πράγματι τὸ τόλμημά των εἶναι ἄξιον μεγάλης ἐκπλήξεως. Πόσον δὲ μέγαλον εἶναι αὐτό, ἄκουσε μ' ὀλίγα λόγια.

33. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀφοῦ ἔγινεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς καὶ κατήργησε τὸν θάνατον καὶ ἠλευθέρωσε τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὴν φθορὰν τῆς ἁμαρτίας, ἐχάρισεν εἰς ὅλους ἡμᾶς, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, νὰ ἔχωμεν ἐπὶ τῆς γῆς εἰκόνα τῆς ἀγιότητος τῶν ἀγγέλων τὴν παρθενίαν. Ἐκεῖναι λοιπὸν ποὺ ἔχουιν αὐτὴν τὴν ἀρετὴν, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία συνήθιζε νὰ ὀνομάζη νύμφας τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὰς δὲ βλέποντες καὶ οἱ εἰδολωλάτραι τὰς θαυμάζουιν ὡσὰν νὰ εἶναι ναὸς τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Διότι πράγματι ἀπὸ κανένα δὲν κατορθώνεται εὐκολα ὁ σεμνὸς καὶ οὐράνιος αὐτὸς βίος παρὰ μόνον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς. Διότι καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην ἀπόδειξιν, ὅτι εἰς ἡμᾶς τοὺς Χριστιανοὺς ὑπάρχει ἡ ἀληθινὴ θεοσέβεια. Αὐτὰς τὰ παρθένους καὶ ὁ μακαρίας μνήμης εὐσεβέστατος πατήρ σου, ὁ Κωνσταντῖνος Αὐγουστος, ἐτίμα περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ταύτας καὶ ἡ εὐσέβειά σου, ὅταν ἔγραφε πολλὰς φορές, ἀπεκάλει τιμίας καὶ ἀγίας. Ἀλλὰ τώρα οἱ θαυμάσιοι Ἀρειανοί, οἱ συκοφάνται μας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐσυκοφαντήθησαν οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἐπισκόπων, ἔχοντες ὡς βοηθοὺς των καὶ ὑπάκουα εἰς αὐτοὺς ὄργανα τοὺς δικαστάς, ἀφοῦ ἀπεγύμνωσαν αὐτάς, διέταξαν νὰ κρεμαστοῦν ἐπάνω εἰς τὰ καλούμενα ἔρμητάρια², καὶ τόσον πολὺ, ἐπὶ τρεῖς φορές, ἔγδαραν τὰς πλευράς των, ὥστε οὔτε οἱ πραγματικοὶ κακοῦργοι εἶχον ποτὲ ἔτσι κακοποιηθῆ. Ὁ μὲν λοιπὸν Πιλᾶτος, παρακαλῶν θερμῶς τοὺς τότε Ἰουδαίους ἐτρύπησε τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ Σωτῆρος μὲ λόγ-

τὴν μανίαν Πιλάτου νενικήκασιν, ὅτι μὴ μίαν, ἀλλ' ἀμφοτέρας ἔξεσαν· τὰ γὰρ μέλη τῶν παρθένων ἑξαιρέτως ἴδια τοῦ Σωτῆρός ἐστι. Πάντες μὲν οὖν, καὶ μόνον ἀπαγγελλόντων τινῶν, φρίπτουσιν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀκοῇ· μόνοι δὲ οὗτοι οὐ μόνον οὐκ
 5 ἐφοβήθησαν γυμνοῦντες καὶ ξέοντες ἄχραντα μέλη, ἀ μόνῳ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν τῷ Χριστῷ ἀνατεθείκασιν αἱ παρθένοι, ἀλλὰ καὶ τό γε χεῖριστον, ὄνειδιζόμενοι παρὰ πάντων διὰ τὴν τοσαύτην ὠμότητα, ἀντὶ τοῦ ἐρυσθριαῖν, προφασίζονται τοῦτο πρόσταγμα τῆς σῆς εὐσεβείας εἶναι· οὕτως εἰσὶ πρὸς πάντα τολ-
 10 μηροὶ καὶ τὴν προαίρεσιν πονηροί. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἐν τοῖς γενομένοις διωγμοῖς τοιοῦτον ἠκούσθη πραχθέν. Εἰ δὲ καὶ ἐγγόνει ποτὲ τοιοῦτον, ἀλλ' οὐκ ἔπρεπεν ἐπὶ σοῦ Χριστιανοῦ ὄντος οὔτε τὴν παρθενίαν τοσαύτην ὕβριν καὶ ἀτιμίαν παθεῖν, οὔτε τούτους τὴν ἑαυτῶν ὠμότητα εἰς τὴν εὐσέβειαν ἐπιρρί-
 15 πτειν· μόνοις γὰρ αἰρετικοῖς οἰκεῖον τὸ τοιοῦτον κακόν, ἀσεβεῖν εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ πλημμελεῖν κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ παρθένων.

34. Τοιούτων δὲ πάλιν καὶ τοσοῦτων γενομένων παρὰ τῶν Ἀρειανῶν, οὐκ ἐσφάλην ἄρα πεισθεὶς τῇ θείᾳ Γραφῇ λεγούσῃ·
 20 «Ἄλλ' ἀποκρῦβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως παρέλθῃ ἡ ὀργὴ Κυρίου». Καὶ αὕτη γὰρ μοι πάλιν πρόφασις γέγονε τῆς ἀναχωρήσεως, θεοφιλέστατε Αὔγουστε, καὶ οὐ παρητησάμην οὔτε εἰς τὴν ἔρημον ἀπελθεῖν, οὔτε, εἰ ἀνάγκη γένοιτο, διὰ σαργάνης ἀπὸ τείχους χαλασθῆναι. Πάντα γὰρ ὑπέμεινα, καὶ θη-
 25 ρίοις συνώκησα, καὶ ὑμᾶς περιελθεῖν, ἐκδεχόμενος τούτων τῶν λόγων καιρὸν, καὶ θαρρῶν, ὅτι οἱ μὲν διαβάλλοντες καταγνωσθήσονται, ἡ δὲ σὴ φιλανθρωπία δειχθήσεται. Ὡ μακάριε καὶ θεοφιλέστατε Αὔγουστε, τί ἐβούλον; ἔλθεῖν με φλεγμαινόντων καὶ ζητούντων ἀποκτεῖναι τῶν συκοφαντούντων ἡμᾶς,

1. Ἦσ. 26, 20

2. Πρβλ. Β' Κορ. 11, 33

χην· αὐτοὶ δὲ ἐξεπέρασαν καὶ τὴν μανίαν τοῦ Πιλάτου, διότι ὄχι μόνον τὴν μίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο πλευρὰς ἔγδαραν· διότι τὰ μέλη τῶν παρθένων εἶναι κατ' ἐξαίρεσιν μέλη τοῦ Σωτῆρος. Ὅλοι μὲν λοιπὸν, φρίττουν μόλις ἀκούουν αὐτά, καὶ ὅταν μερικοὶ μόνον τὰ διηγοῦνται· αὐτοὶ δὲ μόνον ὄχι μόνον δὲν ἐφοβήθησαν νὰ ἀπογυμνώσουν καὶ νὰ καταξέσουν ἀγνὰ μέλη, τὰ ὅποια αἱ παρθένοι μόνον εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν Χριστὸν ἀφιέρωσαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον, ἐνῶ ἐχλευάζοντο ἀπ' ὅλους διὰ τὴν τόσον μεγάλην σκληρότητα, ἀντὶ νὰ κοκκινίζουν ἀπὸ ἐντροπῆν, δικαιολογοῦνται ὅτι αὐτὸ γίνεται κατόπιν ἰδικῆς σας προσταγῆς. Ἔτσι εἶναι δι' ὅλα τολμηροὶ καὶ κατὰ τὴν προαίρεσιν πονηροί. Διότι οὔτε καὶ κατὰ τὴν περίοδον ποὺ ἔγιναν οἱ διωγμοί, ἠκούσθη ὅτι ἔγινε τοιοῦτον κακόν. Καὶ ἐὰν δὲ κάποτε εἶχε γίνῃ κάτι τέτοιο, δὲν ἔπρεπε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν σου, ποὺ εἶσαι Χριστιανός, οὔτε ἡ παρθενία νὰ ὑποστῇ τόσην μεγάλην ὕβριν καὶ προσβολήν, οὔτε αὐτοὶ τὴν σκληρότητά των νὰ ἐπιρρίπτουν εἰς τὴν εὐσέβειάν σου, διότι αὐτὸ τὸ κακόν μόνον εἰς τοὺς αἰρετικούς εἶναι προσφιλές, νὰ ἀσεβοῦν δηλαδὴ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διαπραττοῦν ἐγκλήματα εἰς βάρους τῶν ἀγίων παρθένων του.

34. Ἀφοῦ λοιπὸν τέτοια καὶ τόσα μεγάλα κακὰ ἔγιναν ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς, δὲν διέπραξα συνεπῶς σφάλμα, ποὺ ἐπίστευσα εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, ἡ ὅποια λέγει· «Ἀλλὰ κρύψου καλὰ ἐπὶ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ἕως ὅτου παρέλθῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου»¹. Διότι καὶ αὕτη πάλιν ἔγινεν εἰς ἐμὲ δικαιολογία νὰ ἀναχωρήσω, θεοφιλέστατε Αὔγουστε, καὶ δὲν ἀπέφευγα οὔτε εἰς τὴν ἔρημον νὰ ἀπέλθω, οὔτε καὶ ἂν παρίστατο ἀνάγκη, νὰ κατεβῶ μέσα εἰς καλάθι ἀπὸ τὸ τεῖχος². Διότι τὰ πάντα ὑπέμεινα, καὶ μὲ θηρία διέμεινα, καὶ σᾶς περιτριγύριζα, ἀναμένων εὐκαιρίαν νὰ ἀπολογηθῶ, καὶ ἐλπίζω, ὅτι θὰ καταδικασθοῦν οἱ συκοφάνται καὶ θ' ἀποδειχθῇ ἡ φιλάνθρωπία σου. Ὡ μακάριε καὶ θεοφιλέστατε Αὔγουστε, τί θὰ ἐπεθύμεις; Νὰ ἔλθω ἐν ὄσῳ οἱ συκοφάνται εἶναι κατερευθισμένοι καὶ ζη-

ἢ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀποκρυβῆναι μικρόν, ἵνα ἐν τῷ το-
 σούτῳ διαστήματι οἱ μὲν συκοφάνται καταγνωσθῶσιν αἰρε-
 τικοί, ἢ δὲ σὴ φιλανθρωπία δειχθήσεται; Τί δέ, ὦ βασιλεῦ,
 ἐβούλου με ὀφθῆναι τοῖς σοῖς δικασταῖς, ἵνα, εἰ καὶ σὺ μέχρι
 5 μόνης ἀπειλῆς ἔγραψας, ἐκεῖνοι μὴ νοοῦντες τὴν σὴν διάνοιαν,
 ἔχοντες δὲ τοὺς Ἀρειανοὺς παροξύνοντας αὐτούς, ἐκ τῶν σοῦ
 γραμμάτων ἀποκτείνωσι, καὶ εἰς σὲ τὸν φόνον ἀναθῶνται διὰ
 τὰ γράμματα; Οὐκ ἔπρεπεν οὔτε ἐμὲ αὐτομολεῖν, καὶ εἰς
 αἵματα ἐμαντὸν ἀποδιδόναι, οὔτε σε φιλόχριστον ὄντα βα-
 10 σιλέα ἐπὶ φόνοις Χριστιανῶν, καὶ ταῦτα ἐπισκόπων, ἐπι-
 γράφεσθαι.

35. Οὐκοῦν βέλτιον γέγονε τὸ κρυβῆναι, καὶ τοῦτον ἐκδέξα-
 σθαι τὸν καιρόν. Ναὶ οἶδα, ὅτι καὶ σὺ γνώσκων τὰς θείας Γρα-
 φάς, ἐπινεύεις, καὶ ἀποδέχῃ με τοῦτο πράξαντα. Ἴδου γοῦν,
 15 τῶν παροξυνόντων πεπαυμένων, πέφηγεν ἡ σὴ θεοσεβῆς ἀνε-
 ξικακία, καὶ δέδεικται πᾶσιν, ὅτι μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐδίωκες σὺ
 τοὺς Χριστιανούς· ἀλλ' ἐκεῖνοι ἦσαν οἱ τὰς ἐκκλησίας ἐρημώ-
 σαντες, ἵνα τὴν ἰδίαν ἀσέβειαν ἐπισπεύρωσι πανταχοῦ, δι' ἣν
 καὶ ἡμεῖς, εἰ μὴ ἤμεν φυγόντες, πάλοι ἂν ἐπεβουλεύθημεν παρ'
 20 αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιαύτας διαβολὰς εἰπεῖν κατ' ἐμοῦ μὴ παραι-
 τησάμενοι παρὰ τηλικούτῳ Αὐγούστῳ, οἱ τοιαῦτα κατ' ἐπι-
 σκόπων καὶ παρθένων ἐπιχειρήσαντες, εὐδῆλον ὡς καὶ τὸν
 ἡμῶν θάνατον ἐθήρενον. Ἀλλὰ χάρις τῷ Κυρίῳ τῷ τὴν βασι-
 λείαν σοι δεδωκότι, πάντες γὰρ ἐπιστῶσαντο περὶ τε τῆς σῆς
 25 φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐκείνων πονηρίας, ἧς ἔνεκα καὶ κατὰ
 τὴν ἀρχὴν ἔφυγον, ἵνα ταῦτα ἐγὼ μὲν τοι προσφωνήσω, σὺ
 δὲ εὐρης τίνα φιλανθρωπεύσῃ. Παρακαλῶ τοίνυν, ἐπειδὴ καὶ

τοῦν νὰ μὲ φονεύσουν ἢ σύμφωνα μὲ ὅσα γράφει ἡ Γραφή, νὰ κρυφθῶ δι' ὀλίγον, μέχρις ὅτου, κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα οἱ συκοφάνται ἀποδειχθοῦν αἰρετικοὶ καὶ ἡ ἰδικὴ σου φιλανθρωπία φανερωθῆ; Τί δὲ θὰ ἤθελες, βασιλεῦ, νὰ ἐμφανισθῶ εἰς τοὺς δικαστάς σου, πρὸς τοὺς ὁποίους σύ, ἂν καὶ ἔγραψες νὰ φθάνουν μόνον μέχρις ἀπειλῶν, ἐκεῖνοι μὴ ἀντιλαμβανόμενοι τὸ πνεῦμα σου, ἔχοντες δὲ τοὺς Ἀρειανούς νὰ τοὺς ἐξεγείρουν καὶ παρεξηγοῦντες τὸ νόημα τῶν γραμμάτων σου νὰ μὲ φονεύσουν καὶ ν' ἀποδώσουν εἰς σέ τὸν φόνον, στηριζόμενοι εἰς τὰ γράμματά σου; Δὲν ἔπρεπε οὔτε ἐγὼ νὰ παρουσιασθῶ εἰς αὐτούς, καὶ νὰ παραδώσω τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τοὺς αἰμοχαρεῖς, οὔτε σύ, ποῦ εἶσαι φιλόχριστος βασιλεύς, νὰ καταγράψης εἰς τὸ ἐνεργητικὸν σου φόνους Χριστιανῶν καὶ μάλιστα ἐπισκόπων.

35. Ἀπεδείχθη λοιπὸν ὅτι εἶναι καλλίτερον νὰ κρυφθῶ καὶ νὰ περιμένω αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν. Μάλιστα γνωρίζω, ὅτι ἐπειδὴ καὶ σὺ γνωρίζεις τὰς ἀγίας Γραφάς, συγκατανεύεις καὶ ἀποδέχεσαι ὅτι καλὰ ἔκανα τοῦτο. Ἴδου λοιπὸν, μόλις κατέπαυσεν ἡ ὄργη τῶν ἐρεθισμάτων, ἐφάνη ἡ εὐσεβὴς σου ἀνεξικακία καὶ ἀπεδείχθη εἰς ὅλους, ὅτι σὺ οὔτε εἰς τὴν ἀρχὴν κατεδίωκες τοὺς Χριστιανούς, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ Ἀρειανοὶ ἦσαν ποῦ ἐρήμωσαν τὰς ἐκκλησίας, διὰ νὰ διασπείρουν παντοῦ τὴν ἰδικὴν των ἀσέβειαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἡμεῖς, ἂν δὲν εἴχομεν φύγει, θὰ εἴχομεν ἀπὸ πολλοῦ καταδικασθῆ παρ' αὐτῶν. Διότι ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἐδίστασαν νὰ εἰποῦν τοιαύτας συκοφαντίας εἰς βᾶρος μου πρὸς ἓνα τόσον μέγαλον Αὔγουστον, καὶ ποῦ ἐπεχείρησαν νὰ διαπράξουν τοιαύτας κακότητος ἐναντίον ἐπισκόπων καὶ παρθένων, εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἐπεζήτησαν καὶ τὸν ἰδικὸν μου θάνατον. Ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος σοῦ ἔδωκε τὴν βασιλείαν, ὅλοι διεπίστωσαν καὶ τὴν ἰδικὴν σου φιλανθρωπίαν καὶ τὴν πονηρίαν ἐκείνων, ἐξ αἰτίας τῆς τῆς ὁποίας καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔφυγον, διὰ νὰ κατορθώσω ἐγὼ μὲν νὰ σέ προσφωνήσω, σὺ δὲ νὰ εὕρης εἰς ποῖον νὰ ἐπιδείξης

γέγραπται· «Ἀπόκρισις ὑποπίπτουσα ἀποστρέφει ὀργήν»,
 καί· «Δεκτοὶ βασιλεῖ λογισμοὶ δίκαιοι», δεξάμενος καὶ ταύ-
 την τὴν ἀπολογία, ἀπόδος ταῖς πατρίσι καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις
 πάντας τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἄλλους κληρικούς, ἵνα τῶν
 5 μὲν διαβαλλόντων ἢ πονηρία δειχθῆ, σὺ δὲ καὶ νῦν καὶ ἐν ἡμέ-
 ρα κρίσεως ἔχῃς παρησίαν εἰπεῖν τῷ Κυρίῳ καὶ Σωτῆρι
 ἡμῶν καὶ παμβασιλεῖ Ἰησοῦ Χριστῷ· «Οὐδένα τῶν σῶν ἀπώ-
 λεσα), ἀλλ' οἱ μὲν ἐπιβουλεύσαντες πᾶσιν οὗτοί εἰσιν· ἐγὼ
 δὲ ἐπὶ μὲν τοῖς τετελευτηκόσι, καὶ ταῖς ξεσθείσαις παρθένοις,
 10 τοῖς τε ἄλλοις τοῖς κατὰ τῶν Χριστιανῶν γενομένοις ἡσχέ-
 σθην· τοὺς δὲ ἐξορισθέντας ἐπανήγαγον καὶ ἀποδέδωκα ταῖς
 ἰδίαις Ἐκκλησίαις.

τὴν φιλανθρωπίαν σου. Παρακαλῶ, λοιπόν, ἔπειδὴ εἶναι γραμμένον εἰς τὴν βίβλον· «Ἀπάντησις δὲ μὲ πραότητα καὶ ταπεινοφροσύνη καταπραΰνει τὸν θυμόν»¹, καί· «Εὐπρόσδεκτοι εἰς τὸν βασιλέα γίνονται οἱ δίκαιοι λογισμοί»², νὰ δεχθῆς καὶ αὐτὴν τὴν ἀπολογία καὶ νὰ ἀποδώσης εἰς τὰς πατρίδας καὶ τὰς ἐκκλησίας ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἄλλους κληρικούς, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ μὲν τῶν συκοφαντῶν ἡ πονηρία, σὺ δὲ καὶ τώρα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως νὰ ἔχῃς παρρησίαν νὰ εἰπῆς εἰς τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα ἡμῶν καὶ παμβασιλέα Ἰησοῦν Χριστόν· «Ὅτι οὐδένα ἐκ τῶν ἰδικῶν σου ἄφησα νὰ χαθῆ»³, ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν, ποὺ ἐσχεδίασαν ἐναντίον ὄλων κακὰ, εἶναι αὐτοὶ ἐδῶ· ἐγὼ δὲ δι' ἐκείνους μὲν ποὺ ἀπέθανον καὶ τὰς παρθένας ποὺ ἔχουν καταπληγῶθῃ καὶ διὰ τὰ ἄλλα κακὰ ποὺ ἔγιναν εἰς βάρος τῶν Χριστιανῶν πολὺ ἐλυπήθην· ἐκείνους δὲ ποὺ ἐξωρίσθησαν, ἐπανέφερα καὶ ἀπέδωσα εἰς τὰς ἰδικὰς των ἐκκλησίας.

---

1. Παρμ. 15, 1

2. Πρβλ. Παρμ. 14, 35

3. Ἰω. 18, 9

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΒΑΛΛΟΝΤΩΝ
ΤΗΝ ΕΝ ΤΩ ΔΙΩΓΜΩ ΦΥΓΗΝ ΑΥΤΟΥ

1 . Ἀκούω Λεόντιον τὸν νῦν ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ Νάρκισσον
τὸν ἀπὸ τῆς πόλεως Νέρωνος καὶ Γεώργιον τὸν νῦν ἐν Λαο-
δικείᾳ καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς Ἀρειανούς πολλὰ περὶ ἐμοῦ θρυ-
λοῦντας καὶ λοιδοροῦντας δειλίαν τε ἐγκαλοῦντας, ὅτι δὴ ζη-
10 τούμενος ἀναιρεθῆναι παρ' αὐτῶν οὐκ ἔκδοτον ἑμαυτὸν αὐτοῖς
προσῆγαγον. Πρὸς μὲν οὖν τὰ λοιδορίας καὶ τὰς συκοφαντίας
αὐτῶν καίτοι δυνάμενος πολλὰ γράφειν ἃ μῆτ' αὐτοὶ ἀρνεῖ-
σθαι δύνανται ἀλλὰ καὶ πάντες ἐπιγινώσκουσιν οἱ κατ' αὐτῶν
ἀκούοντες, ὅμως οὐδὲν προαχθήσομαι λέγειν πρὸς αὐτοὺς ἢ
15 μόνον τὸ τοῦ Κυρίου ῥῆμα καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου ῥητὸν ὅτι
«Τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν», οὔτε δὲ «Λοῖδοροὶ βασι-
λείαν Θεοῦ κληρονομήσουσιν». Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοὺς ἐκ τούτων
δειχθῆναι μὴδὲν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον μῆτε φρονοῦντας μῆτε
πράττοντας, κατὰ δὲ τὰς ἰδίας ἡδονὰς οἰομένους εἶναι καλόν,
20 ὅπερ αὐτοὶ βούλονται.

2. Ἐπειδὴ δὲ προσποιοῦνται δειλίαν ἐγκαλεῖν, ἀναγκαῖον
ὀλίγα περὶ τούτου γράφαι. Δειχθήσονται γὰρ καὶ ἐκ τούτου
πονηροὶ τε τὸν τρόπον καὶ μὴ ἐντετυχηκότες ταῖς θείαις Γρα-
φαῖς, ἢ ἐντυχόντες μὲν μὴ πιστεύοντες δὲ εἶναι θεόπνευστα

---

1. Πρβλ. Ἰω. 8, 44

2. Α' Κορ. 6, 10

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΤΗΝ ΕΝ Τῷ ΔΙΩΓΜῶ ΦΥΓΗΝ
ΑΥΤΟΥ

1. Πληροφοροῦμαι ὅτι ὁ Λεόντιος, ὁ σημερινὸς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Νάρκισσος ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Νέρωνος καὶ ὁ Γεώργιος, ὁ σημερινὸς ἐπίσκοπος Λαοδικείας, καὶ οἱ φίλοι των οἱ Ἀρειανοί, διαδίδουν πολλὰ δι' ἐμέ καὶ κακολογοῦν καὶ με κατηγοροῦν διὰ δειλίαν, διότι, ὡς γνωστὸν, ἐνῶ κατεζητούμην ἀπ' αὐτοῦς νὰ θανατωθῶ δὲν τοὺς προσέφερα τὸν ἑαυτὸν μου. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς κακολογίας καὶ τὰς συκοφαντίας των, ἂν καὶ ἤμπορῶ νὰ γράψω πολλὰ, τὰ ὅποια οὔτε οἱ ἴδιοι νὰ ἀρνηθοῦν ἤμποροῦν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδοκιμάζουν ὅλοι ὅσοι πληροφοροῦνται τὰς ἐναντίον των κατηγορίας, ὅμως δὲν θὰ ἐπιχειρήσω νὰ εἰπῶ τίποτε πρὸς αὐτοὺς παρὰ μόνον τὸν λόγον τοῦ Κυρίου καὶ τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου ὅτι «Τὸ ψεῦδος προέρχεται ἐκ τοῦ διαβόλου»¹ καὶ ὅτι οὔτε «οἱ ὑβρισταὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»². Διότι ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἀρκετὸν νὰ δειχθῇ ὅτι αὐτοὶ τίποτε δὲν φρονοῦν οὔτε πράττουν σύμφωνα πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὅτι αὐτὸ ποὺ θέλουν νομίζουν ὅτι εἶναι καλὸν ἐπειδὴ εἶναι σύμφωνα μὲ τὰς ἐπιθυμίας των.

2. Ἐπειδὴ δὲ προσποιοῦνται ὅτι με κατηγοροῦν δι' δειλίαν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γράψω ὀλίγα δι' αὐτό. Διότι ἀπ' αὐτὸ θὰ ἀποδειχθοῦν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι εἶναι ἐλεεινοὶ ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι δὲν κατέχουν τὰς θείας Γραφὰς

τὰ λόγια τὰ ἐν αὐταῖς. Εἰ γὰρ ἐπίστευον, οὐκ ἂν παρὰ μὲν ταύτας ἐτόλμων, τὴν δὲ κακοήθειαν τῶν κυριοκτόνων Ἰουδαίων ἐζήλουν. Καὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ δεδωκότος ἐντολήν· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου» καὶ· «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ» ἀντενομοθέτον κάκεινοι τὴν τιμὴν εἰς ἀτιμίαν μεταφέροντες καὶ ἀργυρίου τὸ πρὸς τοὺς γονέας καθῆκον παρὰ τῶν τέκνων ἀντικαταλλάσσοντες· καὶ ἀναγινώσκοντες δὲ τὰς τοῦ Δαυὶδ πράξεις ἀντεμελέτων αὐταῖς καὶ ἠτιῶντο τοὺς ἀναιτίους τίλλοντας στάχνας καὶ ψύχοντας ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου. *Ἐμελε δὲ αὐτοῖς οὔτε τῶν νόμων οὔτε διὰ τὸ Σάββατον, ἐν αὐτῷ γὰρ μᾶλλον παρενόμουν· ἀλλ' ὅτι τὸν τρόπον ὄντες πονηροὶ τοῖς τε μαθηταῖς ἐφθόνον σωζομένοις καὶ μόνον ἠβούλοντο τὰ τῆς ἰδίας γνώμης κρατεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τῆς ἰδίας παρανομίας ἔχουσι τὰ ἐπίχειρα, ἀνίεροι γενόμενοι καὶ λοιπὸν «Ἄρχοντες Σοδόμων καὶ λαὸς Γομόρρας» χρηματίζοντες. Καὶ οὗτοι δὲ οὐδὲν ἤττον ἐκείνων δοκοῦσιν μοι τὴν ἐπιτιμίαν ἔχειν, ἥδη τὴν τῆς ἰδίας ἀλογίας ἄγνοιαν. Οὔτε γὰρ «νοοῦσιν ἃ λέγουσιν», ἀλλὰ καὶ νομίζουσιν εἰδέναι ἅπερ ἀγνοοῦσι· μόνη δὲ γνώσις ἐν αὐτοῖς ἐστὶ τοῦ κακοποιεῖν, καὶ καθ' ἡμέραν χεῖρονα χεῖροσιν ἐφενδρίσκειν. Καὶ γὰρ καὶ τὴν νῦν φυγὴν ἡμῶν, οὐκ ἐπ' ἀρετῇ θέλοντες ἡμᾶς ἀνδραγαθήσασθαι, διαβάλλουσι· πόθεν γὰρ εὐχῆ τοιαύτη παρ' ἐχθροῖς ὑπὲρ τῶν μὴ συντρεχόντων αὐτοῖς ἐν τῇ κακοφροσύνῃ; Ἀλλὰ κακοήθεις ὄντες σχηματίζονται τοιαῦτα περιβομβεῖν νομίζοντες εὐήθεις ὄντες ἀληθῶς αὐτοί, ὡς ἄρα δέει τῆς παρ' αὐτῶν λαιδορίας προσάξομεν ἑαυτούς ποτε αὐτοῖς. Θέλουσι γὰρ καὶ διὰ τοῦτο πάντα περιτρέχουσι καὶ

1. Ματθ. 15, 4

2. Πρβλ. Λουκᾶ, 6, 1

3. Ἦσ. 1, 10

4. Α' Τιμ. 1, 7

5. Πρβλ. Α' Πέτρ. 4, 4

ἢ καὶ ἂν τὰς κατέχουν, δὲν πιστεύουν ὅτι εἶναι θεόπνευστα τὰ λόγια ποῦ περιέχονται εἰς αὐτάς. Διότι, ἐὰν ἐπίστευον, δὲν θὰ ἐτολμοῦσαν νὰ ἐνεργοῦν ἀντίθετα πρὸς αὐτάς καὶ δὲν θὰ ἐμιμοῦντο τὴν κακοήθειαν τῶν Ἰουδαίων, ποῦ ἐφόνευσαν τὸν Κύριον. Διότι, μολονότι ὁ Θεὸς ἔχει δώσει ἐντολήν· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου», καὶ· «Ὅποιοις κακολογεῖ τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του νὰ τιμωρῆται μὲ θάνατον»¹, ἐκεῖνοι ἀντιθέτως ἐνομοσθέντες μεταβόλλοντες τὴν τιμὴν εἰς ἀτιμίαν καὶ ἀνταλλάσσουντες τὸ καθῆκον τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς μὲ ἀργύριον. Καὶ ἐνῶ διαβάζουν τὰς πράξεις τοῦ Δαυΐδ, ἐδίδασκον αὐτάς ἀντίθετα καὶ κατηγοροῦν τοὺς ἀθώους ποῦ ἔκοπταν στάχια καὶ τὰ ἔτριβαν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου². Αὐτοὶ δὲ δὲν ἐνδιεφέροντο οὔτε διὰ τοὺς νόμους οὔτε διὰ τὸ Σάββατον, διότι αὐτὴν τὴν ἡμέραν πιὸ πολὺ παρενόμουν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἐλεεινοὶ κατὰ τὴν διαγωγὴν των καὶ ἐφθόνουν τοὺς μαθητὰς ποῦ σώζονται καὶ ἠθελαν νὰ ἐπικρατοῦν μόνον αἱ ἰδικαὶ των ἀπόψεις. Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν ἔλαβον τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς παρανομίας των, γενόμενοι βέβηλοι καὶ κυρίως θεωρούμενοι «Ἄρχοντες Σοδόμων καὶ λαὸς Γομμόρας»³. Καὶ αὐτοὶ δὲ (οἱ Ἄρειανοὶ) μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν θὰ ἔχουν καθόλου μικροτέραν τιμωρίαν ἐκείνων καθὼς ἤδη ἔχουν τὴν ἄγνοιαν τῆς ἀπερισκεψίας των. Διότι οὔτε «καταλαβαίνουσι αὐτὰ ποῦ λέγουσι»⁴, ἀλλὰ καὶ νομίζουν ὅτι γνωρίζουν αὐτὰ ποῦ ἀγνοοῦν, μόνη δὲ γνῶσις εἰς αὐτοὺς εἶναι νὰ κάνουν κακὸν καὶ κάθε ἡμέραν νὰ ἐφευρίσκουν ἀπὸ τὰ χειρότερα τὰ πιὸ χειρότερα. Διότι καὶ τὴν τωρινὴν μας φυγὴν διασύρουν, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ ἐπιτελῶμεν ἐνάρετον ἀνδραγαθίαν· διότι ἀπὸ ποῦ προέρχεται τοιαύτη ἐπιθυμία εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὑπὲρ ἐκείνων ποῦ δὲν τοὺς ὑποστηρίζουν εἰς τὴν ἀνοησίαν;⁵ ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μοχθηροὶ προσποιοῦνται τοιαῦτα μὲ τὸ νὰ νομίζουν, ἐπειδὴ εἶναι αὐτοὶ πραγματικὰ ἀνόητοι, ὅτι ἴσως ἀπὸ τὰς κακολογίας των παραστῆ ἄνάγκη νὰ παρουσιασθῶμεν κάποτε εἰς αὐτούς. Διότι θέλουν καὶ δι' αὐτὸ μεταχειρίζονται

ὑποκρίνονται μὲν ὡς φίλοι, ἐρευνῶσι δὲ ὡς ἐχθροί, ἵνα αἰμάτων ἐμφορηθέντες ἐκποδῶν ποιήσωσι καὶ ἡμᾶς, ὅτι κατὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐφρονήσαμεν αἰεὶ καὶ φρονοῦμεν καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἐλέγχοντες στηλιτεύομεν.

5 3. Τίνα γάρ ποτε διώκοντες καὶ καταλαβόντες οὐχ ὕβρισαν ὡς ἠθέλησαν; τίνα ζητοῦντες καὶ εὐρόντες οὐχ οὕτω διέθηκαν, ὡς ἢ τελευτῆσαι κακῶς ἢ λωβηθῆναι πανταχόθεν; Ἄ γὰρ οἱ δικασταὶ δοκοῦσι ποιεῖν, ταῦτ' ἐκείνων ἐστὶν ἐνεργήματα καὶ μᾶλλον οὗτοι τῆς ἐκείνων προαιρέσεως καὶ πονηρίας εἰσὶν
10 ὑπηρέται. Ποῖος τοίνυν τόπος οὐκ ἔχει τῆς κακίας αὐτῶν ὑπόμνημα; τίνα φρονοῦντα κατ' αὐτῶν οὐ συνεσκενάσαντο πλασάμενοι προφάσεις κατὰ τὴν Ἰεζάβελ; Ποία Ἐκκλησία νῦν οὐ θρηγεῖ διὰ τὰς ἐκείνων κατὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν ἐπιβουλὰς; Ἀντιόχεια μὲν δι' Εὐστάθιον τὸν ὁμολογητὴν καὶ
15 ὀρθόδοξον, Βαλανεαὶ δὲ δι' Εὐφρατίωνα τὸν θαυμασιώτατον, καὶ Πάλτος μὲν καὶ Ἀντάραδος διὰ Κυμάτιον καὶ Καρτέριον, ἢ δὲ Ἀδριανούπολις δι' Εὐτρόπιον τὸν φιλόχριστον καὶ τὸν μετ' αὐτὸν Λούκιον τὸν πολλάκις παρ' αὐτῶν καὶ ἀλύσεις φορέσαντα καὶ οὕτως ἀποθανόντα, καὶ Ἄγκυρα μὲν διὰ Μάρκελ
20 λον, Βέρροια δὲ διὰ Κῦρον καὶ Γάζα δι' Ἀσκληπᾶν. Τούτους μὲν γὰρ πολλὰ πρότερον ὕβρισαντες ἐξορισθῆναι πεποιήκασιν οἱ δόλιοι. Θεόδουλον δὲ καὶ Ὀλύμπιον ἀπὸ τῆς Θράκης ἐπισκόπους καὶ ἡμᾶς καὶ πρεσβυτέρους ἡμετέρους οὕτως ἐποίησαν ζητηθῆναι, ὥστε, εἰ εὐρεθείημεν, κεφαλῆς ὑποστῆναι τι-
25 μωρίαν. Καὶ τάχα ἂν ἀπεθάνομεν οὕτως, εἰ μὴ παρὰ γνώμην αὐτῶν ἐφύγομεν καὶ τότε. Τοιαῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ μὲν κατὰ τῶν περὶ Ὀλύμπιον πρὸς τὸν ἀνθύπατον Δονάτον, τὰ δὲ καθ' ἡμῶν πρὸς Φιλάργιον δοθέντα γράμματα. Τὸν γὰρ τῆς Κωνσταντι-
νουπόλεως ἐπίσκοπον Παῦλον διώξαντες καὶ εὐρόντες προφα-
30 νῶς ἀποπνιγῆναι πεποιήκασιν ἐν τῇ λεγομένῃ Κουκουσῶ τῆς

τὰ πάντα· καὶ ὑποκρίνονται μὲν ὡς φίλοι, ψάχνουν δὲ ὡς ἐχθροί, διὰ νὰ μᾶς ἀφανίσουν, ἀφοῦ χορτάσουν μὲ αἵματα, διότι εἴχομεν πάντοτε καὶ ἔχομεν φρονήματα ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀσέβειάν των καὶ διότι στιγματίζομεν ἐλέγχοντες τὴν δοξασίαν των.

3. Διότι ποῖον τέλος πάντων, ἀφοῦ κατεδίωξαν καὶ συνέλαβον δὲν ἔβλαψαν ὅπως ἐπεθύμουν; Ποῖον ἀναζητοῦντες καὶ εὐρόντες δὲν τὸν μετεχειρίσθησαν ἔτσι πού ἢ ν' ἀποθάνη κακῶς ἢ νὰ κακοποιηθῇ παντοιοτρόπως; Διότι αὐτὰ πού οἱ δικασταὶ νομίζουν ὅτι κάνουν, αὐτὰ εἶναι ἔργα ἐκείνων· καὶ πῶς πολὺ αὐτοὶ εἶναι ὑπηρέται τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς πανουργίας ἐκείνων. Ποῖον λοιπὸν μέρος δὲν ἔχει ἀνάμνησιν τῆς κακίας των; Εἰς ποῖον, πιστεύοντα ἀντίθετα πρὸς αὐτούς, δὲν ἐπένοησαν εἰς βᾶρος του, προσποιούμενοι προφάσεις ὡς ἡ Ἰεζάβελ; Ποία λοιπὸν Ἐκκλησία δὲν θρηνεῖ σήμερον διὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἐπισκόπων των προσβολὰς ἐκείνων; Ἡ μὲν Ἀντιόχεια διὰ τὸν ὁμολογητὴν καὶ ὀρθόδοξον Εὐστάθιον, αἱ δὲ Βαλανέαι διὰ τὸν θαυμασιώτατον Εὐφρατίωνα, καὶ ἡ Πάλτος μὲν καὶ Ἀντάραδος διὰ τὸν Κυμάτιον καὶ Καρτέσιον, ἡ δὲ Ἀδριανούπολις διὰ τὸ φιλόχριστον Εὐτρόπιον καὶ διὰ τὸν διάδοχόν του Λούκιον, ὁ ὁποῖος πολλὰς φορές προσεδέθη μὲ δεσμὰ ἀπ' αὐτούς καὶ ἔτσι ἀπέθανε, καὶ ἡ Ἄγκυρα μὲν διὰ τὸν Μάρκελλον, ἡ Βέρροια δὲ διὰ τὸν Κῦρον καὶ ἡ Γάζα διὰ τὸν Ἀσκληπᾶν. Διότι αὐτούς μὲν, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἐκακοποίησαν πολὺ οἱ πανοῦργοι, συνήργησαν νὰ ἐξορισθοῦν. Τοὺς δὲ Θεόδουλον καὶ Ὀλύμπιον, ἐπισκόπους ἀπὸ τὴν Θράκην, καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς πρεσβυτέρους μας, συνήργησαν νὰ ἀναζητούμεθα ὥστε, μόλις ἀνευρεθῶμεν νὰ ὑποστῶμεν κεφαλικὴν τιμωρίαν. Καὶ ἴσως νὰ πεθαίναμεν ἔτσι, ἂν δὲν διεφεύγομεν καὶ τότε, παρὰ τὴν θέλησίν των. Διότι τοιαῦτα εἶναι τὰ γράμματα πού ἐδόθησαν πρὸς τὸν ἀνθύπατον Δονᾶτον, ἄλλα μὲν ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ὀλυμπίου, ἄλλα δὲ πού ἐδόθησαν πρὸς τὸν Φιλάγριον ἐναντίον μας. Διότι τὸν ἐπίσκοπον τῆς Κωνσταντι-

Καππαδοκίας δήμιον ἐσχηκότες εἰς τοῦτο Φίλιππον τὸν γενόμενον ἑπαρχον· ἦν γὰρ καὶ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν προστάτης καὶ τῶν πονηρῶν βουλευμάτων ὑπηρέτης.

4. Ἄρ' οὖν διὰ τὰ τοσαῦτα κόρον ἔχουσι καὶ λοιπὸν ἠρέμηςαν; Οὐδαμῶς. Οὔτε γὰρ ἐπαύσαντο, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν ταῖς Παροιμίαις βδέλλαν μᾶλλον νεανιεύονται τοῖς κακοῖς ἐπιφνόμενοι κατὰ τῶν μεγάλων παροικιῶν. Οἶα γὰρ καὶ τανῦν ἔδρασαν, τίς ἂν ἀξίως ἐξείποι; Τίς τοσοῦτον δύναται μνημονεῦσαι, ὅσον ἐκεῖνοι πεποιήκασιν; Ἄρτι γὰρ εἰρήνην ἔχουσῶν τῶν
10 ἐκκλησιῶν καὶ τῶν λαῶν εὐχομένων ἐν ταῖς συνάξεσιν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης Λιβέριος καὶ Παυλῖνος ὁ τῆς μητροπόλεως τῶν Γαλλίων καὶ Διονύσιος ὁ τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰταλίας καὶ Λουκίφερ ὁ τῆς μητροπόλεως τῶν κατὰ Σερδιαν νήσων καὶ Εὐσέβιος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, οἱ πάντες ἐπίσκοποι
15 ἀγαθοὶ καὶ τῆς ἀληθείας κήρυκες, ἀρπάζονται καὶ ἐξορίζονται πρόφασιν οὐδεμίαν ἔχοντες ἢ ὅτι μὴ συνέθεντο τῇ ἀρειανῇ αἰρέσει μηδὲ ὑπέγραψαν αὐτοῖς καθ' ἡμῶν, ἐν αἷς ἐπλάσαντο διαβολαῖς καὶ συκοφανταῖς.

5. Περὶ γὰρ τοῦ μεγάλου καὶ εὐγνηροτάτου καὶ ὁμολογητοῦ
20 ἀληθῶς Ὅσιον περιττόν ἐστιν ἐμὲ καὶ λέγειν· ἴσως γὰρ ἐγνώσθη πᾶσιν ὅτι καὶ τοῦτον ἐξορισθῆναι πεποιήκασιν. Οὐ γὰρ ἄσημος, ἀλλὰ καὶ πάντων μάλιστα καὶ μᾶλλον ἐπιφανῆς ὁ γέρων. Ποίας γὰρ οὐ καθηγῆσατο συνόδου; Καὶ λέγων ὀρθῶς οὐ πάντας ἔπεισε; Ποία τις ἐκκλησία τῆς τούτου προστασίας
25 οὐκ ἔχει μνημεῖα τὰ κάλλιστα; τίς λυπούμενός ποτε προσῆλθεν αὐτῷ καὶ οὐ χαίρων ἀπῆλθε παρ' αὐτοῦ; τίς ἤτησε δεόμενος καὶ οὐκ ἀνεχώρησε τυχῶν ὧν ἠθέλησε; Καὶ ὁμοῦ καὶ

1. Πρβλ. Παρμ. 24, 22 ε.

νουπόλεως Παῦλον ἀφοῦ κατεδίωξαν καὶ ἀνεῦρον τὸν ἐστραγγάλισαν φανερὰ εἰς τὴν λεγομένην Κουκουσὸν τῆς Καππαδοκίας, χρησιμοποίησαντες ὡς δῆμιον πρὸς τοῦτο τὸν Φίλιππον ποῦ ἔγινεν ἑπαρχος· διότι αὐτὸς ἦτο καὶ προστάτης τῆς κακοδοξίας των καὶ ὑπηρέτης τῶν πανούργων ἀποφάσεων.

4. Μήπως τάχα διὰ τὰ τόσα πολλὰ ἐχόρτασαν καὶ ὕστερα ἤρέμησαν; οὐδόλως. Διότι καὶ δὲν ἔπαυσαν, ἀλλὰ, ὅπως ἡ βδέλλα εἰς τὰς Παροιμίας¹, πιὸ πολὺ παιδιαρίζουν ἐμμένοντες εἰς τὰ κακὰ ἐναντίον τῶν μεγάλων κοινοτήτων. Διότι ποῖος θὰ ἠμπορέσῃ ἐπαξίως νὰ ἐξιστορήσῃ τὰ ὅσα καὶ τώρα ἔκαναν; Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἀναφέρῃ τόσα πολλὰ, ὅσα ἐκεῖνοι ἔχουν κάνει; Διότι ἐνῶ ἤδη αἱ ἐκκλησίαι εἰρηνεύουν καὶ οἱ πιστοὶ προσεύχονται εἰς τοὺς ναοὺς, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης Λιβέριος καὶ ὁ Παυλῖνος, ὁ μητροπολίτης τῆς Γαλλίας, καὶ ὁ Διονύσιος, ὁ μητροπολίτης τῆς Ἰταλίας, καὶ ὁ Λουκίφερ, ὁ μητροπολίτης τῶν περὶ τὴν Σαρδηνίαν νήσων καὶ ὁ Εὐσέβιος ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὅλοι ἐπίσκοποι ἐνάρετοι καὶ κήρυκες τῆς ἀληθείας, συλλαμβάνονται καὶ ἐξορίζονται χωρὶς κανένα πρόσχημα, παρὰ μόνον ὅτι δὲν συνεφώνησαν μὲ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν καὶ δὲν συνυπέγραψαν τὴν ἐναντίον μας ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν ἐξύφαναν μὲ τὰς διαβολὰς καὶ τὰς συκοφαντίας.

5. Διότι διὰ τὸν πραγματικὰ μεγάλον καὶ εὐτυχημένον γέροντα καὶ ὁμολογητὴν Ὅσιον εἶναι περιττὸν εἰς ἐμὲ νὰ εἰπῶ· διότι ἴσως ἔγινε γνωστὸν εἰς ὅλους ὅτι καὶ αὐτὸν κατώρθωσαν νὰ ἐξορίσουν. Διότι δὲν εἶναι κανένας ἀσήμαντος ὁ γέρων, ἀλλὰ περισσότερον ἀπ' ὅλους καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν διάσημος. Διότι ποίας συνόδου δὲν προήδρευσε; Καὶ δὲν ἔπειθε ὅλους μὲ τοὺς ὀρθοὺς του λόγους; Ποία Ἐκκλησία δὲν ἔχει τὰς ἀρίστας ἀναμνήσεις τῆς ἰδικῆς του προστασίας; Ποῖος, τέλος πάντων, δὲν τὸν ἐπεσκέφθη λυπημένος καὶ δὲν ἐφυγεν ἀπὸ κοντὰ του χαρούμενος; Ποῖος, ἔχοντας ἀνάγκην, τοῦ ἐζήτησε καὶ δὲν ἀνεχώρησε παίρνοντας αὐτὰ ποῦ ἠθέλησε; Καὶ ὅμως καὶ ἐναντίον

κατὰ τούτον τετολμήκασιν, ὅτι καὶ αὐτὸς εἰδὼς ἅς ποιοῦσι διὰ τὴν ἀσέβειαν ἑαυτῶν συκοφαντίας οὐχ ὑπέγραψε ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς. Εἰ γὰρ καὶ ὕστερον διὰ τὰς πολλὰς ὑπὲρ μέτρον ἐπιφερομένας αὐτῷ πληγὰς καὶ συσκευὰς κατὰ τῶν 5 συγγενῶν αὐτοῦ εἶξεν αὐτοῖς πρὸς ὥραν ὡς γέρον καὶ ἀσθενῆς τῷ σώματι, ὅμως τούτων ἡ πονηρία καὶ ἐκ τούτων δεικνυται σπουδασάντων πανταχόθεν ἑαυτοὺς δεῖξαι μὴ εἶναι Χριστιανοὺς ἀληθῶς.

6. Ἐκεῖθεν γὰρ καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πάλιν ἐπεφύησαν ζη-
10 τοῦντες πάλιν ἡμᾶς ἀποκτεῖναι. Καὶ γέγονε χεῖρονα τὰ νῦν τῶν προτέρων. Στρατιῶται γὰρ ἐξαίφνης τὴν ἐκκλησίαν ἐκύκλωσαν, καὶ τὰ πολέμων ἀντὶ τῶν εὐχῶν ἐγένετο. Εἴτ' ἐλθὼν τῇ τεσσαρακοστῇ ὁ παρ' αὐτῶν ἀποσταλεὶς ἐκ Καππαδοκίας Γεώργιος ἠὔξησεν, ἃ παρ' αὐτῶν μεμάθηκε κακά. Μετὰ γὰρ
15 τὰ ἑβδομα τοῦ Πάσχα παρθένοι εἰς δεσμωτήριον ἐβάλλοντο, ἐπίσκοποι ἤγοντο ὑπὸ στρατιωτῶν δεδεμένοι, ὄρφανῶν καὶ χηρῶν ἠρπάζοντο οἰκίαι καὶ ἄρτοι, ἔφοδοι κατὰ τῶν οἰκιῶν ἐγίνοντο, καὶ νυκτὸς οἱ Χριστιανοὶ κατεφέροντο, ἐπεσφραγίσθησαν οἰκίαι, καὶ ἀδελφοὶ κληρικῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἐκιν-
20 δύνευον. Καὶ δεινὰ μὲν ταῦτα, δεινότερα δὲ τὰ μετὰ ταῦτα τολμήματα. Τῇ γὰρ ἑβδομάδι μετὰ τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν ὁ λαὸς νηστεύσας ἐξῆλθε περὶ τὸ κοιμητήριον εὔξασθαι, διὰ τὸ πάντας ἀποστρέφειν τὴν πρὸς Γεώργιον κοινωσίαν. Ἀλλὰ τοῦτο μαθὼν ὁ παμπόνηρος αὐτὸς παροξύνει τὸν στρατη-
25 λάτην Σεβαστιανὸν Μανιχαῖον ὄντα· καὶ λοιπὸν αὐτὸς μετὰ πλήθους στρατιωτῶν ὄπλα καὶ ξίφη γυμνὰ καὶ τόξα καὶ βέλη φερόντων ὥρμησεν ἐν αὐτῇ τῇ Κυριακῇ κατὰ τῶν λαῶν. Καὶ ὀλίγους εὐρῶν εὐχομένους (οἱ γὰρ πλεῖστοι λοιπὸν διὰ τὴν ὥραν ἀναχωρήσαντες ἦσαν) τοιαῦτα εἰργάσατο, οἷα παρ' αὐ-

αὐτοῦ ἀπετόλμησαν, διότι καὶ αὐτός, γνωρίζοντας τὰς συκοφαντίας ποὺ κάνουν, λόγῳ τῆς ἀσεβείας των, δὲν ὑπέγραψε τὰς ἐναντίον μου κατηγορίας. Διότι ἂν καὶ ἀργότερα, διὰ τὰς ὑπερβολικὰς συμφορὰς ποὺ τοῦ προεκάλεσαν ὡς καὶ τὰς σκευωρίας ἐναντίον τῶν συγγενῶν του, ὑπεχώρησεν εἰς αὐτούς, πρὸς στιγμὴν ἐπειδὴ ἦτο γέρον καὶ ἀσθενικός, ὅμως ἡ πονηρία των ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ αὐτὰ, μὲ τὸ νὰ προσπαθοῦν ἀπὸ παντοῦ νὰ παρουσιάσουν τοὺς ἑαυτοὺς των ὅτι πράγματι δὲν εἶναι Χριστιανοί.

6. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἀνεφάνησαν ἐκ νέου εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀναζητοῦντες καὶ πάλιν νὰ μὲ φονεύσουν. Καὶ ἔγιναν τὰ τωρινὰ χειρότερα ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Διότι ξαφνικὰ στρατιῶται περιεκύκλωσαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔγιναν τὰ συνηθισμένα τῶν πολέμων ἀντὶ τῶν προσευχῶν. Ὅταν ἔπειτα ἦλθε κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ὁ ἀπεσταλμένος τους Γεώργιος ἐκ Καππαδοκίας ἐμεγάλωσε τὰ κακὰ ποὺ εἶχε μάθει ἀπ' αὐτούς. Διότι μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἀπὸ τὸ Πάσχα παρθένοι ἐρρίπτοντο εἰς φυλακὴν, ἐπίσκοποι μετεφέροντο ὑπὸ στρατιωτῶν δέσμιοι, οἰκία καὶ τρόφιμα ἀπὸ ὀρφανὰ καὶ χήρας διηρηπάζοντο, ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν οἰκιῶν ἐγίνοντο, καὶ Χριστιανοὶ νύκτα συναμβάνοντο, οἰκία ἐκλείοντο, καὶ ἀδελφοὶ διεκινδύνευον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἀδελφῶν κληρικῶν. Καὶ αὐτὰ μὲν ἦσαν φοβερά, φοβερώτερα ὅμως ἦσαν τὰ ὅσα ἐπεχείρησαν ἀργότερα. Διότι, κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν ἑβδομάδα ὁ λαὸς ἀφοῦ ἐνήστευσεν, ἐβγήκε νὰ προσευχηθῆ κοντὰ στὸ κοιμητήριον διὰ τὸν λόγον ὅτι ὅλοι ἀποστρέφονται τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Γεώργιον. Ἀλλὰ μόλις τὸ ἔμαθεν αὐτὸ ὁ παμπόνηρος παροτρύνει ὁ ἴδιος τὸν στρατηλάτην Σεβαστιανόν, ποὺ ἦτο Μανιχαῖος. Καὶ τότε αὐτὸς μὲ πλῆθος στρατιωτῶν, ποὺ ἔφεραν ὅπλα καὶ γυμνὰ ξίφη καὶ τόξα καὶ βέλη εἰσώρμησαν ἐναντίον τῶν πιστῶν κατὰ τὴν ἰδίαν Κυριακὴν ἡμέραν. Καὶ ἐπειδὴ εὔρεν ὀλίγους νὰ προσεύχωνται (διότι οἱ περισσότεροὶ λόγῳ τῆς ὥρας εἶχον ἀναχωρήσει) ἐπροξένησε εἰς βάρους τῶν τοιαῦ-

τῶν) ἔπρεπεν ἀκούσαντα πρᾶξαι. Πυρκαϊὰν γὰρ ἀνάψας καὶ
 στήσας παρθένους παρὰ τὸ πῦρ ἠνάγκαζε λέγειν ἑαυτὰς τῆς
 Ἀρείου πίστεως εἶναι. Ὡς δὲ νικῶσας αὐτὰς ἔβλεπε καὶ
 μὴ φροντιζούσας τοῦ πυρός, γυμνώσας λοιπὸν οὕτω κατέκο-
 5 φεν εἰς τὰ πρόσωπα, ὡς μετὰ χρόνον μόλις αὐτὰς ἐπιγνω-
 σθῆναι.

7. Ἄνδρας δὲ κρατήσας τεσσαράκοντα καινοτέρῳ τρόπῳ
 κατέκοψε· ῥάβδους γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν φοινίκων εὐθὺς τεμῶν
 ἐν αὐταῖς ἐχούσας ἔτι τοὺς σκόλοπας τὰ νῶτα τούτων οὕτως
 10 ἐξέδειρεν, ὡς τινὰς μὲν πολλάκις χειρουργηθῆναι διὰ τοὺς
 ἐναποπαγέντας ἐν αὐτοῖς σκόλοπας, τινὰς δὲ καὶ μὴ φέροντας
 ἀποθανεῖν. Πάντας μὲν οὖν τοὺς περιληφθέντας ἀθρόως καὶ
 τὴν παρθένον ἐξώρισαν εἰς τὴν μεγάλην Ὅασιν, τὰ δὲ σώματα
 τῶν τετελετηκότων οὐδὲ τοῖς ἰδίῳις κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποδο-
 15 θῆναι πεποιήκασιν, ἀλλ' ἔκρουσαν ὡς ἠθέλησαν ἄταφα βαλόν-
 τες ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν αὐτοὺς λανθάνειν τὴν τοσαύτην ὠμότητα.
 Πράττουσι δὲ τοῦτο πεπλανημένοι τῇ διανοίᾳ οἱ παράφρονες.
 Τῶν γὰρ οἰκείων τῶν τετελετηκότων χαϊρόντων μὲν διὰ τὴν
 ὁμολογίαν, θρηγούντων δὲ διὰ τὰ σώματα μείζων ἐξηχεῖτο
 20 κατ' αὐτῶν ὁ τῆς ἀσεβείας καὶ ὠμότητος ἔλεγχος. Καὶ γὰρ
 εὐθὺς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Λιβύων ἐξώρισαν μὲν ἐπι-
 σκόπους Ἀμμώνιον, Μούιον, Γάιον Φίλωνα, Ἐρμῆν, Πλήγιον,
 Ψενόσιριν, Νειλάμμωνα, Ἀγαθόν, Ἀνάγαμφον, Μᾶρκον,
 Ἀμμώνιον, ἕτερον Μᾶρκον, Δρακόντιον, Ἀδέλφιον, Ἀθη-
 25 νόδωρον καὶ πρεσβυτέρους Ἰέρακα καὶ Διόσκορον. Καὶ οὕτω
 πικρῶς ἤλασαν αὐτούς, ὡς τινὰς μὲν αὐτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς,
 τινὰς δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἐξορισμῷ ἀποθανεῖν. Ἐφηνγάδουσιν δὲ
 ἐπισκόπους πλείους τριάκοντα· σπουδῆ γὰρ ἦν αὐτοῖς κατὰ

τα κακά, τὰ ὅποια κατ' ἐντολήν αὐτῶν ἔπρεπε νὰ διαπράξη. Διότι ἀφοῦ ἦναψε πυρκαϊάν καὶ ἔστησε παρθένους πλησίον τῆς φωτιᾶς τὰς ἐξηνάγκαζε νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν δοξασίαν τοῦ Ἀρείου. Ἀλλὰ καθὼς ἔβλεπε νὰ ὑπερνικοῦν τοὺς πόνους καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρωνται διὰ τὴν φωτιάν, ἀφοῦ τὰς ἐγύμνωσε τὰς κατέκοψεν εἰς τὰ πρόσωπα ἔτσι, πού ὕστερα ἀπὸ καιρόν, μόλις νὰ γνωρίζονται.

7. Ἀφοῦ δὲ συνέλαβε τεσσαράκοντα ἄνδρας, κατέκοψεν αὐτοὺς μὲ ἐντελῶς καινούργιον τρόπον· δηλαδή ἀφοῦ ἔκοψεν ἀμέσως κλάδους ἀγκαθωτοὺς ἀπὸ φοίνικας, ἐτραυμάτισε κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὰ πλευρά των, ὥστε μερικοὶ μὲν νὰ χειρουργηθοῦν πολλές φορές διὰ νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπ' αὐτοὺς τὰ ἀγκάθια πού τοὺς εἶχαν ἐμπηχθῆ, μερικοὶ δὲ νὰ ἀποθάνουν ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξουν τὰ βασανιστήρια. Ὅλους λοιπὸν τοὺς συλληφθέντας μαζί καὶ μὲ τὴν παρθένον τοὺς ἐξώρισαν εἰς τὴν μεγάλην Ὑασιν, τὰ σώματα δέ, ἐκείνων πού εἶχαν ἀποθάνει, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τοὺς ἰδικούς των, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀρχήν, ἀλλὰ τὰ ἀπέκρυσαν, ὅπως ἤθελαν, ἀφήνοντάς τα ἄταφα, μὲ σκοπόν, ὅπως ἐνόμιζον, νὰ μὴ ἀποκαλυφθῆ ἡ τόση μεγάλη ἀπανθρωπιά τους. Κάνουν δὲ αὐτὸ οἱ παράφρονες ἐπειδὴ πλανῶνται. Διότι ἐνῶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν πού ἔχουν ἀποθάνει χαίρονται μὲν διὰ τὴν θαρραλέαν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς των, θρηνολογοῦν δὲ διὰ τὰ ἄταφα σώματά των, μεγαλύτερος ἐγένετο ἐναντίον των ὁ ἔλεγχος τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς σκληρότητός των. Καὶ διότι ἀμέσως μὲν ἐξώρισαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Λιβύην τοὺς ἐπισκόπους Ἀμμώνιον, Μούϊον, Γάϊον, Φίλωνα, Ἐρμῆν, Πλήνιον, Ψενόσιριν, Νειλάμμωνα, Ἀγαθόν, Ἀνάγαμφον, Μᾶρκον, Ἀμμώνιον, ἄλλον Μᾶρκον, Δρακόντιον, Ἀδέλφιον, Ἀθηνόδωρον καὶ τοὺς πρεσβυτέρους Ἰέρακα καὶ Διόσκορον. Καὶ ἔτσι τόσον σκληρὰ ἐβασάνισαν αὐτούς, ὥστε μερικοὶ μὲν ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἀποθάνουν καθ' ὁδόν, μερικοὶ δὲ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας των. Ἐξώρισαν δὲ περισσοτέρους ἀπὸ τριάκοντα ἐπισκόπους. Κα

τὸν Ἀγαάβ εἰ δυνατὸν ἐξᾶραι τὴν ἀλήθειαν. Ἴδου ταῦτα τῶν ἀσεβῶν τὰ τολμήματα.

8. Ταῦτα δρῶντες καὶ μὴ ἐντραπέντες ἐφ' οἷς πρότερον καθ' ἡμῶν ἐτύρευσαν κακοῖς, ἔτι καὶ νῦν κατηγοροῦσιν ἐκφυγεῖν
 5 δυναθέντας αὐτῶν τὰς ἀνδροφόνους χεῖρας· μᾶλλον δὲ ὀδύρονται πικρῶς, ὅτι μὴ καὶ ἐκποδὼν τέλειον πεποιήκασι. Καὶ λοιπὸν προφασίζονται δειλίαν ὄνειδίσειν ἀγνοοῦντες, ὅτι καὶ τοῦτο γογγύζοντες εἰς ἑαυτοὺς ἐπιστρέφουσι μᾶλλον τὴν μέμψιν. Εἰ γὰρ φαῦλον τὸ φεύγειν, πολλῶ χεῖρον τὸ διώκειν. Ὁ μὲν
 10 γάρ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ, κρύπτεται, ὁ δὲ διώκει ζητῶν ἀποκτεῖναι. Καὶ τὸ μὲν φεύγειν γέγραπται, ὁ δὲ ζητῶν ἀναιρηῆσαι παραβαίνει νόμον καὶ μᾶλλον αὐτὸς τὴν πρόφασιν τοῦ φεύγειν παρέχει. Εἴπερ οὖν τὴν φυγὴν ὄνειδίζουσιν, ἐντραπέτωσαν πλέον ἑαυτοὺς διώκοντας· πανέσθωσαν γὰρ ἐπιβουλεύοντες,
 15 καὶ παύσονται καὶ οἱ φεύγοντες εὐθύς. Ἀλλὰ τῆς μὲν ἰδίας πονηρίας οὐ παύονται, τοῦ δὲ καταλαβεῖν ἔνεκα πάντα πράττουσιν οὐκ εἰδότες ὅτι τῶν διωκομένων ἡ φυγὴ μέγας ἔλεγχός ἐστι κατὰ τῶν διωκόντων. Οὐδεὶς γὰρ τὸν πρᾶον καὶ φιλόφρωνον φεύγει, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἄγριον καὶ πονηρὸν ὄντα τὸν
 20 τρόπον. «Πᾶς γοῦν κατώδυνος καὶ ὑπόχρεως» ἀπὸ μὲν τοῦ Σαούλ ἔφηνε, πρὸς δὲ τὸν Δαυῖδ κατέφηνε. Διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι τοὺς κρυπτομένους αὐτοὺς ἀναιρεῖν σπουδάξουσιν ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν ἔχειν τῆς ἑαυτῶν πονηρίας τὸν ἔλεγχον. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ δοκοῦσι τυφλώττειν οἱ ἀεὶ πλανώμενοι· ὅσῳ γὰρ
 25 ἡ φυγὴ πρόδηλος, τοσοῦτω καὶ πλέον ἢ ἐξ ἐπιβουλήσ γινομέ-

1. Πρβλ. Μτθ. 10, 23

2. Ἐξ. 20, 15

3. Α' Βασ. 22, 2

βέβαια ἔσπευδαν, ὅπως ὁ Ἀχαάβ, ὅσον τὸ δυνατὸν πιὸ πολὺ νὰ μεγαλοποιήσουν τὴν πραγματικότητα. Αὐταὶ λοιπὸν ἦσαν αἱ τολμηραὶ πράξεις τῶν ἀσεβῶν.

8. Ἐπειδὴ δὲ ἔκαναν αὐτὰ καὶ δὲν ἐντρέπησαν δι' ὅσα κακὰ προηγουμένως ἐμηχανεύθησαν, ἀκόμη καὶ τώρα μᾶς κατηγοροῦν διὰ τὸ ὅτι κατωρθώσαμεν νὰ διαφύγωμεν ἀπὸ τὰ ἀνθρωποκτόνα χέρια των, ἢ, διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα, αὐτοὶ θρηνοῦν πικρὰ διότι δὲν κατάφεραν νὰ μᾶς ἀφανίσουν καὶ διὰ τοῦτο προφασίζονται ὅτι μᾶς κατηγοροῦν διὰ δειλίαν, ἐπειδὴ ἀγνοοῦν ὅτι, καὶ ὅταν ἀγανακτοῦν δι' αὐτό, ἡ κατηγορία ἐπιστρέφει μᾶλλον εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι ἐὰν εἶναι κακὸν τὸ νὰ διαφεύγῃς τὸν κίνδυνον, πολὺ χειρότερον εἶναι τὸ νὰ καταδιώκῃς κάποιον. Διότι ὁ μὲν πρῶτος κρύπτεται διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃ, ὁ δὲ δεύτερος καταδιώκει ἐπιζητῶν νὰ φονεύσῃ. Καὶ τὸ νὰ διαφεύγῃ κανεὶς τὸν κίνδυνον εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν Γραφήν¹, τὸ νὰ ἐπιδιώκῃ νὰ φονεύσῃ παραβαίνει τὸν νόμον² καὶ μᾶλλον αὐτὸς (ὁ διώκτης) δίδει τὸ πρόσχημα τῆς φυγῆς. Ἐὰν, λοιπὸν, πράγματι κατηγοροῦν τὴν φυγὴν καλλίτερα νὰ ἐντρέπωνται τοὺς ἑαυτοὺς των ποὺ εἶναι διώκται. Ἄσπαύσουν δηλαδή νὰ μελετοῦν κακὰ καὶ ἀμέσως θὰ παύσουν νὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ φυγάδες. Ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν σταματοῦν τὴν πανουργίαν των καὶ κάνουν τὰ πάντα προκειμένου νὰ συλλαμβάνουν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι ἡ φυγὴ τῶν διωκομένων εἶναι μεγάλος ἔλεγχος ἐναντίον τῶν διωκτῶν. Διότι κανεὶς δὲν ἀποφεύγει τὸν ἥρεμον καὶ φιλόανθρωπον ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἄγριος καὶ πονηρὸς κατὰ τὴν συμπεριφορὰν του. «Κάθε λοιπὸν δυσαρεστημένος καὶ κάθε χρεωφειλέτης»³ διέφευγε μὲν ἀπὸ τὸν Σαούλ, κατέφευγε δὲ πρὸς τὸν Δαυΐδ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ φροντίζουν μὲ προθυμίαν νὰ φονεύουν αὐτοὺς ποὺ κρύπτονται, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται ὅτι ἔχουν τὸν ἔλεγχον τῆς πανουργίας των. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ ἀποδεικνύονται ὅτι εἶναι τυφλοὶ, αὐτοὶ ποὺ πάντοτε πλανῶνται· διότι ὅσον πιὸ φανερόν ἐστὶν ἡ φυγὴ, τόσον πιὸ πολὺ θὰ γίνῃ πιὸ φανερόν καὶ ὁ ἐξ

νη παρ' αὐτῶν ἀναίρεσις ἢ καὶ ἐξορία προφανεστέρα γενήσεται· ἂν τε γὰρ ἐποκτείνωσιν, ὁ θάνατος μεῖζον ἠχῆσει κατ' αὐτῶν· ἂν τε πάλιν ἐξορίσωσι, πανταχοῦ καθ' ἑαυτῶν αὐτοὶ μνημεῖα τῆς παρανομίας ἐξαποστέλλουσιν.

5 9. Εἰ μὲν οὖν ἔσωζον τὰς φρένας, ἔβλεπον ἑαυτοὺς ἐν τούτοις συνεχομένους καὶ τοῖς ἑαυτῶν προσκόπτοντας λογισμοῖς. Ἐπειδὴ καὶ τὸ σωφρονεῖν ἀπώλεσαν, διὰ τοῦτο καὶ διώκοντες ἐξάγονται, καὶ ζητοῦντες ἀνελεῖν οὐχ ὀρῶσιν ἑαυτῶν τὴν ἀσέβειαν. Τάχα γὰρ καὶ τὴν πρόνοιαν αὐτὴν αἰτιᾶσθαι τολ-
 10 μῶσιν (οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἀτόλμητον), ἐφ' οἷς αὐτοῖς οὐ παραδίδωσι, προδήλου τούτου τυγχάνοντος κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, ὅτι μηδὲ στρουθίον ἄνευ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐμπεσεῖν εἰς παγίδα δύναται. Καὶ γὰρ καὶ ὅτε παραλαμβάνουσιν οἱ ἀλάστορες, εὐθὺς ἐπιλαμβάνονται τῶν
 15 τε ἄλλων καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἑαυτῶν· καὶ μόναίς ταῖς ἀλαζονείαις τὰς ὀφρῦς ἀνασπάσαντες οὔτε καιρὸν γινώσκουσιν οὔτε ἀδικοῦντες ἀνθρώπους αἰδοῦνται τὴν φύσιν, κατὰ δὲ τὸν τύραννον τῆς Βαβυλῶνος ἀγριώτερον ἐπιφύονται καὶ οὔτε τινὰς ἐλεοῦσιν, ἀλλὰ καὶ «Τοῦ πρεσβυτέρου τὸν ζυγὸν ἐπιβαρύνου-
 20 σιν» καὶ «Ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων», ὡς γέγραπται, «προστιθέασιν» οἱ ἀνηλεεῖς. Εἰ μὲν οὖν μὴ ταῦτα δράσαντες ἦσαν, εἰ μὴ τοὺς κατὰ τῆς συκοφαντίας αὐτῶν ὑπὲρ ἡμῶν λέγοντας ἐξορίσαντες ἦσαν, πιθανῶς ἂν λέγοντες παρά τισιν ἐνομίσθησαν· ἐπειδὴ δὲ ἄλλοις τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις
 25 ἐπισκόποις ἐπεβούλευσαν καὶ οὔτε τοῦ μεγάλου καὶ ὁμολογητοῦ Ὁσίου οὔτε τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης οὔτε τοσοῦτων ἀπὸ τῶν Σπανίων καὶ Γαλλίων καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ τῶν ἄλλων μερῶν ἐπισκόπων ἐφείσαντο, ἀλλὰ τосαῦτα πε-

1. Πρβλ. Ματθ. 10, 29

2. Ἦσ. 47, 6

3. Ψαλμ. 68, 27

ἐπιθέσεως θάνατος αὐτῶν ἢ καὶ ἡ ἔξορία των. Διότι καὶ ἂν φονεύσουν, ὁ θάνατος θὰ ἀντηχήσῃ περισσότερο ἐναντίον των, καὶ ἂν πάλιν ἐξορίσουν, οἱ ἴδιοι παντοῦ θ' ἀποστέλλουν τὰς ἀποδείξεις τῆς ἰδικῆς των παρανομίας.

9. Διότι ἐὰν μὲν διετήρουν σφῶας τὰς φρένας των, τότε θὰ εἶχον συγκρατημένους τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ θὰ ἠμποδίζοντο ἀπὸ τοὺς παραλογισμούς των. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔχασαν καὶ τὴν σύνεσίν των διὰ τοῦτο παρασύρονται εἰς διωγμούς καί, ἐνῶ ἀναζητοῦν νὰ φονεύσουν δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀσέβειάν των. Διότι ἴσως ἀποτολμοῦν νὰ κατηγορήσουν καὶ αὐτὴν τὴν (θεῖαν) πρόνοιαν (διότι τίποτε εἰς αὐτοὺς δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ τολμήσουν), δι' ὅσους δὲν παραδίδει εἰς αὐτούς, ἀφοῦ εἶναι τοῦτο γνωστόν, σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Σωτῆρος, ὅτι οὔτε ἓνα σπουργίτι δὲν ἠμπορεῖ νὰ πέσῃ μέσα εἰς τὴν παγίδα, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος¹. Διότι καὶ ὅταν οἱ κατηραμένοι ἐπιχειροῦν κάτι, ἀμέσως λησμονοῦν καὶ τοὺς ἄλλους καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τοὺς ἑαυτοὺς των· καὶ ἀφοῦ ἀνασηκώσουν τὰ φρύδια τους κατεχόμενοι ἀπὸ ἀλαζονείαν, οὔτε περιστάσεις ἀναγνωρίζουν οὔτε αἰσθάνονται φυσικὴν ἐντροπήν, ὅταν ἀδικοῦν ἀνθρώπους, καί, ὅπως ὁ τύραννος τῆς Βαβυλῶνος, ἐπιτίθενται πρὸς ἄγρια καὶ οὔτε κανένα εὐσπλαχνίζονται, ἀλλ' οἱ ἄσπλαχνοι «Εἰς τοὺς γέροντας ἐπέβαλαν βαρύτερον ζυγόν»² καὶ «Εἰς τὸν πόνον τῶν τραυμάτων προσθέτουν πόνον»³ καθὼς ἔχει γραφῆ. Ἐὰν μὲν λοιπὸν δὲν εἶχον κἀναι αὐτὰ, ἐὰν δὲν εἶχον ἐξωρίσει αὐτοὺς ποὺ μᾶς ὑπερασπίζου, ἀντίθετα πρὸς τὴν συκοφαντίαν των, τότε ἴσως θὰ ἐγίνοντο πιστευτὰ ἀπὸ μερικοὺς τὰ λεγόμενά των. Ἐπειδὴ ὁμως ἐσχεδίασαν κακὰ ἐναντίον τόσων πολλῶν καὶ μεγάλων ἐπισκόπων καὶ δὲν ἄφησαν ἀπειράκτους οὔτε τὸν μέγαν καὶ ὁμολογητὴν Ὅσιον, οὔτε τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, οὔτε τόσους ἄλλους ἐπισκόπους ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Λιβύην καὶ ἄλλα μέρη, ἀλλὰ ἔκαναν τόσα πολ-
λά κακὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐπῆραν τὸ μέρος μας, ὅταν τοὺς

ποιήκασι κατὰ τῶν ὄλων ἐλεγξάντων αὐτοὺς ὑπὲρ ἡμῶν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡμᾶς πρὸ τῶν ἄλλων ἐβουλεύσαντο καὶ μετ' ἐκεί-
 νους ἐπιθυμοῦσι δὲ κάκεισε ἀνελεῖν; Εἰς τοῦτο γὰρ ἀγρουπνοῦ-
 5 οὐκ ἐβούλοντο ζῆν.

10. Τίς τοίνυν οὐ συνορᾷ τὴν πανουργίαν αὐτῶν; Τίνι τοῦτο
 κατάδηλον οὐκ ἔστιν, ὅτι μὴ δι' ἀρετὴν ὀνειδίζουσι δειλίαν,
 ἀλλ' αἵματα διψῶντες ὥσπερ σαγήναις χρῶνται ταῖς ἰδίαις
 κακοτεχνίαις νομίζοντες ἐν ταύταις συλλαμβάνεσθαι, οὓς ἐὰν
 10 ζητῶσιν ἀναιρῆσαι; Τοιούτους γὰρ αὐτοὺς αἱ πράξεις ἔδειξαν
 καὶ ἤλεγξαν τὸν τρόπον αὐτῶν, θηρίων μὲν ἀγριώτερον Βαβυ-
 λωνίων δὲ ὠμότερον. Καὶ εἰ καὶ αὐτάρκης ἐκ τούτων ἔστιν
 ὁ κατ' αὐτῶν ἔλεγχος, ὅμως, ἐπειδὴ κατὰ τὸν πατέρα. ἑαυτῶν
 τὸν διάβολον ἀπαλοῖς τοῖς λογαρίοις σχηματίζονται ὥστε δει-
 15 λίαν ἐγκαλεῖν, δειλότεροι λαγωῶν ὄντες αὐτοί, φέρε καὶ τὰ ἐκ
 τῶν θείων Γραφῶν περὶ τῶν τοιούτων γεγραμμένα θεωρήσω-
 μεν. Δειχθήσονται γὰρ οὐδὲν ἤττον καὶ πρὸς ταύτας μὲν μα-
 χόμενοι, τῶν δὲ ἀγίων τὰς ἀρετὰς διαβάλλοντες. Εἰ γὰρ λοι-
 δοροῦσι τοὺς κρυπτομένους ἀπὸ τῶν ζητούντων ἀνελεῖν καὶ
 20 διαβάλλουσι τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τῶν διωκόντων, τί ποιήσου-
 σιν ὀρῶντες τὸν μὲν Ἰακώβ φεύγοντα τὸν ἀδελφὸν Ἡσαῦ, τὸν
 δὲ Μωσῆν εἰς Μαδιάμ ἀναχωροῦντα διὰ τὸν φόβον τοῦ Φα-
 ραῶ; Τί δὲ τοιαῦτα φλυαροῦντες ἀπολογήσονται τῷ Δαυῖδ
 φεύγοντι τὸν Σαοὺλ ἀπὸ τῆς οἰκίας, ὅτε ἀπέστειλεν αὐτὸν
 25 ἀναιρεθῆναι, καὶ κρυπτομένῳ μὲν τοῦτον ἐν τῷ σπηλαίῳ,
 «Ἀλλοιοῦντι δὲ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ», ἕως ἂν παρέλθῃ τὸν
 Ἀβιμέλεχ καὶ τὴν ἐπιβουλήν ἐκκλίνη; Τί δ' ἂν εἶποιεν οἱ πάν-

1. Πρβλ. Ἰω. 8, 44

2. Πρβλ. Γεν. 27, 41 ἔ.

3. Πρβλ. Ἔξ. 2, 15.

4. Πρβλ. Α' Βασ. 19

5. Πρβλ. Α' Βασ. 20, 31

ἤλεγξαν, πῶς νὰ μὴ ἀπεφάσιζαν καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμοῦσαν καὶ ἐκεῖ πιὸ πολὺ νὰ μᾶς φονεύσουν, πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ μετὰ ἀπ' ἐκείνους; Διότι δι' αὐτὸ μένουں ἄγρυπνοι καὶ νομίζουں ὅτι ἀδικοῦνται, ὅταν βλέπουں νὰ σώζονται αὐτοὶ ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ ζοῦν.

10. Ποῖος λοιπὸν δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν πανουργίαν των; Εἰς ποῖον αὐτὸ δὲν εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι δῆθεν ἀπὸ ἀρετὴν μᾶς κατηγοροῦν διὰ δειλίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ διψοῦν δι' αἵματα μεταχειρίζονται τεχνάσματα δόλια, νομίζοντες ὅτι μὲ αὐτὰ θὰ συλλάβουں αὐτοὺς ποὺ ἀναζητοῦν νὰ φονεύσουں; Διότι τέτοιους τοὺς ἀπέδειξαν τὰ ἔργα τους ὅτι εἶναι, καὶ ἐφανέρωσαν τὴν συμπεριφορὰν των ὡς ἀγριωτέραν μὲν τῶν θηρίων, σκληροτέραν δὲ τῶν Βαβυλωνίων. Καὶ ἂν ἀπὸ αὐτὰ ὁ ἐναντίον των ἔλεγχος εἶναι ἀρκετός, ὅμως, ἐπειδὴ, ὅπως ὁ πατήρ των διάβολος¹, προσποιοῦνται μὲ τρυφερὰ λογάκια, ἔτσι ποὺ ἐνῶ μᾶς κατηγοροῦν διὰ δειλίαν, οἱ ἴδιοι ἀποδεικνύου̣νται πιὸ δειλοὶ ἀπὸ τοὺς λαγούς, ἃς ἐξετάσωμεν καὶ τὰ ὅσα ἔχου̣ν γραφῆ δι' αὐτοὺς εἰς τὰς θείας Γραφάς. Διότι θὰ ἀποδειχθοῦν τοῦλάχιστον ὅτι ἀντιμάχονται αὐτὰς καὶ ὅτι δυσφημοῦν τὰς ἀρετὰς τῶν ἁγίων. Διότι ἐὰν κακολογοῦν αὐτοὺς ποὺ κρύπτονται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀναζητοῦν νὰ τοὺς φονεύσου̣ν καὶ συκοφαντοῦν ἐκείνους ποὺ διαφεύγου̣ν ἀπὸ τοὺς διώκτας των, τί θὰ κάνο̣ν, ὅταν βλέπου̣ν τὸν μὲν Ἰακώβ νὰ διαφεύγῃ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Ἡσαῦ², τὸν δὲ Μωϋσῆν νὰ ἀναχωρῆ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Φαραῶ³ εἰς τὴν Μαδιάμ; Μὲ τί φλυαρίας δὲ θὰ ἀπολογηθοῦν διὰ τὸν Δαυῖδ ποὺ διέφευγεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν του τὸν Σαούλ⁴, ὅταν ἀπέστειλεν ἀνθρώπους νὰ τὸν φονεύσου̣ν⁵, καὶ ἐνῶ αὐτὸς μὲν ἐκρύπτετο εἰς τὸ σπήλαιον⁶ καὶ «ἥλλαξε τὴν μορφήν τοῦ προσώπου του⁷», μέχρι ποὺ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν Ἀβιμέλεχ καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον; Τί δὲ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν αὐτοὶ ποὺ εὐκόλα τὰ λέγου̣ν ὅλα, ἂν ἔβλεπαν τὸν

6. Πρβλ. Α' Βασ. 22, 1

7. Α' Βασ. 21, 13

τα λέγοντες εὐχερῶς βλέποντες τὸν μέγαν Ἡλίαν ἐπικαλούμενον μὲν τὸν Θεὸν καὶ νεκρὸν ἐγείροντα, κρυπτόμενον δὲ διὰ τὸν Ἀχαάβ καὶ φεύγοντα διὰ τὰς ἀπειλὰς τῆς Ἰεζάβελ; Τότε γὰρ ζητούμενοι καὶ οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν ἐκρύπτοντο λανθάνοντες ἐν τοῖς σπηλαίοις παρὰ τῷ Ἀβδιοῦ.

11. Ἡ τούτοις μὲν ὡς παλαιοῖς οὐκ ἐνέτυχον, τῶν δὲ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον οὐδεμίαν μνήμην ἔχουσι. Καὶ γὰρ καὶ οἱ μαθηταὶ «διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων» ἀνεχώρουν κρυπτόμενοι, καὶ ὁ Παῦλος ἐν Δαμασκῷ παρὰ τοῦ ἐθνάρχου ζητούμενος
- 10 «ἀπὸ τοῦ τείχους ἐν σαργάνῃ κεχάλασται καὶ ἐξέφυγε τοῦ ζητοῦντος τὰς χεῖρας». Τῆς τοίνυν Γραφῆς τοιαῦτα λεγούσης περὶ τῶν ἀγίων ποίαν ἄρα πρόφασιν τῆς ἐαυτῶν προπετείας ἐξευρεῖν δυνήσονται; Ἄν τε γὰρ δειλίαν ὀνειδίσωσι κατ' αὐτῶν, μαινομένων τὸ τόλμημα, ἂν δὲ καὶ ὡς παρὰ τὸ βούλημα
- 15 τοῦ Θεοῦ ποιῶντος αὐτοὺς διαβάλλωσιν, οὐκ εἰδότες εἰσι παντελῶς τὰς Γραφάς. Ἐν μὲν γὰρ τῷ νόμῳ πρόσταξις ἦν ἐκταγῆναι καὶ πόλεις φυγαδευτηρίων ὑπὲρ τοῦ τοὺς ζητουμένους εἰς θάνατον ὅπως δήποτε δύνασθαι διασώζεσθαι. Ἐπὶ δὲ συντελείᾳ τῶν αἰώνων παραγενόμενος αὐτὸς ὁ τῷ Μωσεῖ λα-
- 20 λήσας Λόγος τοῦ Πατρὸς πάλιν ἐντολὴν ταύτην δίδωσι λέγων· («Ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν»)· καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν· («Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἔστος ἐν τόπῳ ἀγίῳ (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω), τότε οἱ ἐν τῇ
- 25 Ἰουδαίᾳ φεγγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη· ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ κατα-

1. Πρβλ. Γ' Βασ. 17, 17 ἔ.

2. Πρβλ. Γ' Βασ. 18, 46

3. Πρβλ. Γ' Βασ. 19, 2

4. Πρβλ. Γ' Βασ. 18, 4 ἔ.

5. Ἰω. 20, 19.

6. Πρβλ. Β' Κορ. 11, 32 - 33

7. Πρβλ. Ἀριθ. 35, 12

μεγάλον Ἡλίαν νὰ ἐπικαλῆται μὲν τὸν Θεὸν νὰ ἀναστήσῃ καὶ νεκρόν¹, νὰ κρύπτεται δὲ διὰ τὸν φόβον τοῦ Ἀχαάβ² καὶ νὰ διαφεύγῃ διὰ τὰς ἀπειλάς τῆς Ἰεζάβελ³; Διότι καὶ τότε καταδιωκόμενοι καὶ οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν ἐκρύπτοντο, παραμένοντες ἀπαρατήρητοι ἀπὸ τὸν Ἀβδιοῦ⁴, εἰς τὰ σπήλαια.

11. Ἡ εἰς αὐτοὺς μὲν δὲν ἀνέγνωσαν ἐπειδὴ εἶναι παλαιοί, δὲν γνωρίζουν ὅμως τίποτε δι' ὅσα ἀναφέρει τὸ Εὐαγγέλιον. Διότι καὶ οἱ μαθηταὶ «διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων»⁵ ἔφευγον διὰ νὰ κρυφθοῦν, καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν Δαμασκὸν καταζητούμενος ἀπὸ τὸν ἐθνάρχην Ἀρέτα, «ἀπὸ τοῦ τείχους κατέβη ἐντὸς δικτυωτοῦ καλάθιοῦ καὶ διέφυγεν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διώκτου του»⁶. Καὶ ἐνῶ λοιπὸν ἡ Γραφή λέγει τοιαῦτα διὰ τοὺς ἀγίους, ποίαν λοιπὸν πρόφασιν θὰ δυνηθοῦν νὰ εὔρουν διὰ τὴν ἰδικὴν τους αὐθάδειαν; Διότι, ἂν μᾶς κατηγορήσουν διὰ δειλίαν, αὐτὸ θὰ εἶναι εἰς βάρος των, διότι θὰ εἶναι ἀποτόλμημα παραφρόνων, ἂν ὅμως διαβάλλουν αὐτοὺς, πράττοντες τοῦτο, ἀντίθετα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀγνοοῦν παντελῶς τὰς Γραφάς. Διότι εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ὑπῆρχε διάταξις πού καθώριζε πόλεις καταφύγια⁷ διὰ νὰ ἡμποροῦν ὅπωςδῆποτε νὰ διασωζῶνται ἐκεῖνοι πού καταζητοῦνται διὰ νὰ θανατωθοῦν. Ὅταν δὲ ἔγινε λόγος περὶ τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πού ὠμίλησε πρὸς τὸν Μωϋσῆν, αὐτὴν τὴν ἐντολὴν πάλιν ἔδωσε λέγων· «Ὅταν δὲ σᾶς διώχνουν ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν, φεύγετε καὶ πηγαίνετε εἰς ἄλλην»⁸· καὶ ὕστερα λέγει· «Ὅταν λοιπὸν ἰδῆτε τὸ βδέλυγμα πού θὰ προκαλέσῃ τὴν ἐρήμωσιν, τὸ λεχθὲν διὰ τοῦ προφήτου Δανιήλ, νὰ στέκεται εἰς ἅγιον τόπον —ὁ κάθε ἀναγνώστης ὅς καταλάβῃ—, ἐκεῖνοι πού κατοικοῦν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας, ὅς φεύγουν εἰς τὰ βουνὰ διὰ νὰ κρυβοῦν· καὶ ἐκεῖνος πού θὰ εὔρισκεται εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ σπιτιοῦ του, ὅς μὴ κατεβῆ διὰ νὰ πάρῃ τὰ πράγματά του ἀπὸ τὴν οἰκίαν του· καὶ ἐκεῖνος πού εὔρισκεται

βήτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ὑποστρεπάτω ὀπίσω ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ). Ταῦτα γὰρ εἰδότες οἱ ἄγιοι, τοιαύτην εἶχον τὴν τῆς πολιτείας ἀγωγὴν. Ἄ γὰρ νῦν προσέταξεν ὁ Κύριος, ταῦτα καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας ἐν τοῖς ἁγίοις ἐλάλει. Καὶ ἔστιν οὗτος ὅρος ἀνθρώποις εἰς 5 τελειότητα φέρων, ὃ δ' ἂν ὁ Θεὸς προστάξῃ ποιεῖν.

12. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος κατηξίωσε ζητούμενος ὡς ἡμεῖς κρυβῆναι, καὶ πάλιν διωκόμενος φεύγειν καὶ τὴν ἐπιβουλήν ἐκκλῖναι. Ἐπρεπε γὰρ αὐτὸν 10 ὡς ἐκ τοῦ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ τοῦ παθεῖν, οὕτω καὶ ἐκ τούτου δεικνύειν ἑαυτὸν φοροῦντα σάρκα καὶ γενόμενον ἄνθρωπον. Ἐξ ἀρχῆς μὲν γὰρ ἅμα τῷ γενέσθαι ἄνθρωπος, ὅτε παιδίον ἦν, αὐτὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου ἐνετείλατο τῷ Ἰωσήφ· («Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε 15 εἰς Αἴγυπτον· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου»). Καὶ ἀποθανόντος δὲ Ἡρώδου φαίνεται δι' Ἀρχέλαον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀναχωρῶν εἰς τὴν Ναζαρέτ. Ὅτε δὲ λοιπὸν καὶ Θεὸν ἑαυτὸν ἐδεικνυε καὶ τὴν ξηρὰν πεποίηκεν ὑγιῆ, «Οἱ μὲν Φαρισαῖοι ἐξελθόντες συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ὅπως 20 αὐτὸν ἀπολέσωσιν, ὃ δὲ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν). Καὶ γὰρ καὶ ὅτε τὸν Λάζαρον ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, («Ἀπ' ἐκείνης), φησί, «τῆς ἡμέρας ἐβουλεύσαντο, ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Ὁ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παρηρησία περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου). Εἶτα 25 λέγοντος τοῦ Σωτῆρος· «Πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἦραν λίθους, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν· ὃ δὲ Ἰησοῦς ἐκρύβη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ καὶ διελθὼν διὰ μέσου

1. Ματθ. 24, 15-18

2. Ματθ. 2, 13

3. Πρβλ. Ματθ. 2, 19, 22 ἔ.

4. Ματθ. 12, 14 - 15

5. Ἰω. 3 - 54

εἰς τὸν ἀγρόν του, ἄς μὴ γυρίσῃ πίσω διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ ἐνδύματά του»¹. Οἱ ἅγιοι λοιπὸν ποὺ ἐγνώριζον αὐτὰ εἶχον καὶ ἀνάλογον συμπεριφορὰν εἰς τὴν ζωὴν των. Ἄλλωστε αὐτὰ ποὺ τώρα διέταξεν ὁ Κύριος, εἶναι τὰ ἴδια ποὺ ἔλεγε καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκόν του παρουσίαν εἰς τοὺς ἁγίους. Καὶ αὐτὰ εἶναι κανὼν, ποὺ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν τελειότητα, δηλαδή ὅ,τι ὁ Θεὸς θὰ προστάξῃ, νὰ γίνεταί.

12. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος, ποὺ δι' ἡμᾶς ἐγένεν ἄνθρωπος, ὅταν κατεζητεῖτο, ὅπως καὶ ἡμεῖς, ἐθεώρησεν ἄξιον νὰ κρυφθῆ, καὶ πάλιν ὅταν κατεδιώκετο, νὰ φεύγῃ καὶ τὰς μηχανορραφίας νὰ ἀποφεύγῃ. Διότι ἔπρεπε αὐτός, ὅπως ἀπὸ τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὰς ταλαιπωρίας, ἔτσι καὶ ἀπὸ αὐτὴν (τὴν διαφυγὴν του) νὰ ἀποδεικνύῃ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι φέρει σάρκα καὶ ὅτι ἐγένεν ἄνθρωπος. Διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, μόλις ἐγένεν ἄνθρωπος, ὅταν ἦτο ἀκόμη παιδί, ὁ ἴδιος διὰ τοῦ ἀγγέλου ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν Ἰωσήφ· «Σήκω καὶ παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα του καὶ φύγε εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι πρόκειται ὁ Ἡρώδης νὰ ἀναζητήσῃ νὰ θανατώσῃ τὸ παιδίον»². Καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἡρώδης πάλιν ἐμφανίζεται (ἄγγελος), ἐξ αἰτίας τοῦ υἱοῦ του Ἀρχελάου, καὶ ἀναχωρεῖ ἐπιστρέφων εἰς Ναζαρέτ³. Ὅταν δὲ κατόπιν ἀποδεικνύῃ τὸν ἑαυτὸν του Θεὸν καὶ θεραπεύει τὸ παράλυτον χέρι, «οἱ μὲν Φαρισαῖοι μόλις βγῆκαν ἀπὸ τὴν συναγωγὴν συνεσκέφθησαν ἐναντίον του διὰ νὰ τὸν θανατώσουν, ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ»⁴. Καὶ ὅταν πάλιν ἀνέστησε τὸν Λάζαρον ἐκ τῶν νεκρῶν, «Ἀπὸ ἐκείνην», λέγει, «τὴν ἡμέραν ἀπεφάσισαν νὰ τὸν θανατώσουν. Ὁ Ἰησοῦς λοιπὸν δὲν περιεπάτει πλέον φανερὰ καὶ ἐλεύθερα ἀνάμεσα εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' ἀνεχώρησεν ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἦλθεν εἰς τὴν χώραν ποὺ εἶναι κοντὰ εἰς τὴν ἔρημον»⁵. Ἐπειτα ὅταν ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ· «Προτοῦ νὰ γίνῃ καὶ νὰ γεννηθῆ ὁ Ἀβραάμ ἐγὼ ὑπάρχω, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐπῆραν πέτρας διὰ νὰ τὰς ρίψουν ἐναντίον του, ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐκρύβῃ καὶ ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ ἱερόν καὶ ἀφοῦ ἐπέρασεν ἀνάμεσά των χωρὶς νὰ τὸν

αὐτῶν ἐπορεύετο καὶ παρῆγεν οὕτως».

13. Ἔρα ταῦτα βλέποντες, μᾶλλον δὲ κἂν ἀκούοντες, ἐπεὶ μὴ βλέπουσι, πῶς κατὰ τὸ γεγραμμένον «Οὐ θελήσουσι γενέσθαι πυρίκαυστοι», ὅτι ἐναντία ὧν ὁ Κύριος ποιεῖ καὶ δι-
- 5 δάσκει βουλεύονται καὶ φθέγγονται; Καὶ γὰρ ὅτε Ἰωάννης μεμαρτύρηκε καὶ «οἱ μαθηταὶ τὸ σῶμα ἔθαψαν, ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν». Ὁ μὲν οὖν Κύριος ἐποίει ταῦτα καὶ οὕτως ἐδίδασκεν. Ἐἶθε δὲ οὗτοι κἂν οὕτως αἰσχυνθῶσι καὶ μέχρι τῶν ἀνθρώπων
- 10 στήσωσιν ἑαυτῶν τὴν προπέτειαν, καὶ μὴ πλέον μανέντες ἐγκαλέσωσι καὶ τῷ Σωτῆρι δειλίαν ἅπαξ κατ' αὐτοῦ βλασφημεῖν μελετήσαντες. Ἄλλ' οὔτε μαινομένων αὐτῶν τις ἀνέξεται, μᾶλλον δὲ καὶ τὰ Εὐαγγέλια μὴ νοοῦντες ἐλεγχθήσονται. Ἔστι γὰρ ἡ πρόφασις τῆς τοιαύτης ἀναχωρήσεως καὶ φυγῆς εὐλο-
- 15 γος καὶ ἀληθείας, ἣν ἐπὶ μὲν τοῦ Σωτῆρος κειμένην οἱ εὐαγγελισταὶ ἀπεμνημόνευσαν. Δεῖ δὲ ἡμᾶς ἐκ τούτου καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀγίων τὴν αὐτὴν λογίζεσθαι — ἃ γὰρ περὶ τοῦ Σωτῆρος ἀνθρωπίνως γέγραπται, ταῦτα τῷ κοινῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀναφέρεσθαι προσήκει· τὸ γὰρ ἡμῶν ἐκεῖνος ἐφόρεσε
- 20 σῶμα, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἐνεδείκνυτο—, ἣν ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν οὕτως· («Ἐζήτουν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ»). Καὶ γὰρ καὶ πρὸ τοῦ ταύτην ἐλθεῖν, ἔλεγεν αὐτὸς τῇ μὲν μητρὶ· «Οὐπω ἦλθεν ἡ ὥρα μου», τοῖς δὲ χρηματίσασιν ἀδελ-
- 25 φοῖς αὐτοῦ· («Ὁ ἐμὸς καιρὸς οὐπω πάρεστι»). Πάλιν τε ἐλθόντος τοῦ καιροῦ ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς· «Καθεύδετε λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ γὰρ ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν».

1. Ἰω. 8, 58 - 59

2. Ἰω. 7, 30

3. Ἰω. 2, 4

4. Ἰω. 7, 6

5. Ματθ. 26, 45

βλέπουν ἀνεχώρησε καὶ ἔφυγεν ἀπαρατήρητος»¹.

13. Ἄρα ὅταν βλέπουν αὐτὰ ἢ καλλίτερα ὅταν ἀκούουν αὐτά, ἐπειδὴ δὲν τὰ βλέπουν, πῶς, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφῆ, «Δὲν θὰ θελήσουν νὰ καοῦν εἰς τὴν φωτιάν», διότι σκέπτονται καὶ ὁμιλοῦν ἀντίθετα ἀπ' ἐκεῖνα ποῦ κάνει καὶ διδάσκει ὁ Κύριος; Καὶ ὅταν ὁ Ἰωάννης ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον καὶ «οἱ μαθηταὶ ἔθαψαν τὸ σῶμα καὶ τὸ ἔμαθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἐκεῖ ἐντὸς πλοίου εἰς ἔρημον μέρος μόνος του». Καὶ ὁ μὲν λοιπὸν Κύριος αὐτὰ ἔκανε καὶ ἔτσι ἐδίδασκε. Εἶθε δὲ καὶ αὐτοὶ νὰ ἐντραποῦν ἔτσι καὶ νὰ περιορίσουν τὴν αὐθάδειαν των μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μὴ καταληφθοῦν πιὸ πολὺ ἀπὸ μανίαν καὶ κατηγορήσουν καὶ τὸν Σωτῆρα διὰ δειλίαν, μιὰ καὶ ἐσχεδίασαν νὰ βλασφημήσουν καὶ ἐναντίον του. Ἄλλ' οὔτε καὶ ὅταν αὐτοὶ κατέχωνται ἀπὸ μανίαν θὰ ἤμπορηση κανεὶς νὰ τοὺς ἀνεχθῆ, ἢ καλλίτερα θὰ ἐλεγχθοῦν ὡς μὴ κατανοοῦντες τὰ Εὐαγγέλια. Διότι ὑπάρχει λογικὴ καὶ ἀληθινὴ δικαιολογία διὰ τὴν τοιαύτην ἀναχώρησιν καὶ φυγὴν τὴν ὁποίαν οἱ εὐαγγελισταὶ κατέγραψαν διὰ τὸν Σωτῆρα. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ ἀναλογιζώμεθα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ δι' ὅλους τοὺς πιστοὺς —διότι αὐτὰ ποῦ ἔχουν γραφῆ διὰ τὸν Σωτῆρα ὡς ἄνθρωπον, τὰ ἴδια πρέπει νὰ ἀναφέρονται γενικῶς δι' ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος· διότι καὶ ἐκεῖνος ἐφόρεσε τὸ ἀνθρώπινον σῶμα καὶ ἔδειξε τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν—, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν ὡς ἐξῆς· «Ἐζήτουν νὰ τὸν συλλάβουν καὶ κανεὶς δὲν ἔβαλεν ἐπάνω του χέρι, διότι δὲν εἶχεν ἔλθει ἀκόμη ἡ ὥρα του»². Καὶ πράγματι, πρὶν ἔλθῃ αὐτή, ὁ ἴδιος ἔλεγεν εἰς μὲν τὴν μητέρα του· «Δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἡ ὥρα μου»³, εἰς δὲ τοὺς ὀνομαζομένους ἀδελφοὺς του· «Ὁ ἰδικὸς μου ὁ χρόνος δὲν ἦλθεν ἀκόμη»⁴. Καὶ ὅταν πάλιν ἦλθεν ὁ καιρὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς μαθητάς· «Ἀκόμη λοιπὸν κοιμᾶσθε καὶ ἀναπαύεσθε! Διότι νὰ ἐπλησίασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν»⁵.

14. Ὡς μὲν οὖν Θεὸς καὶ λόγος ὢν τοῦ Πατρὸς καιρὸν οὐκ εἶχεν· αὐτὸς γὰρ τῶν καιρῶν ἐστὶ δημιουργός· ἄνθρωπος δὲ γενόμενος καὶ τοῦτο λέγων δείκνυσιν ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων χρόνον εἶναι μεμετροημένον, καὶ χρόνον οὐ τὸν κατὰ τύχην, ὡς
 5 τινες τῶν Ἑλλήνων νομίζοντες μυθολογοῦσιν, ἀλλ' ὃν αὐτὸς δημιουργός ὢν, ἠθέλησεν ὁ Πατήρ, ὥρισεν ἐκάστῳ. Καὶ τοῦτο γέγραπται καὶ πᾶσι γέγονε φανερόν. Εἰ γὰρ καὶ κέκρυπται καὶ λανθάνει πάντας ἀνθρώπους τὸ πῶς καὶ τὸ πόσον ἐκάστῳ μεμέτρηται, ἀλλ' ὅμως πᾶς ὅστισοῦν οἶδεν, ὅτι ὡς ἔαρος καὶ
 10 θέρους καὶ φθινοπώρου καὶ χειμῶνός ἐστὶ καιρός, οὕτω κατὰ τὸ γεγραμμένον «Καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν καὶ καιρὸς τοῦ ζῆν ἐστὶ». Διὰ τοῦτο τῆς μὲν κατὰ Νῶε γενεᾶς ὁ χρόνος ἀπειτιμῆθη καὶ ὡς τοῦ καιροῦ πάντων παρόντος συνεστάλη τὰ ἔτη, καὶ τῷ Ἰεζεκία προσετέθησαν ἔτη δέκα καὶ πέντε· τοῦ δὲ Θεοῦ
 15 ἐπαγγελομένου τοῖς γνησίως αὐτῷ λατρεύουσιν, ὅτι «Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν σου ἀναπληρώσω», ὁ μὲν Ἰαβραὰμ «πλήρης ἡμερῶν» ἀποθνήσκει, ὁ δὲ Δαυὶδ παρεκάλει λέγων· «Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου». Καὶ ὁ μὲν εἰς τῶν φίλων τοῦ Ἰωβ Ἐλιφάξ τοῦτο καλῶς εἰδὼς ἔλεγεν· «Ἐλεύση δὲ ἐν
 20 τάφῳ ὥσπερ σῖτος ὥριμος κατὰ καιρὸν θεριζόμενος ἢ ὥσπερ θημωνία ἄλωνος καθ' ὄραν συγκομισθεῖσα), ὁ δὲ Σολομὼν ἐπισφραγίζων τούτου τὴν φωνὴν φησιν· «Ἀφαιροῦνται ἄωροι ψυχαὶ παρανόμων». Διὸ καὶ παραινεῖ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ λέγων· «Μὴ ἀσεβήσης πολὺ, καὶ μὴ γίνου σκληρός, ἵνα μὴ
 25 ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου».

15. Ὡσπερ δὲ ταῦτα γέγραπται, δείκνυσιν ὁ Λόγος τοὺς ἀ-

1. Πρβλ. Ἐκκλ. 3, 2

2. Πρβλ. Γεν. 6, 13

3. Πρβλ. Ἦσ. 38, 5

4. Ἐξ. 23, 26

5. Γεν. 25, 8

6. Ψαλμ. 101, 25.

7. Ἰωβ. 5, 26

14. Ὡς Θεὸς λοιπὸν καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς δὲν εἶχεν καιρὸν· διότι ὁ ἴδιος εἶναι δημιουργὸς τῶν καιρῶν· ὅταν δὲ ἐγινεν ἄνθρωπος καὶ λέγων αὐτό, ἀποδεικνύει εἰς κάθε ἄνθρωπον ὅτι ὁ χρόνος εἶναι μετρημένος, καὶ χρόνον λέγοντες δὲ ἐννοοῦμεν τὸν τυχαῖον, ὅπως μερικοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων νομίζουν καὶ ἐπινοοῦν, ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος, δημιουργὸς ὢν, καθώρισεν εἰς τὸν καθένα, ὅπως ὁ Πατὴρ ἠθέλησεν. Διότι καὶ αὐτὸ ἔχει γραφῆ καὶ εἰς ὅλους εἶναι φανερόν. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη ἀποκρυβῆ καὶ διαφεύγει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὸ πῶς καὶ πόσος χρόνος ἔχει μετρηθῆ εἰς τὸν καθένα, ἀλλ' ὅμως ὁ καθένας γνωρίζει ὅτι ὅπως εἶναι καιρὸς τῆς ἀνοίξεως, τοῦ θέρους, τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος, ἔτσι κατὰ τὸ γεγραμμένον «Ἐπιφέρει καιρὸς νὰ ζῆ κανεὶς καὶ καιρὸς νὰ ἀποθάνῃ»¹. Διὰ τοῦτο τῆς μὲν γενεᾶς τῆς ἐποχῆς τοῦ Νῶε ὁ χρόνος ἐσυντομεύθη καὶ ἐπίσης τὰ ἔτη ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ παρόντος καιροῦ περιορίσθησαν² καὶ εἰς τὸν Ἰεζεκίαν προσετέθησαν δέκα πέντε ἔτη³. Ὅταν δὲ ὁ Θεὸς ὑπόσχεται εἰς αὐτοὺς ποὺ τὸν λατρεύουν ἀληθινά, ὅτι «Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν σου θὰ συμπληρώσω»⁴, ὁ μὲν Ἀβραάμ ἀποθνήσκει «πλήρης ἡμερῶν»⁵, ὁ δὲ Δαυΐδ παρεκάλει λέγων· «Μὴ μὲ πάρῃς εἰς τὸ μέσον τῶν ἡμερῶν μου»⁶. Καὶ ὁ ἕνας μὲν ἐκ τῶν φίλων τοῦ Ἰώβ, ὁ Ἐλιφάζ, γνωρίζοντας τοῦτο καλὰ ἔλεγεν· «Θὰ ἔλθῃς εἰς τὸν τάφον εἰς βαθὺ γῆρας, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ὠριμος σίτος ποὺ θερίζεται εἰς τὸν καιρὸν του ἢ ὅπως ἡ θημωνιὰ τοῦ ἄλωνιοῦ ποὺ μετεφέρθη εἰς τὸν καιρὸν της»⁷, ὁ δὲ Σολομὼν ἐπισφραγίζων τὸν λόγον τούτου λέγει· «Ἀφαιροῦνται αἱ ψυχαὶ τῶν παρανόμων πρόωρα»⁸. Διὰ τοῦτο καὶ συμβουλεύει εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν· «Μὴ γίνεσαι πολὺ κακός, οὔτε καὶ σκληρὸς διὰ νὰ μὴ ἀποθάνῃς πρόωρα»⁹.

15. Ὅπως λοιπὸν ἔχουν γραφῆ αὐτά, ὁ Λόγος ἀποδεικνύει

8. Παρμ. 11, 30

9. Ἐκκλ. 7, 17

γίους εἰδέναι χρόνον ἐκάστω μεμετρημένον. Τοῦ δὲ μηδένα γινώσκειν τὸ τέλος τοῦ χρόνου γνώρισμα τὸ λέγειν τὸν Δαυῖδ· «Τὴν ὀλιγότητα τῶν ἡμερῶν μου ἀνάγγελόν μου), ὁ γὰρ οὐκ ἠπίστατο τοῦτο μαθεῖν ἡξίου. Διὰ τοῦτο γοῦν ὁ πλούσιος νο-

5 μίζων ἔτι πολὺν ζήσεσθαι χρόνον ἤκουσεν· («Ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ ζητοῦσί σου τὴν ψυχὴν· ἃ δὲ ἠτοίμασας τίνι ἔσται;»). Ὁ δὲ Ἐκκλησιαστής ἀποφαίνεται θαρρῶν τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ καὶ φησι· «Καί γε οὐκ ἔγνω ἄνθρωπος τὸν καιρὸν αὐτοῦ». Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ πατριάρχης Ἰσαὰκ ἔλεγε τῷ υἱῷ αὐτοῦ

10 Ἡσαῦ· («Ἴδου ἐγὼ γεγήρακα καὶ οὐ γινώσκω τὴν ἡμέραν τῆς τελευτῆς μου»). Ὁ μὲν οὖν Κύριος, καίτοι Θεὸς ὢν καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ εἰδὼς τὸν μετρηθέντα τοῖς πᾶσι δι' αὐτοῦ καιρὸν καὶ γινώσκων ὃν αὐτὸς ὥρισε καὶ τῷ ἰδίῳ σώματι χρόνον εἰς τὸ παθεῖν, ἐπειδὴ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος γέγονε, τὰς μὲν πρὸ

15 τοῦ τὸν χρόνον ἔλθειν ἡμέρας καὶ αὐτὸς ὡς ἡμεῖς ἐκρύπτετο ζητούμενος διωκόμενός τε ἔφευγε καὶ τὰς ἐπιβουλάς ἐκκλίνων οὕτω διήρχετο καὶ «διὰ μέσου αὐτῶν ἐπορεύετο»· ὅτε δὲ καὶ τὸν ὀρισθέντα παρ' αὐτοῦ καιρὸν ἤγαγεν αὐτός, ἐν ᾧ καὶ παθεῖν σωματικῶς ὑπὲρ πάντων ἤθελε, τοῦτον μὲν προσφωνεῖ

20 τῷ Πατρὶ λέγων· «Πάτερ, ἐλήληθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν Υἱόν»). Οὐκέτι δὲ λοιπὸν τοὺς ζητοῦντας ἐκρύπτετο, ἀλλ' εἰστήκει θέλων κρατηθῆναι παρ' αὐτῶν. Εἶπε γάρ, φησί, τοῖς ἐλθοῦσι πρὸς αὐτόν· «Τίνα ζητεῖτε; Τῶν δὲ ἀποκριναμένων· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἔλεγεν αὐτοῖς· ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε),

25 καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δευτέρον πεποίηκε· καὶ οὕτω λοιπὸν ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Πιλάτον. Οὕτε δὲ πρὸ τοῦ τὸν χρόνον ἔλθειν ἤφιεν ἑαυτὸν κρατεῖσθαι οὔτε τοῦ καιροῦ

1. Ψαλμ. 101, 24

2. Λουκᾶ 22, 20

3. Ἐκκλ. 9, 12

4. Γεν. 27, 2

5. Λουκᾶ 4, 30

6. Ἰω. 17, 1

ὅτι οἱ πιστοὶ γνωρίζουν ὅτι ὁ χρόνος εἶναι διὰ τὸν καθένα μετρημένος. Τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ δὲ κανεὶς τὸ τέλος τοῦ χρόνου εἶναι γνώρισμα, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Δαυὶδ λέγει· «Ἀνάγγελόν μοι πόσον ὀλίγα εἶναι αἱ ἡμέραι μου»¹, διότι αὐτὸ ποῦ δὲν ἐγνώριζε, αὐτὸ ἐζήτησε νὰ μάθῃ. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ πλούσιος νομίζων ὅτι θὰ ζήσῃ πολὺ καιρὸν ἀκόμη ἤκουσε τὴν φωνήν· «Ἀνόητε, αὐτὴν τὴν νύκτα ζητοῦν τὴν ψυχὴν σου, αὐτὰ δὲ ποῦ ἠτοιμάσες εἰς ποίους θὰ ἀνήκουν;»². Ὁ δὲ Ἐκκλησιαστής ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀποφαίνεται καὶ λέγει· «Ὁ ἄνθρωπος δὲν γνωρίζει τὸν καιρὸν του»³. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ πατριάρχης Ἰσαὰκ ἔλεγε εἰς τὸν υἱὸν του Ἡσαῦ· «Ἰδού, ἐγὼ εἶμαι πλέον γέρον καὶ δὲν γνωρίζω τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου μου»⁴. Ὁ μὲν λοιπὸν Κύριος καίτοι ἦτο Θεὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ ἐγνώριζε τὸν καιρὸν ποῦ δι' αὐτοῦ ἐμετρήθη δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἤξευρε τὸν χρόνον ποῦ ἴδιος καθώρισε διὰ τὸ ἰδικόν του σῶμα νὰ πάθῃ, ἐπειδὴ ἔγινε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, τὰς μὲν ἡμέρας, πρὶν ἔλθῃ ὁ χρόνος του, καὶ αὐτός, ὅπως καὶ ἡμεῖς, καταζητούμενος ἐκρύπτετο καὶ διωκόμενος διέφυγε καὶ τὰς ἐπιθέσεις ἀπέφυγε μὲ τέτοιον τρόπον, ποῦ ἐπερνοῦσε «διὰ μέσου αὐτῶν καὶ ἔφυγε»⁵. ὅταν δὲ ἔφθασεν ὁ καιρὸς, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὥρισε καὶ κατὰ τὸν ὁποῖον ἠθελε νὰ πάθῃ σωματικῶς διὰ τὴν σωτηρίαν ὄλων, διὰ τοῦτον (τὸν καιρὸν) προσφωνῶν τὸν Πατέρα του λέγει· «Πάτερ ἦλθεν ἡ ὥρα, δόξασε τὸν Υἱὸν σου»⁶. Οὐδέποτε πλέον ἐκρύπτετο ἀπ' αὐτοῦς ποῦ τὸν κατεζήτουν, ἀλλ' ἀνέμενε θέλων νὰ συλληφθῇ ὑπ' αὐτῶν. Διότι, λέγει ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι εἶπεν εἰς ἐκείνους ποῦ ἦλθαν πρὸς αὐτόν· «Ποῖον ζητεῖτε; Ὅταν δὲ ἐκείνοι ἀπεκρίθησαν, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἔλεγε εἰς αὐτούς· Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ζητεῖτε»⁷, καὶ τοῦτο εἶχε κάνει ὄχι μίαν φοράν ἀλλὰ δύο· καὶ ἔτσι λοιπὸν ὠδήγησαν αὐτόν πρὸς τὸν Πιλάτον. Οὔτε πρὶν ἔλθῃ ὁ χρόνος ἄφηγε τὸν ἑαυτόν του νὰ συλληφθῇ, οὔτε ὅταν ἔφθασεν ὁ καιρὸς του ἐκρύπτετο, ἀλλὰ

παρόντος ἐκρύπτετο, ἀλλὰ καὶ ἔκδοτον ἑαυτὸν ἐδίδου τοῖς ἐπιβουλεύουσιν, ἵνα δείξῃ πᾶσι τῆς ἄνωθεν κρίσεως ἠρτῆσθαι τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι ἄνευ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς οὐδὲ θριξὶ ἀνθρώπου δύναται λευ-
5 κῆ ἢ μέλαινα γενέσθαι οὐδὲ στρουθίον [εἰς παγίδα ἐμπεσεῖν ποτε.

16. Ὁ μὲν οὖν Κύριος οὕτως ἑαυτὸν προσῆγεν ὑπὲρ πάντων, ὡς προείρηται· οἱ δὲ ἅγιοι καὶ τοῦτον τὸν τύπον παρὰ τοῦ Σω-
τῆρος μαθόντες (παρ' αὐτοῦ γὰρ καὶ πρὸ τούτου καὶ αἰεὶ καὶ
10 πάντοτε ἐδιδάσκοντο) πρὸς μὲν τοὺς διώκοντας ἀγωνιζόμενοι νομίμως ἔφευγον καὶ ζητούμενοι παρ' αὐτῶν ἐκρύπτοντο, ἀγνοοῦντες δὲ ὡς ἀνθρωποι τοῦ ὀρισθέντος αὐτοῖς παρὰ τοῖς
προνοίας χρόνου τὸ τέλος οὐκ ἐβούλοντο παρέχειν ἀπλῶς ἑαυ-
15 τοὺς ἐκδότους τοῖς ἐπιβουλεύουσιν· εἰδότες δὲ πάλιν τὸ γε-
γραμμένον, ὅτι («ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν οἱ κληροὶ») τῶν
ἀνθρώπων καὶ «Κύριος θανατοῖ καὶ Κύριος ζωοποιεῖ», μᾶλ-
λον ἕως τέλους ὑπέμενον, ὡς εἶρηκεν ὁ Ἀπόστολος· «Περιε-
χόμενοι ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, κα-
κουχούμενοι, ἐπὶ ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ἐν σπηλαίοις καὶ
20 ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς» κρυπτόμενοι, ἕως ἂν ἢ ὁ ὠρισμένος τοῦ
θανάτου χρόνος ἔλθῃ ἢ ὁ τὸν χρόνον ὀρίσας Θεὸς λαλήσῃ πρὸς
αὐτοὺς καὶ παύσῃ τοὺς ἐπιβουλεύοντας ἢ δηλονότι παραδῶ
τοὺς διωκομένους τοῖς διώκουσιν, ὡς ἂν αὐτῷ δόξῃ καλῶς
ἔχειν. Καὶ τοῦτο περὶ πάντων ἀπὸ τοῦ Δαυὶδ ἔστι μαθεῖν κα-
25 λῶς· ὅτε γὰρ κατὰ τοῦ Σαοὺλ παρώξυνεν αὐτὸν Ἰωάβ, ἔλε-
γεν αὐτός· «Ζῆ Κύριος, εἰ μὴ ὁ Κύριος αὐτὸν παῖση ἢ ἔλθῃ
ἢ ἡμέρα») τοῦ θανάτου αὐτοῦ, «ἢ καταβῆ εἰς πόλεμον καὶ προσ-

1. Πρβλ. Ματθ. 5, 36· 10, 29

2. Ψαλμ. 30, 16

3. Α' Βασ. 2, 6

4. Ἑβρ. 11, 37 - 38

παρεδίδετο εἰς τοὺς διώκτας, διὰ νὰ δείξη εἰς ὅλους ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τῶν ἀνθρώπων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἄνωθεν κρίσιν καὶ ὅτι χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς οὔτε τρίχα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ λευκὴ ἢ μαύρη, οὔτε στρουθίον ἠμπορεῖ νὰ πέσῃ εἰς παγίδα καὶ νὰ συλληφθῇ¹.

16. Ὁ μὲν λοιπὸν Κύριος προσέφερε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν ἑαυτὸν του ὑπὲρ ὅλων, ὡς προελέχθη· οἱ δὲ ἅγιοι, ἀφοῦ ἔμαθον ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ αὐτὸ τὸ ὑπόδειγμα συμπεριφορᾶς (διότι ἀπ' αὐτὸν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησιν ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἐδιδάσκοντο), ὁσάκις μὲν ἠγωνίζοντο πρὸς τοὺς διώκτας τῶν νομίμως ἔφευγον, ὁσάκις δὲ κατεζητοῦντο παρ' αὐτῶν ἐκρύπτοντο, ἐπειδὴ δὲ ὡς ἄνθρωποι δὲν ἐγνώριζον τὸ τέλος τοῦ χρόνου, ποὺ ἡ θεία πρόνοια ὥρισε δι' αὐτούς, δὲν ἠθέλον νὰ παραδώσουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν με εὐχέρεια εἰς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐπεβουλεύοντο. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἐγνώριζον αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφῆ, ὅτι «Εἰς τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ κληροῖ»² τῶν ἀνθρώπων καὶ· «Ὁ Κύριος θανατώνει καὶ ὁ Κύριος ζωογονεῖ»³ μᾶλλον ὑπέμειναν μέχρι τέλους, ὅπως ἔχει εἰπῆ ὁ Ἀπόστολος· «Περιφερόμεθα ἐνδεδυμένοι με δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, στερούμενοι, κακοποιούμενοι, περιπλανώμενοι εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς τρύπας τῆς γῆς»⁴ κρυπτόμενοι, ἕως ὅτου ἔλθῃ ὁ καθωρισμένος χρόνος τοῦ θανάτου ἢ ἕως ὅτου ὁ Θεός, ποὺ ὥρισε τὸν χρόνον, ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτούς καὶ σταματήσῃ αὐτούς, ποὺ τοὺς ἐπιβουλεύονται ἢ ἕως ὅτου παραδώσῃ τοὺς καταδιωκομένους εἰς τοὺς διώκτας τῶν, ἀναλόγως τοῦ πῶς θὰ φανῆ εἰς αὐτὸν ὅτι ἔχει καλῶς. Καὶ αὐτὸ ἐξ ὅλων ἠμπορεῖ νὰ τὸ μάθῃ κανεὶς καλῶς ἀπὸ τὸν Δαυῖδ. Ὅταν δηλαδὴ ὁ Ἰωάβ παρώτρυνεν αὐτὸν (τὸν Δαυῖδ) ἐναντίον τοῦ Σαούλ, αὐτὸς (ὁ Δαυῖδ) ἔλεγεν· «Ζῆ ὁ Κύριος δηλ. ὀρκίζομαι εἰς τὸν Κύριον ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κάτι τέτοιο, διότι ἐὰν ὁ Κύριος δὲν κτυπήσῃ αὐτὸν (Σαούλ) ἢ (ἐὰν) δὲν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα» τοῦ θανάτου του, «ἢ κατέλθῃ εἰς πόλεμον καὶ

τεθῆναι» εἰς τοὺς ὑπεναντίους, οὐ μὴ ἐποίσω «χειρὰ μου ἐπὶ χριστὸν Κυρίου».

17. Εἰ δέ ποτε καὶ φεύγοντες προσήρχοντο τοῖς ζητοῦσιν, οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς ἔπραττον· τοῦ γὰρ Πνεύματος λαλοῦντος 5 αὐτοῖς οὕτως ἀπήντων ἐκείνοις θεοφιλεῖς τρυχάνοντες καὶ οὕτω πάλιν τὴν ἑαυτῶν ὑπακοὴν καὶ προθυμίαν ἐπιδεικνύμενοι. Οἶος ἦν Ἡλίας ἀκούων παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ φαινόμενος τῷ Ἀχαάβ, Μιχαίας τε ὁ προφήτης ἐρχόμενος πρὸς αὐτὸν τὸν Ἀχαάβ, καὶ ὁ ἐπικαλεσάμενος προφήτης ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον 10 τῆς Σαμαρείας καὶ ἐντρέπων τὸν Ῥοβοάμ, καὶ Παῦλος ἐπικαλούμενος Καίσαρα. Οὐ γὰρ δὴ διὰ δειλίαν ἔφευγον, μὴ γένοιτο· μᾶλλον γὰρ τὴν φυγὴν εἶχον ἀγῶνα καὶ μελέτην κατὰ τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ δύο ταῦτ' ἐφύλαττον καὶ ἐβουλεύοντο καλῶς, ὅτε μήτε ἑαυτοὺς ἀπλῶς προσήγον (τοῦτο γὰρ ἦν ἑαυ- 15 τὸν ἀποκτεῖναι ὑπεύθυνόν τε θανάτου γενέσθαι καὶ ἀντιπρᾶξαι τῷ Κυρίῳ λέγοντι· «Ἄ ὁ Θεὸς ἔξευξεν ἄνθρωπος μὴ χωρίζετω»), μήτε μέμψιν ὀλιγωρίας ἤθελον ὑπομένειν ὡς ἀτονήσαντες πρὸς τὰς ἐν τῇ φυγῇ θλίψεις μείζονα καὶ δεινότερον πόνον ἐχούσας τοῦ θανάτου. Ὁ μὲν γὰρ ἀποθανῶν πέπναιται 20 τοῦ πονεῖν, ὁ δὲ φεύγων προσδοκῶν καθ' ἡμέραν τὰς παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐφόδους κουφότερον ἠγεῖται τὸν θάνατον· ὥστε καὶ τοὺς ἐν τῇ φυγῇ τελειωθέντας μὴ ἀκλεῶς ἀποθνήσκειν, ἀλλ' ἔχει καὶ αὐτοὺς τοῦ μαρτυρίου τὸ καύχημα. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Ἰώβ ἐν ἀνδρείᾳ μέγας ἐγνώσθη, ἐπειδὴ ζῶν τοσοῦ- 25 τούς καὶ τηλικούτους ὑπέμεινε πόνους, ὧν οὐδεμίαν αἰσθησιν ἐλάμβανεν, εἰ τελευτήσας ἦν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ μακάριοι πατέρες τοιαύτην εἶχον τῆς πολιτείας τὴν ἀγωγὴν, διωκόμε-

1. Α' Βασ. 26, 10

2. Α' Βασ. 26, 11

3. Πρβλ. Γ' Βασ. 18, 1 ε.

4. Πρβλ. Γ' Βασ. 22, 15

5. Πρβλ. Γ' Βασ. 13, 2

6. Πρβλ. Παρμ. 25, 11

7. Ματθ. 19, 6

συμμαχήση»¹ με τοὺς ἐχθροὺς, δὲν θὰ ὑψώσω «τὸ χέρι μου ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ὁ Κύριος τὸν ἔχρισε Βασιλέα»².

17. Ἐὰν δὲ κάποτε καὶ ἐνῶ κατεδιώκοντο παρουσιάζοντο εἰς τοὺς διώκτας των, τοῦτο δὲν τὸ ἔκαναν μόνοι τους. Διότι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ὠμίλει εἰς αὐτοὺς καὶ ἔτσι, ἐπειδὴ ἦσαν τοῦ Θεοῦ ἠγαπημένοι, ἐνεφανίζοντο εἰς ἐκείνους (διώκται), ἀποδεικνύοντες, με τὸν τρόπον αὐτόν, τὴν ὑπακοὴν καὶ προθυμίαν των εἰς Ἐκεῖνον. Τέτοιος ἦτο ὁ Ἡλίας, ὁ ὁποῖος ὑπήκουσεν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Ἀχαάβ³, καὶ ὁ προφήτης Μιχαίας, ὁ ὁποῖος προσῆλθε πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Ἀχαάβ⁴, καὶ ὁ προφήτης, ὁ ὁποῖος προσηυχήθη εἰς τὸ θυσιαστήριον⁵ τῆς Σαμαρείας καὶ ἐπέπλεξε τὸν Ροβοάμ, καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἐπεκαλέσθη τὸν Καίσαρα⁶. Διότι βεβαίως ὅλοι αὐτοὶ δὲν διέφευγον ἀπὸ δειλίαν, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μᾶλλον διότι ἐχρησιμοποιοῦν τὴν φυγὴν ὡς ἄσκησιν καὶ φροντίδα ἐναντίον τοῦ θανάτου. Τὰ δύο αὐτὰ ἐφύλαττον καὶ ἐσκέπτοντο καλά, ὅταν δὲν παρεδίδοντο μόνοι των (διότι τοῦτο ἦτο ὡσὰν νὰ εἶναι ὑπεύθυνος ὁ καθένας διὰ τὴν αὐτοκτονίαν του καὶ ἔπραττεν ἀντίθετα πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ὁ Κύριος λέγει «Αὐτὰ ποὺ ὁ Θεὸς ἠνώσε, ἅς μὴ τὰ χωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος»⁷), οὔτε ἠθελαν νὰ κατηγορηθοῦν ὅτι ἀδιαφοροῦν, διότι ἐξηγητήθησαν ἀπὸ τὰς στενοχωρίας τῆς φυγῆς, αἱ ὁποῖαι προξενοῦν μεγαλύτερον καὶ χειρότερον πόνον ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ ἀπέθανεν ἔπαυσε νὰ ὑποφέρει, ἐκεῖνος δὲ ποὺ διώκεται, ἀναμένων κάθε ἡμέραν τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν του, θεωρεῖ τὸν θάνατον ἐλαφρότερον. Ὡστε καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέθανον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ διωγμοῦ των, νὰ μὴ ἀποθνήσκουν ἀδόξως, ἀλλὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν καύχησιν τοῦ μαρτυρίου. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ὁ Ἰωβ ἀνεγνωρίσθη μέγας διὰ τὴν ἀνδρείαν, ἐπειδὴ, ὅταν ἔζη, ὑπέμεινε τόσα πολλὰ καὶ μεγάλα βάσανα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἔδοκίμαζε καθόλου, ἔὰν εἶχεν ἀποθάνει. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ μακάριοι πατέρες συμπεριεφέροντο εἰς τὴν ζωὴν των κατὰ τοιοῦτον τρόπον,

νοι μὲν γὰρ οὐκ ἐδειλίων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐδείκνυον ἑαυτῶν
 τὴν τῆς ψυχῆς ἀνδρείαν οὕτως ἐν πνιγηροῖς καὶ σκοτεινοῖς τό-
 ποις ἑαυτοὺς κατακλείοντες καὶ σκληρῶς ἑαυτοὺς ἄγοντες,
 παρόντα δὲ πάλιν τοῦ θανάτου τὸν καιρὸν οὐ παρηγοῦντο. Ἐ-
 5 μελε γὰρ αὐτοῖς μῆτε τοῦτον παρόντα πτήσσειν μῆτε τὴν ὠρι-
 σμένην παρὰ τῆς προνοίας κρίσιν προλαμβάνειν μῆτ' αὖ πρὸς
 τὴν οἰκονομίαν αὐτῆς ἀντιπράττειν, εἰς ἣν καὶ φυλαττομένους
 ἑαυτοὺς ἐγίνωσκον, ἵνα μὴ καὶ προπετῶς πράττοντες ἑαυτοῖς
 αἴτιοι τοῦ ποιεῖσθαι γένωνται. Οὕτω γὰρ καὶ γέγραπται: «Ὁ
 10 προπετῆς χεῖλεσι πτοήσει ἑαυτόν».

18. Ἀμέλει τοσοῦτον ἦσαν παρεσκευασμένοι πρὸς τὴν τῆς
 ἀνδρείας ἀρετὴν, ὥς μηδὲ τὸν τυχόντα δύνασθαι διατάσαι περὶ
 τούτου. Ὁ μὲν γὰρ πατριάρχης Ἰακώβ φεύγων πρότερον τὸν
 Ἡσαῦ οὐκ ἐφοβήθη παρόντα τὸν θάνατον, μᾶλλον γὰρ ἐν
 15 αὐτῷ τῷ καιρῷ κατ' ἀξίαν ἕκαστον τῶν πατριαρχῶν ἠϋλόγει.
 Ὁ δὲ μέγας Μωσῆς κρυπτόμενος πρὸ τούτου τὸν Φαραὼ καὶ
 δι' αὐτὸν ἀποδημήσας εἰς Μαδιάμ ἀκούσας: «Ἀπελθε εἰς
 Αἴγυπτον» οὐκ ἐφοβήθη, πάλιν τε προσταχθεὶς: «Ἀνάβηθι
 εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἀβαραὶ καὶ τελεύτα» οὐ δειλιάσας ἀπέμεινεν,
 20 ἀλλὰ ἄσμενος ὥρμησεν εἰς αὐτό. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ φεύγων πρό-
 τερον τὸν Σαοὺλ οὐκ ἐφοβεῖτο προκινδυνεύων ἐν τοῖς πολέμοις
 ὑπὲρ τῶν λαῶν ἀλλὰ καὶ περὶ θανάτου καὶ φυγῆς αἴρεσιν ἀκού-
 σας ἐξὸν αὐτῷ φεύγειν καὶ ζῆν, μᾶλλον εἴλετο τὸν θάνατον
 ὁ σοφός. Ὁ δὲ μέγας Ἡλίας κρυπτόμενος πάλαι τὴν Ἰεζάβελ
 25 οὐκ ἐδειλίασεν ἀκούσας παρὰ τοῦ Πνεύματος ἀπαντῆσαι τῷ
 Ἀχαάβ καὶ τὸν Ὀχοζίαν ἐλέγξαι. Πέτρος δὲ ὁ διὰ τὸν φόβον
 τῶν Ἰουδαίων κρυπτόμενος καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἐν σαρ-

1. Παρμ. 13, 3

2. Πρβλ. Γεν. 49

3. Ἐξ. 4, 19

4. Δευτ. 32, 49-50

5. Πρβλ. Β' Βασ. 24, 13 - 14

6. Πρβλ. Γ' Βασ. 18, 1. Δ' Βασ. 1, 15

ὥστε, ὅταν ἐδιώκοντο, δὲν ἐδειλίαζον, ἀλλ' ἀντιθέτως, πιὸ πολὺ ἐδείκνυον τὴν ἀνδρείαν τῆς ψυχῆς των, ὥστε ὅταν κατεκλείοντο εἰς ἀποπνικτικὰ καὶ σκοτεινὰ μέρη καὶ ἐκακοπάθουν, δὲν παρητοῦντο ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ καιρὸς τοῦ θανάτου ἦτο παρών. Διότι αὐτοὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πτοηθοῦν καὶ ὅταν αὐτὸς (ὁ θάνατος) ἦτο παρών, οὔτε νὰ προτρέψουν αὐτόν, πρὶν ἔλθῃ ἢ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας καθωρισμένη κρίσις, οὔτε πάλιν νὰ ἐναντιωθοῦν πρὸς τὴν θείαν οἰκονομίαν ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐθεώρουν τοὺς ἑαυτοὺς των ὅτι προφυλάσσονται, διὰ νὰ μὴ γίνουν οἱ ἴδιοι αἴτιοι δειλίας ἐνεργοῦντες ἀπερίσκεπτα. Καὶ διότι ἔτσι ἔχει γραφῆ· «Ὁ ἀπερίσκεπτος εἰς τὰ χεῖλη θὰ προκαλέσῃ δειλίαν εἰς τὸν ἑαυτὸν του»¹.

18. Βεβαίως αὐτοὶ ἦσαν τόσον πολὺ προετοιμασμένοι εἰς τὴν ἀρετὴν τῆς ἀνδρείας, ὥστε νὰ μὴ δύναται ὁ οἰσοδῆποτε νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ αὐτοῦ. Διότι ὁ μὲν Πατριάρχης Ἰακώβ, ὅταν προηγουμένως κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ Ἡσαῦ, δὲν ἐφοβήθη τὸν θάνατον, ποῦ ἦτο παρών, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ηὐλόγει τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς πατριάρχας, ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀξίαν του². Ὁ δὲ μέγας Μωϋσῆς, κρυπτόμενος ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Φαραῶ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀποδημήσας εἰς Μαδιάμ, μόλις ἤκουσε· «Πήγαινε εἰς τὴν Αἴγυπτον»³ δὲν ἐφοβήθη, καὶ ὅταν πάλιν διετάχθη· «Ἀνέβα εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἀβαρεὶ καὶ πέθανε»⁴, χωρὶς νὰ διστάσῃ ἔμεινεν ἐκεῖ καὶ γεμάτος χαρὰ ἔτρεξεν εἰς αὐτό. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ διαφεύγων προηγουμένως ἀπὸ τὴν καταδίωξιν τοῦ Σαοῦλ, δὲν ἐφοβεῖτο νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ζωὴν του εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ πολέμους, ἀλλ' ὅταν ἤκουσεν ὅτι ἔπρεπε νὰ προτιμήσῃ τὸν θάνατον ἢ τὴν φυγὴν καὶ ἐνῶ τοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ φύγῃ καὶ νὰ ζήσῃ ὁ σοφὸς ἐπροτίμησε μᾶλλον τὸν θάνατον⁵. Ὁ δὲ μέγας Ἡλίας, ἐνῶ παλαιότερα ἐκρύπτετο ἀπὸ τὴν Ἰεζάβελ, δὲν ἐδειλίασεν ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ νὰ συναντήσῃ τὸν Ἀχαάβ καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὸν Ὀχοζιαν⁶. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος, ὁ ὁποῖος ἐκρύπτετο

γάνη χαλασθεῖς καὶ φυγῶν ἀκούσαντες «εἰς Ῥώμην δεῖ ὑμᾶς μαρτυρῆσαι) οὐκ ἀνεβάλοντο τὴν ἀποδημίαν, χαίροντες δὲ μᾶλλον ἀπῆλθον. Καὶ ὁ μὲν ὡς πρὸς τοὺς ἰδίους σπεύδων ἐγάνυτο σφαζόμενος, ὁ δὲ καὶ παρόντα τὸν καιρὸν οὐ κατέπτησεν, 5 ἀλλὰ καὶ ἐκανχᾶτο λέγων· («Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκε»).

19. Ταῦτα δὲ οὔτε τὴν προτέραν αὐτῶν φυγὴν κατὰ δειλίαν γεγενῆσθαι δείκνυσιν οὔτε τὰ νῦν τὴν τυχοῦσαν αὐτοῖς προᾶξιν μαρτυρεῖ, μεγάλην δέ τινα τῆς ἀνδρείας αὐτῶν τὴν ἀρετὴν ἀ-
10 νακηρύττει. Οὐδὲ γὰρ ἀντὶ ῥαθυμίας εἶχον τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλὰ καὶ μείζονα τότε τὸν τόνον τῆς ἀσκήσεως ἐπέτεινον. Οὐδὲ κατεγινώσκοντο φεύγοντες οὐδὲ κατηγοροῦντο δειλίας παρὰ τοιούτων οἳ νῦν εἰσιν οὔτοι οἱ φιλαίτιοι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐμακαρίζοντο παρὰ τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Μακάριοι οἱ δε-
15 διωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης». Ἄλλ' οὐδὲ ἀνωφελῆς αὐτοῖς ὁ τοιοῦτος ἐγίνετο κάματος· ὡς γὰρ «χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ δοκιμασθέντες»), ὡς εἶπεν ἡ σοφία, «Εὕρισκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἀξίους ἑαυτοῦ». Καὶ αὐτοὶ τότε μᾶλλον «ὡς σπινθῆρες ἀνέ-
20 ῥυσθέντες δὲ ἐκ τῶν ἐπιβούλων καὶ διὰ τοῦτο φυλαχθέντες τοῖς λαοῖς εἰς διδασκαλίαν, ὥστε καὶ τὴν φυγὴν αὐτῶν καὶ τὸ δια-
δρᾶναι τῶν ζητούντων τὸν θυμὸν κατ' οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου γεγενῆσθαι, Τότε γὰρ οὕτω καὶ θεοφιλεῖς ἐγίνοντο καὶ καλλίστην εἶχον τῆς ἀνδραγαθίας τὴν μαρτυρίαν.

1. Πρβλ. Ἰω. 20, 19

2. Πρβλ. Β' Κορ. 11, 32 - 33

3. Πραξ. 23, 11

4. Β' Τιμ. 4, 6.

5. Ματθ. 5, 10

6. Πρβλ. Σοφ. Σολ. 3, 6

7. Πρβλ. Σοφ. Σολ. 3, 5

8. Πρβλ. Σοφ. Σολ. 3, 7

9. Πρβλ. Ψαλμ. 7, 2

διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων¹, καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος κατεβιάσθη μέσα εἰς πλεκτὸν καλάθῃ² ἀπὸ τὸ τεῖχος καὶ διέφυγεν, ὅταν ἤκουσαν «ὅτι εἰς τὴν Ρώμην πρέπει αὐτοὶ νὰ μεταβοῦν καὶ νὰ μαρτυρήσουν»³, δὲν ἀνέβαλον τὴν μετάβασίν των, μᾶλλον δὲ χαίροντες μετέβησαν. Καὶ ὁ μὲν λάμπων ἀπὸ χαρὰν ἐβιάζετο, ὡσὰν νὰ ἐπήγαινε εἰς τοὺς ἰδικούς του διὰ νὰ σφαγῆ, ὁ δὲ, καὶ ὅταν ὁ καιρὸς ἦτο παρών, δὲν κατετρόμαξεν ἀλλ' ἐκαυχᾶτο λέγων· «Ἐγὼ λοιπὸν τώρα χύνω τὸ αἷμα μου σπονδὴν καὶ θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν εἶναι πολὺ πλησίον»⁴.

19. Αὐτὰ λοιπὸν ἀποδεικνύουν ὅτι οὔτε ἡ προηγουμένη των φυγὴ ἔχει γίνεαι ἀπὸ δειλίαν, οὔτε ὅτι τὰ παρόντα μαρτυροῦν συνηθισμένα γεγονότα εἰς αὐτούς, ἀλλὰ διακηρύσσουν τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς ἀνδρείας των. Οὔτε πάλιν προτιμοῦσαν τὴν φυγὴν χάριν εὐκολίας, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἐπεδίδοντο μὲ μεγαλύτεραν ἔντασιν εἰς τὴν ἀσκησιν. Οὔτε ἐπειδὴ ἔφευγον ἐνοχοποιοῦντο, οὔτε διὰ δειλίαν κατηγοροῦντο ἀπὸ τέτοιους ἀνθρώπους, ὡσὰν τοὺς σημερινούς φιλοκατηγόρους, ἀλλὰ μᾶλλον ἐμακαρίζοντο ἀπὸ τὸν Κύριον λέγοντα· «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐδιώχθησαν ἕνεκα τῆς ἀρετῆς των τῆς δικαιοσύνης»⁵. Ἄλλὰ δὲν ὑπῆρξεν ἀνωφελὴς εἰς αὐτούς ἡ τοιαύτη δοκιμασία, διότι, ὅπως λέγει ἡ σοφία· «αὐτοὶ ὡσὰν τὸ χρυσάφι ἐδοκιμάσθησαν εἰς τὸ χωνευτήριον»⁶ καὶ «εὔρεν αὐτούς ὁ Θεὸς ἀξιούς του»⁷. Καὶ τότε αὐτοὶ μᾶλλον «ὡς σπινθῆρες ἔλαμπον»⁸ διότι ἐσώζοντο μὲν ἀπὸ τοὺς διώκτας των, προεφυλάσσοντο δὲ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλάς⁹, καὶ ἔτσι διεφυλάχθησαν διὰ νὰ διδάξουν εἰς τοὺς λαούς, ὥστε καὶ ἡ φυγὴ των καὶ ἡ διαφύλαξις των ἀπὸ τὴν ὀργὴν τῶν διωκτῶν των νὰ ἔχη γίνεαι κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κυρίου. Διότι τότε ἐκεῖνοι ἐγίνοντο ἔτσι ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἶχον τὴν ἀρίστην μαρτυρίαν τῆς ἀνδραγαθίας των.

20. Ὁ γοῦν πατριάρχης Ἰακώβ φεύγων πλειόνων ὀπτασιῶν
καὶ τούτων θείων κατηξιοῦτο, καὶ μᾶλλον ἡρεμῶν αὐτὸς ἔσχεν
ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν Κύριον τὸν μὲν Λάβαν ἐντρέποντα, τὸ δὲ Ἡ-
σαῦ ἐμποδίζοντα. Καὶ μετὰ ταῦτα γέγονε τοῦ Ἰούδα πατῆρ,
5 ἐξ οὗ κατὰ σάρκα ἀνέτειλεν ὁ Κύριος, καὶ τὰς εὐλογίας τοῖς
πατριάρχαις διηκόνησε. Μωσῆς τε ὁ θεοφιλής, ὅτε ἔφευγε, τό-
τε καὶ τὴν μεγάλην ὄρασιν εἶδε καὶ διασωθεὶς ἀπὸ τῶν διω-
κόντων προφήτης εἰς Αἴγυπτον ἀπεστέλλετο διάκονός τε τῶν
τοσοῦτων σημείων καὶ τοῦ νόμου γενόμενος καθηγήσατο τοῦ
10 τοσοῦτου λαοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ διωκόμενος ἐδί-
δασκεν· («Ἐξηρεύξατο ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν») καί· («Ὁ
Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἤξει ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπή-
σεται»), καὶ μᾶλλον δὲ ἴσχυε λέγων· («Ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου
ἐπεΐδεν ὁ ὀφθαλμός μου»), καὶ πάλιν· («Ἐπὶ τῷ Θεῷ ἤλπισα,
15 οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος»). Φεύγων τε καὶ
ἀποδιδράσκων ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον ἔλεγεν·
«Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔσωσέ με, ἔδωκεν εἰς ὄνειδος
τοὺς καταπατοῦντάς με· ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ
καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, καὶ ἐρρύσατο τὴν ψυχὴν μου ἐκ μέσου
20 σκύμων»). Οὕτω δὲ σωθεὶς κατ' οἰκονομίαν καὶ αὐτὸς γέγονε
μετὰ ταῦτα βασιλεὺς καὶ τὴν ἐπαγγελίαν ἔσχεν ἐκ σπέρματος
αὐτοῦ τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνατεῖλαι. Ὁ δὲ μέγας Ἡλίας ἀνα-
χωρῶν εἰς τὸ Καρμήλιον ὄρος ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, καὶ τοὺς
μὲν τῆς Βάαλ προφήτας τετρακοσίους ὄντας καὶ πλείους ἀθρό-
25 ως ἀπήλειψε, τοὺς δὲ πεμφθέντας ἐπ' αὐτὸν δύο πεντηκον-
τάρχους μετὰ τῶν ἑκατὸν λέγων· «Καταβήτω πῦρ ἀπ' οὐρα-
νοῦ»), ἐν τούτῳ καὶ τούτοις ἐπετίμησε· τετήρηται δὲ καὶ αὐτός,
ὥστε τὸν Ἐλισσαῖον ἀνθ' ἑαυτοῦ χρῆσαι καὶ τύπος εἰς ἄσκη-

1. Πρβλ. Γεν. 31

2. Πρβλ. Γεν. 49, 10. Ἀριθ. 24, 17.

3. Πρβλ. Ἔξ. 3, 3 — 4. Ψαλμ. 44, 2 — 5. Ψαλμ. 49, 3

6. Ψαλμ. 53, 9 — 7. Ψαλμ. 55, 12 — 8. Ψαλμ. 56, 4 - 5

9. Γ' Βασ. 18, 36 - 40 — 10. Δ' Βασ. 1, 10

20. Ὁ πατριάρχης Ἰακώβ¹ λοιπόν, διαφεύγων τοὺς διώκτας του ἐκρίνετο ἄξιος νὰ ἰδῆ περισσοτέρας ὀπτασίας καὶ μάλιστα θείας, καὶ ἐπὶ πλέον ὅταν αὐτὸς ἠρεμοῦσεν εἶχε μὲ τὸ μέρος του τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἤλεγχε μὲν τὸν Λάβαν, ἠμπόδιζε δὲ τὸν Ἡσαῦ. Καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐγινε πατήρ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα², ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ σάρκα προῆλθεν ὁ Κύριος καὶ τὰς εὐλογίας τῶν Πατριαρχῶν ὑπηρέτησεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μωϋσῆς, ὁ ἠγαπημένος τοῦ Θεοῦ, ὅταν διέφευγε, τότε εἶδε καὶ τὴν μεγάλην ὄρασιν³, καὶ ἀφοῦ διεσώθη ἀπὸ τοὺς διώκτας του ἀπεστέλλετο ὡς προφήτης εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ γενόμενος ὑπηρέτης τόσων πολλῶν ἐκπληκτικῶν σημείων καὶ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ὠδήγησεν ὡς ἡγέτης τόσον μεγάλον λαὸν εἰς τὴν ἔρημον. Καὶ ὁ μὲν Δαυὶδ διωκόμενος ἐδίδασκεν· «Ἡ καρδιά μου ἐξεχείλισεν λόγον σωτήριον»⁴ καὶ· «Ὁ Θεὸς ἡμῶν θὰ ἔλθῃ ὀλοφάνερα· καὶ δὲν θὰ σιωπήσῃ»⁵, καὶ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο λέγων· «Τὰ μάτια μου εἶδον τοὺς ἐχθροὺς μου»⁶ καὶ πάλιν· «Εἰς τὸν Θεόν μου ἠλπισα καὶ δὲν θὰ φοβηθῶ τί θὰ κάμῃ εἰς ἐμὲ οἰοσδήποτε ἄνθρωπος»⁷. Ὅταν δὲ ἔφευγε καὶ ἐδραπέτευεν ἀπὸ τὴν δίωξιν τοῦ Σαοῦλ εἰς τὸ σπήλαιον ἔλεγεν· «Ἔστειλεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὴν βοήθειάν του καὶ μὲ ἔσωσε· θὰ κατεντροπιάσῃ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ μὲ καταπατήσουν· ἔστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεός του εἰς ἐμὲ καὶ θὰ φανῆ ἀξιόπιστος, καὶ ἐγλύττωσε τὴν ζωὴν μου ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ὁμοιάζουν ὡσὰν ἄγρια μικρὰ λιονταράκια»⁸. Ἔτσι δὲ ἀφοῦ ἐσώθη κατὰ θεϊαν πρόνοιαν καὶ ὁ ἴδιος ὕστερον ἐγινεν βασιλεὺς, ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματός του θὰ προέλθῃ ὁ Κύριος ἡμῶν. Ὁ δὲ μέγας Ἡλίας, ὅταν ἀνεχώρει διὰ τὸ Καρμήλιον ὄρος, ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν⁹, καὶ τοὺς μὲν προφήτας τῆς Βάαλ, ποὺ ἦσαν ἐπάνω ἀπὸ τετρακόσιοι, διὰ μιᾶς ἐξωλόθρευσε, τοὺς δὲ δύο πεντηκοντάρχους ποὺ ἐστάλησαν ἐναντίον του μαζί μὲ τοὺς ἑκατὸν ἀνδρας λέγων· «Ἄς καταβῆ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ»¹⁰ καὶ αὐτοὺς ἐτιμώρησε μὲ τὸν τρόπον αὐτόν. Διτηρήθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ χρίσῃ τὸν Ἐλισσαῖον διάδοχόν του καὶ νὰ γίνῃ ὑπόδειγμα

σιν γενέσθαι τοῖς υἱοῖς τῶν προφητῶν. Παῦλος δὲ ὁ μακάριος γράφων· «Οἷους διωγμοὺς ὑπήνεγκα, καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος καὶ ῥύσεται» μᾶλλον ἴσχυε λέγων· («Ἄλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν, οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς
5 ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ»· τότε γὰρ καὶ «Ἔως τρίτου οὐρανοῦ ἠρπάσθη καὶ εἰς τὸν παράδεισον») ἀπηνέχθη, ἔνθα «Καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα ἃ μὴ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι). Διὰ τοῦτο καὶ πεφύλακται, («Ὡστε ἀπὸ Ἱερουσαλήμ μέχρι τοῦ Ἰλλυριοῦ πληρῶσαι τὸ Εὐαγγέλιον»).

- 10 **21.** Οὐ μεμπτέα ἄρα οὐδὲ ἀργή τῶν ἁγίων ἢ φυγή· εἰ γὰρ μὴ ἐξέκλινον τοὺς διώκοντας, πῶς ἐγένετο τὸ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ ἀνατεῖλαι τὸν Κύριον; Ἡ τίνες ἔμελλον εὐαγγελίζεσθαι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας; Καὶ γὰρ καὶ οἱ διώκοντες διὰ τοῦτο ἐζήτουν τοὺς ἁγίους ἵνα μὴ ἦ διδάσκων, ὅποια Ἱουδαῖοι πα-
15 ρήγγειλαν τοῖς ἀποστόλοις· ἀλλὰ διὰ τοῦτο πάντα ὑπέμενον, ἵνα τὸ Εὐαγγέλιον κηρυχθῇ. Ἴδου γοῦν οὕτως ἀγωνιζόμενοι οὐκ ἀργὸν εἶχον τὸν τῆς φυγῆς καιρὸν οὐδὲ διωκόμενοι ἐπελανθάνοντο τῆς ἐτέρων ὠφελείας, ἀγαθοῦ δὲ λόγου διάκονοι τυγχάνοντες οὐκ ἐφθόνον οὐδὲ ταύτης μεταδιδόναι τοῖς πᾶ-
20 σιν, ἀλλὰ καὶ φεύγοντες τὸ Εὐαγγέλιον ἐκήρυττον, καὶ προύλεγον μὲν τῶν ἐπιβουλεύοντων τὰς πανουργίας, ἠσφαλίζοντο δὲ τοὺς πιστοὺς ταῖς παραινέσεσιν. Ὁ μὲν οὖν μακάριος Παῦλος πείρα μαθῶν προύλεγε μὲν· («Ὅσοι θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται»), ἐπήλειφε δὲ εὐθὺς τοὺς φεύγοντας
25 εἰπὼν· «Δι' ὑπομονῆς τρέχομεν τὸν προκειμένον ἡμῖν ἀγῶνα» καὶ γὰρ αἱ θλίψεις ὧσι συνεχεῖς, ἀλλ' («Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἢ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἢ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἢ δὲ

1. Πρβλ. Γ' Βασ. 19, 19. Δ' Βασ. 2

2. Β' Τιμ. 3, 11 — 3. Ρωμ. 8, 37 — 4. Ρωμ. 8, 35

5. Β' Κορ. 12, 2 — 6. Β' Κορ. 12, 4 — 7. Ρωμ. 15, 19

8. Πρβλ. Πράξ. 5, 28—9. Β' Τιμ. 3, 12—10. Ἐβρ. 12, 1

πρὸς παραδειγματισμὸν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν προφητῶν¹. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος γράφων· «Τί φοβεροὺς διωγμοὺς ὑπέφερα, καὶ ἀπὸ ὅλους μὲ ἐγλύτωσεν ὁ Κύριος καὶ θὰ μὲ σῶσῃ καὶ πάλιν², περισσότερο ἐνισχύετο λέγων· «Ἄλλ' εἰς ὅλας τὰς δοκιμασίας ὑπερισχύομεν³, διότι τίποτε δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τῆν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ»⁴. Διότι τότε καὶ «Ἐως τοῦ τρίτου οὐρανοῦ⁵ ἀνυψώθη καὶ εἰς τὸν παράδεισον» μετεφέρθη, ὅπου «ἤκουσε λόγους ποὺ δὲν ἠμποροῦν νὰ λεχθοῦν, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἄνθρωπον νὰ τοὺς εἰπῆ»⁶ καὶ διὰ τοῦτο διεφυλάχθη «ὥστε ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον»⁷.

21. Ἄρα ἡ φυγὴ τῶν ἁγίων δὲν εἶναι οὔτε ἀξιοκατάκριτος, οὔτε ματαία· διότι ἐὰν δὲν ἀπέφευγον τοὺς διώκτας, πῶς θὰ ἐγένετο νὰ προέλθῃ ὁ Κύριος ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυΐδ; Ἡ ποῖοι θὰ ἐπρόκειτο νὰ κηρύξουν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας; Ἄλλωστε διὰ τοῦτο καὶ οἱ διώκται κατεζήτησαν τοὺς ἁγίους, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχη κανεὶς ποὺ νὰ διδάσκῃ, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Ἰουδαῖοι παρήγγειλαν [εἰς τοὺς Ἀποστόλους⁸· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι διὰ τοῦτο ὑπέμεινον τὰ πάντα, διὰ νὰ κηρυχθῆ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἔτσι λοιπὸν ἀγωνιζόμενοι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν δὲν εἶχον τὸν καιρὸν τῆς φυγῆς των μάταιον, οὔτε καταδιωκόμενοι ἐλησημονοῦσαν τὴν ὠφέλειαν τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ δὲ συνέβαινε νὰ εἶναι ὑπηρέται σωτήριου λόγου, δὲν δυσανασχετοῦσαν νὰ μεταδίδουν τὴν ὠφέλειαν ταύτην εἰς ὅλους, ἀλλὰ καὶ ὅταν διωκόμενοι ἔφευγον, ἐκήρυττον τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ἔλεγον ἐκ τῶν προτέρων τὰς δολιότητας ἐκείνων ποὺ τοὺς ἐπιβουλεύοντο, ἐξησφάλιζαν δὲ τοὺς πιστοὺς μὲ τὰς παραινέσεις των. Ὁ μὲν λοιπὸν μακάριος Παῦλος ἀφοῦ ἀπέκτησε πείραν προέλεγε μὲν· «Ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν εὐσεβῶς, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, θὰ καταδιωχθοῦν»⁹, προητοιμάζε δὲ ἀμέσως τοὺς διωκομένους λέγων· «Μὲ ὑπομονὴν ὅς τρέχωμεν τὸν ἀγῶνα ποὺ προβάλλει ἐμπρὸς μας»¹⁰, ἀκόμη καὶ ἂν αἱ θλίψεις εἶναι συνεχεῖς, ἀλλ' «ἡ θλίψις ἐπιφέρει ὑπομονήν, ἡ δὲ ὑπομονὴ πα-

ἐλπίς οὐ καταισχύνει). Ὁ δὲ προφήτης Ἡσαΐας προσδοκωμένης τοιαύτης περιστάσεως ὑπεμίμνησκε καὶ ἐβόα· «Βάδιζε, λαός μου, εἴσελθε εἰς τὰ ταμιεῖά σου, ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, ἀποκρύβηθι μικρὸν ὅσον ὅσον, ἕως ἄν παρέλθῃ ἡ ὀργή». Ὁ 5 δὲ Ἐκκλησιαστής εἰδὼς τὰς κατὰ τῶν θεοσεβῶν ἐπιβουλάς καὶ λέγων· («Ἐὰν συκοφαντίαν πένητος καὶ ἀρπαγὴν κρίματος καὶ δικαιοσύνης ἴδῃς ἐν τῇ χώρᾳ, μὴ θαυμάσης ἐν τῷ πράγματι, ὅτι ὑψηλὸς ἐπάνω ὑψηλοῦ φυλάξει καὶ ὑψηλοὶ ἐπ' αὐτῆς καὶ περισσεία γῆς») εἶχε τὸν πατέρα ἑαυτοῦ τὸν Δαυὶδ πείρα 10 καὶ αὐτὸν μαθόντα τὰ ἐν τοῖς διωγμοῖς καὶ ἀσφαλιζόμενον τοὺς πάσχοντας ἐν τῷ λέγειν· «Ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδιά ὑμῶν πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον». τοῖς γὰρ οὕτως ὑπομένουσιν, οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς φησι· «Κύριος βοηθήσει, καὶ ῥύσεται αὐτούς, ὅτι ἤλπισαν ἐπ' αὐτόν». καὶ γὰρ 15 κἀγὼ («ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου, καὶ ἀνήγαγέ με ἐκ λάκκου κατωτάτου καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος»). Ὠφέλιμος ἄρα τοῖς λαοῖς καὶ οὐκ ἄκαρπος ἡ φυγὴ τῶν ἀγίων δείκνυται, κἂν τοῖς Ἀρειανοῖς μὴ δοκῇ.

20 **22.** Οὕτω μὲν οὖν οἱ ἅγιοι, καθάπερ εἴρηται, φεύγοντες κατὰ περιττὸν καὶ δι' οἰκονομίαν ἐφυλάττοντο ὥσπερ ἰατροὶ τῶν δεομένων χάριν. Τοῖς δ' ἄλλοις καὶ πᾶσιν ἀπλῶς ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις νόμος οὗτος, φεύγειν διωκομένους καὶ κρύπτεσθαι 25 ζητουμένους, καὶ μὴ προπετεῦεσθαι μὲν ἐν τῷ πειράζειν τὸν Κύριον, περιμένειν δὲ αὐτούς, καθὰ προεῖπον, ἕως ἄν ὁ ὠρι-

-
1. Ρωμ. 5, 3 - 5
  2. Ἡσ. 26, 20.
  3. Ἐκκλ. 5, 7 - 8
  4. Ψαλμ. 30, 25
  5. Ψαλμ. 36, 40
  6. Ψαλμ. 39, 2 - 3

ράγει δοκιμασίαν, ἡ δὲ δοκιμασία παράγει ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς εἰς τὸν Θεὸν δὲν διαψεύδει κανένα»¹. Ὁ δὲ προφήτης Ἡσαΐας μὲ τὴν προσμονὴν μιᾶς τέτοιας περιστάσεως, ὑπενθύμιζε καὶ ἐφώναζε· «Προχώρει, λαέ μου, εἴσελθε εἰς τὰ ἰδιαίτερα δωμάτια σου, κλείσε τὴν θύραν σου, καὶ κρύψου ὅσον ἠμπορεῖς δι' ὀλίγον, ἕως ὅτου παρέλθῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Κυρίου»². Ὁ Ἐκκλησιαστής δὲ γνωρίζων τὰς σκευωρίας ἐναντίον τῶν σεβομένων τὸν Θεόν, καὶ λέγων· «Ἐὰν εἰς κάποιαν χώραν ἰδῆς νὰ καταδυναστεύεται ὁ πτωχός, κατάχρησιν τῆς κρίσεως καὶ καταπάτησιν τῆς δικαιοσύνης, μὴ ἐκπλαγῆς διὰ τὸ γεγονός αὐτό, διότι ὑπεράνω ἀπὸ τὸν ὑψηλὰ ἰστάμενον ποὺ ἀδικεῖ τὸν πτωχόν, ὑπάρχει ἄλλος ἰσχυρότερος καὶ ἀνώτερος, καὶ πιὸ ἐπάνω ἀπ' αὐτοὺς ἄλλοι ἀκόμη πιὸ ἀνώτεροι καὶ ἰσχυρότεροι, ποὺ τοὺς καταπιέζουν καὶ ὑπερεπάρκεια τῆς γῆς»³. Εἶχεν ἐκ πείρας ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸν πατέρα τοῦ Δαυΐδ, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἐγνώριζε τὰ σχετικὰ τῶν διωγμῶν καὶ προεφύλασσε τοὺς πάσχοντας μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Γίνεσθε ἀνδρεῖοι καὶ ἡ καρδιά σας ἄς ἐνδυναμῶνεται, ὅλοι σας ὅσοι ἐλπίζετε εἰς τὸν Κύριον»⁴. διότι εἰς ὅσους ἔτσι ὑπομένουν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, καὶ ὄχι ἄνθρωπος, λέγει· «Ὁ Κύριος θὰ βοηθήσῃ καὶ θὰ γλυτώσῃ αὐτούς, διότι ἐστήριξαν τὰς ἐλπίδας των εἰς ἐκεῖνον»⁵. Διότι καὶ ἐγὼ μὲ πολλὴν ὑπομονὴν ἐπερίμενα τὸν Κύριον εἰς τὰς θλίψεις μου καὶ μὲ ἐπρόσεξε, καὶ εἰσήκουσε τὴν δέησίν μου καὶ μὲ ἀνέβασεν ἐπάνω ἀπὸ τὸν βαθύτατον λάκον καὶ ἀπὸ τὸν βοῦρκον τῆς λάσπης, ὅπου εἶχα βυθισθῆ»⁶. Ἄρα ἡ φυγὴ τῶν ἀγίων ἀποδεικνύεται ὡφέλιμος εἰς τοὺς λαοὺς καὶ ὄχι ἄκαρπος, ἔστω καὶ ἂν δὲν φαίνεται ἔτσι εἰς τοὺς Ἀρειανούς.

22. Ἐτσι λοιπὸν οἱ ἅγιοι, ὅπως ἀκριβῶς ἐλέχθη, φεύγοντες ὑπερμέτρως ἐπροφυλάσσοντο ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τοὺς ἰατροὺς μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴν ἀνάγκην των. Διὰ τοὺς ἄλλους δὲ καὶ γενικὰ δι' ὅλους ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους τοῦτο εἶναι νόμος, δηλ. τὸ νὰ φεύγουν διωκόμενοι καὶ νὰ κρύπτονται καταζητούμενοι, καὶ νὰ μὴ αὐθαδιά-

σμένοσ τοῦ θανάτου χρόνος ἔλθη ἢ ὁ κριτῆσ τι περὶ αὐτῶν
 βουλευσῆται, ὅπερ ἂν αὐτῶ δόξη καλῶσ ἔχειν· εἶναι μέντοι
 τούτους ἐτοίμους, ὥστε καιροῦ καλέσαντος καὶ κρατηθέντας
 («Ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆσ ἀληθείασ μέχρι θανάτου»). Ταῦτα
 5 καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες ἐν τοῖσ κατὰ καιροὺσ διωγμοῖσ ἐφύ-
 λαττον, καὶ διωκόμενοι μὲν ἔφευγον, καὶ λανθάνοντες ἐκαρτέ-
 ρουν, εὐρισκόμενοι δὲ ἐμαρτύρουν. Εἰ δὲ καὶ τινεσ ἐξ αὐτῶν
 ἑαυτοῖσ προσήρχοντο τοῖσ διώκουσι, καὶ τοῦτο οὐχ ἀπλῶσ
 ἔπραττον· ἐμαρτύρουν γὰρ εὐθὺσ καὶ πᾶσιν ἐγίνετο φανερόν, ὅτι
 10 παρὰ τοῦ Πνεύματοσ ἦν καὶ αὐτῶν ἡ προθυμία καὶ ἡ τσαύτη
 πρόσδοσ.

23. Οὐκοῦν ὅτε τοιαῦτα τοῦ Σωτῆρόσ ἐστί τὰ παραγγέλματα
 καὶ τοιαῦται τῶν ἁγίων αἱ πράξεισ, εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ μηδ'
 ὅτιοῦν ἂν τισ εἴποι κατ' ἀξίαν ἑαυτῶν ἀκούοντεσ, πόθεν ἔμα-
 15 θον αὐτοὶ τὸ διώκειν; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἁγίων, οὐκ ἂν εἴποιεν,
 ἀπὸ δὲ τοῦ διαβόλου (τοῦτο γὰρ αὐτοῖσ περιλείπεται) τοῦ λέ-
 γοντοσ· «Διώξασ καταλήψομαι». Καὶ τὸ μὲν φεύγειν Κύριοσ
 προσέταξε, καὶ οἱ ἅγιοι ἔφυγον, τὸ δὲ διώκειν διαβολικόν ἐστί
 ἐπιχείρημα, καὶ κατὰ πάντων αὐτόσ αἰτεῖται τοῦτο. Τίνι τοί-
 20 νν δεῖ προσθέσθαι, πάλιν λεγέτωσαν, τοῖσ τοῦ Κυρίου ῥήμα-
 σιν ἢ ταῖσ αὐτῶν μυθολογίαισ; τίνων δὲ δεῖ μιμεῖσθαι τὰσ
 πράξεισ; Τῶν ἁγίων ἢ ὧν ἂν ἐπινοήσωσιν αὐτοί; Ἐπειδὴ δὲ
 ἴσωσ οὐδὲ ταῦτα διακρίνειν αὐτοὶ δύνανται (πεπήρωνται γὰρ
 τὴν διάνοιαν καὶ τὴν συνείδησιν, ὡσ εἶπεν Ἡσαίας, καὶ νομί-
 25 ζουσι «Τὸ πικρόν εἶναι γλυκὸν καὶ τὸ φῶσ σκότοσ»), παρελ-
 θῶν τισ ἐξ ἡμῶν Χριστιανὸσ ἐντρεψάτω τούτους μεγάλῃ τῇ

1. Σοφ. Σειρ. 4, 28

2. Ἐξ. 15, 9

3. Ἡσ. 5, 20

ζουν μὲ τὸ νὰ πειράζουν τὸν Κύριον, νὰ περιμένουν δέ, ὅπως εἶπον προηγουμένως, μέχρις οὗτου ἔλθῃ ὁ καθωρισμένος χρόνος τοῦ θανάτου ἢ ὁ κριτῆς ἀποφασίση κάτι δι' αὐτούς, ὅπως θὰ φανῆ εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι καλόν· νὰ εἶναι δὲ αὐτοὶ ἔτοιμοι, ὥστε ὅταν ὁ καιρὸς τοὺς καλέσῃ καὶ συλληφθοῦν «Νὰ ἀγωνισθοῦν μέχρι θανάτου χάριν τῆς ἀληθείας»¹. Αὐτὰ καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς διωγμοὺς ἐφύλασσαν, καὶ ὡσάκις μὲν ἐδιώκοντο ἔφευγον, καὶ ὅταν δὲ ἐκρύπτοντο ὑπέμενον καρτερικῶς, ἀνευρισκόμενοι δὲ ἐμαρτύρουν. Ἐὰν δὲ καὶ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν μόνοι τῶν παρεδίδοντο εἰς τοὺς διώκτας τῶν, καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἔκαναν ἄνευ λόγου, διότι ἀμέσως ἐμαρτύρουν καὶ εἰς ὅλους ἐγένετο φανερόν, ὅτι ἡ προθυμία τῶν καὶ ἡ τόση σπουδὴ τῶν νὰ ἐμφανισθοῦν ἐνώπιον τῶν διωκτῶν τῶν ἦτο ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

23. Βεβαίως ὅταν τοιαῦτα εἶναι τὰ παραγγέλματα τοῦ Σωτῆρος καὶ τοιαῦται αἱ πράξεις τῶν ἁγίων, ἃς μᾶς εἶποῦν, ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὁ,τιδήποτε καὶ τοὺς ὀνομάσῃ κανεὶς θὰ τοὺς ἀξίζει, ἀπὸ ποῦ ἔμαθον οἱ ἴδιοι νὰ καταδιώκουν; Διότι ἀπὸ μὲν τοὺς ἁγίους δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ εἶποῦν ὅτι ἔμαθον, ἄρα ἀπὸ τὸν διάβολον (διότι αὐτὸ μόνον ἀπομένει εἰς αὐτούς), ὁ ὁποῖος λέγει· «Ἐφ' οὗ καταδιώξω θὰ συλλάβω»². Καὶ τὸ νὰ φεύγωμεν ὅμως διέταξεν ὁ Κύριος, δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἅγιοι ἔφευγον, τὸ νὰ διώκουν δέ, εἶναι διαβολικὸν ἔργον, καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος ζητεῖ τοῦτο ἐναντίον ὅλων. Ἄς μᾶς εἶποῦν πάλιν με ποῖον, λοιπόν, πρέπει νὰ συμφωνήσωμεν, μὲ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ἢ μὲ τὰ ψευδολογήματά τῶν; Ποίων δὲ πρέπει νὰ μιμούμεθα τὰς πράξεις, τῶν ἁγίων ἢ ἐκείνας τὰς ὁποίας αὐτοὶ θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἐπινοήσουν; Ἐπειδὴ δὲ ἴσως αὐτοὶ δὲν ἠμποροῦν οὔτε αὐτὰ νὰ διακρίνουν (διότι ἡ διάνοιά τῶν ἔχει βλαφθῆ καὶ ἡ συνείδησις του ἔχει πωρωθῆ, ὅπως εἶπεν ὁ Ἡσαΐας, καὶ νομίζουν «ὅτι τὸ πικρὸν εἶναι γλυκὺ καὶ τὸ φῶς σκότος»³), ἀφοῦ ἔλθῃ κάποιος ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, ἃς τοὺς κἀνῆ νὰ ἐντραποῦν, λέγων μὲ μεγάλην φωνήν· «Ὅτι

φωνῇ λέγων· «Ἄγαθὸν πεποιθῆναι ἐπὶ Κύριον» ἢ ταῖς τούτων προσέχειν μωρολογίαις. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ Κυρίου ῥήματα ζωὴν αἰώνιον ἔχει, τὰ δὲ παρὰ τούτων προφερόμενα πανουργίας καὶ αἱμάτων ἐστὶ μεστά·.

- 5 24. Ἰκανὰ μὲν οὖν ταῦτα τὴν μανίαν τῶν ἀσεβῶν ἀνατρέψαι καὶ δεῖξαι μηδὲν ἕτερον αὐτοὺς σπουδάζοντας ἢ ἵνα μόνον εἰς λαιδορίας καὶ βλασφημίας φιλονεικῶσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ χριστομάχοι τολμήσαντες εἶναι, λοιπὸν καὶ φιλοπράγμονες γεγόνασιν, ἐξεταζέτωσαν ὁμῶς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναχωρήσεως
- 10 καὶ μανθανέτωσαν παρὰ τῶν ἰδίων. Ἦσαν γὰρ Ἀρειανοὶ συνδραμόντες τοῖς στρατιώταις εἰς τὸ παροξύνειν αὐτοὺς καὶ ἀγνοοῦσιν αὐτοῖς δεικνύειν ἡμᾶς. Καὶ εἰ καὶ οὕτως ἀσυμπαθεῖς τυγχάνουσιν, ἀλλὰ κἂν ἀκούοντες ἡρεμείωσαν αἰσχυνόμενοι. Νῦν μὲν γὰρ ἤδη ἦν, καὶ τοῦ λαοῦ τινες ἐπαννύχιζον προσδοκωμέ-
- 15 νης συνάξεως· ὁ δὲ στρατηλάτης Συριανὸς ἐξαίφνης ἐπέστη μετὰ στρατιωτῶν πλεῖον πεντακισχιλίων ἐχόντων ὄπλα καὶ ξίφη γυμνά καὶ τόξα καὶ βέλη καὶ ῥόπαλα, καθὰ καὶ πρότερον εἴρηται. Καὶ τὴν μὲν ἐκκλησίαν αὐτὸς περιεκύκλωσε στήσας τοὺς στρατιώτας σύνεγγυς, ὡς μὴ δύνασθαι τινὰς ἀπὸ τῆς ἐκ-
- 20 κλησίας ἐξελθόντας παρελθεῖν αὐτούς. Ἐγὼ δὲ ἄλογον ἡγούμενος ἐν τῷσάυτῃ συγχύσει καταλείψαι τοὺς λαοὺς καὶ μὴ μᾶλλον προκινδυνεύειν αὐτῶν, καθεσθεις ἐπὶ τοῦ θρόνου προέτρεπον τὸν μὲν διάκονον ἀναγινώσκειν ψαλμόν, τοὺς δὲ λαοὺς ὑπακούειν· «Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ» καὶ πάντας
- 25 οὕτως ἀναχωρεῖν καὶ εἰς τοὺς οἴκους ἀπιέναι. Ἀλλὰ τοῦ στρατηλάτου βία λοιπὸν ἐπεισελθόντος καὶ τῶν στρατιωτῶν περιλαβόντων τὸ ἱερατεῖον ἔνεκα τοῦ συλλαβεῖν ἡμᾶς, οἱ μὲν εὐρεθέντες ἐκεῖ κληρικοὶ καὶ οἱ ἀπὸ τῶν λαῶν ἐβόων, ἠξίουσαν ἀνα-

1. Ψαλμ. 117, 8

2. Πρβλ. ὦ. , 68

εἶναι ἀσυγκρίτως προτιμότερον καὶ ἐπωφελέστερον νὰ ἔχη κανεὶς στηριγμένην τὴν πεποίθησίν του εἰς τὸν Κύριον»¹ παρὰ νὰ προσέχη τὰς μωρολογίας αὐτῶν. Διότι τὰ μὲν λόγια τοῦ Κυρίου ἔχουν ζωὴν αἰώνιον², ἐκεῖνα δὲ τὰ ὁποῖα προφέρουν αὐτοὶ εἶναι γεμάτα ἀπὸ δολιότητος καὶ αἵματα'.

24. Λοιπὸν αὐτὰ μὲν εἶναι ἄρκετὰ νὰ ἀνατρέψουν τὴν τρέλλαν τῶν ἀσεβῶν καὶ ν' ἀποδείξουν ὅτι αὐτοὶ δὲν φροντίζουν διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον νὰ φιλονεικοῦν διὰ κακολογίας καὶ βλασφημίας. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ καὶ ἐτόλμησαν αὐτοὶ νὰ γίνουν χριστομάχοι, μετὰ δὲ ἔγιναν καὶ περιέργοι, ἃς ἐξετάζουν ἐπὶ τέλους καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ἃς μάθουν ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των. Διότι ἦσαν Ἀρειανοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐβοήθησαν τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐξερέθισαν, καί, ἐνῶ ἐκεῖνοι μᾶς ἀγνοοῦσαν, αὐτοὶ μᾶς ὑπεδείκνυον. Καὶ ἂν ἔτσι συμβαίη νὰ εἶναι ἀσυμπαθεῖς, τοῦλάχιστον ὁμως ἀκούοντες, ἃς ἡρεμήσουν ἀπὸ ἐντροπήν. Διότι τότε μὲν ἦτο πλέον νύκτα, καὶ μερικοὶ ἐκ τοῦ λαοῦ ἔκανον ὀλονύκτιον ἀγρυπνίαν, ἀναμενομένης τῆς συγκεντρώσεως, ὁπότε ὁ στρατηλάτης Συριανὸς ἐπετέθη αἰφνιδίως μὲ στρατιώτας περισσοτέρους ἀπὸ πέντε χιλιάδας, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὅπλα καὶ ξίφη γυμνά καὶ τόξα καὶ βέλη καὶ ρόπαλα, ὅπως καὶ πρὶν ἐλέχθη. Καὶ αὐτὸς μὲν περιεκύκλωσε τὴν ἐκκλησίαν, ἐγκαταστήσας στρατιώτας πολὺ κοντά, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῆ κανεὶς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ διαπεράσῃ αὐτοῦς. Ἐγώ, μέσα εἰς τόσῃν σύγχισιν, ἐπειδὴ ἐνόμιζα ὅτι ἦτο παράλογον νὰ ἐγκαταλείψω τοὺς πιστοὺς καὶ νὰ ἐμβάλλω εἰς περισσοτέρους κινδύνους αὐτοῦς, ἀφοῦ ἐκάθισα εἰς τὸν θρόνον, προέτρεπον τὸν μὲν διάκονον νὰ ἀναγιγνώσκῃ ψαλμοὺς τοὺς δὲ πιστοὺς νὰ ψάλλουν τὴν ὑπακοήν· «Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ» καὶ ἔτσι νὰ ἀναχωρήσουν ὅλοι καὶ νὰ μεταβοῦν εἰς τὰ σπίτια των. Ἄλλ' ὅταν λοιπὸν ὁ στρατηλάτης εἰσῆλθεν βιαίως καὶ οἱ στρατιῶται περιεκύκλωσαν τὸ ἱερατεῖον μὲ σκοπὸν νὰ συλλάβουν ἡμᾶς, οἱ μὲν κληρικοὶ ποὺ εὐρέθησαν ἐκεῖ καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν πιστῶν, ἐφώναζον καὶ ἀπαιτοῦσαν νὰ

χωρεῖν ἤδη καὶ ἡμᾶς· ἐγὼ δὲ μᾶλλον ἀντέλεγον, μὴ πρότερον ἀναχωρήσειν εἰ μὴ πάντες καθ' ἕκαστον ὑπεξέλθοιεν. Ἀναστὰς γοῦν καὶ προστάξας εὐχὴν οὕτως ἀντηξίου ἀπιέναι πρότερον τοὺς πάντας, 'βέλτιον εἶναι', λέγων, 'ἐμὲ κινδυνεύειν ἢ βλαβῆ-
 5 ναί τινος ἐξ ὑμῶν'. Ἐξελθόντων τοίνυν τῶν πλείστων καὶ τῶν λοιπῶν ἐπακολουθούντων οἱ σὺν ἡμῖν ὄντες ἐκεῖ μοναχοὶ καὶ τινες τῶν κληρικῶν ἀνελθόντες εἰλκυσαν ἡμᾶς. Καὶ οὕτως, ἐπὶ μάρτυρι τῇ ἀληθείᾳ, τῶν στρατιωτῶν τῶν μὲν περιεστη-
 10 διήλθομεν τοῦ Κυρίου ὁδηγοῦντος καὶ αὐτοῦ φυλάττοντος λαθόντες αὐτοὺς ἀνεχωρήσαμεν δοξάζοντες μεγάλως αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅτι μήτε προδεδώκαμεν τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ προπέμψαντες αὐτοὺς διασωθῆναι καὶ διαφυγεῖν τὰς χεῖρας τῶν ζητούντων ἠδυνήθημεν.

15 **25.** Τῆς τοίνυν προνοίας οὕτω καὶ παραδόξως ἔρυσσάμενης, τίς ἂν δικαίως μέμψιν ἐπαγάγοι, ὅτι μὴ τοῖς ζητοῦσιν ἑαυτοὺς ἐκδότους δεδώκαμεν ἢ ὑποστρέψαντες ἐνεφανίσσαμεν ἑαυτούς; Τοῦτο γάρ ἐστιν ἀντικρὺς ἀχαριστιῆσαι τῷ Κυρίῳ παρ' ἐντολήν τε αὐτοῦ πράξει καὶ ταῖς τῶν ἁγίων μάχεσθαι πράξεις.

20 Ἡ ὁ τοῦτο μεμφόμενος τολμησάτω καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον Πέτρον αἰτιάσασθαι, ὅτι καίτοι συγκλεισθεὶς καὶ τηρούμενος ὑπὸ στρατιωτῶν ἠκολούθησε τῷ καλοῦντι ἀγγέλῳ καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τῆς φυλακῆς καὶ διασωθεὶς οὐχ ὑπέστρεψε καὶ παραδέδωκεν ἑαυτόν, καίπερ ἀκούσας ἃ πεποίηκεν Ἡρώδης. Μεμ-
 25 φέσθω δὲ μανεῖς ὁ Ἀρειανός, ὅτι μήτε Παῦλος ὁ ἀπόστολος χαλασθεὶς ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ διασωθεὶς μετέγνω καὶ ὑποστρέψας ἔκδοτον ἑαυτὸν δέδωκε, μήτε ὅτι Μωσῆς ὑπέστρεψεν ἀπὸ Μαδιὰμ εἰς Αἴγυπτον, ἵνα κρατηθῆ παρὰ τῶν ζητούντων, μήτε ὁ Δαυὶδ ἐν τῷ σπηλαίῳ ἔδειξεν ἑαυτὸν τῷ Σαούλ. Ἀλ-

1. Πρβλ. Πραξ. 12, 6

2. Πρβλ. Β' Κορ. 11, 33

3. Πρβλ. Ἔξ. 2, 15

ἀναχωρήσωμεν πλέον καὶ ἡμεῖς· ἀλλ' ἐγὼ ἀντιδροῦσα περισσότερον, καὶ δὲν θὰ ἀναχωροῦσα, ἂν προηγουμένως ὄλοι δὲν ἐξήρχοντο. Ἐφοῦ λοιπὸν ἐσηκώθη καὶ διέταξα νὰ κάνουν εὐχήν, ἔτσι παρακινουῦσα νὰ φύγουν προηγουμένως ὄλοι, λέγων ὅτι εἶναι καλλίτερον ἐγὼ νὰ διακινδυνεύσω παρὰ μερικοὶ ἀπὸ σᾶς νὰ ὑποστοῦν βλάβας'. Ἐφοῦ λοιπὸν οἱ περισσότεροὶ ἐξῆλθον καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἠκολούθησαν, οἱ μοναχοὶ ποὺ ἦσαν μαζί μας ἐκεῖ καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς, ἀφοῦ ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον, μᾶς ἔσυραν ἔξω. Καὶ ἔτσι, μάρτυς ἢ ἀλήθεια, ἐνῶ ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν στρατιωτῶν εἶχον περικυκλώσει τὸ ἱερατεῖον, ἄλλοι δὲ περιήρχοντο τὴν ἐκκλησίαν ἐπεράσαμεν διὰ μέσου αὐτῶν χωρὶς νὰ μᾶς ἀντιληφθοῦν με ὄδηγόν καὶ φύλακα τὸν Κύριον καὶ ἀνεχωρήσαμεν δοξάζοντες μεγάλως τὸν Θεόν, διότι οὔτε τὸν λαὸν ἐπροδώσαμεν, ἀλλ' ἀντιθέτως κατωρθώσαμεν νὰ προπέμψωμεν αὐτοὺς νὰ διασωθοῦν καὶ νὰ διαφύγουν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν διωκτῶν των.

25. Ἐφοῦ λοιπὸν ἡ θεία πρόνοια κατὰ τοιοῦτον θαυματουργικὸν τρόπον μᾶς διέσωσε, ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς κατηγορήσῃ ὅτι δὲν παρεδόθημεν μόνοι μας εἰς τοὺς διώκτας ἢ ὅτι δὲν ἐπεστρέψαμεν νὰ παρουσιασθῶμεν; Διότι τοῦτο εἶναι καθαρὰ ἀχαριστία εἰς τὸν Κύριον καὶ παράβασις ἐντολῆς του καὶ πρᾶξις ἀντίθετος πρὸς τὰς πράξεις τῶν ἀγίων. Ἡ, ἐκεῖνος ποὺ θὰ μεμφθῇ αὐτό, ἄς τολμήσῃ νὰ κατηγορήσῃ καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον Πέτρον, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἐνεκλείσθη εἰς φυλακὴν καὶ ἐφυλάσσετο ὑπὸ στρατιωτῶν¹, ἠκολούθησε τὸν ἄγγελον ποὺ τὸν ἐκάλει καὶ ἀφοῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν καὶ διεσώθη δὲν ἐπέστρεψε καὶ δὲν παρεδόθη, ἂν καὶ ἤκουσεν, αὐτὰ ποὺ εἶχε κάνει ὁ Ἡρώδης. Ὡς κατηγορήσῃ ὁ ἕξαλλος Ἀρειανός, τὸν ἀπόστολον Παῦλον ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατεβιβάσθη ἀπὸ τὸ τεῖχος² καὶ διεσώθη, δὲν μετενόησε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ παραδοθῇ. Βεβαίως οὔτε καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Μαδιάμ εἰς τὴν Αἴγυπτον³, διὰ νὰ συλληφθῇ ἀπὸ τοὺς διώκτας του, οὔτε ὁ Δαυὶδ, ποὺ ἐκρύπτετο εἰς τὸ σπήλαιον, ἐφανερῶ-

λά και οί υἱοί τῶν προφητῶν ἔμειναν ἐν τοῖς σπηλαίοις καί οὐ παρέδωκαν ἑαυτοὺς τῷ Ἀχαάβ. Τοῦτο γάρ ἦν πάλιν παρ' ἐν-
τολήν ποιεῖν λεγούσης τῆς Γραφῆς· «Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον
τὸν Θεόν σου».

- 5 26. Τοῦτο γοῦν εὐλαβούμενος καὶ γὰρ καὶ ταῦτα μαθὼν οὕτως
ἐμαυτὸν ἤγαγον καὶ οὐκ ἄθετῶ τὴν εἰς ἐμὲ γενομένην παρὰ
τοῦ Κυρίου χάριν καὶ βοήθειαν, κἂν οὗτοι μαινόμενοι τρίζωσι
τοὺς ὀδόντας καθ' ἡμῶν· καὶ γὰρ τοιοῦτος ὁ τρόπος τῆς ἀνα-
χωρήσεως ἡμῶν γέγονε, καὶ ἠγοῦμαι μηδεμίαν αὐτὴν ἔχειν
10 μέμψιν παρ' οἷς ἐστὶν ὁ λογισμὸς ὑγιῆς, ὅπουγε καὶ κατὰ τὴν
θεῖαν Γραφὴν οὗτος ἡμῖν παρὰ τῶν ἁγίων εἰς διδασκαλίαν ὁ
τύπος παρεδόθη. Ἄλλ' οὗτοι, ὡς ἔοικεν, οὔτε τι τῶν ἀτολμῆ-
των παρορῶσιν οὔτε παραλιμπάνειν τι βούλονται, ὃ μὴ τὴν
πονηρίαν αὐτῶν καὶ τὴν ὀμότητα δείκνυσι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ βίος
15 αὐτῶν τοιοῦτός ἐστιν, οἷοί εἰσι καὶ τῷ φρονήματι καὶ ταῖς
φλυαρίαις. Καὶ οὐκ ἂν εἴποι τις τοιαῦτα καὶ τσαῦτα κατ' αὐ-
τῶν, οἷα καὶ ὅσα πράττοντες αὐτοὶ οὐκ αἰσχύνονται. Ὁ μὲν
γὰρ Λεόντιος διαβαλλόμενος μετὰ γυναικὸς τινος νεωτέρας
λεγομένης Εὐστολίου καὶ κωλυόμενος συνοικεῖν αὐτῇ δι' αὐ-
20 τὴν ἑαυτὸν ἀπέκοψεν, ἢ ἐπ' ἀδείας ἔχη διατρίβειν μετ' αὐ-
τῆς. Καὶ τὴν μὲν ὑποψίαν οὐκ ἀπενίφατο, διὰ τοῦτο δὲ μᾶλλον
καὶ πρεσβύτερος ὢν καθηρέθη, εἰ καὶ Κωνσταντίος ὁ αἰρετι-
κὸς ἐβιάσατο λέγεσθαι αὐτὸν ἐπίσκοπον· ὁ δὲ Νάρκισσος ἄλλα
τε πολλὰ κακὰ ἔχων καὶ τρίτον ἐν διαφόροις συνόδοις καθη-
25 ρέθη· καὶ νῦν αὐτός ἐστιν ἐν αὐτοῖς ὁ πονηρότατος. Ὁ δέ γε
Γεώργιος καὶ πρεσβύτερος μὲν ὢν διὰ τὴν κακίαν αὐτοῦ κα-
θηρέθη, καὶ ὀνομάσας δὲ ἑαυτὸν ἐπίσκοπον οὐδὲν ἤττον πάλιν

1. Πρβλ. Α' Βασ. 24, 4 ἔ.

2. Πρβλ. Γ' Βασ. 18, 4

3. Ματθ. 4, 7

4. Πρβλ. Μαρκ. 9, 18

θη εἰς τὸν Σαούλ ¹. Ἄλλὰ καὶ οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν, ποὺ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ σπήλαια δὲν παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἀχαάβ ². Διότι τὸ νὰ πράξουν τοῦτο ἦτο πάλιν παράβασις ἐντολῆς τῆς Γραφῆς, ποὺ λέγει· «Δὲν θὰ ἐκθέσης εἰς κίνδυνον τὸν ἑαυτὸν σου διὰ νὰ δοκιμάσης ἐὰν ὁ Κύριος θὰ σὲ προστατεύσῃ» ³.

26. Σεβόμενος λοιπὸν καὶ ἐγὼ αὐτὸ καὶ διδαχθεὶς αὐτά, ἔτσι συμπεριεφέρθη καὶ δὲν ἀπορρίπτω τὴν χάριν καὶ τὴν βοήθειαν, ποὺ ἔγιναν εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὸν Κύριον, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ κατεχόμενοι ἀπὸ μανίαν τρίζουν τὰ δόντια των ἐναντίον μας ⁴. Καὶ τοιοῦτος ἦτο ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἔγινεν ἡ ἀναχώρησις μας ποὺ, νομίζω, ὅτι δὲν θὰ ἔχη καμμίαν κατηγορίαν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σκέπτονται λογικά, τὴν στιγμὴν μάλιστα ποὺ κατὰ τὴν θεῖαν Γραφήν, τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο μᾶς παρεδόθη ἀπὸ τοὺς ἁγίους πρὸς διδασκαλίαν. Ἄλλ' αὐτοὶ (οἱ Ἀρειανοί), ὅπως φαίνεται, δὲν παραμελοῦν οὔτε κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲν τολμοῦνται εὐκόλα, οὔτε θέλουν νὰ παραλείπουν κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν ἀποδεικνύει τὴν πονηρίαν των καὶ σκληρότητά των. Ἄλλωστε καὶ ὁ βίος των εἶναι τέτοιος, ὅπως εἶναι οἱ ἴδιοι καὶ εἰς τὰ φρονήματά των καὶ εἰς τὰς φλυαρίας των. Καὶ δὲν θὰ ἦτο δύσκολον νὰ εἰπῆ κανεὶς ὅτι, ἐνῶ αὐτοὶ πράττουν τοιαῦτα ἔργα καὶ τόσα πολλά, δὲν ἐντρέπονται. Διότι ὁ μὲν Λεόντιος, κατηγορηθεὶς καὶ ἐμποδισθεὶς νὰ συζήσῃ μὲ κάποιαν γυναῖκα, νεωτέραν του ὀνομαζομένην Εὐστολίου, ἐξ αἰτίας της, ἀπεκόπη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ ἔχη τὴν ἄνεσιν νὰ διαμένῃ μαζί της. Καὶ τὴν μὲν εἰς βάρους του ὑποψίαν δὲν ἐξεκαθάρισε, διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς, ἐνῶ ἦτο πρεσβύτερος καθηρέθη, ἂν καὶ ὁ αἰρετικὸς Κωνστάντιος ἐπίεζε νὰ ὀνομασθῆ ἐπίσκοπος· ὁ δὲ Νάρκισσος, ἔχων καὶ πολλὰς ἄλλας κατηγορίας, τρεῖς φοράς καθηρέθη εἰς διαφόρους συνόδους· καὶ τώρα ὁ ἴδιος εἶναι μεταξὺ αὐτῶν ὁ πονηρότατος. Ὁ δὲ Γεώργιος, καὶ ὅταν μὲν ἦτο πρεσβύτερος διὰ τὴν κακίαν του καθηρέθη, καὶ ὅταν δὲ ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐπίσκοπον καὶ πάλιν καθηρέ-

καθηρέθη ἐν τῇ κατὰ Σαρδικὴν μεγάλη συνόδῳ. Ἐχει δέ τι καὶ πλεόν, ὅτι καὶ ζῶν ἀσώτως οὐκ ἔλαθεν· ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν οἰκείων καταγινώσκειται τὸ τέλος τοῦ ζῆν καὶ τὴν εὐθυμίαν ἐν τοῖς αἰσχίστοις μετρῶν.

- 5 27. Ἐκαστος μὲν οὖν τὸν ἕτερον ἐν τοῖς ἰδίοις πλεονεκτεῖ κακοῖς, κοινὸς δὲ σπῖλός ἐστιν αὐτοῖς, ὅτι τὴν αἴρεσιν εἰσι χριστομάχοι καὶ οὐκέτι Χριστιανοί, ἀλλὰ μᾶλλον Ἀρειανοὶ καλοῦνται. Ἴδου ταῦτα διαβάλλειν αὐτοὺς ἔδει· ἀλλότρια γὰρ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεώς ἐστιν. Ἄλλ' ταῦτα μὲν δι' ἑαυτοὺς
 10 κρύπτουσιν, οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰ τοιοῦτοι ὄντες τῷ φρονήματι καὶ τοιούτοις συμπλεκόμενοι κακοῖς τοὺς μὴ συντρέχοντας αὐτῶν τῇ ἀσεβειστάτῃ αἵρέσει διώκοντες ζητοῦσι. Καὶ ἀναιροῦντες μὲν χαίρουσι, μὴ τυγχάνοντες δὲ ὧν εὐχονται, λυποῦνται καὶ νομίζουσιν ἀδικεῖσθαι, ὅταν, καθὰ προεῖπον,
 15 βλέπωσι ζῶντας οὓς ἀποθνήσκειν βούλονται. Εἶη δὲ τούτους οὕτως ἀδικεῖσθαι, ὥστε αὐτοὺς μὲν ἀσθενεῖν ἐν ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, τοὺς δὲ διωκομένους παρ' αὐτῶν εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ καὶ λέγειν τὰ ἐν τῷ κς' ψαλμῷ· «Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερασπιστῆς
 20 τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; Ἐν τῷ ἐγγίξειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου, οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσον»· καὶ πάλιν ἐν τῷ λ' ψαλμῷ· «Ἐσωσας ἐκ τῶν ἀναγκῶν τὴν ψυχὴν μου, καὶ οὐ συνέκλεισάς με εἰς χεῖρας ἐχθρῶν· ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς
 25 πόδας μου», ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

1. Πρβλ. Α' Πέτρ. 4, 4

2. Ψαλμ. 26, 1 - 2

3. Ψαλμ. 30, 8 - 9

θη εἰς τὴν μεγάλην Σύνοδον τῆς Σαρδικῆς. Ἐχει ὁμως καὶ κάτι ἐπὶ πλέον, ὅτι ζῶν ἀσώτως ἔγινεν ἀντιληπτός· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἰδικούς του καταδικάζεται ὅτι σκοπὸν τῆς ζωῆς του εἶχε τὴν εὐθυμίαν μὲ τὰς αἰσχροτέρας πράξεις.

27. Ὁ καθείς λοιπὸν ξεπερνᾷ τὸν ἄλλον μὲ τὰ ἰδικά του κακά, κοινὸν δὲ ἠθικὸν στίγμα εἰς αὐτούς εἶναι ὅτι εἰς τὴν αἵρεσιν εἶναι χριστομάχοι καὶ δὲν ὀνομάζονται πλέον Χριστιανοί, ἀλλὰ μᾶλλον Ἀρειανοί. Ἰδοὺ ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κατηγορήσωμεν αὐτούς· διότι αὐτὰ εἶναι ξένα πρὸς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' αὐτὰ μὲν τὰ κρύπτουν διὰ τοὺς ἑαυτῶν των, καθόλου δὲ περιέργον, ἐάν, ἐνῶ ἔχουν τοιαῦτα φρονήματα καὶ μὲ τοιούτου εἶδους κακά συνδέονται, ἐπιζητοῦν νὰ διώκουν αὐτούς πού δὲν ὑποστηρίζουν¹ τὴν ἀσεβειότητα των αἵρεσιν. Καὶ ὅταν μὲν θανατώνουν, χαίρονται, ὅταν δὲ δὲν ἐπιτυγχάνουν αὐτὰ τὰ ὁποῖα εὐχονται, λυποῦνται καὶ νομίζουν ὅτι ἀδικοῦνται, ὅταν, καθὼς προεῖπον, βλέπουν νὰ ζοῦν ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους θέλουν νὰ ἀποθάνουν. Μακάρι αὐτοὶ ἔτσι νὰ ἀδικοῦνται, ὥστε αὐτοὶ μὲν νὰ ἀσθενοῦν μὲ τὰς ἀδικίας των, οἱ δὲ διωκόμενοι ἀπ' αὐτούς νὰ εὐχαριστοῦν τὸν Κύριον καὶ νὰ λέγουν τὰ ὅσα περιέχονται εἰς τὸν εἰκοστὸν ἕκτον Ψαλμόν· «Ὁ Κύριος εἶναι ὁ φωτισμός μου καὶ ὁ Σωτὴρ μου, ποῖον θὰ φοβηθῶ; Ὁ Κύριος εἶναι ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ ποῖον θὰ δειλιάσω; Ἐνῶ οἱ κακοποιοὶ μὲ ἐπλησίασαν ὀρμητικοὶ διὰ νὰ καταφάγουν τὰς σάρκας μου, ἐκεῖνοι πού μὲ ἐπροξένησαν θλίψεις καὶ οἱ ἐχθροί μου, αὐτοὶ ἐκλονίσθησαν, ἔχασαν τὴν δύναμίν των καὶ ἔπεσαν κάτω»². καὶ πάλιν εἰς τὸν τριακοστὸν Ψαλμόν λέγει· «Ἐσωσες ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἀνάγκας τὴν ψυχὴν μου, καὶ δὲν ἐπέτρεψες νὰ αἰχμαλωτισθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, ἀλλ' ἐστήριξες τὰ πόδια μου εἰς τόπον εὐρύχωρον³». Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

13	2	368,9	49	3	374,11
17	17 ξ.	356,1	53	9	374,13
18	1	370,24	55	12	374,14
	1 ξ.	368,7	56	4 - 5	374,17
	4	386,1	68	27	352,20
	4 ξ.	356,3	100	5	227,8 · 300,15
	36 - 40	374,22	101	24	364,3
	46	356,2		25	362,17
19	2	356,3	117	8	382,1
	19	374,27 - 376,1			
20	7	300,10			Ἰώβ
22	15	368,8	5	26	362,19

Βασιλειῶν Δ'

1	10	374,26
	15	370,24
2	-	374,27 - 376,1

Ἔσδρας Α'

3	12	282,13
---	----	--------

Ἔσδρας Β'

3	1 ξ.	294,23 - 296,14
---	------	-----------------

Τωβίτ

4	18	292,11
12	7	62,12

Ψαλμοὶ

6	7	278,13
7	2	372,19
26	1 - 2	388,18
30	8 - 9	388,23
	16	366,15
	25	378,11
36	40	378,13
39	2 - 3	378,14
44	2	374,11

Παροιμίαι Σολομώντος

11	30	362,22
13	3	370,9
14	35	336,2
15	1	336,1
15	13	284,4
16	13	282,26 · 312,15
19	5	38,24 · 216,21
20	13	302,14
	28	282,10
24	22 ξ.	300,18 · 344,5
25	5	282,27
	7	216,20 · 270,22
	11	368,10
	18	284,13

Ἐκκλησιαστής

3	2	362,11
5	7 - 8	378,6
7	17	362,24
9	12	364,8
10	20	266,25

Σοφία Σολομώντος

1	11	38,25 · 272,8
---	----	---------------

3	5	372,16	6	6	292,6
	6	372,16	7	15	152,10
	7	372,18	9	36	174,7
21	16	186,10	10	22	132,24
			23	350,11	356,21
	Σοφία Σειράχ		29	352,13	364,25
					366,6
4	28	260,11 · 380,4	12	14 - 15	358,18
30	4	196,1		36	122,13
	Ίωήλ		15	4	340,4
			18	6	86,19
1	7	286,4		16	34,26
	Ήσαϊας			19	290,24
				20	50,25
1	10	340,15	19	6	368,16
5	20	380,25	24	15 - 18	358,1
26	20	332,20 · 378,2	26	4	240,10
32	6	292,10		45	360,26
38	5	362,13	27		62,13
47	6	352,19			
				Μάρκος	
	Ίερεμίας		9	18	386,7
9	1	238,23			
22	10	42,5		Λουκάς	
	Ίεζεκιήλ		4	30	364,17
			6	1	340,9
34	2	310,26	22	20	364,5
	Δανιήλ				
6	1ξ.	294,10	22	4	360,24
	Ματθαῖος		6	68	382,2
			7	6	360,25
				30	360,21
2	13	358,13	8	44	338,16 · 354,13
	19,22ξ.	358,16		58 - 59	358,25 - 360,1
4	7	386,3	11	53 - 54	358,21
5	10	372,14	14	6	282,18 · 298,17
	36	364,25 - 366,6	17	1	364,20

18	5		364,23	33	332,23	· 384,25
	9		336,7	12	2	376,5
20	19	356,8	· 370,26		4	376,6

Πράξεις

5	28		376,13
12	6		384,20
23	9		36,10
	11		372,1
24	19	238,28	- 240,1
25	11		282,15
	16		240,3
26	2		262,6

Ρωμαίους

2	24		316,17
5	3 - 5	376,26	- 378,1
8	35		376,4
	37		376,3
15	19		376,8

Κορινθίους Α΄

2	9		166,17
5	3		154,6
	13		82,12
6	10		338,16
7	27		52,1
14	33		116,23

Κορινθίους Β΄

1	23		266,6
2	17		152,27
6	14		154,1
	15		154,3
10	15	50,28	- 52,1
11	32 - 33	356,10	· 370,27

Γαλάτας

1	9		152,29
---	---	--	--------

Έφεσίους

4	20		118,20
	26		86,24

Φιλιππησίους

1	23		92,26
---	----	--	-------

Τιμόθεον Α΄

1	7		340,18
3	2		316,8
4	14		312,1

Τιμόθεον Β΄

3	11		376,2
	12		376,23
4	6		372,5

Έβραίους

11	37 - 38		366,17
12	1		376,25

Πέτρου Α΄

4	4	340,22	· 388,11
---	---	--------	----------

Πέτρου Β΄

2	22		180,15
---	----	--	--------

2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἄβαρει (ὄρος) 370,19

Ἄβδιου 356,5

Ἄβεσσαλώμ 108,6

Ἄβιμέλεχ 254,27

Ἄβουνδάντιος 156,13

Ἄβουτήριος 274,20

Ἄβραάμ 362,16

Ἄγαθάμμων, ἐπίσκοπος, 158,2·
210,6Ἄγαθάμμων, ἐπίσκοπος, 234,4·
254,7ἀγαθὸν σωτηριώδους γνώμης
188,19

Ἄγαθός, ἐπίσκοπος, 348,23

ἀγαθότης 292,27

ἀγάπη 84,8· 86,14· 126,4· 128,25·
134,4· 162,28· 164,13· 174,15·
178,9· 184,14· ἀγάπη τοῦ Χρι-
στοῦ 376,5

ἄγγελος 320,22· 384,22

ἄγιος,-οι 68,27· 70,26· 124,21·
128,15· 136,26· 138,16· 140,14·
332,16· 358,3· 360,17· 376,10·
378,19· 380,15· 386,11

ἀγιότης 330,12

Ἄγκυρα (15·21)· 114,28· 132,12·
342,19

Ἄγκυρογαλατία 130,24

ἀγνεΐα 72,11

Ἄδαμάντιος, ἐπίσκοπος, 232,28·
254,7

Ἄδέλφιος, ἐπίσκοπος, 348,24

ἀδικία 82,11· 90,6· 114,7· 132,23·
250,20· 254,10· 258,23· 388,16

Ἄδόλιος, ἐπίσκοπος, 156,4

Ἄδριανούπολις 342,17

Ἄέτιος 158,20· 174,2· 174,26

Ἄθανάσιος, ἐπίσκοπος, 156,1

Ἄθανάσιος, ἐπίσκοπος 158,17

Ἄθανάσιος ὁ Καπίτωνος 136,1

Ἄθανάσιος, πρεσβύτερος, 216,5

Ἄθας, ἐπίσκοπος, 158,2· 234,5

Ἄθηνόδωρος 348,24

Ἄθηνόδωρος, ἐπίσκοπος, 154,23

Ἄθριβις 210,1

ἀθώοτης (9·11·24)

(ἀθώωσις 10)

Αἴγυπτος (9· 10· 17· 18· 19· 23·
27· 30· 242· 246· 280)· 34,1·
38,3· 46,2· 68,19· 70,17· 78,18·
80,11· 82,24· 100,18· 104,13·
108,18· 110,15· 114,16· 126,20·
136,27· 156,22· 172,3· 178,26·
192,28· 194,4· 198,10· 206,27·
208,10· 210,9· 212,10· 214,20·
220,6· 222,12· 226,1· 228,4·
230,12· 234,12· 238,1· 244,2·
258,16· 280,9· 302,24· 306,16·
314,4· 324,15· 348,21· 352,27·
358,15· 370,18· 374,8· 384,28·
Αἴγυπτος Κάτω (13)Αἰγύπτιος,-οι (224)· 36,27· 82,17
αἰδώς 256,9

Αἰζανᾶς 324,4

Αἰθαλῆς, πρεσβύτερος, 216,9

(Αἰθιπία 13)

Αἰλιανός, ἐπίσκοπος, 156,3

Αἰλουρίων, ἐπίσκοπος, 234,2

αἷμα 44,22· 328,26· 334,9· 354,8

Αἰμιλλιανός, ἐπίσκοπος, 156,12

αἵρεσις 36,20· 46,28· 80,15· 92,9·
94,4· 112,20· 126,25· 138,27·
148,26· 152,3· 208,6· 240,11·
342,3· 344,2· 370,22· 388,6·
αἵρεσις ἀρειανῆ 136,20· 152,3·

- 178,2· 180,9· 212,8· 260,9· 318,
7· 344,17· αίρεσις Ἀρειανῶν
126,25· αίρεσις Ἀρειομανιτῶν
92,9· αίρεσις ἀσεβεισάτη 388,12·
αίρεσις χριστομάχος 36,24· 182,
11
- αίρετικός, -οὶ 80,9· 96,8· 134,20·
136,16· 176,26· 246,3· 332,15
- Ἀκάκιος Καισαρείας 126,7· 136,19·
150,4· 152,16
- Ἀκύλας, ἐπίσκοπος, 156,30
- Ἀκυληῖα 23,24· 178,11· 268,7·
270,15· 288,23· 312,25
- ἀλαζονεία 84,21
(Ἄλαμανοὶ 27· 274)
- Ἀλεξάνδρεια (9· 10· 11· 12· 13·
15· 17· 18· 19· 20· 22· 23· 24· 25·
28· 29· 30)· 38,2· 44,27· 46,5·
68,5· 70,24· 78,2· 88,25· 90,24·
94,2· 106,28· 108,12· 110,3·
114,10· 116,1· 126,21· 138,3·
146,8· 148,1· 152,11· 162,4·
168,21· 170,23· 184,6· 188,25·
192,15· 198,4· 208,11· 210,9·
212,22· 214,10· 218,4· 244,1·
246,11· 254,6· 268,19· 302,20·
312,7· 314,8· 338,3· 346,9
- Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας (11·
12)· 48,1· 54,25· 62,22· 64,27·
72,16· 74,12· 90,23· 94,3· 106,4·
146,29· 152,18· 180,5· 182,15·
208,9· 210,15· 288,20· 296,15·
316,11· 318,16
- Ἀλέξανδρος, ἄλλος ἐπίσκοπος, 154,
22·
- Ἀλέξανδρος, ἐπίσκοπος, 156,2
- Ἀλέξανδρος ὁ Θεσσαλονίκης 102,
28· 194,19· 236,12· 238,10
- Ἀλέξανδρος, πρεσβύτερος, 216,3
- ἀλήθεια (16)· 36,15· 44,3· 54,18·
60,11· 66,21· 70,18· 74,20· 98,
18· 102,13· 108,28· 112,5· 124,9·
130,16· 144,27· 152,28· 178,23·
180,23· 184,22· 186,17· 198,21·
200,27· 202,6· 226,14· 230,24·
240,16· 242,12· 244,23· 246,22·
250,1· 252,9· 260,11· 262,10·
270,25· 276,20· 282,10, 284,2·
286,5· 288,9· 298,17· 320,5·
344,15· 374,19· 376,13· 380,4·
384,8
- Ἀλύπιος, ἐπίσκοπος, 154,24
- Ἀμάντιος, ἐπίσκοπος, 156,1
- Ἀμάντιος, ἐπίσκοπος, 156,23
- Ἀμαντος, ἐπίσκοπος, 156,12
- ἀμάρτημα 112,5
- Ἀμμῶν 13
- Ἀμμων, ἐπίσκοπος 232,28
- Ἀμμωνᾶς, πρεσβύτερος 192,12·
220,26
- Ἀμμωνιακὴ 328,17
- Ἀμμωνιανός, ἐπίσκοπος, 158,1·
204,5
- Ἀμμώνιος, διάκονος, 192,16· 222,6
- Ἀμμώνιος, ἐπίσκοπος, 208,21·
234,1
- Ἀμμώνιος, ἐπίσκοπος, 158,3· 348,
22
- Ἀμμώνιος, ἐπίσκοπος, 158,4· 348,
24
- (Ἀμμώνιος, μοναχός, 21)
- Ἀμμώνιος, πρεσβύτερος, 216,8
- Ἀμμῶς, ἐπίσκοπος, 210,1
- Ἀμύντιος, πρεσβύτερος, 216,5
- Ἀμχιῶν 52,12
- Ἀνάγαμφος 158,9· 348,23
(Ἀναστάσεως ναὸς 16)
- Ἀνδραγάθιος, ἐπίσκοπος, 158,3

- Ἄνδρέας, ἐπίσκοπος, 156,25
 Ἄνδρόνικος, ἐπίσκοπος, 156,27
 ἀνεξικακία 328,7· 334,15
 ἀνήρ (25)· 38,16· 48,17· 56,16·
 72,5· 78,16· 80,6· 100,27· 106,
 11· 148,12· 164,20· 166,11·
 168,24· 244,17· 254,25· 256,11·
 258,8· 274,17
 ἄνθρωπος, -οι (15)· 44,5· 56,19·
 58,23· 60,8· 66,7· 70,9· 74,15·
 92,1· 96,23· 132,7· 142,22· 166,
 29· 188,14· 194,2· 200,15· 240,4·
 246,16· 322,19· 324,8· 328,15·
 330,9· 352,17· 358,7· 360,9·
 362,2· 364,8· 366,3· 368,16·
 374,15· 376,7· 378,13
 Ἄννιανός, ἐπίσκοπος, 154,26
 (Ἄννιβάλιος, υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Μ.
 Κωνσταντίνου, 275)
 Ἄννυβίων, ἐπίσκοπος, 234,2·
 254,7
 Ἀντάραδος 342,16
 Ἀντεοπολίτης (νομὸς) 196,21
 Ἀντινόου 208,20
 Ἀντίνοος, διάκονος, 210,13
 Ἀντιόχεια (10· 20· 21· 24)· 84,14·
 106,27· 108,16· 126,7· 148,17·
 150,3· 192,22· 272,1· 338,6·
 342,14
 Ἀντίοχος (ἀγεντισηρῖβης) 280,12
 Ἀντωνῖνος, ἐπίσκοπος, 158,13
 (Ἀντώνιος ὁ Μέγας 17)
 (Ἀξώμη 13)
 Ἀντίγονος, ἐπίσκοπος, 156,3
 Ἄπις, πρεσβύτερος, 182,23
 ἀπιστία 86,12· 150,17
 Ἀπολλόδωρος, ἐπίσκοπος, 158,6
 Ἀπολλώνιος, ἐπίσκοπος, 156,28
 Ἀπολλώνιος, ἐπίσκοπος, 156,29·
 234,3
 Ἀπολλώνιος, ἐπίσκοπος, 158,2
 Ἀπολλώνιος, ἐπίσκοπος, 158,9
 Ἀπολλώνιος, πρεσβύτερος, 210,10
 Ἀπολλώνιος, πρεσβύτερος, 216,7
 Ἀπολλῶς, διάκονος, 222,5
 Ἀπολλῶς, διάκονος, 222,7
 Ἀπολλῶς, διάκονος, 222,8
 Ἀπολλῶς, ἐπίσκοπος, 158,1· 234,7
 ἀπόστολος, -οι (29)· 50,27· 108,
 24· 118,1· 120,16
 Ἀπουλία 34,6· 126,16
 Ἀππιανός, διάκονος, 216,11
 Ἀπριανός, ἐπίσκοπος, 154,25
 Ἀφροῦς, ἐπίσκοπος, 158,7
 Ἀραβία 34,2· 126,19
 Ἀραβίων, ἐπίσκοπος, 156,27
 Ἀρβαιθίων, ἐπίσκοπος, 234,3·
 254,8
 Ἀρειανός, -οὶ (9· 10· 11· 12· 13· 14·
 15· 16· 18· 19· 22· 23· 25· 26·
 29)· 52,22· 74,27· 76,2· 78,27·
 80,4· 90,23· 92,25· 94,12· 96,8·
 112,20· 114,28· 126,25· 180,10·
 208,3· 228,27· 236,24· 242,23·
 272,23· 280,23· 302,20· 308,1·
 310,12· 316,6· 328,1· 330,22·
 332,19· 334,6· 338,8· 382,10·
 384,25· 388,7
 Ἀρειομανίτης, -αι 46,23· 48,11·
 52,14· 64,2· 74,24· 80,21· 92,9·
 138,9· 144,6· 220,4· 226,26·
 228,5· 232,6
 Ἄρειος (12· 16· 17· 19)· 36,20·
 46,27· 48,4· 54,20· 66,27· 92,13·
 94,4· 148,25· 152,20· 176,26·
 180,21· 206,18· 226,11· 244,15·
 314,5· 348,3
 Ἄρειος, ἐπίσκοπος, 156,1
 Ἄρειος, ἐπίσκοπος, 156,26

Ἄρειος, ἐπίσκοπος, 158,20· 174,26
 Ἄρειος Παλαιστίνης 150,15
 Ἄρειων, ἐπίσκοπος, 158,1
 ἀρετή 318,15· 320,20· 330,13· 340,
 21· 354,7· 372,9· ἀρετῆς ἀν-
 δρεία 370,12· ἀρετή αἰδίδιμος
 254,27
 Ἄριστων, ἐπίσκοπος, 234,6
 Ἄρμενία 304,1
 Ἄρποκρατίων, ἐπίσκοπος, 156,30·
 210,2· 234,2
 Ἄρσένιος, ἐπίσκοπος, 158,2
 Ἄρσένιος, ἐπίσκοπος Μελιτιανός,
 (14· 15)· 56,10· 58,19· 62,4·
 70,8· 74,14· 102,2· 132,2· 146,4·
 190,14· 194,1· 196,15· 198,1·
 202,16· 204,17· 210,22· 246,1·
 254,3
 Ἄρσενοίτη 208,26
 Ἄρτεμίδωρος 234,8
 Ἄρχαφ 194,22· 196·9
 Ἄρχέλαος, βασιλεὺς Ἰουδαίων,
 358,16
 Ἄρχίδαμος, πρεσβύτερος, 154,16
 ἀσέβεια (10· 12)· 36,23· 40,3· 46,
 23· 48,2· 52,14· 64,2· 76,4· 78,7·
 80,24· 90,24· 92,8· 148,28· 246,
 2· 310,14· 316,2· 334,18· 348,20·
 352,9· ἀσέβεια ἀρειανή 258,25
 ἀσθένεια ἀνθρωπίνη 360,20
 Ἄσια 150,5· 158,25· 238,28
 Ἄσκληπᾶς 138,5· 144,1· 148,16·
 152,5· 342,20
 Ἄσκληπιος, ἐπίσκοπος, 156,2
 Ἄστέριος Ἀραβίας 150,16· 154,27
 Ἄστέριος, κόμης, 280,10· 304,1
 ἄτιμία 94,29
 Αὐγουσταμνική 172,6· 242,16
 Αὐξίβιος, ἐπίσκοπος, 158,16

Αὔξουμις (13)· 318,3· 324,2· 326,9
 Ἄφθόνιος 136,1
 Ἄφθόνιος, πρεσβύτερος, 216,4
 Ἄφρική (17)· 34,7· 126,16· 156,14
 Ἄφροδίσιος, ἐπίσκοπος, 158,16
 Ἄχαάβ 300,12· 350,1· 356,3· 368,
 8· 370,26· 386,2
 Ἄχαΐα 34,4· 126,18
 Ἄχιλλᾶς Ἀλεξανδρείας 62,22· 180,
 5· 182,14
 Ἄχιλλᾶς, πρεσβύτερος, 192,13
 Ἄχιλλεὺς 208,21
 Ἄχιτᾶς, διάκονος, 162,11
 Ἄωτᾶς, ἐπίσκοπος, 156,30

B

Βάαλ 374,24
 Βαβυλώνιος, -οι 294,11· 350,11
 Βαλανέαι (πόλις) 342,15
 Βαλεντίνος, ἐπίσκοπος, 156,7
 Βαλεριανός, ἐπίσκοπος, 156,7
 Βάλης 278,8
 Βαραββᾶς 240,12
 Βασίλειος Ἀγκύρας 152,11
 Βάσσος, ἐπίσκοπος 154,19
 Βαύδιος, ἐπίσκοπος, 156,19
 βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως 356,23
 Βελίαρ 154,3
 (Βενετία 23)
 Βέροια 342,20
 Βήκτουρος, ἐπίσκοπος, 156,7
 Βηρίσσιμος, ἐπίσκοπος, 156,7
 Βηρυτὸς 50,15
 βία (20· 30)· 58,9· 70,12· 72,20·
 110,7· 128,8· 134,17· 150,18·
 188,4· 192,11· 258,19
 Βιάτωρ, ἐπίσκοπος, 158,11
 Βικέντιος, ἐπίσκοπος, 154,19· 268,
 10

Βίκτωρ, επίσκοπος, 156,10
 Βίκτωρ, επίσκοπος, 156,18
 Βίκτωρ, επίσκοπος, 156,19
 Βικτωρίνος, επίσκοπος, 156,12
 Βιμανίκιον 270,28
 (Βιρμανίκιον 18)
 Βιτάλιος, επίσκοπος, 154,19
 Βιτάλιος, επίσκοπος, 154,25
 Βίτων, πρεσβύτερος, 84,6
 Βλαστάμμων, επίσκοπος, 156,25·
 234,46
 βλασφημία 252,26· 382,7
 βοήθεια 256,1
 Βόκκων, πρεσβύτερος, 192,13·
 220,27
 Βουβάστος (πόλις) 210,2
 βούλημα 204,13
 βούλησις 168,1· 182,3· 184,8·
 βούλησις Θεοῦ 88,8
 Βούσιρις 210,5
 Βρετάνιοι 34,8
 Βριτία 34,7
 (Βυζάντιον 268· 274)
 Βωμόθεος (πόλις) 192,14

Γ

Γαβριανός (κόμη) 84,1
 Γάζα 152,12· 342,20
 Γάιος, διάκονος, 192,17
 Γάιος, επίσκοπος, 158,9
 Γάιος, επίσκοπος, 158,8· 234,4·
 348,22
 Γάιος, πρεσβύτερος, 216,8
 Γάιος, πρεσβύτερος, 222,2
 Γαλατία (21)· 34,3· 114,29
 Γαλλία - Γαλλίαι (11· 17)· 34,8·
 36,16· 108,1· 156,6· 254,11·
 256,15· 258,16· 270,12· 312,21·
 352,27

Γαυδέντιος, επίσκοπος, 154,17
 Γαυδέντιος, παλατιανός, 180,28
 Γερμανός, επίσκοπος, 158,20,
 174,27
 Γερμανός, επίσκοπος, 158,21·
 174,28
 Γερόντιος, επίσκοπος, 154,20
 Γερόντιος, επίσκοπος, 158,4
 Γεώργιος, επίσκοπος άρειανός ἸΑ-
 λεξανδρείας, 54,24· 322,5· 324,
 15· 326,14· 346,14· 386,29
 Γεώργιος Λαοδικείας 126,9· 136,20·
 150,3· 152,17· 338,7
 Γηράσιος, επίσκοπος, 158,16
 γνώσις 166,10· 202,3· 254,8· 324,7
 Γουμόρρα 340,16
 Γράτος, επίσκοπος, 56,15
 Γραφή, -αι 294,22· 302,14· 310,9·
 356,11· 386,3· Γραφή άγια (11·
 22)· 38,24· 214,14· Γραφή θεία
 52,5· 270,1· 282,10· 332,19·
 334,13· 338,23· 354,16· 386,11·
 Γραφή ιερά 196,1
 Γρηγοράς, διάκονος, 222,9
 Γρηγόριος, άρειανός επίσκοπος,
 ἸΑλεξανδρείας (20· 22· 23)· 94,6·
 108,12· 110,1· 114,28· 134,19·
 152,11

Δ

δαίμων 276,10
 Δακία (23)· 34,3· 126,17
 Δαλματία 34,5
 Δαλμάτιος ἸΑντιοχείας 192,23
 (Δαλμάτιος, κήνσωρ, 14)
 Δαμασκός 356,9
 Δανιήλ 294, 11· 356,23
 Δαρδανία 34,4· 126,17
 Δάτυλλος, επίσκοπος, 156,25

Δαυίδ (29)· 36,13· 272,7· 300,13·
340,8· 350,21· 354,23· 362,17·
364,2· 366,24· 370,20· 374,10·
376,12· 378,9· 384,29

Δημήτριος, διάκονος, 192,16
Δημήτριος, πρεσβύτερος, 222,2
Δησιδέριος 156,7

διάβολος, -οι (30)· 286,10· 294,9·
298,16· 338,16· 380,16

Διάνιος 84,13

Δίδυμος, πρεσβύτερος, 192,14

δίκαιον 128,20

δίκαιος 98,5

δικαιοσύνη (172)· 184,18· 198,22·
372,15· 378,7

Δικέλλη 192,12

Δικλοπετός, επίσκοπος, 156,9

Διόδωρος, επίσκοπος, 154,23

(Διοκλητιανός 246)

Διογένης, νοτάριος, (29)· 302,16

Διόγνιος 68,1· 212,9

Διονύσιος, επίσκοπος, 156,2· 312,21·
344,12

Διονύσιος, κόμης, 102,29· 206,22·
210,26· 230,11· 234,11· 236,13·
238,4

Διονύσιος Ληίδος 268,10

Διονύσιος, πρεσβύτερος, 216,3

Διόσκουρος, επίσκοπος, 154,21

Διόσκουρος, επίσκοπος, 156,24·
216,7· 234,7

Διόσκουρος, επίσκοπος, 156,29

Διόσκουρος, πρεσβύτερος, 210,11

Διόσκουρος, πρεσβύτερος, 222,2·
348,25

Διόσπολις 208,21· 234,7

διχόνοια 96,10· 116,14· 138,17·
170,4· 252,17

διωγμός 134,16

δόγμα 96,6· 204,3· 238,14

Δομετιανός, επίσκοπος, 154,26

Δομιτιανός, επίσκοπος, 154,20

Δονάτος, ανθύπατος, 342,27

δόξα 122,17· 128,2· 136,8· 150,21·
164,24· 166,20· 174,24· 284,11·
388,26

Δρακόντιος, επίσκοπος, 348,24

Δυνάμιος, επίσκοπος, 156,17

δύναμις 176,19· 262,23

Δυσκόλιος 156,8

Δωήκ 300,9

Δωνατιανός, επίσκοπος, 156,13

E

*Εδεσσα 162,2

*Εζεκίας 362,14

έθελοκακία 170,18

έθνικός, -οί 72,9· 82,20· 110,9·
112,4· 130,12· 146,15

ειδώλων πλάνη 170,10

είκων τῆς τῶν ἀγγέλων ἀγιότητος
330,11

Εἰρηναῖος, επίσκοπος, 154,24·
234,6

Εἰρηναῖος, πρεσβύτερος, 210,10

εἰρήνη (12· 17)· 36,18· 110,14·
114,1· 116,22· 118,9· 134,18·

162,19· 170,2· 172,20· 178,13·
202,23· 204,12· 294,15· 344,9·

εἰρήνη ἐκκλησιαστική 174,11

Εἰρήνη Σεκονταρούρου 248,10

Εἰρηνικός, επίσκοπος, 158,16

ἐκδικία 170,20

*Ἐκκλησία (12· 13· 23· 26· 30)· 44,
19· 46,28· 48,5· 52,2· 62,19· 68,

12· 76,5· 80,3· 82,1· 86,18· 88,
16· 92,4· 108,8· 110,4· 112,3·

114,13· 116,20· 120,11· 126,27·

- 162,17· 174,5· 182,4· 188,1· 190,25· 206,1· 216,27· 220,13· 226,14· 228,24· 230,24· 232,7· 236,3· 244,1· 246,2· 268,21· 284,11· 306,4· 308,9· 314,5· 326,1· 336,3· Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ 126,20· 150,9
- Ἐκκλησία Καθολικὴ (10· 19· 23· 24· 28)· 38,4· 50,1· 64,16· 80,21· 94,28· 104,7· 106,3· 112,16· 114,24· 128,3· 132,21· 134,30· 136,25· 138,7· 152,25· 166,27· 202,24· 204,10· 214,10· 216,17· 222,18· 224,17· 226,2· 228,28· 230,12· 234,12· 254,16· 330,14
- ἐλεημοσύνη 282,10
- ἔλεος 382,24
- ἐλευθερία 240,16· 284,9
- Ἐλισσαῖος 374,28
- Ἐλιφάζ 362,19
- Ἐλουρίων, ἐπίσκοπος, 158,7
- Ἐλπίδιος, ἐπίσκοπος, 158,21· 174,27
- Ἐλπίδιος, πρεσβύτερος, 84,1
- ἐλπίς 200,20· 322,7· 324,9· 376,29 (Ἐμέση 20)
- ἔνσαρκος παρουσία 358,4
- ἔνωσις 168,13· 202,23· 206,6
- ἐξουσία 72,5· 124,6· 160,19· 206,11
- ἐπιβουλή 140,28· 354,27· 358,9· 364,16· ἐπιβουλαὶ κατὰ θεοσεβῶν 378,5
- ἐπιείκεια 40,15· 188,18· 286,26
- ἐπίσκοπος (9· 10· 11· 12· 13· 14· 15· 16· 17· 19· 20· 21· 22· 23· 24)· 32,19· 34,15· 36,16· 38,4· 40,3· 42,18· 44,1· 48,4· 50,3· 54,8· 56,4· 58,11· 60,1· 64,3· 66,16· 68,9· 72,6· 74,8· 76,19· 80,22· 82,2· 84,6· 88,8· 90,1· 92,9· 94,10· 96,1· 100,5· 102,2· 104,11· 106,17· 108,11· 110,4· 114,8· 116,2· 120,1· 122,9· 126,10· 128,15· 130,15· 132,3· 134,1· 136,10· 138,7· 140,3· 142,13· 146,10· 148,1· 152,10· 154,11· 162,15· 164,24· 166,15· 168,11· 172,9· 176,3· 178,17· 180,3· 188,6· 194,7· 202,20· 204,2· 206,3· 210,16· 214,9· 216,17· 218,14· 220,2· 222,23· 224,23· 230,11· 232,19· 236,28· 242,18· 244,3· 246,12· 248,24· 250,15· 254,8· 256,4· 258,5· 260,2· 262,13· 268,4· 270,6· 278,7· 284,25· 286,22· 304,17· 310,8· 312,22· 314,4· 316,3· 318,3· 324,1· 326,5· 330,23· 334,10· 336,4· 342,13· 346,16· 352,26· 386,26
- Ἐρεννιανός, ἐπίσκοπος, 156,16
- ἔρις 118,12
- Ἐρμαίων, ἐπίσκοπος, 210,4
- Ἐρμεθὶς 208,24
- Ἐρμῆς, ἐπίσκοπος, 348,22
- Ἐρμίας, ἐπίσκοπος, 156,27
- Ἐρμογένης, ἐπίσκοπος, 154,25
- Ἐρμούπολις 208,21
- Ἐσδρας 294,25
- Ἐσπερίων, ἐπίσκοπος, 156,20
- Ἐσπερος, ἐπίσκοπος, 156,20
- Εὐαγγέλιον, -α 120,10· 338,18· 356,7· 360,13· 376,9
- Εὐαγόρας, ἐπίσκοπος, 156,26
- Εὐάγριος, ἀνευτισηρίβους, 280,12
- Εὐγένιος, ἐπίσκοπος, 154,19
- Εὐγένιος (μάγιστρος) 268,12
- Εὐδαίμων, ἐπίσκοπος, 158,10· 182,18· 210,3

Εὐθήριος, ἐπίσκοπος, 154,23
 Εὐκαρπος, ἐπίσκοπος, 154,23
 εὐλάβεια 80,15· 96,2· 126,23· 138,
 1· 262,13· 264,1· 266,4· 286,3
 Εὐλόγιος, ἐπίσκοπος, 154,21
 Εὐλόγιος, ἐπίσκοπος, 156,8
 εὐμένεια 252,15
 εὐσέβεια (17)· 40,15· 44,23· 46,23·
 48,5· 60,2· 76,6· 76,6· 80,14· 92,
 8· 136,16· 138,13· 160,8· 174,16·
 234,26· 236,4· 248,9· 270,18·
 282,14· 286,14· 292,17· 296,20·
 298,3· 300,23· 302,7· 304,27·
 306,19· 308,25· 310,20· 312,4·
 316,22· 328,6· 330,21· 332,9
 (Εὐσέβιος Ἀντιοχείας 10)
 Εὐσέβιος (δεκουρίων) 172,3
 (Εὐσέβιος Ἐμέσης 20)
 Εὐσέβιος, ἐπίσκοπος, 84,13· 156,9·
 174,28
 Εὐσέβιος Ἰταλίας 312,21· 344,14
 Εὐσέβιος Καισαρείας (14· 16)· 54,
 22· 148,18· 230,8· 254,1
 Εὐσέβιος Νικομηδείας (12· 14· 16·
 17· 18· 20· 21)· 32,20· 34,13·
 36,22· 38,9· 42,23· 48,1· 50,13·
 54,20· 56,6· 58,16· 60,11· 64,1·
 70,22· 74,23· 76,27· 78,8· 80,18·
 82,9· 84,10· 88,19· 90,8· 94,21·
 98,16· 100,16· 122,21· 124,1·
 126,5· 128,22· 130,26· 136,3·
 140,2· 148,9· 150,1· 172,1· 180,
 16· 182,12· 190,12· 194,9· 206,
 16· 208,6· 210,25· 212,15· 226,
 4· 228,26· 230,6· 234,14· 238,4·
 240,6· 242,17· 246,23· 248,6·
 252,27· 254,1· 256,17· 258,28·
 268,23· 272,2
 Εὐστάθιος Ἀντιοχείας 342,14

Εὐστολίου 386,19
 Εὐτρόπιος Ἀδριανουπόλεως 342,17
 Εὐτύχιος, ἐπίσκοπος, 154,22
 Εὐτυχος, ἐπίσκοπος, 156,3
 Εὐφρατίων 342,15
 εὐφροσύνη (25)· 54,3· 166,7· 206,
 13· 288,17
 εὐχή 162,10· 164,9· 170,1· 174,14·
 204,11· 290,1· 292,18· 294,2·
 296,10· 304,15· 340,22
 Ἐφεσος 126,9· 150,5
 Ἐφραίμ, ἐπίσκοπος, 210,4

Z

Ζηνόβιος, ἐπίσκοπος, 158,22· 174,
 28
 Ζοροβάβελ 294,24
 ζωή 184,9· 186,3· 188,8· 198,29·
 366,3· 388,20· ζωή αἰώνιος 382,2
 Ζώσιμος, ἐπίσκοπος, 154,21
 Ζώσιμος, ἐπίσκοπος, 154,22

H

ἠδονή 338,19
 Ἡλίας, ἐπίσκοπος, 156,26, 158,8
 Ἡλίας, ἐπίσκοπος, 158,2· 196,25·
 198,4
 Ἡλίας (προφήτης) 356,1· 368,7·
 370,24· 374,22
 Ἡλιόδωρος, ἐπίσκοπος, 154,27
 Ἡπειρος 34,4· 126,18
 Ἡρακλάμμων, ἐπίσκοπος, 158,8·
 234,8
 Ἡράκλεια 126,6· 150,2
 Ἡρακλειανός, ἐπίσκοπος, 158,12
 Ἡρακλείδης, ἐπίσκοπος, 156,24·
 192,2· 234,4

Ἡρακλείδης, Ἐπίσκοπος, 158,5·
234,9

Ἡράκλειος, ἐπίσκοπος, 158,1

Ἡράκλειος, ἐπίσκοπος, 158,13

Ἡράκλειος, πρεσβύτερος, 192,13

Ἡράκλειος, πρεσβύτερος, 220,27

Ἡρέμιος, Θεσσαλονίκης 312,25

Ἡρων, ἐπίσκοπος, 158,8

Ἡρώδης 358,15· 384,24

Ἡσαίας 158,7· 378,1· 380,24

Ἡσαῦ 354,21· 370,14· 374,3

Ἡσύχιος, διάκονος, 88,21· 90,4·
94,7· 98,20· 102,9· 124,5

Ἡφαιστίων, διάκονος, 210,13

Ἡφαιστος, διάκονος, 222,7

⊙

Θάλασσος 266,15

θάνατος (17)· 40,26· 42,10· 60,3·
136,4· 138,30· 142,15· 196,15·
260,11· 276,14· 278,3· 318,11·
328,3· 330,10· 334,23· 340,5·
352,2· 366,3· 368,15· 370,4·
380,1

Θεόγνιος (16)· 52,10· 102,24·
142,26· 144,3· 214,8· 218,29·
220,3· 222,21· 226,4· 230,15·
234,15· 254,1

Θεοδόσιος, ἐπίσκοπος, 158,20

Θεόδουλος, ἐπίσκοπος, 142,18·
342,22

(Θεοδώρητος 15)

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος, 156,26

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος, 156,30

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος, 68,2· 84,14·
102,25· 126,6· 136,18· 150,2·
152,15· 208,23· 212,9· 214,8·
218,29· 222,21· 226,5· 230,16·
234,15

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος, 174,27· 234,6

Θεός (17· 30)· 48,13· 50,24· 60,1·
70,27· 76,15· 88,8· 90,8· 92,3·

96,2· 104,2· 108,27· 116,22·

122,12· 132,28· 136,26· 138,6·

148,14· 150,9· 162,27· 164,8·

166,12· 168,18· 170,1· 172,26·

174,5· 176,29· 186,5· 188,1·

198,20· 209,13· 204,14· 206,5·

210,21· 218,13· 220,20· 224,14·

228,5· 230,2· 232,25· 234,21·

236,5· 242,26· 244,1· 250,3·

252,5· 264,21· 266,7· 272,14·

276,2· 280,18· 288,13· 290,22·

294,13· 296,8· 300,9· 308,21·

310,10· 314,15· 318,21· 326,17·

332,16· 338,17· 340,3· 356,2·

362,1· 364,11· 366,15· 368,16·

372,17· 374,12· 384,12· 386,4·

Θεός Λόγος 148,4· Θεός ὁ παν-

τοκράτωρ 104,2· Θεοῦ βούλη-

σις 88,8· Θεοῦ κρίσις 276,3·

Θεοῦ Υἱός 176,29· Θεοῦ χάρις

138,6· 164,8· 242,26· 244,10

θεοσέβεια 136,23· 164,28· 176,21·

256,3· 264,15· 270,3· 302,3·

306,14· 314,25· 326,21· 330,19

θεότης 304,20

Θεσσαλία 34,4· 126,18

Θεσσαλονίκη 72,17· 102,28· 194,

19· 236,12· 312,26

Θέων, διάκονος, 216,11

Θέων, ἐπίσκοπος, 158,2· 208,25·

234,5

Θέων, πρεσβύτερος, 220,26

Θεωνᾶς 288,22

Θηβαῖς (13· 19)· 38,3· 172,6·

196,23· 208,24· 244,2· 328,17

θλιψίς 132,25· 164,21· 258,13·

288,4· 368,18· 376,28
 Θμουίς 210,4
 Θράκη 34,3· 114,8· 126,18· 342,22
 θρησκεία 170,11· 304,14
 Θύρσος, πρεσβύτερος, 222,3
 θυσία 54,23· 72,4· 178,27
 θυσιαστήριον 368,9· θυσιαστήριον
 τοῦ Θεοῦ 296,3
 Θώβ 224,22· (225)

I

Ἰακώβ (29)· 284,7· 354,21· 370,
 13· 374,1
 Ἰάκωβος, ἐπίσκοπος, 234,8
 Ἰανουάριος, ἐπίσκοπος, 154,22
 Ἰγγένιος, πρεσβύτερος, 220,25
 Ἰεζάβελ 300,10· 342,12· 356,3·
 370,24
 Ἰζεκιήλ 310,26
 Ἰέρακος, πρεσβύτερος, 348,25
 Ἰέρακυσ, ἐπίσκοπος, 158,5
 Ἰέραξ, πρεσβύτερος, 220,28
 Ἰεροβοάμ 316,9
 Ἰεροσόλυμα (16· 24)· 172,22·
 242,26
 Ἰερουσαλήμ 172,19· 242,23· 376,8
 Ἰεσοῆς, ἐπίσκοπος, 156,11
 Ἰησοῦς 174,23· 358,20· 360,7
 Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος 364,24
 Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ 294,23
 Ἰησοῦς Χριστός (29)· 92,2· 112,
 15· 116,24· 122,16· 166,13· 204,
 14· 280,19· 282,20· 310,18· 330,
 8· 336,7· 388,25
 Ἰλάριος 306,13
 Ἰλαρίων (νοτάριος) (29)
 (Ἰλλυρία 17)
 Ἰλλυρικὸν 376,8
 Ἰουδαία 356,25

Ἰουδαῖος, -οἱ 36,17· 110,23· 238,
 28· 240,2· 330,28· 340,2· 356,8·
 358,23· 370,27· 376,14
 Ἰούδας 276,14· 374,4
 Ἰουλιανός, ἐπίσκοπος, 154,24
 Ἰούλιος, ἐπίσκοπος, 158,10
 Ἰούλιος Ρώμης (9· 10· 19· 20· 21·
 22· 24)· 36,16· 82,25· 84,9· 122,
 20· 128,17· 140,2· 146,11· 154,
 16· 162,17· 176,3· 242,18
 Ἰουστινιανός, ἐπίσκοπος, 156,12
 Ἰοῦστος, ἐπίσκοπος, 156,17
 Ἰοῦστος, πρεσβύτερος, 192,14
 Ἰσαάκ 192,2· 364,9
 Ἰσαάκ, ἐπίσκοπος, 156,30· 208,26
 Ἰσαυρία 34,2· 158,26
 (Ἰσίδωρος, μοναχός, 21)
 Ἰσίων 182,18, 210,1· 224,12
 Ἰσπανία (11)· 126,15
 Ἰσραήλ 292,20· 296,2
 Ἰσχυράμμων, ἐπίσκοπος, 156,23
 Ἰσχύρας (14)· 64,25· 66,2· 68,12·
 72,21· 74,8· 102,10· 104,1· 130,
 21· 146,18· 190,1· 192,18· 202,
 17· 210,16· 212,25· 216,24· 220,
 17· 224,2· 228,7· 232,16· 240,
 26· 242,3· 246,15· 248,9
 Ἰσχύρας, ἐπίσκοπος, 232,28
 Ἰσχυρίων, ἐπίσκοπος, 234,3
 Ἰταλία (11· 17· 23)· 34,5· 100,5·
 126,15· 158,11· 258,15· 298,10·
 312,21· 344,12
 Ἰωάβ 366,25
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστής) 210,7·
 360,5
 Ἰωάννης (Ἰσχύρας) 74,21· 76,2·
 194,22· 196,18· 204,22· 236,21
 Ἰώβ 362,19· 368,24
 Ἰωνᾶς, ἐπίσκοπος, 154,24

Ἰωσεδὲκ 294,23

Ἰωσήφ 284,6· 358,13

Ἰωσῆς, ἐπίσκοπος, 158,12

Κ

καθοσίωσις 248,15

Κάϊν 276,13

Καισάρεια Καππαδοκίας (18)·
272,1

Καισάρεια Παλαιστίνης (14· 16)·
54,22· 126,7· 148,18· 150,4·
230,8

κακία 48,14· 184,23· 186,11· 342,10
(κακοδοξία 12)

κακοήθεια 66,12· 202,19· 206,29

κακοπιστία 138,18

κακοφροσύνη 340,24

Καλαβρία 34,6· 126,15

Καλεπόδιος 154,19

Κάλης, ἐπίσκοπος, 208,24

Καλλίνικος, ἐπίσκοπος, 182,19·
210,3

καλοκαγαθία 176,21· 328,10

Καμπανία 34,6· 126,15· 268,10

κανών ἐκκλησιαστικὸς 108,9

Καπίτων, ἐπίσκοπος, 156,19

Καπίτων (μητρόπολις) 136,2

Καππαδοκία (18)· 272,1· 344,1·
346,13

Καπύη 312,25

καρδία 282,22· 284,4· 374,11

καρδία ἀνθρώπου 166,18

Καρμήλιον ὄρος 374,23

Καρπώνης 94,3

Καρτέριος 342,16

Κάστος 154,26

Κελεστίνος, ἐπίσκοπος, 156,17

κενοδοξία 96,23

Κεσσιλιανὸς 156,16

Κιλικία 150,3

Κλαύδιος, ἐπίσκοπος, 158,21·
174,29

Κλημέντιος, ἐπίσκοπος, 278,8

Κόϊντος, ἐπίσκοπος, 158,4

κοινωνία (16· 23)· 84,8· 100,
14· 112,26· 118,9· 126,4· 128,18·
144,7· 152,13· 182,11· 242,24·
284,19· κοινωνία ἐκκλησιαστικὴ
(10· 12· 15· 16· 21)· 52,15· 178,
14· κοινωνία μουσάρᾳ 134,29

κόλασις 186,13

Κολδαῖος, ἐπίσκοπος, 156,15

Κολλουθιανοὶ (13)· 226,26· 228,5·
232,6· 236,23

Κόλλουθος 64,3· 208,24· 216,28·
224,4

Κονσόρτιος, ἐπίσκοπος, 156,15

Κονσόρτιος, ἐπίσκοπος, 156,24

Κόσμος, ἐπίσκοπος, 156,19

(Κορδοῦη 22)

Κουκουσὸς 342,30

Κουσαῖ 208,21

Κρήτη 34,5· 126,19

κρίσεως ἡμέρα 122,13

κρίσις δικαία 88,27· κρίσις Θεοῦ
276,3

Κρισπίνος ὁ Πατάβων 158,14·
268,9

Κρόνιος, ἐπίσκοπος, 210,6· 234,8

Κυιντιανὸς 152,12

Κυμάτιος 342,16

Κυπριανὸς, ἐπίσκοπος, 156,18

Κύπρος 34,2· 158,15

Κύριος (30)· 36,19· 38,5· 42,22·
50,26· 54,4· 62,12· 84,15· 92,2·
112,14· 114,2· 116,24· 118,18·
122,16· 126,22· 136,28· 138,8·
152,6· 166,13· 172,25· 174,23·

190,23· 192,10· 202,22· 204,14·
 216,19· 220,25· 226,2· 242,11·
 244,4· 266,8· 270,6· 274,3· 280,
 6· 282,20· 292,6· 296,17· 300,19·
 310,18· 330,8· 332,20· 334,23·
 336,6· 338,15· 358,4· 360,4·
 374,3· 376,3· 378,12· 380,18·
 382,1· 384,10· 386,3· 388,17·
 Κύριος θανατοῖ καὶ Κύριος ζω-
 οποιεῖ 366,16· Κύριος ὑπερ-
 ασπιστῆς τῆς ζωῆς 388,19
 Κύρος Βεροίας 342,20
 Κωνσταντῖνος (17)· 254,13
 Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας (12· 14·
 16· 17· 18· 60)· 180,25· 182,2·
 184,5· 192,20· 198,15· 204,21·
 224,14· 234,23· 244,8· 248,23·
 256,3· (275)· 330,20
 Κωνσταντινούπολις (12· 16· 17·
 18)· 58,19· 196,8· 250,14
 Κωνσταντῖος (10· 11· 17· 18· 20·
 22· 23· 24· 25· 26· 27· 28· 30)·
 32,23· 122,23· 158,28· 166,26·
 160,3· 168,20· 172,5· 224,20·
 258,18· (274)· 280,14· 282,22·
 292,26· 304,5· 318,13· 324,4·
 386,25
 Κώνστας (17· 21· 22· 23· 24· 27·
 274)· 32,23· 122,23· 160,1·
 264,7· 266,11· 276,22· 304,7

Λ

Λάβαν 284,7· 374,3
 Λάζαρος 358,21
 Λαοδικεῖα 126,9· 150,3· 338,7
 Λατρεία 252,6
 Λεόνται 210,1
 Λεόντιος Ἀντιοχείας, ἀρειανός,
 338,6

Λεόντιος Ἰταλίας 386,18
 Λεονίδης, ἐπίσκοπος, 158,4
 Ληϊς, -ίδος 268,10
 Λητώ 192,2
 Λίβερ, ἐπίσκοπος, 156,19
 Λιβέριος 258,11· 260,3· 312,19·
 344,11
 Λιβούρνιος, ἐπίσκοπος, 156,23
 Λιβύη (10· 18· 19· 23)· 34,1· 38,3·
 80,10· 104,13· 136,27· 206,30·
 244,2· 258,16· 278,16· 314,4·
 328,16· 352,27
 Λόγγος, πρεσβύτερος, 214,4
 Λόγος 148,14· 152,25· 280,18·
 282,21· 292,23· 330,15· 362,26
 Λόγος μονογενῆς 280,18· Λόγος
 τοῦ Πατρὸς 356,20· 364,11
 Λούκιλλος, ἐπίσκοπος, 154,18·
 268,9
 Λούκιος, ἐπίσκοπος, 156,1· 208,20·
 222,9· 342,18
 Λουκίφερος 312,22· 344,13
 Λυκία 34,3
 Λυκὸς 208,20

Μ

(μαγεία 14)
 Μαγνέντιος (27· 275)· 274,10·
 300,1
 Μαδιὰμ 354,22· 370,17· 384,28
 Μακάριος, διάκονος, 196,8· 210,14
 Μακάριος, ἐπίσκοπος, 234,7
 Μακάριος, πρεσβύτερος, (13· 14·
 19)· 62,5· 64,6· 68,13· 74,17· 88,
 20· 94,6· 102,6· 104,8· 106,11·
 110,8· 130,9· 146,7· 182,23·
 190,6· 194,13· 206,23· 210,21·
 212,12· 214,13· 240,21· 242,4·
 262,20

- Μακεδονία 34,4· 126,18
 Μακεδόνιος 68,2· 84,14· 102,25·
 154,18· 158,6· 212,9· 214,8·
 218,30· 222,21
 Μακεδόνιος, επίσκοπος, 158,17
 Μακρίνος, επίσκοπος, 174,28
 μακροθυμία 120,26· 264,16· 272,10
 Μαννίνος, επίσκοπος, 156,16
 Μανιχαῖος, -οι 346,25
 Μαξιμιανός, επίσκοπος, 156,7
 Μαξιμιανούπολις 208,23
 Μαξιμίνος Τρεβίρων (17)· 268,11
 Μάξιμος, επάρχος Αιγύπτου, 302,
 24· 306,9
 Μάξιμος, επίσκοπος, 156,2
 Μάξιμος, επίσκοπος, 156,13· 174,
 26· 278,7
 Μάξιμος, επίσκοπος, 158,20
 Μαρεώτης (13)· 66,25· 68,20·
 70,14· 74,7· 92,15· 102,4· 104,
 6· 110,20· 130,5· 146,9· 148,4·
 188,25· 192,16· 210,17· 212,2·
 214,6· 216,18· 218,13· 222,17·
 226,24· 228,4· 232,4· 246,10·
 248,8
 Μαρία αγία 148,13
 Μαρριανός, επίσκοπος, 156,16
 Μαρῖνος, επίσκοπος, 156,18
 Μάρης 68,1· 84,14· 102,25· 212,9·
 214,8· 218,29· 222,21· 226,4·
 230,15· 234,15
 Μαρκελλίνος, διάκονος, 216,11
 Μαρκελλίνος, επίσκοπος, 154, 25
 Μάρκελλος Ἀγκύρας (15· 21-22)
 92,11· 100,14· 112,8· 114,6·
 116,2· 118,8· 120,5· 138,23·
 140,4· 144,1· 148,9· 152,5·
 342,19
 Μάρκος, επίσκοπος, 154,26· 348,23
 Μάρκος, επίσκοπος, 348,24
 Μάρκος, πρεσβύτερος, 222,1
 Μαρτίνος, επίσκοπος, 156,9
 μαρτυρία ἀνθραγαθίας 372,24
 Μαρτύριος, διάκονος, 88, 20· 90,
 2· 94,7· 98,19· 102,9
 Μαρτύριος, επίσκοπος, 154,23
 Μαῦρος, διάκονος, 222,7
 Μεγάσιος, επίσκοπος, 156,15
 Μεδιόλανος, (21· 27)· 176,30·
 268,12· 270,5
 Μέλας, 208,26
 Μελίτιος, σχισματικὸς επίσκοπος,
 64,26· 106,7· 146,29· 148,3·
 178,25· 180,9· 188,26· 202,21·
 208,8· 210,15
 Μελιτιανοὶ (13· 15)· 60,6· 62,17·
 74,21· 82,18· 132,3· 180,11·
 182,13· 188,23· 190,11· 198,
 24· 200,5· 206,15· 208,2· 218,
 25· 226,15· 228,1· 230,25· 232,
 10· 234,18· 236,24· 238,2
 Μελίθογγος, διάκονος, 222,9
 Μέμφις 210,7
 Μερκούριος 156,8
 μετάνοια 204,20
 Μετήλις 210,6
 Μετιανός, επίσκοπος, 156,1
 Μετωπᾶς, διάκονος, 222, 8
 Μηνόφαντος, 126,8· 136,19· 150,
 4· 152, 17
 μικροψυχία 86,22
 Μινερβάλης, επίσκοπος, 156,19
 μισαδελφία 118,10
 μῖσος 252,17
 Μιχαῖας 368,8
 μνημόσυνον 196,2
 Μοντάνος, 298,9· 300,28· 302,
 16

Μοῦσις, ἐπίσκοπος, 156,28· 234,8·
348,22

Μουρσαί (10)· 150,6

Μουσαῖος, ἐπίσκοπος, 154,27
158,8· 178,9

Μουσωνιανὸς 124,4

Μουσώνιος 156,3

Μυζόνιος 156,17

Μυρσίνη 192,13

Μυσία (18)· 34,3· 126,17· 150,6
μυστήριον 62,14· 64,24· 110,27.
146,20· μυστήρια ἅγια τῆς
εὐμενείας 252,15

Μωσῆς 354,22· 356,19· 370,16·
374,6.

(Μωϋσῆς 29)

Μωσῆς, ἐπίσκοπος, 210,3

Μωϋσῆς, ἐπίσκοπος, 234,2

N

Ναβουθαί 300,11

Ναζαρέτ 358,17

(Ναῖσός, πόλις Δακίας, 23)

Νάρκισσος 84,13· 126,6· 136,8·
150,2· 152,15· 226,4· 230,15·
234,14· 338,6· 386,26

Νειλάμμων, ἐπίσκοπος, 156,29·
348,23

Νειλαρᾶς, πρεσβύτερος, 214,4

Νεῖλος, ἐπίσκοπος, 158,1

Νεμεσιών, ἐπίσκοπος, 158,3

Νερωνιάς 126,6· 150,2

Νέρωνος πόλις 338,7

Νέσσος, ἐπίσκοπος, 156,15

Νεστόριος 172,5

Νειλούπολις 208,26

νεῦμα θεῖον 168,3

νηστεία 72,13

Νίκαια (10· 12· 19· 21· 60)· 48,

10· 52,13· 88,7· 90,27· 92,13·
94,13· 112,18· 180,10

Νικάσιος, ἐπίσκοπος, 156,10

Νικομήδεια (12· 14· 16· 18)· 50,
16· 52,13

Νίκων, ἐπίσκοπος, 234,5

Νοβάτος 96,4

νόμος 356,16· 374,9· νόμος θεῖος
262,22· νόμος Θεοῦ 252,21

Νόννος, ἐπίσκοπος, 234,5

Νορβανός, ἐπίσκοπος, 158,17

Νουμήδιος, ἐπίσκοπος, 158,12

Νουνέχιος, ἐπίσκοπος, 158,16

νοῦς εὐσεβῆς 76,12

νύμφαι Χριστοῦ 330,13

Νῶε 362,12

Νωρικὸν 34,5· 126,17

Ξ

Ξένων, ἐπίσκοπος, 158,4

Ο

*Οασίς (13)· 328,16

οἰκονομία 374,20· 378,21

οἰκτιρμός,-οὶ 118,5

*Ολύμπιος, διάκονος, 192,15

*Ολύμπιος, ἐπίσκοπος, 342,22

ὁμολογία 178,4

ὁμόνοια 108,11· 170,2· 188,11

ὁμοφυχία 134,22· 290,22

*Ονορᾶτος, ἐπίσκοπος, 156,18

*Οξύρυγχος (μητρόπολις) 208,25

*Οπτατιανός, ἐπίσκοπος, 156,10

*Οπτάντιος, ἐπίσκοπος, 156,20

*Οπτᾶτος, ἐπίσκοπος, 234,2

*Ορθοδοξία (12)· 48,14· 112,19
244,21

*Ορθόδοξος,-οὶ (10· 14· 21· 22)·

46,24· 52,21· 136,8· 138,11·
 226,11· 230,22· 236,11
 Ὅροβάβελ 282,12
 Ὅσιος Κορδοῦης (22)· 154,11·
 140,20· 218,5· 224,6· 258,15·
 260,3· 268,8· 270,13· 312,20·
 344,20· 352,26
 Οὐαλέριος, ἐπίσκοπος, 156,17
 Οὐάλης (10· 16· 25)· 34,9· 36,6·
 68,3· 84,4· 102,25· 126,8·
 136,19· 150,16· 174,30· 176,
 8· 178,5· 212,10· 214,9· 218,30·
 222,22· 254,2· 256,25· 262,4
 Οὐάλης, ἐπίσκοπος, 154,25
 Οὐϊκέντιος Καπύης 312,24
 Οὐϊτάλιος, ἐπίσκοπος, 158,13
 Οὐρσάκιος (10· 16· 25)· 34,8·
 36,6· 68,3· 84,5· 102,25· 126,
 8· 136,19· 150,5· 152,16· 174,
 30· 176,8· 178,4· 212,9· 214,8
 218,30· 222,22· 254,2· 256,26·
 262,14
 Οὐρσίκιος, ἐπίσκοπος, 154,18
 Ὅχοζίας 370,26

Π

Πάκατος, ἐπίσκοπος, 165,1
 Παλαιστίνη (10)· 34,2· 54,23·
 114,9· 126,19· 158,14· 172,18
 Παλλάδιος, ἐπίσκοπος 154,20
 Παλλάδιος, μάγιστρος, 280,11·
 214,28· 302,29
 Παλλάδιος Φλάβιος, δουκινάριος
 222,14
 Πάλτος 342,16
 Παμφυλία 34,3
 Παννιούθιος, ἐπίσκοπος, 158,3
 234,5
 Παννονία 34,5· 68,3· 150,6· 126,8

Παννυχίς 308,14
 Παντάγαθος, ἐπίσκοπος, 156,19
 παράδοσις 246,19· παράδοσις
 ἀποστολική 108,10
 παρανομοία 178,27
 Παρηγόριος, ἐπίσκοπος, 154,27
 Παροίνις 72,12
 Πασόφιος, ἐπίσκοπος, 158,5
 Πάσχα 286,26· 314,9· 346,15
 Πασχάσιος, ἐπίσκοπος, 156,2
 Πατάβας 268,9
 Πατήρ 116,24· 122,17· 152,25·
 170,26· 174,24· 282,20· 292,
 23· 352,12· 356,20· 362,1·
 364,12· 388,25
 Πατρίκιος, ἐπίσκοπος, 156,4·
 158,21· 174,27
 Πατρόφιλος, ἐπίσκοπος, (16)·
 226,5· 226,16· 234,15· 254,1
 Παυλιανός, ἐπίσκοπος, 158,14
 Παυλῖνος Τρεβίρων 176,5· 312,
 20· 344,11
 Παῦλος, ἀπόστολος, (29)· 36,16·
 120,24· 262,8· 310,28· 356,9·
 368,10· 370,27· 376,1· 384,25
 Παῦλος, διάκονος, 192,15
 Παῦλος ἐπίσκοπος, 156,10· 194,7
 Παῦλος, ἐπίσκοπος, 156,29
 Παῦλος, ἐπίσκοπος, 158,9
 Παῦλος, ἐπίσκοπος, 158,21
 Παῦλος, ἐπίσκοπος 158,22
 Παῦλος, ἐπίσκοπος, 174,27
 Παῦλος, ἐπίσκοπος, 174,28
 (Παῦλος Κων/λεως 18)
 Παῦλος, μοναχός, 196,25
 Παῦλος, πρεσβύτερος, 136,2
 Παῦλος Σαμοσατεὺς 96,5
 Παφνούτιος, 156,27· 198,11·
 234,4

- Παφνούτιος, επίσκοπος ἄλλος,
 156,29· 158,7
 Παχύμης, επίσκοπος, 208,22
 (Παχώμιος 13)
 Πηλούσιον 210,3
 πειρασμός,-οί 42,25
 Πεκύσιος 196,24
 Πελάγιος 208,25· 234,5
 Πεντάπολις (13· 19)· 34,2· 38,3·
 80,11· 206,30· 244,2· 258,17
 (Πέρσαι 22)
 Πέτρος Ἀλεξανδρείας 178,24·
 180,4· 182,14
 Πέτρος, ἀπόστολος, 120,28· 370,
 26· 384,21
 Πέτρος, διάκονος, 192,15
 Πέτρος, επίσκοπος, 62,20· 156,
 3· 174,29· 208,3· 234,1· 254,8
 Πέτρος, επίσκοπος, 158,22· 208,25
 Πέτρος, πρεσβύτερος, 220,28
 Πικηνός 34,6
 Πιλᾶτος, 330,28· 332,1· 364,26
 Πιρινούθιος, επίσκοπος, 210,5
 Πίννης, πρεσβύτερος, 196,17
 πίστις (21· 23)· 54,12· 84,22· 112,
 12· 128,10· 132,21· 138,10·
 148,12· 162,24· 166,14· 184,
 18· 326,1· 348,3· πίστις εἰρη-
 νική 188,19· πίστις εὐσεβῆς
 316,6· πίστις ὀρθή (23)· 132,
 21· 138,10· 152,3· 164,3· πί-
 στις ὑγιαίνουσα 132,29
 Πιστός, διάκονος, 22,5· 192,16·
 222,5
 Πιστός, επίσκοπος, 158,8
 Πιστός, επίσκοπος ἀρειανός Ἀ-
 λεξανδρείας, (19· 20)· 94,11·
 234,5
 Πιστός, πρεσβύτερος, 216,6
 Πιτυβίων 266,15
 πλάνη πολύπλοκος 184,20
 πλεονεξία 132,17· 134,17
 Πλήνιος, επίσκοπος, 348,22
 Πλουσιανοῦ 204,6
 Πλούταρχος, επίσκοπος, 154,27
 Πλουτίων, πρεσβύτερος, 136,2·
 216,6
 Πνεῦμα 118,21· 368,4· 370,25·
 Πνεῦμα ἄγιον 364,7· 380,10·
 388,25
 Πογατιανός, επίσκοπος, 156,15
 Πολύνικος, διάκονος, 222,6
 Πορφύριος, επίσκοπος, 154,21
 Ποτάμων, επίσκοπος, 234,3
 Πραιτέξτατος, επίσκοπος, 154,18
 πραότης 168,4· 170,16
 προαίρεσις 98,13· 144,8· 332,10
 Προβάτιος, επίσκοπος, 158,11
 πρόνοια 168,16· 200,5· 352,9·
 370,6· πρόνοια θεία (29)· 56,
 23· 154, 9· 178,16· 250,4· 256,
 12
 προσευχή 174,4
 πρόσωπον 74,26· 200,11· 240,5·
 264,11· 284,3· 354,26
 Προτάσιος, επίσκοπος, 154,21·
 268,12
 προφήτης,-αι 356,4· 368,8· 386,1
 Πρωτογένης Σερδικῆς 154,17
 Πτεμενκύρκεως μονή 196,21
 (Πτολεμαῖος Γ' Εὐεργέτης 224)
 Πτολεμαῖς, 208, 22
 Πτολλαρίων, πρεσβύτερος, 222,1
 (Πυρηναιᾶ ὄρη 274)

P

ῥαθυμία 372,10
 Ρεστοῦτος, επίσκοπος, 154,25

ρήματα Κυρίου 382,2
 Ρῖνος, πρεσβύτερος, 216,9
 Ροβοάμ 368,10
 Ροδόπη, 126,19
 Ρουφῖνος Ἄλβινος 224,22
 Ρουφῖνος, ἐπίσκοπος, 156,16
 Ρουφῖνος, καθολικός, 280,9
 Ροῦφος 158,5· 242,16
 Ρώμη (9· 10· 17· 19· 20· 21· 24·
 192· 222· 275)· 32,19· 36,17·
 82,25· 199,20· 126,15· 154,16·
 162,15· 176,1· 242,18· 258,12·
 268,21· 274,18· 312,19· 344,
 11· 352,26· 372,1
 (Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία 268)
 Ρωμαῖος,-οι (192· 223)· 82,2·
 240,4· 324,12
 Ρωμῦλος, ἐπίσκοπος, 156,23

Σ

Σάββατον 340,1
 Σαζανᾶς 324,5
 Σάις 210,4
 Σαλαθιήλ 294,24
 Σαλούστιος, ἐπίσκοπος, 156,21
 Σαμέρεια 368,10
 Σαούλ 300,10· 350,26· 354,24·
 366,25· 370,21· 374,16· 384,29
 Σαπρίκιος, ἐπίσκοπος, 156,5
 Σαπρίων, ἐπίσκοπος, 234,3
 Σαραπάμμων, ἐπίσκοπος, 156,
 28· 234,1
 Σαραπίων, ἐπίσκοπος, 158,3·
 194,26
 Σαραπίων, ἐπίσκοπος, 158,7
 Σαραπίων, πρεσβύτερος, 220,28
 Σαρβάτιος, ἐπίσκοπος, 278,7
 Σαρδανία 126,16
 Σαρδηνία 312,22

Σαρδική (10· 22· 23)· 32,22· 36,
 9· 126,12· 128,26· 136,26· 138,
 6· 150,10· 154,12· 270,13· 388,1·
 σὰρξ 374,5· 388,21
 Σατορνίλος, ἐπίσκοπος, 156,13
 Σάτυρος, ἐπίσκοπος, 156,9
 Σεβαστιανός, στρατηλάτης Ἀ-
 λεξανδρείας) 346,25
 Σεβεννύτος 210,5
 Σεβηριανός 156,20
 Σεβηρίνος, ἐπίσκοπος, 156,9
 Σεβήηρος, ἐπίσκοπος, 154,18· 158,12
 Σεκοῦνδος 94, 16
 Σεμπρωνιανός, ἐπίσκοπος, 158,4
 Σεμπρώνιος, ἐπίσκοπος, 156,10
 Σεραπάς, διάκονος, 222,8
 Σεραπίων, πρεσβύτερος, 216,7
 Σέρδαι 122,25· 128,14· 138,17·
 140,15· 144,10
 Σερδανία 34,7
 Σερδική 154,17
 Σερδινία 344,13
 Σερῆνος, ἐπίσκοπος, 156,25
 Σερῆνος, ἐπίσκοπος, 156,26
 Σερῆνος, ἐπίσκοπος, 156,30
 Σερράς, διάκονος, 222, 5
 Σιγγιδῶν (10)· 150,5
 Σικελία 34,7
 Σιλβανός 196,24
 Σιλουανός, ἐπίσκοπος, 158,20·
 174,27
 Σιμπλίκιος ἐπίσκοπος, 156,11
 Σισκία 34,5· 126,17
 Σόδομα 340,15
 Σολομών 282,27· 284,14· 300,18
 362,21
 Σουπερίωρ 156,8
 Σοφία 272,14· 292,23· 318,21
 σοφία τοῦ Πατρὸς 292,23

- (Σόφια 22)
 Σκηνοπηγία 294,26
 Σπάνια,-αι 34,7· 154,16· 258,16·
 352,27
 Σπειράντιος 274,20
 Σπειράντιος, επίσκοπος, 158,12
 Σπυδάσιος, επίσκοπος, 156,4
 Σπυρίδων, επίσκοπος, 158,17
 Στερκύριος, επίσκοπος, 154,20
 Στέφανος Ἀντιοχείας 126,7· 136,
 18· 150,3· 152,16
 Στέφανος (μάγιστρος) 280,9
 συγγνώμη 176,2· 266,20
 Συγκλήτιος, παλατιανός, 180,
 28
 συκοφαντία,-αι 32,14· 36,23· 38,
 11· 46,21· 56,26· 62,27· 66,24·
 80,13· 102,19· 130,19· 132,11·
 140,8· 142,8· 144,18· 146,26·
 148,6· 190,12· 192,22· 194,14·
 196,18· 202,18· 204,19· 210,
 23· 218,16· 226,14· 230,24·
 246,9· 256,24· 258,27· 262,18·
 266,18· 282,23· 284,3· 296,28·
 302,9· 314,26· 316,15· 338,11·
 344,18· 352,22· 378,6
 Σύμφωρος, επίσκοπος, 156,3
 συνειδησις 42,14· 48,16 130,1
 132,19· 200,22· 266,25· 284,7·
 συνειδός 124,8· 144,20· 150,10·
 186,18· 284,4
 σύνοδος (9· 10· 11· 14· 16· 19·
 21· 22)· 32,18· 36,9· 38,2·
 44,8· 48,10· 52,15· 54,13· 56,
 8· 58,15· 60,12· 82,27· 88,1·
 90,4· 92,6· 94,13· 96,5· 106,5·
 108,7· 112,18· 114,19· 124,7·
 128,14· 134,22· 136,12· 138,6·
 140,14· 150,8· 154,7· 158,23
 164,22· 172,18· 178,27· 180,9·
 202,30· 242,26· 246,7· 248,25·
 270,11· 296,11· 386,27
 Συρβάτιος, επίσκοπος, 156,8
 Συρία (24)· 46,6· 17· 172 Συρία
 Κοίλη 114, 9
 Συριανός, στρατηγός Ἀλεξαν-
 δρείας, (29·30)· 302,19· 306,8·
 308,9· 382,15
 Σύρουσ, επίσκοπος, 158,6
 σχίσμα 66,5· 98,11· 114,3· 180,1·
 188,25
 σχισματικός,-οί 62,19· 82,18
 Σώζων 196,3
 Σωκράτης, επίσκοπος, 154,22
 Σωσικράτης, επίσκοπος, 158,18
 Σωτήρ 112,15· 166,13· 290,23·
 328,19· 330,8· 332,2· 336,6·
 352,11 358,25· 360,11· 366,8·
 380,12· 388,19·
 σωτηρία (29)· 200,21· 280,1·
 288,2· 292,25· 294,19· 306,13
 Σωτήριχος, επίσκοπος, 210,5
 σωφροσύνη 318,18· 320,22
- Τ
- Τάνις 210,4
 ταπενοκεραμεύς 196,25
 Ταυρίνος, επίσκοπος, 234,1
 Τοφόσιρις, πόλις, 192,14
 Τεντύρη 208,22
 Τιβερίνος, 156,23
 Τιθύης, επίσκοπος, 158,10
 Τιμόθεος, διάκονος, 210,13
 Τιμόθεος, διάκονος, 216,12
 Τιμόθεος, διάκονος ἄλλος, 216,12
 Τιμόθεος Διοσπόλεως, 234,7
 Τιμόθεος, επίσκοπος, 156,26
 Τιμόθεος, επίσκοπος, 158,7

(Τιμόθεος, πρεσβύτερος, 15)
 Τουσκία 34,6
 Τρέβιρα-Τρίβερα (17·24)· 176,5·
 256,14· 268,11· 288,23
 Τριφύλλιος, επίσκοπος, 158,17
 Τρύφων, επίσκοπος, 156,2
 Τρύφων, πρεσβύτερος, 220,27
 Τύραννος, επίσκοπος, 204,6· 234,1
 Τύραννος, πρεσβύτερος, 210,11
 Τύρος (11· 14· 16· 21·56)· 48,19·
 58,17· 66,22· 68,5· 70,14· 74,
 9· 78,3· 92,14· 102,15· 110,18·
 194,4· 206,21· 214,3· 222,23·
 224,24· 234,11· 248,23· 252,1

Υ

ΰβρις 72,12· 122,10· 130,18·
 132,23· 136,17
 Υἱός 92,3· 152,24· 166,12· 176,27·
 280,19· 292,23· 364,21· Υἱός
 τοῦ ἀνθρώπου 360,27· Υἱός
 τοῦ Θεοῦ 176,29· 292,23· 310,
 18· 330,8· 332,16· Υἱός τοῦ
 Θεοῦ μονογενῆς 292,23· Υἱός
 τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος 92,3
 Ὑμέναιος, επίσκοπος, 156,1
 ὑπερηφάνεια 132,17
 ὑπεροψία 84,20· 212,12
 ὑπομονή 376,28
 ὑπόνοια 146,12
 Ὑψηλή 196,26

Φ

Φακουνδίνος, επίσκοπος, 158,11
 Φακουσαί 210,3
 Φαραώ 354,22· 370,16
 Φαρβεθός 210,2
 Φαρισαῖος,-οι 36,11· 358,19

Φασιλεύς 208,20
 Φαυστίνος, επίσκοπος, 158,13
 Φήλιξ, επίσκοπος, 156,19
 Φήλιξ, επίσκοπος, 156,20
 Φήλιξ επίσκοπος, 156, 23
 Φήλιξ, επίσκοπος, 158,13
 Φῆστος 240,2
 Φθενεγύς 210,6
 φθόνος 184,16· 188,5· 198,26·
 244,13· φθόνος μισόκαλος 244,16
 φθορά 330,11
 Φιδέντιος, επίσκοπος, 156,21
 Φιλάργιος (20)· 68,19· 212,26·
 220,7· 222,11· 342,28
 φιλανθρωπία (17)· 60,2· 106,5·
 134,11· 264,6· 266,14· 270,9·
 278,14· 292,24· 302,26· 306,1·
 312,17· 316,24· 318,9· 326,23·
 328,7· 332,27· 334,3
 Φιληκήσιμος, δούξ Αἰγύπτου
 280,8
 Φίλιππος, επίσκοπος, 156,28·
 234,6· 344,1
 (Φιλιππούλις 10· 22)
 Φιλολόγιος, επίσκοπος, 156,4
 φιλονεικία 40,1· 84,20· 86,13·
 118,9· 250,4
 φιλόξενος, πρεσβύτερος, 84,1·
 154,16
 Φιλοτάς, επίσκοπος, 158,9
 Φιλούμενος (13) 184,1
 Φινεές, επίσκοπος, 234,9
 φιλόχριστος,-οι 266,21· 314,25
 Φίλων, επίσκοπος, 156,28· 348,22
 Φίλων, επίσκοπος, 158,5
 Φλαβιανός, επίσκοπος, 158,6
 Φλάβιος Ἀντωνῖνος 222,15
 Φλάκιλλος, επίσκοπος, 84,13·
 234,15· 238,7

Φλαύιος Ίμέριος 248,8
 Φλωρέντιος, επίσκοπος, 154,19
 φόβος 160,27
 Φοινίκη 114,9
 φόνος 192,23· 194,22· 246,1·
 334,7
 Φορτουνατιανός, επίσκοπος, 156,25
 Φουρτουνατιανός Ἀκυληΐας, 268,
 7· 312,25
 Φουρτουνάτιος, επίσκοπος, 154,26
 (Φράγκος,-οι 27· 274)
 φρόνημα 388, 10
 φρόνησις 204,25· 304,9
 Φρουμέντιος, (13)· 318,3· 324,1
 Φρυγία 158,25
 φύσις 184,27· 352,17
 φῶς 200,13· 380,25
 Φώτιος, επίσκοπος, 158,16

X

Χάλβης, επίσκοπος, 154,20
 χαρά 132,25· 162,17· 164,24·
 166,3
 χάρις (17)· 42,22· 60,1· 72,6·
 74,1· 136,26· 166,13· 168,9·
 184,27· 188,11· 196,14· 202,24·
 242,26· 244,10· 276,6· 292,27·
 298,11· 378,22· 386,7· χάρις
 Θεοῦ 164,8· 166,28
 Χενεβρί 192,13
 χρηστότης 176,13· 204,17· 230,
 30· 232,16· 238,13
 Χριστιανισμὸς 42,25· 112,1
 Χριστιανός,-οὶ 42,12· 50,9· 152,
 26· 180,2· 262,6· 274,17· 276,
 22· 282,8· 284,24· 292,8· 314,

12· 316,6· 330,17· 332,12· 334,
 10· 336,10· 346,8· 380,26·
 388,7
 χριστομάχος,-οι 260,12· 382,7·
 388,6
 Χριστὸς (25· 29)· 42,14· 44,22·
 48,5· 50,3· 52,13· 64,19· 76,7·
 82,4· 84,22· 92,2· 112,1· 116,
 24· 118,17· 122,16· 136,16·
 138,18· 154,3· 166,13· 174,23·
 176,28· 204,14· 228,19· 244,8·
 266,9· 274,11· 280,15· 282,21·
 292,22· 330,9· 332,6· 388,9
 Χριστοῦ ἀγάπη 376,5

Ψ

Ψάης, επίσκοπος, 158,6
 Ψάις, επίσκοπος, 234,9
 Ψαμαθία 184,2· 192,21· 194,12
 Ψενόσιρις, επίσκοπος, 156,27·
 348,23
 ψεῦδος 264,22· 320,5· ψεῦδος ἐκ
 τοῦ διαβόλου 338, 16
 ψυχή 32,11· 38,26· 54,6· 72,1·
 126,26· 162,13· 164,5· 166,1·
 170,15· 188,3· 198,2· 238,10·
 256,10· 266,7· 272,10· 320,7·
 322,10· 358,15· 364,6· 374,19·
 388,23· ψυχή εἰρηναία 244,
 15· ψυχή παρανόμων 362,23·
 ψυχή φιλόχριστος 278,15·
 ψυχή φονική 256, 17

Ω

ᾠρῶν 156,27

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
Εισαγωγή	9
Κείμενον-Μετάφρασις	32
1. Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς Δεύτερος	32
2. Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον Ἀπολογία .	262
3. Περὶ τῶν διαβαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ	338
Εὐρετήρια	391
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	391
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων . . .	394
Πίναξ περιεχομένων	315

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΤΟΥ 8ου ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

σελίς	σειρά	άντι	γράφε
9	8	έναντίον	τάς έναντίον
10	1	ή όποία	—ή όποία
11	23	συνδιασμῶ	συνδυασμῶ
12	26	έξηκολούθη	έξηκολούθει
13	1	ταλαιπωριών του	ταλαιπωριών.
13	8	ίκανοποιῆ	ίκανοποιῆ
13	19	μῆσιτότερος	μισητότερος
14	2	άκολλουθιανόν	κολλουθιανόν
15	7	όμολογησεν	ώμολόγησεν
15	10	ζητείται	ζητείτω
15	12	βιασμῶν	βιασμοῦ
16	15	διστράφεται	διστράφθαι
17	33	συνενοηθείς	συνενοηθείς
18	6	κατηθύνθη	κατηθύνθη
21	7	πολύ	πολύ,
21	10	άνατολῆ	Ἐνατολῆ
21	24	έπισκόπους	έπίσκοποι
22	1	συνενοήσει	συνενοήσει
22	3	(τήν σημερινήν Σόφιαν)	(τήν σημερινήν Σόφιαν
22	15	ταύτης	ταύτης,
22	21	Περσῶν,	Περσῶν
22	22	άνατολῆν.	Ἐνατολῆν.
22	33	κανόνων	κανόνων,
23	19	Ναῖσόν	Ναῖσσόν
27	19	ή όποία	ή όποία
29	2-3	(χείρας των (κ. 3-7)	χείρας των (κ. 3-7),
29	21	έλθη	έλθει
30	26	έναντιον	έναντι
35	21	άθωοτικά	άθωοτικά
41	6	συνομοτήσουν	συνωμοτήσουν
55	13	δέν	δέ
113	30	για	διά
131	30	παρι	περι
159	30	άπηύθηνε	άπηύθυνε
177	31	έπιδώσαμεν	έπεδώσαμεν
185	20	άνεχώρησεν	ύπεχώρησεν
195	5	εὔρον	εὔρον
199	28	άπονακρωθῆ	άποναρκωθῆ
207	27	έμέ	έμᾶς
207	28	μέ	μᾶς
209	7	κατηγόρον	κατηγόρου,
215	21	πεισθῶμεν	πεισθῶμεν
228	3	άγγελιαφόρος	άγγελιοφόρος.
247	8	σύνδον	σύνοδον
255	21	διά τοῦτο	τοῦτο διά
257	15	Τρέβερα	Τρέβιρα
345	7	ήρέμησαν	ήρέμησαν
381	17	καί τους	καί νά τους
387	23	Εὔστολίου	Εὔστολίου (-ίας)
389	22	”Ο	’Ο

σημ. 1

ἀντί

ἐναντίον
 ἢ ὅποια
 συνδιασμῶ
 ἐξηκολούθη
 ταλαιπωριῶν του
 ἱκανοποιῆ
 μισητότερος
 ἀκολλουθιανόν
 ὁμολόγησεν
 ζητεῖται
 βιασμῶν
 διεστράφεται
 συνεννοηθεῖς
 κατηυθύνθη
 πολύ
 ἀνατολῆ
 ἐπισκόπους
 συνεννοήσει
 (τὴν σημερινὴν Σόφριαν) (τὴν σημερινὴν Σόφριαν
 ταύτης,
 Περσῶν,
 ἀνατολῆν.
 κανόνων
 Ναῖσόν
 ἢ ὅποια
 (χειρας των (κ. 3-7)
 ἔλθη
 ἐναντίον
 ἀθωοτικά
 συνομοτήσουν
 δὲν
 γιὰ
 παρὶ
 ἀπηύθυνε
 ἐπιδώσαμεν
 ἀνεχώρησεν
 εὖρον
 ἀπονακρωθῆ
 ἐμὲ
 μὲ
 κατηγορόν
 πεισθῶμεν
 ἀγγελιοφόρος
 σύνδον
 διὰ τοῦτο
 Τρέβερα
 ἠρέμησαν
 καὶ τοὺς
 Εὐστολίου
 "Ο

γράφει

τάς ἐναντίον
 —ἢ ὅποια
 συνδυασμῶ
 ἐξηκολούθει
 ταλαιπωριῶν.
 ἱκανοποιῆ
 μισητότερος
 κολλουθιανόν
 ὠμολόγησεν
 ζητεῖτω
 βιασμοῦ
 διεστράφθαι
 συνεννοηθεῖς
 κατηυθύνθη
 πολύ,
 Ἐνατολῆ
 ἐπίσκοποι
 συνεννοήσει
 (τὴν σημερινὴν Σόφριαν
 ταύτης,
 Περσῶν
 Ἐνατολῆν.
 κανόνων,
 Ναῖσόν
 ἢ ὅποια
 (κ. 3-7),
 ἔλθει
 ἐναντι
 ἀθωοτικά
 συνωμοτήσουν
 δὲ
 διὰ
 περὶ
 ἀπηύθυνε
 ἐπέδωσαμεν
 ὑπεχώρησεν
 εὖρον
 ἀπονακρωθῆ
 ἐμᾶς
 μᾶς
 κατηγοροῦ,
 πεισθῶμεν
 ἀγγελιοφόρος.
 σύνοδον
 τοῦτο διὰ
 Τρέβιρα
 ἠρέμησαν
 καὶ νὰ τοὺς
 Εὐστολίου (-ίας)
 'Ο